KAIS.KÖN.HOF BIBLIOTHEK
105.175-B
Neu-

T. 8. 399.

Digitized by Google

105175-B.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z225869105

Digitized by Google

Digitized by Google

NAPREDAK,

glasilo učiteljske „Zadruge“.

Časopis

za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Tečaj sedmi.

Urednik i vlastnik:

Skender Fabković.

U ZAGREBU.

Brzotiskom Dragutina Albrechta 1866.

Digitized by Google

Digitized by Google

Sadržaj.

Br. I. Oprostnica g. Stjepana Novotnoga. Što je za učitelja slavnije, da li pozvanu i stavljenu na to — vršiti dužnost, makar bila necienjena dostojno ili prezrena, ali zanemariv posve ili djelomice — nepoznanu izvan njezina obsjega raditi i tražiti slovu str. 3. 4. 5. S. V. — Učba za vjerozakonsku nauku u pučkoj učioni br. 6. 7. 8. 9. Mijat Stojanović. — Prirodoznanstvo u pučkoj učioni br. 9. 10. 11. Lj. Modec. — Pravila za podupiranje siromašnih pripravnikah u Zagrebu br. 11. 12. 13. 14. Viestnik.

Br II. Slovo: pučkomu učiteljstvu. Odbor Zadruge. 17. 18. Dogodjaji „Zalogaja hljeba.“ List I. Uvod. 19—24. Prevela M. V. Učba za vjerozakonsku nauku. 25—27. Prirodoznanstvo u pučkoj učioni. 27—29. Molba odbora Zadruge na sve obćine u domovini. 29. 30. Dopis, Viestnik.

Br III. Dogodjaji „Zalogaja hljeba.“ List II. Ruka. 33.—38. Učba za vjerozakonsku nauku. 38—41. Prirodoznanstvo u pučkoj učioni. 41—44. Dopisi iz N. Čičah, Križevacah. Odre. 44—46. Viestnik. 47—48.

Br. IV. Dogodjaji „Zalogaja hljeba.“ List III. Jezik 49. 54. Prirodoznanstvo u pučkoj učioni. 55—56. Uporaba prirodninah. 56—58. Crta S. V. Predstavka učiteljstva šk. k. križevačkoga visokomu saboru. 58—61. Dopis iz Koprivnice 61—63. Viestnik.

Br. V. Djetinsko veselje. pjesma od Ivana Trnskoga. 65. — Dogodjaji „Zalogaja hljeba.“ List IV. Zubi. 66—71. Učba za vjerozakonsku nauku. 72—73. Učitelj i dobar mu glas. 74—75. D. G. Prirodoznanstvo u pučkoj učioni. 76. — Uporaba prirodninah. 76—77, Zapisnik 2. i 3. sjednice Zadružne. 78—79. Viestnik.

Br. VI. Dogodjaji „Zalogaja hljeba.“ List V. Zubi. 81—85. Učba za vjerozakonsku pouku — 85—86. Duh. 86—90. — r. Uporaba prirodninah. 90—93. Zapisnik 4 i 5. zadružne sjednice. 93—95. Viestnik.

Br. VII. Dogodjaji „Zalogaja hljeba.“ List V. i VI. Zubi 97—100. Učba za vjerozakonsku nauku. 100—103 Oko. 103—107. — r. Uporaba prirodninah. 107—109. Zapisnik 6. zadr. sjednice 109—110. Poziv k učestvovanju za izložbu. Viestnik.

Br. VIII. Dogodjaji „Zalogaja hljeba.“ List VI. Zubi. 113—116. Slovnica u pučkoj učioni. 117—120. R. Uho. 120—122. — r. Prirodoznanstvo itd. 123—124. Poziv za izložbu (svršetak) 124—126. Zapisnik 7-me zadružne sjednice. 126—127. Viestnik.

Br. IX. Narodna svečanost. 129—131. M. K. k. Uho. 131—133. Nos. 133—136. — r. Slovnica u pučkoj učioni. (Dalje) 126—139. R. Dopis iz Magjerova. 139. Zapisnik 8. i 9. zadružne sjednice. 139—142. Našim domorodkam. 142—143. Viestnik.

Br. X. Usta. 145—149. — r. Uporaba prirodninah. Mlieko. 149—152. S. V. Dopisi iz Pregrade i Bednje. 153—157. Zapisnik 10. zadružne sjednice. 157—158. Viestnik.

Br. XI. Opip. 161—165 — r. Osobnost učiteljeva, njegovo nastojanje i dje-

Digitized by Google

lovanje. I. Mijat Stojanović. 166—168. Prirodoznanstvo u pučkoj učioni. 168—171. Lj. Modec. Dopis iz Petrinje 172. Zapisnik 11. i 12. zadružne sjednice. 172—175. Viestnik.

Br. XII. Uporaba prirodninah. Meso. 177—179. S. V. Osobnost učiteljeva itd. II. M. Stojanović. 179—181. Prirodoznanstvo itd. 182—185. Lj. Modec. Dopisi iz N. Čičah, iz Križevacah. 185—188. Zapisnik 13. zadružne sjednice. 188—190. Učiteljem na znanje. Viestnik.

Br. XIII. Družtvo za podporu siromašnim pripravnikom učiteljskim. 193—196. Osobnost učiteljeva itd. III. 197—199. M. Stojanović. Uporaba prirodninah. Kosti. 199— 202. S. V. Kratki sadržaj štivah i stvarno razjasnjenje obzirom na seljačko gospodarstvo. I. O bilju. 202—205. P. Solerti. Dopis iz slav. Podravine. 205—207. Viestnik.

Br. XIV. Osobnost učiteljeva itd. IV. V. VI. 209—214. Mogu li se djeci u I. razredu davati pismene radnje, ako mogu koje, mogu li ujedno i po koje znamenje rabiti? (školska zadaća.) I. 215—218. Ante Popović. — Kratki sadržaji štivah itd. I. O bilju. 218—219. P. Solerti. Zapisnik 15. zadružne sjednice. 219—222. Viestnik.

Br. XV. Osobnost učiteljeva itd. VII. VIII. 225—229. M. Stojanović. Koje sve vrsti pismenih zadaćah. itd. II. 230—133. Ante Popović. Kratki sadržaji štivah itd. II. O životinji. 233—237. P. Solerti. Dopis od Požege. Viestnik.

Br. XVI. Uporaba prirodninah Kelje. 241—244. S. V. Osobnost učiteljeva itd. IX. 244—257. Protumačite u liku predavanja za treći razred pojam o predlogu, opisavši mu potanko narav, silu i potriebu u govoru. (Školska zadaća. Izradio Ante Popović, pripravnik II. tečaja.) III. 247—249. Zapisnik 16. i 17. zadružne sjednice. 249—254. Dopis iz Suhopolja Viestnik.

Br. XVII. Osobnost učiteljeva itd. X. 257— 261. M. Stojanović. Kratki sadržaji štivah itd. II. O životinji. 261—265. P. Solerti. Zapisnik 18. i 19. zadružne sjednice. 265—269. Dopisi iz Krapine pak iz zelinskoga kotara. 269—271. Viestnik.

Br. XVIII. Uporaba prirodninah. Mast. 273—276. S. V. Osobnost učiteljeva itd. XII. 277—279. M. Stojanović. Kratki sadržaji itd. II. O životinji. 279—280. P. Solerti. Molitva prijateljica u napasti. 280—282. Janko Tomič. Dopisi. Iz kotara koprivničkoga. Iz Jezera. Izpod Kalnika. 283—287. Viestnik.

Br. XIX. Rád i zdravlje. 289—293. Edo. Tomaj. O tielu i duši. 293—296. Dopis iz Posavine. 296—300. B. M. Izvješće tajnikovo o djelovanju upravljajućega odbora učit. Zadruge. 300—304. Viestnik.

Br. XX. Opazke kr. hr. sl. namj. vieća na nastavnu osnovu itd. 305—312. Izvješće tajnikovo itd. (Konac.) 312—315, O t i e l u i d u š i. 316—317. Dopis iz šk. kot. jastrebarskoga. Izpod Bele. 318—319. Viestnik.

Br. XXI. O tielu i duši. III. 321—323. Kratki sadržaji itd. II. O životinji. III. O rudah. 324—327. P. Solerti. Sustavne vježbe o slogu. (Kritika) 327—329. K. Imamo sveučilište. 329—331. B. Š. (Pozor.) Zapisnik 2. gl. skupštine Zadruge, držane 19. i 20. rujna 1866. 331—333. Dopis. Iz kotara vinodolskoga. 333—335. Viestnik.

Br. XXII. O tielu i duši. (Nadalje.) 337—341. Školnik. Čuvstva. 341—343. Da se razumiemo. (odgovor g. K.) 343—347. Franjo Šćepanek. Zapisnik druge gl. skupštine učiteljske Zadruge itd. 347—350, Viestnik.

Br. XXIII. Vjerozakonska gojitba ima biti polugom narodnoj. 353—358. Iv. Kr. K. p. c. Čuvstva. (dalje) 358—361. Dopisi Iz Ramenice. Iz krapinskih Toplicah. 361—363. Gospodinu Franji Šćepanku. 363—364. K. Otvoreno pismo g. učitelju R. 365—366. Viestnik.

Br. XXIV. Milim čitateljem na izmaku g. 1866. br. 369—375, Čuvstva. (Konac.) br. 375—378. — r. Nješto ob odhranjivanju. br. 278—380. Ante Popović. Zapisnik zadružnih sjednicah, držanih 3 List. 2 i 10. stud. t. g. br, 380—383. Viestnik Ivan Kovač 383—384.

Digitized by Google

Broj 1. U Zagrebu, 1. siečnja 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće, za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

P. n. čitateljem „Napredka!“

Narušeno moje od njekoliko mjesecih zdravlje silno me nuka, da se ugnem, što više moguće, naporu duševnomu i tjelesnomu, nebi li si odmorom, mirom i shodnim liekom sile tjelesne u toliko ojačao, da upravo posve nesmalakšem. To je neodoljivi razlog, s kojega moradoh odustati od svoje mile radnje na školskom polju, poimence od uredjivanja „*Napredka*“, toga glasila školskoga u trojednoj kraljevini. Moj sudrug na kr. učiteljištu g. Skender Fabković, glazujući učitelj na pomenutom zavodu poprima novim tečajem uredjivati „*Napredak*“, što mu ga ustupih, da vjeran pravcu izraženu u programu tečaja prvoga i sadržaju ostalih tečajah nastavi radnju, koja vele utiče, da se prosvjeta pučka promakne. — Dočim se dakle kao bivši urednik pomenutoga lista praštam sa štovanim p. n. čitateljstvom, i dočim svim zahvaljujem toli na novčanoj podpori, kojom sam kadar bio izdavati taj časopis, a napose onim, koji me književnimi članci i viestmi tečajem šest godinah podupirahu: želim nasljedniku mojemu, da krepko izdura na putu, kojim se zaputio, pa da mu više povjerenja a manje zaprekah, više podpore, a manje duga, više priznanja a manje zadjevicah

Digitized by Google

pripadne, nego li je mene udes na toj stazi počastio bio! — Onu p. n. gospodu, koja mi duguju na „*Napredku*“ od prijašnjih godinah [a svota iznosi do 300 st.], neka to izvole čim prije poslati na novo uredničtvo, koje je primilo dotične knjige i upisnike; jer bi isto u protivnom slučaju moralo dužne svote inako utjerivati, a do toga uhvam se bar od rodoljubja dotičnikah, neće valjda doći. —

Dade li Gospod slugi svojemu zdravljica opeta, e onda ću s novice latit se pera, te pomagati i „*Napredku*“ na polju školstva, i književnosti radnjom svojom.

Stjepan Novotny,
bivši urednik „Napredka.“

Što je za učitelja slavnije: da li pozvanu i stavljenu na to — vršiti dužnost, makar bila necienjena dostojno ili prezrena, oli zanemariv posve ili djelomice — nepozvanu izvan njezina obsega raditi i tražiti slavu?

„Imademo različnih darovah po blagodati,
što nam je dana: ako li službu, neka služi;
ako je učitelj, neka uči!“
Poslanica sv. apošt. Pavla Rimljanom.

Učitelju! imadeš li nagnuće za sveti svoj stališ? kaniš li svom svojom voljom, svom svojom snagom posvetiti se povjerenoj si mladeži? Osjećaš li u sebi osobito njeko tajno, višje nadahnuće, osebno zvanje za učiteljstvo? — Tako se pita odasvuda, tako će se podvikivati i u buduće a nedopusti, da te itko većma u tom zapitkuje, nego što si se kadar sam, jerbo je pitanje velevažno, pitanje odlučno po te i tvoju mladež; pitanje, ako li si nemožeš nanj točno odgovoriti te u povoljnu riešenju takova, jošte nenahodiš podpune duševne okriepe, — vjeruj, za drugo je srdce, za drugi je duh.

„Imademo različnih darovah po blagodati što nam je dana,“ veli sv. apoštol Paval, a sjetimo li se k tomu sv. Jakova, gdje u svojoj poslanici veli: „svaki dobri dar i svaki savršeni poklon dolazi od otca svjetlosti:“— to s toga jasno sliedi, da neima prava i čista radioca ma u kom polju, nije li primio osobita dara

Digitized by Google

odosgor; da se nemože niti pojmiti pravi kršćanski učitelj bez da osjeća osebito zvanje za prevažni svoj posao, kojega kada se od srdca, pomoćju višjom krepko lati, mora da prezre sve svjetske mane i sva zla vabila, zlim ga putem mameća, jer ga hrani slovo božje, što mu se ugnjezdilo od mladosti u grudi, te si radostno pripieva onu sv. Pavla: „Nebudite u poslu lieni; budite ognjeni u duhu, služite Gospodinu!“

Po učitelja osviešćena i osjećajućega sveto zvanje svoje u istinu je slavno, vrši li svoju dužnost, makar bila i necienjena dostojno, oli i prezrena nerazborom, mahnitošću, oli zlobom svjetskom, buduć da takova revna poslenika mora da hrani svakom sgodom višja sila, plemenitija nagrada, nego što ga čeka ovdje od zemljanah, netrpećih u blizini svojoj poštena i čista poslenika; nastojećih što zalogajci otrovom posipanimi, što sladkimi riečmi, što gladjenjem i lisičenjem svrnuti ga s ceste prave i postojane, a to zato, što ga na čisti i sveti njegov posao podticati moraju spasonosni zvuci svetoga Pavla i Korinćanom davno jur poznati: „Sve što raditę, to činite u slavu božju.“ Nemanje oni, poslani Galaćanom: „po duhu hodite i neizvršujte tjelesnih željah;“ — nadalje: „netražimo lažne slave, nehlepimo za izpraznom taštinom, dražeći jedan drugoga i zavideći jedan drugomu;“ a potiču ga na sveti râd i ove istoga sv. Pavla na Filipljane: „Ničesa da neučinite sa svadljivosti i tašte slave;“ — sve činite bez vike, premišljanja i otezanja. A neznam, nebi li ga nazvali bezćutnim i bezdušnim, da ga nezavrnu na čistu stazu radnje sveta slova istoga apoštola, pisana Timotiji: „Radi kano valjani Isusov bojovnik; jerbo je istina besjeda: ako s njim umriesmo, to ćemo s njim i oživjeti; ako trpimo, s njim ćemo carevati, ako se ga odreknemo i on će se odreći nas.“ — Nastoj brižljivo, da se pokažeš Bogu kano valjani poslenik, nesrameći se slovo sveto pravo tumačiti.“ — „Budi u svačem triezan, trpi zlo, službu svoju vrši.“

Učitelj narodnji, pozvan višjom promisli za zveto svoje službovanje, treba da bude vjernom podporom svetoj našoj crkvi; takav učitelj mora da se u svem ugleda u čistu nauku sv. naših otacah, a to učiniv zameće sva svjetska dostojanstva, nehajeć na prietnje da i progonstva, zazore i prezrenja, dok samo vrši dužnost svoju, jerbo ga hrabre slova apoštola Petra, rekavšega: „Koja vam je hvala, ako za krivicu muke trpite? Trpite li muke i progone dobro čineći, to

Digitized by Google

je ugodno Bogu. A na to ste pozvani, jerbo i Isus za nas pretrpi, ostaviv nam ugled, da idemo njegovim tragom.“

A padne li, budući tjelesno slab i krhak u napasti; zaokruže li ga raznovrstna zla, takav svjestan si i pozvan učitelj netom se okriepi melem-besjedami sv. Jakova, izustivšega: „Radujte se, kada padete u različne nepasti, jerbo se kušanjem utvrdjujete u vjeri, a blago si ga čovjeku, koji pretrpi napast.“ Isto tako dirnu se ga i one sv. apošt. Ivana, rekavšega: „Neugledaj se u zlo, već u dobro: koji dobro čini, od Boga je, a koji zlo čini, nevidje Boga.“ A sveti Paval liepo izusti Rimljanom: „Naša stradanja nisu ništa prema slavi, što će nam se javiti;“ — pak opet: „Nedaj se zlu nadvladati, već nadvladaj zlo dobrom.“ —

Košto je dakle dično i slavno svjestnu i pozvanu biti za izvršivanje dužnostih svojih; košto svaki u obće, bio on ma kojega stališa, a osobito narodnji učitelj, komu je Svevišnji povjerio nevina srdašća i nerazviti um dječice svoje, — jedino radi i posluje, da zadovolji onomu, kim je pozvan na radnju s uvjerenjem, da „duh pomaže nam i našim slabostim, da se duh moli za nas neizkazanim uzdisanjem“ — košto se takav učitelj neima plašiti niti zlobnih i otrovnih jezikah, niti grožnjah, niti prietnjah, niti progonstvah, uvjeren budući, da takovi njegovi napastovatelji i progonitelji „tjelesno misle, a tjelesno mudrovanje da je smrt“: isto tako zazorno je, ružno je i griešno je n e p o z v a n u raditi izvan obsega svoje dužnosti te zanemarajuć duznost svoju tražiti izpraznu svjetsku slavu.

Žalibože! takovih poslenikah u svakom stališu premnogo broji mila nam domovina; žalibože! što takovim po sv. Ivanu: „Većma ugadja slava u ljudih, nego li slava u Boga;“ što se takovi nesjećaju besjedah Matijinih: „Sve što rade, čine zato, da si iznesu djela na vidjelo;“ neželeći si duhovnoga dara, da jim bude za okrepljenje i potvrdjenje u dobru. Takovimi savladaše razne strasti, naročito hvastaju se ponajviše „s obiesti, neznajući, da je svako takovo hvastanje i bahanje bezbožno“ košto reče apoštol Petar. Takovi se klanjaju svojim kumirom: slasti i lasti; srebru i zlatu; putenim nasladam i svakomu stvoru, što ugadja tielu njihovu namisleći: da jim je sve to uživanje živim otrovom, sakrivenim u sladjahnoj i tobož okrepljujućoj bobici raznih nasladah.

Digitized by Google

Svjestna i pozvana učitelja hrani ljubav; svjestni učitelji nikomu ničesa neduguju, već se pozajmice ljube, a koji ljubi drugoga, vrši zakon; — oni znadu, da „ljubav nečini zla bližnjemu, dakle je ljubav vršenje zakona“; takovi učitelji idu jednim svetim pravcem: „svi govore jedno, da nebude razpre medju njimi, već da budu utvrdjeni u jednom razumu i jednoj misli“; — „pozvanim valja da se propovieda sila božja i premudrost božja, a nepozvanim sablazan i bezumlje.“

Prem da učitelju svjestnu i pozvanu netreba, košto rekoh, koje kakovih izvanjskih odlikovanjah, jerbo nalazi obilnu nagradu za izpunjivanje svete dužnosti svoje, u sebi samom, pak u očevidnom napredovanju povjerene si mladeži: to se ipak mora nemilo dotaknuti tankih čuvstvah takova poslenika: oborili se nanj, košto se to često pripeća i dogadja u životu ljudskom, obori li se, opetujem, nanj nevina i nedužna svjetska koja nevolja pa ga bije, kuda bi ga gladiti morala, a žeže ga onuda, kuda bi ga ljubiti imala. Takove nevolje uzrok su vazda, da i najjači značaj, bi reć u vatri samoj već za čisto zlato pripoznan, konačno zaokrene lievom, te se migom može klanjati onomu, što je prije časka prezirao. Takove nesreće, proganjajuće ponajviše čiste poslenikena polju učiteljskom, trebalo bi, da se u obće pozornim okom prate, da se biesni i mahniti zažvale a nikada nedopusti, da si razhladjivaju vruću krvcu u tihu i mirnu povjetarcu, što no oživljuje pozvana takova učitelja narodnjega; jer dok bude takovih, tako dugo jaoh si ga pozvanu s gora učitelju, a gdjegod su i dandanas takovim predani na milost i nemilost, svagdje vidimo: da jim se temeljne žilice čiste njihove značajnosti i neosjećajuć podgrizuju, te sva moguća upotrebljuju, da jim se uvuče zlotvorica do same životne snage njihove, da budu utamanjeni, da jim nestane djelovanja i imena bez traga.

Slavno je i dično pozvanu učitelju vršiti dužnost, makar bila necienjena dostojno oli prezrena; zazorno, sramotno dà griešno jest učitelju nepozvanu zanemariti dužnost svoju, te tražiti izvan njezina obsega taštu slavu, ali bezbožno je zajazivati ceste, kojimi kani osviešćen i pozvan učitelj putovati pa ga navraćati na staze, vodeće u propasti i bezdna! —

Digitized by Google

Učba za vjerozakonsku nauku u pučkoj učionici.

Napisao Mijat Stojanović.

Vjerozakonska je nauka najvažnija u pučkoj učionici. Ona sadržaje u sebi istine, što nam jih je očitovao i objavio sin božji, naš zakonoša, učitelj i odkupitelj, i što jih je Isusom utemeljena sv. crkva uzdržala čistimi i cieli skup spasonosnih zavodah, što jih je krst, sin Boga živoga zaveo i utemeljio u toj svojoj crkvi kao sredstva, kojimi se možemo opet sjediniti s Bogom i oprati od ljage grieha, izopačenosti, razvrženosti i pokvarenosti naše ćudi, a to sačinjava kršćansko-katoličanski vjerozakon.

Vjerovati u Boga kao u stvoritelja cieloga svieta i svih stvorenjah, koj je svemoguć, te ravna i upravlja premudro i preljubezno cielim svietom i našim ljudskim udesom, i počitovati Boga svom dušom, srdcem, mišljenjem, riečju i djelom: to smo dužni; inače neimamo vjerozakona.

Bog je stvorio čovjeka na svoju sliku i za sebe, a vjerozakon je skopčan najužje s našim bićem, svrha bo mu nije ina, nego skopčati čovjeka s Bogom, sa izvorom svojim. S toga upravo uzroka prevažna je vjerozakonska nauka, koja se zanima s najvišjim i s najuzvišenijim predmetom. Ako se ova nauka predaje valjano s oduševljenjem, plodovi njezini nemogu se precieniti dosta gledeć na duševno naobraženje, gledeć na srdce i volju dječju. Zato mora svakomu valjanomu, čestitomu i savjestnomu učitelju prije svega ležati na srdcu, da djeca poznadu pravo nebeskoga Otca, da se nauče onako ga ljubiti i počitovati, kao što to zaslužuje dragi Bog. Prvo što se zahtieva od učitelja u tom obziru, i što je skupa najznatnije i najvažnije, čim može unaprediti ćudoredno vjerozakonsko naobraženje sebi povjerene djece, neporočno je: strogo ćudoredno vladanje i ponašanje, i to tim više mora se učitelj strogo držati ćudorednoga življenja, što djeca neznadu točno razlučivati nauku od učitelja. Učitelj uči riečju i primjerom svojim, ovim osobi, a pri tom more nastojati, trsiti se, težiti, kako će sam pronići dovoljno u pravi duh vjerozakona svoga, i naučiti se pravo poznavati svetu vjeru, pak onda, kako će se uspo-

Digitized by Google

sobiti shodno predavati tu nauku svojim učenikom, i u vjeri jih utemeljiti i učvrstiti.

Pokušat ćemo u kratko pokazati način, kako se shodno predaje kršćansko-katoličanska vjerozakonska nauka.

I.

Učitelj mora umjeti, naučit djecu, kako će si ona jasno predstavljati vjerozakon. To će postići raznim načinom. Predstavljati si jasno, što je vjerozakon, odnosi se ponješto na predmete, što jih shvaćamo na tom svietu gledajuć, slušajuć, osjećajuć ili ćuteć, kušajuć, mirišeć, a pri tom misleć razborito. Pri tom predstavlja učitelj učenikom predmet u prirodi ili u slici ili sravnjivajuć ga sa već poznatim predmetom. Ako bi n. pr. rado predstaviti djetetu, kako se krstimo častnim krstom; sam se prekrsti pred djecom uredno i valjano, pak traži od učenikah, da i oni se onako krste.

Drugi način predstavljat si, to je, kad si čovjek predstavlja, šta čini duša, u kakovu se stanju nalazi; n. pr. kad si predstavljamo, da nam duša misli, želi, sravnjiva, prispodablja, sudi, osjeća, spominje se, vjeruje, uzda se, raduje se, tuguje, čezne itd. Učitelj će najlaglje naučiti djecu, kako će si to moći predstavljati, ako vješto probudi u djeci ona čuvstva i dovede djecu u ono duševno stanje, u kojem će ponjati sama sobom, što je to: misliti, želiti, prispodabljati, suditi, vjerovati, ufati itd. Predstavi n. pr. učitelj učenikom dobra ili zla djela, pak jih pozove, neka slobodno biraju, što vole, pak primeti, šta jim je slobodno izabrala duša, te jim veli: „Eto, moje diete! buduć ti duša može birati dobro ili zlo, zato se veli o njoj: može slobodno htjeti, ima svoju slobodnu volju.“

Da se uzmogne postići, kako će si djeca tako to predstavljati, valja joj pripoviedati pripoviesti shodne, za svako ponjaće, da si mogu djeca stvar živo predstaviti tako, kako će joj dobro i krepost omiliti, a zlo i opačina omrznuti. Tako n. pr. neda se inače predstaviti nego pripoviešću: srditost, zavist, mršnja, osveta, kriva sumnja, raztrešenost itd., svako bo je razglabanje i razredjivanje za djecu težko i neponjatno. Pripoviest, ako je moguće, valja uzeti iz sv. pisma, i njom se mora stvar točno označavati. Tako n. pr. može se djeci predstaviti, što je to: zavidjeti pripoviedkom o Kainu; šta je moliti se Bogu oholo, ponosno, oholo i ponizno pripoviedajući

Digitized by Google

dogodjaj o Farizeju i mitničaru. Samo valja pri tom dogodjaju pozornom učiniti djecu na onu okolnost, kako se mitničar, došav u crkvu, nije usudio pristupiti k žrtveniku, smatrajuć se nevriednim griešnikom, već se samo usudio uzdići oči svoje k nebu i govoriti s Bogom; — tako se moli ponizno i skrušeno.

Treći način predstavljati zanima se samo stavnimi stvarmi. Ova se predstavljanja zovu obća ili pojmovi razuma, n. pr. čudo, gospodar, službenik, nezahvalnost, carstvo, crkva itd. I ova se mogu predstavljati lahko pripoviedkami; ali razgovetnije ovako od prilike:

Pojmovi mogu biti, kad si predstavljamo onakove znake, koji su obćeniti i bitni pri kojoj stvari, n. pr. pojmovi: čndo, proročanstvo, tvar, orudje, svetotajstvo itd. (Slovnica jih naziva imeni obćimi — pokazujućimi stvar jedne vrsti.) Pobudjujuć takva ponjaća moramo uputiti djecu, kako će si predstavljati pojedine stvari tražeć njihova obća i bitna obilježja pazeć na ono, po čem se poznaju iste osobe ili stvari. Dočim djeca osebno misle o tom, kaže joj se ime.

Valja obratiti pozornost dječju n. pr. na pojedina čudesa, što jih je počinio Isus; uputit ju valja, da je naime onakovo djelo, kakovo može učiniti samo Bog ili onaj čovjek, kojemu Bog podieli za to osobitu moć — čudo. To primjetivši pri svakom promatranom djelu božje milosti, kaže učitelj: Djeco! kako rekosmo da se zove ono djelo, koje može samo Bog učiniti, ili onaj, komu Bog podieli za to osobitu moć?

Tako se predstavlja djeci, kako će pojmiti, šta je narod, kraljevstvo, crkva, dočim se svrne dječja pozornost na množinu ljudih, koji su po jeziku jedne gore list, te se zato naziva narodom, a poradi toga, što imadu jednu vladu, jednoga i istoga kralja, zovemo ju državom, kraljevinom takvu množinu ljudih pod jednom vrhovnom glavom, napokon množinu ljudih, koji su istog vjeroizpoviedanja, zovemo crkvom. —

Pri ponjaću, šta je gospodar, sluga, početnik, izdržavatelj, učitelj, učenik itd. valja pozornom učiniti djecu na odnošenja istih predmetah, i na savez, u kom se nalaze, n. pr. Ja vas, djeco! učim, a vi učite od mene, zato sam ja vaš učitelj, a vi moji učenici. Tako o gospodaru i slugi itd. Hoće li se, da si predstave učenici ponjaće, ili pojam o riečih: nezahvalan, neposlušan, nepouzdanje, zdvojenje, suvišje pouzdanje itd. Tu mora učitelj nastojati, kako će djeca po-

Digitized by Google

njati, šta je biti zahvalan; pri nepouzdanju, šta je tvrdo pouzdanje, ufanje, nada itd.

Ako se napokon tiče ono, što se predstavlja, vrhu-naravnih stvarih, odnosećih se na vjerozakon, nesmije jih učitelj nikada inače tumačiti, nego u smislu katoličke crkve, n. pr. milost božja, angjeo, nebo, raj, očišćenje, pakao, božje vlastitosti, da je naime Bog vječni, svemoguć, sveznajuć, premudar, presvet, svagdje, pravedan, premilosrdan, podpun ili savršen. Sve to mora zasvjedočivati učitelj svojim učenikom jasnimi izrekami sv. pisma. Dočim n. pr. kaže, kako je Isus rekao: »Otče! tebi je sve moguće! — valja uputiti djecu, kako će priznati, da Bog može učiniti, štogod hoće po svojoj presvetoj volji, i zato se zove svemoguć i t. d. (Dalje će sliedit.)

Prirodoznanstvo u pučkoj učioni.

Od Lj. Modeca.

(Nadalje.)

O gljivnicah.

U svih bezcievnjačah, što no jih do sada promatrasmo, nadjosmo barem njekakovu sličnost s inimi savršenimi bilinami, buduć gotovo sve imadu ili lišće ili pako lišću podobne krpe. Zrijmo pako sada gljive, n. pr. pečurku (Agaricus campestris); u nje nećemo više te sličnosti naći. Ona sastoji iz kruglasta klobuka i mesnata stručka. Na stručku zamećujemo bieli prsten kožaste tvari. Dok je pečurka mlada, prirasao je kraj klobuka stručku, te se tek kasnije odlupi od njega, nu ostavlja bieli prsten kao trag. Klobuk je ozdol nabran poput knjižacah u pločice, izmedju kojih se nalazi trus kao sićušni prašak. Sve ovakove gljive, u kojih je klobuk ozdol tako nabran, zovu se knjižaci. Po veličini i masti veoma se razlikuju, nu nikad nisu zeleni; mnogi su jedatni, kao pečurka, a mnogi opet veoma otrovni, kao muhomorka ili muhara (Agaricus muscarius).

2. Knjižakom najviše su nalik paprenjaci. U ovih stoji mesan klobuk na stručku; a previes izpod klobuka je trakovito žilast, tubasta nabora. Nijedan neima prstena. Najvažniji izmedju paprenjakah jest paprenjak pravi (Cantharellus cibarius). Žut je, a klobuk izprva sveden a kasnje kao lievak posuvraćen. Raste po šu-

Digitized by Google

mah, osobito jeseni. Ljudi ga rado jedu. Paprenjaku pravomu nalik je paprenjak hudi (Cantharellus aurantiacus), te valja vrlo paziti, da jih nezamieniš, jer je ova veoma otrovna gljiva.

Svim je jur poznat vrganj (Boletus edulis). U njega je klobuk mesan, polukrugljast; za mlada bjeličast a kasnije smedj. Stručak mu je debeo, na dnu gomoljast. Previes izpod klobuka sastavljen je iz cievčicah. što jih zovu svičke. Ove su biele, kasnije žute, napokon zelenkaste. Meso je bielo te nemienja masti. Vrganji rastu u šumah. Vrlo rado se jedu i svježi i sušeni, raznovrstno priredjeni.

Veoma škodljiva gljiva je drvojedka (Merulius lacrymans) Klobuk joj je spužvasto mesan i hrdjav. Izprva se pojavlja samo kao pliesan; kad se razvije, súzi t. j. roni kaplice, iz kojih nove gljive niču. Raste u kućah na drvenoj gradji, pa ako se brže bolje neoperu grede, na kojih se je pojavila drvojedka, razvodjenom sumporčinom, obasuti će sve drvo u kući i napokon ga kao razgrizti, dok se nerazpadne u trieske.

3. Iz ovoga vidimo, da su gljive oblika veoma različita, a upravo se tako razlikuju masti. Tvarju, s koje sastoje, jesu ili mesane, kožaste ili drvenaste. Gljive rastu ondje, gdje kakovo tielo gnjije ili je sagnjilo. S toga i nalazimo gljive na tustoj zemlji, na gnoju, truhlu drveću i t. d. Pa i pod zemljom rastu gljive, naime jelen-gljiva ili gomoljika (Tuber cibarium). Ona raste 1—1½ stopu duboko u zemlju. Kad dozrije, onda osobito vonja, te ju ljudi a osobito tomu priučeni psi izkapaju. Buduć je tako mirodijasta i slastna, trguje se s njom.

Poznato je, kako brzo gljive rastu; jedna je noć obično dovoljna njihovu podpunu uzrastu. Ali upravo tako brzo i poginu, a osobito u suhom ili studenom zraku. Kao što su jedatne gljive koristne, tim su još više opasne otrovne gljive. Težko je točno označiti biljege, kojimi se jedatne razlikuju od otrovnih, s toga se valja čuvati svih onih gljivah, kojih dobro nepoznamo. U mnogih se može uništiti ako jih nasolimo, octom (sirčetom) polijemo, pa jim onda sok iztisnemo. To nam takodjer dokazuje, da se u slučaju otrovanja nesmije uzimati ni ocat ni sol, jer ovo razmoči otrov, koj se tada jošte laglje i bržje tielom razprostrani.

U gljivah neima cievčicah, već čitavo njihovo tielo sastoji se od samih tako zvanih stanicah.

Digitized by Google

Na posljedku upoznajmo se jošte sa njekimi prirodninami, koje su takodjer tvorine bilinske, te spadaju medju gljivnice.

To je pliesan, koja raste po jestvinah, kruhu, voću i t. d. Motrimo li pliesan prostim okom, zametit ćemo sitne končiće sa glavicami. Nu uzmemo li povećalo, tada će nam se to inače ukazati. Pogledajte ovdje kroz povećalo pliesan krušnu, pa onda pliesan prostu. Kod potonje pucaju upravo glavice te razsipaju iz sebe trus.

I sniet, što no se često nalazi u žitu, osobito u pšenici, zobi i jačmu, spada ovamo. Čitavo sc žitno zrno pretvori u čadjav prah, koj nije ništa ino, nego li trus njeke prašnate gljivice U raži neima prave snieti, već se samo zrna izmeću i izradjaju, te postaju mrka ili ljubičasta, a zovu se glavnica (Secale cornutum). I glavnica nije ino, nego gljivnica.

Gljivnice, lišaji i mahovi neimaju gotovo cievčicah, već samo stanice, a u paprati i presličnicah nalazimo jedva trag cievčicam.

Nu sve su ove biline bez cvieta, s toga se i zovu bezcvietke. Sve ove neimaju sjemena kao cvjetajuće biline, već jednostavna zrnca, što no zovu trus.

Što su indi bezcvietke? Kazujte mi glavne redove bezcvietakah? Koji su glavni biljezi svakoga reda? —

Dalje će sliediti.

Pravila

družtva za podupiranje siromašnih pripravnikah u Zagrebu.

I.

Svrha, djelovanje i sredstva družtva.

§. 1. Družtvo, koje će podpomagati siromašne i podpore vriedne pripravnike, jest privatno družtvo.

§. 2. Družtvo ima svrhu da:

a) siromašne i podpore vriedne pripravnike obskrbljiva potrebitimi školskimi i pomoćnimi učevnimi knjigami;

b) da namiri troškove za siromašne pripravnike, ako obole;

Digitized by Google

c) dopuste li sredstva družtvena, da se siromašniji provide potrebnom odjećom i obućom, nu nikada gotovim novcem;

d) da se polag mogućnosti plaća za najsiromašnije stan i hrana.

§. 3. Sredstva, kojimi se mora uživotvoriti gore spomenuta svrha, teći će:

a) iz prinesakah družtvenih utemeljiteljah i članovah (§§. 5. i 6.);

b) iz darovah, koje no će pružati blagotvorni prijatelji učione, mladeži i najpače pučke prosvjete. Ovi darovi sastoje se ili u novcu ili u knjigah, ili u drugih predmetih promičućih gornju svrhu;

c) iz dobrovoljnih prinesakah pojedinih občinah i učiteljah.

§. 4. Svake godine oko polovine listopada obdržavat će se glavna skupština, u koju se sastaju članovi, da viećaju o najvaljanijih sredstvih, kako bi trebalo svrhu družtvenu unapredjivati; da se upoznadu s uspjehom djelovanja družtvenoga, i da prisustvuju proglašenju dotičnih zaključakah.

Za valjanost dotičnih zaključakah potrebna je prisutnost dvijuh trećinah ili barem polovica članovah imajućih pravo glasovanja.

II.

Uredjenje družtva. Članovi utemeljitelji.

§. 5. Članom se družtva smatra svaki dobročinitelj, koji položi godišnji prinesak od najmanje 2 st. a. v.

§. 6. Utemeljiteljnim članovom postaje svatko, tko 10 st. najmanje ili na jednoč ili u dva obroka položi. Takav će nuz podpuno uživanje pravah, koja ga kao člana idu, prost biti od svakoga godišnjega prineska, prem se time ničijoj velikodušnosti put nezakrčuje.

§. 7. Svaki član, stupiv u družtvo, predat će predstojničtvu ili pismeno očitovanje s naznakom imena, zvanja, stana i dobrovoljnoga godišnjega prineska, ili će to sve vlastitom rukom u podpisnu listinu upisati.

§. 8. Svi članovi uživaju se jednakoga prava, u čem se neobzire na veličinu godišnjega prineska. Uslied česa ima svatko na glavnih godišnjih skupštinah po jedan odviet.

§. 9. Svaki član može se nadpolovičnom većinom odvietah izabrati za odbornika družtvenoga, a prosto mu ostaje izbor taj primiti ili ne.

Digitized by Google

§. 10. Usuprot preuzimaju članovi sljedeće dužnosti:

a) dobrovoljno podpisan prinesak svake godine unapred, i to najdulje do 15. kolovoza polagati za dojduću školsku godinu, koja počima 1. listopadom;

b) broj članovah po mogućnosti povećati i

c) prema družtvenoj svrhi podavati izviešće, odnosno činiti predstojničtvu, kako da se unapriedi stvar družtvena.

§. 11. Prava i dužnosti člana prestaju čim tko predstojničtvu javi, da izstupa iz družtva.

Tko nikako neodgovori svojoj dužnosti i obvezanosti kao član, te se nakon opetovanih prijateljskih opomenah neodazove, smatrat će se, da je mučeć izstupio iz kruga članovah družtvenih.

III.

Uvjeti, pod kojimi pripravnici dobivaju podporu.

§. 12. Pripravnici u istinu siromašni, a nuz to ćudoredni, marljivi i napredni dobivat će podporu od družtva.

§. 13. Pravo na podporu gubi pripravnik:

a) ako koncem poluljetja nedokaže „dovoljan napredak“;

b) ako mu ćudoredno vladanje nesudara s disciplinarnim zakonom učiteljišta;

c) ako se njegovo materijalno stanje na bolje okrene.

§. 14. Pripravnici, koji uslied točke a) i b) gore označene izgube podporu, mogu istu s nova zadobiti, čim se podvostručenom marljivošću i čestitim vladanjem dostojnimi pokažu ovoga dobročinstva.

§. 15. Podpora traje tečajem boravljenja na učiteljištu.

IV.

Predstojnik i odbornici družtva, te njihovo djelovanje.

§. 16. Družtveni posao obavlja odbor sastojeći iz deset izabranih članovah.

§. 17. Članovi odbora, odbornici naime obavljaju službu bezplatno.

Digitized by Google

§. 18. Predstojnika izabiru odbornici iz svoje sredine većinom glasovah.

Ako predstojnik slučajno zapriečen bude doći u sjednicu, biti će mu zakonitim namjestnikom podpredstojnik, kojega će odbornici isto tako iz svoje sredine izabirati.

§. 19. Ovako izabran predstojnik zastupat će družtvo izvana u svih poslovih, koji se tiču družtva, koje god struke bilo.

§. 20. Članovi izabiru izmedju se pomenutih deset odbornikah u glavnoj skupštini na tri godine.

Izbor biva pismeno po članovih glavom na glavnu skupštinu došavših; koji nedodju, smatrat će se, da pristaju uz većinu glasujućih.

U slučaju, ako tečajem godine koji odbornik iz odbora izstupi, izabire glava skupština tri namjestnika, koji će redom, kako izbor na njih padne, stupiti u odbor.

§. 21. Briga će odborova biti, da ima članove u podpisu, da sabire prineske, te njimi upravlja po družtvenih pravilih.

O tom će davati točan na račun glavnoj skupštini, koji, bude li odobren, proglasiti se ima tiskom.

§. 22. Da se ovomu družtvu, kako to i svrha njegova hoće, osjegura postojan obstatak, ustanovljuje se, da se kao glavnica ulože:

a) prinesci od 10 stot., što jih utemeljitelji položiše;

b) najmanje deseti dio ukupnoga dohodka.

U tu svrhu ulagat će se manje svote na kamate u ovdješnju štedionicu, a većinom kupovat hrvatsko-slavonske razteretnice.

§. 23. Ako ovako uložene glavnice nebi davale potrebitih za podupiranje kamatah, tada se imadu prinesci upotriebiti posvema u to ime: ako pako glavnicom dobljene kamate izlihu njeku pokažu, neka se utre put za sjeminište, t. j. da preparandi stan i hranu zajednički pod nadgledom poglavara dobivaju i u zajednici se za svoje zvanje pripravljaju.

V.

Rukovodjenje s imetkom družtvenim.

§. 24. Družtvenim imetkom rukovodit će blagajnik družtveni pod upravom odbora, te će po glasu §§. 16, 18, 19. i 20. ovih pravilah prigodom konačnoga uredjenja družtva izabran biti.

Digitized by Google

VI.

Rasutje družtva.

§. 25. Ako se družtvo iz kojega mu drago uzroka razpusti, ostat će sasvim tim sav imetak posvećen gore u §. 2. naznačenoj svrhi, te će se predati kao dobrotvorna zaklada pod upravu visoke zemaljske oblasti.

Br. 15645/3482.

Ova pravila odobravaju se od kr. dalmat.-hrvat.-slav. namjestničkoga vieća u Zagrebu dne 30. studena 1865.

(M. P.) **N. Melinčević**, s. r.

Viestnik.

— Prem da se neda tajiti, da nam se školstvo u obće u ovo njekoliko godinah znamenito podignulo: to ipak sve i danas jošte uvidjamo velikih mahnah, nedostatakah u čitavu ustrojstvu njegovu u toj mjeri, da se je moralo pomisliti na poboljšanje, dà na pravo preustrojenje njegovo. — Rodoljubivomu učiteljstvu javljamo za sada radostnu viest, da si liepa kita zagrebačkih narodnih učiteljah na dušu uzele važnu ovu zadaću te nežaleć truda i muke, uzela nacrtati, na temelju staroga ustavnoga našega školskoga ustrojstva, novi „ustav školski“ a takov, svestrano izpitan, da je jurve predala visokomu saboru našemu u podpunoj nadi, da će on, pouzdajuć se u čisto napredna njegova načela, jamačno zadovoljiti potrebočam narodnjega odhranjenja, narodnje prosvjete. Visoki sabor predao je taj predmet dotičnomu „Naukovnomu odboru,“ a imena gg. Angjeljić, Kukuljević, Mrzljak, Muhić, Dr. Rački, Soić, Sokolić, Starčević, Stojanović, Strossmayer, Toljan, Torbar, Zoričić, kao odbornikah jamće nam, da će i htjeti i umjeti taj predmet, valjano priredjen visokomu saboru ne samo predložiti, već ga i junački braniti. Nemanjom radošću javljamo i to, da su u ovih odborskih sjednicah i četiri zagrebačka učitelja prisutna.

G. Ivan Krst. Pajlok, učitelj u Novih Čičah pristupio je kano utemeljitelj družtva za podupiranje ubozih učit. pripravnikah.

— Odbor svećenikah imenovanih po preč. duh. stolu, koj bi imao pregledati i izpraviti naše katekizme, imao je dne 6. o. m. sjednicu pod predsjedničtvom preč. g. Ivana Mikovića kan. zagr. i diecez. škol. nadzornika. — Nakon poduljega razglabanja i dogovaranja prihvatiše se dotičnici posla, te će tim načinom katekizam za II. razred početnih učionah do nove godine u rukopisu biti gotov, da se uzmogne dati pod tisak. Ostala dva bit će do uzkrsa 1866 priredjena. Tom prigodom poveo se bio govor i o tom, da se rečeni katekizmi ovdje tiskaju i da novac, koj se sa njih izdaje, ostane u zemlji tim više, što se od te školske knjige više od 10.000 kom. u našoj domovini svake godine razprodaje. — Tvrdo se nadamo, da će toj želji visoke naše školske oblasti udovoljiti. —

— U zadnjem broju ovoga lista obrekosmo, da ćemo obielodaniti imena onih darežljivih ručicah, što no ohotno priskočiše u pomoć siromašnim pripravni-

Digitized by Google

kom zagrebačkim, a sada jih radostno bilježimo i to kao utemeljitelje, kao podupirajuće i kao jedne i druge. — Evo gospode darovateljah:

P. N.	Jedan put za uviek stot.	Pridonašaju svake god. stot.
gosp. Juraj Haulik, kardinal nadbiskup	100	—
„ Vjenceslav Soić, biskup	—	20
„ Lj. Vukotinović, župan	—	20
„ Sv. Kušević, župan	10	—
„ Frigan, gradski načelnik	20	—
„ Hudovski, gradski starešina	10	—
„ Miković, kanonik	100	—
„ dr. Rački, kanonik i školski nadziratelj	20	10
„ J. Jurković, školski nadziratelj	10	2
„ Ivan Vončina, podžupan	10	2
„ Antun Sokolić, kanonik	—	5
„ Ed. Vrbančić, odvjetnik	10	—
„ Urica, gradski satnik	10	12
„ Dcvidé, učitelj	—	4
„ Novotny Stjepan, učitelj	10	—
„ Fabković Skender, učitelj	—	5
„ Balenović, učitelj	—	2
„ Fr. Klaić, ravnatelj	10	—
„ Lichteneger, učitelj	10	—
„ Mařik Vjenc., učitelj	—	2
„ Vuksanović Ferdo, učitelj	—	2
„ Irgolić Ante, učitelj	10	—
„ Modec Ljudevit učitelj	10	—
„ Čukolin Frane, „	—	2
„ Šuller Frane, „	10	—
„ Habjanić Gustav „	10	—
„ Kuten Juraj „	10	—
„ Ivkavec Tomo „	—	2
„ Filipović Ivan „	10	—
„ Hartman, knjižar	10	—

U koliko dakle radostno obielodanjujemo imena p. n. gospode utemeljiteljah i podupirateljah, u toliko opetovano preporučamo stradajuće naše učiteljske pripravnike svim svjestnim rodoljubom, shvaćajućim šta će reći: pripomoći i pristreći budućim narodnim učiteljem.

— „Spisi za puk od Mijata Stojanovića. Knjiga II. Zdravoslovje“ izišla je tiskom i nakladom A. Jakića te stoji 50 nč. Komu je od nas učiteljah poznato ime zaslužnoga pisca nadučitelja Stojanovića i komu je rukuh došla prva knjiga njegovih spisah, tomu netreba druge preporuke, da si nebi i ovu knjigu nabavio mnogo poučna gradiva, da njim upozna sgodom i puk, komu su oti spisi namienjeni.

Natječaji.

U Miholjcu gorn. mjesto učit. i orgulj. s god. pl. 315 stot., bezplatan stan, pol rali vrta i šest hv. drvah. Treba se prijaviti do 15. siečnja 1866 veleč. g. Josipu Raffayu, podjaš. i žup. u Vratišincu.

Za udovu pokojnoga Rožića:

Gosp. N. N. u Zomboru 1 st. — S prijašnjimi 46 st. čini 47 stot.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 2. U Zagrebu, 15. siečnja 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće, za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Pučkomu učiteljstvu u Hrvatskoj i Slavoniji.

Sudrugovi i braćo!

Postignuta je od nas svih željno očekivana potvrda pravilah zadruge za podporu naše sirotčadi. Visoko namjestničko vieće izvoljelo je odpisom svojim od 28. prosinca g. 1865 br. 18543/3915 ista potvrditi bez promjene ikojeg bitnog načela, skorom sasvim onako, kako su primljena bila u glavnoj skupštini, držanoj 10. i 11. listopada prošle godine. A i te neznatne promjene učinjene su po upravljajućem odboru jedino zato, da se potvrda na uštrb samoga družtva nezateže. Tim je dakle izpunjena jedna od najvrućih naših željah, zadobiven je naime zakonit temelj, na kojem ćemo složnimi silami u pomoć pritjecati najvećoj nuždi i nevolji, na kojem ćemo trti suze ucviljenoj i zapuštenoj sirotčadi, prerano umrših sudrugovah svojih. —

Nesumnjamo, da posve uvidjate i shvaćate nesamo plemenitost nego i važnost ove liepe naše stečevine, te da ćete se sada svi složno râda prihvatiti, da se sbiljam i izvede dostojna sgrada, u kojoj bi dovoljno i zakrilja i podpore nalazila osirođena naša omladina; a tim da ćete takodjer i svomu narodu liepim primjerom pokazati spasonost načela udruživanja, kojim se jedino sbiljam velik uspjeh postići može na polju duševnoga i stvarnoga napredka. A napokon braćo, razvoj ovoga družtva

Digitized by Google

leži i u osobnom interesu nas svakoga pojedinoga, jer će tada doista od nas svaki i mirnije i pokojnije živiti moći, kad uzbude znao, da tu obstoji zavod, koji će se u slučaju prerane smrti svojski pobrinuti za malodobnu i neobskrbljenu njegovu dječicu.

Buduć smo dalke osvjedočeni, da to nesamo sve znate i uvažavate, s toga vas ovim najuljudnije pozivljemo, da što prije ovomu družtvu pristupite, da svaki u svom krugu po smislu pravilah za družtvo djeluje, i da što prije svoje prineske ovomu odboru u plaćenih listovih dostavite, da tim i družtvo skoro blagotvorno svoje djelovanje započeti može. A koji od nas želi, da mu se zadružna diploma dostavi, taj neka svomu prinesku pridoda još i 1 for. u to ime.

Ujedno vas i ovim sve pozivljemo, da još tečajem mjeseca siečnja polag § 34. poizabirete svoje pouzdanike, za svaki školski kotar po jednog., koji će onda odmah u smislu družtvenih pravilah svoje djelovanje započeti po posebnom naputku, koji će mu zatim ovaj odbor dostaviti. U tu svrhu sakupite se dogovorno kod kojega svoga sudruga, te obavite izbor i obznanite nam ga dotičnim zapisnikom.

Nadamo se, da ćete uz sve to svojski prionuti, da se ovomu bratinskomu pozivu ne samo srdačno odzovnete, nego da ćete se i svi ozbiljno postarati, da nam se naša zadruga što boljma razširi, i da što prije u stanju bude zadovoljavati svojoj plemenitoj i čovjekoljubivoj svrsi.

U Zagrebu 4. siečnja 1866.

Ivan Filipović,
predsjednik zadruge.

Vjenceslav Mařik,
tajnik.

Ferdo Vuksanović,

Ivan Šah.

Ljudevit Modec.

Ante Irgulić.

Josip Posavec,
podpredsjednik.

Digitized by Google

Dogadjaji

„Zalogaja hljeba“.)

List I.

U v o d.

Uzeh si, mila dječice, razjasnjivati vam stvari, što se u obće sciene, da su veoma težke, a o kojih već mnoga uzrasla djevojka neima pojma. Latimo li se toga posla, šta se mene tiče, biti ću sretan, a vi uvidite, kako je i težka znanost učenjakah zabavna i za djevojčice, uzprkos tomu, što si mnoga učena gospoda protivno žele.

Šta li, da sborimo o dogodjaju zalogaja hljeba? Ako li se hoće samo o tom sboriti, reknete, zaisto nije vriedno o tom ni misliti. Je li da? vi o tom znadete upravo toliko, koliko i ja, te vas nijesam kadar naučiti, kako li biste drugojače grizkale hljebac! Dobro! vi niti s daleka neslutite onu množinu stvarih, što su sakrivene u onoj maloj besjedici „Zalogaj hljeba“, niti toga, koli veliku knjigu mogao bih napisati, da mi se hoće potanko o tom pripoviedati.

Jeste li se ikada pitale: zašto jedemo?

Eno vas, kako se podsmievate!

Jedemo za to, što imade poslasticah, kolačah, pečenja, krušakah groždja i ostalih oblizajakah, čovjeku ugadjajućih, a to je dovoljan uzrok, niti nam treba drugoga.

Ej! da neima na svietu ničesa osim juhe, možda bi se moglo pitati: zašto da jedemo? Budi i to, da na svietu u istinu neima ničesa osim juhe! Dao Bog! te je nikada nemanjkalo siromašnoj dječici, kojoj je to sbilja jedinom hranom, i koju ona neobičnom lahkomošću uživaju; vjerujte mi, dječice, roditelji vaši mogu vam to najbolje dokazati, jerbo je dosta nuždnim razdjeljivaju.

*) Odlučismo št. čitateljstvu predati na ugled njekoliko članakah pod ovim naslovom s dodatkom, da je to prievod iz francezkoga ovjenčanoga djela, namienjenoga u obće mladeži, a najljepšom je ujedno poučnom knjigom svakomu učitelju, komu je stalo do izvrstna načina, kojim se mogu i najtežji znanstveni predmeti najpopularnijom methodom protumačiti. Imamo razloga preporučiti što najpozornijemu čitanju ovo njekoliko odlomakah, jerbo će, ako Bog dade, cielo djelo ove godine u našem prievodu izići.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Zašto bismo dakle jele i onda, kada i nebi bilo ničesa osim juhe? — Ako toga neznate, reći ću vam.

Šta mislite, koji je uzrok, što su vam lanjske vaše opravice kratke?

Liepa li nam pitanja! Zato, što smo se ošinule.

Dobro, djevojčice! Ma kako je to, te ste uzrasle?

Sada ste moje! Toliko je istine, da vas nije nitko noćju, dok ste spavale raztezao, da vam nije nitko ručicah, kad su vam iz kratkih rukavah virile, nadoložio, kano što se nadolaže stol, dodju li iznenadni gostovi. Pamtite si to jednom za uviek, da ništa neraste niti se umaljava samo sobom bez razloga. Buduć vas dakle nitko s vana nije povećao; s toga sliedi, da se morao njeki ševrdić u to pomiešati, te su vam i ruke i ostala uda ponarasla. A znadete li, koj je taj ševedić!

To ste si vi same!

To su vam vaši kolačići, poslastice, juha, dà ova jošte više, nego li sve ostalo, — da vam tako mimogred rečem — koja, kada se jednom izgubi u tamnu požiraku, vam dobro poznatu, i bez vašega dopuščenja razide se neosjećajuće u sve i najmanje kutiće tiela vašega, pretvarajuć se sve malo po malo u kosti, žile, meso itd. itd. Samo se pomnjivo opipajte sa svih stranah! To vam je sve čista i prava hrana, kojom se nasladjivaste i kojom se kriepljaste a sada ju dakako više nepoznate; dobro si to pamtite! Evo vidite: vi si svoje maljušne zarudjele noktiće, što jih svakim jutrom opažate većimi; svoje rudež-vlaske što su svakim danom dulji te vam niču iz glavicah vaših poput zelene travice iz zemlje; svoje zubke, što vam iz mjenjuju prve i pomlječare: sve si to, mile moje, nedavno same izjedoste, neznajuć ipak kako.

A pamtite si vrlo dobro, da ste to vi, upravo vi same, o kojih govorimo. Vaša mačka, bivša prije njekoliko mjesecah malim i nježnim macetom, postala je sve malo po malo velikom mačkom a ta mačka opet vam nije ništa drugo, van njezina svakdanja hrana i jestojska, što se je razmjerno s nutarnosti u vanjskost pretvarala u mačku. Veliki vol, kojega se vi toli bojite za to, što neznate kakova je dobričina, te nije niti kadar nahuditi maloj dječici, nijesu li ga samo prije razljutila i razžestila; taj veliki, velju, vol bio vam je najprije malim telčićem, a u istinu cieli nije vam opet ništa

Digitized by Google

drugo", van sva njegova hrana, pretvorivša se duljim vremenom u ogromni kup mesa, što ga opet jedu ljudi, da se ovo opet pretvori u čovječje meso.

Dà i šta još više?! Silni dubovi u lugovih naših, što se u visinu i širinu brče i razgranjuju, s početka nisu vam bili niti toliki, što su vaši mezimci na rukuh, a sve to, što na njih vidite, sve to izjedoše i hranu sebi prilagodiše.

Šta li čujemo! Zar i dublje jede?

Doista! a to vam nisu baš najslabiji jelci, jerbo jedu i danju i noću bez prestanka. Nu i sami ćete znati, da nehrustaju šećer-kolačićah i da se jim hrana inače pretvara u tielo njihovo, nego li to u nas biva; pak ipak čudne i u tom sličnosti i podobnosti! kojoj se zaista budete čuditi, kada kašnje o njoj potanje prosborimo.

Onda ćete jur dokučiti i shvatiti, da neima u svietu pripoviestih i bajkah toli zanimivih i ćudnovatih, što no su dogodjaji o kolačićih, voću, s kojih postanu male djevojčice, pak o hrani, s koje postane mačak, te o bilju, što se pretvara u vola. Dapače velim vam sada i poviest, jerbo sve to sbilja čini poviest a vi si lasno pomislite, da se to neda mahom svršiti.

Možda ste čule o čudotvornu stroju što ga u Inglezkoj veoma rabe, a što s jedne strane kanoti guta posve prostu, surovu, pavunu kao što ju vidite u vati, a s druge strane za časak suklja iz nje već liepo, tanahno platno, složeno jurve u bale, te već posve tako priredjeno, da se može trgovcem predati. Ej dobro! vi imadete u sebi jošte mnogo divniju mašinu, što od vas dobiva kolačićah a povraća vam jih opet, ali to u slici vlasih, nokatah, kostih, mesa, dà i u mnogo drugačijoj spodobi; jerbo ima u vašem tielu tisuću stvarih veoma raznolikih, što jih vi neprestance i neznajućke stvarate. A to neznanje velika je sreća; jer što bi bilo s tih malih djevojčicah, kad bi morale bez prestanka od zorje do večera razmišljati ob onom, što se sve mora stvarati i pretvarati u njihovu tielu, poput njihovih majčicah, koje vazda moraju svu brigu u glavi nositi za sve, što se svakoga dana u kući izvršiti mora? Posve sam o tom uvjeren, da bi vaša majčica bila sretna i presretna, da ima n. p. stroj, što bi izmitao dvorište, pospremao sobe, kuhao hranu, mio posudje, izpravljao razderanu odjeću bdijuć ujedno nad svim, a nepočinjajuć uza to veće krike i huke, nego li taj vaš, radeći, već od prvoga trenutka vašega

Digitized by Google

života i o kojem niste, košto se čini, skoro nikada ali veoma malo razmišljale.

Nu nemislite ipak, da vi jedine imate takovih strojah! Vaša macica, vaša kravica i sve druge živinice takodjer jih imaju, te jim upravo tako služe, košto i vam. Svi ovi strojevi napravljeni su na isti način, samo prema naravi i vrsti pojedinih životinjah. Nu kašnje istom uvidite, da se ove promjene nalaze u različnosti posla, što ga ima izvršavati u svakoj životinji. Tako n. pr. na drugi način posluje taj stroj u kravi, koja mu podava za probavljenje travu, a opet na posve drugi u mački, u kojoj mora raztvarati drugu hranu, najme meso. Za to najbolje bude, ako si predočite razne strojeve tkaće, što su u bitnosti na jedno osnovane, ali ipak drugo je ustrojstvo onih za tkanje platna, drugo opet za tkanje sukna, svile itd. A napokon o tom se hoće mnogo koječesa pripoviedati.

Vi ste zaista već i same opazile, da sve živine nisu jednake, ali bolje reći, da nisu sve od naravi istimi darovi i vlastitostmi nadarene, tako n. p. pas, inače dobra i razumna zvier, koja vam s očijuh pogadja vaše želje i koji svoga gospodara tako ljubi, kao što bi se htjelo mnogo putah, da si dječica roditelje ljube; taj pas je u istinu savršeniji od žabe, imajuće izbuljene oči i malucko, sluzko tielo, koja se migom u vodu sakriva, čim opazi čovjeka.

Žaba, po svojoj volji amo, tamo skakutajuća i plivajuća svakako je opet savršenija od školjke, neimajuće niti glave, niti ûdah al živuće zatvoreno u svojoj lupenjači, kao u vječnoj tamnici.

Dakle, taj isti strojak nalazi se upravo tako u školjci, košto u žabi i psu, samo nesavršeniji je u školjci nego u žabi, a u ovoj opet nesavršeniji nego u psu. Prema tomu, kako silazimo od životinje k životinji iduć od najsavršenije k najnižjoj, nalazimo, da je i taj stroj sve manji te manji i nesavršeniji, gubeć sve po česticu svojega ustrojstva. Taj stroj ostaje ipak u bitnosti jedan te isti, nu kad si ga predočimo na najnižjem stupnju, vrlo nam je mučno da ga kao takova prepoznamo, jerbo ga nemotrasmo odasgor dole, jerbo nebijasmo prisutni kod svakoga gubitka pojedinih njegovih česticah.

Evo i prispodobice, koja će vam i bolje stvar razjasniti, niste li toga do sada dobro shvatile.

Pomislite si onu liepu svjetiljku, što vam ju majčica svakoga večera razsvieti, okolo koje se sakupljate, kada kanite ujedno raditi.

Digitized by Google

Snimite joj ponajprije sjenilo, što je zato, da se svjetlo nerazširuje, već u jedno usredjuje, pak stakljeni dimnjačić, što nedopusća da se dim sobom razliega, onda onu trubljicu, u kojoj je stienak, kojom prudi zrak do plamena, da bude žešći i jasniji; napokon uzmite joj i vijak, kojim se stien podiže i spušća, te tako razmetajte kus za kusom dotle, dok vam preostane sama dolnja posadica za ulje i goruć̀i u njoj stien. Da bi sada tko u taj čas k vam došao a vi biste mu rekle: pogledjite der našu lampu! doista bi vam začudjen odgovorio: ta za Boga! kakovu lampu? ta nije niti s daleka slika ni prilika lampi. Ali vi, koje ste ju kus za kusom razlagale, dobro znadete, da je to u istinu svjetiljka. Ovaj uljem plivajući i prosto tamo goruć̀i stien za vas je još uviek svjetiljkom, uzprkos tomu, da je lišena svega, što ju usavršivaše i što sada gori mnogo tamnije, poput obična žižka, nego li što prije goraše.

Nuto nas dakle. To isto biva s nami, kada razabiremo strojeve životinjah redomice od savršene do najjednostavnije. Neznalica, koji nije nikada motrio njegovih promjenah, neće takovu niti spoznati, kada mu ju pokažemo u najnižjem stupnju; nu dobro i svestrano ju proučivši, znade veoma dobro, da je u istinu tâ ista.

To vam je ono, mila dječice, što ćemo skupa razmatrati. S početka proučimo ponajprije kus za kusom onu krasnu mašinu, što je u nas i što nam tolikovrstno služi s tom jedinom iznimkom, da joj nedajemo više posla, nego što ga podnieti može. Vi dobro znadete, što ću da reknem tim. Tako uvidimo, razglabajuć ćest za češću, što li se sve dogodilo sa „zalogajem hljeba“, što ga tako mirno zalažete, nemisleći, što li ga sve kašnje očekiva, kad ga progutaste a zato kanimo ga putem njegovim vjerno sliedjeti od početka do svršetka. A ipak vam je posve najjednostavnija pripoviest o tom „zalogaju hljeba“ što vam ju kanim pripoviedati, ma se tu i tamo i prenavljao, kao da sam voljan o posve drugoj stvari s vami sboriti; jerbo ako vam je tu poviest razumjeti, pozorne vas činim, da ću vam morati za to mnogo i mnogo toga prije razjasnjivati. Kada li vam bude jednom poznata ciela poviest ob onom, što jedete, onda ćemo znati ujedno poviest o hrani svih životinjah, počam od onih, koje su vam najsličnije, iduć dalje postupno od njih do najposlednijih i najnižjih. Medjutim pako prosborimo koju i o načinu, kojim se hrani bilje dotle, dok shvatite i pojmite, da i ono u istinu jede, da se hrani.

Digitized by Google

Vjerujete li mi, da bude u toj poviesti nješto zanimiva za vas, i da je vriedno, da svu svoju pozornost na to obratite?

Možda mi na to reknete, da vam bude ova poviest odugačka i da već odavna hranite se hljebom, te da vam bijaše devetom brigom misliti na to, u što će se pretvarati, pak ipak da ste zato velike ponarasle upravo poput one macice, koja si takodjer nikada tim nelomljaše glavu.

Dašto, mila dječice! ali macica je macicom a vi ste djevojčice. Tà sve do sada znale ste o svem toliko, koliko i mačka a u tom niste bormeš ništa mudrije od nje. Ona si o tom nikada neće lomiti glavu, pak će ostati mačkom; vi pako, kojem ja dragi Bog namienio, da budete savršenije, nego što ste sada, — što jedino može biti učenjem onoga, česa mačka neznade, — tim postanete uzvišenije od nje.

Svikolici dužni smo se učiti, ale ne samo s veselja i zvjedljivosti oli s taštine, da se učenimi zovemo, već za to, draga dječice, da se u istoj mjeri, kojom u nauci napredujemo, ujedno približavama sve to većma opredjeljenju, ustanovljenu nam dragim Bogom; a tako po lagacku napredujuć putem, Bogom nam naznačenim, moramo, bilo što mu drago, savršenijimi postati.

Mnogo već putah reklo se velikim ljudem, da čovjek nije nikada prestar za učenje. To isto bi se moglo reći i djeci, da za nju nije nikada prerano i prezadobno učenje. Medju stvarmi, što se mogu naučiti, imaju one, u koje vas kanim uputiti, dvostruku vriednost: prvo što su zabavne; drugo, a to je osobito, što vas priučaju da mislite na Boga, učeć vas poznavati čudesa, što jih posatvori i sveudilj stvara. —

Podpuno sam uvjeren, kada se s njimi oprijateljite, da budete posve zadovoljne a ujedno zadajem vašim majčicam tvrdu rieč, da vas najdu boljimi i kao preobraženimi.

(Dalje će sliedit(.

Digitized by Google

Učba za vjerozakonsku nauku u pučkoj učionici.

Napisao Mijat Stojanović.

II.

Učitelj mora da umie razjasnjivati primjerom vjerozakonsku nauku.

U tu svrhu, naime tumačeć i ciele izreke i pojedina predstavjenja služi se učitelj primjeri, pripoviedkami, prispodobami, protimbami i poslovicami.

Primjeri predstavlja se n. pr. ponjaće „dobro djelo," kad tko dieli milostinju, pomiri zavadjene ljude, moli se Bogu za žive i mrtve itd., i obća izrieka „Pohlepa za novcem čini čovjeka nesrećnim," primjerom Jude Iškariota može se razjasniti.

Pripoviedajuć, kako su sagriešili prvi ljudi u zemaljskom raju razjasnit može učitelj učenikom, da si mogu predstaviti, što je to napastovati, uvoditi u napast, zavoditi i nagovarati na zlo, na grieh. Kad je u primjeru prispodoba, usporede se dva predmeta, te se obilježje m jednakosti poznatog predmeta tumači manje poznati, n. pr. trska, kojo m giba, koju privija svaki vjetrić kud mu volja, i na koju stranu navali, to je slika nepostojana čovjeka, koji se povodi za svakim zlim primjerom, koga privija i obara u grieh svako i najmanje napastovanje.

Protimbami pokazuju se obilježja onih predstavljenjah, koja nepripadaju, istina, k stvari, što ju tumačimo, ali pripadaju k njezinu predmetu, da možemo tako laglje razjasniti ona obilježja pripadajuća upravo k stvari, nebi li jih mogli označiti razgovetnije i jasnije. Tako se razjasni pojam ili ponjaće „poniznost" djeci, ako joj protimbu, naime „oholost, ponositost, gordost, naduvenost" razjasnimo. Tako će djeca laglje shvatiti, što je „moliti se Bogu pobožno", ako joj predstavimo i protimbu „raztrešenost pod molitvom."

I poslovicami mogu se tumačiti izrazi, predstavljenja i izreke, ako se njimi predstavlja istina primjerno i shodno. Poslovicami služimo se više, kako će se kojagod istina dublje ukorieniti u srdce, kako ćemo osvjedočiti se o njoj i voljom pristati uz nju; n. p. Po-

Digitized by Google

štenje traje najdužje. Bog pomaže oraču, a ne spavaču, i težaku, a ne ležaku. Dug, zao drug; gdje stiza, ugriza. Bog neplaća svake subote; ali nikomu dužan neostaje. Što tko djela, pred njega pada. Čini dobro, nekaj se; čini zlo, nadaj se (zlu.) Što tko sije, ono i žanje. Tko radi, Bog nebrani. Budi prav, bit ćeš zdrav.

Izbirajuć primere, pripoviedke, prilike, prispodobe, protimbe i poslovice, treba da bude učitelj oprezan da jih nerabi bezobzirno. Čuvati se mora svega, što je nespretno, prostačko, odurno i smiešno; valja mu izbirati primerne vjerozakonskomu dostojanstvu, i tako shodne, kako će se moći istina njimi razjasniti, a djeca jih moraju lahko razumievati.

Pri podobju ili prilici valja nastojati, kako će diete poznati predmet prilike, u čem je stvar prilična ili podobna onoj, o kojoj se gogori, da može prenieti podobnost na predstavljenje; n. pr. zrnce gorušice maljušno medju sjemenjem uzraste ovelikom granatom bilinom kao velik grm, i tako postane stabalcem; isto je i s crkvom kršćanskom, koja u početku bijaše jako malena, a sad je razširena, razprostranjena po cieloj zemlji.

Služeć se protimbami, valja ovimi pokazati, što stvar nije, za pokazati jasnije, što upravo jest. Zato se razčlani protimba, kako će djeca poznati, da u njoj neima onog obilježja, što no se predstavlja. Učenje n. pr. nije čudo, jerbo se učiti može čovjek po sebi bez osobite pripomoći i milosti Božje; ali učiniti, da niemo prosbori, gluho uzčuje, hromo uzhodi, sliepo od poroda progledne, mrtvo oživi itd. to nemože činiti drugi, nego Bog i onaj čovjek, komu Bog podieli osobitu za to snagu. Kada su učenici već dovoljno upućeni, te si znadu predstaviti, šta je biti darežljivim, kako živi i postupa darežljiv čovjek, kako se zaslužuje ime darežljivca, onda se može spomenuti kao protimba, kako živi lakomac, škrtica, kako je gadna i odurna lakomost, sebičnost.

Poslovice dodaju se predavanju u namjeri, da se ovo učvrsti i i stvar razjasni. Ako je poslovica učeniku poznata, i on ju razumieva, onda samo valja gledati, da ju i upamti. Ako li nije to, onda se skopča poslovica sa pripoviedkom, čim se razjasni, n. pr. „Bog neplaća svake subote; ali nikom i neostaje dužan," ili:

Digitized by Google

„Bog nije nagal, ali dostižan,“ razjasni se pripoviedajuć, kako se je dogodio obći potop.

Ako ja učio učitelj učenike, kako nam valja živiti razložno i umjereno u svakom obziru, zaključi obuku poslovicami: „Drž se mjere, zdrav ćeš biti, i dugo ćeš poživiti! Tko bez mjere jede, pije, taj si svoje zdravlje ubije! Proždrlica i često boluje, i rano se života mentuje! Drži se razloga, hvataj se razbora!“ Dalje će slieditі.

Prirodoznanstvo u pučkoj učioni.

Od Lj. Modeca.

(Nadalje.)

Kratak pregled bilinah i njihovo životoslovje.

Tečajem ove godine upoznasmo se s većinom bilinami, što no rastu u našem zavičaju, a osobito s onimi, što su nam na korist ili štetu. Zrijuć pojedine biline opazismo u mnogih njeku srodnost, s toga jih stavismo u rodove; u više rodovah nadjosmo opet njeke zajedničke biljege, po kojih jih razredimo u razrede, a sve razrede možemo napokon spraviti u tri velika razdjela, naime u: cvjetajuće dvosupnice, cvjetajuće jednosupnice i bezcvietke. Bolje ćete to razabrati u sljedećem:

I. Cvjetajuće dvosupnice (sa mrežastim liščem).

1. *Prostolatičnice:* ružatice, sočivnice, žabnjače, krstašice, štitarice.

2. *Sulatičnice:* suprašničke jezičnice, suprašnike tulajnice; suprašničke zrakače, pomoćnice, usnače, trudovnice,

3. *Bilje bez vjenčića:* heljdine, kiseljak, likovčine, resnjaci.

4. *Dvodomobilje:* njeke crnogorice, vrbovnice, koprivnjače.

II. Cvjetajuće jednosupnice (sa nožničavim liščem).

1. *Sa manjastim ili šestolapnim ocvićem:* lierovnice, šparge, sitače.

2. *Sa pljevuljastim ocvićem:* trave, šaševi.

3. *Bez ocvića:* okrieci.

Digitized by Google

III. Bezcvietke.

1. *Listnate bezcvietke:* presličnice, paprati, mahovi.

2. *Bezlistne bezcvietke*: lišaji, glivnjice.

Premda je golema razlika medju pojedinimi razdjeli bilinah, ipak se sudaruju sve u tom, da sve imadu ustrojah, ma i različitih, pa da se radom tih ustrojah očituje život njihov. Osobito se pako očituje život bilinah hranitbom, rastom i razplodjivanjem.

Bilina, bila ona orijaško drvo ili pako sićušna pliesan ili sniet, troši razne tvari, kao vatra gorivo. To zovemo hranitbom. Čim bilini tvarih tih ili hrane nestane, usahne, uvehne, ugine, što bi se moglo reći i: umre. Rekosmo, da bilina samo troši tvari i to samo takove od kojih sama sastoji; nemože indi trebovati drugih tvarih. Bilina vuče potrebitu hranu, koje iz zemlje korienjem, koje iz zraka lišćem. Nu tekuće samo i plinaste tvari mogu biti biljevnom hranom, a krute tek onda, kad se pretvore tekućinom. Od tekućinah najvažnija je voda, ne samo kao hrana po sebi, već i tim, što raztapa krute tvari, te time jih bilini za hranu pripravlja.

Vodu uvlači bilina najviše korienjem iz zemlje, nu poznato vam je, da se voda neprestano na površini zemaljskoj izhlapljuje, te da je uzduh napunjen hlapom vodenim. Ovaj vodeni hlap upija bilje lišćem.

Krom vode dvie su jošte tvari, koje su bilinam glavna hrana.

Čuste već, da ima u mnogih pivnicah tako škodljiva zraka, da se u njem ljudi i životinje zadušiti mogu. Zrak taj ili bolje rekuć plin razvija se u pivnicah kad šira vrije, a zove se ugljičnina (Kohlensäure). Ona sačinjava bitnu čest biljevne hrane; bilje ju upija koje korenjem zajedno s vodom, koje lišćem iz zraka.

Svakomu je takodjer poznato, da se kod gnjilećih tjelesah, iz gnoja, osobito iz zahodah razvija njeki ljuto smrdeći plin, koga zovu čipavcem (Amoniak). I čipavac je vrlo važna hrana biljevna. On se takodjer nalazi u uzduhu, nu tako ga je malo, da ga nevonjamo, a zemlja ga pohlepno upija iz uzduha, pak ga dovodi korenju. Najviše se pako razvija čipavca iz gnjilećih tjelesah, koja, kad sasvim sagnjiju, čine njeku crnu tvar, koju crnicom ili pršću (humus) zovu. Gdje ima mnogo crnice t. j. mnogo sagnjilih životinjskih i bilinskih tvarih, tamo bujno raste bilje. Nu s vremenom se iztroši to hranivo, s toga ga valja zemlji nadomiešćati; a nadomješćuje se

Digitized by Google

gnojem. Osim vode, ugljičnine i čipavca upija bilje i drugih tvarih, nu tek onda, kada se u vodi raztope.

Uz hranu treba jošte bilju za uspjevanje topline i svjetla. Svatko znade, kako je zimi bilje skoro bez života, a kako proljećem i ljetom bujni život kaže. Ima doduše bilja, koje i pod sniegom raste i cvate, kao motovilac, visibaba; pače i u najstudenijem sjevernom podneblju uspjevaju lišaji i mahovi; nu kakvo li je to kukavno životarenje bilinah tih prama bujnom životu bilinah vrućega podnebja!

Da je i svjetlo potriebno bilju, vidi se odtuda, kako se klice od koruna u pivnici pružaju onamo, odakle dopiru traci svjetla; kako u gustoj šumi svako drvo teži, da svoju glavicu čim više u vis digne i druge nadmaši, da se blagoga svjetla naužije.

Bez sunčanoga svjetla nebi bilo ni zelenila lišću, ni dražestna rumenila i drugih mastih cvieću; vidimo bo, kako kukavno izgledju biline u pivnicah i drugih tamnih mjestih.

Dalje će slieditі.

Molba

upravljajućega odbora učiteljske zadruge „na sve p. n. slav. občine u Hrvatskoj i Slavoniji.“

Jednom od najvažnijih i najsvetijih zadaćah svake občine je, da se brine za valjano ustrojenu učionu i za čestite svoje učitelje. Priznati se mora, da smo od njekoliko godinah u tom obziru znatno već napredovali; nu neda se ni to tajiti, da nam valja mnogo toga još učiniti, da dobijemo takve učione, kakovih nam neobhodno treba, ako hoćemo, da se narod naš popne do onoga stupnja naobraženosti i blagostanja, na kojem već drugi narodi odugo stoje.

Poznato pako je, da se mogu učione samo ondje čestito razvijati, gdje ima dobrih i valjanih učiteljah. A valjani učitelji, koji bi se svom snagom duše svoje posvetili svetomu svomu zvanju, nalaze se samo tamo, gdje su ih budi občine budi država tako obskrbile, da im se netreba napose brinuti za svakdanji kruh. Nam pako netreba ovdje potanko razlagati i dokazivati, kako nisu naši učitelji u tom položaju, da bi se mogli sasma bez brige posvetiti zvanju svomu.

Digitized by Google

Svakomu bo je poznato, kako je plaća naših učitcljah tako malena, da jedva od nje živiti, kamo li šta za svoju djecu prištediti može. Svaki učitelj mora s tugom u srcu pomišljati, šta će biti jednoć, kad umre, iz njegove udove i djece, kojim dosada nije niti mirovina niti podpora kakova osigurana. Žalostno je to za nas učitelje, kad pomislimo, da će se možda naša dječica jednoć od nemila do nedraga potucati, neimajući čim bi se nahranila i gdje bi prenoćila. Tuga nas velju obuzima, kada se sjetimo one goleme nesreće, koja očekiva djecu našu, kada jednoć legnemo u hladni grob.

Da li može učitelj, sjetiv se svega toga, onim uzhitom, onom sviešću vršiti dužnosti svoje, kako bi trebalo, pojmit će sigurno svaki, u kojega grudih bije srce puno ljubavi prama svojoj nejakoj dječici.

Učitelji shvativ poslovicu »Pomozi si sam a Bog će ti pomoći« pokušali su doduše, da si najprije sami složnimi silami u pomoć priskoče, pa su utemeljili družtvo „Zadrugu« za podporu svoje sirotčadi. Ova će „Zadruga« moći jednoć krasno djelovati, ako joj bude Bog blagoslovio trud i posao njezin. Ali slabe sile, prem složnih učiteljah nemogu bez tudje pomoći za sada takovu glavnicu steći, kakovu bi trebali, ako hoćemo, da nam bude barem ponješto obskrbljena jadna sirotčad.

Učitelji rade za občine i za narod, pa se s toga i nadaju, da će im občine i narod u pomoć priskočiti u toli svetom, u toli važnom poslu!

Gojeći ovu nadu, obraća se podpisani odbor u ime svekolikoga učiteljstva Hrvatske i Slavonije na slavne naše občine, moleći ih, da novčanom kakovom svotom polože temelj našemu družtvu. Što učine občine za nas, to će im se naplatiti stostruko, jer će im se učitelji puno većim oduševljenjem, puno većim uzhitom posvetiti zvanju svomu, ter će moći mnogo više raditi za prosvjetu i blagostanje naroda našega.

Čvrsto se nadajući da će nam svekolike naše občine kakovom novčanom svotom u pomoć priskočiti, molimo, neka se te svote šalju pod adresom „Upravljajući odbor učiteljske „Zadruge“ u Zagrebu.“

U Zagrebu dne 10. siečnja 1866.

U ime upravljajućega odbora »Zadruge«.

Ivan Filipović, predsjednik.

Vjenc. Mařik, tajnik.

Digitized by Google

Dopis.

= *Na V. Bukovcu,* 29. prosinca 1865. — Ustrojiranje učionah i njihovo sdušno podupiranje najsjegurnije je mjerilo, kojim se dade prosuditi duševna zrelost kojega puka. Jer čim je koji puk suroviji, tim se više opire podizanju učionah, i zazira od ljudih, govorećih mu o njih. Danas sam u stanju pohvalno izrazit se o ovdješnjem podravačkom puku, koji došav do podpuna spoznanja potrebe školske poduke za djetcu ne samo da svojski brini se za škole jur od davna u svakoj župi ovostranoj obstojeće, nego zahvativ dalje u kolo vremena skrbi se, da se paće podružne utemelje po selih, od kuda djetca budi radi odaljenosti mjesta od župne učione, budi radi povećega broja jur polazeće mladeži nemogu da si korist školskoga uzgoja pribave. Najnoviji primjer toga uočimo upravo ovih danah po imenu no 18. o. m. na Mal. Bukovcu, selu na župu V. Bukovačku spadajućem! Uvidiv puk, u obće poznat s nabožnosti i dobrodušnosti svoje, da mu se mnogo djece izključuje iz jur obstojeće župne učione nješto radi pretiesnog prostora u školskoj sobi a nješto poradi prevelikog broja djece iz obližjih mjestah, pripravno prione nuz zdrav i valjan savjet, da si u zajednici još dviuh selah, Selnice i Županca posebnu pučku učionu uredi. Rečeno, prihvaćeno, pak evo s ponosom sad gledamo učionu, u koju se sabra u prvi odmah dan 106 djece, a biti će je još i više, ako prostora neuzmanjka. Dotični g. župnik, da ima priliku s više nas susjedah dieliti radost nad postignutim željenim ovim ciljem, pak da sretan početak molitvom i veseljem ovjenčamo, prizove nas uljudno ovamo, gdje smo izbilja dovoljna povoda našli radovati se nad novim ovim napredkom obrazovanosti pučke. Nakon ovršene u onomjestnoj prijaznoj kapelici sv. Kate svečane službe božje, i progovorene po domaćini sgodi primjerene besjede, vratismo se natrag u školsku sobu, gdje veleč. g. kot. nadzornik i podj. P. Draganec djeci obširno razloži poglavita svojstva valjana i pridna učenika. Na ovi dakle način broji župa bukovačka za sad tri pučke učione naime: jednu župnu za dječake, drugu za djevojčice povjerenu milosrdnicam, došavšim iz Zagreba. a treću evo ovu zadnjih danah započetu. Još nam ufanje preostaje, da se ustroji i četvrta kod sv. Petra, čim se njeke zaprieke nadvladaju. Doznajem iz dostovjerna izvora, da pri ustrojivanju ove m. bukovačke učione mnogo zasluge imade g. kot. sudac V. Šimogji, koji se upravo svojski pobrinù, da se namišljena škola u toli kratko vrieme k svrsi svojoj pripelja. Neka dragi Bog svaki takovi trud nebeskim blagoslovom podkriepi, da se tako sve što više razširi, što na njegovu slavu, i na korist ljudih spada. Pak sada recimo, da nam narod u obće driemlje, da neuvidja koristih svojih, da se neosvješćuje?! Budan je on, vjerujte; samo je velika nesreća, što mu budnu, na javi — neima vazda voljna i pri-

Digitized by Google

skočna tumačitelja u neizvjestnosti, savjetnika u neznanju, spasitelja u pogibelji, u propadanju. S Bogom! dok vas opet kojom milom nepohodim.

Viestnik.

Dne 8. o. m. preuze izpražnjenu gosp. Novotnim učiteljsku stolicu na kralj. zagrebačkom učiteljištu dosadašnji učitelj vjeronauka gradjanskih učionah g. Sime Balenović. Uveo ga ravnatelj g. Fr. Klaić, prosboriv sakupljenim pripravnikom krasno slovo, kojim jim na dušu i srdce metnuo, da nastoje svu svoju ljubav, sva svoja čuvstva, kojimi ljubljahu bivšega si učitelja, prenieti na sadašnjega si, a to sve zavolj svetomu si zvanju, zavolj napredku znanstvenu i sustavu školskomu, koj se nemienja nikada promjenom učiteljah, već mora da ostane jedan te isti.

Radostno pozdravljamo imenovanje g. Balenovića tim većma, što je jurve djelovao kao suplent na ovdješnjem učiteljištu a tim si prisvojio narav ustava; što je sve do sada dično učiteljevao kao kateketa na glavnih učionah i što je u obće poznat kao muž pun duha, obilata znanja, čvrsta i plemenita značaja, te vruća dà uzvišena rodoljubiva žara.

Balenoviću, čisti cviete kršne Like, živ nam bio!

— Kano utemeljitelji „družtva za podupiranje ubozih učiteljskih pripravnikah“, pristupiše nadalje: gg. presv. g. Ivan Kralj, biskup utemeljiteljnom svotom od 100 for. a za ovogodišnju potrebu svotom od 50 for.; preuzv. g. barun Josip Šokčević, ban kao utem. pak 50 for.; August Weys, Gjuro Crnadak, trgovci, pak dr. Jakov Breslauer utemeljiteljnimi svotami po 10 for.

Književni oglasi.

Igrokazi za mladež. I. Dio: 1. „Mlado pastirče; 2. zlatan lančić, ili: da si milosrdan; 3. zaklela se zemlja raju, da se sva otajna znaju,“ ugledaše ovih danah bieli sviet. Pisac jim je revni i poznati naš A. V. Truhelka, izdavatelj g. L. Hartman, a ciena knjižici 30 novč.

Djelo zaslužuje osobito preporuku našoj mladeži, jer je sve do sada bila u istinu gladna slična zabavno-poučna latka a buduć da se spisi, mladeži namienjeni jedino mogu uspješno razpačati i koristno upotrebiti mladežju, ako su joj pri tom pripomoćni učitelji, to želimo, da bude i ovdje rodoljubivo učiteljstvo onim, čim ima da bude već položajem svojim.

— Radostno javljamo, da su pravila „Zadruge učiteljskoga družtva za podporu učiteljske sirotčadi“ Visokim kraljev. namjestničkim viećem malom samo promjenom potvrdjena. Tim se dakle zadovoljelo najvrućoj želji ukupnoga pučkoga učiteljstva.

Natječaji.

U Starom Vukovaru dva mjesta za učiteljice a u Novom Vukovaru jedno mjesto učiteljice s godišnjom plaćom 315 for., slobodnim stanom ili stanarinom u 52 for. 50 nč. Molbenice: veleč. g. Antunu Matiću podjašpristu i školskomu kot. nadziratelju u Tovarniku do 15. siečnja t. g.

Javna zahvala.

Blagi darovatelji!

Pomažete mi, sirotici; pomažete mi kao rodjenoj sestrici i družici svojoj znajući, ako mi vi neolahkotite, da mi s druge strane neima tako brze pripomoći. Hvala vam od srdca; hvala vam u ime pokojnikove sjene a Bog vam stostruko nagradio!

U Dubravi u oči Badnjaka 1865,

Anka, udova Rožićka.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 3. U Zagrebu, 1. veljače 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće, za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Dogadjaji „zalogaja hljeba.“

Čest prva.

Čovjek.

List. II.

Ruka.

Hoćemo li komu predočiti, mila dječice, divotu i krasotu koje okolice mile nam domovine, to ga zaista nećemo vodati kojekakovimi dolinami i klanci, već ga povedemo na vrhunac ponajvišje, u okolici se nahodeće gore, s koje bude kadar okolo na okolo zarubiti, koliko mu oči shvatiti uzmognu, a to postignuv, sidje li kašnje u nizinu, zaisto će se onda smjelije, pouzdanije i svjestnije okretati predjelom, što ga s one visine u svoj svojoj cjelosti motraše.

Ja vas onomadne uzvedoh na njeku goru a doista se utrudiste, dok moraste jednim korakom uza me kasucati; ujedno moradoste napetima očima gledati, hoteć vidjeti najkrajnju točku puta, što ga imadosmo provaliti. Sada ćemo i mi sići te pregledavati česticu za česticom one okolice: hej! sada smo već na konju.

Začnimo dakle, u ime Božje, opet s početka!

Evo vam stotine na deset, da mislite da vam začnem govoriti ob ustiuh.

A hoj! kako se kruto prevariste. Tu vam je druga i važnija stvar, kojom se već obicajno od davna služite a uvjeren sam da niti nemislite o njoj.

Digitized by Google

Imate doduše usta, al to vam jošte nije sve; već je potreba, da se znade što se hoće i može u nje po volji unašati. Kako bi vam bilo za stolom, pitam vas, da slučajno neimate rukuh?

Ruka je dakle prva stvar, koju kanimo pobližje razmatrati.

Našto da vam ju opisujem, kada znadete, kakove je slike i prilike? Nu što vam možda nije poznato, to je uzrok, s kojega je naša ruka tako narednim strojem a po tom i mnogo savršenija, nego mačja šapica, koja joj kod jela takodjer njekakovu službicu izkazuje, što nas često i u smieh naganja.

Medju našimi petimi prsti, jedan jest ponajdeblji i zove se palac te se nahodi posve kao osamljen na strani. Toga motrite s počitanjem! to su vam male dvie košćice, pokrivene s malo mesa, kojim čovjek zahvaljuje čest svoje tjelesne uzvišenosti nad nerazložnom živinom. To je jedan najboljih njegovih slugah, jedan najizvrstnijih, Bogom mu danih darovah. Da neimamo palca, trebale bi nam jošte dobre tri četvrtine (a tim malo rekoh) proizvodah ljudskoga uma i obrta stvarati, a prvi izum od svih, sastojeći ne samo u tom, da se nosi s tanjura u usta, već i u tom kako valja pribaviti ono, što je u tanjuru, — a to vam je veoma znamenito pitanje, — taj izum bio bi se morao sukobiti s ogromnimi nesgodami, o kojih vi jošte niti pojma neimate.

Zaista ste opazile, kada hoćemo šta primiti, n. p. kus hljeba, jer je upravo o jelu besjeda, da je to uviek palac, što prvi siže stvari i da je on uviek sam s jedne strane, a medjutim svi ostali prsti nahode se na protivnoj strani. A da palac nije s njimi u slozi i dogovoru, težkom mukom mogli bismo što u ruci držati. Kušajte der samo, da se osvjedočite, bez pomoći palca žlicom se n. p. hraniti, pak uvidite kojom nesgodom budete se hranile i koliko vam za to uztreba časa, dok pojedete pliticu juhe. Kukavne mi plitice juhe! Palac je tako položen, da se može stojeć svim ostalim prstom usuprot, svojom žačicom t. j. blazinicom njihovih doticati, čim biva, da možemo svaku stvar bez razlike, kada nam to palac dopusti, tako čvrsto kao kleštima držati. Što je naša ruka u tom savršena, to ima zahvaliti sretnu razredjenju prstah, imenito pako palcu, a tom prednošću nije nadarena nijedna druga životinja, dà niti sama opica, naša najbližja i najsličnija susjeda.

A kada smo već u toj besjedi, moram vam reći, da jedino pa-

Digitized by Google

lac razlikuje ruku od šapice i noge. Naša noga, kojoj je posve drugi posao, nego jabuke sakupljati ili vilice držati, naša noga imade takodjer pet prstah, ali onaj najdeblji medju njimi nemože se s drugimi sticati: po tom, pravo reći, on niti nije palac a to je uzrok, što naša noga nije rukom. Opica imade palce na sva četiri uda; ima takodjer ruke na kraju tih udah. Budite uvjerene, da zato ipak neima nikakove prednosti nad vami, što ću vam kašnje razjasniti.

Sada već lasno shvaćate, da se opet vratimo k svojoj stvari, da bijaše upravo nuždno prosboriti prije nego ob ustijuh, koju o ruci, koja je istima vjernom poslužiteljicom. Prije nego li si vaša majčica razgrije peć za hljebac oli kolače, morala je služavka trknuti na tržište i nakupiti potriebna za pecivo i sve na vlas prirediti. Sada si pomislite, koli revnu i uslužnu služavku imademo u svojoj ruci te što bismo bili bez nje? Da čovjek o tom neprestance razmišlja, nebi minuo niti jedan večer, da nebi Boga slavili i hvalili za to, što nas je nadario palcem, kojim možemo posve lasno svaki posao ovršivati.

Ali možda vam i to sve uzalud govorah, jer ipak jošte neznam, eda li sam ono postignuo, da vam na vlas dokažem potriebu ruke u jela, kao i to: odakle joj čast i odlikovanje, da je ona prva u tom kolu, gdje se govori o poviesti onoga, što jedemo.

Ujedno vam se pričinja, da nebiste poumrle, kad biste migom bile lišene rukuh. A to doista za to, što nikada pozorno i potanko nerazmišljaste, — što je, pravo reći, samo sobom i potežko — o tom, da od jednoga kraja svieta do drugoga sila božja rukuh neprestance posluje za to, da vam pribavi hranu.

Polagacko! netreba baš da se u tom predaleko bacimo; znadete li, pak i shvaćate li barem to: koliko se sve htjelo rukuh, dok se priredila ta neznatna šalica kave, što ste ju jutros za ručak dobile? Srhovi me projdu, pomislim li, koliko se tisućah rukuh okolo toga okretalo! — a ipak to je samo mala i neznatna čestica od onoga, što ste već u svom životu izjele. — Počam od rukuh crnca, koji je kavu sadio i njegovao od zore do večera, pak sve do kuharice, koja ju melje, neizbrajajuć mornarah, koji su ju s dalekih prekomorskih stranah k nam dojadrili, niti seljačkih rukuh, sijavših žitak; niti mlinarah, samljevših žitak u brašno; nit pekarah, miesivših i sapekavših nam ukusnu žemljicu, pak rukuh ženskih, nadojivših

*

Digitized by Google

nam mlieko; šećerarah, stvorivših sladjahni šećer, — da mûkom mimoidem sve one ruke, što su opet njemu priredjivale raznih latakah za šećer: — Bog si ga znao, gdje i čim bi to svršio!?

Krasna li mi posla, da mi evo na um padne izbrajati vam onu silu rukuh, što jih trebalo, da imamo:

šećeranah,
švajcarijah,
pekarijah,
paromlinah,
paroplugah,
paroplovah?

Zar pri tom ničesa nezaboravljamo? O, moj Bože! Izmedju svih najznamenitiju, najvažniju ruku, ruku najodličniju, onu najme, što za vas sakuplja, poput marljive pčelice, sve, što je najkoristnije i najbolje izmedju proizvodah čovječje radnje; dragu ruku vaše majčice, tu vazda neumorno poslnjuću ruku, koja prečesto i za vas radi, ako li je ta vaša u istinu bud boljestna, nehajna oli možda i liena!

Možete li već sada pojmiti, kako bi si u najvećoj nuždi pomogle, da pri tom netrpi želudac, one dvie vaše ručice, koje uzprkos tomu što imaju i palac, ipak ništa i posve ništa raditi neznaju? Divne li stvari! Kada se već na takov način tolika množina rukuh vrti i preokreće, da nam obskrbe ustašca naša, kako da se bojimo za želudac?

Odrežite svojoj mački prednje šapice. Uh, šta sam rekao! Ali recimo, da jih sbilja neima, pak si onda brojte, koliko uhvati mišah za života svoga. Razumieva se, da se tu nemisli razna hrana, što ju od ljudih dobiva. Eto vam pripoviesti o vašoj šalici kave; mi smo ju prilagodili na mačku.

Vjerujte mi, da se migom stvorite same samcate u pustoj šumi, poput nježnih, hitrih vjevericah, koje tako zabavno lješnjake gloduckaju, te da ste same sebi ostavljene, niti se itko za vas brini, mahom biste se uvjerile, da za jelo nisu dovoljna samo usta već da treba k tomu bud šapicah, budi rukuh t. j. hoće se vjerne sluge, koji pribavlja ona, česa treba za hranu.

Hvala Bogu, te nismo u toj! Ta upravo sada biramo prsti kusić hljeba, kaneć ga umočiti u sladjahnu kavu, i gle! evo ga već spremna putovati.

Digitized by Google

Usta, otvorite se! — Neima lagljê, što je ta.

Ali prije da se nezaloži, dok se još koja neprosbori!

Usta su vratašca, kojima se ulazi. Nu u svakoj urednoj kući, nahodi se vratar; a koje su dužnosti vjerna vratara? On pita prihodnike: tko su, zašto dolaze? a pričinjaju li mu se sumnjivimi, doista jih u kuću nepušća. Trebali bismo dakle, da pravo rečem, vratara ovakove vrsti u naših ustiuh, a hvala Bogu, mi ga imamo! A poznate li ga?

Gledji! kako se u me zablejaste! Eto vas malih neharnicah, nepoznavajućih svojega najmilijega prijatelja! Za kaznu vam budi to, da vam ga upravo danas nereknem. Razmišljajte medjutim same o tom do prve sgode!

To od vas očekivajuć, hoću da vam medjutim koju rečem o tom, što smo jur ujedno vidjeli i motrili. Vjerujte mi, zaista nebi vriedilo pripoviedati vam puku onu poviest, kojom upravo začesmo, da si neumimo tu i tamo s nje izvaditi koristne nauke. A šta ste se naučile s današnje pripoviesti?

Zaisto, ima jih više, nego jedna.

Ponajprije se naučiste, neznaste li toga slučajno prije, da ste jako i veoma vezane ljudem a to skoro svim, naročito pako onim, koje prečesto preziraste. To vam je seljan, kojemu se tako često podrugivaste; seljan, zaogrnjen debelim i hrapavim darovcem, obuven neuglednimi opanci; to vam je seljan, s onom svojom tvrdom, žuljevnom rukom, što vam stvara i pribavlja dobrih stvarih, kojimi se hranite.

To vam je onaj težak zasukanih rukavah, kojega garavih i mastnih rukuh gadilo bi vam se dotaknuti, a ipak samo na vašu korist bivalo je to prečesto, što mu ruke ogoravište, što mu otvrdnuše, Ovim ljudem dužne ste veliku čast i poštovanje, — dobro si to zapamtite — oni bo rade i posluju za vas! Nedaj Bože, te bi vam ikada moglo na um pasti, da ste vi prema seljanu tobožnje „njekakovo gospodstvo“; vi, koje sada jošte za ništa niste; vi, kojim jošte mora da služi cieli sviet, a samih vas nitko netreba!

U ostalom, nemislite, da vas tim zazrievam; tà znadem, da jošte niste za ozbiljniji posao a poznato je, da je sav sioni sviet s početka bio tako malomoćan, kao što ste i vi. Nu, to sam učinio, da vam rečem, da se morate pripravljati k tomu, da postanete jed-

Digitized by Google

nom koristnimi svojoj braći, narodu i domovini; napokon, da se odužite onim, od kojih sada sve dobro primate.

Koliko putah motrite si ručicu, toliko putah sjetite se, da ju morate odgojiti za to, da se uzmogne čestito oduživati te ju učiniti prikladnom za savkoliki posao, da vam se neuzmogne reći: za ništa ste u svietu.

Pri tom, mila dječice! sjetite se i toga, da dodje jednom dan, u kojem vriedne one ruke, što u vašem djetinstvu neprestance za vas posluju; u kojem će ove ruke, što vam danas neizmjernom ljubavi stregu, jednom oslabiti te starošću i nemoći postati za posao nesposobnimi.

Vi ćete se medjutim pridignuti i ojačati i službe, što jih sada primate, morati ćete povraćati; a to na takov način povraćati, kojim jih primaste, t, j. rukama.

To vam je ruka majčina, što se neumorno i neprestance bavi kćercom svojom. To vam je ruka kćerkina, što se bavi ostarelom si majkom: — njezina ruka jedino i ničija druga.

Jošte nješta, mila dječice: usta nisu ništa bez ruke. Usta vele, da milujemo, ruka to u istinu dokazuje.

Učba za vjerozakonsku nauku u pučkoj učionici.

Napisao Mijat Stojanović.

III.

Učitelj mora da umie osvjedočiti mladež o istini vjerozakonske nauke.

Nije dosta učitelju na toliko uspjeti, da djeca razumievaju istine sv. vjere, nego valja djecu skloniti razlozi, kako će razumnom odlukom prionuti srdcem i dušom uz ove istine, t. j. kako će temeljito poznati takove i ćudorednost iz vjeronauka; jerbo u tom se sastoji vjerozakonsko i ćudoredno osvjedočenje. Crkva sv. traži da se vjeruje temeljito; Isus bo je zahtievao vjeru osnovanu na temeljih i osvjedočenju. Samo tako ostat će obučavanje mladeži u vjeri temeljnom obukom za cieli život, i postati za djecu čvrstom podporom u zreli-

Digitized by Google

joj dobi života, te kroz cieli život zadržati potrebiti upliv na srdce i volju pitomacah. Pri tom nije inače, nego mora učitelj često, osobito kod male djece, vjerozakonske istine podupirati svojim ugledom. Primer i opet velim primjer. Kako učimo djecu, onako moramo i sami živiti, i tako prednjačiti djeci u svem.

Temelji za nauku i obuku vjerozakonsku, nalazeći se u vjeronauku mogu se, istina, crpiti iz izkustva, iz pameti i iz božjega očitovanja, dakle iz sv. pisma i iz ustmenoga predavanja; ali moraju biti takovi, kako će moći nadjačati srdce, um i volju, i kako će jih moći svako diete shvatiti i pojmiti. Očitovanje božje najjači je temelj, kojim zahtieva Bog, kako mu imamo služiti i klanjati mu se, zato i jest najbolje utemeljivati vjerozakonsku nauku očitovanjem, onim, što je učio Isus, Spasitelj, i što je njegova sv. crkva sačuvala u izvornoj čistoći sve dosada i sačuvat će polag Isusova obećanja do skončanja svieta. Zato se mora starati učitelj prije svega, kako će učeć djecu ovu nauku, crpiti temelje iz toga neizcrpivoga i čistoga izvora.

Pravila, kojih se ima držati glede zasvjedočivanja pri toj nauci stranom su obća, stranom posebna.

Glede prvih nesmie učitelj misliti, da pri toj nauci za mladež treba svjedočanstvah i dokazah kao za pogane i krivovjerce. Neka samo nastoji udešeno osvjedočiti, i predstaviti svoje zasvjedočenje jasno, razgovetno, lahko shvatljivo; a pri tom nesmie da se žuri i nagli, osobito sa slabom djecom, najtežje bo je za djecu, poznati teš melj koje stvari. Dakle polagano!

Navodeće temelje valja djeci razjasniti. Ako n. pr. navede temelj: „Bogu nije ništa nemoguće;“ valja najprije nastojati, kako će djeca uviditi, da te rieči znače: »Bog može učiniti, što hoće.“ Ako je dokazati zaključujuć pameću, da je Isus pravi čovjek, mora se učitelj brinuti poglavito, kako će djeca poznati: svatko, tkogod ima čovječansko tielo i čovječansku dušu, čovjek je; a Isus je imao obodvoje. Ako je zasvjedočiti izkustvom, da svi ljudi moraju umrieti, treba samo spomenuti, kako znadu i sama djeca, da je toliko već ljudih poumrlo, a svakim danom da svakim hipom umiraju.

Pokle učenici poznadu jasno i razgovjetno temelje koje istine, valja učitelju učenike tako upućivati, voditi i ravnati, kako će uvidjeti savez izmedju temeljah i načelah, i poznati istinu. Uporavivši

Digitized by Google

ovo pravilo na spomenute već gore primere, učitelj dalje postupa ovako: Tko se zove svemogućim? Što se veli u sv. pismu? Šta znače one rieči? Šta moramo dakle tvrditi o Bogu, kad veli sv. pismo; Bogu nije ništa nemoguće, štono će reći: Bog može učiniti, štogod hoće? Šta je svaki onaj, koji ima čovječje tielo i čovječju dušu, kao što smo poznali iz života Isusova, da je on imao? Šta dakle moramo vjerovati o Isusu, kad je svaki onaj čovjek, koji ima čovječju dušu i čovječje tielo, a Isus je imao obodvoje? Koliko je ljudih, kako rekosmo malo prije, već izumrlo prije nego smo mi i rodjeni? Umiraju li i sada? Koliko će ljudih i u buduće umrieti? Da li će koji čovjek uviek živiti na zemlji?

Osobito skrbiti mora učitelj, kako će se djeca osvjedočiti o istini, i rado vjerovati. To će postići, ako sam izražava riečju i činom svoju čvrstu vjeru, ako je stekao dječju ljubav, i nastoji tako se ponašati, kako će ga djeca iskreno počitovati i uvažavati, pak upućuje učenike, moliti se Bogu, nebeskomu otcu, da jim daruje duha vjere, koja je kriepost vrhunaravna. Neka se pomaže pri tom izgledom Božjih ugodnikah.

Premda mjesta iz sv. pisma, pripoviesti i primeri, koji se imadu rabiti kao dokazi, nalaze u katekizmu, u evangjeljih, ipak se nemogu svi jednako rabiti. Valja jih shodno izbirati. I to nije svejedno, kako se, kojim načinom rabe, nego valja shodno.

Glede toga valja se držati ovoga: Uzimajmo samo ona mjesta, one pripoviesti i primere dokazujuć, što jih djeca mogu razumjeti i bez tumačenja pojmiti, ili koja se joj mogu lahko razjasniti. To se zna, da takovi dokazi moraju biti istiniti i nikada neimaju biti sablazni. Zato mora učitelj pomnjivo čitati knjige kateketične i druge, odnoseće se na tu nauku, te paziti, kako se kateketa služi mjesti sv. pisma.

Mjesta iz sv. pisma navode se od rieči do rieči, i kadšto je dovoljno to i bez tumačenja. Često je dobro pri tom navesti i okolnosti, u kojih su izrečene one rieči. Tako pri onom mjestu: „Pisano je: klanjati ćeš se samo gospodinu Bogu svomu!“ može se spomenuti, kako je Isus to izkao, kada napastnik zahtievaše od njega, da mu se padši pred njega, pokloni. Ako je razjasniti koje mjesto, mora ga učitelj tumačiti u pravom katoličkom duhu. Tako n. pr. ono mjesto Rim. 5, 12, koje se rabi kao dokaz pri nauci o iztočnom griehu, treba razjasniti rekavši; Djeco! timi riečmi kani

Digitized by Google

reći sv. Pavao, kako prvi ljudi moradoše umrieti, jerbo su sagriešili; dakle svi ljudi moraju umrieti, jerbo su s prvimi sagriešili.

Pokle se pobrinuo učitelj, kako će djeca shvatiti u pravom smislu biblička mjesta, i znati jih pristojno navoditi, onda ju upućuje, kako će uslied poznatoga mjesta uvidjeti i pokazati istinu poučka ili teorema, što se postiže gore spomenutimi običmi pravili zasvjedočivanja.

Što se tiče ustmenoga predavanja, ovo se nemora navoditi od rieči do rieči kako se nalazi u crkvenih spisih sv. otacah ili u zaključcih crkvenih saborah, nego je dosta navesti jih poviestnički; u ostalom pako postupa se s njimi kao i pismenimi dokazi sv. pisma.

Ako bi koji učenik izjavio, da sumnja glede kojegod posebne nauke, ili misli o njoj inače, u takovu je slučaju najbolje, neka učitelj pripusti i ostavi kateketi, da on riešava i razvezuje uzle i čvorove sumnje, i vida predsude, samo neka učitelj nastoji predavati svaku vjerozakonsku istinu temeljito i ponavljajuć revno, te da se stara, kako će djeca naučene istine u svom životu i djelom pokazivati. Vjera je mrtva bez dobrih djelah, a što uči Janko i Ivica, to čini Ivan i Ivčica. Navada prelazi u narav, pak na što se privikne diete, to čini i u zreloj dobi života, u starosti i sve do groba.

(Dalje će sliedit.)

Prirodoznanstvo u pučkoj učioni.

Od Lj. Modeca.

(Nadalje.)

Kratak pregled bilinah i njihovo životoslovje.

Ona hrana, što ju bilje dobiva iz zemlje, uzdiže se neprestano u sitnih cievčicah, do vrška biline. Proljećem se pako osobito diže sok u bilju, a to zovu m e z g r o m. Mezgranje je takodjer znamenit znak života biljevnoga. Kad dospije sok do najskrajnih častih bilja, naime do lišća, tad se njeke česti hraniva izhlape. Ovo izhlapljivanje zovu takodjer dihanjem bilinah.

Rast bilinah počima klijanjem. Dodje li sjeme u zemlju ili obće takovo mjesto, gdje ima dovoljne topline, vlage i zraka, začinje se u

Digitized by Google

njem život. Sjemenka od vlage nabrekne, koža joj se razpukne, pa eto pomoli se korjenčić od klice, iz koje se kasnije razvije bilina. Čim se je korien stalno uvriežio, diže se u vis stabalce ili vlat, pa se zaodjene granjem i lišćem. Nu najljepša je doba biljevnoga života, kad se razvije cviet, kao najsavršeniji ustroj biline. Tko bi zaniekao bilju život, gledajuć razvijajući se pupoljak ili zatvarenje cvieta večerom i otvaranje jutrom!

Posljednja doba bilinskoga rasta je plodnja. Iz cvieta razvije se djelovanjem cvjetnih ustrojah plod, koj pomalo dozrieva, da bude opet zametkom novoj bilini, novomu životu.

I razplodjivanje bilja bitan je biljeg biljevnoga života. Ako i sve biline necvatu, nu sve se ipak razplodjuju bud sjemenkom bud trusom.

Budući se indi biline hrane, rastu i razplodjuju i to sredstvom ustrojah svojih, možemo u obće kazati: Biline su životna bitja bez hotičnoga gibanja.

Životinstvo naše domovine.

Sisari.

Prošle već godine u proljeću govorismo o njekojih domaćih životinjah, nu u toliko samo, da se upoznamo s glavnimi biljezi pojedinih razredah životinjskih.

Sada ćemo pako obširnije o životinjstvu govoriti, najprije pako o sisarih, što no živu u našoj domovini.

Zvjerad.

Pas. Najobičnija i najvjernija domaća životinja jest pas, što se dokazuje u podpunoj mjeri, što sliedi čovjeka u svimi krajevi svieta. On straži u kući i dvorištu, čuva i brani stada, lovi lov sa lovcem, a u studenih pokrajinah vuče saonice. U psa su sva svojstva dobra i vjerna sluge. Gospodara sluša na rieč; poznaje ga već iz daleka, ide mu na susriet, i mašuć repom skakuće oko njega mileć se i ćutljivo cvileć. Zahvalno se sjeća primitih dobročinstvah, al niti batinah nezaboravlja. Sakrivi li štogod, to se na zapovied baci pred noge gospodara svoga, pa se podvrgne zasluženoj kazni. On je vrlo poučljiv; nauči se tražiti izgubljene stvari, skakati, stojati na stražnih noguh itd.

Digitized by Google

Pasah imade više vrstih ili pasminah, što se medjusobno razlikuju koje veličinom, koje oblikom i mašću, a svaka pasmina koristi čovjeku na drugi način. Samsovi i mesarski psi pomažu tjerati blago mesaru; ogari, hrti, prepeličari i jazavčari neobhodno su potriebni lovcem, da nanjuše i gone divljad; pudlići osobito su poučljivi. Pudlu je veoma nalik novo-fundlandski pas, komu je domovina amerikanski otok Nova Fundlandija. Masti je crne sa riedkimi bielimi pjegami, dakle krupno vunaste, a medju prsti imade opnice plivačnice, te je osobito time poznat, što izbavi već mnogo utopljenikah. *Ovčarski pas* imade upravno stojeća uha i kitnjast rep, pa čuva i brani stada. — Šteta, što napada na psa tako pogibeljna bolest, što ju *bjesnoćum* zovu. Kada pas pobiesni, tad biva zloban, grize sve do česa dodje, nejede rado, glas mu ohrapavi, oči pocrvene a rep uvuče medju noge. Biesan je pas životinjam i čovjeku poguban: jer ako ga ujede ili samo oblazne, pobjesnit će i on i zaglaviti užasnom smrću.

Vuk je veličinom i oblikom nalik ovčarskomu psu. Glava mu je oštrljasta, uška šiljasta, vrat, prsa i noge jačje su nego u ovčarskoga psa a zadak je vitak i pregnut. Rep mu visi, dlake je čupave i ponajviše sive sa surom izmiešane, koja daje veoma dobro krzno. Meso mu tako smrdi, da ga ni druga zvjerad neždere. Vuk je podmukli i veoma proždrljivi grabežljivac; došulja se često u sela do torovah, pa kad unj dodje, kolje više, nego što može pojesti. Na grabež ide obično noćju, i to uviek proti vjetru, da plien bolje nanjuši a trag svoj sakrije. Za ljute zime udruži se više vukovah, pa buduć jih glad iz šumah iztjera, navale iz ceste, te su i putnikom pogibeljni. Prem da se je već u nas dosta vukovah iztriebilo, te se još uviek na nje drže hajke, ipak jih još dosta imade na štetu seljakah uaših.

Lisica vam je već poznata iz mnogih basnah i pripoviedakah. Njuške je oštrljaste, repa kitnjasta, a dlake ridje. Ide li lisica polagano, tad vuče rep po zemlji a trčeć upravo ga pruža. Stanuje u šumah u dugačkih rupah; kadšto pako iztjera jazavca iz njegove jazbine i nastani se sama u njoj. Lisica je veoma proždrljiva a k tomu ju drže i ponajlukavijom živinom. U lov ide noćju, te lovi zeceve kuniće i srnčad; pa nezabacuje ni golubovah, gusakah, patakah ni druge peradi; za nevolju hrani se i strvinom, miševi i žabami. Pripovieda se, da joj ide u tek i sladko voće i grožđje. Vrlo je vješta

Digitized by Google

u lovu. Plienu svomu privlači se potrbuške, pa onda ga jednim skokom uhvati. Buduć je lisica tako škodljiva ubijaju ju lovci i love u u osobita gvoždja; nu riedko se ona tako uhvati, jer je veoma oprezna.

Od lisičje kože izradjuje se dobro krzno.

Vuk i lisica love ili grabe druge životinje i njihovim se mesom hrane, s toga se zovu grabežljivci ili zvierad. Nu i pas, ako i neživi od grabeži kao ovi, hrani se mesom drugih životinjah, s toga i njega u ovaj red brojimo. Buduć su pako vuk i lisica nalik na psa, zovu se pasje zvieri ili pasjad.

Dalje će sliediti.

Dopisi.

U Novih Čičah, 18. siečnja 1866. — Učitelja mogu podpunim pravom sa zidarom prispodobiti; jer kao što ovaj nemože makar i najvještiji bio, sgradu sagraditi, ako k tomu potrebita sredstva neima; tako nemože ni učitelj uz najbolju volju znanje, sgradu prosvjete i naukah u srcih mladeži sagraditi, ako za to potrebita sredstva neimade. Evo ujedno uzroka, s kojega njeke naše pučke učione ne samo nenapreduju već skoro propadaju. A kako da i napreduju, kadno se sva pouka jedino na riečih učitelja gradi! Ako je diete nešto bolje nadareno, shvaća stvari dosta lasno, ali nedrži jih dugo u pameti. Ako pako ono predmete o kojih se ima sboriti i nazirati može, takove zadrži si i u pameti, kao i onu sliku, koju motraše. Na tom se i osniva toli koristna zorna obuka a sretan učitelj, kojemu su raznovrstna za tu obuku sredstva pri ruci. Akoprem se ja dosada medju ovakove sretnjake brojiti nemogah, to mi ipak sada zora bolje budućnosti sviće, zora zlatna, koja mi srdce razigrava i dušu uzhićuje. Vrlim nastojanjem pogl. g. kot. sudca Ivana Jande dobavljeno je prošle godine već više pomanjih stvarih učioni Novo Čičkoj, a evo i sada pruža isti plemeniti gospodin svoju darežljivu ruku učioni toj, pokloniv joj veleliepi Kružićev zemljovid trojednice kraljevine. Time mi je dao priliku, da ću moći djeci u srdca usaditi sliku premile nam majke domovine i s njom ju bolje upoznati. — Za ugodnu si indi dužnost smatram da pogl. g. Jandi kot. sudcu V. Goričkomu najtopliju zahvalu u ime svoje i otacah, meni povjerene dječice izrazim. Živio pogl. g. Janda sudac! I. — k.

U Križevcih. Nemožemo propustiti, da „Napredkom“ neobielodanimo, kakovim je urodio plodom poziv Zadruge za učiteljsku sirotčad u ovom kotaru. Velečastni je g. Ivan N. Šijanski, podjašprišt i kot. učionah nadzornik u sporazumljenju s učiteljskim sborom ov-

Digitized by Google

dješnje glavne učione odredi na dan 18. siečnja t. g. izbor pouzdanika uslied pravilah dotične zadruge za ovaj školski kotar, te je u tu svrhu pozvao gg. ravnatelje i učitelje svoga kotara u Križevce. Nu njegov poziv nije ostao glas vapijućega u pustinji, već urodi plodom obilnim. Pomenuti se dan sakupilo pozvanih i preko nade u ovdješnju školsku sgradu, gdje je oko 10 satih otvorio taj sastanak shodnim govorom sam kot. učionah nadziratelj, te pozvao prisutne, da nastoje podpomagati prema svojoj mogućnosti ovu bogoljubnu svrhu zadruge. Poslje toga naimenova bilježnika, koj je sve prisutne ubilježio. Za utemeljiteljne se članove prijave velečastna gg. župnici: Ivan N. Šijanski podjašprišt i župnik križevački, Vacslav Belošić miholečki, Janko Katanec vrbovački, Stjepan Valdec rakovački i Pavao Jalžić orehovački; zatim poglaviti g. Bolto Bocak, ovomjestni čeonik, veleučeni g. Dragutin Lambl, ravnatelj gospodarsko-šumarskoga učilišta i Marko Lenar, učitelj vrbovački. Za redovite se članova prijave sliedeća gg. učitelji: Franjo Šic, vjeroučitelj u ovdješnjoj glav. učioni, Herman Lipold, učitelj risanja, Ivan Laksar, učitelj glasbe i pjevanja, Stjepan Hudec, Kvirin Vidačić, Stjepan Rigler, Dragutin Somogji, Lovro Dubrava, Vatroslav Hehtl, Franjo Gudl, Mirko Pomper, Marko Herak, Škrabec i gospodična učiteljica Marija Ivkančeva. Za podpomagajućega se člana prijavi veleučeni g. Marko Lončarić, duhovni pomoćnik u Križevcih. Samo jednu jedincatu sve dosada jošte nemogaše u mozgu puknuti u toliko, da bi mogao shvatiti plemenitu zadaću naše „Zadruge“ i zato se neupìsa, ostaviv si to pravo do časa, u kom će se uvjeriti, da nebacamo novce si u morje. — Pošto bi upisivanje članovah svršeno, predloži vel. gospodin dva učitelja, izmedju koja da si izaberu članovi pouzdanika. Nu ovaj predlog nebi prihvaćen, već svi jednoglasno umole samoga g. podjašprišta, neka bi on primio to odlikovanje a to s razloga, što može svojim ugledom i uplivom pribaviti zadruzi više članovah. G. podjašprišt nehtjede odmah primiti tu čast; — nu tek na opetovanu prošnju prime ju uz izjavu, da će nastojati obćoj želji zadovoljiti, te čim mu više moguće bude, pribaviti zadruzi članovah. Odmah zatim polože skoro svi članovi svoje prineske, te se je sabralo 87 stot., a takova mahom poslata uz zapisnik odborn „Zadruge.“ — Ovom prigodom zasvjedoče bjelodano svećenici ovoga kotara riečju i činom, koli jim leži na srdcu slaba obskrba učiteljskoga stališa; jer ne samo što se upisaše za utemeljiteljne članove, već obrekoše, da će nastojati svojski kod svojih občinah, da i one budu utemeljiteljni članovi ove zadruge krasne. Pa ako se ugledaju i druga velečastna gospoda svećenici u primer svoje braće ovoga kotara, to bismo mogli čestitati već unapred zadruzi sjajan uspjeh. U tom je sastanku pročitana i molba učiteljah upravljena na visoki sabor, da nastoji poboljšati materijalno stanje pučkoga učiteljstva, koju je sastavio uslied zaključka 10. točke

Digitized by Google

zapisnika učiteljske skupštine dotični perovodja; pomenutu predstavku obielodaniti ćemo što prije putem „Napredka“. Isti dan je zaključeno umoliti visoki sabor, da uzme prigodom izradjivanja izbornoga reda obzir na pučko učiteljstvo, da bi i ono bilo zastupano na budućih saborih. — Naknadno saznasmo iz vjerodostojna izvora, da se je i preč. g. Puturičić, kanonik kaptola križevačkoga prijavio takodjer za utemeljiteljnoga člana pomenute zadruge; pa je sigurne nade, da će i ostala prečastna gospoda rečenoga kaptola pristupiti kao članovi zadruge. — Napokon neda nam se na ino, već da se svesrdno zahvalimo svećenstvu ovoga katara na revnom nastojanju oko podupiranja „Zadruge“.

Iz Odre. — Čekah u nadi, da će koji od naših sudrugovah kotara okićkoga javiti našim čitateljem gubitak jednoga člana našega. Nu buduć toga sve dosele nitko neučini, s toga ti ja mili „Napredku“ tužnim srdcem javljam, da nam nemila smrt, koja već mnogo srdce ucvili, i opet ugrabi jednoga druga, učitelja u Brezovici Gjuru Hrvaja nakon kratke bolesti. — Pokojnik osim ostalih miestah službovaše kroz 15 godinah u Brezovici, te ostavi iza svoje smrti ucviljenu suprugu i četvero, dà mili „Napredku“ četvero neobskrbljene djece! — Ostavi sirota na uzkolebanoj pučini svieta ovoga četvero uboge dječice mal ne bez kruha i ruha! A što da im i ostavi? — Tko si od učiteljah, doživiv i kako veliku starost, može poštenim načinom toliko imetka pribaviti, da mu malodobna djeca iza njegove smrti, obskrbljena budu? — Kako, da onaj što prištedi, koji svojom slabašnom, da kukavnom plaćom šest ljudih sa svim potrebitim obskrljivati mora?! — Broj učiteljske sirotčadi braćo, opet se za četvoricu umnožao! — Četvero sirotčadi osta bez branitelja i svjetovatelja. A kakovo mora da bude stanje jadne udovice? — Nije li stanje takovo reć bi za očajati, nigdje ništa?! — S toga ovaj čas više no ikada, svraćamo svoj pogled na gg. narodne zastupnike, koji upravo sada saborišu, te se pouzdano nadamo, da će nam pomoći; da će o tom svojski nastojati, da se pučkim učiteljem i njihovim udovicam mirovina udieli. Da neće dopuštati, da onaj, koji je sve svoje sile posvetio boljku narodnjem, ostane lišen svake podpore, a njihova sirotčad, da se bije, lomi i potuca od kamena do kamena, od nemila do nedraga!

Viestnik.

Izkaz članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učiteljskoga družtva za podporu učiteljske sirotčadi:

Presv. g. Ivan Kralj, biskup, hrv. slav. razteretnicu od 100 for.; sbor duhovne mladeži u Zagrebu 10 for.; preč. g. Perok, kanonik u Zagrebu 5 for.;

Digitized by Google

preč. gosp. Rumpler, kanonik u Zagrebu 5 for.; preč. g. Milašinović kanonik u Zagrebu 5 for.; preč. gosp. Kristijanović kanonik u Zagrebu 2 for.; vel. g. Lukić Antun, nadarbenik u Zagrebu 10 for.; g. Paparović Franjo, uč. u Stražamanu 1 for. 50 nč.; g. Zagozda Stjepan, uč. u Brdovcu 1 for. 50 nč.; g. Kovačina Stjepan, uč. u Trgu 1 for. 50 nč.; g. Pajlok Ivan, uč. u Čičah 3 for.; g. Filipović Ivan, učitelj u Zagrebu 3 for.; g. Kovačić Ivan, uč, u Martinskoj vesi 3 for.; g. Živković Grgur uč. u Štitara 10 for.; g. Lepić Antun, učitelj u Konjšćini 3 for.: g. Jurak Franjo, uč. u Selih u Zagorju 3 for.; g. Irgolić Ante uč. u Zagrebu 3 for.; vel. g. Šijanski Ivan, popjašprišt u Križevcih 10 for.; vel. g, Katanec Janko, župnik u Vrbovcu 10 for.; gosp. Belošević Venceslav, župnik miholečki 5 for.; vel. g. Lambl Dragutin, ravnatelj u Križevcih 10 for.; ve:. g. Jalžić Pavao, župnik orehovački 5 for.; vel. g. Valdec Stjepan, župnik rakovački 5 for.; g. Lenar Marko, učitelj 5 for.; g. Lončarić Marko, učitelj 3 for.; vel. g. Šic Franjo, vjeroučitelj 3 for.; gg. učitelji: Hudec Stjepan, Vidačić Kvirin, Somogji Dragutin, Rigler Stjepan, Lipold Herman, Laksar Ivan, Pomper Mirko, Herak Marko, Šrabec Marko, svaki po 3 forinta; gdčna Ivkančeva Marija, učiteljica 3 forinta. Ukupno 255 for. 50 nč.

Ante Irgulić,
družtveni blagajnik.

Kotarski pouzdanici „Zadruge učiteljske.“

Dne 26. o. m. sakupilo se cielo učiteljstvo kotara karlovačkoga u Karlovcu, da si izabere pouzdanika. Domala jednodušno bude izabran gosp. Vinko Blažeković, učitelj na gl. učioni karlovačkoj. Tom sgodom položi u plemenitu ovu svrhu velč. g. Mate Župčić, podjašprišt, 5 stot. izjaviv, da će i u buduće svake godine ovom svotom pripomagati.

Isto tako sastalo se učiteljstvo kotara dugoselskoga u Dugih Selih u tu svrhu a za pouzdanika izabralo si učitelja g. Gjuru Gjurašina. Tom prilikom sabrala se od priglasivših se redovitih članovah svota od 16 st. 50 nč.

Samo složno u kolo, braćo mila; samo svjestno i ozbiljno u čvrstu uvjerenju, da radimo jedino za se, i za svoje.

Književni oglasi.

Upravljajući odbor „Zadruge“, učiteljskoga družtva za podporu učiteljske sirotčadi, zaključi u svojoj dne 2. siečnja držanoj sjednici izdavati knjigu kao godišnjak za nagradu mladeži, a čisti dobitak namieni družtvenoj glavnici.

S toga se pozivaju najuljudnije svi rodoljubni naši književnici i učitelji, da bi svojimi književnimi prinesci poduprli ovaj podhvat, kojim će se ne samo blagotvorna svrha pospiešiti, već i spisi za mladež našu umnožiti.

Sadržaj te knjige ima biti zabavno-poučan i primjeren mladeži pučke škole, te se ima sastojati iz pjesmicah, narodnih pričah, bajkah, basnah, pripoviedakah i zabavno-poučnih opisah, bud zemljop.snih i poviestnih, bud prirodoznanstvenih. Obseg toj knjizi odmjeren je na 10 tiskanih tabakah srednje osmine.

Da se tim podhvatom nezakasni, umoljavaju se svi, koji bi takova gradiva ili pripravna imali ili pako pripraviti htjeli, da to pošalju do konca veljače t. g. podpisanomu, komu je odbor uredjivanje toga djela povjerio.

U Zagrebu dne 5. siečnja 1866.

Ljudevit Modec,
učitelj kaptolske glavne učione.

— Narodne poslovice, rieči i izrazi. Napisao Mijat Stojanović. Djelo bude na 18 arakah jako velike osmine, a ciena mu 1 st. 60 nč. Tko pošalje deset predplatnikah, dobi od nakladnika g. A. Jakića knjigu badava.

Znajući preveliku važnost duševnih naroda našega plodinah; uvjereni

Digitized by Google

budući, da nam narodno učiteljstvo osobitom željnošću izgleda što više dopunjakah izašlim jurve sličnim sbirkam, bez kojih nemoguće nam se uvući u poznanje obilatosti, miline, uzletnosti, figuralnosti i divote jezika dà i same mudrine narodnje: s toga osobito preporučujemo ovo djelo svakomu učitelju što najvruće.

Natječaji.

U Kovačevcu, lasinskoj pukovniji, I. banovačkoj regimenti mjesto občinskoga učitelja s platom 120 st., paušalom 4 st. i slobodnim stanom. Molbenice imaju se poslati sl. satniji lasinskoj do 17. veljače t. g.: nu molitelji mogu se istoga dana i sami s potriebnimi svjedočbami u satničkoj pisarni predstaviti. — Od 2. sl. banovačke regimente br. 11. primilo je uredničtvo sliedeći dopis: S uzroka što se uslied ovdješnjega natječajnoga razpisa od 14. kolovoza i 26. listopada 1865. br. 3818 i 3973 za izpražnjeno učiteljsko mjesto u Crkvenomboku do sada nitko neprijavi, izvolite sada oglasiti, da se ovo mjesto mahom popuniti može. U Petrinji 10. siečnja 1866. — Za novo ustrojenu učionu u Remetincu mjesto učitelja i orguljaša s godišnjom plaćom 262 st. bezplatnim stanom, 12 hv. drvah te ostalimi školarskimi pristojbami. Molbenice na veleč. g. Josipa Mikca, podjašprišta i župnika u Remetincu do 10. veljače t. g. — Mjesto učitelja i orguljaša u područnoj učioni kod sv. Gjurgja, župi podgajačkoj, kotaru d. miholjačkom. Ptata 315 st. 12 hv. drvah za se i za učionu, udoban stan i vrtalj. Molbenice na velečastnoga g. Antuna Regena, podjašprišta i župnika u Podgajcih; pošta Miholjac dolnji.

U č i t e l j s k e p r o m j e n e. G. Mirko Pomper, bivši učitelj u Kneginecu postao je definitivnim učiteljem u Kalniku.

Za ravnanje!

Od više stranah primilo je uredničtvo „Napredka“ službenim putem poslanih ali neplaćenih listovah. Ovim javljamo, da uredničtvo nestoji u nikakovu službenu odnošenju s vlastmi, po tom mora naknadno ne samo pripadajuću poštarinu, već i kaznu namirivati, šta činiti podnipošto nemože tim većma, što slični dopisi nisu na uhar uredničtvu, već samo dotičnoj vlasti.

Listovnica „Učiteljstvu“.

Primismo mnogo dopisah, tičućih se naše „Zadruge“ a svako nas uvjerava, da se pravila „U č i t e l j s k e z a d r u g e“ sve do sada dobro neproučiše posvuda. Gospodi dopisnikom a u obće svim učiteljem, koji bi se mogli u sličnoj neizvjestnosti kretati, ovim u kratko velimo: da u smislu potvrdjenih pravilah može i smie da bude pouzdanikom samo redoviti član „Zadruge“; redovitim pako članom „Z a d r u g e“ po točki 3. pravilah mogu biti samo: podučitelji, učitelji i učiteljice pučkih, glavnih i s ovimi spojenih nižjih realnih i preparandijalnih učionah.

Gdje se dakle zaboravnošću neizbiru pouzdanici na vlas prema pravilom, tu se takova oskvrnjuju, česa opet nemože dopustiti vlast, potvrdivša pravila „Zadruge naše.“ Bog i liepa sloga s vami!

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 4. U Zagrebu, 15. veljače 1866. Tečaj VII

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće, za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Dogadjaji „zalogaja hljeba.“

Čest prva.

Čovjek.

List. III.

Jezik.

Evo nas opet! A što onaj vaš vratar? jeste li ga pogodile? Hoću, da vam ga rečem: onaj vratar, što vam straži usta, jest u k u s.

To vam je onaj, koji umie, poput gizdelina, udvorno i uljudno dočekivati goste poštenjake; ali ujedno nemilosrdno odganjati neuljudnjake i drzovnjake. Drugimi riečmi: to vam je ono označenje, kojim pretanahno osjećamo u jeziku i ustiuh slast onoga, što valja pojesti; naprotiv, kojim sve neugodno i odporno mahom iz ustiuh bacimo a nehotice nemilo ganjeni, podvikñemo: šuj, daleko ti kuća!

Da mi se hoće, mogao bih vam jošte mnogo zla pripoviedati o tom vrataru; nu tim nebi baš pogodio žilicah malim izbiračicam i slastokusicam, koje evo upravo pred sobom imadem; medjutim voljniji sam o njem započeti dobrim, a kada mi se sgoda pruža, nepropustim ga tu i tamo malo zažacnuti.

U toj poviesti, o kojoj vam već pripoviedah, jedno je, na što osobito treda da oči uprete, a to jošte i onda, da vas na to i neučinim pozornimi: to vam je to, da je dragi Bog sve, štogodj se nahodi, tolikom ljubavlju i nježnošću za naše biće priredio tako, kao što je majka pripravila kolievčicu za milo si čedašce. Moramo dakle sve to

Digitized by Google

smatrati za upravo toliko božjih darovah a uzdržati se, da o njih nikada niti jedne zle neizustimo, ma to bilo samo sa štovanja prama onoj ruci, što nas je timi darovi nagradila.

U ostalom, najlagljim načinom možete se osvjedočiti o koristi i valjanosti svakoga tih darovah, predočiv si: kako li bi nam bilo, da ga nesgodom neprimismo.

Pomislite si, da ste n. pr. ukusa posve i posve lišene, te kada založite kusić kolača, da ga upravo tako osjećate, kao da ga držite medju prstima.

To vam doista nikada nije na um palo; — o tom sam podpunoma uvjeren — jerbo nije moguće, te bi moglo ikada diete i pomisliti, da bi mogle stvari i drugačije biti, nego li, kako jih dragi Bog stvorio.

U tom imaju djeca mnogo više prava, nego isti mudraci. Ali, kada smo već u toj besjedi, predstavimo si; da sbilja neimamo ukusa.

A šta bi s toga bilo?

Pravo vam reći: jele biste stare i pljesnive kolače, nebrineć se ni najmanje, jesu li svježi; a pljesnivi, okoreli kolači, što jih sada držite za neukusne, nevaljale za jelo, pljesnivi takovi kolači jesu vam nezdrava hrana, kojom se možete i otrovati, ako li jih što više pojedoste.

Eto vam jednoga samo primera, prem bi vam mogao i na tisuće jih kazati. Prem da imade mnogo svakojakih jelah na svietu, ipak vam nisu poznata sva, već samo ona, što se pripravljaju u domih vaših roditeljah i u gostionah; ali ipak lasno pojmite, — da imade mnogo i takovih jestvinah, kojih se čuvati moramo za to, što bi našemu zdravlju nahudile a mnogo putah nebismo jih bili kadri razpoznati, da nas ukus o tom neubaviesti. Priznajte samo, da ovaj izvjestitelj imade svojih zaslugah.

U istinu divno je to, da »skoro uviek« ono, što nije odlučeno i opredieljeno za našu hranu, izdaje se kao samo sobom svojim odpornim i odurnim tekom, čim stupi u naša usta a ujedno eto nam u tom krasna dokaza, da je dragi Bog s početka već na sve i na sve mislio. Liekovi, doduše, takodjer su nemila teka, al ipak jih moramo, kada je nuždno, progutati. Možemo jih smjelo sravnati s dimnjačari, koji baš nisu mila i ugledna vanjskoga lica, niti za to odredjeni, da se u sjajnih dvoranah šešure: pak jih ipak vratari i naj-

Digitized by Google

sjajnijih dvorovah puščaju jednom barem u godini u nutra, — prem da se više putah kod toga na nje i izkese, — jerbo su dvorom, dvorcem i svakoj kući potriebni.

Upravo na isti način moramo kad i kad dozvoljavati ulaz raznim liekom, prem da su nam nemila pogleda a to za to, što i oni imaju posla, čujte! — u dimnjaku. Nu odporan njihov têk nevara vas, jerbo u istinu nije njihovo opredjeljenje, da nas jačaju i hrane. Komu se dakle i pohtjelo uzimati liekovah za ručak, objed oli večeru, taj bi se brzo osvjedočio, da u istinu nisu za hranu.

Rekao sam vam malo prije: »skoro uviek", a to se proteže na druge ljude, koji su izobreli tisuću raznih zamamnih načinah, kojimi su kadri našega naravskoga čuvara zasliepiti i očarati, a pošlo jim je sbilja za rukom, te su poškomce, kriomice i mileć se — u družtvu poštenih ljudih — zagnali u nas: jêd, sakriven n. pr. u šećeru, košto to često biva raznovrstnimi zelenimi i modrimi bonboni, kojih kad se sjetim, padne mi na um mahomice moj vjerni drug, kojega otrovaše, dok jošte djetetom bijah. Takovi prodju obično posve smjelo i bahato mimo vratara, niti s daleka neslutećega, tko su i što su? jerbo jih gospodin šećer lukavo u sebi krije i tajka.

Nadalje, često bivamo i tako malo mudri, da niti nedavamo vrataru dovoljna časa, da sve, što ulazi, okuša. Gutamo naime lakomo bez kušanja i žvakanja a sve, što naglo ulazi, samo si silom cestu krči. Što biva, recite mi, kada lupeži nasilno u kuću unidju, te stanu gospodarati na svoju?...

U tom su vam nerazložne životinje, — prosti, Bože! — u istinu pametnije od nas.

Motrite samo svoju macicu, kada ste joj dale zalogajac nepoznate hrane, pak uvidite, kako ga pozorno preokreće i onjuškuje a to jedino zato, da uzimade dovoljno časa za razmišljanje! Uvidite, kako se ga nježno dotica jezičcem prvi, po drugi i treći put a kada je već tako više putah jezik svoj poslala, da izvidi i prepozna nepoznatoga gosta, (dobro si pamtite ovdje, da je taj vratar posve nalićan pravomu vrataru i čuvarkući), i ovjeriv se o valjanosti njegovoj, istom se onda odluči, da ga progutne. Uvjeri li se pako s biljegah njegovih, što jih prije dobro jezikom motraše, da bi joj mogao biti taj gost ma samo s daleka sumnjiv i zazoran: tu vam onda neima mâmâh, niti micukanja, niti ikoje sile, što bi ju prisilila, da to pro-

*

Digitized by Google

gutne. Tu vam je onda uzalud sve vaše laskanje, sve nježnosti vaše: ona se posve hladno od vas okrene, te neće i neće da zadovolji vašoj želji. U dobri čas dakle vidite s toga barem to, da ova mala zvierka shvaća, zašto je dobila kus i da se njim veoma razborito služi. Nije dakle takova, kaošto su mnoga poznata mi djeca, koja bez razbora, lakomo da i proždrljivo sve mahomice progutaju, štogodj joj u ruke dodje, niti si toliko uzmu truda, da barem prije ogledaju i okuse zalogajac; što da učine, koliko bi jih minula grîža, negovoreć o mnogih drugih mukah i boljeticah, da su tako barem razumna, košto je ona macica.

Evo vam liepa dokaza o prevelikoj koristi čuvstva, što se zove kus; pri tom nije manje ciene kus niti s drugoga, poznata vam jur gledišta, motrimo li naime njegovu vlastitost miline, slasti i ugodnosti.

U istinu vjerujte, da nebi bilo dosadnijega i gorjega na svietu, da jedemo i pijemo, neosjećajuć baš nikakove slasti hraniva, — a ja već vidim vaše majčice: kolikimi molbami, prietnjami i griehom možda morale bi upravo naganjati nejaku dječicu si na jelo, uvjeravajuć ju, da bez jela neima života, kada bi jelo samo sastajalo u neosjetljivu mlaskanju ustnicah i gibanju čeljustih. Čudne pri tom krike, težka li plača i jaukanja! — A naposlied, da pustimo u miru nejaku dječicu, koja baš nisu uviek i u svem najneposlušnija volji božjoj, pitamo: koliko bi se odraslih ljudih našlo, koji bi htjeli svoj ozbiljan posao ostaviti nedovršen, da uzmognu pol sata mlaskati ustnicama te si trti zube o zube; koliko bi se jih našlo, pitamo, da nije tim ujedno spojena slast, što ju jeduć osjećamo? Vidite, mala dječice! bez ove nagrade, dosudjene jedućemu čovjeku, hranilo bi se čovječanstvo, — neslužeće se i ovako u obće najboljom jestojskom, — jošte mnogo lošje i gorje, nego što se sada hrani! A to je ipak na svaki način potriebno, da se hrani valjano, da uzmogne dostojno zadovoljiti ovdje na zemlji onoj nalozi, što no ju primi iz visine.

Rekoh vam besjedicu: „nagrada“. To vas doista u smieh naganja, misleć, kako da se hoće nagrade čovjeku za to, što jede? Bilo vam i to: ali dragi Bog bio je veledušniji, nego što ste vi. On je sa svakom dužnošću, opredieljenom čovjeku, ujedno spojio njeku nasladu, što mu je nagradom za izpunjenje dužnosti njegove, a mnogo bi vam se jošte o tom moglo reći, da ste samo veće.

Digitized by Google

Za sada evo vam i prispodobe.

Kada majka sluti, da joj kćerka nije dosta razumna, da sama izvrši posao neobhodno potrieban, kaošto n. pr. da se sama lati čitanja, šivanja i ostalih posalah, vam i pobolje poznatih, nudjajuć joj igraćakah, samo da što prije i bolji izvrši svoj posao. Dobro! I dragi Bog nije imao dosta pouzdanja u čovječji razum, da mu preda skrb i brigu bdienja za izpunjivanje svega, što je potriebno ljudskoj naravi. Za svaku potrebu ustanovio je Bog igračku, a savladav tu potriebu, nadje si svoju igračku.

Vi niti s daleka neslutite, da to, što vam ovdje toli mirno djetinskimi prispodami razjasnjivam, bijaše njekoč predmjetom velikih svadjah, a žalibože, da je jošte i dandanas. Ako li kada kojom sgodom dopre do vaših ušiuh viest o tom, sjetite se samo toga, što vam malo prije rekoh, da ova nježna naslada, nahodeća se u jeziku i ustiuh, jest doduše igračka, nu igračka, darovana nam dragim Bogom, a prema tomu treba, da se s njom dostojno postupa.

Jeda li je moguće, pitam vas, da bi kćerka, primivša od majčice si igračku, takovu razlomila i uništila? Ej, doista nebi! Jer bi mislila, da to radeć, protivi se jasnoj želji svoje majčice. Već bi se sigrala njom vazda, kada neima posla, čistom i mirnom sviesti, — pak ako je to dobra kćerka, uviek bi joj u duši lebdjelo, da joj je tu ugodnu zabavu majčica priredila, te bi joj vazda za to iz dna srdca zahvalna bila.

A upravo je takov i čovjek sa svojimi igračkami, o kojih govorismo.

Ali takodjer i djevojčici (razumieva se valjanoj i čestitoj) nisu ove igračke jedinom zabavom za sav njezin život, jedinim predmetom mislih njezinih; ona nezaboravlja inih posalah poradi njih, šta više bez oklevanja ostavi jih, kad ju majčica zazovne. Takova kćerka neće se blaženom, dok imade sama igračakah, već je najsretnija onda, kada vidi, da se njimi i ostale joj mile drugarice bave, uvjerena buduć, da što je njoj milo, mora da bude i drugim.

Podobno ima i svaki čovjek činiti sa svojimi igračkami a upravo toga nečini uviek tako košto bi to sbilja morao. U tom je upravo i razlog, što se jur o njem podosta zla tu i tamo prosborilo. Koliko je o djevojčicah besjeda, doduše niti one baš nisu vazda dovoljno

Digitized by Google

pozorne sa svojimi igračkami, a u tom je razlog, što se stvorila gnjusna besjeda: proždrljivost.

S toga ujedno biva, što se kadikada rabe i kazne.

Kad bi tko vašu majčicu posietiti kanio, pak nebi htjeo pravac k njojzi u glavu, već bi se voljeo prije pridržati u veži kod vratara, te s njim mile i lále provoditi, zaboraviv na majku: šta mislite, da bi takov posjet majci vašoj ugadjao? A upravo takove su i djevojčice, koje jeduć na ništa drugo nemisle, već samo na vratara t. j. jezik; a ovaj je toli uljudan i pozoran! On vam znade pripoviedati svakojakih zabavnih i vabljivih pričicah, ako se samo čovjeku hoće podulje s njim pridržati, — a pričinja se upravo tako, kao da je on pravim kućegazdom, na kojega se medjutim posve zaboravlja.

I tako se bacaju kolači na kolače, bonboni na bonbone i sve ostale stvari, ugodno vratara bavaće, a po gospodara su posve bez ikoje vriednosti. A što biva s toga? To, da se mnogo putah kućegazda i razžesti. Njegovu gospodstvu, želudcu naime, protive se konačno sve pohode, što mu nebijahu po ćudi, stane udarati u sva zvona, a uzkoleba vragometnom halabukom svu kuću, odrediv pokajanje dosadnomu mučitelju vrataru, koji ga je obteretio svojimi pohodami. Netom smo boljestni; usta su nam bljutava te neimamo nikakove slasti ni pohote za jelo. Majčica nam oduzela igračke, što no jih zlo upotriebismo a dok nam jih opet povrati, valja se osobito uzeti na um, te jih što najpozornije rabiti.

Mislio sam, mila dječice, pripoviedajuć vam pričicu o tom, što jedemo, da je to više nego pravedno, ustupiti onim sitnicam dostojno mjesto mahom s početka prema tomu, kako cienite jelo.

Vidite ujedno, da baš neimate uviek posve nepravo; nu pri tom nevalja zaboravljati, da to baš nije u istinu najznamenitije, te da igračka ostaje uviek samo igračkom, a vratar da nije kućegazdom.

Upoznavši se sada s tim dobričinom, vratarom, od srdca mu podviknimo: dobro jutro! a u buduće vas upoznam s njegovimi drugovi, koji u dva niza straže za vratima, da dolazeće gostove prirede i načićkaju, da uzmognu što dostojnije u dvoranu unići. Pak uvidite te male vragoliće, koji su takodjer podasta koristni i kojih je poviest podosta zabavna. — Zovu se vam u kratko: „zubi.“

(Dalje će sliedit.)

Digitized by Google

Prirodoznanstvo u pučkoj učioni.

Od Lj. Modeca.

(Nadalje.)

Mačka je kao i pas domaća životinja, nu opet se veoma razlikuju koli po tielu toli i po ćudi. U mačke je glava okrugla, vrat kratak, trup dugoljast i vitak a rep dugačak, na kraju tanji. Masti su mačke veoma različite: imade bielih, crnih, šarenih i raznovrstno pjegavih. Oči su mačje velike; zenica je danju uzana a u tmini se razširuje i biva okrugla; s toga i mačke noćju veoma dobro vide. Mačka stupa samo na prste, koji imaju ozdol jastučiće, a nokte uvlači, da njimi hodeć nestruga po zemlji; s toga joj je hod tihan, a nokti joj neotupe, već ostaju vaviek oštri. K svojemu plienu šulja se polagano, pa onda jednim skokom nanj skoči. Veoma se vješto penje i skače, pa ako i kadikad padne sa velike visine, ipak se neosakati, jer si znade pružívim svojim repom tako pomoći, da padne na sve četiri noge. Mačka osobito ljubi čistoću; koliko li putah se na dan liže i umiva, i kako se oprezno ugiblje mlačicam i drugoj nečisti. I način, kojim ljubav svoju i nježnost izrazuje prama mladim, veoma je zanimiv. Uza sve to mačka je laživa, lukava, osvjetljiva, pa privrženija kući, u kojoj živi, nego li ljudem. Ona lovi miševe, parcove i tim nam koristi. Svoje grabežljive ćudi nemože nikada posve zatajiti, te napada, ma i kako pitoma bila, na ptice u kavezih, piliće itd. U spavaćih sobah nevalja jih držati, a osobito ondje, gdje imade djece. Ona bo ljubi toplo ležište, pa se rado zavuče na obraz, te može lasno diete zadušiti.

Imade ljudih, koji vole mačke; nu mnogo jih imade, koji jih nikako trpiti nemogu.

Divlja mačka je veća i jača od domaće mačke. Dlake je jasno i tamno sive sa mrkimi prugami po ledjih i crno kolutastim repom. Živi u gustih šumah, a stanuje u šuplju drveću i pukotinah, te grabi živad, zečiće, vjeverice, mlade srne itd. Od kože izradjuje se veoma dobro krzno.

Mačka imade u inih krajevih svieta mnogo srodnikah, a svi sačinjavaju poseban rod zvjeradi, koga zovemo m a č a d.

Kuna je liepa zvierka, veličine što i mačka. Tiela je vitka a noguh kratkih sa krivimi i oštrimi nokti. Obično razlikuju se dvie

Digitized by Google

vrsti kunah: domaća i gorska kuna. Domaća je sva sivo-smedja, samo joj grlo bielo. Živi po kućah, štednjih, stajah i u kupovih drvah i kamenja; a najveća je neprijateljica kokošinjakah i golubinjakah. Dopre li u nje, tad pognjavi sve, što je živo, pa izpije samo krv, buduć nemože sve pojesti. Vješto puze po krovovih i zidinah; a nijedan golubinjak nije joj previsok, da do njeg nedopre, niti nijedna skoro pukotina preuzka, da se nebi kroz nju prevući mogla. Ljudi ju s toga progone, te ubijaju puškom ili ju love u gvoždja. S kože se izradjuje krzno. Gorska je kuna nješto veća pa i ljepša od domaće, a razlikuje se krom toga od nje još i tim, što joj je grlo žuto. Vrlo se vješto penje drvećem, skače i bježi; pa osobitom lukavosti grabi zečiće, jarebice vjeverice, miševe itd. Lovci ju jako progone, osobito zavolj liepe joj kože.

Tor je manji od kune a inače joj posve nalik. Masti je tamnosmedje, samo gubica i ušesa su joj biela. Stanuje blizu selah i u šumi, i to u dupljih i zemnih rupah a u zimi se uvuče u štednje i hlieve. Kao kuna, tako i tor grabi kokoši i golubove, nu obično zakolje i odnese samo jednu životinju, u tom je umjerenije od kune. Jede takodjer miševe, parcove, žabe, guštere; da i otrovnu guju proždere, pa mu nenahudi. S daleko se već pozna smradom, što ga u velikoj mjeri izpušta osobito onda, kada joj se neprijatelj, bud kakav, približuje. S kože se prave šubare, kolčaci i okrajci; koji takodjer dosta dugo neugodno zaudaraju.

Dalje će slieditи.

Uporaba prirodninah.

Uzelo se, doduše, u ovo njekoliko godinah i u nas malo brižljivije njegovati prirodne nauke; korist njihova opisuje se svim mogućim nastojanjem a i pučkomu učitelju podavaju već školske knjige tu i tamo mig, da nastoji, prema svojim silam i učevnim sredstvom nesamo suhoparnim načinom opisivati tvorstva božja, već ujedno, u čem je upravo prava obuka, učiti mladež: što sve, kako i zašto nam valja upotrebljavati prirodnine".

Pametovanje i učenje stvarih bez temeljita razumievanja, prilagodjivanja i upotrebljivanja njihova, ne samo da nije koristno, već je upravo štetno, ništetno. Za pravo pako i koristno obučavanje hoće se

Digitized by Google

temeljita znanja od samih učiteljah; ovi pako, u koliko se poznajemo, i uz najbolju volju neimaju sgode, neimaju sriedstvah da si u zabiti osamljeni pribave jezgrenije vlastito naobraženje; s toga nakanismo pod ovim naslovom što češće podavati u pravu smislu poučnih članakah, kojimi se može prekoristno poslužiti svakom sgodom, kada je odlučio voditi si mladež neizmjernom pučinom tvorstva božjega, umnomu stvoru, t. j. čovjeku na milost i nemilost predana.

Sve što je na zemlji i u njoj; sve, česa se čovjek pravednim načinom dočepati može: sve je to njegovo. Narav nam podava bezbrojno množtvo raznih, koristnih plodinah svojih; svevišnji nam reče: čovječe! sve je tvoje; samo znaj se svim tim razložno i što bolje okoristiti i usrećiti. Njekoje plodine možemo rabiti mahomice onakove, kakove nam narav pruža, t. j. surove jurve, a to su n. p. voda, mlieko, voće, kameno ugljevje; nu vele veću jim čest moramo prije raznimi načini izraditi t. j. prenačiniti, promieniti i oplemeniti. Po tom zanatnici, obrtnici, tvarni umjetnici nerade posve ništa drugo, van prenačinjaju na sve moguće načine ne samo naravni tvor već i sam prenačinjen takov t. j. rukotvor, opet iznovice se preokreće, promeće, prenačinja, oplemenjuje za razne potrebоće.

Predmetom dakle različnih zanatah jest prenačinjanje = (Verarbeitung) surovih naravnih plodinah, — a nauka, sboreća o tom prenačinjanju, izradjivanju zove se poznatim u obće imenom: technologija. Nedivi se, učitelju, reknem li ti, da nas je svaki već manje, više i samu technologiju učio u priprostoj seoskoj učioni potlèušici i neznajuć si možda niti krstiti nauku, kojom si prekoristno obučavao isto tako, kao i onda kada si zaokretao i dušom i srdcem djetinjom učeć, — neplaši se izrazah! — fiziku, chemiju, geografiju, statistiku dà i samu theologiu i prava — nenapomenuv nikada djeci si u koju sunjicu naukah spadaše ovaj oli onaj predmet.

Svaka naravna plodina može se promieniti, preličiti dvojako, i to bud samo lično t. j. u formi, ili u sastavini, sadržaju svojem. Tako n. p. prenačinjamo li sa željeza lim, žicu, iglu, podkovu, ključ; s pamuka ili lana predju, platno u obće tkaninu itd. tu se vazda mienja jedino lik latka a sastavine ostaju nepromienjene; naprotiv tvorimo li sa sumpora i žive rumjelicu (cinober); sa škroba šećer i prežeg (spiritus) itd.: tu se mienjaju sastavine latakah, niti smo kadri očima razaznati, da su n. p. u rumjelici sumpor i živa.

Digitized by Google

Prema tomu ujedno razlikuje se technologija mehanička od lučbene t. j. kemičke; prema tomu technologija mehanička sbori samo ob onoj radnji, gdje se samo i ponajviše mienja lik lakatah, — a technologija lučbena opet ob onih, gdje se osobito mienjaju sastavine i sadržaj latakah.

Jer se sve zemaljsko tvorstvo, kojim umni tvor preokreće, koje rabi za svoju neobhodnu potriebu i udobnost dieli u troje a to: na životinstvo, bilinstvo i rudstvo; s toga je i sva ljudska radnja prema naravnim tim plodinam razdieljena u troje i to: na izradjivanje latatakah životinjskih, bilinskih i rudnih.

Prvom sgodom prosborit ćemo nješto o »prenačinjanju latakah životinjskih.

Predstavka,

što ju podnielo visokomu našemu saboru učiteljstvo školskoga kotara križevačkoga.

Visoki Sabore!

Minulih već stoljećah uvidili su kršćanski vladaoci, kako je težko upravljati pukom nenaobraženim; pukom, gdje su morale batine, okovi, tamnice i sramotni smrtovni krvnički mačevi braniti zakone, a nije mu bila sklonita volja po nutarnjem bogoslovnom osvjedočenju na poslušnost i na promicanje obćenite koristi, dapače, da polag sve strogosti nije bilo sigurno kako pojedinih ljudih, tako ni obćenito dobro; jer zla volja, koju surov neodhranjen čovjek taji i skriva jedino zbog kaštige: čim mu se pako ufanje ukaže, da će moći uzmaknuti zasluženoj kazni, odmah je pripravan prestupiti granice zakonah, te i ništa zla nesluteć emu mirnomu gradjaninu sve radosti, imetak da i život upropastiti. A naprotiv kod onoga, koji je postignuo dobro odhranjenje, opaziše, da su bili dobri i vjerni podanici, koje veže medjusobna iskrena ljubav i povjerenje kao braću i sinove jedne domovine; kojih se volja spremna na vjernost i štovanje zakonitih oblastih svakoga reda rado i savjestno pokorava zakonom, i da ondje vlada obćenita sigurnost poštenja i imetka: s toga su se i naši kršćanski vladari prije više godinah pobrinuli za valjane

Digitized by Google

pučke odhranjivanje, gdje se već nježnomu naraštaju u srdce i dušu usadjivalo poznavanje spasonosnih istinah božanske vjere, i za rana priučavao na štovanje Boga, pokornost prama gradjanskim zakonom, kao i na to, da je prekršenje gradjanskih zakonah ujedno grieh i proti onomu, koj je stvorio čovjeka za družtveni život.

Nu ovo pučko odhranjivanje nije cvalo s početka u toj mjeri, u kojoj cvate danas, dočim nebijaše početnih školah nigdje, osim samo u kojem samostanu i u onih miestih, gdje su bile biskupije ustanovljene. Tek kasnije, kao što nam svjedoči poviest, uznastojaše svojski naši kraljevi, a i velmože domovine naše okolo izobraživanja puka, te podizanja i uredjivanja učionah, uvjerivše se, da neima sjemena, što bi urodilo obilnijim plodom, niti glavnice, što bi donosila većih kamatah, nego što je trošak, obraćajući se na naobrazivanje puka, jer sve glavnice nedonose samo duševnih, već i materijalnih kamatah. —

Nemože se reći, da se i u najnovije doba neradi oko pučkoga odhranjivanja, dapače može se uztvrditi, da se toliko nastoji oko podizanja i valjana uredjivanja školah, koliko prije nikada. Jer eto vidimo, koliko obstoji današnji dan pučkih učionah, pa se još i neprestano grade; izdavaju se mnoge naredbe, kako da se uvede što svrsi shodniji način obučavanja, i postigava što veći napradak.

Ali se mora ipak sa žalošću priznati, da se na jedno uz toliki vapaj, što je uzko skopčano sa školarstvom, i bez česa se na valjan napredak ni pomisliti nemože, malo obzir uzima, a to je: „pristojna obskrba učiteljskoga stališa.“ Uzmemo li u obzir, kakovo je materijalno stanje učiteljstva, to ćemo uvidjeti, da mu je plaća po gradovih i selih jednaka s najnižjimi službenici, koji još osim svoje plaće imaju i uzgrednih zaslužbah, a neobavljaju tako važnu i mučnu službu, i netrebaju na svoje dalnje naobraženje uviek trošiti, kao učitelji, koji moraju težiti sveudilj za izobraženošću i napredovati s duhom vremena; jer ako to nečine, onda nemogu podpuno zadovoljavati svojoj uzvišenoj zadaći. Jer razmislimo li, kakova je zadaća učiteljska, opaziti ćemo, da je jedna izmedju najtežjih, dočim se moraju svakidan baviti s malom, raztrešenom, često prkosljivom i razmaženom djecom, tu i tamo i u pokvarenom zraku, razvijati joj uz duševni i tjelesni svoj napor još nerazvijene duševne moći; usadjivati joj u srdce i dušu ljubav prama Bogu i

Digitized by Google

iskrnjemu, i pripravljati ju na vjernost prama crkvi i državi. — Ima doduše ljudih, koji s negodovanjem slušaju, kada se tuže učitelji na premalu obskrbu, i navadjaju razloge, da imade i častnikah, koji imaju isto tako malu plaću, kao i oni, pa ipak nejadikuju toliko. Nu častnici se zadovoljavati mogu laglje koje vrieme svojom malom plaćom, jer žive u nadi, da će se njihovo stanje poboljšati, ako što nesakrive, pa tako se imaju boriti samo s oskudicom sadašnjosti, a budućnost jim se ukazuje mnogo povoljnija; jer ćim dulje služe, tim jih odličnije časti, veće plaće i bolja budućnost čeka, dočim jim je mirovinom osigurano buduće uzdržavanje. Kod učiteljah ide sasvim drugačije; njim se ukazuje budućnost tamna, dà, tamnija od crne noćce, a osobito onim, koji su obtršeni djecom; jer kad na nju pomisle, tuga jim obuzima srdce i prekida svako veselje, dočim znadu, da ova nije niti njim, a niti njihovim udovam potrebitom obskrbom osigurana. Čast jim je i plaća uviek jednaka, bili oni stari ili mladi, revni ili manje zauzeti za svoje zvanje, jer taj stališ nije razdieljen na više kategorijah kao što su ini, pa s toga se i nije u njem moći popeti na zelenu granu. Dokle mogu služiti, dotle jih ljudi trpe; čim jih pako ostave tjelesne moći, koje su si u školi iztrošili na korist crkve, države i obćega blagostanja, onda jih se žele osloboditi, a nitko nepita, kako će jadni živjeti? — Mirovine neima, jer jim nije odredjena; školska jim vlast nemože pomoći u tom uz najpripravniju volju, to bo jedino zavisi od obćinskih starešinah i inih osobah, koje su kadre prosuditi prije svašto drugo, nego li zaslužnost učiteljsku.

Da je tako, potvrdjuje svakdanje izkustvo: jer imade obćinah, koje daju obćinskom činovniku, makar i neslužio dugo, cielu plaću u ime mirovine, a učiteljem broje na dane vrieme službovanja, te jim odmjerivaju što manju ne mirovinu, već milostinju. Imade slučajah, gdje je obćina odredila staru i iznemoglu učitelju podporu iz plaće nasljednoga učitelja, koj mu je obvezan davati od svoje i onako slabe plaće u ime mirovine trećinu.

Pogladamo li nadalje, od koga prima većina pučkih učiteljah svoju plaću i kako se ista zanj pobira od puka, te ćemo uvidjeti, da ju primaju od seeskih biiježnikah, medju kojimi ima i takovih, koji s njimi podlo i samovoljno postupaju, kao što to posvědočava izkustvo i javna glasila, te jih izplaćuju veoma neuredno. Što više, ima

Digitized by Google

slučajevah, gdje učitelj preko ciele godine nedobi ni novčića od svoje plaće, a mjestimice jim se ova pruža po seoskih bilježnicih po 2 do 5 stot. najvećim preziranjem. Zatraži li učitelj uredno svoju plaću, tad se izpričavaju bilježnici, da je puk siromašan i da jedva jedvice namiruje pod ovrhom porez kraljevski. Ako i pozovu ovi občinare na plaćanje občinskog nametah s razloga, da se mora dati učitelju plaća uredno, a to čine njeki na takav način, kojim još većma pobudjuju mržnju proti učitelju. Imade li onda u takovih okolnostih učitelj potrebita ugleda i štovanja? — A gdje neima učitelj ugleda i potrebita štovanja, tu se nemože ni pomisliti na valjano i uspješno obučavanje. S toga zaključi učiteljstvo križ. škol. kotara Visoki sabor umoliti prepokorno:

1. Da nastoji poboljšati materijalno stanje pučkoga učiteljstva u toliko, da uzmože živjeti primjerno svomu tegotnomu zvanju, namirivati svakdanje svoje potrebuće, te si pribavljati pomoćna sredstva za dalnje obrazovanje.

2. Da mu osigura budućnost i odredi mirovinu, kako učiteljem tako i njihovim udovam.

3. Da s razloga, što pučko učiteljstvo nedobiva svoju plaću uredno, i što je u sadanjih okolnostih podčinjeno samovolji seoskih bilježnikah, uznastoji izposlovati, nek bi se plaća učiteljska utjeravala istim putem, kojim se i drugi porez pobire, i da ju onda dobivaju iz zemaljske blagajne preko županijah

Osim toga za uspješnije podupiranje školarstva usudjuje se učiteljstvo ovoga kotara smionu izjaviti želju, nek bi Visoki sabor prigodom izradjivanja izbornoga reda za buduće sabore milostivo uzeo obzir i na pučko učiteljstvo, te mu podielio pravo glasa na budućih saborih.

Tvrdu nadu goji učiteljstvo ovoga kotara, da će Visoki sabor njegovu molbu uslišati. — U Križevcih dne 20. siečnja 1866,

Učiteljstvo škol. križ. kotara.

Dopis.

U Koprivnici na 9. veljače 1866. — Danas sam prviput toliko sretan, da vam sa svoje podučiteljske katedre pisati mogu, te s toga molim vas, gospodine uredniče, primite ovo njekoliko riečih u naše milo mi glasilo „Napredak“, ako vriednim scienite, da se ovakova šta obielodani u onom listu, uz koji sam ja vazda dušom i tielom prianjao. U našem koprivničkom šk. kotaru, komu se baš reći neda, da je glede školstva najsretniji, obavljen je izbor pouzdanika za našu „Zadrugu“ i to ne sjednicom već circulando-pozivom, na koji se je svaki član mogao podpisati i glasovati smio, za koga ga volja bijaše. Javiti vam mogu, da je sa 9 glasovah proti 6 izabran pouzdanikom

Digitized by Google

ovoga kotara g. Jakov Šalamun učitelj na gl. učioni koprivničkoj. U „Zadrugu“ pristupiše kao redoviti članovi gg. učitelji Mijo Maljevac, Jakov Šalamun, Ivan Grbec, Gjuro Ester i Ivan Čep u Koprivnici; Jos. Herceg u Ludbregu, Ant. Fržić u Kuzmincu, Janković u V. Bukovcu, Mirko Radoboj u Torčecu, Mirko Štimali u Gjelekovcu, Vjek. Petak u sv. Gjurgju, Vatr. Štauduar u Martiancih, Leon Kolonić u Jalžabeti, Vatr. Petrić u Bregih, V. Brlek u Ivancu, Balt. Jakupanec u Imbriovcu i Jos. Šlumpf u M. Bukovcu. Od gospode, koji se tobož nebave pedagogijom, nepristupi nitko u „Zadrugu“ kao podupirajući član; a zašto ne, naći ćete lasno razlog u nehajstvu njekih nadrimudrijašah za sve, što se školom i učiteljem nazvati može.

Učitelj u Legradu podpisa takodjer poziv; nu nebude primit u „Zadrugu“ po našem jur izabranom pouzdaniku; jer je Legrad varoš u Magjarskoj, samo što pod zagrebačku nadbiskupiju spada, a u pravilih stoji, da samo učitelji Trojednice mogu postati članovi. Ovo mi se čini malo smiešna stvar. Spada li medjumursko učiteljstvo pod trojednu kraljevinu, ako se Medjumurje pod Magjarsku broji? Hoće li se medjumurski učitelji primiti u „Zadrugu“? Ja neću da budem tuj sudac; jer se i ovako rad nepačam u tudje stvari, ali vendar nebi nikad saželio tražiti se u Medjumurje za učitelja hrvatskoga prav pravcatoga naroda, kad kao hrvatski učitelj nebi mogao uživati onih blagodatih, koju mojim drugovom „Zadruga“ pruža izvan Medjumurja. Što mislite vi? *)

Da svi učitelji ovoga kotara pristaše na „Zadrugu“ osim jednoga i to Stjepana Hunjadija u Rasinji pedagoga, koj je s Komenskijem pedagogiku mozgao a s Pestalocijem računstvenu methodiku razglabao. Taj napisa na poziv, da za sada neće da pristupi u „Zadrugu“. Neznam, s kojega razloga baš neće Hunjadi da u „Zadrugu“ stupi; nu mislim, da ću pogoditi, ako rečem, da mu je žao za one 3 for. na godinu, te pošto je personificirana mržnja ženskoga spola u njega, neće mu se ženiti, pak niti u taman novacah trošiti.

Neću da vam više govorim; ali kad bi prestao sad pisati, zaboravio bi na našu glavnu učionu koprivničku, koja me u duši zanima. — Pater Abraham a SS. Clara veli, da je sv. Keiving tako dugo sklopljenima rukama Boga molio, dok mu je lastavica na rukama jaja iznesla, te se mladi u rukama tog svetca za molitve izle-

*) Mi mislimo u tom, da dokle su nam sudrugovi u Medjumurju pod upravom peštanskom, dotle neima prilike, da bi jim njihove političke vlasti dopustile družiti se s jednokrvnom si braćom a to samo s toga, što jih Pešta scieni da su Magjari i da obučavaju magjarsku mladež. U ostalom zlo bi bilo po naš mladjahni hrvatski naraštaj u Medjumurju, kada se nebi tamo nitko htjeo latiti učiteljevanja za to, što možda nebi mogao postati članom naše „Zadruge“. Stvorimo to danas, — česa nas Bog občuvaj! — eto vam u svakoj ondješnjoj učioni migom učiteljah, neznajućih ni rečice možda hrvatske.

Digitized by Google

goše. Ja neznam stališa tog svetca, a niti ga Abraham nekazuje, nu mislim sigurno, da je bio učitelj, jer neima u drugom stališu ljudih van u učiteljskom, koji bi šta tako dugo moljakati morali. To se obistinjuje skoro svigdje u našoj domovini; ali naša Koprivnica, rekao bih, kao da prednjači u tom svim gradovom, dočim su naši školski novotari već do toga došli, da jim se na glavnoj učioni neće imati više od jednoga učitelja, koj bi imao biti i začastni ravnatelj i kateketa, a možda i učiteljica na djevojačkoj učioni. Ja sam već vidio mnogo glavnih učionah; ali materijalno tako zapušćenih, kao što je koprivnička, skoro da nisam našao. Naši su prijatelji škole vrlo ograničeni u broju; a ljudih mrzećih nas ima u izobilju, te se ako nikomu to nam reći može i na nas protegnuti: Hos dii odere, quos paedagogos fecere. — Jer štogodj naš ravnajući učitelj od starješinstva za učionu uprosi, to mu se odbija, ili mu treba poput sv. Keivinga duga moljati, dok dvie trie ništice za školsku pisarnu dobije. O uredjenju školskoga vrta, koj već dvie godine razgradjen i u žalostnom stanju stoji, još niti sada spomena neima. — O nagradi za nedjelnu obuku neće naše starješinstvo niti čuti, premda mi učitelji znamo, da su po drugih mjestih radnici takovi plaćeni. Svi smo već toliko prosili i prosili, i naprosili smo se; a ravnajući će učitelj sigurno reći s Davidom: Raucae sunt factae fauces meae! *)

Bilo bi više toga za napisati; ali mi se, duše mi, neće, kad neznam, bi li njekim ljudem što koristilo, kad bi jih i gorućim ražnjem dužnosti sjećao. Želim vam ustmeno skoro štogodj više pripoviedati, ako mi slobodno bude, kad u Zagreb dodjem. Gj. E.

*) Ljubazni! i drugdje se zapelo već evo njekoliko godinah; nu tomu neima pomoći, dok se u obće netrzne sav narod, dok neuzklikne: ljudi božji, vodje naše! povedite nas pravom cestom; pomozite nam, — a mi vam bez toga neodmažemo!

Viestnik.

(Pučkomu učiteljstvu u trojednoj kraljevini.) Braćo i drugovi! Duh napredka, koji ovoga stoljeća svimi strukami čovječjega rada i živovanja kreće, pronikao je i medju naše pučko učiteljstvo, te se je i ono takodjer trsiti stalo, da na polju uzgoja i obuke što više pospješi postignuće moralnoga i materijalnoga blagostanja naroda hrvatskoga. S toga se već od njekoliko godinah opaža, da naši svjestniji pučki učitelji i perom i djelom revnuju, da marljivo sami oko svoga što većega usposobljenja rade, i da velikom ljubavju pristaju uz svaki napredak, koji se kod naprednjih narodah na tom polju pojavi i učini. S toga je takodjer pučko učiteljstvo Hrvatske i Slavonije prigodom svoje obće skupštine, držano 10. i 11. listopada 1865., kod koje se je osnovala „Zadruga“ za podporu učiteljske sirotčadi, zaključilo i to, da upravljajući odbor „Zadruge“ priredi izložbu učevnih i pomočnih sredstvah za pučku školu, i to za buduću glavnu skupštinu, koja će se 5. rujna o. g. i sliedećih danah držati.

Digitized by Google

Tom izložbom imalo bi se: 1. Predočiti stanje sadanjega razvoja pučke škole u Hrvatskoj i Slavoniji. 2. U pučkom učiteljstvu pobuditi želja i težnja za suglasnijim i naprednijim djelovanjem u obuki i školske mladeži, što doista nebi bez znatne koristi bilo po narodnu prosvjetu. 3. Pučko učiteljstvo upoznati sa učevnimi sredstvi, koja se rabe nesamo u pučkih školah našega naroda, nego na koliko moguće bude i kod drugih u tom pogledu mnogo naprednijih narodah. 4. Isto tako imalo bi se pučko učiteljstvo upoznati i s onimi pomoćnimi sredstvi, kojimi bi se samo za svoje zvanje još boljma usposobljivati i usavršivati moglo. 5. Tom izložbom imala bi se u ostalom obćinstvu probuditi veća ljubav i nagnuće prama pučkomu školarstvu i učiteljstvu u obće, a napose za „Zadrugu".

A da se to postigne, izložiti će se: 1. Sve školske knjige, koje su dosada rabljene bile u pučkih školah katoličkih i pravoslavnih u Hrvatskoj i Slavoniji, i koje se sada rabe. 2. Sva učevna sredstva, koja se sada u pučkoj školi rabe ili rabiti mogu. 3. Ručna djela, krasopisni i risarski izradci u pučkih školah u Hrvatskoj i Slavoniji, razni modeli gospodarskih i zanatlijskih spravah po mladeži izradjeni. 4. Spisi za mladež, pedagogička, didaktička i metodička djela hrvatska i srbska, dosad tiskom izdana, ili za izložbu u rukopisu dostavljena. 5. Pedagogička, didaktička i metodička djela i časopisi inih narodah.

Podpisani odbor je već podnio vis. nam. vieću molbenicu, da smije po ovdje navedenih načelih prirediti u Zagrebu rečenu izložbu, koja bi se otvorila dne 18. kolovoza t. g. na rodjeni dan nj. veličanstva i zaključila dne 6. rujna t. g., te je podpuno uvjeven, da će vis. vlast dozvoliti, da se ta izložba priredi.

Uslied toga pozivljemo naše učiteljstvo u svekolikoj Hrvatskoj i Slavoniji, tako u provincijalu kao i Krajini, da pripravlja predmete, koje bi rado izložiti; te smo tvrdo uvjereni, da će svaki pojedini o tom nastojati, da si pred narodom što više lice osvjetlamo.

U Zagrebu dne 10. veljače 1866.

Upravljajući odbor učiteljske „Zadruge."

Iv. Filipović, predsj. „Zadruge;" Vjenc. Mařik, tajnik; L. Modec; Josip Posavec, podpredsj.; F. Vuksanović, odbornik; I. Šah; Antun Irgulić.

— Njegova preuzvišenost g. J. J. Strossmajer blagoizvoljeo je darovati „družtvu za podupiranje ubogih učiteljskih pripravnikah u Zagrebu" sto forintih a tim postade dičnim utemeljiteljem istoga družtva.

Natječaji.

Mjesto učitelja i urguljaša na pučkoj učioni u Čabru. Plaća 315 for. paušala 18 for., 12 hvatih drvah ili za takova nagrada 78 for., za orgulanje 50 for.; osim toga bezplatan stan i zemlje za vrt 140[] hv. Molbenice šalju se do 28. veljače t. g. velč. gospodinu Juraju Kvaterniku, podjašprištu i kot. šk. nadziratelju u Gerovu. — Za prvo učiteljsko mjesto na pučkoj učioni u Iloku. Plaća: 315 for., 6 hv. drvah, stan sa dvie sobe i kuhinjom te vrt. Molbenice do 1. ožujka t. g. velč. g. Antunu Matiću, podjašprištu i kot. sk. nadziratelju tovarničkomu. — Mjesto podučitelja na pučkoj učioni u Konščini. Plaća 200 fr, Molbenice do 25. veljače t. g. veleč. g. Tomi Capeku, podjašprištu i kot. šk. nadziratelju kotara belečkoga u Orahovici. — Mjesto učitelja i orguljaša u Lupoglavi. Plaća: 315 for. sjenokoše 2 rali, 16 hv. drvah za se i učionu, stan, vrt. Molbenice do 1. ožujka t. g. veleč. g. Nikoli Havličku, podjašprištu i kot. šk. nadziratelju u Brckovljanu. — Mjesto učitelja i orguljaša na pučkoj učioni u Brczovici u šk. kot. okičkom. Plaća 314 for. 5 nč. što u gotovu novcu, što u naravninah; bezplatan stan i vrt. Molbenice preč. g. Jos. Šačiću, zač. kanon. podj. kot. šk. nadziratelju i župniku u Stupniku do zadnje veljače t. g.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 5. U Zagrebu, 1. ožujka 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće, za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Djetinsko veselje. *)

Od Ivana Trnskoga.

Mili nam se last i muka,
Mili nam se bieli sviet,
Kad nas goji mila ruka
Ko za staklom nježan cviet.

Mili nam se knjiga, djelo
A i glasbe mili glas,
Te radostno i veselo
Na dužnosti eto nas.

Srce igra, raste volja,
Umak nam se vedri mlad,
Nadimlju nas čuvstva bolja,
Te pjevamo svi (sve) u sklad.

Mili nam se igra, šala
I nedužna svaka stvar
I priznanje i pohvala
I milosti mali dar.

A kad vidjet nas uzhtije
Male djece dobrotvor,
Tad nas žarko sunce grije,
Razigra se mali sbor.

Srce igra, raste volja,
Umak nam se vedri mlad,
Nadimlju nas čuvstva bolja,
Te pjevamo svi (sve) u sklad.

*) Krasan napjev ovoj pjesmici može se dobiti u samostanu milosrdni sestarah u Zagrebu.

Digitized by Google

Dogadjaji „zalogaja hljeba.“

Čest prva.

Čovjek.

List. IV.

Zubi.

Bivši jošte maljušnimi, mila dječice, kada no se jošte hraniste majčinim mliekom, neimaste za svojima ustnicama ničesa, van samo dvie ružičaste kao ogradice, kojimi za onda pod živu glavu nemogoste zagristi jabuke, jerbo u njih nisu bili bieli zubčaci nanizani. Nu onodobno niti netrebaste zubih, jerbo vam u usta osim mlieka nikakova hrana neunidjaše, pak uz to, vjerujte, nebi bilo vašoj dojci, koja vas je dojila baš posve milo, da ju češće svojimi zubići grizkati mogaste. Vidite s toga, da dragi Bog na sve misli, košto vam to već zadnji put rekoh, a uvjeravam vas, da nam bude jošte mnogo putah sgode, gdje ću vam moći to isto kazati.

I gle! onaj maljušni pupoljčić razvio se i promienio u djevojčicu te se začelo razmišljati o hrani krepčoj i jaklenijoj; ali za to se htjelo zubih. U to nježni zametci, što no sve dosada u dasnih sakriveni driemahu, stadoše se redomice probudjivati poput marljivih težakah, slušajućih glas zvonca, zovućega jih na posao. Svaki se jih sada maša posla, uzev zanj trošicu pranika (kostića=fosfora) i vapna, s česa začnu stvarati vrstu biela, poput kremena čvrsta, oklopa, što opet svakim danom po malucku poprirašćuje.

Vi dobro poznate vapno, naličnо bieloj kaši što ju moradoste vidjeti u vapnjačah pred kućami, a što služi zidaru za klačinu. To vam je ono isto vapno, s kakova vam stvoriše zubiće mali vaši zidari.

U koliko je rieč o praniku, čini mi se, da vam je jošte nepoznat, nu moguće je, da ste već o njem koju čule. On se prodava u nas samo u ljekarnicah u slici bjelkastih prutićah na prst podebelih, udara nemilo češnjakom te se mora čuvati u bocicah vodom napunjenih za to, što bi se u čistu i toplijem zraku mahom zapalio. Pri tom nesavjetujem vam, kad bi vam se ga pohtjelo iz bocice uzeti ma samo kusić, da ga birate prsti, jerbo bi vam se preliepio na prste te se mahom zapalio, a da vam se tako uzpali, težkom se mukom utrne a jošte težje izlieči rana, velikim onim čvrčem prouzro-

Digitized by Google

čena. To vam zato velim, što imade pranik osobitu vlastitost, kojom bi mogao djevojčice namamiti na opasne igrarije. Taremo li njim u tami o zid oli o drvo, to za sobom ostavlja bliedo-modruljasto svjetlo, što ga zovemo praničnim svjetlom, sa latka naime, s kojega proizlazi. Tim se napokon mogu bilježiti na zid plamenita pismena, što no jur više putah zadadoše mnogo brigah i straha neznalicam. Ako li mi zadate tvrdu rieč, da budete dobre i valjane, i da ćete to samo u prisutnosti svojih majkah činiti, tak vas naučim, kako si i same uzmognete načiniti to pranično svjetlo, bez da si za to tražite pomoći ljekarnika. Šibice su vam to, gdje se ga nješto nalazi a o tom vas uvjerava češnjakova duha, što ju i nehoteć osjećate.

Tarete li šibicu u tami o kus drveta, to uvidite, da za sobom ostavlja dugu, sjajuću se prugu, što se odugo jošte iza toga svieti. Nu jošte vam jednom pripominjem: nebavite se tom igračkom same, to vam je uz svu svoju zabavu ipak zla i opasna igra; a svakim skoro danom čujemo viestih o strašnih dogodjajih, što se posvuda pripećaju nepozornim igranjem šibicah. Kad smo dakle u toj besjedi: pazite, da jih nemećete nikada u usta! Pranik jest otrov a to tako žestok, da se njim truju miševi i štakori i to umiešaju se u male hljebove vavoljice a ove se podmeću tim nemilim nam gostom, da se njimi hrane.

Voljani Bože! Pak da imademo mi takov otrov u zubih!? Doista ga imamo! nu pri tom znajte, ne samo da se nahodi u naših zubih, već ujedno u svih kostih tako naših košto i ostalih živinah; a najbolji dokaz, što vam ga mogu za to dati, budi vam taj, da se pranik u šibicah pravi s kostih u mesnicah kupljenih. A kad bismo baš htjeli, mogao bi se takodjer stvoriti i sa zubah malih djevojčicah, samo kada bi jih imale dovoljno. Vidim, da ste veoma zvjedljive, čemu se baš ni najmanje nečudim. Razpitkivate se same: gdje li ovi mali zameti, — graditelji naime zubah, — uzeše užasni onaj pranik, što stvari izžiže a što se ipak nesmi u usta metati; gdje li uzeše vapno, što podnipošto nije za hranu? A uvjeravam vas, da smo ga ipak u cielom tielu od tjemena do petah puni i prepuncati.

Svakako je to divno, da se obadvojica stvoriše u čeljustih baš o onom trenutku, kad no jih je upravo trebalo!

Sada već začinjete razabirati, koliko li se svega jošte hoće za nauku vašu, da uzmognemo završiti ovu pripoviest, a koliko putah

*

Digitized by Google

pokoraknemo napried, toliko putah se nahodimo kao u škripcih: trebamo bo opet nova tumačenja.

Posluhnite der! Eto nas upravo sada u najvažnije stvari.

Pomislite si, dječice, osamljeni njeki dvorac, komu su sela i gradovi porazdaleko, pak lasno shvatite, da u takovu moraju biti pri ruci sva moguća, što su nuždna za uzdržavanje i opravljanje dvorca; u njem mora da bude takodjer gospodarski providnik, kojemu je sve povjereno i koji porazdjeljuje težakom sve, što trebaju za svoj posao. Taj providnik daje pokrivačem criepove, tesarom daske, slikarom boje, zidarom opeke i vapno, a i to naše vapno, onakovo upravo, kakovo imademo u svojih zubih. On imade sve, što treba u svojih skladištih i svakom sgodom sve navaljuje nanj; sve se k njemu grne.

Naše tielo takodjer je slični dvorac, imajuće takova providnika. Ali kakova providnika! Divna li posla i skoka unj! Čudna li i svestrano izkustna muža, pred kim izčezavaju i najvještiji gospodarski providnici! On vam dolazi, on odlazi, on vam je istodobno na svih mjestih, a za njega nije to prazna samo izreka, — što no ju obično s uljudnosti prišivamo radinim mužem, veleć da su prava svudjebila, — već si to ime u podpunu smislu svim pravom i zaslužuje. On ima svega, a to ne samo u svojih žepovih, te jih prema potriebi svikuda, kudagod hoda, izpražnjuje, dieleć svakomu svoje bez da se ikada i u čem prevari, bez da ikada postoji povraćajuć se, da se iznova svim potriebnim obskrbi — a sve to čini neumornim bjegom vazda, neprestance danju i noćju. A da znadete, koliko imade poslenikah pod svojom upravom, bez odmora radećih i od njega preraznih stvarih tražećih, kojim nije nikada šala u glavi već ozbiljnost! Za njih neima besjede, kojom bi se jim moglo podviknuti: pričekajte! Oni neznaju čekati na ono što jim treba, već se jim mora davati uviek i sveudilj bez prestanka. Kašnje ćemo imati podulji račun s tajnim onim providnikom, koji se zove krv, nijeste li mu već prije imena pogodila.

To vam je onaj, koji prolazeć kroz dasne susretne njekoga jutra probudjene zametke zubih, tražećih posla, i koji jim mahomice zače razdjelivati potriebštine njihove. Trebali su pranika a vapna: a on jim migom izvadio iz žepa pranika i vapna, a i drugih jošte stvarih, da pravo rečemo; nu ovi su najznamenitiji niti nam treba za sada drugih znati.

A odakle krvi taj pranik i vapno?

Digitized by Google

To sam znao, da ćete zapitati, nu ako li na taj način uzhtjednete imati od svega razjasnjenje, to danas zaisto daleko nedodjemo. To je za to, vidite, što, kad bi vam mahom na sva odgovorio, izdao bih vam svoju tajnu, kažuć vam zadnju rieč svoje pripoviesti prije, nego li ju začeh.

U ostalom, budi vam: tim dobite možda više smjelosti za produženje, kada uzrazumiete, kuda ćemo putovati.

Provodnik istinskoga dvorca razdjeljuje criepove, daske, boje, opeke, vapno; nu sve to nije njegovo, zar nije istina? već je to dobio od gospodara si. Naš providnik takodjer neima ničesa sam od sebe; sve, štogod razdjeljuje, primio je od gospodara, a taj gospodar, zadnji put vam ga rekoh, jest želudac.

Prema tomu, kako providnik troši i izjaje, mora gospodar potriebnu zalihu ponavljati, sve velju, ponavljati tako, da se posao pod nipošto neobustavlja. Prema tomu, kako krv na sve strane razdjeljuje, što ima u žepovih, mora želudac sve opet dovoljno iznovice napuniti a to napuniti svim potrebnim u najvećoj tišini. Kao što se ništa nenalazi u želudcu, što nebijaše kroz usta unišlo, isto tako dužno ulagati u usta sve, što je potriebno za radnju našim mnogobrojnim poslenikom, — a evo vam razloga, zašto jedemo.

Vidim, da sam se danas upustio u takova razglabanja, s kojih mi bude težko se izvući, jerbo već dobro njušim, što me opet kanite pitati. Kada vam se zubići začeše pomaljati, onda zaisto nejedoste niti pranika, niti vapna, jerbo u vaša usta neulažaše onda ništa osim mlieka.

To je posve naravno. Nejedoste jih niti onda, niti kašnje a čvrsto se nadam, da jih nikada nećete jesti. Pak ipak uvukoše se u vaša usta, — to je sveta istina — jer bez njih nebi bilo traga zubom: Kuda ćemo sada?

Pomislimo si samo na časak, da bi ti naši mali poslenici u dasniuh zahtievali od krvi mjesto vapna i pranika šećera, da uzmognu s njega stvoriti zube. Srećom, što si to samo mislimo, inače bormeš zlo po naše zube: za čas bi jih, ubogih, nestalo. Pomislimo si ujedno, da vaša majčica onaj komadić šećera, što je bio odredjen za stvaranje vašega znba, mjesto da vam ga dade pojesti, razpusti ga u čaši vode, te vam ga dade popiti: tom sgodom nemožete reći, da ga pojedoste, a ipak unišao je u istinu ciel cjelcati u želudac; pri svem

Digitized by Google

tom nije ipak nikakovo čudu, ako ga želudac najde, da ga predade krvi, a krv da ga odnese na potriebno mjesto.

Recimo sada, taj kušić sećera bijaše tolik, što je vaš zubić a čaša s vodom podobro velika: to mogaše šećer u vas uljesti neosjećajućke, a zub uz to mogaše ipak izrasti bez ikoje krike i čudesa.

Pak što i kako se to dogodilo? U mlieku, što ga sisaste, bijaše i pranika i vapna, samo veoma malo. Doduše bijaše u njem i drugih latakah a naravski svega onoga, što samo može krv zahtievati, da posluži svojim poslenikom, prem da želudac za onda ničesa neprimaše do čista mlieka, pak ipak jim svim potrebućam podpunoma zadovoljeo.

Slušajuć me, gdje vam tako sborim, reknete mi zaista, da se u mlieku svačesa nalazi te da to bijaše čisto i samo mlieko, što vas nejačke hranilo.

Razumieva se, da sve, štogod je u mlieku, isto se nalazi takodjer u svakoj sadašnjoj našoj hrani: jedino što su raznovrstni hranjivi latci tako sastavljeni, da se težko mogu razaznati i razložiti.

Cieli posao divnoga ovoga nutarnjega stroja, što ga začesmo ozbiljno razglabati sastoji na vlas u tom, da razrieši uzlove, što ga sapinju, da se odluči sve, što služi za hranu jur očišćenoj krvi. Taj strojak bio je jošte onda, dok sisaste, veoma slabahan te nebijaše podnipošto mogućan vršiti posao, što ga sada obavlja. Pa upravo s toga stvori dragi Bog zavolj malahne dječice čudnovatu jestojsku, mlieko, u kom se nahodi priredjeno jur sve, svi naime latci, što jih krv treba, i koje je, da tako reknem, posve priredjena i priugotovljena jurve krv.

Gledjite sada, mila dječice, koliko li ste sve dužna onoj, koja vas je dojila! Ona vas vlastitom svojom krvju napajaše, vlastita njezina krv ulažaše u vaše žilice, te u njih poslovaše divnim onim načinom, što no vam ga upravo razjasnjivah. Drugi vam davahu šećerićah, poljubacah, igračakah; nu ona vam dade zube, kojimi grizkaste one šećeriće, dade vam meso, lišća, koja vam mnogi cjelivahu a i ručice, kojima si igračke premetaste. Da vam je moguće ma kada pozaboraviti na to: tim bi ste postale netom strašne neharnice, prave griešnice.

Ali sada već nepitajte me podnipošto, odakle se znade, da se u mlieku toliko raznih stvarih nalazi, jer bi se mogao bormeš i nehoteć

Digitized by Google

na vas zvjedljivke razljutiti Zapitkuj jedno, propitkuj drugo i treće, a tako biste me mogle Bog si ga znaj kamo zavući, te nikada nebismo došli tamo, kamo naumismo.

Evo i same vidite, da se već sada dobrahno odalismo od zubah o kojih vam kanih sada pripoviedati a na svršetku današnje naše zadaće dotaknuh se onoga, za što neimadoh do sada lazno, da to ma slovcem samo napomenem. Što se ovoga zadnjega tiče, to treba da mi u svem vjerujete a lasno si pomislite, da mi se neće biti karanu ljudmi, koji to dobro shvaćaju.

Za danas zadovoljite se tim, što ste dobile pojam o načinu, kojim se stvara sve, što se u našem tielu nazali. Danas nam za to poslužiše zubi; sutra će nam pripomoći sline, a prekosutra opet koja druga stvar.

Tim, što vam dosada pripoviedah, dodjosmo upravo na kraj a nežalim časa, što ga pri tom potrošismo. Ako li ste sve to valjano shvatile, to možete svim pravom uzkliknuti: zlatni časak u dobro si prometnusmo.

Dalje će sliediti.

Učba za vjerozakonsku nauku u pučkoj učionici.

Napisao Mijat Stojanović.

IV.

Učitelj se mora starati, kako da mu djeca upamte i zadrže u glavi i u srdcu vjerozakonsku nauku.

Da to postigne, mora učitelj jačati i podkriepljivati dječju pamet, i djeci olakšavati, kako će zadržavati, što se uče. Pri nauci vjerozakonskoj valja razgovjetno i jasno tumačiti vjeronauk; nastojati, da se djeca uče doma na izust sve stavak po stavak, riek po riek, dok udje sve u glavu, a čitajuć predmet, što ga uče, dotle, dok ga upamte. Neka učitelj savjetuje svojim učenikom, da uči katekizam prije nego legnu spavati, i čim jutrom rano ustanu, neka opet ponove ono, što su učili; tako će laglje upamtiti. Samo nevalja djeci zadavati po mnogo iz katekizma, da djeci neomrzi ono, što joj mora da bude najmilije, a u sebi je ujedno i ponajvažnije. Svaki dan pomalo.

Digitized by Google

Učitelj mora skopčavati sve druge predmete s vjerozakonskom naukom, sve bo se odnosi na glavni cilj, na usavršenje naše, štogod se učimo. Osobito dužan je učitelj ponavljati vjerozakonsku nauku po 1—2 ure svakog tjedna. Pri tom neka dade ono, što je kateketa predavao, polahko i glasno čitati, ili neka i sam čita pred djecom. Po tom neka pita slovnički, kušajuć, da li su djeca shvatila ono, što je kateketa tumačio i dokazivao. Djeca dalje čitaju, dok misli učitelj, da je veća strana upamtila zadaću. Pri koncu izpitiva, što su djeca čitala, i na što neodgovaraju podpuno, ono se dopuni čitajuć primjerno. Ako je zadaća malo veća, neuzima se najednoć, nego stavak po stavak, dok se upamti. Ako preostane vremena, ponavlja se već prije učeno, i najposlje opomenu se djeca, neka to isto uče i doma, i kako su marljiva bila doma, učitelj će se osvjedočiti u budućoj uri, kad se opet preuzme vjeronauk. U ostalom mora se učitelj svesrdno zauzimati ove nauke, ponavljajuć, i baviti se podulje s onimi predmeti, s kojimi se kateketa više zabavlja, i koji su važniji.

V.

Poglavito mora se brinuti učitelj, kako će skloniti djecu, da obdržavaju vjerozakonsku nauku.

Učitelj nastoji svakojako dovesti učenike svoje do toga, da uzmogne shvatiti i pojmiti, kako će živiti ćudoredno po nauci sv. vjere. U tu svrhu trudi se, kako će omiliti djeci vjerozakon, kako će djeca prionuti srdcem i dušom uz ono, što vjera uči, kako će po vjeri živiti. Za moći osigurati vjerozakonskoj nauci upliv na srdce i volju, mora se učitelj držati sljedećih pravilah: Neobhodno je potrebito, da učitelj bude djeci najbolji primjer svake krieposti i straha gospodnjega; primjer bo je mnogo jači od rieči.

Uklanjati mora od djece sve ono, što bi moglo zavesti mladež na stranputice. Zato mora skrbiti kao brižljiv otac, da uviek zna, kako mu se vladaju, kako žive pitomci u svojih okolnostih u učioni i izvan nje; mora nastojati, kako će priviknuti djecu, da izpunjivaju božje zapoviedi rado i drage volje, a uz to uviek, svagdje i točno; priučiti mora mladež, da se moli Bogu prilježno i pobožno, da polazi rado službu božju i pri njoj uviek se ponaša pristojno i dostojno, a osobito prima svetotajstva pokore i tiela Isusova rado, često i veselo. Školskim redom i zaptom podupirati će učitelj uviek vjeroza-

Digitized by Google

konsku nauku. Sva nauka u pučkoj učionici mora oplemenjivati dječja srdca, od toga bo zavisi uspjeh moralnoga napredka. Često mora učitelj pružati priliku djeci pripoviedajuć, kako je kriepost liepa, krasna, uzorita, uzvišena, slavna, veličanstvena, skupocjena, a grieh kako je grdan, ružan, gadan, kako su zloća i opakost glotni, potišteni, sramotni, bezcieni, gnjusobni, da tako izoštri dječje ćudoredno čuvstvo i njihovo razsudjenje, te joj osladi ćudorednost, krotkoću, pobožnost i kriepost. Ima dosta primjerah u crkvenoj i bibličkoj povjestnici, gdje su se upravo i djeca odlikovala postojanstvom, stalnošću u vjeri, krotkoćom i pobožnošću. Ovakove primjere valja često pripoviedati mladeži, nebi li se povela za njimi služeć svomu nebeskomu otcu nevino i čisto stojeć pred božjim licem kao pupovi uzorita cvieća.

U obće mora se upomnjiti učitelj, kako će djeca vjerozakonsku nauku shodno rabiti u životu, te zapoviedi božje i crkvene mora tako učiti, kako jih mladež može ponjati, razumjeti, upamtiti i po njima svoj život ravnati. Opomenuti mora, n. pr. djecu pri drugoj božjoj zapoviedi, predstavljajuć joj, kako se počituje Bog i vanjskim, s poljašnim načinom, pak da valja zato kršćaninu u crkvi gledati k oltaru, valja mu padati na koljena pred gospodom i Bogom svojim, i moliti se ili pjevati pobožno.

Pripoviedajuć o smrti Isusovoj neka pokaže, kako je njom zasvjedočio svoju neizmiernu ljubav prama ljudem, davši za njih svoga jedinorodjenoga sina; kako je grdan i strašan grieh, kad je Isus morao poradi ljudskoga grieha onoliko trpiti; kakve je velike ciene naša duša, koju je valjalo odkupiti tolikom neizmiernom cienom.

Konačno mora često predstavljati djeci, kako ono, što je Bog zapoviedio ili zabranio činiti, zato su dužni činiti ili ostavljati, jerbo je Bog tako zapovjedio ili zabranio.

Takodjer mora učitelj predstavljati nauku Isusovu s najugodnije i s najprijatnije strane, te pokazivati, kako je izvrstna i koristna, uharna za vrieme i vječnost, za ovaj i drugi život, za zemlju i za nebo, da ju mogu djeca dostojno uvažiti i ocieniti, kako će djeci postati skupocienom, milom i dragom.

(Dalje će sliedit.)

Digitized by Google

Učitelj i dobar mu glas.

Veoma mi godi duši, kada si stanem pregledavati svoj dnevnik, komu već podulje povjeravam svoje misli, svoja čuvstva, svoje opazke, tičuće se bud samoga mene, povjerene mi mladeži, obćine, slovom: budi koga mu drago. Ovih danah, premetajuć list po list istoga si dnevnika nabašem na crticu pod naslovom: učitelj i dobar mu glas, a potanje ga razglobiv pomislim: nebi li bio za „Napredak“? Evo vam ga, s opazkom jedino, da si blagi čitatelj uoči mlada i nejačka mislitelja, radi česa, da ga neizvolji prestrogo presuditi, već što blažje.

Nepobitna je istina, da si svaki čovjek manje, više od mlade si mladosti neprestance do siede starosti omjeriva i tjelesne i duševne sile a uzporediv jih s ostalimi, prema svojemu sudu, izreče si sâm sud, veleć: ja sam u tom i onom jačji, krepćji, valjaniji itd., oli naprotiv: ja sam slabiji, mlohaviji, nevredniji itd. Sve to čini s prirodjenosti svoje zavolj poznavanja svoga; na sve to nuka ga jedino mileće i ugadjajuće mu čuvstvo, da nije baš najzadnji; uviek mu lebdi pred očima postignuće: dobra i čestita imena, dobra, dična i slavna glasa, držeći se usisane već poslovice: „Boljije dobar glas, nego li zlatan pâs.“

Ovo je, tako rekuć, njeka privlačna, magnetička sila, kojom svraćamo i privlačimo povjerenje i pouzdanje ljudih na se, osobito pako u sadašnjosti, gdje se hoće velikih i čvrstih silah mužem, stojećim na pročelju narodom, držećim kormilo velika broda narodnjega, imajućega približavati i primicati se pouzdanu pristaništu, iz kojega neće ga moći nikoja sila, nikoja oluja izvući niti lievo, niti desno, već cestom utrenom, cestom pouzdanom, spasiteljnom. Pomislimo si samo čovjeka, inače revna, marljiva u izvršivanju svojih dužnostih, ali slučajno bud s kojega razloga nemila oli i zla glasa: taj zaisto neće moći od trenutka onoga, kojim je ozloglašen, onim uplivom, ugledom i izdatnošću uspješno djelovati te će mu uviek svako poduzeće nailaziti na raznovrstne priepone i zapreke, koje se nikojom tjelesnom silom, već jedino pouzdanjem i dobrim glasom ukloniti mogu. Takov čovjek naliči tielu bez duše, vjeri bez čistih i dobrih djelah.

Ako se to iziskuje u obće od svakoga čovjeka: koliko većma zahtieva to važnost, dostojanstvo učiteljeva zvanja, da si najme nastoji pribaviti već za mladosti za svoj djelokrug čvrst značaj i dobar

Digitized by Google

glas, kojim jedino usadjivati će se njegova besjeda jamačno ne samo u srdcu nevine mladeži, već i pouzdano ukorienjivati u svaku krugu njegova boravljenja.

Dobra se glasa dočepati, nije baš najlaglje, dà može se reći: dobar glas se težko stiče; nu naopak, tako težkim naporom i sveudiljnom postojanošću i težnjom za dobrim, stečen: migom se razto̊či, niti ga je moći za života skoro postignuti. Komu je dakle na srdcu pošten i dobar glas, taj treba da bude

1. Odmah s početka svojega djelovanja u svojem zvanju točan, revan, ozbiljan i u svem svjestan.

2. Izvan školskoga svoga poslovanja, u privatnih kruzih treba da bude učitelj svakomu i svagdje besjedom i činom pripomoćan, pak uvidi li, te se od njega za obće dobro i moguće žrtve zahtievaju: i ove treba da pruža što najohotnije. Ovdje neka mu budu vjerni pratioci: ozbiljnost, opreznost, razložnost, mudrost. S ovih proiztiče naravski i popustljivost, kiteća čovjeka u velikoj mjeri raznimi sgodami.

3. Budi čvrsta, neuzkolebiva značaja; svetinja moralna vladanja neka ti lebdi i u srdcu i pameti.

4. Valja što više družiti se s ljudi dobra i slavna glasa; u takovu bo družtvu ne samo da ti se pruža prilika, te možeš sama sebe oplemenjivati i obučavati, već dobiš dobro ime, dobar glas u pučanstvu baš s družtva svoga, polag onoga: kako se družiš, tako se kûžiš (t. j. dobro ili zlo).

5. Valja paziti, da se liepo to ime i dobar glas nepostigne možda kojom prievarom, pretvaranjem, samohvalisanjem; da nam nebude taj dobar glas svrhom već jedino sredstvom, pomoćju kojega možemo što bolje i uspješnije djelovati.

Postignuv jednom liepo si ime i dobar glas, jošte jednom velim: čuvaj si ga i oberučke čvrsto drži, da ti se neizmakne; jer ako to, vjeruj mi opet: težko ili nikada ti se već nepovrati. D. G.

(Ovu, liepo ubilježenu crticu dragovoljno obielodanismo u podpunu uvjerenje, da će se mlado perce ovim podtaknuti na neprestano bilježenje svojih mislih. Uredničtvo.)

Digitized by Google

Prirodoznanstvo u pučkoj učioni.

Od Lj. Modeca.

(Nadalje.)

Lasica. Tko bi slutio u maloj toj, jedva šest palacah dugoj životinjici, tako hrabra i krvoločna grabežljivca, kao što je ona. Ona kolje i davi živad, krtove, parcove, miševe i druge životinje, pa jim izpija krv. Oblikom je nalik kuni, samo što je malena; masti je crveno smedje, a po trbuhu biele. Vješto se penje po stupovih i zidovih, čemu su joj u prilog oštri njezini nokti. Kožu njezinu kupuju krznari.

Vidra je duga sa repom do tri stope. Tiela je valjasta, ušijuh i noguh kratkih a medju prstima ima opnicu plivaćnicu. Vidra živi u rupah pod obalom riekah i pliva vrlo vješto. Hrani se najviše ribami i dvoživci. Čini štetu, jer pokolje više ribah, nego može pojesti. S toga ju progone lovci, nu težko ju je ubiti. Sa smedje njezine kože izradjuje se izvrstno krzno.

Kuna domaća i gorska, torac, lasica i vidra imaju dugo i vitko tielo; kratke noge, okruglu glavu i dugačak i kitnjast rep. Ove životinje zovemo kunasto zvjerinje ili kunovice.

(Dalje će sliediti.)

Uporaba prirodninah.

Sve životinje, u obće uzete, ukupnim imenom zovemo životinstvo, nauka pako, baveća se poznavanjem takova, živinoslovje. Životinje su pitome, krotke, udomljene ili domaće, pak opet divlje a ove, ako li su naravi biesne, ljute, čovjeku osobito opasne, zovemo pravo zviermi.

Košto možemo svaki naravni predmet sa svih stranah pregledavati, razmatrati, isto tako možemo i životinje. Tako moguće nam je sboriti n. p. o množtvu i stanovanju raznih na zemlji živućih životinjah; može se razmatrati vanjski i nutarnji lik i ustrojstvo njihovo a napokon i obširnije opisivati duševna jim narav te način njihova živovanja. Ujedno mogli bismo u oko uzeti samo domaće životinje, pak i one, koje su nam koristne kod ratarstva i gospodarstva te jim potanko opisivati sve njihove vlastitosti; a moguće je opet prosboriti o njih i s gledišta lovačkoga, kada bismo kanili tim lovač-

Digitized by Google

tvu u pomoć priskočiti. U obće s prerazličnih stanovištah, prerazne se mogu životinje opisivati. Nu jer se hoće u malom ovom prostoru priskočiti učiteljstvu njekojimi članci, kojimi se opisuje uporaba samo životinskih latakah, te nam u tom lebti pred očima jedino zanatlijstvo i obrtničtvo; to se moramo samo s onimi životinjami upoznati, koju su zanatlijstvu i obrtničtvu bud koristne oli štetne. Potrebno je pri tom, da se pri tom jošte malo pridržimo, pak prije svega, da si odgovorimo na pitanje: Šta je upravo životinja?

Mnogomu se zaista pričinja ovo pitanje i suvišno, te si misli: čuda velikoga! Da neznam niti toga, šta je životinja. Životinja? to je živi stvor, pak mirna Bosna. Dakako! — nu šta je opet živi stvor? Mogao bih tvrditi, da je i bilina živi stvor. Jerbo, kaošto ptica i u obće svaka životinja razvija se iz maljušna zameta jajetova, tako isto postane i najveći dub jedino iz mala sjemenceta. Životinja uzdržava se i povećava hranom, beruć ju u svoje tielo; ali i bilje čini to isto, uvlačeć, sisajuć si hranu sa zraka i iz zemlje; životinjsko tielo sastavljeno je s premaljušnih staničicah i vlakancah, životinjsko takodjer; životinja raste, dospije do stanovita stupnja svojega razvoja, pak začne stareti, slabjeti, ginuti, vehnuti, umirati dok i neumre, onda se raztvara u najjednostavnije, prvobitne uzdušne i krute latke: — to isto biva s dubom i sa svakom bilinom. — U kratko samo recimo si ovako: Životinja je živi stvor, koji se može samovoljno gibati i micati s mjesta na mjesto, imajući pri tom čuvstva. Zaista nikoja živa duša jošte nevidje, da bi bio ikada koji dub svoje mjesto svojevoljno opustio, pak se na drugo, udobnije po se, preselio; nitko nevidje, da bi bio ikada dub ili grm svojimi granami simo tamo gibao oli možda vitljao, — što kad bi bilo, zlo si ga po nas u sried gusta luga sa sjekirom i pilom u ruci. Bilina jest ujedno i bezćutna. S toga si smjelo urežemo batinu, voćje obiramo i milodušni cvietak odtrgavamo; ali crvić se uzvija na sve strane, malo li ga samo pritisnemo a mušica, opalivša si slučajno krilašca o plamen svieće naše, zaista bolestna cišti na stolu, kamo je, jadna, opala.

I sada bi se moglo opet podviknuti: Čemu toliko riečih o stvarih posve poznatih? „Ta neima nikoga, koji nebi znao razaznati psa od grma, konja od duba, pticu od cvietka?“ — I pravo je!

(Dalje će sliediti.)

Digitized by Google

Zapisnik

druge sjednice upravljajućega odbora učiteljske „Zadruge“, držane dne 9. siečnja 1866 u prisutnosti svih odbornikah, jedinoga Ivana Šaha izuzamši.

1. Pročitan poziv na sve obćine u Hrvatskoj i Slavoniji, da „Zadrugu“ kakovom novčanom svotom podupru, te zaključeno, da se ima svakoj obćini putem županije poslati po jedan iztisak toga poziva.

2. Blagajnik javlja, da je gotov pečat „Zadruge“, te da je zanj izplatio 4 for.

3. Predsjednik pročita čitavu osnovu, po kojoj bi se imala ustrojiti lutrija na korist „Zadruge.“

Zaključeno, da se ima ova osnova i s molbom za dozvolu poslati c. kr. financialnomu ministarstvu u Beču, a medjutim, da će se izdati poziv na domorodne naše gospodje, neka raznimi rukotvorinami i darovi podupru ovu lutriju.

U Zagrebu 9. siečnja 1866.

Ivan Filipović v. r. predsjednik.

Vjenc. Maŕik v. r. tajnik.

Zapisnik

treće sjednice, držane u prisutnosti svih odbornikah, izuzam I. Šaha.

1. Pročita se prijava g. Milana Kučenjaka, privremenoga katekete na uzornoj gl. učioni, da pristupljuje kao podupirajući član učiteljskoj „Zadrugi“ s godišnjim prineskom od dva forinta.

2. Tajnik javlja, da mu je presv. g. Ivan Kralj, biskup, predao 100 for. kao utemeljiteljnu svotu.

3. Pročita se zapisnik skupštine učiteljah križevačkoga kotara držane dne 18. siečnja t. g., kojim se javlja, da se našemu družtvu pristupila sliedeća gg. kao članovi, i to,

a) kao utemeljitelji

1. Preč. g. Ivan Šijanski, podjašprišt i žup. u Križevcih.
2. g. Drag. Lambl, ravnatelj gosp. učilišta u Križevcih.
3. g. Janko Katanec, župnik vrbovački.
4. g. Vjenceslav Belošić, župnik miholački.
5. Pavao Jalšić, župnik orehovački.
6. Stj. Valdec, župnik rakovački.
7. Bolto Bocak gr. načelnik u Križevcih.

Digitized by Google

8. Lenar Marko, učitelj vrbovački.

b) Kao podupirajući član Marko Lončarić dr., kapelan križevački s godišnjim prineskom od 3 for.

c) Kao redoviti članovi: učitelji gl. učione u Križevcih: Fr. Šic kateketa, Kvirin Vidačić, Stj. Hudec, Stj. Riegler, učitelj risanja, Herman Lipold učitelj glasbe i pjevanja, Ivan Laksar, Dr. Somogji, učiteljica Marija Ivkančeva, Vatroslav Hechtel učit. u Rakovcu, Pomper Mirko, učitelj u Kalniku, Gudel Franjo učitelj lovreški, Herak Marko, učitelj orehovački, Dubrava Lovro, učitelj u Miholcu, Šrabec Oto, učitelj u Ravnu.

4. Blagajnik prijavi, da je g. Drag. Albrechtu za tiskanje pravilah, pozivah na občine i namirah za članove uz namiru izplatio 20 for.

5. Knjiga »Liljan« ima se tiskati književnim pravopisom.

6. Blagajnik javlja, da ima u gotovosti 109 for.

Zaključeno, da se ima odmah kupiti jedna hrvat. slav. razteretnica od 100 for.

U Zagrebu dne 22. siečnja 1866.

Ivan Filipović v. r.
predsjednik.

Vjenc. Maŕik v. r.
tajnik.

Viestnik.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji »Zadruge« uč. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Hitrec Tomo	3	fr. —	n.
Kutnjak Lacko	3	„ —	„
Macka Josip	3	„ —	„
Strahinšćak Mirko	3	„ —	„
Gjurašin Gjuro	1	„ 50	„
Ivoš Jakov	1	„ 50	„
Popović Gjuro	1	„ 50	„
Antolković Josip	1	„ 50	„
Černe Jakov	1	„ 50	„
Župančić Petar	1	„ 50	„
Klobučar Josip	1	„ 50	„
Kovačić Ivan	3	„ —	„
Kodrić Ivan	3	„ —	„
Putarek Josip	3	„ —	„
Petrač Ivan	3	„ —	„
Občina stupnička	10	„ —	„
„ stenjevečka	25	„ —	„
„ sesvetska	50	„ —	„
„ odranska	25	„ —	„

Digitized by Google

Pogl. g. Šandor Mirko	7 fr.	—	n.
Mišković Ante	3 „	—	„
Florijan Pavao	1 „	50	„
Bakliža Mirko	3 „	—	„
Strelec Franjo	3 „	—	„
Sajko Gjuro	3 „	—	„
Pogl. g. dr. Aleksa Vancaš hrv. sl. razteretnicu u	70 „	—	„
Ukupno .	235 fr.	—	nč.
Prenos .	255 fr.	50	nč.
Svota .	490 fr.	50	nč.

Ante Irgulić,
družt. blagajnik.

(Dar učiteljskoj „Zadrugi“). Veleučeni g. dr. Aleksa Vancaš poklonio je učiteljskoj „Zadrugi“ jednu hrvat. slav. razteretnicu od 70 for. Iskrena mu hvala na toli plemenitom daru.

Književni oglasi.

Upravo izišao je izpod tiska: „Zemljopis Trojedne kraljevine.“ Napisa V. Z. Mařik. Drugo izdanje; pak

„Dragušica.“ Spisi Zdravka Niemčića, što jih sabrao i izdao Gjuro Stj. Deželić. — Ob obiuh djelih prosborimo što prije koju.

Natječaji.

U Nedjelišću, u g. medjumurskom kotaru mjesto podučitelja, razpisuje se natječaj do 15. ožujka t. g. Plaća: 200 for. a. vr., 21 for. za drva i bezplatan stan. — Molbenice veleč. g. Josipu Rafaju kot. šk. nadzorniku i župniku u Vratišincu.

Mjesto učiteljsko u Kamenici, županiji sriemskoj. Plaća 126 for. a. vr., 15 vaganah žita, 15 vag. kukuruza, 6 hvat. drvah, 12 funtih svieća, 24 for. 50 n. za orguljanje, od svakoga velikoga pokopa 1 for. i slobodan stan. Molbenice preč. g. Bartolu Lesiću, zač. kanoniku i kot. šk. nadziratelju u Petrovaradinu do 16. ožujka t. g.

Izpražnjeno mjesto drugoga učitelja u Čakovcu. Plaća 360 for., 40 for. za ogriev i slobodan stan. Molbenice velč. g. Jos. Rafaju, šk. kot. nadziratelju i župniku u Vratišincu do 30. ožujka t. g.

Izpražnjeno mjesto učiteljsko za pučku njemačku učionu u Boviću, satniji bovićkoj, grofa Jelačića 1. banovačkoj pukovniji do 25. ožujka t. g. Plaća 210 fr. a. v. 6 hvat. drvah. slobodan stan u školskoj sgradi, uživanje vrta u 800 [] hv. Molbenice imaju se poslati dotičnoj satniji, a prosto jih je i osobno predati.

Listovnica.

G. E. T. Vaša dva članka vele cienimo, jer vidimo, da su brižljivo i najliepšom nakanom izradjena; nu ovako jih nemožemo tiskati za to, što su strogo doktrinarska a priredjena za shvatljivost samo onih, koji se s dušoslovjem ex officio bave. Molimo vas, razvijte nam na temelju svojega razmišljavanja u toj struci posljedice, što jih opažate u povjerenoj si mladeži, s razna kućevnoga odgojivanja. Učitelju, poznavajućemu duševnost ljudsku, sudjeno je najbolje nacrtati razne stupnje duševne krieposti naroda, medju kojim mu je odlučeno raditi na polju odgojivanja.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 6. U Zagrebu, 15. ožujka 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće, za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Dogadjaji „zalogaja hljeba.“

Čest prva.

Čovjek.

List. V.

Z u b i.

(Nadalje.)

I nehoteć, mila dječice, razmišljah o tom, što vam onomadne tumačih, pak se sjetih jošte mnogo stvarih, što jih moram jošte o tom reći.

Sada vidite, uhvam se, kada vam se u jela pohtjedne raznih oblizajakah, a je li vam pri tom na srdcu ozbiljna, izdatna hrana, potriebno je, da ujedno mislite na siroticu krv, koja ima mnogo i mnogo posla i koja je u velikoj smetnji, ako li joj se pošalju za okriepu piškote i ostale poslastice. I sami već sada uvidjate, da je nemoguće poštenim i vedrim čelom takovu hranu pružati za nagradu neprestanim zahtievom malih tih poslenikah, jer biste se tim izvrgle najvećoj njihovoj nezadovoljnosti. A tko bi tim stradao i trpio?

Ja zaista ne!

Kada djeca, imajuća pred sobom na stolu juhu i govedinu, bineču, izgledajuć povoljnijih si oblizajakah, to čine upravo tako, kao što bi činio čovjek, koji kani graditi si kuću, te bi davao svojim poslenikom mjesto gredah sviraljke, mjesto opekah sladke suharice. Liepe li kuće, što bi mu ju takovi sagradili!

Digitized by Google

Što vam vaša majčica nudja da jedete, dragi moji izbirači, to vam je, znajte, upravo ono, što u sebi na vlas i savršeno imade neobhodno potriebnih zalihah, kojimi se vaša krv hrani, a tomu se ljudi davno već s iskustva naučiše, prem da si toga razložiti nemogoše.

Vidite, sada već, gdje no ste u tom razumniji, nego li što bijahu još prije sto godinah mnogi i najveći učenjaci, nedolikuje podnipošto, da se kod stola ocirate, da si prebirate jela a, vjerujte mi, najvećma me osramiste, kada bi saznao, da to ipak počinjate.

Ovom mišlju bavio sam se upravo, lativ se pera za taj posao. U istinu neima zabavnije, što je ta, učiti da se samoga jasno prozreš te umieš sve si razjasniti, štogodj biva u tvom tielu; ali zabava je pri tom najneznatnija stvar: vi se začinjete učiti a svakim danom sve to većma napredujete. Što se meni čini u istinu najznamenitijim u znanosti, kojom se ujedno bavimo, jest to, što svakim korakom u njoj nahodimo najkoristniju, jamačnije osvjedočujuću nauku te uzrok bez prigovora, s kojega morate raditi, što vam svakoga dana roditelji ponavljaju. Poslušati bez da znademo zašto, i to se dade — bilo u dobri čas! Ali mnogo laglje i radje se posluša, kada se znade: zašto, a znademo li si dati razlog dužnostim, to se one vrše dragovoljno, bi reć same sobom. A — što bi nam većma razjasnjivalo dužnosti naše, ako li ne »poznavanje samoga sebe?«

Ima tomu već dvie tisuće, dvie sto i još nješta više godinah — a to bormeš nije od jučer! — što no jedan prvih veledûhah čovječanstva, — dobro si mu zapamtite ime, — zvaše se »Sokrat«, svojim učenikom propisao za prvo i najvažnije — prem na oko kao neznatno — načelo: »čovječe, poznaj samoga sebe«! Ovo načelo razjasnjivaše on uzvišenijim načinom, nego što to mi činimo ovako si pripoviedajuć; nu ovo njegovo načelo jest istinito, jerbo zavirite li samo malucko u ono: »poznaj samoga sebe,« već vas vidim, kako se zarumeniste, a nevaram se, reknem li, da vam istodobno srdašca živahnije kuckaju nego li što prije. Kada sam vam mahom s početka rekao, da učeć se, i nehoteć postajemo boljimi, zar sam rekao nepravo?

Priznajte samo, da osjećate jošte veću, nježniju privrženost za onu, koja vas svojim mliekom dojila, a to od onda, što vam mlieko protumačih; priznajte, da vam se je često dogodilo, da ste koliko putah uzgredce spopale ruku majčinu, da ju izljubite, sjećajuć se

Digitized by Google

onoga, što vam o ruci pripoviedah. Ako pak toga neučinistę, vjerujte, nisam s vami zadovoljan, dapače, niti sám sobom, ako vam već sve moram kazati.

Dà sbilja! dok smo baš u rieči o tih stvarih, pade mi nješta na um, o čem bi vam rado govoriti.

Još imade nješta važna, što vi, moja dječice, primiste od dojke; ona bo najnježnije svoje misli, najplemenitija svoja čuvstva takoreć pretvaraše u mlieko, za da uzmogne pučećoj, jedva pupajućoj dušici vašoj podati potrebne hrane, koju bi bez ikakva napora mogla probaviti. Jest to dakle njezina duša, koja prelazi u vas, a samo pravedno je, nagraditi ju jednako drugim, kojim ste vezane. I tako već maljušne, kaošto jeste, kadre ste joj pružiti veliku, krasnu nagradu, mnogo ljepšu, nego je nagrada Akademije, nagradu — kojom nevalja da skuparite — — jest to nješto barem ljubavi za onu, koja vam toliko izkazà službah.

A pak, nisu to samo ruke, nego i glave, koje rade za vas, a tih ima mnogo više, nego biste vi ikade pomislila, a dužna ste i ovim nemanju zahvalnost. Možda pomisliste u prvom mom pismu, da se kao porugivati kanim onim, koje nazvah „učenom gospodom.“ Možda čine i krivo, što se tak malo kada sjećaju malih djevojakah, nu ovo joj nesmeta prokazivati istim djevojkam veliku uslugu, ni neznajuć takoreć za to. Vi ste tim učenjakom, moja djeco, mnogim vezana, jer bez njih nebiste nikada bila šta doznala o liepih stvarih, kojim vas eno već naučih. Kako vam je ugodno, zar ne? znati, da imade pranika i vapna u zubih. Nu, da se to saznade, trebaše k tomu podpuno pokoljenje učenjakah, trebaše iztraživanja sijaset, trebaše obretah za obreti, — da, vjekotrajnih trebalo je poslovah, za da se oduzme naravi jedina iz miliunah njezinih tajnah što jih vi sada proučiste u pet minutah. I kadgodj koju tajnu naravi saznadete, sjetite se, da tako bje sa svakom. Želio bih, da — nasladjivajuć se na vlastitu korist svimi timi pobjedami znanosti, barem jedinom mišlju zahvalnosti spomenete se onih, koji te pobjede izvedoše tolikom mukom i naporom, skoro uviek na uštrb svoga imutka a mnogokrat i s pogibelju vlastita si života.

Imade vam, vidite, maljahni broj muževah, koji se, reć bi, ničim od drugih nerazlikuju. Vagaju drubnjuški crni prašak u maljuškoj tezuljici, umakaju mjedene daščičke u ljepkavu vodu, i napetošću mo-

*

Digitized by Google

tre zračne bubuljice, što no u staklenoj, previnutoj cievi amo tamo skakuću i koje su mnokrat pogibelnije taneta, upravo iz topa buknuvšega. Stružu kosti, što već k ničemu neslužiše, u četiri diela komadaju stabalca ništa veća, nego li je glavičica bumbovače. Oči neprestance uprte drže po ciele sate dugo nad sitnozorom sa 36 stakalcah, a kadno se nam pohtjedne vidjeti uspjeh svega toga — — nenadjosmo ništa. — Motrivši jih u njihovoj djelaonici, štono ju obično laboratorium zovu, rekao bi, da siromasi sidjoše s uma.

A kadno sve to dovršeno, čuje eno zabunjeni sviet, da promieniše površinu zemlje, prouzročivši bune, pred kojimi carevi i kraljevi s kapom u ruci svoju maljahnost i malomoćnost ćute; da obogatiše narode sa stotinami milijunah na jedanput; odkrivši čovječanstvu zakone i pute velikoga Boga, koje dotle nepoznaše; nabavivši sriedstva, kojimi djevojčice naučiti mogu divnu onu nauku, štono je čini boljimi i razumnijimi. A to vam je neocjeniva korist, kojom baš netreba oprovrći, jer te djevojčice postanu jednom žene, matere, koje vladaju svietom, kao što to bje — kako nam poznato — od propočetka svieta.

A sada povrnimo se opet k siromašnim tim zubom, na koje smo skoro posve zaboravili; nu to s toga, što dobro znademo, da nam neće pobjeći. Rekoh vam, da jim je dužnost primiti i prirediti svakoga, štono dodje u pohode kućegazdi, naime želudcu. Nu s takvom dobrodošlicom, čini mi se, nebi se baš sav sviet zadovoljio. Ona bo sastoji u tom, biti razsjeckanu, razmrvljenu i razkosanu kao drob u klobasice. Da jim je laglje moći ovršivati opredieljenu jim službu, razdieliše ju zubi medj sobom ovako: Jedni režu, drugi trgaju, ini melju i taru.

Prvi su oni plosnasti zubi, nalazeći se u obadvijuh desnah upravo pod nosom. Dotaknite se jih, pa odmah opazite, da su plosnasti i oštri kao nož. Zovu se „rezači“. Njimi zagrizujemo u kruh i u jabuke, kadno se tu neradi nego ob odrezanju. Njimi takodjer male liene djevojčice nîti režu, kadno misle da nevriedi za taku malenkost potražiti nožicah; a mimogredce rekuć, to je grda navada, jer se zubi, takoreć brzo izkvare, iztroše a skoro ćete vidjeti, da jednom iztrošeni i uništeni, više se neponavljaju, nenagradjivaju.

Drugi su oni mali šiljkasti zubi, s obadvie strane rezačah u

Digitized by Google

dolnjoj i gornjoj desni. Lahko je najdjete a njihov oštri šiljak osjetite lasno prstom a još bolje jezikom.

Ako su oni prijašnji noževi ustima, to bismo mogli reći, da su jim oni drugi viljuške. Ubadamo jih u ono, što naumismo razderati, a zato jih i zovemo: trgači, derači a narod jih više podočnjaki, prem da jih krstilo i pasjimi zubi=dentes canini, što se njimi ponajviše služi pas, kani li razderati meso. Metnuv capu na kus, što ga odlučio izjesti, udubi unj svoje kelje pak uzvinuv glavom, vuci ga i trgaj simo, tamo dotle, dok mu je mrvice za trganje. Motrite si samo malo glavu svojega psetanceta, te ćete mahom razaznati rečene kelje s malo zavrnjena jim šiljka.

Stražnji pako zubi zovu se hrvatski: kutnjaci a prema latinskom izrazu: dentes molares, mogli bi se nazvati meljući t. j. tarući, mrveći zubi.

Dalje će slieditи.

Učba za vjerozakonsku nauku u pučkoj učionici.

Napisao Mijat Stojanović.

VI.

Mnogo zavisi i o načinu predavanja.

Budući je vjerozakonska nauka, u kojoj se predaju očitovane kršćanske istine, po sebi povjestnička nauka; zato se pri njoj služi učitelj često načinom učevnim tako nazvanim značajnim i umno dokazujućim. Pri svem tom iziskuje često predmet, da učenike, koje obućavamo, zapitkivamo i koristimo se već stečenim znanjem učenikah, njihovimi stečenimi predstavljenji i izkustvi, izvodeć iz ovih shodno pitajuć nova predstavljenja i nove istine. Kanimo li n. pr. iz već predavane poviesti, kako je Bog stvorio sviet, dovesti učenike do toga, kako će ponjati, šta je to „stvoriti“, to se može učinit samo pitajuć. Osim toga valja pri tom svaki pojedini stavak mnogo putah razčlaniti, i svrnuti dječju pozornost na pojedine strane rieka i na sastav svih u obće, kako će jih djeca dobro utubiti. Često se prohtije učitelju, osvjedočiti se, da li su djeca shvatila i utubila i pojedine strane pripoviesti ili sadržaja bibličke poviesti i evangjeljah.

Digitized by Google

Tad mu valja pitati, i zato se pri vjerozakonskoj nauci obučava i upitmice.

Pitati mora uviek podpunimi rieci. Ima li se n. pr. razčlaniti riek „Isukrst postavio je sv. Petra vidljivom vrhovnom glavom svoje crkve“ onda se pita ovako: „Tko je postavio sv. Petra vidljivom vrhovnom glavom svoje crkve? Koga je Isukrst postavio vidljivom, vrhovnom glavom svoje crkve. Čim je postavio Isukrst sv. Petra vidljivom vrhovnom glavom.“ Pogriešno bi se pitalo pitajuć samo zaimenom i glagoljem „Tko je postavio?“ — Mora se tako dugo pitati, dok se propitaju sve strane rieka, što ga razčlanjujemo, i na svako pitanje moraju odgovarati učenici napose cielim riekom. Moraju umetnuti rieci ostati skopčani s glavnimi pitajuć, n. pr. „Ono, što vjerujemo i izpoviedamo, moramo pokazivati i djelom, životom.“ — Tko mora ono, što vjeruje i izpovieda, pokazivati djelom, životom? Čime moramo ono, što vjerujemo i izpoviedamo, pokazivati?

Pri više osebnih točkah, kojimi se odgovara na obće pitanje, valja pitati najprije za svaku posebnu točku, pak onda za njezine strane sve po broju; n. pr. pitajuć iz katekizma: „Šta moramo znati i vjerovati došavši do pameti, da se uzmognemo spasiti? Ima li više nego jedan Bog? Šta moramo dakle znati i vjerovati prvo? Šta drugo itd. Svaki povjestnički dogodjaj, svaku pripoviest valja opitati u onom redu, u kom se pripovieda. Iztaknuti valja samo glavne točke sadržaja, i pitanja tako spojiti i skopčati s odgovorom; n. pr. za koliko danah stvori Bog prvi dan? Šta stvori Bog drugi dan? itd.

Pridavajuć tu nauku valja biti učitelju živahnim, iskrenim, toplim, dostojnim, oduševljenim svetom ozbiljnosti pri toli svetoj nauci.

(Dalje će sliediti.)

D u h.

Učitelju valja biti veoma opreznu, hoće li da u svom zvanju, bistreć povjerenoj si mladeži um a plemeneć joj srdce, uspješno djeluje, da neudari krivom stazom, koja će ga svakamo samo ne k cilju voditi: valja mu biti pomnu, da nenapinje prije vremena silah manje razvijenih, zanemarujuć dovoljno jur razvijene. Diete, što se izvine iz

Digitized by Google

krila materina te se iz njezina naručaja u učiteljev baci, slabašno je tielom, nejako duhom. Višje mu sile, ponajprvlje razum, još dubokim snom spavaju, kojih nevalja silovito buditi; već lagahno drmati; dočim su nižje, mislim: ćut, osjetne i hitre, kano što su i sama brza i živahna. S toga bi razloga krivim putem grednuo učitelj, koji bi jedino o tom radio, da razlažuć djeci istine, razum joj podigne; takovo bo djelovanje neće donieti nikakova ploda, prije vesela djetinja lica namrštiti će se, niti će prvašnjom radošću doskakivati u učionu; a pravim bi zakročio onaj, koji ugodno dirajuć mladenački ćut, godi djeci, srdca si njihova predobiva, te samo kadikad baci po koju iskru ozbiljnijega promišljanja u driemljući jim razum. Budući tako uvjeren, mislim, da neću dosaditi rodoljubivomu čitateljstvu, nanižem li u „Napredku“ svoje misli o čovjeku, smatrajuć ga razumnom životinjom, nadarenom duhom i sjetili. Začimljem dakle duhom; a nastaviti i dovršiti ću sjetili; — kako napomenuh, naumio sam o rečenih svojstvih jednostavno, kako će zanimati nezrelu djecu, razpravljati.

Što je duh? Jest nješto od tiela posve različita, čim se čovjek od ostaloga tvorstva bitno luči, jest bitost, koja misli, razabire i odabire te čovjeka upravo čovjekom čini. Čovjek, čim se rodi, kano što je nerazvijen tielom, tako su mu i duševne sile, rek bi, smotane i u plašt zavijene, koji valja skinuti; a zatim po malo razum odmatati. Neskida se pako taj plašt inim putem, no tudjom učbom i uputom; zato naidje Kolumbo i drug mu Kortez na ciele gromade ljudih, poput divlje zvjeradi po šumah raztepenih; jer premda obdareni darovi duševnimi kao i mi, neimahu, tko da jih pouči i duševne jim sile drmne. Medjutlm nemože se nijekati, da istim učiteljem nutkan duh, kod ovoga se na višji stupanj popne, nego li kod onoga, što je dakle tomu razlog? Sveto nas pismo samo zavjerava, da je Tvorac raznoliko podielio darove, davši ovom pet a onomu tri; a mi na to primićemo, da nam nebi bilo mučno tu zagonetku razgonetnuti pa da nam i nepritiče sv. rieč u pomoć, znamo bo, da duša i o predmetih vanjskih razpravlja; a vanjski predmeti nedolaze do duha no preko sjetilah; s toga izvodimo, da mora, da je neki razmier medju živci sjetilnimi i dušom; inače bo nebi shvaćao duh, što primaju sjetila. Postaviv to, nije težko protumačiti onaj nerazmier medju napredkom duševnim dvajuh učenikah pod istim učiteljem; jer živci stojeći s dušom u razmierju, mogu biti razni u jednom i drugom —

Digitized by Google

raznolika jim shvatljivost. Imade jih, koje Tvorac vanrednim duhom obdari, koji se posve slobodno tako visoko uzpinju da jih jedva drugi iz daleka nazirati može: to su veleumi. Osobite sile duha primjer pruža nam Cezar Ducornet, što se rodi u Francezkoj nekomu čizmaru. Rodi se brez rukuh, a na slabašnih noguh neimaše no po četiri prsta; u obće bijaše krzljav, njeki izrod, te i sami mu se bi roditelji sretni bili scienili, da ga Gospodin pozva na bolji sviet, neslutećí ni malo, da će to krzljavče jednom pozornost malo ne ciele Francezke na se povući. Još djetetom pokazivaše, da je vrlo radina, nemirna duha — nebijaše mu gorje, no badavačiti. Na noguh bi naticao — istina je živa — škare i rezkao svakojake slike iz hartije. Čudjaše mu se roditelj i sva kuća. Al što rekoše tek onda, kad jim odkri želju, da podje učit se pisanju? Pa gle čuda! mladi Cezar nadmaši u pisanju u brzu sve suučenike si. Sad puknu svim medj očima, te željno pratijahu Cezara svakim korakom, unapried se radujuć slavi, kojom će si sjegurno ovjenčati darovitu glavu. Zbilja, Cezar, davši se na slikariju, steče za kratko vrieme nečuvenu slavu. Ne samo, što su izpod njegova kista izlazile najljepše slike, nego niti nebijaše slikara, koji bi tako brzo, kao što naš Cezar izradio sliku. — Glas steče tolik, te su ga isti dvorovi pozivali, da se nadive čudu nevidjenu. Al kao što s takovimi vanrednimi umovi biva, Cezar prebrzo se svali okružen sažaljenjem ciele Francezke u hladan grob. A zašto se sele tako brzo vanredni umovi s ovoga svieta, zapitati će tkogod? Ni to nije težko riešiti. Umovi se ovakovi obično prerano počmu razvijati tako n. p. kano diete od 5 il 6 godinah govoriti će ti razborito, kano da slušaš odrasla mladića. To potiče odatle, što mu se prije reda razviše živci, koje ću zvati duševnimi, te se usposobiše primatì djelovanje duše; a što se prerano razvije, rano će pasti. S toga, buduć prerano i odviše draženi, moraju da za ne dugo il otupe — eto ti tada iz veleuma ludjaka, il da s njimi i sav ostali ustroj tiela postane nesposoban primati djelovanje duše; a odatle rana smrt. Najmudrije radi učitelj, koji začimlje za rana po malo nu u skladu i sustavno buditi um djetinji, al mu ni nebrani radosti i veselja, niti sili djecu, da od ranojutra pa do kasne večeri uz knjigu sjede; već jih izvodi ne riedko u divnu narav, tumači jim mudrost tvorčevu, koji raznobojnim mirisavim cviećem posù puste poljane, da čovjeku, izašlu jutrom u božju narav bude srdce i milinjem pune, razlaže do-

Digitized by Google

brotu mu, što se pobrinu za ptice pjevke, da nas u samotnoj pûsti blaže zvučnim prebiranjem dirajućih pjesamah.

Tim će načinom u djeci uzbuditi čuvstva, kojih će se njekom razbludom i pod stare dane sjećati, kada jur budu kosti učiteljeve cjelivati crnicu zemlju. Al vratimo se natrag.

Jedno još pitanje mislim, da mi valja riešiti prije nego li tu točku završim, naime: djeluje li duša, dok počiva tielo, svaljeno u duboki san? Odvraćam, da je nemoguće, da ikada ne radi duša, buduć breztvarna i jednostavna. Tà kako bi se inače sanjke tumačile, one se bo rode, dok spava tielo? Jer da duša s tielom zaspi i djelovati prestane, morali bismo zamrieti, niti bi se, prenuv se iza sna, ničega sjećali, što se u snu sbilo. Ali jer nas uči izkustvo, da nije čovjeka, koji nebi sanjao, izvodim da duša i u snu radi. Ma odgovoriš mi, da je tomu zbilja tako, to bi čovjek morao svaku i cielu noć sanjati, al nas iskustvo protivno uči —. Da se odvjet na to pitanje točno shvati, valja se sjetiti onoga, što sam napomenuo malo prije naime, da duša u njekom razmjeru sa živci, koje sam duševnimi nazvao, stoji, koji njezino djelovanje primaju; a opet na nju djeluju. Utrude li se danju djelujuć i primajuć djelovanje odviše, to iznemognu pred večer tako, da postanu posvema neosjetni, niti mogu djelovanje duše primati, s toga nam se oči i nehotice zaklapaju i tvrd nas san pritiska. Prema jutru, pomogav se nešto živci, začimlju opet biti osjetni, pa onda velimo, da sanjamo t. j. svjestni smo si djelovanju duše. Odatle potiče, da ljudi vas dan se povlačeći brez rada, cielu noć sanjaju; a oni, koji posluju od zore do mraka, jedva da se ičega sjećaju. Odatle dolazi, da čovjek obično ob onom sniva, oko čega mu se danju misli vrte; jer kano što nam se danju i nehotice vraćaju obljubljene misli, tako ni nemožemo zapriečiti, da nam noćju nezabavljaju umne sile; s toga će strašivica sa strašili se boriti; zaljubljenik će ljubimku si grliti a učenjak će knjigu listati. Još bih imao nješto tom zgodom opaziti. Poznato je obće, da hrana, osobito meso, veoma kriepi živce, tako da čovjek, okriepiv se iza težka ráda dobrim mesom i zdravim vinom, opet postane za rád sposoban; s toga bezumno radi onaj čovjek, koji misleć podati se sladku snu, prije oprti trbuh jakim jelom i pićem. Takovu se bo živci, sokom iz hraniva crpljenim ojače i živahno primaju djelovanje duše, počem ga sanjke čitavu noć nemilo kine i muče, baca se s ove strane na onu,

Digitized by Google

nigdje nenalazi mira ni pokoja. Mudro dakle rade, koji legnu spavat, okriepivši si umoreno tielo laganijom i razložnom večericom, takovi bo probuditi će se kriepki i puni rajskoga veselja.

U obće čovjeku valja oprezno postupati s duhom, oprezno, kòšto postupa majka s nejakim čedašcem. Ako ga prije reda otereti poslom, okržljavi; ako ga zanemari, postane negibkom lienčinom. Sretna djeteta, komu kob dosudi mudru dojilju, stoputih sretnijega, komu u dio padne mudri vodja duševnih silah: zaista ga nikada zaboraviti neće. —r.

Uporaba prirodninah.

(Nadalje.)

Nu imade životinjah, koje se nahode na tako nizku stupnju razvoja svojega, da bi jim mnogi i premnogi, brojeći se možda i medju tako zvane pismene ljude, prije uvrstio medju bilinstva nego li životinstvo, — a prave i pravcate su u istinu životinje. Evo nam n. p. koralja, kojim si biela grlca kite i djevojke i žene naše; koralja velju, kojim su prepune narodne nam pjesme: a koliko jih je, što ga nose, te bi znale, što je taj koralj: živo li bilo ili mrtvo stvore? (Neima li ga učitelj naravna, u slici stromića, kitice, onda treba da se za naziranje pribave već izradjeni koraljuši.)

Koralj naliči malu, suhu, razbrčenu nu bezlistnu grmiću; majka mu je, bi reć kamen i kao da se upravo s kamena zametnuo. Pregledalo ga neuko oko koliko ga volja, s koje mu drago strane, mora da ga uvrsti medju bilje, — pak ipak je prava životinja. Grmić onaj nije ništa drugo, van vapenita skrinjica malih živinicah; skrinjica, opetuj, što se satvorila sa slinasta, sluzava izmeta njihova isto tako, kòšto i poznata nam puževa kućica oli one dvije lupine manjih oli većih raznih ljušturah. Motreći sada, utrgnjenu jurve takovu koraljgrančicu oli i čitav grmić, u zalud tražimo u njem živinice; nu dok se taj grmić u dnu jošte morskom, na podmorskoj skali nahodio, bijaše obsipan mnogobrojnimi malimi živinicami, tiela mekuška, nježna i posve jednostavna. Ove živinice naliče upravo cvietu, iz grmića kao virećemu. Nu, ako li jih bud rukom oli čim drugim oplazimi, mahomice se uvuku u svoje rupice, niti prije iz njih izmilje, dokle se i

Digitized by Google

sama morska voda, našom rukom uzbunjena posve neumiri. Sa svega toga moramo pripoznati, da su ovi mali, recimo cvietići, nadareni svevišnjim tvorcem čuvstvom osjeta i da se samovoljno giblju, da veoma brzo i dobro opažaju približavajuću se jim pogibelj, pred kojom brižno uzmiču, da nespadaju medju bilinstvo već medju životinstvo.

Pri tom nije nam nakana sada na široku govoriti o živinicah, što se u obće zovu polipi, budući da će nam se pružati sgoda, gdje ćemo o njih opet prosboriti; jerbo taj grmić, tako reći tvorina i stanovište malih živinicah, nije vam ništa drugo, nego crljeni koralj, s kojega se priredjuje poznati ures, kojim si kite i grudi i vratove žene naše, a s toga je upravo važan za obrtnika, inače i za učitelja, kojemu se hoće tumačiti šta o obrtničtvu ove vrsti. Ovim se htjelo samo dokazati, da imade slučajah, gdje baš nije posve lasno u prvi mah razlučiti životinju od biline a moglo bi se mnogo jošte primerah o tom navesti, da nam nije nakana, da što prije a to što jezgrenije zadovoljimo zahtjevu, naznaćenom već na čelu članka ovoga.

U obće, ljubazni moji! imade mnogo više životinjah na našoj zemlji, nego što jih obično u miloj nam domovini razabiremo. Čitamo li opisivanja putnikah, prošavših domala cielu površinu zemaljsku, tu ti zaistno užasnemo, upoznavši se s prevelikim množtvom i različnošću svjetskih životinjah. Takovi spisi sbore ob orijaških slonovih, o nosorožcih, imajućih veliki rog na nosu; o krvopiji tigru, to jest o tako velikoj mački, koja može i konja odvući; o lavu, t. j. kralju četveronožacah, koji može samim udarcem silne si šapurine i najvećega vola na zemlju oboriti; o jopici, veoma naličnoj obrazom si čovjeku; o noju, t. j. ptici, velikoj domala košto je običan naš konj; o gnjusnih gušterih, dugačkih više stopah; a zmijah, što mogu srnjaka ali ovcu zadaviti i progutnuti te o premnozih drugih. A kolika množina, u koliko li jatah ganjaju se raznovrstne životinje dubljinom morskom oli plaze njegovim dnom? Počam od orijaškoga kita, raznih morskih pasah pa do najmanje ribičice dà i crvića, oku našemu nevidljiva: tko je, koji bi jih kadar poizbrojiti? — Nu i u nas kod kuće, u našoj nam miloj domovini sve to vrvi i gamiže neprestance; svagdje se očituje bujni i svježi život! Na jedincatu samo dubu živi njekoliko stotinah vrstih raznih kukacah i drugih malih živinicah; a uzmemo li samo kapljičicu vode kalužice sitnozorom motriti, to opazujemo, da u njoj neizbrojiva množina živinicah vrvi,

Digitized by Google

da se veselo simo tamo ganja, jedno drugo kolje, davi, izjeda a sve se veseli svomu životu u neznatnoj onoj kapljici isto tako, košto oni orijaši u neizmiernu morju.

Koli veliko, koli nedosežno jest carstvo životinjsko; koli neizmierni broj tvorovah u zemlji, zraku i vodi stanujućih!

Pak sada, je li moguće, da ima slovesna i razumna bića, znajućega o toliku množtvu divnih životinjah, što nebi osjetilo u sebi žudnju, da se upozna barem u bitnosti, barem s najvažnijimi, da prodje neumornim svojim duhom cielim carstvom životinjskim a tako da si obogati i oplemeni znanje i umienje svoje? Zaista takova neima! Ta u duhu ljudskom zametnuta je volja i hlepnja za znanjem i naukom, a jedino tom hlepnjom liši se od njemušte živine, nepoznavajuće inih potriebah, do samo one, da si zadovolji tjelesnim zahtjevom, da se gladno nahrani a umoreno legne u svoj brlog u svoju jazvinu.

Poznavanjem prirodninah duh se ljudski oplemenjuje, tim poznavanjem žasne i prepane se čovjek nad neizmiernom mudrošću i dobrotom najsavršenijega tvorca, tim si krčimo put k poznavanju i štovanju Boga, što je, pravo reći, vrhunac i svrha svega ljudskoga napora, svega znanja i umića.

Nu, kada čovjek ozbiljnije sama sebe razglobi, na brzo se osviesti te znade, da je gospodarom čitavoj naravi, inače rečeno, da mu je slobodno upotrebiti svih tvorovah, nahodećih se na i u zemlji za svoje dobro, za svoje usavršivanje; znade nadalje, da je slobodan, samo ako je voljan uporabiti naravno tvorstvo za što najveću svoju korist i tjelesnu i duševnu.

S toga znademo, da već za siede starine nastojao čovjek, da si sa životinstva nabavi što više koristna i uspješna blaga, da si svojim umom ukrotio i najdivlju zvier, a ukroćenu podvrgnuo svojoj vlasti, da mu služi, da mi godi, da ga hrani, kiti i dići. U koliko mu to za rukom pošlo, sami sada ponajbolje znademo; jer, ogledamo li se samo okolo sebe, to nam svagdje u oči padaju raznovrstne stvari, dašto rnkotvori, a sve je to prenačinjeno sa životinskih latakah. Evo nas samih! Svaki nas imade zaista bud kakovo odielce vuneno oli svileno; svaki nas imade obuću načinjenu ma s kojega živinčeta. Na sjajnih i bogatih sofrah velikašah i na priprostih stolovih zanatničkih čini meso najodličniju, najukusniju i najzdraviju jestvinu. Dušeci i blazine na kojih si umorena uda kriepimo i mnoga

Digitized by Google

pokrivala; prerazni liekovi, kojimi si poremećeno zdravlje nastojimo oporaviti, sjećaju nas opet na životinstvo. Šetajuće nas, sprovadja žubor raznih pticah pjevicah; putujuće u daleke krajine, vuče oli nosi brzonogi konj; vjerni pas čuva nas i imanje naše; polja nam obradjiva vol i konj a tko je opet, koji za rod si i domovinu borećega se junaka nosi proti vatrenu neprijatelju, ako ne opet — konj?

Sada nam valja primaknuti se jednom i bolje koristi, što nam ju životinje pružaju. Za hranu imademo: govedo, svinju, ovcu, kozu, šumsku i poljsku zvier, domaću živâd, množinu ribah, želvah, ostrigah i i drugih živinah.

(Dalje će sliedit.)

Zapisnik

četvrte sjednice učiteljske „Zadruge“ držane dne 29. siečnja.

1. Pročita se zapisnik učiteljah krapinskoga kotara, kojim se javlja, da je tamo dne 18. t. m. obavljen izbor povjerenika, te da je kao takov izabran g. Franjo Strelec, učitelj u Zaboku.

2. Ovim se zapisnikom javlja, da je poglaviti g. Mirko Šandor, odvjetnik u sv. Križu, pristupio „Zadrugi“ kao utemeljitelj obećav, da će za četvrt godine položiti utemeljiteljnu svotu od 50 for.

Isto tako pristupljuje kao utemeljitelj g. Mato Kunek, župnik sveto-križki obećav, da će doživotno plaćati svake godine 10. for.

Kao podupirajući članovi pristupiše g. Andrija Šebetić, bilježnik i gosp. Peška, gostionik u sv. Križu, sa godišnjim prineskom po dva forinta.

Kao novi redoviti članovi pristupiše gg. Pavao Florjan, učitelj radobojski i Franjo Hržić, podučitelj u sv. Križu.

3. Pročitan, izpravljen i odobren je naputak za povjerenike „Zadruge“, te zaključeno, da se ima tiskati i svim povjerenikom razposlati.

4. Zaključeno, da će odbor izdati za buduću godinu pučki koledar pod naslovom: „Mali kućnik“, od kojega će koledarsku čest urediti Ivan Filipović a književnu Vjenceslav Mařik.

U Zagrebu dne 29. siečnja 1866.

Ivan Filipović v. r.
predsjednik.

Vjenc. Mařik v. r.
tajnik.

Digitized by Google

Zapisnik

pete sjednice učiteljske »Zadruge« držane dne 4. veljače t. g. u prinosti svih odbornikah.

1. Pročita se odpis vis. kralj. namjestničkoga vieća od 8. siečnja t. g., br. 391., kojim visoko isto na temelju Modecova poziva, da mu se šalju članci za „Liljan“ shodni, upravljajućemu odboru javlja, da nije polag obstojećih pozivah slobodno knjige u ime nagrade dieliti bez predbježne dozvole i odobrenja dotične knjige po nadležnoj crkvenoj i državnoj vlasti, opominjući ga, da u vlastitom interesu družtva prije izdavanja takove knjige u pomenutu svrhu za istu pribavi propisanu zakonitost.

2. Pročita se zapisnik učiteljah vugrovačkoga kotara, kojim javljaju, da su u svojoj, dne 25. siečnja 1866 držanoj skupštini izabrali za svoga povjerenika g. Gjuru Gjurašina, učitelja u Oborovu.

Kao redoviti članovi ovoga kotara jesu se upisali: Gjuro Gjurašin, učitelj oborovački; Josip Klobučar, učitelj u Nartu; Jakov Ivoš, učitelj u Brckovljanih; Gjuro Popović, učitelj u Vugrovcu; Pero Župančić, učitelj u Cerju; Franjo Ivoš, učitelj u Svesvetih; Josip Antolković, učitelj u Ježevu; I. Crne, učitelj u Dugomselu. Na znanje uzeto.

3. Pročita se zapisnik učiteljah stubičkoga kotara, kojim javljaju, da su u svojoj, dne 25. siečnja t. g. držanoj sjednici za svoga pouzdanika izabrali g. Lovru Ježeka, učitelja u Mariji Bistrici.

Kao redoviti članovi »Zadruge« pristupiše: Lovro Ježek, učit. u M. Bistrici; Gjuro Kecerin, učitelj u Bistri; Mirko Planko, učit. u dolnjoj Stubici; Franjo Korbar, učit. u Oroslavju; Gjuro Bartolec učitelj u gornjoj Stubici. Na znanje uzeto.

4. G. Franjo Strelec, pouzdanik kotara krapinskoga javlja, da su u njegovu kotaru nadalje pristupili kao redoviti članovi:

G. Mato Mayer, učitelj u Pregradi i gospodična Ružica Bosnarova, učiteljica u Pregradi. Na znanje uzeto.

5. Pročita se zapisnik učiteljah kotara belečkoga, kojim se javlja, da su u svojoj dne 25. siečnja t. g. na Zlataru držanoj sjednici za pouzdanika izabrali g. Ladislava Kutnjaka, učitelja u Zlataru.

Kao redoviti članovi pristupiše: Ladislav Kutnjak, učit. u Zlataru; Antun Lepić, učit. u Konšćini; I. Kovačić, učit. u Mihovlja-

Digitized by Google

uih; Tomo Hitrec, učitelj u Loboru; Jakov Senćer, učitelj u Maču. Na znanje uzeto.

6. Pročita se zapisnik učiteljah karlovačkoga kotara, kojim javljaju, da su u svojoj, dne 26. siečnja t. g. držanoj skupštini za pouzdanika izabrali g. Vinka Blažekovića, učitelja na glavnoj učioni u Karlovcu.

Kao podupirajući član „Zadruge“ pristupio je veleč. g. Matija Župčić, podj. kot. učionah nadziratelj i župnik u Dubrovcu, te položi odmah 5 for.

Kao redoviti članovi pristupiše: Vinko Blažeković, Ant. Kovačić, Janko Tomić, Lj. Tomšić, učitelj na glavnoj učioni u Karlovcu. Rozalija Ferićeva, Ljubica Koračeva, Terezija Karalova, Ana Raiterova, učiteljice. — Skender Ribarić, učitelj u Hrnetiću. Na znanje uzeto.

U Zagrebu dne 4. veljače 1866.

Ivan Filipović,
predsjednik.

Vjenc. Mařik,
tajnik.

Viestnik.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ uč. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Preč. g. Gajdek, kanonik	10	fr. —	n.
„ g. Russak Marko, podjašp.	2	„ —	„
Vel. g. Janda Ivan, kot sudac	2	„ —	„
G. Gregurić Josip	3	„ —	„
„ Ištvanović Gjuro	1	„ —	„
„ Vukalović Slavoljub	1	„ —	„
Dr. Waizer Makso	20	„ —	„
Vel. Haramičić Stjepan	2	„ —	„
G. Jug Mato, zač. pristav i bilj.	2	„ —	„
„ Krivačić Petar	5	„ —	„
„ Brleković Janko, učitelj	1	„ 50	„
„ Galić Franjo, učitelj	1	„ 50	„
„ Sivoš Tomo, učitelj	1	„ 50	„
„ Haramičić Ivo, učitelj	1	„ 50	„
„ Kobali Milan, učitelj	1	„ 50	„
„ Opat Ivo, učitelj	1	„ 50	„
„ Gerdašić Albert	3	„ —	„
Vel. Župčić Mato, šk. nadz. i žup.	5	„ —	„
G. Župan Antun, učitelj	5	„ —	„
„ Tomić Janko, učitelj	3	„ —	„
Gpdč. Reiterova Ana, učiteljica	3	„ —	„
„ Ruža Ferićeva, učiteljica	3	„ —	„

Digitized by Google

Gpdč. Koračeva Ljubica, učiteljica		3 „	— „
„ Tereza Karalova, učiteljica		3 „	— „
G. Andrija Pakšec, učitelj		3 „	— „
„ Dugački, učitelj		3 „	— „
	Ukupno	91 fr.	— nč.
	Prenos	490 fr.	50 nč.
	Svota	581 fr.	50 nč.

Ante Irgulić,
družt. blagajnik.

Književni oglasi.

U zadnjem broju napomenusmo, da je ugledala sviet „Dragušica“, spisi naime prerano nas ostavivšega Zdravka Niemćića, što jih sabrao i izdao prijatelj mu Gjuro Stj. Deželić a tiskao Dragutin Albrecht.

Pročitavši „Dragušicu“, iskreno izpoviedamo, da je u njoj liepi odziv plemenitih čuvstavah piščevih ubilježen, da se u njoj zrcali postupno razvijanje duševnih njegovih sposobnostih a svaku besjedicu, da mu u pero izlievahu: nevina mladenačka čilost i uzljetnost, čista nabožnost i uzvišeni žar za mili si rod i dom, kojemu zavolj sva odluči žrtvovati.

Knjiga je razumno razdieljena a začinje kratkim nacrtom života piščeva, zatim sliedi liepih 30 što izvornih što inih, našoj pjesmi prilagodjenih pjesamah, nadalje sliede 4 pripoviedke, 2 životopisa, 10 liepih sastavakah pod naslovom „Crkva i škola“, 6 takovih, pod imenom „Život i dom“ pak „Dodatak“ u kom imade zanimivih izvadakah iz sjedničkih zapisnikah sbora duhovne mladeži zagrebačke od g. 1860. i 1861.

„Dragušica“ pruža svakomu prekrasnu zabavu i liepih poučnih članakah, i zato ju od srdca preporučamo. Jaka je na 22 arka osmine; ciena joj 2 for.

— „Zemljopis Trojedne kraljevine, napisan V. Z. Mařikom, sam u sebi netreba preporuke učiteljstvu našemu, jer se je sam sobom dovoljno preporučio prvim svojim izdanjem, što se, pravo reći tako razjagmilo, da ga nebijaše moguće već početkom ove školske godine dobiti. — To je znak, da nam ova knjiga upravo u pravu horu ugledala svjetlo božje; to je biljeg, da neimadijasmo sve do lani pripomoćne knjige zemljopisne za omladinu svoju, pa upravo s toga, jer znademo, da se za nju sve do malo prije razpitkivalo, radostno javljamo, da je drugo izdanje ozbiljno razgledano, dobrahno dopunjeno te da se može dobiti svakom sgodom u knjižari g. Lavoslava Hartmana, kojega troškom izdana je. Knjizi dodan jest zemljovid „Trojedne kraljevine“, u kom nisu mjesta, košto niti u prvom izdanju izpisana, već samo početnimi pismeni zabilježena, što upravo čini, da su djeca prinuždena ozbiljnije motriti položaj mjesta prema riekam i goram a ne se oslanjati na izpisano ime sela, grada, potoka itd. košto se to obično vidjeva domala u svih zemljopisih.

S razloga, što je matica naša, grad naime Zagreb sa okolišem mu, u istoj knjizi liepo i potanko opisan, u istinu žalimo, što i ovomu izdanju nije priklopljen mjestopis njegov, a to žalimo jedino s toga, što smo uvjereni, da neima zanimivije i koristnije u toj struci zabave mladeži, što je prolazenje i šetanje nježno nacrtanimi ulicami uz vjerno oličene sgrade bud kojega mjesta, kamo li središta našega, stožerine naše. Time bi g. nakladatelj još i sada doskočiti mogao, za što ga liepo molimo.

Natječaji.

Mjesto učiteljsko u Cerniku, žup. riečk., s kojim je skopčana plata 315 fr. u ime drvarine 56 for., paušal 12 for. ukupno 383 for. uz slob. stan. Molbenice preč. g. Mati Žuvičiću, arcidj. i kanoniku u Bakru. Rok do 31. ožujka.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 7. U Zagrebu, 1. travnja 1866. Tečaj VI.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće, za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Dogadjaji „zalogaja hljeba.“

Čest prva.

Čovjek.

List. V.

Z u b i.

(Nadalje.)

Čitajuć ovu nauku, nabasati ćete višeputah i na latinske izraze a unapried vam velim, dobro i potriebno je, da si takove dobro zapamtite. Tom sgodom pruža vam se prilika, da barem nješto prisrknete s latinštine, divna to jezika, kojim se jedinim mnogi i mnogi prče i bahaju, misleć: proučiše i pozobaše sav sviet služeć se neobičnimi po ostali sviet besjedami; time ćete poniziti njeki tobožnji ponos svoje braće, motreće vas strmo i prezirajuć za to, što ste neuke jeziku latinskomu; jeziku, bez kojega tobož neima znanja, mudrosti i učenosti.

U staro doba pisahu svi učenjaci latinskim jezikom, a u koliko bijahu neograničenimi vladari znanostih i umjetnostih, u toliko je svojevoljno krstiše, nepitajuć za mnienje obćinstva, bez toga ništa se za te stvari nebrinuvšega. Dandanas krste sve imeni grčkimi, što samo u sebi nije nikakov napredak; a kada su baš voljni i naumni da jim ta imena prodru tja do ušiuh maljašne dječice, zamiene jih hrvatskimi imeni, a u tom bi već ipak bio kakav takav napredak.

A da opet prosborimo koju o naših kutnjacih, velim vam, da

Digitized by Google

oni to isto rade i vrše što mlinski žrvnjevi, t. j. da sve satiru, mrve i razamîlju, što poda nje dojdje. Ovi su oblo četvorkasti, zubčaste krunice, što se dobro osjećati može prsti, a još laglje jezikom. Ovi su najveći i najjači izmedju svih naših zubovah. Njimi takodjer orahe hrušću oni, koji volje pokvariti si zube, nego potražiti si hrustalo.

Okladimo se, da mi nebiste znale reći, zašto sve, što je tvrdo i težko se razgrize, mećemo medju kutnjake a nikada medju rezače. Nitko se u tom nesmete, ni djeca ni odrasli već ljudi, a ni ovi nebi mi baš svi znali kazati: zašto?

Reći ću vam razlog tomu, kada mi kažete, s kojega uzroka mećete mekanu slabahnu nit, hoteć ju prerezati posve na kraj nožicah, mislim naime onda, da vam baš na um padne takovom igrom nožice si skvariti.

Da ste mi već odraslije, te da učite višju fiziku, eto mi liepe prilike upoznati vas s onim, što zovu: theoriom poluge. Nu prividja mi se, da vas s ove theorije poluge strah hvata; požurimo se dakle, da si na drugi način pomožemo.

Al baš sada opažam, da smo se već o svačem naćevrdali odmah s početka, te da mi neostaje već mnogo dovoljna mjesta, česa se skoro i stidim.

Zar ne, da nam ti zubi malo ne već dodijavaju!

Takodjer su me već mnogi i karali, — mislim, da nisu baš posve krivo činilo — predbacivajuć mi, da premnogo vremena gubim, pripoviedajuć vam sad ob ovoj a sad ob onoj stvari; dapače i tvrdiše, da, ako se kanimo na putu, što ga imamo skupa provaliti, kod svake travice, kod svakoga stabalca zadržavati, to da nećemo nikada doći k željenoj svrsi, te tako me skoro prisiliše da s njimi suglasim.

Nu sada ću vam samo prišaptnuti, da sam mislio da nam je moguće kad i kad s ceste sad na livadu sad na vrt poodskočiti, posabrati si koji cvjetić, jere smo na poznatu nam zemljišću, gdje nas sve zanima. Ruka, jezik, zubi, ta to su vaši prijatelji a njihova poviest samih vas se ponajbližje tiče. Samo još časak, pa eno nas u tmastoj onoj cievi, u crnom ždrielcu, kojim ćemo žurnije putovati.

Ostadosmo posljednji put kod kutnjakah, kojimi se mnogim rači i orahe hrustati, te takodjer govorismo nješto o nožicah, ako li me pamet nevara.

Motrimo stvar tu malo s podaleka, jer tako ju laglje shvatimo.

Digitized by Google

Pogledjite der malo ovamo! Eno vam konja, koji, upregnut u težko natovarena kola, samo polagacko, važno koraca. Recite mu da potrči, sigurno će vam odgovoriti: „Drage volje! samo mi oduzmiti tereta.“

A ondje vam eno drugoga konja, koji poput munje leti, vukuć za sobom lagani vozić, što no ga na englezku prozvasmo tilbury. Ovomu kažite, neka zamieni svoje mjesto s prvašnjim konjem, pak će vam reći: „Budi vam!“ nu onda ću samo koracati.

Kako vidite, istom silom, može se dvoje izabrati:
ili savladati veliku zaprieku, iduć polagano;
ili trčeć, pak uza to savladati zaprieku mnogo manju.

Navadjam vam ovaj primjer s toga, jer sam voljan, polagano s vami, mila djeco, napredovati, a glavičice vaše težje je nauci otvoriti nego druge, jer se nemjeri svakomu jednom mjerom.

Dotle vam je bilo sve tako jasno, kao bieli dan. Primite sada svoje nožice lievom rukom; dolnjim prstencem proturite palac, pa ruku čvrsto stisnite, tako, da oštrica nožicah ostane upravna, vodoravna i nepomična; desnom rukom prihvatite drugi, gornji prstenac nožicah, pa njim gore, dole mičite, t. j. strižite motreć uza to oštricu. Svi njezini dielci giblju se u isti čas, istom silom — rukom vašom gibani — s tom razlikom, da se šiljak oštrice miče velikim, a drugi, kutni njezin kraj maljušnim, skoro nevidivim putom. Sada ćete već lahko shvatiti, da nije sve jedno, strižemo li šta krajem, sredinom ili kutnom oštricom nožicah. Prvašnji t. j. siljci trče: to vam je konj s tilburom; samo male zaprieke, lahke stvari su za nje. Drugi, kutni kraj oštrice samo lagano koraca: a to vam je konj s težkim vozom; zanj su velike zaprieke, teret.

Uhvam se, da ste sve to pojmile, pa eno vam razjašnjeno i naše hrustalo, eno vam razjasnjeno, zašto nepokuša nitko tvrde stvari rezači razgrizati, već je upravo medju kutnjake meće. Pokušajte još jednom nožicama tako gibati, kao što vam gore rekoh. Eno! to vam je gibanje obadviuh vaših čeljustiuh od ušiuh do izpod nosa; gornja čeljust, štono ostaje nepomična — o čem se možete osvjedočiti metnuv prst na gornju ustnicu govoreć oli jeduć, ako vam je to dražje — pa dolnja, štono se neprestance sad dole sad u vis giblje. Dva para nožicah, metnuta šiljkom proti šiljku, daju vam podpun i jasan pojam ob obadvijuh čeljustiuh. Rezači su na obadva

Digitized by Google

šiljka; oni trče, pa za nje i nevalja, što je tvrdo. Kutnjaci su na protivnom kraju, oni koracaju: njim svim pravom pripada sve, šta je tvrdo; pa eno vam uzroka, s kojega mnogi i iste orahe njimi hrustaju, česa ipak netreba činiti, jer se zubi kvare, krhaju.

Priznajte, da vas veseli, što si sada znadete raztumačiti ono, što svaki dan radite, pa kada ćete opaziti težaka, vukućega na svojih tačkah teret dvadesetput težji nego je sam, deder, poprosite si otca, neka vam raztumači polugu. Tako, kaošto sam vam to ja kazao, shvaćate stvar mnogo bržje, akoprem ne baš sve, a to barem onoliko, mnogo li zahtieva vaš slabahni razum.

Osim toga, što se doljna naša čeljust giblje s dola u vis a opet u niz, može se još — i s lieva na desno gibati.

Zločesta i razuzdaua djeca običavaju se rugati i kesiti na druge, uzvijajuć amo, tamo dolnjom čeljusti; nemislim to o vas, podnipošto, jer to je jako ružno, a o vas bolje mislim. Ovakova nevaljala djeca, kojoj dolnja čeljust samo za izkesivanje služi — k čemu ju ipak dobri Bog opredielio nije — zaslužuju, da joj isti čas odpadne, pak onda slobodno, da pokušaju pojesti zalogajac krušca. Njihovi mali kutnjaci nebi joj baš mnogo hasnili, da se naša čeljust samo oda zgor dole miče, jer nam samo trenjem gornjih o dolnje izkazuju službu, kadno treba zalogajac razamljeti, razatrti. Pokušajte žvakati komadić kruha, mičuć kod toga čeljusti samo oda zdol u vis, a to ćete opaziti doista i prije dvie minute.

Samo još malo se postrpite, pak smo za čas gotovi opisom zubah. Onaj diel, koji je u dnu zadubljen, zove se korien, a rezači, koje netreba poslom preterećivati, buduć su maljahne njihove sile, — imaju korien upravan i kratak. Dalje će sliediti.

Učba za vjerozakonsku nauku u pučkoj učionici.

Napisao Mijat Stojanović.

VII.

Kako ima postupati učitelj tumačeć evangjelja i predavajuć bibličku poviestnicu?

Neima učitelj u pučkoj učionici samo učiti i ponavljati katekizam; nego mu valja i tumačiti evangjelja i predavati bibličku po-

Digitized by Google

viestnicu. Nuždno mu je znati, kako se postupa pri tom. Što se tiče evangjelja, razjasnit će ga najbolje pripovjedavši ga prije, nego ga dade čitati, poput poviesti u smislu katoličke crkve; n. p. evangjelje u prvu nedjelju došašća ili adventa po sv. Luki 21, 25—23. Jednoč pitahu učenici Isusu, kada će biti obći božji sud. Spasitelj reče: Skoro prije toga suda pokazat će se znamenja na suncu, na mjesecu i na zviedah. Svi će onda živeći ljudi grozno se poplašiti, kad poput bujice navale na njih nevolje svakojake. Strah i trepet bit će velik tako, da će ljudi skoro umirati, osobito vidivši strahovita znamenja na nebu. Onda će viditi me dolazećega u oblacih nebeskih s velikom slavom, s neizmiernim veličanstvom:

Pri tom krotki, pobožni ljudi neimaju uzroka, plašiti se, nego se mogu dapače tješiti i radovati, jerbo dolazi za njih vrieme, kad će se izbaviti svakoga zemaljskoga trpljenja i svake nevolje i biede. A to će se dogoditi tako brzo, kao što dolazi ljeto, kad drveće izsvibano i napupano počme listati. Uvjeravam vas, neće izumrti ljudski rod, dok se neizpuni sve to, što je bezdvojbeno, kao što je izvjestno, da će nestati ovoga svieta. Sad se pita shodno, da djeca opet pripoviedaju, što su čula. Po tom se dade čitati evangjelje po jedan ili više putah, kako je već koje dužje ili kraće, težje ili laglje. Pri tom čitanju kao i pri svakom drugom prozivanju nedrži se učitelj nikakva stalna reda, nego preziva brezredno, da nikad nezna nijedan učenik, kad će ga prozvati. Po tom se pita, n. p. zašto su pitali jednoč učenici Isusa? Koja znamenja, reče Isus, pokazat će se na nebu prije obćega suda? Zašto će se onda plašiti ljudi? Kako će se plašiti? Koga će onda viditi dolazećega u oblacih nebeskih s velikom slavom? itd. To isto, djeco! što sam vam eto sada pripoviedao, i o čemu sam vas izpitivao, nalazite u evangjelju. Sad ćemo dakle čitati evangjelje za prvu nedjelju adventa.

Prodje se tada redak po redak čitajuć cielo evangjelje, naznači se sve posebno, što je pripoviedano, razjasni se, što je još nuždno, i konačno pita se za cieli sadržaj. Taki se traži upotrebljenje, i djeca se pridržuju, kako će ga znati sama vaditi iz evangjelja. N. p. kako glasi 25. redak pročitana evangjelja? Šta znači: Biti će i zavladati će na zemlji medju narodi stiska poradi silne buke mora i valovah? Šta znače rieči 27. riedka: Sile će se nebeske krenuti? itd. Tko će uslied ovoga evangjelja doći opet na zemlju? Zašto će Isu-

Digitized by Google

krst opet doći na zemlju? Koliko će ljudih on suditi? Kakav se se to sud onda držati? Pred koga sudca morat ćemo i mi svi jednoč doći? Za koje ljude biti će obći sud pun utjehe i radosti? Kako dakle morate živiti, kako ćete se onda moći veseliti? Smijete li sada biti neposlušni svojim roditeljem i učiteljem? Smijete li se lienčariti sada i neučiti se? Djeco! Budite uviek dobra, poslušna, krotka djeca i čuvajte se od svakoga grieha; jerbo strahovit će biti obći posljednji sud za griešnike, o kojem veli sv. crkva:

Knjige će se otvoriti,
Iz kojih će Bog suditi,
Šta su ljudi sagriešili,
I dužnosti prekršili;
Oštro će se sve vagati,
I sve točno rešetati.
Na priestolje Bog će sjesti,
I na vidik sve iznieti,
Govorio i činio;
Pak nagradit' il' kazniti.

Osobito valja pri tom obučavanju upoznati djecu sa smislom prispodobah, kako će ga valjano shvatiti. Pripoviesti o čudesih, što jih je Isus tvorio, upotrebiti valja tako, kako će učenici pojmiti visoko dostojanstvo Isusa Krsta, koj je sin Boga živoga po svjedočanstvu sv. apoštola Petra, pak valja učitelju podhranjivati u djeci sveta i uzvišena čuvstva prama Spasitelju.

Što se tiče nauke o bibličkoj poviestnici, nije dosta dati ju samo više putah čitati iz knjige, nego ju valja djeci živo i svojski, svesrdno i iskreno pripoviedati, i utisnuti ju u srdcu i u sviest dječju. Osobito treba one strane djeci živo predstaviti pripoviedajuć, koje kani učitelj upotrebiti za stanovite svrhe; n. pr. Kako je pripravan bio Abraham žrtvovati svoga sina Izaka, što je predstavljalo žrtvu Isusovu na križu.

Ostajmo vjerni poviestnici, i pridodavajmo samo toliko, koliko se dada izvinuti cielim sadržajem poviestnice.

Pripoviedajmo u kratkih odsjecih bez da se potrga nît poviesti, čim bi se oslabio utisak glede nasliedovanja. Zato obučavajmo samo pri glavnoj svakoj točki, kako se može sliediti ovaj ili onaj primjer dobar. Konačno pri pojedinih dogodjajih staroga zavjeta valja doka-

Digitized by Google

zati, šta nam predstavljaju, šta nam, n. pr. pokazuje i predstavlja mana u pustinji, kojom su se hranili Izraelićani 40 godinah, tu bo iztaknuti valja očevidno savez izmedju staroga i novoga zavjeta, kako će djeca uviditi, da je stari zavjet pokazivao, šta će u novom postati istinom.

Sredotočje staroga i novoga zakona Isus je Isukrst, Spasitelj svieta. Stari naime potomci Abrahamovi, svi krotki i sveti muževi, ne samo počamši od Abrahama, nego od Adama, svi patriarke, proroci i pravovierci vjerovahu u Isusa kao u Spasitelja svieta, koji se imade roditi; a mi u novom zakonu vjerujemo u njega kao u došavšega Spasitelja. Dakle ona rieč, koja bijaše u početku pri Bogu, koja je Bog; rieč, kojom je sve stvoreno, Isukrst je sriedotočje prave vjere, bez koje neima spasenja i sreće. U tom smislu valja shvaćati i tumačiti cielu bibličku poviest staroga zavjeta, inače bi bila slaba, ništetna, tašta naša vjera, tašto naše ufanje, beztemeljna naša ljubav, gradili bi dom na piesku, kule po zraku.

O k o.

Kamo godj čovjek u naravi okom makne, svagdje nalazi jasan trag mudrosti tvorčeve. Uzmi motriti sićušan cvietak, što se medju zelenom travom krije, kano da se stidi pomoliti lice, buduć najslabiji odsjev mudrosti božje, pak mi reci, ne viče li ti gromkim glasom, koji srce i dušu proniče, da je premudra ruka, koja ga stvori?

Gle! kako rano u jutro, čim se začme razdanjivati, raztvori ljubko lice svoje, kano, prenuv se iza noćnoga sna, željan razgledati se rek bi preporodjenom naravlju i napojiti srebrolike rose. Stupi bliže i sagni glavu do ljepušna mu lica, pak ćeš se naužiti blaga mirisa, što mu povećava kras i ljubkijim ga čini. Kad se jur sunce otisnu po dosta na nebištu, zakrije si nježno lice, da mu ga pripičući traci ne popare i ne ozlede. A kad u večer sunce, proputovav naznačenu si stazu, za goru se skrije, tada opet ponosno diže glavu, kano dičeć se, što mu nenahudiše pržeći traci žarkoga sunca, te srče razhladjen vazduh, poput dnevnim radom umorena seljaka, kad si na čarobnoj mjesečini tihanim povjetarcem razgaljuje izmučenu dušu. Al što nam ćuti srdce, kad se na krunu svega tvorstva, na čovjeka ozremo?

Digitized by Google

Duša, najdragocjeniji alem, sahranjen je naravlju brižno, da joj se čast tako lako nepovriedi; a pet je opreznih stražarah ponamješteno, da bdiju i sve, što oko njih biva, pazljivo motre i gospodaru diljem jave. A da čim točnije uzmognu stražiti, označen je svakomu djelokrug, i oboružan je oružjem, koje mu je nuždno, da svoj cilj postigne. A koji su to stražari? Vid, njuh, sluh, kus, opip. Koli mudro su jim dopitana mjesta, gdje da službu si vrše!

Oči, buduć vrelo pojamah, zauzimlju prvo mjesto, te jih tako već sama narav pred ostalimi sjetili odlikova. Medju očima ustuboči se nos te se spušta prema ustima, da jim bude tumačem i viestnikom kod hranjenja. Uši najbudniji su stražari; jer ni u noći, kad si ostala sjetila odmaraju, neće da zadriemlju — vrata su jim uviek otvorena. Ni usta se nezadovoljiše kakovim god mjestom, kopisteć se, što neima drugoga puta, kojim da se dostavlja tielu hrana, do njih, odabraše si dično mjesto usried lica. Posljednja se napokon straža razastire cielim tielom. Ostavimo za sad ostala, pa uzmimo na um prvo i najnuždnije za tvorbu pojamah sjetilo, naime: oko.

Uzmeš li ga samo s vana razmatrati; a ono ćeš lasno uvidjeti, prispodobiv ga s ostalimi sjetili, da je najnježnije i da je od inih puno savršenije. Buduć oko neobhodno nuždno za tvorbu pojamah, što je jasno dokazano na sliepih od poroda, koji ni uz najveći trud i napor učitelja nikad se neuspješe na onaj stupanj znanja, na koji se drugi, nelišeni naravlju te velike blagodati bez velikoga truda popinju, neostavi skrbna narav čovjeka samo s jednim okom, koje bi s prevelikoga napinjanja brzo oslabilo i onemoglo, već mu poda dva, da se uzajemno podpomažu, a oslabi li jedno, da ga zamieni drugo. A da mu nenahudi zima niti ga ubija vrućina i svjetlo, naoruža ga mekanim oklopom, da ga kod svake prieteće popibelji zaklopi; a u noći ga prikrije, da si uzmogne odpočinuti. Al ni to nebje dosta. Oko oklopa razredi silu manjih stražarah, da sustave znoj, što se s glave il čela kotrlja niz trepavke il da sagradi ulaz maljušnim mušicam unj. Da uzmogne pogled strelimke s jedne stvari svrnuti na drugu, uloženo je u šuplju, u kojoj se udobno kreće. Tako je izvan oka. A samo oko, kako je majstorski stvoreno! Al ja si nepreduzeh razglobiti ustroj oka, s toga ostavljam mladu štiocu, da sam uzme razmatrati, kolike je nedohitne mudrosti djelo, oko. Meni se namiće posve drugo pitanje, koje čini mi se svakoga višemanje zanima, naime:

Digitized by Google

kako čovjek okom vidi ili bolje, kako duša dolazi do samosviesti, da izvan nje predmeti obstoje, koji na nju moćno djeluju? što joj pruža oko? bili bio čovjek, lišen porabe očiuh sviestan, da izvan njega što bitiše? i ovim slična.

Na prvo sam pitanje više gore jur odgovorio, rekav, da je duša naša okružena viestnici, koji joj javljaju, što se oko njih sbiva; preko sjetilah dakle dolazi duša do samosviesti, da imade izvan nje predmetah. A što javlja oko? Predmetom je oka jedino svjetlo sa svojimi učinci. Gdje neima svjetla, ondje ni oko nedjeluje; a čim ljesne trak svjetla, probudi se oko i oživi. Rekoh, da okom samo svjetlo razabiremo; jer boja, koja takodjer promjene u oku uzrokuje, nije ino no svjetlo razmierno usrknuto, propušteno i odbijeno; isto tako ni lika neriše oko inako na opni, nego kano boju ili više bojah odasvud svjetlom ograničenih. Važnije je al ujedno i težje pitanje, kako duša na opni orišen lik vanjske stvari shvaća, kako da smo si svjestni te vidimo upravne predmete, dočim je lik nacrtan na opni ne upravan? Dušoslovi tumače svakojako, kako spoznaje duša pomoćju oka vanjske predmete; obretoše više načinah, kojimi si taj čudan pojav protumačiti nastoje, razidjoše se razdaleko na prostranu polju tražnje dušoslovne; al svi kano iz jednoga grla viću množtvu, koje željno u njih oči upire te jih izgledje strastno, da saznade tajnu naravi, da: čim dublje u taj jaz gledju, tim jim se više pred očima mrači, kad mišljahu da su na čvrstoj podlozi a ono bijahu na rubu razjažena zdriela u koji bi se bili prekorupili, da se nekaniše zalazenja na te opasne strmine. Tomu se mi ni nedivimo; jer je posve lahko, da umujuć, što je tvarno nemože da djeluje no na tvar, nadjoše se na jednom na opasnom rubu tvrdnje, da je duša tvarna, buduć da tvarna sjetila na nju djeluju; a da djeluju tko, će zanijekati? Ta kako bismo inače sudili o vanjskih predmetih? K čemu nam sjetila? Mi dakle nećemo da dielimo mnienja s onimi, koji znajuć da tvarno nemože, no na tvar djelovati, volje zaključiti, da slika, što je, lomeć svjetlo u leći, na opni orisana, nedjeluje na dušu; nego da uztvrde, da je duša tvarna. Voljimo se pridružiti treznim motriteljem naravi u obće a ljudske napose te priznati, da nam neće nitko dokazati niti nas obsvjedočiti; da su sjetila ljudem uzalud od mudra Tvorca podieljena; da nas vlastita sviest vara, tvrdeć da najviše pojamah sjetili stičemo. Al nas zato nitko mudar ne

Digitized by Google

ima pravo pozvati, da mu razjasnimo: ruši li se tim pojavom istina, da tvar samo na tvar djeluje, ili ako se neruši, kako se s njom spaja? jer mu lahko odreknemo, da smo vični u naravi nagaziti na pojave, kojih si razgonetnuti nemožemo pak i taj pojav medju nje vrstamo. Buduć dakle, kao što mi držimo stalno, da vanjski predmeti, djelujuć nam na oči, u duši našoj promjene čine: lahko nam je pogoditi, zašto učenik zapitan, najpače kad mu valja, odgovarajuć, nešto dublje mislimi zaroniti, zaklapa oči; naime zato, da ga sveudiljne promjene umujuća neprieče; lahko bo mu zametu nit, kojom mu se pojmovi diljem vrstaju. Neću, istina svjetovati, da svatko umujuć zaklapa oči; ali neću ni nijekati da je vrlo probitačno ako ne nuždno, uprieti oči na jednu točku; jer i tako se promjene neponavljaju. Istina je takodjer čvrsta, da duh čovječji, počivajuć si sjetila, puno slobodnije se kreće, nego li u treznom stanju; odatle potiče, što nas izkustvo uči, da mnogi mladić noćju toli mudro i razborno izgovori, što se imaše naučiti, a probudiv se jedva će ti natucati. S toga istoga razloga običajemo nazivati čovjeka, iduća ozbiljno očima preda se upravljenima a ne švigajućima amo tamo, zamišljenim; jer baveć se mislimi nemari za ništa što oko njega biva. Isto tako riedko ćemo se prevariti, rekav mladiću, koji u cèrkvi svakuda šiba, da je lahkouman i da mu molitva malo vriedi; jer da je zabavljen bogom, oči bi u žrtvenik zapilio. Riešiti mi je jošte, kako da vidimo predmete upravno, dočim se riše na opni slika obratna predmeta, kako vrstnjaci u toj struci temeljno dokazuju? Povodeć se za mnienjem, koje se meni najnaravnije čini, tvrdim, da duh ne shvaća lika na opni lamanjem sunčanih trakovah nacrtane; već da taj lik načinom nam nepoznatim uoprezi dušu na vanjski predmet, koji onda duša shvati i o njem sud svoj izriče. Da je tomu zbilja tako, netreba mnogo dokazah navoditi, dovoljno je to, što mi u protivnom slučaju nebismo ništa o biti vanjskih predmetah znali; jer ih nebi ponjali; već samo lik njihov, isto tako košto jako malo znadem o kakovu drvetu, koga nikada nevidjeh, ako mi tko lik njegov pruži. Još mi preostaje jedno to jest, dolazi li sliepac od poroda do samosviesti, da imade izvan njega vanjskih predmetah, pa ako dolazi, kojim putem? Istina, čovjek dolazi vidom do spoznanja vanjskih predmetah; al je isto tako istina, da ga u tom opip znatno pomaže, da je tomu tako, vidimo, na maljenoj djeci, koja premda dobro vide, ipak se neće da sagnu

Digitized by Google

iduć pod stol; a trknu li se nekoliko putih, o! nikad im više nepadne na um, ići pod stol neskupiv se; jer se dobro sjećaju, kako su zlo prije prošla; mogu dakle doći a i zbilja dolaze do spoznanja vanjskih predmetah sliepci pomoćju opipa i ponješto sluha. Zanimati će takodjer mislim mladoga štioca, napomenem li, što ubilježi u svoj dnevnik vješti englezki doktor Chezelden; kako mu jednom posluži sreća te povrati vid od poroda sliepu. Ali gle čuda! progledav nesretnik nesmjedne, da makne s mjesta, veleć, da je zaokupljen predmeti te da će, koracne li, udariti ob ovo ili ono. A zašto? odričem oslanjajuć si tvrdnju na mnienju revnih tražiteljah naravi ljudske, da čovjek od malenih noguh svica razaznavati rastoj jedne stvari od druge, čega nebje u onoga sliepca, s toga mu se činjaše, da mu je sve pred nosom.

Završujem razmatranje o vidu, hvaleć Tvorcu, što nas toli liepim darom nadari, s riečmi hvaljenoga Chateaubrianda: „očima vidimo, kako bilje u dolu i drveće na brdu blagosivlje Gospodina, kako mu crvak šapće hvalu; a slon ga pozdravlja dižuć se jutrom sa ležišta ptica mu pjeve pjesmu hvalopojku u šumi, u bliesku svemoć mu stakli; a sinje more neizmiernost mu naviešta.“ —r.

Uporaba prirodninah.

(Nadalje.)

Mliekom nas hrane krave, koze, ovce, osli i velbludi=deve.

Jaja nam davaju kokoši, guske, race; riblja jaja t. j. ikre jedemo osobitom slašću pod imenom ajvar ili kaviar a imade narodah u Americi, kojim su želvlja jaja pravom slasti.

Slaninom i lojem darivaju nas svinje, govêd, ovce, guske i njekoje morske živine.

Med i vosak otimljemo nježnim i neumornim pčelicam.

Tjelesnimi silami služe nam mnoge živine i to rabimo jih za nošenje bremenah, za tegljenje plugovah, kolah, mlinah, ladjah i za jašenje; ove su: konj, osal, mazga, vol, velblud, slon a i sam sjeverni sob.

Lovcem su vjerne sluge: pas, slon, vidra, sokol.

U stanovih, vrtovih i poljah uništuju nam miševe, crve i raznovrstne štetne kukce: pas, mačka i jež.

Digitized by Google

Vjernim osobnim čuvarom i pastirom jest nam pas.

Za zabavu i razveseljenje drži si čovjek ptice pjevačice, pse, opice i ostale nevine živine.

Za liek služi čovjeku mlieko konjsko i oselsko, loj jelenji, salo zečje i jazavačje, pižmo bobrovlje. Sa jasenke, tako zvane španjolske muhe, pravi se lîk tako zvana visikatorija; hruštevi se rabe u Srbiji proti pasjemu bjesnilu; oslićjim tukom (Leberthran) lieče se u veliko gukavci (škrofulosni) i suhonjavci; proti ščutcu t. j. kiselini želudačnoj dobrim uspjehom se uzimlju račje oči u prašak raztučene a čim su nam pijavice, kolike li dobrotvorice, doista je svakomu poznato.

Pri svem tom sjetimo se jošte i toga, da se životinjskimi latci u veliko zaodievamo, zaogrnjivamo, omatamo, u obće si tielo krijemo, čuvamo, njegujemo, jačamo. S toga davaju nam:

K r z n o: medvjed, vuk, lisica, mačka, tigar, torac, kuna, sob, vidra, vjeverica, bobar, zajac itd.;

K o ž u: govêd, jelen, srna, ovca, koza, konj, svinja, pas, mačka itd.;

V u n u: ovca, koza, velblud, zajac angorski itd.;

P e r j e z a d u š e k e i b l a z i n e: guska, raca, labud itd.;

P e r j e z a n a k i t: noj, paun i ostale šaro-ptice.

K o r a l j i b i s e r: morski polipi i njekoje školjke.

Svilu uam suklja svilac.

A i bojah izvadjamo s njekojih životinjah, košto purpur s njekoga puža, karmin s košenile.

Rožine jelenah, govêdi, srnjakah, kozah, prenačinjaju se raznovrstno.

Sa zubovah slonskih, sa kore kornjače i ribljih kostih priredjuju se svakovrstne krasne i koristne stvari; a pri svem tom sjeti se učitelj vazda i gusjega pera, kojim se u ljudskoj poviesti golem prevrat počinio; velim, sjeti se pera, što-no je u kratko doba ponizilo oholost, uzvisiv skromnost; istinu u sviet razturilo a laž ukopalo; pravdi lice osvjetlalo a nepravdu u hrdju omotalo; čovjeka k Bogu primaknulo, čovjeka s Bogom u kratki čas u veliku stupnjuu upoznalo. Perom se povukla znanja i umića.

Sa svega toga vidimo, da neima niti jedne skoro čestice u životinjskom tielu, što je nebi čovjek mogao, umie li to samo, upotriebiti na svoju korist; nu malo jih je, što bi jih mogao rabiti nepriredjenih, neprenačinjenih t. j. surovih košto to može n. p. mlieko;

Digitized by Google

već mu se valja k tomu pričiniti umom i marljivosti; razumom, voljom i rukama prionuti uz sve te, tako reći naravne latke, da sa nespretnih, surovih, stvori spretne, ugladjene, porabne za se.

Ali tko je taj, koji se bavi priredjivanjem i prenačinjanjem ovih latakah? Koj je onaj, koji se može ponosito nazvati stvarateljem na zemlji? Doista nitko drugi, van zanatnik; zanatnik, velju, kojega se ime i dan danas u nas necieni onako, kako bi se imalo; zanatnik, nabavivši mnogoj izpraznoj osobi liepo ime jedino svojom vještom rukom, bez koje uz sav svoj imetak nosila bi množina članovah ljudskoga koljena samo obično ime, ime naime tako zvana prosta čovjeka. (Dalje će sliediti.)

Zapisnik

šeste sjednice učiteljske „Zadruge“ držane dne 17. veljače t. g. u prinosti svih odbornikah.

1. Pročita se dopis velikoga sudca središnjega kot. zagreb. pogl. g. Lj. pl. Raiznera, br. 170/pol., od 14. velj. 1866. kojim javlja:

a) da je občinsko starješinstvo biljezničtva stupničkoga u sjednici dne 8. veljače držanoj zaključilo učiteljskoj „Zadrugi“ kao utemeljitelj pristupiti sa prineskom od 50 for., koju će svotu u 5 godišnjih rokovah položiti. Prvih 10 fr. prilaže se.

b) Starješinstvo bilježničtva stenjevačkoga zaključilo je u sjednici dne 9. velj. držanoj, da pristupljuje „Zadrugi“ kao utemeljitelj, te prilaže prvu godišnju svotu od 25 fr. ostatak (t. j. 25 for.) položit će buduće godine.

c) Starješinstvo bilježničtva odranskoga zaključilo je isto u sjednici od 10. velj. Prilaže 25 for., a ostatak položit će buduće godine.

d) Starješinstvo bilježničtva sesvetskoga zaključilo je u sjednici dne 12. velj. držanoj u to ime odmah položiti utemeljiteljnu svotu od 50 for., koju odmah i posla. Ovo starješinstvo izjavilo je još i to, da želi na godinu opet „Zadrugi“ sa 50 for. u pomoć priteći, ako budu okolnosti dopustile.

Ovo su prve občine u domovini našoj, koje su se toli domoljubno odazvale učiteljskoj „Zadrugi“, pa s toga im odbor izriče ovim iskrenu svoju zahvalnost. Živile! Bog bi dao, da ima više tako domorodnih starješinah.

Digitized by Google

Pošto pako se ima sjajni ovaj uspjeh pripisati glavno brižljivomu nastojanju pogl. g. Raiznera, koji je svim sjednicam glavom predsjedao, s toga je zaključio ovaj odbor g. Raizneru poslati posebnu zahvalnicu i predati mu začastnu diplomu.

2. Pročitan je zapisnik učiteljah kotara sisačkoga, koji su u svojoj, dne 1. veljače t. g. držanoj sjednici za povjerenika izabrali g. Ivana Petrača učitelja sisačkoga.

Ovoj sjednici prisustvovahu kao redoviti članovi: Ivan Petrač, Franjo Novaković, učitelji u Sisku, Josip Meštrović, učitelj Žažinski, Franjo Peičić, učit. u vojničkom Sisku, Franjo Šestak učit. u Selih, Mirko Šantić, učit. Preložčanski, Tomo Lovrić, učit. Gušćanski, Ivan Kodrić, učit. Malogorički i Josip Putarek, učitelj Palanjski. Na znanje uzeto.

3. U kotaru pokupskom izabran je dne 25. siečnja 1866. g. Ivan Jerand, učitelj u Kravarskom, za pouzdanika. Na znanje uzeto.

4. Pročita se dopis sl. poglavarstva slob. i kralj. grada Karlovca odlučilo, da občina istoga grada pristupljuje kao podupirajući član „Zadruge“, te pita, koja je godišnja pristojba podupirajućih članovah, i tko je povjerenik družtveni, komu bi se prinesak uručiti mogao.

Zaključeno sl. poglavarstvu u Karlovcu odgovoriti, da za podupirajuće članove nije opredieljena nikakova svota, jer se to ostavlja na volju svakomu, kojom će svotom „Zadrugu“ podupirati.

Družtveni povjerenik za Karlovac je tamošnji učitelj g. Vinko Blažeković.

5. Zaključeno je, da se putem pedagogičkih listovah imaju učitelji i izvan trojedne kraljevine pozvati, da raznimi predmeti sudjeluju kod naše izložbe. Isto tako imaju se i knjižari pozvati, neka šalju na izložbu našu razne pedagogičko-didaktičke časopise i knjige.

U Zagrebu dne 17. veljače 1866.

Ivan Filipović, predsjednik. — Vjenc. Mařik, tajnik.

Poziv.

k učestvovanju kod prve izložbe učevnih i pomoćnih sredstvah pučke škole u Zagrebu g. 1866.

Svojim pozivom od 10. velj. t. g. oglasili smo, da će se po zaključku glav. skupštine učiteljske „Zadruge“, držane 10. i 11. li-

Digitized by Google

stopada pr. g. u Zagrebu prirediti izložba učevnih i pomoćnih sredstvah, i da je ovaj odbor višim vlastim podnio jur i molbu, da se ista izložba 18. kolovoza otvoriti, a glavnom skupštinom, 6. i sliedeće dane mjeseca rujna t. g. zaključiti može. Mi smo uvjereni, da će ova molba zadruge na skoro povoljno riešena biti, zato ovim opetovana upozoravamo naše pučko učiteljstvo na onaj podhvat, neka bi svaki i sliednji dostojno ocienio važnost i posljedice njegove, i neka bi se svaki i sliednji postarao, da si što više lice osvietljamo ne samo pred narodom svojim, nego i pred stranim svietom, koji će nas zaista u ovom pozorno pratiti. Ako nam iole ovaj podhvat za rukom podje, to će nam uz ine pedagogičke-didaktične koristi, koje su u spomenutom pozivu već nataknute, još i ta u dio zapasti, da će si pučko učiteljstvo u obće, a s njim i učiteljska „Zadruga“ kod svog naroda steći i pouzdanja i ugleda, što nam je neobhodno potrebno, ako želimo, da si pribavimo i osiguramo povoljniji i sretniji obstanak i položaj, te da svladamo zametavanje i predsude, koje uviek mnogi goje prama pučkoj školi i prama ovomu još mladjanomu družtvu. A uz sve to ćemo još i svomu narodu učiniti ne malu uslugu pred drugimi narodi, pokazav im, da i u njem ima puno žive i kriepke volje za promicanje naobraženja i prosvjete; te da on svakako više uvaženja i štovanja zaslužuje, nego li mu to sada obično u dio zapada.

A budući smo, kao što rekosmo, uvjereni, da će nam držanje te izložbe dozvoljeno biti, to — da se sve za vremena prirediti uzmogne — pozivljemo ovim sve prijatelje i promicatelje pučke škole, sve tiskare, knjigare, nakladatelje i proizvoditelje školskih raznih predmetah, a osobito sve učitelje pučkih, glavnih i s njimi spojenih nižih realnih školah i preparandijah u Hrvatskoj i Slavoniji, da bi nam budi neposredno budi preko zadružnih pouzdanikah najkašnje do polovine lipnja t. g. obznanili one predmete, koje na izložbu poslati misle; a poslali da bi ih ovomu odboru najkašnje do konca srpnja t. g., da se tako za vremena pobrinuti uzmogne za potrebne prostorije i sgodno razredjenje. A da se pobolje razabrati može, što sve na ovu izložbu spada, to evo potanje razredbe, po koj će izložbeni predmeti razredjeni biti.

Sva će izložba po podnešenom programu razredjena biti na V. razredah, a svaki opet razred na više podrazredah.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Vis. c. kr. ministarstvo financijah dozvolilo je svojom odlikom, br. 10,793, učiteljskoj „Zadrugi“ lutriju na korist njezine zaklade, oprostiv joj polovicu od običnih 10% pristojbah.

Digitized by Google

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ uč. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

G. Tomšić Ljudevit, učitelj	1	fr. 50	n.
„ Blažeković Vinko, učitelj	1	„ 50	„
„ Kovačić Ante, učitelj	3	„ —	„
„ Herceg Dragutin, župnik	5	„ —	„
„ Milčić Mijat, učitelj	1	„ 50	„
„ German Juraj, „	1	„ 50	„
„ Sutlić Nikola „	1	„ 50	„
„ Ribarić Skender, učitelj	3	„ —	„
„ Jagić Ivan, kateketa	10	„ —	„
„ Pinter Dragutin, učitelj	1	„ 50	„
„ Divjak Ferdo, učitelj	1	„ 50	„
„ Jurković Mirko, učitelj	3	„ —	„
„ Nisert Adolf, učitelj	1	„ 50	„
„ Krolec Stjepan, učitelj	1	„ 50	„
„ Gjorgji Janko, učitelj	1	„ 50	„
„ Čukac Stjepan, učitelj	3	„ —	„
„ Tepež Vjekoslav, učitelj	3	„ —	„
„ Gregorić Paval, učitelj	3	„ —	„
„ Horvat Mio, učitelj	1	„ 50	„
„ Sedlar Andro, učitelj	3	„ —	„
„ Sekyra Vaclas, učitelj r.	3	„ —	„
„ Francelj Bartol, učitelj r.	3	„ —	„
„ Govedić Mijat, učitelj	3	„ —	„
Više rodoljubah	7	„ —	„
G. Senčer Jakov	3	„ —	„
Gja Černek M.	10	„ —	„
Pres. g. dr. Rački, školski savjetnik	10	„ —	„
Občina Klanjec	20	„ —	„
Prijam od kazališne predstave dane na korist „Zadruge“	89	„ —	„
Pres g. Smaić, veliki župan	10	„ —	„
„ „ Kukuljević, veliki župan	5	„ —	„
Više podupirateljah	8	„ —	„
Ukupno	223	fr. 50	nč.
Prenos	581	fr. 50	nč.
Svota	805	fr. —	nč.

Ante Irgulić,
družt. blagajnik.

Natječaji.

Mjesto učiteljsko i orguljaško u varaždinskih Toplicah. Plaća: 315 for., 18 hv. drvah, pol rali oranice, pol rali sjenokoše i slobodan stan. Molbenice preč. g. Blažiću Šveliću, kanoniku i šk. kot. nadzir. u Varaždinu do 31. rujna.

Viest!

Zaključkom upravljajućega odbora „Učiteljske Zadruge“ u sjednici dne 29. ožujka izrečenim, izabran je „Napredak“ glasilom „Zadruge“. Dočim uredničtvu „Napredka“ laska, što mu je povjereno raznašanje željah i potriebah, zasjecajućih u kolo „Zadruge“ naše: to ovim izjavlja, da se svi prijatelji takove slobodno i smjelo u svako doba, prema potrebći, svojimi željami obraćati izvolje svojemu „Glasilu“. Ured.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 8. U Zagrebu, 15. travnja 1866. Tečaj VI.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće, za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Dogadjaji „zalogaja hljeba.“

Čest prva.

Čovjek.

List. V.

Zubi.

(Konac.)

Podočnjaci, kojimi trgamo i vučemo ono, što kanimo jesti, bili bi u pogibelji, da se neiztrgnu, da ostanu ubodnuti u zalogaju, što ga htjedosmo njimi odtrgnuti od povećega komada hljeba; za to imaju dulji korien, u desnu udubljen, a naravno je, da nas većma boli, kad ga boljestna moramo vaditi. Njegovo mjesto je upravo s obadvie strane pod očima, te odtuda i njegovo ime „podočnjak.“

Kutnjaci pako, da su samo jednoga koriena kao ostali zubi, naskoro bi se vjekovitim trienjem razgibali. Da toj pogibelji izmaknu, čine kao vi, kadno vas tko sa strane čvrsto turne, a nebiste rado pasti, tad se brže bolje razkoračite, poduprete jednu noga lievo a drugu desno. Kutnjaci imaju dva koriena jedan s lieva, drugi s desna, nu imade jih takodjer sa tri, dapače i sa četiri koriena, što je svakako probitačnije za zanat, što ga moraju ovršivati.

Iznad koriena je ona čest, šta ju zovemo krunicom, čestica, nalazeća se u zraku; čestica, koja radi i tare neprestance. A tvrda, kako mu drago, bi se prebrzo iztrošila, izglodala ovom zabavom, da nije pokrita tvrdjim, trajnijim njekim latkom nego je zub sam, i

Digitized by Google

koji ga poput oklopa obvija, a zove se ostaklica, kakovom je porcelanovo sudje poliveno, što no ga lahko razpoznamo od gline, motreć rub i šćerbine potrta tanjura. To je ono, što čini zube tako gladkimi, sjajućimi i ubavimi, i valja ju jako čuvati, ne samo s dopadnošću — što bi samo u sebi takodjer bio razlog — jer onaj je jedini zaštitnik i čuvar zubah, a kada jednom ode — — onda s Bogom i zubovi! Sve, štogodj je kiselo, grize ostaklicu t. j. émail, kao kapljica octa ili kisele šćave citronove mramor razjeda. Jedno od najboljih sriedstvah za sačuvanje onoga liepoga zubnoga oklopa jest, da nikada nezagriskivate u ono grdo zelenkasto, nezrelo voće, što no ga prije vremena vjetar s dubovah poodtrga i porazbaca, kaošto sam već nejednom vidio nerazumnu djecu, gdje pohljepno gutaju čudne takve poslastice. Već s opora i kisela njihova kusa vidi se da ga nevalja jesti, a neposlušna kazni tim što mi izgrize zubnu ostaklinu, da nenapominjem bune, što ju želudcu prouzroči.

Malo prije vam rekoh, da bi se zubi naši bez ostaklice prebrzo iztrošili, pa i to nevalja zaboraviti, da nam nedorašćivaju poput vlasah i nokatah u istoj mjeri, u kojoj je odrezasmo. Kadno maljušni zametci, o kojih vam odmah s početka govorih, svoj posao završe, onda se začnu sušiti, vehnuti, dok jih netom nestane! Odù, kao zidari dogradivši kuću — pak eno vas, po vas život i krezubih i bezzubih!

Za cieli vaš život, razumijmo se! Nu tako strogih uvjetah nebi baš posve trebalo za nejaku još dječicu, neimajuću dosta pameti i razvita uma, da si znadu zubke svoje čuvati i njegovati. Imade u tom za nju iznimakah.

Prvašnji vaši zubci „mlječnjaci“, što no se u ružičkastih vaših desnah pomoliše još onda, kadno sisaste, sada za vas, reć bi više nevaljaju. Bili su ondje skoro samo kao pokus, pak da vam dovoljna daju vremena, da nerastete. Kada stupiste u dobu, gdje začuste razabirati dobro od zla, — a to ću vam, moja djeco, mnogo reći, — počeše oni pravi zubi, što su za sav vaš život ustanovljeni, ovako medju sobom šaputati: »Ajdmo! eno male djevojčice, koja počimlje već pametnom biti te koja će i moći — sada ili nikada — čuvati si i njegovati svoje zube. Pokušajmo si sreću. Što rekoše, to izvedoše, a drugi zidari pustiše se u djelo u komoricah upravo izpod prvašnjih, i u koliko novi zub raste, te raste, u toliko riva i tura

Digitized by Google

mlječnjak. što nebijaše ovdje za drugo, nego da mu čuva mjesto, čekajuć ga. Dotle ste sada vi dospjele, i mislim, da shvaćate veliku odgovornost, štono ju preuzeste, kao i to, da valja od sada paziti i njegovati vrle te zubiće, kojino imahu toli povjerenja u vas, i koji se — jednom uništeni — neće više nadoknaditi. U obće baš ničesa negubite tom promjenom. Imadoste jih prije 24, a sada ćete imati 28 zubah. Šta rekoh 28? Trideset i dva, samo što se četiri najzadnja kutnjaka mnogo kasnije pomole. Posljednji oni kutnjaci sa svake strane gore i dole čekaju, da se pojave stopram onda, kada već budete odrasle. Ovi su vam čudne naravi i bojazljivi, te se neuhvaju već sada u sviet. Nazvaše jih takodjer „zubi mudrosti," jer onda dok se pomaljaju, trebalo bi da budne već svaki mudar.

Imade ljudih, u kojih se stopram u tridesetoj godini pojave, pa ćete i vi priznati, da jih to čini zlovoljnimi, ako li su morali tja do onda čekati na mudrost.

Nisam vam baš sve kazao o zubih, što bi trebalo, nu ipak dosta, da vas osvjedočim o važnosti maljušnih onih košćicah, što jih djeca neciene baš uviek po njihovoj pravoj vriednosti, te koje tako često stave u pogibelj života s tolikom bezbrižnošću, kao da bi jih imala pune žepove za izmjenu.

Kadno se htjelo toliko i tako sastavljenih posalah samo zato, da čovjek svoju hranu uzmogne dobro žvakati, to je očito, da je to s toga, što po njega nije mala stvar, da li je ona dobro ili zlo razžvakana. Oni, koji gutaju, zagriznuv jedva tri puta, samo na pol razžvakavši jelo, zaboravljaju, da mora onda siromašni želudac svršivati mjesto zubah taj zanj tegoban posao, što baš nije — zato vam jamčim — nikakovo gospodarstvo.

Kasnije uvidite, dok se primaknemo životinjam, da je sila želudca, kroz divnu njeku uzajemnost — uviek u pomjeru k nesposobnosti zubah i da — naravski — čim podpunije su desne znbmi obskrbljene, da si nemožemo bolje niti zahtievati. Tim je sve rečeno. S toga dakle valja da nastojimo, da zubi naši uviek čestito svoj posal ovrše; male djevojčice, koje, samo da su s jelom brže bolje gotove, olakšuju posal zubom na teret želudcu, čineć kao čovjek imajući dvie sluge — jednoga jakoga a drugoga slabućkoga, pa bi ostavio prvoga amo tamo se povaljkivati, ljengariti, dočim bi ovoga svim

Digitized by Google

poslom obterećivao. Pa nebi bilo pravedno, zar ne? Buduć pako svaka nepravednost biva kažnjena, bio bi posal zlo ovršen.

Spomenuti posal želudca sastoji u tom, da promieni sve, što jedemo, u njeku vrst juhe ili u kašu, s koje krv crpi ono, što joj pripada.

Nu zubi naši badava bi mogli rezati, trgati, mljeti, jer ipak nebi nikada u juhu već samo u prašinu promienjivali jelo, da jim medju njihovim poslom nedolazi neprestance neobhodno potriebna pripomoć. Kada hoće vaša mama kuhati panadicu za najmanju vašu sestricu, što primetne k razrezanoj žemlji? Nìste još izvrstne baš kuharice, al ipak to znadete: »primiće vodu.« Da nam pomogne pripraviti krvi potriebnu juhu, metnuo je dobri Bog u naša usta okolo na okolo njeku vrstu maljušnih, uviek vodom napunjenih špužvičicah.

Zovu vam se slinaće žliezde. Ova voda sama od sebe iztiče kod najmanjega gibanja desanah, koje tim špužvice tlače, stišču. Kada rekoh voda, nisam to mislio samo za izliku, kako ste možda mislile. Tâ voda, nemarim vam kazati, zove se slina. Slina nije ništa drugo, nego puka soda, u kojoj imade nješto malo bjelanca. Ima u sebi još i nješto sode, što služi za djelanje mila oli sopuna, kojim se perete svakoga jutra. S toga možete zaključiti, za što se sline pjene, kada jezik dočim govorimo, amo tamo batuče. Pa isto biva i s bjelancem i sa sapunicom, kada jih u zdjeli praljkamo.

Nu ovaj bjelanjak i soda nisu nam dani samo za to, da se igramo, pjeneć si sline, to nebi baš puno vriedilo. One davaju vodi više jakosti i oštrine, da može laglje razmočiti hranu u kašu i započimlju tako tečaj pretvaranja, koje sve više i više, dalje i dalje ju vodi i promienja, dok nepostane konačno liepom crvenkastom krvlju, poput one, što no se u kapljici pokaže na šiljku vašega prstića, kad ste se, nepozorne, iglicom ubole.

Hrana, zubovi jurve dobro izkosana, razžvakana, slinom promočena, neimade više u ustiuh mjesta; treba sada, da dalje putuje. Nu izlaz zadnjimi vratašci nije tako lahak kao ulaz u prvašnja; to vam je jako zamršena stvar, koja se neda dvjema riečima raztumačiti, pak i mislim, da smo se za danas dosta nagovorili o tih vječnih zubih, nisam li vam njimi već i dosadio. Čujte der dakle nješta nova.

Digitized by Google

Slovnica u pučkoj učioni.

Ima ljudih, podvikujućih u sav glas: „sva sadašnja obuka navadja narode u čisti materializam; sadašnji sviet postaje prepraktičan, te se veže jedino o zemaljska dobra a čisto duševne naslade desetom su mu brigom.“ — Nu imade i takovih, koji ne samo da u istinu podvikuju, već i svom snagom nastoje, da svim obiluju, da si zemlju pretvore u privremeni raj: al uz to sciene i uvjereni su, da jih svevišnji nestvori da samo jedu, piju, troma si uda goje i kriepe, tjelesnim si jedino požudam zadovoljavaju u neznanju i neumiću; uvjereni su, rekoh, da jim je tielo jedino posuda duši u duša nipošto bremenom, već najmilijim i dičnim darom nebeskim.

S toga, što nam djeca u pučkih školah nose više putah cielo breme knjigah; što se u njih nahodi štivah svake ruke; što su predmeti u školskih zapisnicih raznimi imeni označeni, misli se u nas: divne li nauke, čudna li i prepraktična obučavanja! — a prema svemu tomu i nehotê treba da se pomisli i na učitelja, koji mora u 3—4 godine sve tobožne znanosti i nedohitna umića savjestno uliti u srdca i pamet djetinju.

Ali ja kanim nješto reći o slovnici. Da, o slovnici, jedinoj i najvećoj to napasti, jedinu to strašilu mnogim učiteljem, nauci najme, što jedina — osim vjeronauka — nabavlja eminencije; nauci, s koje se mnogi učiteljah za ispita većma znoji, nego da bude bio cieli dan kuruzu okapao, plužio ili ljetni dan kosio. Ja se tomu nečudim niti najmanje.

Da nam zaviri u pučke učione veleumni Francez, tvorni Englez oli po nas Evropljane divni Amerikanac; da razaberu i shvate, što li zlatna časa potratimo u godini danah kao Hrvati rodjeni, svojim mliekom odgojeni, svojim zvukom žuboreći i to bezposlicom, t. j. tobožnjim učenjem a pravo reći mučenjem mladeži suhoparnim pametovanjem svakojakih jezičnih pravilah, po nejaku dječicu posve i splohom neshvatljivih; da se osvjedoče i o tom, da tu i tamo djeca pravilnije i zvučnije sbore, nego li joj i mnogi predpostavljeni a svoj toj suhoparnoj i nepraktičnoj nauci da se žrtvuje, prema ostalim predmetom veoma mnogo časa: to bi zaisto rečeni nam gosti iz dna duše uzkliknuli: Hrvati, daleko li vas u školstvu! Vi nieste praktični, niti se bojte poplave materialističkih načelah, već se plašite

Digitized by Google

nestašice višjih pomislih, kojimi jedino uzmognete trčkati za ostalim napredujućim svietom. — I posve bi pravo rekli.

Mladež pučkih učionah muči se jezičnom formalnom naukom u nas prerano a to samim zakonom školskim; slovnička nauka shvaća se obično tako, da je dovoljno, znadu li učenici dobro i brzo, što se veli, sklanjati i sprezati, šta više, i dandanas se ponosno pripovieda: gospodine ravnatelju, nadziratelju! itd. „evo, ovaj znate sklanjati svaki samostavnik gore i dole; dà, prvi red s odlikom zasluži si diete jošte i danas, neimajuće možda pojma o stvari, neznajuće što je pravo što li krivo; šta dobro, zlo li itd., umie li samo sklanjati u svih 7 padežih jednine i množine, gore i dole n. pr. „ovaj dobri, vriedni, poslušni, u klupi dvie se ure negibljući učenik, dobit će eminenciju.“ Za prvi padež bilo bi jošte; al kada u drugi: eto ti nevolje! „Dobit će eminenciju“ — neslaže se s prijašnjimi, — zapinje se; konačno izostave se — ukupnim savjetom zadnje tri rieči; poždenu iznovice prijašnje i melju i ganjaju sve do 7. padeža množine, u kom se iza: „sedmi padež: s kim ili s čim? s ovimi dobrimi, vriednimi, poslušnimi, u klupi dvie se ure negibljućimi učenici,“ — začù radostni glas: „Živio Ferdica! imaš eminenciju.

Kada nas stalo prije njekoliko godinah na novo kopito navlačiti, u novo tvoruljati, mašilo se onda i preustrojivanja naših školah. I pri tom ugledalo se u sustav nasljednih austrijanskih njemačkih školah a niti najmanje umno i sdušno razpitkivalo, je li ipak u istinu sve suho zlato, što se u njih sjalo? Jer se dakle u tirolskoj, salcburžkoj, obijuh Austrijah, Štajerskoj već u drugom a možda i prvom razredu s učiteljske katedre siplju divne besjede: hauptwort, beiwort, zeitwort, fall ili endung, deklination, conjugation, vorsylbe, nachsylbe, wurzel, umlaut — — i prerazlični ove ruke mudri i pretanki izrazi, često i samim višjim poglavarom neshvatljivi; s toga se, naravno, mahom u zametu školskoga proustrojenja morala naprečac i za nas na vlas, da se samo u znanju, umiću pomaknemo, upravo prepisati ona ista naukovna osnova, knjige skoro na besjedu preliti u naš jezik nemisleć: šta smo mi, šta li oni? gdje li mi, gdje li oni? Naučismo li šta tim djecu ili ne? Neubismo li ju si možda upravo ovim suhoparnim, dosadnim, duha obijajućim tumačenjem i

Digitized by Google

siljenjem, da si sve to zapamte, da prouče, česa razumjeti nemogu do vrstnije dobe?

Ljubezna braćo! Neima nas, koji nebi toga osjećao; neima ga, stotinu već možda putah nezapitavšega se: je li me djeca shvaćaju? Bože dragi! čemu to djetetu u 6. oli 7. godini? Zar se nebi to isto, ova naime suhoparnost možda inako, pak to i bržje i bolje postignula? Pa zar se upravo moram u svem držati na slovce te naukovne osnove? Zar bar moraju djeca u 2. razredu sklanjati? — itd. itd. itd.

Mi samo znademo da tako jest; znademo, da bi učitelj svagdje, u svakoj učioni domovine naše propao, kada bi se usudio samovoljno učiti si djecu jezik naravnim, praktičkim, i na očigled najboljim, al ne propisanim suhoparnim načinom; znademo i to, da bi diete u trećem, šta pako, da u četvrtom razredu dobilo drugi red, napisavše n. pr. Zagreb malim zetom, a Bog zna, nebi li se ga tko uz drugi red i napsovao, da sliedeć si čisti izgovor napiše: njegov, ljepota, njemušti itd. a ne: nĕgov, lĕpota, nĕmušti itd.

Mi znademo, jer uvidjamo, dá, žalibog časa, što ga mladež izgubi prezadobnim se mučenjem slovničkih otih nesamo nekoristnih već upravo i štetnih raznovrstnih pravilah i njihovih iznimakah i opazakah, kako li sve to nečitamo u slovničkih knjigah; ali kada se pritužimo komu, navadjajući i razloge, proti propisanoj methodi: kao da u vjetar. Ali niti to samo, već se prieti i grozi svom silom, svom vlasti i dostojanstvom; prieti i tim, da ćeš sa štapinom u sviet, odmakneš li se samo o vlas od propisanih pijavičnih formah i načelah, bog si ga znao gdje upravo za naš uštrb izrečena i kao uzakonjena: »zaularih te: kad te u brst, a ti brsti; hoćeš siena? evo slame! — hoćeš zobi? evo jame!“ —

Nu s razloga, što sam za načelo, priznano svimi poznavatelji ljudskoga duha i njegovih sposobnostih, da se naime u najnježnije već čovječje doba, pravo reći od majčina već mlieka počam, dobrim, umnim i vazda dosljednim odgojivanjem mogu izlievati, — dakako jedino prema duševnoj moći i shvatljivosti, — različna znanja u djetinju dušicu; to niti ovdje neželim, da me tko krivo shvaća, kao da bi bio proti jezičnoj obuci u pučkoj školi, naročito kao da bi kanio slovničku obuku izbrisati iz kataloga propisanih predmetah.

Ja znadem, da se diete do šeste, sedme godine može po dva i po tri jezika naučiti, ali znadem i to, da jih imade, sborivših u de-

Digitized by Google

setoj godini materinskimi si zvukovi savršeno dobro, pak proučivš· gomilu slovničkih pravilah, negovore ni tako, košto govorahu u petoj a kamo li u desetoj godini a svemu tomu jest razlog, što jim se prepunila prerano u školah pamet mnogovrstnimi pravili, te kaneć šta bud izreći oli napisati, neimadu ni kada da pomisle na samu stvar, o kojoj besjede sa straha, da nereknu šta proti pravilom slovničkim svojega jezika a tako su u slabahnije i nesmjelo jošte doba prinuždeni ne samo zlo slovnički govoriti, već stotinu putah veznuti i u samoj stvari te takovu samo na pola izvesti.

Djeca nam odgovaraju već i u sedmoj godini, da nas slovnica uči dobro i pravilno govoriti i pisati.

Može li pučki učitelj djecu si naučiti, da mu dakle pravilno govore, dobro naglašuju, valjano rieči i ciele izreke slažu te pravilno pišu i to — osim pisanja — u prvom već razredu, sve pako u drugom i trećem: o tom drugi put. R.

U h o

U svem, što bilježim, odlučih podati učitelju pučkih učionah latka praktičnoga, imajuć prije svega u oku čovjeka, koji je na zemaljskoj otoj kruglji cviet i kruna svemu tvorstvu, a znadem da se obično bud s nehajstva oli s neznanja o svem u veliko i na široko sbori i tumači, samo ne o sebi, ne o čovjeku; dà uvjeren sam, da se negdje upravo i zabranjuje potanje tumačiti prevažna nauka o njem, valjda možda s razloga, kao da bi poznavanje samoga sebe vodilo k nepoznavanju najuzvišenije bitosti. Nastavljam.

Najvjerniji stražar, komu nije nikada do počinka, koji je uviek spreman raditi, poznat nam pod imenom: „Uho“, dobio je od premudra tvorca prikladno si mjesto, da uzmogne zgodno i valjano primati zvuk, što inače svojom naravi u vis teži. — Slab li bi i neznatan osjet uha bio, da ga toli umno neuredi svemudri tvorac! — Eno, kako se je maljušnja šuplja, vodeća do tako zvana bubnjića, odkud se širi dotični živac, obćeći s dušom razgranila, — došav do na povrh glave u oveliku izdubljenu obušku, da se tu zvukom uzdrman zrak sakupi, odbije i tim jačje i bržje duši prijavi. Kano što štite nježno oko obrvice i trepavice od pogibelji, isto tako nije niti

Digitized by Google

uho bez svojega štititelja, bez svojega ušnoga soka oli maslaca, koji je svakomu drznomu napastniku i nasrtaču grkom jabukom, a dotaknuvšemu se samo takove, prodje ga volja ozledjivati tanahne živce sluha.

S toga se netreba toliko na tu nečist ljutiti; jer da nje nebude, malo bi jih našao, kojim nebi morao u uho živo trubiti, ako bi htio, da te i po nješto razumiju. Pri tom ipak neizpričavam one, koji buduć preko mjere skrbni za sluh, puste, da jim budu uši gnjušne i gnojne, kano da misle u njih posijati si repu. Ne samo da neškodi, već upravo koristi i dobru sluhu doprinosi, da se jutrom uši čisto izpiru, premda nepreporučam, pače kudim nepametan običaj, kakovimi god čačkali ili gvozdenimi šiljci po ušiuh ševrdati; tim se bo nesamo tupe živci, već se i veoma lahko navlači nesnosna ušna bol. Pjevasmo hvalu Bogu, razmatrajuć oko, ali treba, da ga veličamo i za veliki, vrlo veliki dar: za uho.

Kad izadješ večerom iz tiesne sobe, u kojoj si vas dan, zadubiv se u knjigu, krupnim se znojem znojeć, sav umoran, težke od rada glave, bolnih krstiuh i prsiuh od sjedjenja dugotrajna, šetat poljanom zelen-travom i miris-cviećem obilno posutom, da si raztjeraš magle, što ti se nad glavom slegoše i razvedriš znojno čelo, pa da se onda opet svrneš na poljanu, na kojoj si cieli dan brižno klaštrio bodljikavo trnje a kupio ljepušno cviće, da si zatakneš na neumornu grud, gdje će ti mnogostručnim uroditi plodom; pa baciš oko na nebo visoko, gdje se zlatoruno stado razbjeglo plavetnim poljem te od milja titra i rekao bi podskakuje; a vjeran pastir svoga stada, kano taruć si od sna oči, sa visoka brda pitljivo povirkuje, da si prebroji silno stado: nepopostaneš li i nehotice, titrajućim blagim posmjehom, očima u nebo upravljenima? Svečana li, nigda nezaboravna prizora! Al gle! srdce ti najednom začne sve silnije kucati, grudi ti se nadimlju, oči se same zaklope, a tebe više neima na svietu. Duh ti se prenese u daleke nadzemne krajeve, gdje si sladj razkošjem, kakova će tu badava tražiti. Preugodna li, presretna časa! ej, da uviek traje! — A što ti tako razgali dušu, da se odkine od tiela i laganima krilma odprhne u svoju pravu domovinu? Što ti prekine čarobno promatranja otajstvena neba? Zašto čarobno promatranje otajstvena neba? Zašto bacaš često pitljiv pogled prema dražestnom briežuljku, kan da želiš saznati, što mu na obronku biva?

Digitized by Google

Ej, znadem, zašto — odanle razabireš odjek zvučne pjesme, što onkraj brežuljka izvodi tankogrla, ljepolika, dobrosrčna Hrvatica, prekidane časimice ugodnim čvrljuganjem malena slavulj-ptića. To je ona silna moć, koja, rek bi, uzimlje po ruku i vodi u razkošan vrt, gdje bi viekom rado boravio. — —

Tko nevidje, kako se novaci, kad jim valja plug zamieniti ubojitom puškom, kuću otčinsku širokim svietom, težko namrštena lica i suznih očijuh diele od rodbine i prijateljah, kako jim prodire iz prsiuh težki uzdah, kada valja, da pritisnu zadnji cjelov starici majci ili mladjahnoj ljubovci, šaptnuvši tihano „k a d a ili n i k a d a“!? Al poprati jih donekle na njihovu putu, pa ćeš vidjeti, kako jim se bistri čelo, suši oko, dižu grudi, koče ruke a poskakuju lagane jur noge. Mjesto uzdaha: vije jim se iz prsiuh glasna davorija, mjesto tiha šaptanja: razgovorno hrahrenje na skori boj. Evo što poćini skladnoglasna svirka, dirajuć srdce, proničuć dušu! A kako ohrabri kršna junaka u boju tutanj bubnja i zvuk trublje, da nemari srnuti proti dušmaninu, akoprem vidi, gdje mu braća s lieva i s desna kano snoplje padaju! A kako, pitam, uspavkuje nježna majka nejako si čedašce, nesanano?

Ne inako, nego zujeć milu pjesmicu, koja utiši diete i dovabi san. Evo što sve čini zvuk, djelujuć na uho. Kako nas u hramu božjem na pobožnost potiče skladno pjevanje, praćeno ugodnom svirkom i prenosi si pred priestol višnjega! — Sve to se vrši jedinim s l u h o m. — Da nečujemo, bezčuvstven bio bi sviet za razcviljenu udovu u mnogoj struci, za prevarenu djevojku, sgurena učenjaka, smjela rodoljubiva junaka; nebi bilo prave radosti ni veselja u svietu, a slučajno pojavivše se kadikada zviezde danice, nestajalo bi migomice. A odakle da i dojde? Narav je doduše sbori, govori i pripieva; nu slabim i neodrešitim zvukom. Puno bi zaista nesretnije bilo ljudsko koljeno, da mu tvorčeva mudrost nepodieli blagi dar, što ga vičemo: s l u h.

—r.

Digitized by Google

Prirodoznanstvo u pučkoj učioni.

Od Lj. Modeca.

(Nadalje.)

Jazavac je dugačak kao lisica, nu mnogo bjelji; rep i noge su mu kratke a stupa na čitavo stopalo. Dlake je krute, mrko-sive, a na glavi ima crnu prugu povrh očijuh i ušijuh. Nokti su mu oštri za kopanje. Izkopav rupu u zemlji ili jazbinu, načini si u njoj od lišća i slame mekano ležište. Često ga uznemire pa izćeraju iz jazbine psi jazavčari, a vani ga dočeka hitac iz lovačke puške. Jazavac samo danju stanuje u jazbini, noćju pako traži si hranu, naime: mlade zeceve, miševe, zmije, žabe, crve, žir, bukvicu i razno korienje. Čitave zime prespava, a proljećem kad se probudi posve je mršav. Meso mu se jede; od kože se prave lovačke torbe ili š njom povlače kovčege; a dlaka valja za kiste i kefe.

Medvjed je sdepana i nespretna tiela, dugačkom surom, čupavom dlakom obrasla. Rep mu je kratak, noge velike a stupa na čitavo stopalo. On je spor u hodu nu ipak umije puzati i penjati se na drveće, da potraži med divljih pčelah, kojega osobito voli. Stari medvjedi grabe konje, volove, krave, ovce i jelene; mladi pako vole voće, povrće i razne bobulje. Na čovjeka nenapada, van ako je razdražen ali jako gladan. Napada pako sjedeć na stražnjih noguh, pa obara plien svoj snažnima svojima šapama na tla, ili ga pako tako zagrli, da ga zagnjavi. Ljeti se ugoji, a zimi se zavuče u kakovu špilju ili šuplje drvo pa ju prespava, i buduć da za svoga sna ništa nejede, zato do proljeća opet omršavi. U zimi ide se najviše na medvjede u lov, jerbo jih je najlaglje tad svladati. Medvedje meso jedu; osobito kažu, da su tečne butine, glava i jezik. Koža valja za krzno, šubare, pokrivače itd. Medvjedče uhvaćeno može se pripitomiti, te nauči plesati.

Medvjedah imade raznovrstnih, tako jest: 1. Medvjed suronja, živući u cieloj sjevernoj kruglji, blaga pojasa. Suranjah imade i u našoj domovini. 2. Sjeverni morski medvjed=Ursus maritimus. Taj bude na dva hvata dug a do 8 stopah visok. Živi uz obale sjevernih morjah, osobito u Americi, Aziji ali i u Avropi. Ovaj jest osobito divlje ćudi i čovjeku opasan. 3. Medvjed Muntainski, najljući i najjači. 4. Medvjed amerikanski. Jest miran i ukrotljiv. Krzno mu

Digitized by Google

najdražje a poznato pod imenom: crna medjenina. Živi u sjevernoj Americi. Oni okolo zaljeva bafinskoga i hudsonskoga najbolje su kože a oni okolo Misisipe, najgorje. Napokon 5. jest tako zvani medvjed mivalac, ali samo na 2′ dugaćak, dakle skoro kao naš jazavac. Živi u sjevernoj Americi; hrani se kuruzom, jabukami, kostanjem i ostalim voćem. Meso mu se jede a koža učinja.

Medvjed i jazavac sdepana su tiela, stupaju na čitavo stopalo, hrane se živinstvom i bilinstvom; stoga sačinjavaju posebni, naime medvedji rod.

Poziv.

(Svršetak.)

I. Razred.

Školske knjige u pučkih školah katoličkih i pravoslavnih u Hrvatskoj i Slavoniji, sa 7 podrazredah:

1. Katoličke i pravoslavne vjeroučne knjige; 2. Abecedari, bukvari i početnice; 3. Čitanke; 4. Slovnice i pismovnici; 5. Računske knjige pučkih i glavnih školah; 6. Sve u nižih realkah rabljene školske knjige; 7. Knjige što se rabe i što su se rabile u preparandijah. Sve od najstarijih vremenah pa do sada, a tiskane budi kakvimi pismeni.

II. Razred.

Učevna sredstva sa 9 podrazredah.

8. Slike za zornu obuku; 9. Razne prirodoslovne sbirke; 10. Siloslovne i lučbene sprave; 11. Zemljovidi, globusi i druga zemljopisna učila; 12. Računarske kretalje i ine sprave; 13. Krasopisne sprave, pisanke i predapisi; 14. Risarske sprave, obrazci, slikarije i kipotvorine; 15. Učila za crkveno i školsko pjevanje i glasbu; 16. Modeli školskoga posoblja.

III. Razred.

Djela školske mladeži, sa 9 podrazredah.

17. Krasopisi pučkih školah po kotarih i pukovnijah; 18. Krasopisi mužkih glavnih školah; 19. Krasopisi ženskih glavnih školah; 20. Krasopisi nižih s gl. školami spojenih realkah i preparandijah; 21. Risarije nižih realkah i preparandijah; 23. Razni modeli gospodarskih spravah; 24. Svilarstvo i pčelarstvo; 25. Ručna djela ženske školske mladeži.

Digitized by Google

IV. Razred.

Spisi za mladež i školu, sa 4 podrazreda.

26. Spisi za mladež nabožnoga i poučnoga sadržaja, tiskani latinicom; 27. Spisi za mladež nabožnoga, zabavnoga i poučnoga sadržaja, tiskani ćirilicom; 28. Pedagogička, didaktička i metodička djela hrvatska i srbska; 29. Rukopisi djelah namienjenih ili mladeži ili učiteljem pučkih školah, a pisanih latinicom ili ćirilicom.

V. Razred.

Školska djela inih narodah, sa 3 podrazreda.

30. Pedagogička, didaktička i metodička djela inih narodah, a našim učiteljem preporučiva; 31. Pedagogički časopisi inih narodah; 32. Znamenitiji spisi za mladež inih narodah.

Ovako će razredjena biti ova prva naša školska izložba; a iz ove razredbe može svatko uviditi, što se sve za ovu izložbu prirediti može i prirediti ima. Upravljajući odbor učiteljske „Zadruge“ zamolio je ravnateljstvo ovdašnje više realke, da mu ono u svoje vrieme ustupi potrebnih prostorijah u svoj novoj prekrasnoj sgradi, što mu je ono i obreklo; učiniti će i ostale potrebne korake za pospješenje i olakšanje ovoga podhvata; a naročito će se što sam što posredno postarati kod tiskarah, knjigarah, nakladnikah i inih umjetnikah, da što dostojnije popunjen bude I., IV. i V. razred. Medjutim njemu će i u tih razredih dobro doći svaka pripomoć; nego naročito ipak moli, da naše učiteljstvo osobitu pažnju obrati na II. i III. razred, te da nastoji, da što više izloženo bude predmetah tamo navedenih; isto tako, da se po mogućnosti pobrinu naši na peru vrstniji učitelji, da nam i 29. podrazred nebude samo po imenu obstojao. Napokon se obznanjuje, da će sasvim posebno, od upravljajućega odbora „Zadruge“ sasvim odieljeno porotno povjerenstvo, sastojeće se iz najvrstnijih naših vještakah, pregledati i prosuditi sve te izložke, te da će se onda najzaslužniji, budi cieli zavodi ili pojedini izložitelji nagraditi posebnimi poveljami i priznanicami prigodom glav. skupštine učiteljske „Zadruge“, kojom će se ova izložba 6. i sliedeće dane rujna t. g. zaključiti, i o kojoj će se poslje potanje ustanove obznaniti.

Nemožemo ovu sgodu mimoići, a da još i sve naše duhovne i svjetovne školske vlasti i predstojnike javno neumolimo,

Digitized by Google

da nam i oni svi složnimi silami u pomoć priskoče u podhvatu, koj će, ako za rukom podje, na diku i slavu biti i njim i cielomu narodu hrvatskomu. Uz nje pako pozivljemo i svoje pouzdanike, da se oni svojski za ovo zauzmu, da ovaj poziv u svom kotaru okolovati dadu, i da nas što prije izvieste, da li, i kakvomu se je uspjehu nadati.

U Zagrebu, 22. ožujka 1866.

Upravljajući odbor učiteljske zadruge:

Ivan Filipović, predsjednik. — Josip Posavec, podpredsj.

Vjenc. Maŕik, tajnik. — Ljud. Modec, odbornik.

F. Vuksanović, odbornik. — Ivan Šah, odbornik.

Ante Irgolić, odbornik.

Zapisnik

sedme sjednice učiteljske „Zadruge“ držane dne 17. veljače t. g. u prisutnosti svih odbornikah.

1. Pročita se dopis g. Andrije Lovrića, krajiškoga učitelja u Bogičevcih, kojim pita: a) da li mogu k „Zadrugi“ pristupiti i krajiški učitelji, te da li imade njihova sirotčad jednaka prava na podporu sa sirotčadi učiteljah gradjanske Hrvatske, i b) koliko je godišnji prinesak za redovite članove.

Uslied toga dopisa očituje ovaj odbor ad a) da mogu i krajiški učitelji „Zadrugi“ pristupiti, jer se u § 1. naših pravilah veli: „Svrha „Zadruge“ jest ta, da se brine za podporu i uzgoj sirotčadi učiteljah, učiteljicah i podučiteljah svih pučkih, glavnih i s ovimi sdruženih nižih realnih i preparandijalnih učionah u Hrvatskoj i Slavoniji.“ A u § 3. veli se: „Redoviti članovi su samo podučitelji, učitelji i učiteljice pučkih, glavnih ... učionah u Hrvatskoj i Slavoniji.

To se dakle nigdje neizključuju krajiški učitelji; pače jasno se s toga vidi, da i oni mogu pristupiti „Zadrugi“ buduć je i Krajina u Hrvatskoj i Slavoniji.

Da pako imade sva sirotčad redovitih članovah jednaka prava,

Digitized by Google

vidi se iz § 12., gdje se veli: Samo sirotčad onih redovitih članovah, koji su... do svoje smrti plaćali prineske, imade pravo na podporu družtva.

Iz toga se vidi, da ima sirotčad svakoga redovitoga člana pravo na podporu.

Ad b) godišnji prinesci redovitih članovah iznose po § 6. sl. 6 tri forinta, a samo onaj, tko bi se htjeo riešiti godišnje dužnosti može po § u pet godišnjih rokovih jedanput za svagda položiti utemeljiteljnu svotu, koja iznosi po § 6. lit. a 50 for. Nu oni redoviti članovi, koji polažu utemeljiteljnu svotu, imadu jednaka prava s onimi redovitimi članovi, koji plaćaju svake godine 3 forinta.

2. Pročitan je zapisnik učiteljah bednjanskoga kotara, kojim javljaju, da su u svojoj dne 8. veljače t. g. držanoj u sjednici izabrali za svoga povjerenika g. Miroslava Zugšverta, učitelja na Bednji. Ovoj sjednici prisustvovahu kao redoviti članovi: 1. Miroslav Zugšvert, učitelj u Bednji. 2. Dragutin Šic, učitelj Kamenički. 4. Josip Hedji, učitelj cvetlinski. 5. Ivan Vitković, učitelj Klenovnički i Grgur Anderlić, učitelj u Jesenju. — Na znanje uzeto.

3. Istim zapisnikom javljaju isti učitelji, da je njihova želja, da se poveća godišnji prinesak na 5 for. — Ostavlja se glavnoj skupštini.

4. G. povjerenik Miroslav Zugšvert pita, da li je već družtvo oprošćeno od poštarine, i kako se stvar ima sa pečatom pouzdanikah. Prem družtvo još od poštarine oprošteno nije, to se ipak nada, da će mu se molba izpuniti.

Glede družtvenoga pečata pouzdanikah očituje ovim upravljajući odbor, da ga može svaki pouzdanik dobiti, ako će ga uslied 12. točke zapisnika glavne skupštine držane dne 10. i 11. listopada pr. god. učitelji svakoga kotara na svoje troškove nabaviti.

Pečat što si ga može svaki pouzdanik prieko upravljajućega odbora nabaviti stoji 4 for. za svakoga pouzdanika. Ovu dakle svotu neka izvoli svaki pouzdanik položiti, koji bi htjeo pečat imati.

U Zagrebu dne 27. veljače 1866.

Ivan Filipović,
predsjednik.

Vjenc. Mařik,
tajnik.

Digitized by Google

Viestnik.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ uč. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Grad Križevci 20 st.; velč. g. Janda Hinko, župnik 10 st.; gg. učitelji Klepač Tomo, Belčić Franjo, Petak Marko, Čačković Zdravko po 3 st.; pogl. g. Matačić Vjekoslav, veliki sudac 5 st.; pogl. g. Štos, pristav 2 st.; blag. g. Šaner, posjednik i bilježnik 5 st.; velč. gg. župnici Barabaš Lad., Bešvir Mio i Vuković Janko po 2 st.; velč. g. Belčić Gjuro, duh. pomočnik 2 st.; g. Prusac Mato, učitelj 1 st.; velč. g. Vuković Stjep., podarcidj. i župnik 10 st.; g. H. Fr. 10 st.; g. Cesarec Mirko, pekar u Karlovcu 10 st.; občina Karlovac 10 st.; g. Obradović Ivan, načelnik 5 st.; g. Sabljić Vojko, vel. bilježnik 1 st.; g. Šrepel Krsta, grad. blagajnik 1 st.; g. Švajcar Ferdo, grad. satnik 2 st.; g. Tuškan Makso, starešina 3 st.; g. Martinić Liberat, trgovac 3 st.; g. Korais Dragutin, postolar 3 st.; g. Kropač Franjo, krojač 1 st.; g. Begović Nikola, plovan g. n. v. 1 st.; g. Hajdin Stjepan, krojač 2 st.; g. Borčić Stjevo, trgovac 1 st.; g. Mikić Mio, trgovac 2 st.; g. Benić Ivan, trgovac 5 st.; Lukšić Petar, trgovac 3 st.; Köllreiter Rudolf, krojač 1 st.; Ašerfeld A., knjigotržac 1 st.; g. Boben Mio, trgovac 3 st.; g. Ressmann Petar, trgovac 5 st.; g. A. E. Katkić, ljekarnik 2 st.; g. Balaš Mio, trgovac 1 st; g. Florian Brilli, trgovac 3 st.; g. občina Pregrada 5 st.; g. Hehtl Vatroslav, učitelj 3 st.; g. Crnadak Gjuro, trgovac 50 stotinjakah; preuzv. barun M. Ožegović, držav. savjetnik 20 st.; gg. perovodje dvorske kancelarije: Župčić Josip, Stanković Danilo, Živojnović J., Car Stjep.; Rušnov Antun, Stajdaher N. po 2 st.; gg. perovodje dvor. kancelarije Barac Stjepan, Krestić Gjorgje i Vočinčić po 3 st.; g. Veiss Jakov, trgovac 10 st.; g. Huth Dragutin, trgovac 3 st.; g. Zeschko, trgovac 5 st.; Jakić Antun, trgovac 10 st.; gg. Popović i braća Pelleš 5 st.; g. Sollar Franjo, trgovac 5 st.; g. Maicen Andro, pekar 10 st.; Matošek Mio, trgovac 5 st.; g. Senić Gjuro, trgovac 5 stot. Ukupno 309 st. Prenos 805 st. Svota 1114 stot.

U Zagrebu dne 10. travnja 1866.

Ante Irgulić,
družt. blagajnik.

Književne viesti.

Tiskom A. Jakića a nakladom Lavoslava Hartmana izišao je II. dio igrokazah za mladež, preveden Ivanom Filipovićem. Ima tri igrokaza i to:

a) Sablja, igrokaz u 1 činu, po M. Berquinu; b) Kažnjena taština, igrokaz u 1 činu, po istom; c) Pravdaš, vesela igra u 1 činu po J. Kurmayeru. — Od umnih učiteljah očekujemo, da se što više knjižicah svietom razpača, a za dobar prievod jamči nam već samo ime prevoditeljevo.

— Fabiola ili crkva u katakombah; pripoviest iz prve dobe kršćanstva od stožernikah Nik. Visemana upravo je u hrvatskom prevodu g. Josipa Zorića izašla zrlo ukusno dotiskana u Albrechtovoj tiskarni i stoji 1 st. 70 novč. Ova knjiga nebi smjela faliti u nijednoj hrvatskoj i dobroj kući.

— Pjesmarica ili sbirka rado pjevanih pjesamah, što ih je sabrao Gj. Stj. Deželić a izdao Drag. Albrecht. Stoji 1 st. 20 nč. Ovo je dosada najpodpunija sbirka, dočim imade 620 najradje pjevanih pjesamah, pa je bez sumnje i najtočnija.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

H. Ivan Stepić. dosadanji upravljatelj župe u gradu Ivaniću, postao je tamo župnikom. — Preminuo je Stjepan Ambreuš. župnik u Virju.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 9. U Zagrebu, 1. svibnja 1866. Tečaj VI.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće, za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Narodna svečanost.

Potomci svjetoznanoga junaka Nikole Zrinjskoga spremaju se, da proslave 8. rujna t. g. uspomenicu njegova velikoga junačtva i velike mu smrti. Već se na mnogih mjestih pojaviše vriedni rodoljubi, da ovu svečanost priugotove. Poimence stalo se u glavnom našem gradu Zagrebu snažno o tom nastojati. Sastala se već liepa kita otmenijih muževah u centralni odbor, koj da ustanovi programu, po kojoj imala bi se ta svečanost u cieloj zemlji, slavnoga pokojnika, dostojno proslaviti. Muževi, preuzevši na sebe taj trud, netrebaju od mene naputka; zato niti ovaj članak njim na pouku nepišem. Moja želja za sada samo tamo smiera, da se učitelji ovoga narodnoga glasila, a to su većinom učitelji pučkih školah, i drugi obćinari, od srdca zauzmu ove svečanosti.

Razumieva se, da tu svečanost, jer ima biti „pučka“ nesmije slaviti sama intelligentnija čest naroda, već i njegova jezgra i srčika t. j. seljački stališ. Kada se u krugu obiteljskom svetkuje kakova svetkovina, uviek se gleda, da, ako je ikako moguće, nijedan član od ciele obitelji neuzmanjka u družtvu. A što je obitelj u malom, to je narod u velikom.

Osim ovoga imade još i drugih, i to važnijih razlogah, zahtievajućih, da i sâm puk svetkovinu ovu slavi. U njekdanje olympijske igre, u Grčkoj, sgrnuo bi se sav skoro narod iz svih državicah grčkih.

Digitized by Google

A višjim je stališem i mnogo ležalo na takovih sastancih, jer se takovim načinom liepo budilo medjusobno poznavanje, uspješno širili svakojaki proglasi i znatno nietio narodni ponos. Pa tako bilo bi i u nas. Narod učio bi takovom prigodom u svojih običajih bolje poznavati sama sebe, a kad bi još čuo životopis jednoga svojih junačkih predjah, i sam bio bi srdčaniji i sám svjestniji. A da se to prigodom takovih svečanostih laglje postigne, najprije bilo bi od potrebe, da gg. učitelji omladini svojoj već sada u školi pripoviedaju u malih, nu zanimivih crticah poviest one dobe, a u toj poviesti da opišu strahote onovječnih turskih bojevah, i već pod konac da upoznadu školsku omladinu i sa životom Nikole junaka. Budu li dotičnici ovako obučili, tada se neće čuti u zemlji glasovah, kakovih smo čuli prigodom ćirilo-metudijske tisućnice; jer su tada u istinu i nješto razumnija gospoda, neznam, s neznanja li ili s pakosti govorkala: „Ta gdje su te svetce Hrvati najednom smogli? Za tu svetu braću nikada se nije čulo, a sad sve o njih grmi. To su izmišljotine današnjega pretjeranoga vieka i njegovih narodnjakah!“ — A to vam je živa istina.

Zatim pako držim, da nebi bilo dosta, da se na dan same svečanosti na licu dotičnoga mjesta izvode samo igre, smieh i šale, već prije svega toga, da se i duša, a pak pamet nječim okiti i obogati. Zato je hvalevriedan zaključak varaždinskoga odbora, da se slavje počme službom božjom. Naš je narod i u pogansko doba toliku ljubav k nabožnosti i naklonost k svetim stvarim pokazao, kao malo koji drugi. To svjedoče premnoga osobna imena, od Boga na ljude prenešena, kao: Božo, Bogdan, Bogoslav, Bogumil i opet imena od rieči „s v e t“, kano: Svetozar, Svetoljub. Isto svjedoče i mnogobrojne nar. poslovice, u kojih se po stoputah odjekiva bogumili duh, kano: Pomoz Bože; Bog je stari davalac; ak' je Bog dao kravu, dat će i travu itd.

Pod službom božjom neka bi duhovni pastir progovorio slovo „i n t o n o e c c l e s i a s t i c o,“ ali ipak gledom na svečanost. Po tom pako vani, na licu mjesta nebi bilo zlo, ako bi se jedan ili dva iztaknula govornika, pak oni da drže slovo ž i c e s v j e t s k e. Jedan da živahnimi bojami opiše slavni život slavnoga junaka, a drugi, da u obće progovori o srčanosti i hrabrosti hrvatskoga naroda, o ljubavi svojega roda i doma, itd. I kod olympijskih se je igrah krasnoslo-

Digitized by Google

vilo; a znano je, da je Herodot jedan dio svoje poviesti o persijskih ratovih prigodom takovih igrah sabranomu narodu u glavu pročitao.

Iza ovih govornikah mogao bi još jedan ili drugi od boljih učenikah pučke škole koju pjesmicu o „Nikoli Zrinjskomu“ deklamovati. To bi nazočne roditelje od tobož prostijega koljena jako uzhitilo; a a drugo bi mladež potaknulo takodjer na marljivije učenje knjige. Takovih pjesmicah o velikom našem junaku ima po školskih čitankah i drugih knjigah.

Nakon svega toga imao bi početi drugi, manje ozbiljan dio svečanosti, kao što: pečenje vola, janjeta itd.; objed, pjesma, ples i šala. Nu sve to moralo bi imati na sebi biljeg narodni. S toga nije mi se činilo g. 1863. prigodom ćirilo-metudijske tisućnice sgodno, što su starješine njekoga povećega mjesta naše domovine u programu svečanosti uvrstili i skakanje u vreća h. To uzrokuje dašto smjeha i zabave, nu čini se, da bi takova što bezsmislena većma zabavljalo Grenlandeze ili Hotentote, nego li ikoji ogranak slavjanskoga plemena, od kojih je svako bogato na divnih običajih narodnih, kako je bogato more pieskom.

Konačno držim, da bi još bilo veoma prudno, kad bi k ovoj narodnoj svečanosti i gospoda, ili u obće i intelligentnija čest dotičnoga kotara oli okružja došla. Narod bio bi tim uzhićen, a svakako bi ovaj ili onaj u družtvu s naobraženim čovjekom što to probitka za svoj um uhvatio.

Gospodo učitelji! Evo vam opet liepe sgode, kojom možete pokazati i dokazati, da shvaćate: kako li se sve budi, osvješćiva i k cilju svomu primiče narod, komu se zavjerismo, za koj živimo.

U dobri čas vam rekao, a u bolji ju primili! M. K. k.

U h o.

Oko, buduć vrelo pojamah, glavno je pomagalo razuma; jer mu širi djelokrug; uho, vrutak čuvstvah, u najužjoj je svezi sa srdcem, jer preko njega doliće rajsko golubče, navještajuć radost i zloguka ptica, donoseći crne glasove. Odatle potiče, da su sliepci redovito blagosrčni i čuvstveni, dočim glusi, višjega čuvstva lišeni, riedko

Digitized by Google

se nad nizko sebimilje (egoizam) podižu; ugodno je s toga učiti i gojiti sliepa; al je mučno baviti se sa gluhim, jer je tvrd, bezčuvstven. Nadalje, dočim je vid sjetilo više aktivno, sluh je više passivan; zato mnogo manje prieči u misli zanjirena sluh, nego li vid. Ta tko toga i sám neizkusi? Mislim, da je mnogi doživio, da je ušao u sobu zamišljena prijatelja; a taj se ni neobazre, da ga je zovnuo imenom, al mu se neoglasi, dok ga živo nedrmne. Al nesamo da sluh slabo prieči razmišljanje, već ga često upravo podupire, tako nesmeta nimalo mladjahnoga zaljubljenika, žubor odaljena potočića, šuštanje lahorom drmana lišća; već ga dapače dalje zavodi na milom mu polju.

Ugoditi ću, mislim, štiocu, razvedem li na širje, kako je liep razmjer medju vidom i sluhom; jer to vriede sjetila od inih najplemenitija, koja se uzajamce podpomažu, da usavrše dušu. Kano što oko neosjeća, nego svjetlo, tako nedjeluje ni na uho, van zvuk. Kano što sliep neima pojma o svjetlu i boji, isto tako si ni gluh nemože predstaviti kako djeluje zvuk. Kano što svjetlo propušteno prizmom u sedam se raznih bojah razstavlja, isto se tako u istovjetnom zvuku luči sedam glavnih glasah u oktavi. Kano što nastane grozna tama, čim nestane zadnjega traka svjetla, tako zavlada mrtva tišina, čim zamukne zadnji od'jek zvuka. Kano što promnogo svjetlo ubija oko, isto tako brtvi prejak zvuk za uviek uho. Kano što nam zora javlja, da se bliži svjetlo, a sumrak, da će do skora tomu zaodjeti svemir, tako nas opominje mukli rogobor, da se primiče izvor zvuka, a sve slabije šuštanje, da će mu za malo traga nestati u uhu našem. — Divna doisto i zanimiva razmjera!

Važno je pitanje, koje je mnoge dušoslove zanimalo; al i mnoge natjeralo, te su rado priznali, da nemogu razmrsiti zakučastoga toga pitanja, naime: je li žalostnije stanje sliepa ili gluhoniema? Da i ja nesteknem protivnikah, neriešiv jim po volji rečenoga pitanja, okaniti ću se svestranoga razlaganja, te velim u kratko: da bi bio najnesretniji položaj sliepa, da mora živjeti osamljen, jer bi morao od nevolje poginuti; al živuć u družtvu s ljudi, puno mu je laglji, nesnosan inače, udes — mnogih dakako veseljah, što preko oka dolaze, nepoznaje; al mu se um ipak može popeti na stupanj, kadšto i svimi sjetili obdarenu čovjeku nepristupačan; a da uživa mnogo radostih, čistih i uzvišenih, svjedoče vješti dušoslovi (Vidi Esser Psychologie str. 79).

Digitized by Google

Sliepi dakle mogu postati uzobraženimi i sretnimi ljudi, samo što su, nemoguć si sámi pomoći, družtvu na teret. Da je veoma težka rana gluhoniemost, neima dušoslova, koji nebi priznavao; jer od gluha može postati radin težak i neumoran zanatlija; ali uman i uzvišeniji motritelj riedko. S toga i imade više sliepih na svietu, nego li gluhoniemih, kojim moraju, da ostanu umne sile, koje su ipak najdražji biser čovjeka, s većega diela nerazvijene.

N o s.

Završiv razmatranje o sjetilih najplemenitijih i najnuždnijih: oku i uhu; kojih je prvo vrelo pojamah, posliednje vrelo čuvstvah, o čem ćeš se najbolje uvjeriti, kad zavedeš govor sa sliepim, koji će, trgajuć mu se česti uzdah iz grudiuh, govoriti rado i čuvstveno, dočim će ti se gluh, osloviš li ga, na kratko osjeći — da te odpravi — prelazim na sjetilo manje važno, koje neupliva skoro nimalo na razvoj duše, to jest: nos.

Nosom srčemo miris i smrad, njušeć razabiremo si hranu. Kako njušimo? Iz njekih tjelesah prše veoma neznatne čestice sveudilj u zrak, pak ako dopru do sluzovnice — tanahne živci prepletene uviek vlažne kožice — rastave se pomoćju rečene vlage, tim dirnu za čestice osjetne nosne živce, koje diljem obaviesti dušu o svojoj promjeni. Budući, kako rekoh, vlaga sluzovnicom razprostrta nuždno sredstvo za njuh, valja paziti, komu stoji do tanahna njuha, da si ga neotupi il pače neubije silnim cmrkanjem burmuta; jer se tim vlaga suši, nestaje dakle potrebna sredstva za rastav čestih, bez čega neima njuha. Isto je tako nepametno kopkati uviek po nosu; jer ne samo, što je to nepristojno; već se tim dere sluzovnica i kvare živci. Osjet se njuha povećava silnijim srkanjem čestih i opetovanim njuškanjem, što radi takodjer pas, kad hoće, da što nanjuši. Dirnu li se živci iznenada i oštro, to se čovjeku kihne. Cmrkni šćipetak burmuta, pak ćeš bez dvojbe — netrpaš li nosa svaki časak — kihati ko mlado mace, zašto? jer su ti živci silnije no obično grizkim burmutom uzdrmani. Premda redovito kihanje nije skopčano s nikakovom nesrećom, to se ipak osobito kod silovitijega kihanje može unesrećiti čovjek, prekinuv mu se naglim drmanjem nježna sveza u glavi, s toga mislim, da je odavle potekao običaj nazvati kišuću „pomoz Bog il na zdravlje“. Rekoh, da iz mirisava tiela prše sitne čestice, koje se

Digitized by Google

do nosa dolepršiv, rastave; al je čudnovato, kako mnogo tielo na daleko svoj miris širi; a nepozna mu se na površju, da ga je išto izhlapilo. Tako pripoviedaju, da raste na obali Provence vrst ružmarina, koji ćeš na 20, pače 30 miljah daleko nanjušiti; a znamo o mošusu, da se jedva poslje godine opaža, da je nješto umanjio, premda siplje na daleko jak miris; mora dakle, da su te česti izvanredno neznatne; a živci nosni, da su osobito osjetni. Njuh nadalje posve malo djeluje na razvoj duše naime samo u toliko, što nas opetovani istovjetni osjećaj opominje, da smo u takovu položaju već morali biti. Tako, zabludiš li noćju na neuredjeno groblje, gdje ti mrtvački vonj grize nos, domisliti ćeš se brzo, kud si dospio. Al nješto moćnije ipak budi čuvstvo, blaži čovjeka, udobrovolji ga i razigra; s toga običavahu dieliti, a i sada su još vjerni običaju predjah, istočnjaci te diele medju prisutne imenito na gostbah, mirisnih stvarih svake ruke; da se, ako li je tko nujan, razpoloži, ako li je zamišljen, da si raztjera misli. S istoga razloga scienim, da si i današnji krasni spol lieva silu mirodijah na glavu, maramu, ne riedko i na suknju; jer mu to, samo nasladu tražeću godi pa mnije, da će se tim i mužkarcem priljubiti, neutuviv bjedne, da to još vriedja misaona muža, pa da će ga upravo tim od sebe odtjerati. Oko i uho, sjetila su, kako jih skoro svi dušoslovi ozivlju objektivni; jer osjećaj, što u njih biva zavisi o vanjskih predmetih t. j. svi ljudi zdravih očiuh trpe, gledeć isti predmet, isti utis; a i svi ljudi, prisustvujuć istomu zvuku svirale, ćute istu promjenu duše. Tu valja paziti, da neodsudiš tvrdnje, nerazmisliv je točno. Istina je dakako, da mnogoga, u svirci nevježu, zanese glas čobanskih diplah, dočim svirača tanka sluha vriedja; al to neruši nipošto moje tvrdnje. Jer bio ti sluha u svirci tupa ili izbrisana, isti zvuk budi u tebi istu mienu; ali u prvom slučaju naime: ako si tupa sluha, neumiješ razabirati sklad zvuka; nisi, da tako kažem, upio pravila, o koje bi točno sudio: je li zvuk skladan i umjetan; a u drugom, ako si uha izbrisana i izvježbana, čim ti do ušiuh dopre zvuk; već znadeš, koliko vriedi, pa ma po tom i cienu udaraš. Mnijem, da sam tim primjerom dostatno razjasnio, da nepotiče razan sud o vanjskom zvuku od razlitoga djelovanja na sluh i odatle na dušu; već se temelji na usavršenju sluha pomoćju razuma. Isto tako kad motri sjajnu zgradu sukroman seljak i vješt putnik, razan će jim biti sud o velebnoj zgradi, dočim će se seljak s nje-

Digitized by Google

zine ogromnosti i sjaja snebivati, niti će moći od nje očiuh otrgnuti, putnik će joj promieriti, pa će poći, neozrev se više na nju, svojim putem dalje, zašto? zar neosjeti jedan i drugi istu zgradu? Bezdvojbe — al dočim seljak slične zgrade u svom životu nevidje, neimaše ju mjeriti ob ino no svoje nizke, rupinaste, razpukle koljebe, nasuprot mjeri ju putnik o nebosižne hramove rimske i viećnice francuske, pa mu se učini, prispodobiv ju s njimi, kao maljušna kćerka prema razvijenoj majci. Tako dakle glede na oko i uho osjećaj uviek je isti — drugčije se imade sa nosom, koji nazivlju subjektivnim. Uzmi dva brata jednako u svem odgojena, pa ćeš se često uvjeriti, da će jedan najvećom nasladom mirisati n. p. koji cviet, dočim će se drugi ljutiti, ako mu isti cviet samo pod nos staviš. Tako pripoviedaju dotični životopisci o Šileru, njemačkom čuvenom pjesniku, da mu nije bilo ugodnijega mirisa nad onim, što je razvijala trula jabuka; a o Quercetu, pisaru Franjo I., pišu, da mu je krv na nos udarila, ako je srknuo miris zdrave jabuke. (Vidi Esser Psychologie str. 80). Što da je tomu uzrokom, ako ne subjektivnost njuha? — To nam takodjer jasno svjedoči, da nije njuh baš od velike važnosti; jer je malo do toga stalo, vriedja li ga što ili mu godi. Da mu je važnost veća, potreba nuždnija, sjegurno bi mudri tvorac ustrojio ga na put oka i uha, da mu bude osjet u svih istobitan. Premda je njuh od male važnosti; a ono se nemože ipak reći, da nije koristan; znamo bo, da je moćno sredstvo razaznati, jeli tko zamro, ili mu je duša zbilja tielo odbiegla, metati pod nos tekućine što grizkijega mirisa, koje drmne, imade li još u tielu duše, živce te se na zamrlu opazi trag života. Isto se tako nedade tajiti, da nam njuh, buduć njekom šupljom u savezu s ustima, zasladjuje hranu; zato onaj, koji je izgubio njuh, neosjeća ni njuh, neosjeća ni polak ugodnosti u hrani, kao što drugi zdrava njuha.

Mogao bi tko iztaknuti, ako zbilja stoji s naukom o njuha ovako, kako le ovdje razloženo, kako da čovjek, noćju spavajuć, neosjeća mirisa nikakova, ako mu primakneš cviet, premda mu nos nije zatvoren, nit mu se zluzovnica osušila; a niti se nemože reći, da su mu živci nosni dnevnim njušenjem tako umoreni, te nemogu osjećati djelovanja razstavljenih čestih; jer čovjek često sav dan sjedi u zatvorenoj sobi, te ni neima, što da njuši? Dakle stoji, da i duša noćju počiva? — Nipošto! Drugi je razlog, zašto si čovjek spavajuć

Digitized by Google

nije sviestan, ako mu je tko što mirisava podmetnuo. Ovdje je isto pitanje, koje se i namiće kod sluha, naime: zašto neznam, trgnuv se sa sna, jeli sve za moga spavanja oko mene mnkom mučalo, ili se je glasno rogoborilo? Svakako bi krivo učio, koji bi tvrdio, da zvuk na uho, a pršeće česti iz tiela mirisiva na nos nedjeluju; jer ta se tvrdnja neosniva na nikakovoj podlozi. Pravi je razlog tomu pojavu taj, što su za spanja živci, koje sam u prvom članku ozvao duševnimi, neosjetni, tako da čovjek nezna, što mu s dušom biva. Čovjek dakle i čuje zvuk, i njuši vonj; al si toga sviestan nije s u t r u d j e n i h ž i v a c a h d u š e v n i h. S toga će čovjek, koji je sav dan, šećuć i badavačeć, proveo, čim malo što zašušti, prenuti se sa sna, dočim kraj umorena seljaka skači i viči, koliko te volja, on nemari zato, već hrče kao i prije, isto tako netrebaš vrlo grizkih mirodijah tražiti, da probudiš sav dan prozorom povirkujuću gospodjicu, doćim ćeš za prebijena vojnika jedva dosta oštrih naći, da mu pometeš sladak san. S istoga će razloga mlinar brzo skočiti na noge, čim mu noćju kolo stane, i ljuljano će diete u plač udariti, čim mu majka prestane pjesmicu zujiti; a neće ti takodjer dugo goditi san, ako te iz čista ljetnika, spavajuća, prenesu u smradan hljev.

Na svršetku zbiljno opominjem osobito nemudre roditelje, koji imadu slabašne djece, da netrpaju u sobu puno cvieća svake ruke, kad polaze spavat; jer iz njega prše i noćju mirisne čestice, koje mogu, usrknu li se preko mjere, te dužje vremena, čovjeka, osobito diete baciti u nesviest; pače imade primjerah — kako pišu dušoslovi — gdje su dušu iz tiela iztjerale. Pamtiti valja, da neima ljepšega i ugodnijega spavanja, nego u čistoj, zračnoj ložnici. —r.

Slovnica u pučkoj učioni.

(Nadalje.)

Malo je možda narodah tako sretnih, kao što je upravo naš, kojega živu besjedu uzeše mu pisci u knjigu domala onako čistu i istovjetnu, kao što nam ju on sačuva. Ono nješto promjenah, može se uzeti, izčezne posve, uzporedivši jezgru književnoga jezika s narodnim, s pučkim. Uz sve to, prva je dužnost svakoga učitelja, da temeljito pozna i ove neznatne različnosti jezika našega; treba da se upozna sa starijom knjigom našom; valja mu čvrsto razumjeti i

Digitized by Google

najnovije preporodjenje njezino a pri tom svakako podpunoma proučiti sva tri razriečja naša, štokavsko naime, čakavsko i kajkavsko, česa ako neučini, badava mu sva muka, kojom se muči učeć slovnicu; zaludno mu obučavanje.

Jer uzesmo u knjigu narečje tako zvano štokavsko, a svakomu učitelju nije sudjeno, da upravo dodje medju štokavce, već prema sreći i sudbini bud medju ove, druge oli treće: to je već u tom velik razlog, da se sva tri razrečja dobro promozgaju sa gledišta znanstvenoga, da se uzmogne s početka svojega učiteljevanja uspješno prilagoditi jedno drugomu, hoću da reknem: učitelj učenikom si, a učenici učitelju si; da si naime na vlas uzmognu razumjeti.

To se pričinja kao da je suvišno; nu, pripoznati nam je ipak, da, prem nam je jezik jedan, to je zaista čisti štokavac podosta nerazumljiv djeci si n. pr. zagorskoj i naprotiv, a to ne s različnosti riečih, već s prerazličnosti naglašivanja, kojim, jeli čisto, pravilno i zvučno, ponajviše pripomaže se razumievanju.

Uz ova, jerbo se veli, da već u prvom razredu učimo jezik, što se obično samo veli: slovnicu, što da čini učitelj pučkih učionah? Velim ovo:

1. Jesi li slučajno medju štokavci, kojih skoro splohom uzesmo narečje u knjigu, laganiji ti posal.

Takov znaj, da ti djeca sbore posve dobro, ali ipak pamti si i to, da se upravo tamo zlo rabe treći, šesti i sedmi padež, sva tri vazda na ima, ama; da se i tamo, manje više zlo i nedosljedno naglašuje a prerado dodavaja zaimenom suvišne slovke kao: ka, kare itd. n. p. meneka, tebeka, menikare itd.

Jesi li ova primetio i dobro shvatio, neimaj druge brige u prvom razredu do ove: »govori vazda sam u školi liepo, pravilno i dobrim naglaskom; nastoj, da ti i djeca isto tako sbore a nepropusti nikada, da neopraviš mahom svako diete, slučajno šta zlo i nepravilno izustivše. Toliko u obće.

2. Jesi li medju kajkavci oli čakavci, — vazda si mislim učitelja, posve dobro književnim jezikom govorečega — tu si našao većih prieponah, težjih mukah a pravo reći, tu ti se valja, osobito pako medju kajkavci, junački opasati, da uzmogneš u jezičnoj obuci postignuti, šta si sudiš.

U prvom smo razredu, s toga unapried znaj, da nemože od tebe

Digitized by Google

nikoja vlast zahtievati, da ti već ove godine djeca dobro, t. j. po knjizi govore.

Valja samo znati, da nam je i ovdje jezik jedan u bitnosti svojoj a proučivši ga te prispodobivši sa štokavštinom, uvjeri se na brzu ruku, da je u nječem predniji od one, da je čakavština bližja štokavštini nego kajkavština a naglasak jim opet različan. Učitelj, u ovih se stranah naroda deseći, nebudi, poput mnogih premudracah, toga uvjerenja, da čakavske i kajkavske rieči zato, — što jih nerabi, — jerbo jih neima — štokavština, navaljaju, da se nemogu u knjigu uvadjati; neizpravljaj si diete, rekne li ti n. p.: Vino je c e n o; dobio sam nož z a b s t u n j; o k n o je veliko; z v o n i k je visok; p i v n i c a je tmična; š k o r n j e su stare itd. — u uvjerenju, da nije reklo tobože književnim ili štokavskim jezikom, već u takovih slučajih smjelo reci, da je izreklo čisto hrvatski a i bolje, nego li: vino je j e f t i n o; dobio sam nož b a d a v a; p e n d ž e r je velik; toranj je visok; p o d r u m (ali jošte i kelder) je tmičan; čizme su stare itd. — Drugimi riečmi: koliko putah rabe ti djeca čisto hrvatshu rieč, ako se baš ona nerabi u štokavštini, reci da je dobra, a jer imademo, — hvala tvornosti naroda našega — za jednu istu stvar i poviše imenah, to nam je dužnost, da takova djeci mahom s početka reknemo i to što češće opetujemo s razloga, što jošte neimamo za sve nas posve jedan jezik, posve svakomu nas razumljivu knjigu a jedino ovim nastojanjem upoznat će nam se mladež sa svakom riečju, ma ju upravo i neusisa majčinim si mliekom.

To valja i za one, deseće se medju štokavci, naročito pako za učitelja u Slavoniji, u kojoj nam narod rabi množinu tudjih, osobito pako turskih besjedah. Varao bi se, misleći, da nam je štokavština posve čista; s toga i ovdje moramo najvećjom brižljivošću izkorienjivati sve, što je tudje pak pomnjivo zamjenjivati besjedami čisto slovjenskoga koriena. Kao što brižljivo a upravo na juriš sijemo kajkavštinom i čakavštinom mnogo riečih štokavskih, onim inače prije posve nepoznatih, isto tako dužnost nam je, da pleveć štokavštinu i goneć razne nespodobe iz nje, istodobno zamjenjivamo one nalipe pravimi, čistimi i sočnimi hrvatskimi besjedami a to bez ikakova straha, nebi li možda tim provincijalisme širili, kao što se to mnogoj plitkoj ili ostareloj duši prividja, već smjelo i odvažno, jer nam je nakana i sveta dužnost izraditi na učiteljskoj poljani: da nam što prije

Digitized by Google

u istinu postane knjiga cielomu narodu posve i s plohom razumljiva, knjiga jedna, knjiga pučkim jezikom pisana, što danas jošte nije O tom može samo pučki učitelj govoriti, jer se jedini bori s raznimi prieponami u jezičnoj struci, a zato i njegova je ponajprije briga, da čisti, ravna, rahla, triebi, obara al i bolja stvara.

(Dalje će slieditі.)

Dopis.

Iz *Magjerova*. (Dopis.) U kratko evo vam mile i ugodne viesti, s kojom, pravo reći i zakasnih.

U kotaru zelinskom imasmo samo jedino župno mjesto, naime Remetinec bez učione, prem da nastojaše svimi svojimi silami takovu podignuti vriedni i obće ljubljeni rodoljub, dični starina ondješnji župnik i kot. šk. nadziratelj g. Josip Mikec. Tako već jest u svietu, da mnogi izvede sve svoje nakane bez muke i truda, a mnogomu se protivi sve živo i neživo u najplemenitijih poslih, šta više, i ganja ga i juri i napastuje, samo da neizvede, što si umislio.

Za ovu školu pisalo se i spisavalo već od g. 1858. i županiji varaždinskoj, i namjestničkomu vieću da i samoj kancelariji a nikako i podnipošto nemogaše se postići svrha sve evo do same 1865. Sve to savlada revni naš starina a na sve ga podticalo vazda vruće mu rodoljubivo srdce, kucajuće za narod svoj, kojega dičnim sinom ponosno se viče.

Učiona dakle remetinečka s nova na kat sagradjena, bude ove godine mjeseca siečnja sretno blagoslovljena blagom desnicom istoga gospodina župnika u nazočnosti pogl. g. Julija Bubanovića i Jakova Hadrovića na veliku korist dotične župe a najveću radost vriednoga g. Josipa Mikca, nemogavšega mirovati, dok neuvidi, kao što govoraše, nevinu mladež župljanah svojih u školjskoj sgradi sakupljenu a takovu dok nepreda valjanu, mudru i obzirnu učitelju. Za isto učiteljsko mjesto razpisan je i natječaj s plaćom: 262 for. 34 vagana žitka, 18 hv. drvah, stan, vrt i ostale školarske pristojbine. S. H.

Zapisnik

osme sjednice učiteljske „Zadruge“ držane dne 21. ožujka t. g. u prisutnosti svih odbornikah.

1. Zaključeno opetovano pozvati pojedine učitelje u svakom kotaru, da sazovu učiteljsku skupštinu, te da čim prije izaberu svoga povjerenika.

Digitized by Google

2. Zaključeno pozvati sve domorodne gospoje i gospodične, neka našu lutriju na korist „Zadruge“ podupiru raznimi ručnimi radnjami i shodnimi darovi.

3. Opunovlašćuje se knjižara Albrechta i Fiedlera u Zagrebu, da u ime upravljajućega odbora pozove sve izvanjske knjižare, da izlože shodna pedagogičko-didaktička djela i ostala učevna sredstva.

4. Pročita i odobri se program za izložbu školskih stvarih.

5. Umolit će se sl. ravnateljstvo ovdješnje realke, da odstupi u svojoj sgradi prostorije za izložbu.

6. Gja. Barica Mrazovićeva umolit će se, neka bude predsjednicom u gospojinskom odboru, koji će se sastaviti, da kupi dobrovoljne darove za lutriju.

U Zagrebu dne 21. ožujka 1866.

Ivan Filipović, predsjednik. Vjenc. Mařik, tajnik.

Zapisnik

devete sjednice učiteljske „Zadruge“ držane dne 28. ožujka.

1. Pročitan dopis karlovačkoga pouzdanika, kojim javlja, da je našemu družtvu pristupilo 15 novih podupirateljah, kojih imena će doskora priobćiti. Radostno na znanje uzeto.

2. Zajedno pita ovaj pouzdanik, kako se stvar ima s družtvenim pečatom pouzdanikah. Glede toga upućuje se g. pouzdanik na točku 4. zapisnika 7. odborske sjednice.

3. Pročita se dopis sl. gradskih poglavarstvah u Varaždinu i u Osieku, kojim izražuju želju, da im se pošalju družtvena pravila „Zadruge“, da uzmognu shodna odlučiti. Zadovoljit će se želji istih sl. poglavarstvah.

4. Odbor „Zadruge“ proglašuje pedagogički list „Napredak“ svojim organom, preporučajuć ga svim gg. učiteljem.

5. Pošto je upravljajući odbor iz izvornih listovah saznao, da su gg. učitelji koprivničkoga kotara izabrali g. Jakova Šalamona za svoga pouzdanika, to će se isti gospodin pozvati, da što prije podnese izvješće o skupštini, kao i o tom, koliko je članovah u njegovom kotaru našemu družtvu pristupilo.

Digitized by Google

6. Pročita se dopis sl. poglavarstva kr. sl. grada Karlovca, kojim javlja, da isti grad kao utemeljitelj našemu družtvu pristupljuje, te da će utemeljiteljnu svotu položiti u 5 godišnjih rokovih, a prvih 10 for. da je već izručio karlovačkomu povjereniku g. Vinku Blažekoviću. Na radostno znanje uzeto.

7. G. Stjepan Iveković, občinski bilježnik u Klanjcu šalje 20 for., što ih ista občina našoj „Zadrugi“ dati odlučila. Zahvalno na znanje uzeto.

8. Pročita se dopis g. Juraja Zorića, kapetana u miru u Orlju, kojim pita, bi li i pod kojimi bi uvjeti mogla stupiti u naše družtvo udova pokojnoga Mirka Taberšaka, bivšeg učitelja u Krajini, koji je umro 30. lipnja 1861, ostaviv iza sebe dvoje djece, od kojih je jedno umrlo. G. kapetanu Zoriću odgovorit će se, da uslied § 3. naših pravilah nemogu udovice učiteljah našemu družtvu kao redoviti članovi pristupiti.

9. Predsjednik javlja, da je preč. g. kanonik dr. Franjo Rački, školski savjetnik, pristupio družtvu kao utemeljitelj, te da je prvih 10 for. položio. Uzimajuć ovaj plemeniti čin školskoga našega poglavara na radostno znanje, nada se odbor, da će se i druga gospoda školski poglavari u ovaj krasan primjer ugledati, te da će i činom zasvjedočiti, da im zbilja leži do bolje budućnosti i sretnijega udesa povjerenih im učiteljah i njihove siromašne sirotčadi.

10. G. Somogji, učitelj križevačke glavne učione predaje odboru osobno 30 for., i to u ime grada Križevca 20 for., i u ime veleč. g. Hinka Jande, župnika na Preseki, koji našemu družtvu kao utemeljitelj pristupljuje, 10 for. kao prvu godišnju pošiljku od utemeljiteljne svote. Ovom prigodom nemože upravljajući odbor na ino, nego izjaviti najveću svoju zadovoljnost i zahvalnost g. povjereniku križevačkomu i čitavomu kotaru, gdje je dosada najviše utemeljiteljah našemu družtvu pristupilo! Živili svi toli revni i plemeniti domorodci!

11. Predsjednik predlaže, da bi upravljajući odbor u svoje sjednice, što će ih držati glede uredjenja izložbe, pozvao i gosp. Josipa Devidea, tajnika trgovačke komore u Zagrebu, koji si je toli velikih zaslugah steko kod prve naše hrvatske izložbe, držane god. 1864. Jednodušno primljeno.

12. Zaključeno razposlati poziv i prijavnice glede izložbe na sve pouzdanike „Zadruge“, da ih porazdiele medju učitelje svoga kotara.

Digitized by Google

13. Ima se umoliti vis. vojno zapovjedničtvo u Zagrebu, da izvoli iste pozivnice i prijavnice razposlati svim učionam u Krajini.

14. Naklada školskih knjigah u Beču i u Budimu umolit će se, da pošalje na izložbu sve svoje hrvatske i srbske školske knjige za pučke, glavne i niže realne učione.

15. Pozvati će se sva upraviteljstva pojedinih rudnikah u trojednoj kraljevini, neka izvole na izložbu poslati sve vrsti rudah iz njihovih rudnikah.

16. Pozvati će se sl. ravnateljstva hrvatsko-srbskih preparandijah, da bi nastojala, da budu njihovi zavodi polag programa na izložbi što dostojnije zastupana.

17. Izraziti će se sl. kazališnomu odboru u Zagrebu iskrena zahvalnost zato, što je dne 8. ožujka priredio kazališnu predstavu na korist „Zadruge“, koja je doniela ukupno 105 st. čistoga dohodka.

18. Umoliti će se sva uredničtva naših listovah, neka izvole pokloniti svoje časopise upravljajućemu odboru „Zadruge“.

19. Stupiti će se u savez s izložbenim odborom u zlatnom Pragu, koji takodjer priredjuje dojdućih praznikah školsku izložbu, a isto tako zamolit će se družtvo „Volksschule“ u Beču, da bi nas od svoje strane podupiralo u izvedenju ove izložbe.

U Zagrebu dne 28. ožujka 1866.

Ivan Filipović v. r.
predsjednik.

Vjenc. Maŕik v. r.
tajnik.

Našim domorodkam!

Upravljajući odbor učiteljske „Zadruge“, kojoj je svrha svojski se zauzeti za podupiranje, odnosno i odgojivanje učiteljske sirotčadi, dobivši od c. kr. financialnoga ministarstva dozvolu, da uredi lutriju ženskih rukotvorinah i inih darovah i da njezinim čistim dobitkom uzmogne povećati zadružnu glavnicu, obrati se s molbom na nas niže podpisane, da ustrojeni centralni gospojinski odbor, koji bi imao primati i kupiti darove i rukovoditi poslove lutrije, što se ima dne 7. rujna t. g. prigodom izložbe učevnih sredstvah na korist učiteljske „Zadruge“ u Zagrebu urediti.

Podpisane zadovoljiše s veseljem i iskrenom pripravnošću pozivu upravljajućega odbora „Zadruge“; sastavši se većina njih na dogovor u stanu presv. g. grofice Kulmerove ustrojiše gospojinski odbor, pa

Digitized by Google

izabraše za predsjednicu presv. g. Korneliju Kukuljevićevu. a za podpredsjednicu g. Lj. Bedekovićevu.

„Kao centralni gospojinski odbor, kojemu ru povjereni poslovi „lutrije obraćamo se na Vas, domoljubne kćeri naroda našega, da po „svojoj mogućnosti ma i kakvim darkom sastojećim ili u rukotvori„nah ili drugih bud kakovih predmetih podupriete i uspješite ovaj „čovječni podhvat.“

Plemenita Vaša misao, Vaša ljubav prama domovini, nježnost srdacah Vaših kao i poznata Vaša blagotvornost, sjegurnim su nam jamstvom, da se našemu pozivu oglušiti nećete, već da ćete svom snagom i revnošću nastojati oko toga, da si svi osvjetlamo lice pred narodom svojim kao i pred tudjimi narodi!

Odazvavši se našemu prijateljskomu pozivu postavit ćete si stalan spomenik najiskrenije zahvalnosti u srcih učiteljah roda svoga i njihovih porodicah, a nagradit će Vas svemogući Bog!

Dotični darovi neka se šalju najdulje do 31. srpnja podpisanoj predsjednici. (Visoka ulica broj 158.)

U Zagrebu dne 8. travuja 1866.

Gospojinski odbor.

Kornelija Kukuljevićeva, predsjednica. — Ljub. Bedekovićeva, podpredsjednica.

Ivan Šah, tajnik.

Aleks. grofica Kulmerova,	Jelis. Subotićeva,
Josipa Vancaševa,	Justina Šuhajeva,
Barbara Mrazovićeva,	Ljudm. Dutkovićeva,
Berta Muhićeva,	Ljudmila Šramova,
Marija Crnadkova,	Amalija Zoričićeva,
Sofija Devidcova,	Ljubica Mařikova.

Rodoljubivomu občinstvu ujedno radostno javljamo, da je središnji gospojinski odbor već više sjednicah imao, da se njegovo djelovanje neobično razgranjuje a do sada već, da se i preko tri stotine raznih stvarih ubilježilo za buduću lutriju, svemu pako tomu dično prednjači revna predsjednica, presv. gospodja Kukuljevićeva. Samo napried, samo složno, jere slogom sve je možno!

Digitized by Google

Viestnik.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ uč. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Uz. g. Juraj Haulik, stož. i nadbiskup, kao utemeljitelj 200 st., svietli g. Josip Šokčević, ban Hrvatske i Slavonije, kao utemeljitelj 50 st., presv. gospodin Ivan Kukuljević, vel. župan kao utemeljitelj 20 st., presv. grofica Sermage, kao utem. hrv. slav. razteretnicu u 100 st.; občina Oborovo, kao utem. 50 st.; preč. g. Filetić Ernesto, kanonik, kao utem. 10 st.; g. Pongrac 20 stot.; občina sv. Ilia 20 st.; p. n. Popović Anast., Šivić Franjo, Gašparić Franjo, Pulzer i Moses, Švigir Josipa, občina Beretinec, Biskupec svaki po 10 st.; Kaizer, Concilia Iv., Stuper Martin, braća Nossan, Spitzer Herman, Koller Nikola, A. Hondl, Huzek Andro, Kozler Anka, I. Vagner, občina Beletinec, Črešnjevo, svaki po 5 st.; Maćafat Iv. i V. Dizdar, svaki 4 st.; Barišec Mato, Klaić Franjo, Rois, Benko Josip, udova Matica, Grohman, Krobot Franjo, Dvoršćak Ivan, Rösler Josip, Brajković Kata, svaki po 3 st.; Osvald Ivan, Popović Ivana, Račić, Spiegelhalter, Neidhardt Franjo, Doll, Sabljić Eugen, Hinterhober Vjekoslav, Kraus Bogomir, Andrijević, Sorgner Vilim, Ivanc, svaki po 2 st.; Dolovčak, Hönigsberger, N. K., Guthardt, Korotaj, Lorenz Nusko, Gorenec Janko, A. D. Popović, svaki po 1 st.

Ukupno u gotovom	470 st. i hr.-slav. razt. u	100 st.
Prenos u gotovom	944 „ „ „ u	170 „
Svota . . .	1414 st. i hr.-slav. razt. u	270 st.
Od ove svote kupljeno je 15 hr.-slav. razteret. u 100, za	1030 st. 60 novč.	1500 „
U gotovom . .	383 st. 40 nč. u hr.-sl. r.	1770 st.

U Zagrebu 27. travnja 1866.

Ante Irgulić,
družt. blagajnik.

(Ljepša nada učiteljskim pripravnikom.) Učenici srednjih i višjih učiteljištah polaze mirne duše učione si s uvjerenjem, da su oslobodjeni od vojničtva, ako li dobro u naucih napreduju. Učiteljski pripravnici — žalibože neuvršćeni u srednje učione, a bormeš nisu niti trivialci — sve do danas su ove sreće, da ga može i najboljega u svako doba bielim remenjem prekrižati. Sada se glasa, da bi se mogli ako su i unovačeni uz dobar napredak, tobože kao za dopustnike smatrati, a svrše li dobro izpit, i posve od vojničtva oprostiti. Dao Bog, te se to obistinilo, jer se zaista neda učiti u takovoj neizvjestnosti. Svakako prieka je potrieba, da se to već jednom i saborskim člankom uzakoni.

Javna zahvala.

Prigodom prvog polugodišnjega izpita, držana dne 10. travnja 1866 na učioni Vel. Erpenjskoj, obdari pogl. g. Josip Brigljević, kano mjestni učione nadziratelj, 2 bolje napredujuća učenika i dvie učenice liepom novčanom svotom a podpisanomu dade 5 for. da takove u blagajnu „Zadruge učiteljske“ uruči! Dočim se pogl. g. darovatelju u to ime javno, usrdno zahvaljuje, dao Gospod, da mu ručica cvietom cvala, a dušica raj dopala!

U Vel. Erpenji dne 11. travnja 1866. J. Jurak, učitelj.

☞ Napjev za „djetinsko veselje“ dobije se kod g. kateketa Stjepana Tadića u Zagrebu po 5 novč. od komada.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 10. U Zagrebu, 15. svibnja 1866. Tečaj VI.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Casopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

U s t a.

Kano što je, kako vidjesmo, od male važnosti nos; jer mu djelovanje malo il nimalo neupliva na razvoj duše: isto su tako i usta od neznatne ciene, u koliko kusaju; al jim se vriednost znatno diže, uzmu li se smatrati kano nuždno sredstvo govora. S toga ću ja ob ustiuh, u koliko kusaju, na kraće razpravljati, dočim ću, u koliko su nuždnim sredstvom govora, na širje razvesti.

K a k o k u s a m o? Svatko znade, da se u ustiuh uviek nalazi njeka vlaga, koju zovemo obično slinom. Takodjer može svatko lasno opaziti, da imade na jeziku i na dolnjem i gornjem nebu sila sićušnih vršakah, o kojih valja znati, da je svaki bogovietni pun tanahnih, za raztvorene čestice osjetnih živacah. Kada dakle čovjek uzme hranu — dakako raztvorivu — to ju zubi, ako li je tvrda, razglobe, a slina posvema rasčesti. Timi se česticami živci drmnu — i mi kusamo. — Kao i kod drugih sjetilah tako i kod ovoga zavisi dobar osjet ob osjetnosti živacah. Zato nerade mudro oni, koji preko mjere duhane; duhan bo, buduć grizak, mori nježne živce; a bez živacah osjetnih, dobra kusa lje neima. Onaj pako, koji pijuć duhan, bez prestanka pljucka, neka, ako si je prijatelj, mahom odvrgne sve, što duhanom zaudara; jer takov ne samo da si živce ubija, već si i sveudiljnim pluckanjem usta suši, što je po kus najpogubnije — a kako to prsa ubija, dobro znadu liečnici. Zato možeš lasno vidjeti, gdje

Digitized by Google

strastni duhandžija kraj najljepše pečenke mirno svoju smotku cmolji, dočim se drugomu za njom skomine miču. Hoćeš li da smašno i oslastno jedeš, po malo puši. Lahko si takodjer riešimo, za što nas suho pečenje il suh hljeb, pa ma kako bio pripravljen slabo privlači; najme zato, što neima u njem onoga, što najvećma djeluje na živce, dakle što čini hranu slastnom, mislim soka; dočim se tim radje omašćujemo pečenkom čim je sočnija.

Važnija je služba ustiuh, da budu sredstvom govora. Pravo reče drevni, u svojoj struci nedostižni Rimljanin [1]: „Nad svim, što imade na svietu, gospoduje moć govora, vriedna je odista i božjega izvora! Njom bo biva, da se onomu, čega neznamo, učimo; a ono, što znamo, druge da učimo .... ona izvede ljude iz pustoši i divljači.“

Da mognemo govoriti, nuždne su mišice, što miču prsima, dušnikom [2]) i gljotom [3]): čim su jačje mišice, tim je i glas gromkiji; a čim su mišice slabije, tim je i glas mukliji. Zato se nečudi, ako ti čovjek, koga je sušica posve izjela, tek šapuće, kad bi morao vikati; jer nemože — mišice mu iznemogoše.

Dušnik spojen je s jedne strane s plućama; a s druge s ustnikom preko gljota ili jabučice. Na vrh gljota imade zaklopčić; što se zatvori, čim što gutneš, da se tako neošteti gljot. Kada dakle čovjek, načinom nam dakako neshvatljivim, stisne iz pljućah zrak, to se taj dušnikom digne, dopre do gljota, tu se odbije o tanahne pletčice, [4]) koji se, kako uztreba, sûzuju i šire, i tim odbojem nastane ono, što velimo — zvuk, glas. Budući dakle da gromkost glasa, kako vidjesmo, zavisi o krepkoći mišicah, moglo bi se pitati, kako da ženske obično proizvode višje glasove nego li mužki, premda se mora dopustiti, da su jim mišice prsne neriedko čvršće od mužkih? Tudje valja opaziti, da tanahnost glasa ponajviše ob odboju zraka u gljotu, pa o pružnosti i nježnosti ptetčićah zavisi; a budući da su ženske redovito u svem nježnije i življe od mužkaracah, to su jim i rečeni pletčići pružniji i nježniji — zato jim je obično i glas tanak; dočim je u mužkaracah redovito, budući protivnih svojstvah, dubok i mukao.

Mislim, da je već svatko opazio, kako glusi, nemoguć čuti glasa, pomno motri ustne, pa da iz njihova sad jačjega sad slabijega

---

[1]) Ciceron „De natura deorum“ libro 2 c 59. [2]) Luftröhre. [3]) Kehlkopf. [4]) „To su, reći ću, žice, koje su poredane u gljotu, te daju zvuk.

Digitized by Google

zievanja zaključuje, pa i temeljno, na misli. To polieže odatle, što valja za njeke samoglase kao *a* većma zievnuti, a za druge manje kao *e* najmanje za *u*. Čudnovato je, da tim više sûzujemo ustne, čim jačje zja ustnik, a protivno tim više širimo ustne, čim nam se bolje ustnik stišče. Al o tom dosta.

Nam zanosi više pamet pitanje puno važno, kako je čovjek do govora došao, je li sam po sebi se naučio il je trebao tudje obuke? kako se u čovjeku stepimice razvija moć govora? i tim slična. Ima jih dakako i nemalo, imenito medju Niemci, koji, želeć steći slavno ime, uče nauk posvema nov, da je najme čovjek sám bez ičije obuke naučio govoriti, povedeć se za zvuci naravnimi, usavršavajuć jih i nadopunjujuć. To su oni junaci — nestalo jih s lica zemlje — koji tvrde, da je govor ljudski posve ravan zujanju pčele, prebiranju ševe, lajanju pseta, da će doći vrieme te će se našim govorom zabavljati majmuni u šumi. Nam se od te nauke, kano od trule hrane grca, pa ju odbijamo, kano bogogrdnu i nerazložnu, ponajpače, pošto jasno vidimo, kako su njezini branitelji daleko zašli na brezpuću, kojim tumarahu; a tvrdimo, da nas i z d r a v r a z u m i i s k u s t v o uči, da čovjek bez učitelja nenauči lje nikada govoriti. Uči nas, rekoh, zdrav razum; jer se nemože domisliti, zašto nebi čedo, čim se rodi, umah naput odrasla čovjeka govorilo, kano što tele jur prvi dan bleji; jer mu se čini, da je protuslovje, da je čovjek sám naučio se govoriti i to s toga, što je dokazano, da se razum sám sobom nemože razviti već treba učitelja, a kako će učiti ako ne govorom? a nerazvije li se razum, opet nemože biti govora; jer govor nije ino no znak mislih; a misli su tek u razumu bar po nješto razvijenu. To nam dalje jamči iskustvo posvjedočavajuć, da su putnici često naišli na ciele gromade ljudih, koji su, tudjine uočiv, podali se u bieg uz viku sličnu zavijanju zvjeradi. Zato grlimo nauk protivan, što uči, da je svemožni tvorac s prvim čovjekom obćeć, govoriti ga naučio. Držeći se čvrsto ove istine; a nepuštajuć je iz rukuh, da nezadjemo i nezabludimo na širokom polju tražnje, kano što zalazi putnik na visokom moru bez sjevernice, nastavljamo. Nastaje dakle pitanje, kojim se stupnjevanjem razvija u čovjeku moć govora, jeda li doćimlje namah slovom izražavati promjenu u sebi, il ju označuje drugimi znaci?

Čovjek počimlje, kako nas iskustvo uči, ponajprije kretnjom tiela

*

Digitized by Google

odkrivati promjenu duše. Buduć najme sveza medju tielom i dušom što užja, to i nehotke proizvede promjena duše promjenu i na tielu. Tako diete, trpi li težku bol, trza nožicama, previja se, cvili, da ti srdce ciepa. Raduje li se; a ono poskakuje, ljubko se smieši, živahno je i ugodno. Ljuti li se, a ono topta o zemlju, škrgoće zubi, oči mu se kriese jedovito. Na drugom je stepenu, kojim se do govora penjemo, povodenje za naravju, oponašanje naravnih zvukovah. Čim diete, nešto ponaraslo čuje, gdje je maca zamiauknula, dobro upamti miau te više nezove mace inako no: miau. Čuje, gdje je tresnuo grom i odsele mu je grom tresk. Ovi su zvuci naravni toli uzko spojeni s razvojem govora, da se njihovu uplivu ni uzobražen jezik nemože oteti; pa neima naroda, koji nebi imao riečih slično glasnih ili onomatopoetičnih, pače te rieči su cviet svakoga jezika. Naš jezik, kano što je u svem bogat, tako i glede sličnoglasnih riečih prednjači inim, mi velimo: top gruva, pčela zuji, mlakaica rominje, lišće šušti, vihor huji, zmija ciče, oblaci mumonje, svinja hrokče itd.

Napokon se do govora dolazi obukom. Imade nješto u čovjeku, što ga tjera, te bi rado sve, što je oko njega, poznavati. Tako odrasla jur po nješto kćerca cieli dan pristaje za majčinimi petami, te joj već dosadjuje pitkujuć sveudilj: „što je, mamo, ovo“ „a ono“ nit nemiruje, dok nenauči imenom zvati sve, što joj u oko pade. Majka, buduć da najviše s djetetom obći, nepametno radi, ako mu nalaže: „prikuči mi evo ovo“ jer će joj tim putem diete dugo ostati neuko. Želi li djetetu si dobro, stoji li joj do njegova duševnoga razvitka puno; a ono mu neka veli „dohvati mi nož, viljušku“ pa ma i nerazumjelo diete, pitati će pa naučiti. Što se za mlada u djetinje srdce uciepi, čvrsto se zakorieni, niti se dade tako lasno izkoriepiti, zato sretne li djece, što proživu mlade si godine u krugovih, gdje se čistim jezikom govori, jer će jim, kako velimo, čist jezik u krvući, te će ni neznajuć kako, liepim i pravilnim jezikom i govoriti i pisati, dočim će drugi, komu kob toga nedosudi, težko iztriebiti kukolj, što za mlada uz gdjekoje zrnce bjelice pšenice pozoba. Iskustvo nas uči.

Čovjek je tako ustrojen, te ono, što veli riečju i kretnjom pokazuje. Tako opraštajuću se roditelju od djece i nehotke kàne mnoga suza niz turobno lice, ljubovnici, očitujući si dogrobnu ljubav, najednom si o vratu vise; a otcu, koreću nevaljala sina, u tili se čas štap u

Digitized by Google

ruci stvori. Al to je samo naravno, nipošto izgladjeno. Kad se naravna kretnja tiela uredi po savjetu razuma, kad se sve nezgrapnosti odstrane; a samo što je liepo pridrži, pa s govorom spoji, velimo, da se krasnoslovi. Nevalja se dakako siliti, kad se krasnoslovi; jer siljena kretnja nesamo da na slušatelja nedjeluje; već ga upravo vriedja, ma zato nevalja misliti, da je sve, što je naravno već savršeno, s toga treba često se u kretnji vježbati prije nego li postane onakova, koja godi i oku i srdcu motriteljevu.

Može biti, da tko jošte čeka, da mu riešim, što je uzrokom trbosborju, podudara li se s našom naukom? Odričem, da je u najljepšem skladu s našom naukom; ma da si mi toga pojava ipak nemožemo posvema protumačiti. Skoro jednoglasno tvrde svi dušoslovi, koji su tu točku dirnuli, da trbosborac umije nekako glas, natrag dušnikom odbiti, te se onda slušatelju čini, kano da čuje jeku. Toga dakako svatko činiti nemože, kano što imade u naravi mnogo toga, što jedan može, a nemože ni drugi.

Bacimo li pozoran pogled na sve, što smo razvili to se moramo s neumrlim Ciceronom složiti te zavapiti: „velik li je dar govor!“ Ta i sami vidimo, koli je žalostan položaj niemoga. Kad se raduje, istina je, skače i lahko poznaš, da je veseo; ali zašto se veseli? toga ti javiti nemože. Kad gladuje, zieva, stišče trbuh, lahko uvidiš, da je gladan; al što bi jeo? kako ćeš saznati? Dočim govorom priobćujemo svaku i nesjetnu promjenu duše svoje. Šta bi sliedilo, da negovorimo, neću da izvodim, svatko će se i sam domisliti.

Ostaje nam još jedno i to posljednje sjetilo: opip. Posljednje je redom al nipošto svojom važnošću, kano što ćemo u sliedećem članku vidjeti. —r.

Uporaba prirodninah.

Evo vam samo njekojih. Zanatnik je: suknar, kožar, krznar, rukavičar, klobučar, čizmar, mesar, remenar, šćetkar, vlasuljar, sapunar, voščenar, ribar, sedlar, gunjar, torbar itd. Da se ovdje nabrajaju samo oni, koji se bave prenačinjanjem životinjskih latakah, lasno opazi svaki čitateljah.

Već s toga uvidjamo veliku važnost mnogih životinjah za zanate i obrtnost; već s toga uvidja svaki učitelj, da mu je sveta duž-

Digitized by Google

nost što ozbiljnije proučiti korist i porabu životinjskih latakah, što ako neučini, već samo suhoparno izbraja životinje i lik njihov, ne samo da ništa nije naučio povjerenu si mladež, već naprotiv prenapunio joj pamet pojmovi nerazumljivimi, na kojih mjestih mogaše smješćivati razumljive i koristne.

A u obće pravo govoreć, zazorno i sramotno je nepoznati vlastitosti i vrela latakah, kojimi se vazda bavimo, što jih neprestance rabimo, kojih pretvaranjem i prenačinjanjem upravo se uzdržavamo i živimo; jadno, žalostno i jalovo nam je obučavanje mladeži, ako li već jedared nezačnemo u tako zvanoj stvarnoj obuci stvarno, t. j. realno, praktično, u koliko se to može u pučkih učionah tumačiti, razglabati, obučavati.

Mlieko.

I mlieko je prirodnina u koliko nam ga podava prirodni stvor te se niti ljudskim umom, niti njegovom vještinom nestvara.

Što je mlieko u obće svim sisavcem, što napose čovjeku ne samo za nejaka mu djetinstva, već i za cieloga mu života, treba da učitelj ozbiljno razmotri a s toga upravo da o njem i koju obširnije prosbori; treba najme, da si djeci rekao bih prije, nego začke ikoju govoriti o porabi životinskih latakah, otvori tumačenje upravo mliekom u obće a posebice majčinim mliekom, majčinom dojkom, koja nam se jedina prva ponudila, da će nas dragovoljno uzdržavati, kriepiti i jačati dotle, dok se uzmognemo hraniti raznovrstnom krućom i jedrijom jestojskom.

Mlieko, kako ga poznamo, svježe imade u sebi: masla, sirovine, sladomliečka, vode i mineralnih solih. Maslo samo u sebi jest tuk u slici sitnih krugljicah ili krupicah, koje se nahode u premalenih kao mjehurčićih u mlieku razširenih.

Ako je mlieko u miru, to se mjehurčići sa svojimi maslenimi krugljicami uzdižu i površinom ili razinom razredjivaju pretvarajuć se sve polagacko u vrhnje, skorup, smetanu. Mladi skorup jest sladak, stariji kisel. Skorup se obira žlicom obiračom pak se tepe, méte, rêda u stepici, stápu, lotrici, tunjici, stepki, redalnici, čanjku, stapájem ili pùtom, mećajicom, mèlom, stepalom, kučalom. U Primorju živi i danas ova: »mlâti jezikom, kao pùto u lotrici.« Dandanas već rabe se stepice vrtuljaste na lopatice, kojimi se skorup

Digitized by Google

plošiče=pljoška. Evo razloga: zašto. Ovim otepanjem raztrgavaju se mjehurčići a iz njih izlaze mastne krugljičice, koje se opet zakonom privlačnosti spajaju u grudičice a kao takove plivaju u stepkah=buttermilch. Kad je mlieko stepeno, uzme se sgrušeno maslo te više putah valjano izpere u studenoj vodi. Poznato nam je, da se mlieko više putah tepe dulje, više putah pako kraće. Uzrok je tomu obično u različnoj toplotini. S iskustva znade se, da je za tepanje najprilagodnija toplina 11 do 12½ stupnja R; ako li je toplina nižja, dulje se tepe, ako li višja, malo se sgruši masla. Najvolimo maslo žućkavo; neima li slučajno poznata nam žutila, to si gospodarice pomažu sokom mrkvinim, nu ima i takovih, koje miešaju u mlieko strugana koruna, múke, žesa i sadra, ali toga nevalja rabiti. Maslo se spravlja i rabi bud priesno, poznato imenom „maslac“, ili prekuhano, što ga zovemo upravo maslom. Kada se prekuhava, treba paziti, da se neprekuha, da nam neprekipi te da nedodje unj vode. Prekipi li slučajno, smjelo ga utaloži grsticom čista pepela nipošto pako vodom, jer bi se u velikoj vrućini mahomice pretvorila u paru a ova, buduć istodobno naginje van, izbacila bi i izniela sobom mnogo masla.

Maslo se najdulje održi u staklenu sudju, koje opet treba da bude u čvrstoj zemljenoj posudi, vodom napunjenoj.

Mlieko zrakom kisne te se gruša. Evo tomu i razloga. Sirovinu zrak, bolje reći kislić, u zraku se nahodeći raztvara u sladomliečac, a ovaj opet u kiselinu mlječnu=milchsäure. Sirovina pako nerazpušća se u kiselinah, već se odlučuje i sgrušava prema tomu, u koliko raste kiseline mlječne. Prociedjena židčina, to jest sirutka, imade u sebi mjesto šećera kiselinu mlječnu. Kanimo li pako sladko mlieko sgrušati, to se nastruže nješto grušala ili sirila=lab, a zato se rabe i razne kiseline.

Evo, na čem se temelji delanje sira. Mlieko se ogrije na 30 do 35 stupanjah R. pak se sgruša; ta gruševina razmuti se u kašu, sirutka se ociedi, sirovina čvrsto izždima, osoli, hoćeš li upravo, pomieša se mirisavim biljem te spravi u hladnu pivnicu samo da nebude vuhka, u kojoj valja ju obraćati a kašnje stopram postane ukusnom. Tako časom učinjena sirovina zove se istom: sir.

Toplo i neobirano mlieko dava nam sir tučan i mastan, s obrana pako bude i sir jalov, suh. Naš sir ponajviše je jalov i suh.

Digitized by Google

S ovakove sladke sirutke pravi se tako zvani mliečni šećer, kojim se lieče razne nemoći plućne.

Sir se jede svjež i suh iliti postalac; ovaj dobiva razan lik veličinu od tvorilah, u kojih se bivši jošte mokar i svjež nahodio i tamo otvrdnuo.

Siru nadievaju se razna imena i to bud sa životinjah, čije je mlieko, oli s priedielah i zemaljah, u kojih se ga osobita vrsta gradi i razprodava. S toga jest sir: ovčji, kozji, kravlji, opet: planinski, gorski, primorski, liptavski, švajcarski, ementalski, parmazanski, a poznat nam je i pod ovimi imeni: sir cjelac t. j. iz ciela t. j. neobrana mlieka, sir maslenac, sir zdienjak, kolač sir, sir u mješini, muhot ili tučenac, razpuznjenač, drobljenac, delanac, paprenac itd.

Mlieko i sir slastnom su nam i jaklenom hranom, šta više, imade lječnikah, koji upravo savjetuju, da se za svakim obrokom po kusić zdrava i tučna sira založi. Da hrani, i to obilato, živim su nam svjedokom i dokazom naši gorštaci, naša gornja jugo-zapadna braća, hraneća se, bi reć, samim mliekom i sirom: pak — kakove su to jučanine?! O tom bi nam znali drugi i više pripoviedati, nego li si mi sami.

Mlieko kravah prvoteokinjah zovemo: cvjetulj=mljezivo=mliez a kolač, što se s takova mlieka pravi, zove se: mljezivača za razliku od sirnjače.

Prvoteokinju poji naš narod njezinim mljezivom tako dugo, dok jest mljezivo, t. j. žućkasto mlieko a prvi kus kolača mljezivače dava kravici materici s uvjerenja, da će mu vazda zdrave i čile teliće radjati.

Taj kolač dava gospodarica a podavajuć joj štrmljuca na tihanu:

»evo tebi Rumenko (Jelenko itd.) mljezivače,
da mi budu puncate podojnjače=dižice;
založi, založi Rumenko,
pa léži te rodi Rumenke:
nebilo ti urokah!«
nebilo ti uhodah!
nebilo ti viešticah!
Bila moja a ja tvâ!
U dobri čas!

Digitized by Google

Dopisi.

Iz *Priegrade* 30. travnja. (Dopis.) Tužnu vam bilježim viest; nu šta ćemo, kada nam nemože neprestano žarko sunce sjati, već treba da se i oblàči, treba da i sieva, tutnji i lieva. Evo vam dakle, mila braćo jadikovke! Dne 26. o. m. ugrabi nam nemila smrt premiloga druga Ernesta Tuckovića, podučitelja u Priegradi a tim svojim plienom ujedno baci u najveću biedu i nevolju kukavicu udovicu i nejačku joj dječici, podvikujuću iz slabahnih si grudašcah: majčice zlata, daj nam krušca! jer umriesmo od gladi. Majčino je srdce milostivno; majčina ručica darežljiva: al badava joj i vruće srdce i ponudna ručica, kada ni sama neima ničesa pod živim nebom do toplih suzicah, kojimi si kvasi bliedo lišće te pojí nejake pipliće. U kakovoj si biedi ostavio kukavnu obitelj, dosta vam budi, reknem li samo, da pokojnik neostavi ničesa, baš ničesa do nje same a da nebudne vriednih dušicah, vjerujte, nezakopasmo mu niti bezćutnoga tiela prema dostojnosti njegovoj. Neima ga: bog mu duši! Ali sada braćo i sudrugovi! Šta da začnemo s udovicom, šta li s nejakom joj dječicom? Kako me već s njihove biede obuzeše razna čuvstva, kako sam već i uznemogla sama, nemogu vam drugu da poviknem već: „braćo mila, smilujte se, darivajte prema mogućnosti!

Ružica Bosnarova.

Evo nam opet nove zadaće, gospodo učitelji; evo opet dokaza, da smo sami sebi ostavljeni; evo dokaza najboljega, da stvoriv̀si si „Zadrugu za podupiranje udovicah svojih i sirodčadi,“ otvorismo si žilu vode žive, kojom ćemo moći okrepljivati uznemogla od svih stranah opušćena uda velikoga tiela svojega. Ali, šta ćemo sada s ovom sirodčadi, kojih roditelj uz najveću svoju volju nebijaše mogućan sakupiti niti toliko, da postane članom „Zadruge“? Uslied pravilah nemože joj se dati podpora; dakle, da ostane majka s dječicom si bez podpore, bez zaštite; da nam u sried Hrvatske, uz toliko nas, pogine?!

Ne, ne braćo draga! — Na noge nas svih, pak dielimo čim i kako možemo, da pokažemo cielomu si rodu u koliko se hrvatsko učiteljstvo osviestilo, u koliko ga već sada spajaju bratimske veze za svaku pomisao i djelo čovječansko; u koliko razumieva besjede: „jedan za sve, svi za jednoga.“ Pri tom pako

Digitized by Google

imaj nas svaki u glavi i ovu: „dvâš dâ, brzo kî dâ, pake ništ, kî darom okleva“

Jer je cieloj našoj „Zadruzi“ dušom osrednji upravljajući odbor u Zagrebu; s toga prihvatio se on mahom, čim je razumio kukavni položaj rečene udovice i dječice joj, sabiranja dobrovoljnih prinesakah u tvrdoj nadi, da će ga sliediti svikolici povjerenici „Zadruge“, a radostno javljamo, da se u dva dana liepa već svotica sakupila, što ju evo ovdje obielodanjujemo pod naslovom:

„Za udovicu Tuckovićku i sirodčad joj“

I. izkaz dobrovoljnih prinesakah.

Gg. Irgulić Mato 1 st., Posavec Josip 1 stot., Filipović Ive 1 st., Markrejter L., Mařik Venc. 1 st., Dvořak Ivan 1 st., Modec Ljud. 1 st., Irgulićeva Ivka 50 n., Irguli Ante 1 st., Dvořakova Anka 1 st., Vončina Ivica 20 novč., Borisavljević-Kotur Dušan 20 n., Vabković Milan 20 n., S. V. 1 st., Šviglin Gjuro 1 st., Krämer 1 st., Majcen 1 st., Šurer 1 st., Plohberger 1 st., Job 1 st. — Svega 17 st. 10 n.

Jošte jednom: darujte, blage dušice, a sakupljene darke izvoljite pošiljati „Upravljajućemu odboru Zadruge“ u Zagrebu.

(Uredničtvo.)

— *Crkvena pjesmica za školnu mladež i puk.* (Dopis.) Dugo već osjećam potrebu dovoljne sbirke crkvenih pjesamah aa školnu mladež. Tiskane crkvene pjesmarice, što jih imademo, veoma su siromašne na pjesmah, a drugo opet odviš su zaodjenute pjesničkom fantaziom i nedohitnimi izrazi, te nisu razumljeve našemu prostomu puku. Nije dovoljno, da samo zvuk glasovah u crkvi puku do ušiuh dopire, već treba, da mu istodobno i srdce uzdrma, a tê moći neima zaista ona pjesma, koju puk nerazumije i neshvaća.

Medju našim pukom osobito po Slavoniji i njekih predjelih Hrvatske, ima u puku liepih nabožnih pjesamah, koje puk radje nego li svjetske narodne već od vajkada pjeva, te jim se nezna ni pravo za izvor. [1])

---

[1]) U ovoj okolici pjeva puk rado korizmenu pjesmu: „Plač Bl. Dev. Marije.“ Nedavno premetao sam „Neven“, te sam u 37. br. od godine 1855. naišao na tu pjesmu, koju sastavi Fra Šimun Klemenović

Digitized by Google

Takove pjesme mnogo bolje pobudjuju nabožnost puka, jer jim svaku riečcu savršeno razumije i kao baštinu čuva. Ove pjesme malom iznimkom dosta su i ukusne, samo jim treba malo jezik očistiti i slog ugladiti, jer jih skoro svaki pjevač malo više promieni.

Prije nego su u nas škole zavedene bile, pjevali su tako zvani školnici sami na koru (pjevnici); nu poslje zavedenja školah nalazimo kod svakoga naprednijega učitelja, da mu i djeca pjevaju. [2])

Da djeca uzmognu sigurno pjevati, treba, da i pjesmarice imadu, jer djecu na pamet naučiti pjesme nesigurno je i kratkotrajno, a pisati pjesmaricu svakomu djetetu, za učitelja je veoma mučno i mnogo vremena treba; da si pak djeca sama koje kako pišu pjesmarice, premda je praktično, to ipak neukusno.

To me ponuka, da saberem sbirku crkvenih pjesamah za školnu mladež i puk, jer bi takovu pjesmaricu i puk kupovao, te bi se tim postiglo, da bi u crkvi sav puk pjevao sve pjesme pod misom, kao što do sad samo „svet“ pjeva. U više miestih čuo sam već takovo pjevanje, te mi je veoma omiljelo, dolikuje svetinji žrtve a srdce uzhićuje većma nego li kakav umjetni četveropjev glasbena sbora.

Imade koje kuda razsutih liepih nabožnih i misnih pjesamah, ove želim, da u kitu saberem, pa dječici i puku za njegovanje predam.

---

rodj. oko g. 1460. umro oko g. 1520. Naravno, da je poslje toliko vremena istoj pjesmi znatno i sadržaj i jezik promienjen. Po tom mnijem, da mnoga nabožna pjesma, što ju naš puk pjeva, ima svoj izvor u njedašnjih hrvatskih pjesnicih.

[2]) U župah, gdje je jošte navada, da jim orguljar sam pjeva na koru, nedopada se ljudem, da jim mjesto običnoga jednoga glasa, na koru zaori sbor djece. Oni misle, da si zato učitelja (školnika) plaćaju, da jim se sam na koru dere. Kako se i meni godilo, da su roditelji zabranjivali djeci dolaziti na kor, jer da zato školnika plaćaju, da pjeva, a uz to marš i druge jim poskočnice svira. — Nu to me nimalo neustraši. — Isto tako nisu nikada ni čuli o kokovu risanju u školi. Od tuda umah zaključiše, da školnik ništa nerazumije, jer djeca u školi samo zdence itd. rišu mjesto da samo pišu i čitaju. Čitanje, pisanje i nješto računanje bila je dakle jedina svrha škole. No nečudim se toli prostomu puku već i takovoj gospodi, — neznam kako bi rekao naprednjačkoj ili natražnjačkoj, koja takova mnenja neuka puka sami akceptiraju.

Digitized by Google

Ovu pjesmaricu namjeravam po redu crkvenoga godišta složiti, te prema tomu ju i na svežčiće izdavati, a to s toga, što će si ju moći školna mladež i svaki prema potrebi crkvenoga godotečja, kroz godinu na svezčiće laglje nabaviti, nego li cielu na jedanput.

Uz to mi je topla želja, da za ovu sbirku pjesamah napose uz predbrojenje priredim sbirku napjevah, koja bi bila namienjena učiteljem, osobito tek iz zavoda izišavšim, jer iz vlastita izkustva znadem, da je svaki u smetnji glede pjesamah i napjevah, kad zauzme orguljaško mjesto, a još većma onaj, koj se je posve malo ili ništa na selu medju pukom bavio. I ova sbirka izlazila bi u svezčićih kao i pjesmarica. No buduć nisam toli vješt u glasbenoj struci, napose skladateljstvu, za da točno takovu sbirku napjevah uredim, s toga bi mi veoma milo bilo, kad bi se tko vještiji toga posla latiti htio, čemu se i nadam.

Više silah, više čini. — Zato umoljavam svoje sudrugove i sve prijatelje crkvene pjesme, da me u ovom podhvatu podupru, te mi blagohotno svoju pomoć pruže. Imadem doduše sam već malenu sbirku pjesamah, no neznatna je, s toga svakoga umoljavam, da mi jih što više bile koje vrsti, i uz to koliko god može napjevah pošalje.

Znadem, da nije svatko vješt napjev savršeno notami zabilježiti, nu toga se nitko neustraši, samo da bude moći melodiju razabrati, pa neka bude točno poznati prelaz, Dur i Mol, jer bi se inače pokvario karakter napjeva.

Imade razsutih liepih komposicijah, cielih misah najme, molim da se takovo nebi pregledale.

Ove pjesme trebat će malko od kajkavštine očistiti i slog jim ugraditi. Koj će to sam htjeti, bit će mi drago, a ja ću opet nastojati, svoje učiniti, koliko će mi moje slabaške sile dopušćati.

Nadam se braćo i sudrugovi, da ćete moju molbu i poziv prigrliti, te mi u što većem broju pjesamah i napjevah na Bednju, posljednja pošta Ivanec, do konca kolovoza o. g. poslati, jer se nebi mogle kašnje pjesme valjano razrediti. Tomu se tim više nadam, što je polovina čistoga dobitka namienjena našoj »Zadruzi«. Uz to umoljavam i odbor naše „Zadruge“, uzmognem li taj podhvat izvesti, da bi se pobrinuo, buduć ja nisam u Zagrebu, da što ljepše i pravilnije ova pjesmarica svjetlo ugleda.

Konačno umoljavam svu gg. pouzdanike, da svaki u svom kotaru nastoji, da mi što više pomoći stigne.

Ako bi koji vještak htio sav taj posao preuzeti, dragovoljno

Digitized by Google

ddstupljujem, te molim da mi javi, a ja ću mu jur sakupljeno gradivo poslati.

Na Bednji 18. travnja 1866.

Miroslav Cugšvert,
učitelj bednjanski.

Dobro, da i nuždno je, da se posakupe te tiskaju i pjesme i napjevi, živuće od starine već u narodu. Ali pri tom poslu, scienimo, da treba ponajvećjom brižljivošću okretati se domovinom zapadnom; pravo reći: Senjska biskupija čuva nam ove vrste duševnoga melem-lieka u izobilju, a zato nebi se niti mogla pomisliti podpuna sbirka pučkih pjesamah žice nabožne, crkvene bez ovih. Razumieva se, da bi se samo cviet imao izdati, nu svakako posakupiti po mogućnosti sve; a što se preinačivanje jezika tiče, za to opet treba da se sbirka povjeri upravo vještakom; jer smo uvjereni, da premnoga pjesmica i presudom najvještijih jezikoslovacah ostane opet i nadalje u svojoj prvobitnosti već poradi prilagodjena i utjelovljena joj napjeva. (Uredničtvo.)

Zapisnik

desete sjednice učiteljske „Zadruge“ držane 31. ožujka t. g. u prisutnosti svih odbornikah.

1. Pročita se odluka vis. financijalnoga ministarstva od 13. ožujka br. 10.793, kojom se upravljajućemu odboru „Zadruge“ dozvoljuje lutrija na korist zaklade istoga družtva, te se družtvu oprašća polovina običnih 10% lutrijskih pristojbah. — S velikom zahvalnošću na znanje uzeto.

2. G. predsjednik javlja, da gg. Nikola Hadžić, penz. ravnatelj pučkih učionah u Krajini i Lavoslav Tomac, učitelj u Kutini pristupljuju kao redoviti člani. Na znanje uzeto.

3. Pročita se zapisnik učiteljskoga dogovora u gornjo-varaždinskom kotaru, držanoga dne 22. veljače 1866, kojim se javlja, da je tamo izabran za povjerenika g. Juraj Cvjetko, učitelj u Petrijancih. — Tom prilikom pristupili su kao redoviti članovi, sliedeća gospoda: Gjuro Cvjetko, učitelj u Petrijancih; Tomo Klepač, učitelj u Maruševcu; Zdravko Čačković, učitelj iz Voča; Marko Petak, učitelj od sv. Barbare; Vjekoslav Horvat, učitelj u Vinici; Franjo Belčić, uči-

Digitized by Google

telj u Ivancu; Stjepan Ivačić, podučitelj u Petrijancih i Matija Prsac, sukr. učitelj u Opeki.

Kao utemeljitelj pristupio je veleč. g. Stjepan Vuković, kotarski učionah nadziratelj i župnik u Vinici, obečavši, da će u 5godišnjih rokovih položiti utemeljiteljnu svotu, od koje već prilaže sada 10 forintah.

Kao podupiratelji položili su gg. Vjekoslav Matačić, veliki sudac kotara viničkoga 5 stot.; Stos, kotara belskoga pristav 2 stot.; Šauer, vlastnik dobra i obćinski bilježnik u Petrijancih 5 st.; Ladislav Barabaš, župnik kod sv. Barbare 2 st.; Mio Bešvir, župnik u Petrijanch, 2 st.; Janko Vuković, župnik na Vinici 2 st.; Gjuro Belčić, duh. pomoćnik na Voči 2 st.; Matija Prusac, sukromni učitelj 1 stot, — Ukupno 21 stot. — Zahvalno na znanje uzeto.

4. Pročitaju i odobre se srećke za lutriju i njeke druge tiskanice radi izložbenih poslovah, koje će se dati odmah natiskati.

5. „Liljan“ tiskati će se u 2000 iztisakah.

6. Pročita se dopis sl. ravnateljstva aust. musea za umjetnost i obrtnost u Beču, kojim isto prijavljuje, da će na izložbu našu poslati 200 fotografijah, mnogo sadrenih otisakah, raznih risarijah itd. — Budući da se je veleuč, g. dr. Šuhaj, profesor na pravoslavnoj akademiji, glavno za to pobrinuo, da će aust. museum krasne ove stvari poslati na izložbu našu, s toga mu se izriče duboka zahvalnost.

7. G. Devide, tajnik trgovačke komore u Zagrebu, poklanja za lutriju 3 knjige, i to: a) Oesterreichischer Bericht der internationalen Ausstellung in London. b) Uspomena na Zagreb, album, fotografičkih slikah od Svoissera; c) Čengić Aga od Ivana Mažuranića u liepom vezu. Sa zahvalnošću primljeno.

8. Blagajnik priobći prvi četvrtgodišnji izkaz blagajne učiteljske „Zadruge“ do konca ožujka 1866.

U Zagrebu dne 31. ožujka 1866.

Ivan Filipović,
predsjednik.

Vjenc. Mařik,
tajnik.

Digitized by Google

Viestnik.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ uč. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

G. Dr. Adalbert Šauf kao utemeljitelj 50 st., g. barun Ambroz Vranjicany kao utemeljitelj 50 st., g. N. Jakčin kao utemeljitelj 10 st., prijam kazališne predstave u Karlovcu na korist „Zadruge“ 60 st. 38 novč., prijam tombole, dane na korist „Zadruge“ u Zagrebu 50 st. 20 n., polugodišnje kamate od 1770 st. u hrv. st. razteretnicah 43 st. 20 n.; gg. Mato Irgulić, Čop Ante, Rodoljub iz Krapine, svaki po 5 st.; Šuveljak Marko, Šah Ivan, Turzan Andre, Vitković Ivan, Cugšvert M., Jemeršić Joso, Pavlić Ivan po 3 st.; Hubner Anka, Modrušan Josip po 2 st.; Modec Ljud., Hedji Josip, Anderlić Grga po 1 st. 50 n.

Ukupno u gotovom	308 st. 28½ n.	
Prenos u gotovom	483 „ u hr.-slav. razt. u	1770 st.
Svota . . .	791 st. 68½ „ razt. u	1770 st.
Od ove svote kupljeno je 6 hr.-slav. razteret. u 100, za	384 st. 36 novč.	600 „
U gotovom . .	407 st. 32 nč. ½ u h.-s. r.	2370 st.

U Zagrebu 12. svibnja 1866.

Ante Irgulić,
družt. blagajnik.

Iz *Klenovnika* 25. travnja. (Dopis.) Gdjegod se šta ustrojiva ili preustrojiva, svagdje je manje, više zapriekah; svagdje ljudih raznih ćudih a prema tim upravo naumljen posao bud žurno napreduje, bud mlohavo a mnogo putah niti se valjano zametne.

I naša klenovnička učiona boraše se dugo s raznimi prieponami te se već začelo misliti, nebude je nikada valjano ustrojene, nu neumornim nastojanjem mjestih vrućih podupirateljah školarstva, sve se liepo savladalo, naročito pako brižljivošću revnoga nam kotarskoga vel. sudca g. Vjekoslava Matašića pružaju učioni odasvud liepa pomogala u toliko, da smjelo izričemo: učiona klenovnička ima štititeljah, ima otacah.

Nastojanjem istoga g. kotarskoga sudca već se kao za stalno odredilo, da se školska sgrada, sada u neumjestnom mjesto nahodeća se premjesti i bolje i udobnije; što ako na skoro postignemo, zaorit će se sa svih stranah: Slava občini, slava sudcu!

Dne 7. travnja imasmo polugodišnji izpit, kojemu prisustvovaše: velečastni g. župnik V. Ferenc, rečeni kotarski sudac, nadziratelj g. V., g. J., napokon seoski službenici i više roditeljah školske mladeži. Po dovršenu izpitu digne se pogl. g. Matašić te pohvaliv mladež obodrio ju na marljivost rekav, da je ondješnjoj učioni poradi dobroga vladanja poklonio prekrasnu zastavu, da se uzmogne njom dičiti na obhodih i prigodom raznih javnih svečanostih.

Mnogi se tuže, da jim djeca nemarno polaze učionu; svi se u takovih slučajih obraćaju na političke vlasti, pa čujem, da jim ni odonuda nema vazda pripomoći. Ja sam u tom sretan i presretan, te vam izpoviedam, da mi mladež posve uredno dolazi u školu a svemu tomu opet hvala vriednomu, košto rekoh velikomu sudcu, g. V. Matašiću, kojega ime upravo ponosno obielodanjujem želeć: imala nam ciela domovina takovih braniteljah i podupirateljah! I. V.

Natječaji.

Izpražnjeno mjesto učitelja u Vrbovcu. Dohodci u gotovom 315 st. za nedjelnu školu 31 st. 50 n. štolarni dohodak 30 st., 3½ rali oranice, livade dvie rali, 12 hv. drvah, slobodan stan, vrt i nješto vinograda.

Digitized by Google

U novo ustrojenoj djevojačkoj pučkoj učioni u Zlataru mjesto podučiteljice. Plata: 200 st. bezplatan stan u školskoj sgradi i 6 hvatih drvah. Prednost ima ona, koja se obveže, da će djecu obučavati u ženskom ručnom poslu. Molbenice se šalju veleč. g. Tomi Capeku, podjašprištu i župniku u Orehovici do 1. lipnja t. g. Zadnja pošta: Mihovljani.

Na pučkoj učioni u Orahovici, kot. našićkom, županiji virovitičkoj imade se popuniti mjesto podučitelja, s kojim je skopčana godišnja plaća od 157 st. 50 novč. a vr., slobodni stan, drva za ogriev i košta kod ondješnjega učitelja, Natjecatelji neka svoje molbenici sa svjedočbami podnesu preč. Josipu Kršnjavi-u, školskomu kot. nadzorniku i župniku u Orahovici, do konca svibnja.

Od strane stola duhovnoga bosansko-djakovačkoga i sriemskoga javlja se, da je na župnoj trivijalnoj učioni u Semelcih izpražnjeno mjesto učiteljsko, s kojom su sliedeći dohodci skopčani: 210 st., 25 vagan. žita, 20 vaganah kukuruza, 6 hvatih drvah za ogriev, 12 st. za orguljanje, užitak stana i vrta.

Na trivijalnoj učioni u Lev. Varoši izpražnjeno je mjesto trivijalnoga učitelja s pristojbom godišnjom od 210 for., 30 vaganah žita, 6 hvatih drvah za ogriev, zatim uživa ¼ selišta zemlje i prost stan s vrtom.

Na filialnoj učioni u Mrzoviću, župi vrbničkoj ima se popuniti mjesto učiteljsko s godišnjom pristojbom od 300 st., 6 hvatih drvah, prostim stanom i vrtom.

Na filialnoj učioni u Farkuševcih, župi semeljačkoj, ima se popuniti mjesto učiteljsko. Plaća učiteljstva sastoji u 105 for., 15 vaganah žita, 15 vaganah kukuruza, 6 hvatih drvah. ima prost stan s vrtom.

Na filialnoj učioni u Gašincih, župi drenjanskoj, izpražnjeno je mjesto učiteljsko, pristojba godišnja sastoji u 150 for., 20 vaganah žita, 20 vaganah kukuruza. 200 porc. siena, 6 hv. drvah, osim toga uživa učitelj 2 jutra zemlje, prost stan s vrtom.

Na filialnoj učioni u Satnici, župi djakovačkoj, izpražnjeno je mjesto učiteljsko s plaćom od 84 for., 26 vag. žita, 14 vaganah kukuruza, 15 centih siena, 6 hvatih drvah, prost stan s vrtom. — Natjecatelji imadu svoje molbenice najdulje do konca lipnja t. g. upraviti na školskoga kot. nadzornika dr. Šagovca. podjašpriša i župnika djakovskoga.

Književne viesti.

Jašo Depoli sastavio je, pa izdao u kamenotiskarni Dragutina Albrechta pregled poštovnoga kretanja u Hrvatskoj i Slavoniji pod naslovom „Post-Cours-Karte des Agramer Post-Directions-Bezirkes.“ Djelo je ovo koliko stvarno, toliko artistično tako izradjeno, da se ne samo za porabu u uredih, nego i za porabu pribatnu što toplije preporučiti može. Komad stoji 1 st. a može se dobiti kod poštanskoga ravnatelja u Zagrebu.

— Od pokojnoga baruna Maretića našlo se je više njemačkim jezikom sastavljenih važnih djelah u rukopisu, kao srbski ustanak god. 1808—12; borba Tatarah i Hrvatah na grobničkom polju; povjest Medvjedgrada; stari opustošeni gradovi iz XV. i XVI. stoljeća itd.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Gosp. Dragutin Bezuk, dosadanji duh. pomoćnik u Dolnjoj Stubici, primio je s dozvolom duhovnoga stola upravu župe u Konjščini.

Izpravak.

U zadnjem izkazu u br. najme 9. tiskan je preostatak u gotovini: 383 st. 40 novč. treba da bude: 483 st. 40 n. što se ovim izpravlja.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 11. U Zagrebu, 1. lipnja 1866. Tečaj VI.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

O p i p.

Kada čovjek uzme dublje razmatrati sjetila i ustroj jim i djelovanje, sravnjivati ih medju se; a ono mora opaziti, da izmedju njih postoji divan sklad, da jedno tumači, bistri i usavršava djelovanje drugoga. Kada ti doprši na laganih krilih tihana vjetrića milozvuk harfe eolove, mori te pitljivost, odakle da polieže; — oko joj zadovoljava. Kada vidiš, gdje u jesen visi o grani jabuka, slabo bi što o njoj znao, da nebude rukuh, kojima opipaš je li tvrda, il mehka. Valja dakle da i opip napose [illegible]imo; jer nesamo, što mnoge pojmove nsavršava; već je [illegible]im tak[illegible]er izvor. Ujedno ćemo se i na sjetilo životno, najme: [illegible]vacah; jer je u uskoj svezi s opipom, svrnuti.

Sav je čovjek svakovr[illegible]imi živ[illegible]izprepleten; a imade ih bezbroj takodjer pod, dapače i u koži. Vršci tih živacah dopiru skoro do vanjske površine kože. Timi dakle živci osjećamo djelovanje predmetah, koji nas se tiču; il ugodno, ako ih nježno draži; il neugodno, ako ih silomice drma: ugodno je licu prepuhivanje lahorića, neugodno duvanje ledenoga sjevernjaka. Čim imade na kojoj česti tiela tih živacah, il čim je gdje koža tanahnija: tim je i osjećaj silniji. Odatle si tumačimo, zašto čovjek, kada hoće, da što napiplje, prste pruža; zato, što je na vrh prsta sila tih živacah. Osobito je velika osjetnost pod pazuhom i na tabanih, što mi u govoru velimo škakljivost. Buduć su ženske i nježnijih živacah i tanahnije kože, zato su obično i

Digitized by Google

mnogo škakljivije od mužkaracah. Sveudiljnim draženjem i drmanjem, slabi se osjetnost, zato je vojniku, naviklu svaki osmi dan iznieti klupu i na nju se pružiti, da ga pretepu, šala, primiti četrdeset udaracah, dočim drugoga srhi prolaze, kad se u duhu na onu klup svali.

Opip je sjetilo čovjeku najvjernije. Diete, kad ga rodi majka na sviet, slabo vidi, najradje žmiri, slabo čuje i njuši, al osjeća vrlo dobro. Isto tako i starcu, kad ga ostavi oko, iznevjeri mu se uho, odbjegne ga rieč: ostaje opip do zadnjega daha.

Tko se bavi promatranjem naravi, bez dvojbe biti će opazio, kako brižna narav, što uztegne jednomu sjetilu, obilno nadomjesti, podavši drugomu. Eno lakokrile ptice, gdje se dignu nebu nad oblake, neima istina njuha — al joj je zato bistro oko, kojim iz visine vreba na malena crvka. Nesamo da to čini narav kod raznih vrstih životinjah, dajuć prema potrebam, pojedinim sjetilom jačju osjetnost; nego i kod iste vrsti opažamo ne riedko gubitak jednoga sjetila nadomješćen većom osjetnosti drugoga. Tko neču, da imade sliepacah vrstnih umjetnikah? a pišu o nekom sliepu uraru, da je toli umjetno sastavio uru, da ga nisu ni najglasovitiji urari nasljedovati mogli. Pa ja i sam vidjeh sliepca, gdje je na svom dobnjaku napipao, koliko imade satih. Ostale ćemo si pojave toga sjetila protumačiti, radeć o životnom sjetilu, koji nekoji dušoslovi s opipom, radi srodnostih, koja medju njimi obstoji, zamienjuju.

Životnomu se sjetilu pripisuje djelovanje svih živacah cieloga tiela, il svih živacah pojedine česti tiela. Imade u životu ljudskom trenutakah, kada je sav nekako veseo, sa sobom zadovoljan; a imade ih, kad je nujan i sjetan: — tomu je povodom životno sjetilo. Čim je ovo sjetilo osjetnije, čim lakše prima djelovanje i predmetah vanjskih i duše, tim je čovjek skloniji i na radost i na žalost. Zato će žensku istom štogod zanieti te će se najsretnijom držati, al će opet za čas očajavati; dočim se mužkarcu težko izvabi posmieh na ustne; al mu se lahko ni suza na oko neizmami. Zato ženska kad skače, kan da se zemlje ni netiče; kad se smije, cielim se tielom trese, a kad ju tuga snadje, a ono se ozbiljno smije, a kad tuguje, neočajava, već se tješi. Puno stoji do toga, da bude životno sjetilo u povoljnom stanju, od toga bo najviše zavisi zdravlje; zato se nevalja podati prekorednu veselju, niti nevalja dugo stenjati pod jarmom težka udesa, već treba hrabro odbiti sve, što privlači crnu tugu. Nedogodi

Digitized by Google

li se mnogo putih, da je rana smrt snašla prognanika, naričuća za domovinom milom? a kako počimlje venuti mladić, kad ga iznevjeri okrutna djevojka, dok si il sám nedokine grki život, il ga rána smrt u najljepšem cvietu nepokosi? Nedaj dakle, mladiću, da tobom gospoduju prekomjerna pogubna čuvstva; već slušaj što ti razum kaže, sjegurno nećeš žaliti. — Odatle onaj liepi običaj u našem narodu, koji žalibože sve više domire, da gostu — osobito u vruće ljetno doba — čim mu domaćin nazove „hvaljen Isus“ i ponudi stolac, pristupi mlada snaša sa čabrićem te mu opere noge. Slavjaninu naime gostoljubnu neima većega veselja, nego kad vidi, da mu je gost, koji ga je obišao, dobre volje, da tako iz srca rado prima, kako mu domaćin s duše pruža, s toga neće da propusti nijednoga sredstva, kojim ga može udobrovoljiti, a takovo je sredstvo i pranje noguh; jer se njim otvaraju znojem zabrtvene šupljinice, nježno kriepe živci; i tim cieli čovjek nekako veseo postane. Osobito ugodno djeluje na čovjeka kupanje naročito pod večer iza vrućega dana; jer se kupanjem čovjek sav draži, i djelovanje krvi pospješuje; s toga čovjek kad se izkupa, ogladni pa većom slašću zalaže, nego obično.

Svatko znade, da se u povoljnom stanju životnoga sjetila pojavlja na ustnah smieh, u nepovoljnom u oku suza. S toga držim, da ću pogoditi misao štiočevu, ako mu i ova dva dosta zanimljiva pojava razjasnim.

Dva su sredstva, kojim se čovjek (jer u životinje neima ni smieha ni plača) može natjerati na smieh: povoljno stanje životnoga sjetila uz ugodne predstave i drmanje osjetnih živacah il škakljanje. Kada se čovjek nekako sretnim scieni, kad mu u srce unišla zadovoljnost sa samim sobom: onda mu se običaje pokazivati blagi posmieh na ustnah — tihi, angjeoski posmieh. Poprati djevojče, pravu kćer naravi liepoga proljetnoga jutra u vrt, pun krasnolika cvieća, pazi, kako prisluškuje cvrljuganje pticah pjevicah, kako stoji očima na jednu točku uprtima, a blagi joj posmieh — posmieh naravni obliće rumene ustne — zaista nalika je angjelku. A nepoigrava li se ustnama nježne majke posmieh, kad privaja na sniežne si grudi prvorodjenče ljubko? To je posmieh najplemenitiji, najljepši, temeljeći se na naravi. Ima i druga vrst smieha, ovoj slična, na koji nagone smiešne stvari, i tomu se istina čovjek nemože posvema oteti, ma

*

Digitized by Google

muža često smiejuća rugota je vidjeti, što da velim grohotom se deruća?!

Što se pako tiče smieha prezirna, posprdna, neću da ga napominjem, jer je dostojanstvu čovječjemu unatoč protivan, već ga bacam u zaborav.

Prelazim jur na drugo glavno poticalo smieha: drmanje živacah t. j. škakljanje. Ovdje nemogu dosta da nakudim lude dadilje, koje običaju plačuće diete škakljati, mnijuć jadne, da će ga tim ušutkati, a neznadu, da ga tim meću na najgroznije muke. Smije se ustma diete, kad ga škaklje, al je to grozan, strašan smieh. Tko nečita u poviesti, kako su Švedi u tridesetljetnoj vojni uhićene Niemce, nemoguć se domisliti groznijim mukam, škakljili, dok jim nisu pod okrutnom rukom uz grozan smieh i sdvojno trzanje umrli. Pa i za Ljudevita 14. čitamo, da je i on za najshodnije sredstvo, kako će nevjernike obratiti, pronašao škakljanje; dapače Hoffman *) jamči, da je njeki mladi, bogati grof u Rimu volio se s pustiti s trećega sprata na pločnik, gdje se je diljem razmrskao, nego da se dade svojim drugovom u igri škakljati. Premda se i opet neda tajiti, da ima ljudih, koji se tako priuče škaljanju osobito po tabanih, da jim vrlo godi. Ja sam pače poznavao njekoga starca, koji nije mogao zaspati, ako ga nije tko škakljao. Ovdje se podmiće pitanje, zašto se čovjek namah prene, kada se ga dodirne drugi na kojoj god škakljivoj česti, dočim slabo osjeća, kad se sam dira. Tomu je ponajvažniji razlog u istovjetnosti živacah i krvi kod istoga čovjeka po tielu.

Sada još da se obratimo na plač. Plačem očitujemo žalost, najpače bol. Buduć su ženske i djeca na žalost sklonije od mužkaracah, s toga i radje plaču; njim će štogod izmamiti potok suzah. Al se muž, kojim, ako je na svom mjestu, više vlada razum, nego li čuvstvo neće lahko raztužiti, još će težje plakati. To je razlogom, zašto žena plačem muža najlaglje na što sklone, dočim nasuprot majka slabo mari za suze djetinje. Muž najme, koji neplače nò s velika razloga, misli, da mu ni žena s kakve god trice suzah netoči, pak ju usliša; dočim majka, znaduć, kako njoj suze, kad uztreba, na službu stoje, misli, da i diete s duga vremena plače. Rekoh, da muž riedko plače, ma imade u životu trenutakah, gdje i najozbilniji

*) U svojoj razpravi ob „osjetnosti“ str. 20.

Digitized by Google

junak plače kano ljuta godina. Uzmi čovjeka ma i kamenoga srca kod postelje umiruće supruge motriti. Čemu se ni s daleka nadao nije, evo se dogodi: supruga uviek vierna, baci zadnji pogled na bliedo lice suprugovo, nješto šaptnu, valja da stražnji s bogom, oledeni i nemakne se više Gledji, kako bliedi obudovljeni muž, usta mu šute mramorkome, oči mu se mute, noge klecaju, kose strše — al neplače. E da može plakati, nebi se toliko mučio! Sav iznemogne pa legne, nebi li mu se blagi san na bliedom čelu udomio. Ni pomisli. Sada mu istom dolaze na um zlatni časi, koje je u krilu vjerne si žene sproveo, sretni mu se trenutci prve ljubavi vraćaju: al mu takodjer kano grozna strašila obliću duh preostali dani, koje će morati, kano odsječen panj sam jošte sprovesti. O tom misli, i potok ga suzah oblieva. — I Isus je za života dvaput plakao, da pokaže, da se plač iz ljudske naravi odrinuti nemože; al je samo dvaput plakao, da nas nauči, da nesmijemo osim s važnih uzrokah plakati. Plakao je Isus nad smrti prijatelja si Lazara, da nas nauči, kako nam vruće ljubiti i cieniti pravoga prijatelja; i nad gradom Jerusolimom, razmišljajuć u dubu rasap mu, da se odatle naučimo, da pošten čovjek iz srca mora žaliti nad nesrećom domovine svoje.

Ima plača i kod veselja, al tek onda, kad je radost pomiešana sa žalošću. Tako zablisne suza u oku majčinu, kad zagleda sina, iz vojske nadošla, koga je jur mrtvim držala; jer joj kod nenadane radosti dodje na um prvašnja tuga.

Jošte mi je na svrsi ukorno napomennti, hvala Bogu sve više nestajući običaj po Slavoniji, najmivati kod pogreba za novce ženu, da nariče i plače za usnulim; jer je plakati za novac proti naravi, i zato ružno.

A ti se blagi štioče ovim zadovolji, nesavršeno je istina, al je i polje na kom sam radio nesavršeno. Kad pokupim dosta cvieća, opet ću te povesti na svoje polje, da ti pokažem, što sam našao, a ti da se zabaviš. —r.

Digitized by Google

Osobnost učiteljeva, njegovo nastojanje i djelovanje.

Napisao Mijat Stojanović.

I.

Napisat ću sad njekoliko redakah o istini, koje važnost upravo u novije, sadašnje vrieme mnogi, čini se, zaboravljaju, i slabo paze na nju oni, štono u tom traže glavnu si zadaću, predavati, priobćivati znanja, ili djelovati samo u koliko se može zadovoljiti abstraktnom obličnom naobraženju, te su u obće učitelji više razumom, nego li punim srdcem, svom svojom dušom. Koja je to istina? Ona, što ju izreče sv. apoštol Pavao Titu: „Svuda postavljaj sebe za primjer dobrih djelah!“ To je živa, prava istina, da učitelj odgojiva, uči i obučava više cielom svojom osobnošću, važnošću i dostojanstvom cieloga svoga pojavljenja i vrlinom svoga značaja, nego li svojom riečju, i da samo u skladu rieči sa djelom leži jamstvo, da će moći riešiti svoju važnu zadaću kao učitelj i odgojitelj mladeži. Ničim se bolje neodgojiva, neodhranjuje, nego primjerom dobrim valjana učitelja i odgojitelja. Ovaj netreba mnogo govoriti i neprestano propoviedati, već kad je pritoman medju djecom svojom tišinom nalik je jarkom suncu, koje grije svojom blagotvornom toplinom i skupa razsvjetljuje. Varao bi se jako učitelj, koji bi mislio, okončaje mu se njegova odgovorna djelateljnost, kad svrši školu, kad odgusla svoje propisane ure predavanja u učionici, i razpusti djecu iz škole. Kad bi tako mislio, nalazio bi se u grdnoj bludnji. Cieli učiteljev život doma i izvan doma, njegov životom dat primjer djeluje često više, nego ista nauka i obuka u učionici. Jao si učitelju, o kome po gradu ili po selu u obiteljskih kruzih razgovaraju se ljudi tresuć glavami i kudeć ga; jao si onome, koga dječji roditelji iskreno nepočituju, a počituju i moraju počitovati, kad učitelj živi čestito, valjano, pošteno, nabožno i kriepostno, i nečini ničesa, što bi ga moglo omraziti u očijuh poštenjakah! Gdje se izgubi to počitanje i s njim skopčano povjerenje dječjih roditeljah, to utječe i djeluje iz domovah, iz krčmah i gostionicah i sa ulicah do u učionicu, do u srdce svakoga pojedinoga djeteta, i sve rieči ostaju hladne, pak nemogu prodirati do u srdce, kako bi ondje urodile plodom za vrieme i vječnost, za ovaj i drugi sviet.

Digitized by Google

Početni učitelj zove se pučki, jerbo je u sried puka, pučka osoba, koja djeluje na puk, i koga poznaje puk za muža, komu s djecom svojom poklanja najveće pouzdanje: ali ga i svojaka poradi toga pouzdanja. Zaoto i gleda i pazi puk na svoga učitelja, da je vriedan svoje zadaće i pouzdanja. Puk poznaje zdravim umom i bistrim pogledom, kad je učitelj njegove djece najmenik i zvoneći praporak, čim mu se opire ciela njegova liečnost zadaći velikoj i uzvišenoj, pak je mjesto uzora i obrazca dobra primjera u obćini smutnja. Puk nesudi lahko o kom strogo, ali sudi bolje, pravije, nego mnogi njegovi učitelji i duhovni i svjetovni poglavari, jerbo sama crkva predstavlja mu obrazce i primjere, po kojih sudi, i pravo ima oštro rešetati, jerbo osjeća, da mu se njegovo najbolje nasljedstvo od predjah, naime krotkoća, njegovi običaji, grabe, otimaju, zatiraju ili kvare, kad su oni laže, himbenici, varalice, koji bi njega i djecu mu imali privoditi k istini, k izvoru vode žive. Puk osjeća, da oni, koji ga nadmašuju, ili barem bi ga rada nadmašiti naobraženjem, te ga kane prosvjetliti sa svim svojim znanjem samo škode njegovomu jedromu značaju, zdravomu životu, kad jim manjka pravi temelj, i znanje nepostaje živim činom, činom uosobljenim. Puk ima pravo, ako se nepouzda u takovo znanje, te ga najposlje odbija od sebe s nepovjerenjem. Dakle posve je naravno, da učionica samo ondje uspieva i rado se ima, gdje ljubi puk učitelja, i da učitelj prije svega mora nastojati i trsiti se, steći štovanje i povjerenje, jerbo ako ga neljube, nepočituju, nepovjeravaju mu se djeca i roditelji, neće pasti na plodno zemljište njegov usjev, badava će se mučiti učeć riečju i sijuć po hladnoj i tvrdoj stieni.

Njeki mišljahu odprije, a ima toga i sada, gdje puk o vjerozakonu naobraženih ljudih, častnikah i činovnikah sumnjajuć trese glavom i misli: Toj gospodi, njekako čini se, nije zbilja stalo do vjerozakona, kad niti riečju ni činom nepokazuju svoju vjeru, nego smatraju mnogo koješta za ništo, za ljusku i pjenu, što je očitovanje i izjavljenje nutarnjega toploga bila (Puls) zaisto pobožna srdca. Tako se sve dalje razmaknuo jaz izmedju puka i naobraženih licah, jaz, koji se neda izpuniti i zajaziti liepo ugladjenimi frazami blagonaklonosti, slobode i čovječanskih pravah, a niti milostinjom, koju pružaju imućni poradi vlastitoga mira. Gdje je još koji narod zdrav, nije mu zakon razstavljen kakav pojam, nego mu je on crkva, i ta

Digitized by Google

mu je crkva ljubav, život i pjesničtvo. Sve, što je liepo, plemenito, sveto, kao i svaka radost, svako veselje istovjetno je s crkvom, koja ga sliedom sliedi i prati u polje, u šumu, u dom, u tihi, mirni stan. Tko se je rada neposredno i podpuno oprijateljiti s pukom, taj mora pokazivati djelom, činom, da ima srdce za vjerozakon, za pučku krotku vjeru, da s pukom dieli, što je puku najsvetije, najdražje i najmilije.

A što sliedi iz tih neoborivih istinah za katoličkoga, pravo vjernoga pučkoga učitelja? Za cielo ništa drugo, nego da on samo onda može steći ljubav i pravo povjerenje pravovjernoga puka, ako je privržen vjerozakonu iskrenom toplinom, svom dušom, svim srdcem i ako to pokazuje u svemu svome javnom i domaćem životu bez svake himbenosti i lukavštine, bez svake krinke.

Neka nekaže nitko, da bi takovo zahtievanje moglo lahko zavesti na licemjerstvo. Na to evo odgovara, da je daleko veće licemjerstvo, primiti se i prihvatiti službe, za koju čovjek neima puno srdce prave, čiste, krotko vjere, bez koje nemože nitko biti valjan učitelj. Moleć se Bogu, učeć vještinu svoga zvanja i družeć se s dobrimi, čestitimi ljudmi, može se i mlako srdce razgrijati i steći se može opet, što bijaše izgubljeno. Bog pomaže, tku mu se moli i podlaže!

(Dalje će sliedit.)

Prirodoznanstvo u pučkoj učioni.

Od Lj. Modeca.

(Nadalje.)

Krt je poznat s nepodobštinah, štono jih čini po vrtovih i livadah, rijuć u zemlji jame i podkope, pa bacajuć napolje izrovenu zemlju. Nu time više koristi, nego škodi, jer neumorno traži u zemlji grčice, crve, gliste i druge škodljive bube, koje bi sjegurno veću štetu počinile, nego što su narovani krtnjaci. Mnogi misle, da krt podjeda korienje bilju, nu ljuto se varaju, jerbo je dokazano, da se samo živinskimi tvarmi hrani. Za pokus zatvoriše dva krta, svakoga napose. Jednomu dadoše grčicah i u obće živinskih tvarih, a drugomu samoga korienja i bilja. Prvi je ostao živ, a drugi poginuo od gladi, ni neokusiv bilinske hrane. S toga bi valjalo krta više čuvati,

Digitized by Google

nego li progoniti. Tielo je u krta posve za podzemni život ustrojeno. Trup mu je valjast, pokriven mekanom crnom kožom. Prednje noge su mu kratke, lopataste, na stranu izvrnute, te po gotovu rukam slične; zadnje su takodjer malene. Uška neima, oči su mu posve sitne, a gubica je produžena u rilo.

Jež. Nepravo je, što progone nedužnu tu životinju, koju bi valjalo upravo čuvati. Jež lovi žabe, miševe, puževe, bube, da i zmije. Odvažno pograbi otrovnu guju, ma ona sićala ili grizla kako mu drago, to mu nimalo nesmeta, pa isti otrov mu neškodi. Često ga drže u kućah, da tamani miševe i švabe ili žohare. Glava je u ježa čunjasta, uši kratke i okrugle, a rep kratak. Koža je sa stranah i na hrbtu pokrivena bodljami s palca dugačkimi, a trbuh i noge obrasle su dlakom. Kad hoće da se obrani od napadanja veće živine, smota se u klubko; jer ga onda nije moći lasno pograbiti radi oštrih bodljah, naperenih na sve strane.

Rovka je najmanji sisar, štono grabi druge životinje. Mnogo je nalik mišu, nu opet se razlikuje od njega oštrljastom gubicom nalik na rilo. Rovke su ponajviše noćne životinje, te borave u kojekakvih tamnih rupah i kutovih, kad što i kućah; a hrane se bubami i time koriste.

Krt, jež i rovka malene su životinje sa oštrljastom glavom, sitnimi očima i noktastima nogama za kopanje. Buduć se najviše bubami hrane, zovemo jih **bubožderi**.

Pasji,- mačji,- kunasti, i medvedji rod i bubožderi sačinjavaju posebni red životinjah, koje grabe druge životinje, pa se njihovim mesom hrane. Zovemo jih **grabežljivcî** ili **zvjerad**.

Pršnjaci.

Na prvi pogled držali bismo netopira ili sliepa miša pticom, jer nesamo što leti kano ptica, već i nadkriljuje često pticu svojim brzim kretanjem u letu. Nu letila netopirova razlikuju se bitno od krilah ptičjih, ona bo nisu u pravom smislu krila, već samo tanka medju prednjima i zadnjima nogama i repom razapeta kožica, koju zovemo **perutnicom**. Palac je na prednjih noguh prost te noktat; isto su tako noktati prsti na zadnjih noguh. Tielo je obraslo tankem dlakom, odozgor crveno-smedje a ozdol bielo-sive masti. Premda se netopir na prvi mah u letu veoma okretnim čini, ipak nemože ni dugo ni

Digitized by Google

visoko leteti, a niti se nemože kano ptica prosto u zrak uzdići, već se pomoćju noktatoga palca uzpne na kakovu stienu, te se onda u zrak pusti.

Netopir obični, što se u nas nalazi, veoma je koristna životinja; jer utamani mnogo škodljive i nesnosne gamadi, n. p. hruštah, mušicah, leptirah i t. d. U lov leti istom u mraku ili sutonu i to obično ljetnimi toplimi večeri; a jutrom istom vraća se u svoje rupe, gdje čitavi dan probavi. Mačke, lasice i sove ljuti su mu neprijatelji. Osim običnoga netopira imade u vrućih zemljah i mnogo drugih vrstih, a buduć svi perutnicom prše u zraku, zovemo jih p r š n j a c i.

Glodavci.

Domaći miš. Najmanji u nas živući sisar je miš. Tiela je vrljikasta, noge su mu kratke, petoprste; a rep dugačak. Miševi su živahne, nježne i čiste životinje. Rupe svoje ostavljaju obično noćju; danju se samo najvećom opreznosti usudjuju na vidjelo. Miševi jedu skoro sve, što se jesti može. Oni su škodljivi, jer sve do česa dodju glodju, a šteta biva tim znatnija, jerbo se jako razmnožuju, s toga jih na razni način tamane. Mnogi jih hvataju u mišolovke, ili jih truju otrovom, nu najbolje je sredstvo dobra mačka. Miševah imade i po polju i livadah; to su tako zvani p o l j s k i m i š e v i. Oblikom i veličinom jednaki su domaćemu mišu nu masti su tamnije. U polju jih imade jatomice, te čine veliku štetu, jer uništuju ciele usjeve. Sove, sokolovi, gavrani i ježevi jih love, te riešavaju ratara škodljivih gostovah.

Parcov. U isti rod spadaju i odurni parcovi, te se razlikuju samo veličinom od miševah. Oni živu po kutovih u kućah, stajah, štednjih, skladištih, mesnicah, a osobito u jažah velikih gradovah. Hrane se mesom i biljem, te iste kosti glodju. Parcov je neprijatna i grizava životinja, te se istomu psu i mački suprotivi, da u bjesnilu skače i na čovjeka, te grize naopako.

Hrčak spada takodjer u mišji rod, te premda je liepa životinja ipak je veoma škodljiv. Kroz ljeto snosi u svojih tobolcih, što no jih imade sa svake strane ustijuh, množinu žita u svoje rupe. U jednoj takovoj rupi nadjoše već do 60 funtih najboljega žita. Hrčak je nesnosan, svadljiv, pakostan, te neživi u zadrugi; kad ga gone, brani se i opasno ujeda. Mnogo je veći od parcova; glava mu je velika, a ma-

Digitized by Google

sti je na ledjih crveno-smedje, na trbuhu crne a na noguh biele. Koža mu se rabi za krzno.

Vjeverice su živahne, tamašne životinjice. Lagano i brzo penju se po drveću, te okretno skaču od grane do grane, od drveta do drveta, pače i od vrška visokoga drveta na tla. Osobito su smiešne, kad sjedeć na stražnjih noguh, prednjima nogama liešnjak, žir ili bukvicu drže, pa glodju. Mnogi drže vjeverice zabave radi u sobah; nu nevalja jih sasvim prosto pušćati, jer oglodju pokućtvo i osmrade sobe. Vjeverica se hrani liešnjaci, žirom, bukvicom, zrnjem od borovah, jelah i omorikah, pa i bršćem, a time hudi. Gnjezdo si gradi na drveću od suhoga granja, lišća i mahovine. Vjeverica je ozgor ridja, ozdol bjelkasta; imade i crnih. Na prstih imade dugačke i šiljaste nokte. Kitnjast joj rep dužji je od cieloga tiela, a upotrebljava se kod pozlaćivanja i za kiste.

Zec. Malo koju životinju progone tako lovci, kao plašljiva i bojazljiva zeca. A zašto? Jedno, što se hrani ljeti djeteljinom, kupusom i drugim povrćem a zimi, kad neima druge hrane, glodje koru mladih voćakah, te uništuje time čitave voćnjake; a drugo što mu je meso tečno, a dlaka valja za šešire. Glava je u zeca okrugla mal ne kao mačja, a uši dužje od glave. Vedje su na očijuh prekratke, te nepokrivaju posve očine; s toga se kaže, da zec otvorenima očima spava. Vrh očijuh i oko ustijuh je brkat. Vrat mu j kratak, a trup dugačak. Prednje su mu noge kraće od stražnjih, s toga i bježi bolje uz brdo nego li nizbrdice.

Kunić ili *pitomi zec* je manji od zeca, ima kraće stražnje noge, u ostalom je pako posve zecu nalik. Divlji kunići kopaju si velike rupe, te kad se jako umnožaju, podkopaju cielu šumu. Hrane se istom hranom, kano i zecevi, a meso jim se jede, nu dlaka nije toliko vriedna.

Miš, parcov, hrčak, vjeverica, zec i kunić imadu sprieda oštre dlietaste zube za glodanje; te mogu i tvrde stvari preglodati, s toga jih nazvaše imenom glodavcî.

(Dalje će sliediti.)

Digitized by Google

Dopis.

Iz *Petrinje.* (Dopis.) — Dne 26. travnja doživi Petrinja riedku svečanost. — Travanj 26. uzrokom je radosti i veselja, jerbo danas pomoćju božju blagoslovismo svečanim načinom dičnu novu učionu, što no se u sredini našoj ponosito u vis diže; jest dan radosti i veselja, što prije dvie godine imadosmo sreću u krugu našem pozdraviti njegovu uzoritost, a danas kao na uspomenu toga dana blagosloviti nova dragocjena propela, kao mili dar njegove uzoritosti. Svečanost ota poče blagoslovom propelah, a zatim reče veleč. g. J. Lehpamer podjašprišt, uz podvorbu svetu misu, kojoj prisustvovahu sve domaće oblasti, naročito naš vriedni brigadir g. Pavelić, četnik M. i E. i slavni magistrat. Poslie sv. mise proslovi g. podjašprišt liepu besjedu, a naznačiv temelj na kojem učiteljstvo graditi imade, pohvali veliku revnost g. Pavelića brigadira ovdješnjega, jer doista njegovu trudu i nastojanju imamo se ponajviše zahvaliti; pohvali slavni magistrat, i ino gradjanstvo, koje nepožali truda i troška, te se zahvali na osobitoj pripravnosti ovdješnjih gradjanah g. Kocki-u i Mačečeviću. Poslie toga predade odredjenim djevojčicam i dječakom liepo nakićena propela, te se u najljepšem redu, uz skladno pjevanje ovdješnjih pripravnikah i uz gruvanje mužarah krenusmo u učionu, gdje se propisani obredi u liepo ukrašenoj dvorani ovrše. Tim mišljasmo da smo gotovi, al nas g. ravnatelj učione Hübl svojim govorom upravo zateče. — On se raduje, što je ravnateljem tolikoj mladeži, što se pod njegovim ravnateljstvom ota svečanost vrši. Hvali njegovoj uzoritosti na daru, prisutnoj gospodi na časti, koju mu izkazaše. Opominje i obodruje učitelje i učiteljice na revnost, i uztrpljivost, preporuča se njihovoj pomoći, opominje djecu na poslušnost i pokornost napram učiteljem, naročito pako ulieva joj ljubav i požrtvovanje za milu nam trojednu domovinu.

Njegova vriedna gospoja Klementina, okriepi nas čestitim i narodnim doručkom, te se tako radostnim licem i punim zadovoljstvom povratismo kući, želeć da nam Bog blagoslovi naš trud i požrtvovanje. — U večer bijaše sgrada liepo razsvietljena; g. Bŕiza, učitelj ovdjašnje realke proizvede bengaličku vatru; a pjevačko družtvo odpjeva njekoliko narodnih pjesamah. —r—

Zapisnik

jedanaeste sjednice učiteljske „Zadruge“ držane 31. ožujka t. g. u prisutnosti svih odbornikah.

1. Karlovački povjerenik g. Vinko Blažeković predaje svotu od 70 fr., što ih je sakupio od sliedeće gospode a) utemeljitelji: gosp.

Digitized by Google

Mirko Cesarec, pekar 10 fr., slavna občina Karlovac 10 for.; b) podupiratelji: g. Ivan Obradović, gradski načelnik 5 for.; Vojko Sabljić, veliki bilježnik 1 for., Krsto Šrepl, gr. blagajnik 1 fr.; Ferdo Švajcar, gradski satnik 2 for.; Makso Tuškan, starešina 3 for.; Slobodin Martinić, trgovac 3 for.; Drag. Korais, postolar 3 for., Franjo Kropač, krojač 1 for.; Nikola Begović, župnik 1 for.; Stjepan Hajdin, krojač 2 for.; Stjepan Borčić ml., trgovac 1 for.; Mio Mikić, trgovac 2 for.; Florijan Brilli, trgovac 3 for.; Ivan Benić, trgovac 5 for.; Petar Lukšić, trgovac 3 for.; Rudolf Köllreiter, krojač 1 for.; A. Ašerfeld, knjižar 1 for.; Mio Boben, trgovac 3 fr.; Petar Ressman, trgovac 5 for.; Katkić, ljekarnik 2 for.; Mio Balaš 1 for.; Vatroslav Cekorić 1 for.

Sa zahvalnošću na znanje uzeto, a budući je gospodin povjerenik ustmeno upravljajućemu odboru izvjestio, da si je g. Juraj Klarić velikih zaslugah steko za naše družtvo, s toga je odlučeno, nadariti ga počastnom diplomom.

2. Pročitan dopis g. Sebalda Cihlara učitelja u Kraljevici, kojim javlja, da je izabran povjerenikom tamošnjega kotara, i da su sliedeća gg. učitelji pristupili „Zadrugi“ kao redoviti članovi: Prša Nikola u Dragi, Udina Dinko u Trsatu, Solerti Petar u Grobniku, Šporčić Dane u Jelenju, Maruzzi Franjo, učitelj glav. učione u Bakru; Kolić Franjo, učitelj glav. nčione u Bakru; Glavina Matija, učitelj glavne učione u Bakru; Cihlař Sebald, učitelj u Kraljevici; gja. Rumboldova, učiteljica u Bakru, gja. Marsićeva učiteljica u Kraljevici. Na znanje uzeto.

3. Pročita se dopis g. Laja Srećka iz Osieka, kojim javlja, da je javio odboru za parižku izložbu, da će „Zadruga“ kod te izložbe učestvovati. Budući je „Zadruga“ već po zagrebačkoj komori prijavljena, s toga se odbor zahvaljuje g. Laju na dobroti, nu umoljuje ga, da nastoji, da bude Osiek na izložbi našoj što dostojnije zastupan.

4. Tajnik predaje blagajniku 10 fr., što ih je preč. g. H. našemu družtvu poslao. Zahvalno na znanje uzeto.

5. U knjizi, što će se izdati kao uspomenica na izložbu našu, tiskati će se statistički nacrt o pučkih naših učionah, što će ga izraditi gg. Vuksanović i Posavec. Osim toga primati će se u tu knjigu i oglasi osebnikah, te je opredieljena ciena tim oglasom za stranu 4 for., a za pol 2 for.

Digitized by Google

6. Predsjednik predlaže, neka upravljajući odbor one pouzdanike i druge osobe, koje budu izložbu našu osobito promicale, odlikuje diplomami i priznanicami isto tako, kao što će porota diplomom ili priznanicom odlikovati sve izložitelje, koji bi poslali najbolje izložke. Jednodušno primljeno.

7. Buduć će upravljajući odbor previše troškovah imati s pripravami predstojeće izložbe, to se ovim umoljavaju svi pouzdanici, da koliko je moguće odbor štede s dopisnimi troškovi, te da takove medju redovite članove svoga kotara razdiele, ili da se, kada je moguće, posluže i pripravnimi prilikami.

8. Tajnik priobćuje, da su družtvu našemu pristupila dva nova utemeljitelja i jedan podupirajući član i to: gg. Ljudevit Raizner, veliki sudac i Josip Torbar, ravnatelj velike realke u Zagrebu kao utemeljitelji, a g. Veličan, gradski liečnik u Zagrebu, obećaje 5 for. godišnjega prineska. Radostno na znanje uzeto.

9. Pročita se zapisnik redovitih članovah odranskoga kotara, koji su svojim pouzdanikom izabrali gosp. Milana Kobalia, učitelja u Odri.

Redoviti članovi u tom kotaru su sliedeća gospoda: Janko Brleković, Franjo Galić, Ivan Haraminčić, Ljudevit Loporić, Milan Kobali, Ivan Opat, Ivan Pajlok i Tomo Sivoš.

U istoj skupštini položila su kao podupiratelji sliedeća gg. svoje prineske: veleč. g. Marko Rusak 2 for.; Ivan Janda 2 for.; Josip Gregorić 3 for.; Gjuro Ištvanović 1 for.; Slavoljub Vukalović 1 for.; dr. Makso Waizer 20 fr., Stjepan Haraminčić 2 fr.; Mato Jug 2 fr.; Petar Krivačić 5 for. Ukupno 38 for. Zahvalno na znanje uzeto.

U Zagrebu dne 31. ožujka 1866.

Ivan Filipović,
predsjednik.

Vjenc. Mařik,
tajnik.

Zapisnik

dvanaeste sjednice učiteljske „Zadruge“ držane dne 14. travnja.

1. Pročita se dopis občinskoga blagajnika g. Drag. Kunovića, koj šalje u ime občine Pregrade 5 for. našemu družtvu. Zahvalno na znanje uzeto.

Digitized by Google

2. Predsjednik javlja, da je podnešena molba vis. vojnomu ministarstvu, neka se pravila „Zadruge“ protegnu i na vojničku krajinu. Isto tako podnešena je molba, da vis. vojno zapovjedničtvo preporuči krajiškim učiteljem, da šalju što više stvarih na našu izložbu.

3. Pročitan je dopis g. Jakova Šalamuna, pouzdanika u Koprivnici, kojim javlja, da je izabran povjerenikom u koprivničkom kotaru, i da su sliedeći učitelji pristupili kao redoviti članovi „Zadruge“: Mijo Maljevac, Jakov Šalamun, Ivan Grbec, Gjuro Ester i Ivan Čep, učitelji glavne učione u Koprivnici; Vinko Brlek, učitelj u Kuzmincu; Josip Herceg, učitelj u Ludbregu; Bolto Jakupanec, učitelj u Imbriovcu; Leonardo Kolonić, učitelj u Suhodolu; Stjepan Janković, učitelj u Velikom Bukovcu; Vjekoslav Petak, učitelj u sv. Gjurgju; Vatroslav Petrić, učitelj u Bregih; Mirko Radoboj, učitelj u Torčecu; Josip Šlumpf, učitelj u Malom Bukovcu; Vatroslav Štauduar, učitelj u Martiancu; Mirko Štimali, učitelj u Gjelekovcu; Ivan Horvat, učitelj u Legradu. Na znanje uzeto.

4. Odbornik Ivan Šah, tajnik gospojinskoga odbora javlja, da se je ovaj odbor dne 8. t. m. konstituirao, te da je za predsjednicu izabrana presvietla gospoja Kornelija Kukuljevićeva. Uzeto do znanja i zaključeno, da će se poziva, što će ga izdati gospojinski odbor, tiskati 1000 iztisakah. Poziva pako, da se i u pojedinih gradovih ustroje pododbori, tiskati će se 100 iztisakah. Ovom prigodom zaključeno je, da će odmah tiskati srećke, te da se ima nabaviti i štampilija za bilježenje srećakah.

5. G. Devidé poklanja knjižnici upravljajućega odbora „Zadruge“ knjigu „Oesterreichischer Bericht über internationale Ausstellung in London 1862.“ von Dor. Arenstein. Gosp. Devidé-u izriče se zahvalnost.

6. Gosp. Devidé predaje 30 for., što ih je za „Zadrugu“ sakupio u sjednici trgovačke komore u Zagrebu.

7. Blagajnik javlja, da je od 1. travnja do današnjega dana unišlo u blagajnu 393 for. 80 novč. Odlučeno je za tu svotu kupiti zemaljske hrvatsko-slavonske razteretnice.

U Zagrebu dne 28. ožujka 1866.

Ivan Filipović v. r.
predsjednik.

Vjenc. Mařik v. r.
tajnik.

Digitized by Google

Viestnik.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ uč. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

G. Kuković Mirko, kao utemeljitelj 50 st., g. Aurel pl. Kušević, kao utemeljitelj 10 st., g. Barabaš Gjuro, kao utemeljitelj 10 st., g. Novak Franjo, kao utemeljitelj 10 st., g. Bušić Mirko 10 st.; gg. Škopini, Vernić Makso, Folnegović, svaki po 5 st., Hochnjec Jakov 4 st., Cerovski Vatroslav, Jergović Ivan, Šunić Antun, Pospišil Ivan, Ulses Vilim, Benković Ivan, svaki po 3 st.; Vitković Josip, Janda Drag., Ferić Franjo, Vlašić Petar, Lacković Janko, Jambrešćak Eduard, Hribar Janko, svaki po 2 st.; Končan Stjepan, Sušnik Ivan, Vanjek Josip, Tunković Josip, za I. poljetje svaki 1 st. 50 novč.; Sivoš Tomo, Brleković, Galić Franjo, Opat Ivan, Kobali Milan, Haraminčić Ivan, Križanić Franjo, za II. poljetje svaki 1 st. 50 n.; Jarabek Dragutin, Muzler Josip, Budačić Edmund, Leskovar Janko, svaki po 1 st.

Ukupno u gotovom	171 st. 50 novč.	
Prenos u gotovom	407 „ 32½ u hr.-sl. r. u	2370 st.
Svota . . .	578 st. 82½ „ razt. u	2370 st.
Od ove svote kupljeno je 6 hr.-slav. razteret. u 100, za	136 st. 60 novč.	200 „
U gotovom . .	442 st. 22½ nč. u h.-s. r.	2570 st.

U Zagrebu 28. svibnja 1866.

Ante Irgulić,
družt. blagajnik.

— (Radostna viest.) S najpouzdanijega izvora doznasmo, da je najvišjim riešenjem dozvoljeno i miloj nam subraći u vojničkoj krajini u Hrvatskoj i Slavoniji službujućoj, da mogu pristupiti u kolo mlade naše „Zadruge“. U koliko nam pahnulo ugodno povjetarce, dozvoljiti će se to isto i bodroj dalmatinskoj braći, pak kada to: eto nam žive i radine Trojednice barem u „Zadruzi“ našoj! U dobri čas!

— Prečastni nadbiskupski stol naimenova za privremene učitelje g. Josipa Masneca u Veleševcu a g. Stjepana Dobrovoja na Brezovici.

Književne viesti.

„Književnika“ godine treće svezka I. izašla je. Razdieljena je u odsjeka. Prvi sadržava „Razprave“ narodopisne, starinarske, zemljopisne, poviestničke, prirodopisne i zemljoslovne. U drugom jesu „kratke književne viesti“; u trećem „hrvatsko-srbski knjigopis za god. 1865. a u četvrtom „Kritika“. Pisci: Bogišić, Jagić, Matković, Jiřeček, Vukasović, Bakotić. Daničić, Rački. Knjizi su dodane dvie litografičke slike; ciena joj 1 st. 40 n. — Koliko i kakve sve hrane donosi „Književnik“ učitelju, naročito za jezik i poviest, to samo znade onaj, koji ga nesamo čita, već upravo uči; s toga od srdca preporučamo ga svakomu: a koj si ga baš nemože i nemože da kupi, a taj si ga nastoj barem posuditi.

— G. V. Mařik priredio je „Zemljopis i poviestnicu austrijskih zemaljah“ za narodne učione; knjižica je već dogotovljena u tiskarni Albrechtovoj. Ciena joj bude 25 n. — Radi kratka pregleda uz pomanjkanje stručnih ove vrsti spisah za pučku školu, može se preporučiti.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 12. U Zagrebu, 15. lipnja 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uporaba prirodninah.

M e s o.

Meso jest toli važan predmet za pučkoga učitelja, da samu njemu dva, tri li predavanja mora žrtvovati. Neima djeteta, nepoznavajućega mesa a to ne samo očima, već i jezikom, kusom.

Nu, označimo si i drugimi riečmi meso. Meso jesu mišice životinjske, više manje tukom prešikane i krvlju obarvene. Mišice složene su samimi nitmi, samimi bielimi vlakanci a ova opet zaogrnjena su tanahnom, uzajamnom mezdricom. Mišicah ima životinja više i to raznovrstnih a svaka je kao osebice stvorena, što mogaše svaki opaziti razčinjavši bud presna, oli pečena purana, kojega mnoge osebite kuse zaista i prsti od drugih odljepljivaše. Medju timi mišicami provlače se cjevčice i živci t. j. nervi. Latak, s kojega sastoje vlakanca mišicah zove se v l a k n i n a=f i b r i n; ciela mišica napunjena je t e k ućinom m i š i č a s t o m=muskelflüssigkeit, u kojoj ima bjelanjka, soli i drugih latakah u vodi raztaljivih. Pitomi narodi jedu meso svakojako priredjeno, priugotovljeno, strogo divlji jedu i posve sirovo. Meso se obično kuha oli peče; nu peče se pravo reći i dvojako i to: ako se na suho prigotavlja, to se u pravo smislu peče, ako li pako u kojoj masti, dakle ulju, maslu, slanini, velimo da se prži. Pržolica se prži, kao što i jaja, korun itd. biva li to u masti.

Nu, i mi jedemo priesno meso n. p. svinjetinu, ali ipak priredjujemo si ju prije kvašenjem u razsolu pak udjenjem. Pristavimo

Digitized by Google

li meso u studenoj vodi, što se u nas obično čini, k ognju, tada se ono znatno promjenjuje, razlučuju se najme razpustljivi latci od nerazpustljivih. Hoće li nam se dobra mesa, naročito govedine, jer nju ponajviše kuhamo, to bude bolja, sočnija i hranivija, metnemo li ju mahom u vrijuću vodu a iza njekoliko uzastopnih varah, ulijemo li studene vode da se toplina vode snizi tako na 70 ili 74 stupnja R. u kojem stupnju treba da se podulje pridrži. Ovako se sačuvaju svi razpustljivi latci u mesu, jerbo se bjelanjak u vreloj vodi sgrušne na površini vlaknine te se neizkuha. Tako radeć imamo doduše dobro i sočno meso, nu jalovu juhu. Hoće li nam se jaklene juhe, to treba, da meso na kusiće izsjeckamo, u studenu ga vodu metnemo, sve polagacko pustimo da vrije, da se kuha a konačno jošte sve meso dobro izždimamo. Ovakovo meso nije baš tečno, ali veoma hranivo.

Pečeno meso jest vazda jaklenije, bolje hrani zato, što ostaje sočnije, pak pri tom laglje se probavlja nego li kuhano.

Meso se kvari i raztvara gnjićem. I tomu je pripomoć, nastojimo li, da se odstrani uzrok tomu a to su: zrak, voda i toplina.

S toga se meso suši, údi, u ledenicah drži, soli, u octu učinja, raznimi mirodijami ponapraši, ulaže u razne masti, polieva uljem, sadrom itd. Takodjer se metne u posve zabrtveno limovo sudje, pa onda ovo njekoliko satah u kipuću vodu. U tom sudju izvije se kiselina ugljevna, a ova kriepi i uzdržava meso dotle, dok opet neunidje zrak. Solimo li meso, tim gubi mnogo hranivih latakah, jerbo sok, što ga soljenjem gubi, ima iste latke, što i jaklena juha. Poznato je, da se sa suha, priesna mesa, ako li se odulje njim hranimo, čemu su nam živ primjer mornari — radjaju svakojake opasne nemoći.

Mornarom poznate su tako zvane mesne suharice, jušna hladetina=fleischzwieback. Pravi se posve prosto s brašna i jaklene juhe. Neima li mesa a hoće se govedje okriepe, to se uvari voda, a u nju nastruže oli ponatrga ote hladetine pak eto ti zdrave i jake juhe.

Meso kao hrana imade različna imena i to sa životinjah, čije je. Uvukla se u nas već poodavna imena: govedje meso, teleće meso, gusje meso itd.; nu ova imena treba da pučki učitelj triebi i svom snagom ganja, da jim nebude traga, jerbo su čisti prievodi njemački,

Digitized by Google

a naš narod zove si meso, rabeće već za hranu si tvorkom ina; po tom imademo rieči: govedina, teletina, bikovina, prasetina, ovnovina, prčetina, puretina, gusetina, piletina itd. — upravo prema ovim: lipovina, orahovina, glogovina, ljeskovina itd.

Velimo: pojeo sam gusje, purje, račje itd. krilo, glavu, stegno itd.; ali ne: purje meso, već puretinu.

Uman učitelj treba da umie vazda prilagodjivati svakom zgodom sva svemu, naročito učeć stvarno: misli na jezik; učeć strogo jezik: drži se stvarih, bez kojih nebi bilo niti jezika.

(Dalje će sliedit.)

Osobnost učiteljeva, njegovo nastojanje i djelovanje.

Napisao Mijat Stojanović.

II.

Kakogod što je učitelj dužan, biti privržen iskreno svojoj crkvi, iz svega srdca, te mu takodjer valja tu privrženost pokazivati udionićtvujuć pri crkvenome životu, tako isto dužan je ponašati se uviek i svagdje kao vjeran rodoljub, kao savjestan državni gradjanin držeć se u svojih razgovorih i sudovih one opomene sv. pisma: „Nesjedaj medju rugavce i boj se svoga gospodara i kralja, i nemiešaj se medju njegove klevetnike.“ Nemože se lako štogod ni izumjeti, čim bi se moglo staviti u pogibelj odgojivajuće djelovanje pučkoga učitelja i mir cieloga njegovoga položenja, nego kad bi se dao zavesti i zaluditi, te pristao ludo uz koju nečistu stranku. Neka dolazi i prolazi vrieme budi kakvoga komešanja, dužnost i djelovanje učiteljevo ostaju nepromienjeni, i nisu podvrženi političkoj nauci. Učitelj je pozvan uviek i svagdje odgojivati u kršćanskom duhu sebi povjerenu mladež, kako će postati iz djece vjerni i valjani državni gradjani, poslušni sinovi, poslušne kćeri majke crkve, pravi i iskreni domorodci i domorodke.

Kakogod što mora učitelj kao kršćanin i državni gradjanin svietliti pred drugim svojim dobrim primjerom, ako je rad djelovati uspješno kao odhranitelj mladeži, mora indi i njegov domaći život

*

Digitized by Google

i život ciele njegove obitelji i odgojenje vlastite djece služiti svakome za uzor i obrazac.

Jedva bi čovjek vjerovao, a živa je istina, kako pozorno, osobito po selih, gleda puk na ono, što biva u domu učiteljevu, u njegovoj kuhinji, smočnici i pivnici (podrumu), u dvorištu i vrtlu, i kako odrastli i ista školska mladež presudjuju njegovo domaće pedagogičko djelovanje. Da li bi se vjerovalo sredstvom i propisom ljekarskim, kad se nebi držao liečnik istih u slučaju jednake bolesti u svojoj obitelji? Može li tko uvažavati opomene i propise učiteljeve, ove duševne ljekarije, i služiti se njimi pouzdano, ako jih učitelj neoživotvorava na sebi i na svojoj vlastitoj djeci? Neka zaoto učitelj i svoju rodjenu djecu priteže izpunjivati strogo sve ono, što zahtieva od drugih, neka joj neoprašća nijednu pogriešku, nijedno prestupljenje, neka nedaje nikada prednost svojoj djeci pred drugom, najmanje da dopušća vladati joj i gospodarisati nad drugom djecom, ili provoditi kakvu samovolju spram školskoj mladeži. Ovo je zadnje tim važnije, što ostala školska mladež iz počitanja prama učitelju njegovoj djeci mnogo koješta gleda kroz prste, pokazuje joj se uslužnom, te tako daje povoda, da učiteljeva djeca lako postaju ućudna, pak ako učitelj dobro nepazi, rado nauče se gospodarisati, gazdarisati, zapoviedati, i tako joj se pokvari značaj i nagrdi. Od toga neka čuva učitelj svoju djecu kao od kuge i vatre nepovlašćujuć joj ni najmanje činiti, što god se budi u kojem obziru protivi školskim zakonom, redu, poredku i zaptu školskom.

Zavladala je gizda, zavladao sjaj u odjeći. Gradjani i gradjanke ugledaju se u bogatlije i velikaše, puk u manju gospodu. I mnogi učitelji rada su odjevati sebe i svoje gospodskom skupocjenom odjećom po modi, po žurnalu. Neka se odieva učitelj i obitelj njegova čisto i shodno. Svila i kadiva skupi su, a kesa učiteljeva riedko je puna srebra i zlata, pak ako se učitelj nepruža poleg svoga pokrivača, onda se čuje često tužba: „Nemogu izlaziti na kraj.“ I bez svakoga sjaja i bez gizde još se žalibože mogu potužiti učitelji, da sa svojom slabačkom plaćom težko žive, jedva se hljebom hrane; čim dakle u sadašnje vrieme sviet više prianja za gizdom i užitkom, te se svakim danom množe svakojake suvišnje potrebštine, pak već počima i prosti puk povodit se za gospodskom svjetinom ostavljajuć svoju prostotu, svoju prostu haljicu i surinu; neka učitelj

Digitized by Google

pokaže i svojom odjećom i svojim pokućtvom, cielom svojom nutarnjom i vanjskom ličnosti, da znade razlikovati sjenu od bitnosti, ljusku od jezgre, sjaj od čistoće, nepristojnost od pristojnosti, prpošluk od uljudnosti, izlišnost od potrebe. Ako nemožemo sjajno i gizdavo, a mi ćemo odjevati se čisto i pristojno; nećemo se upušćati u dug, jerbo je dug zao drug, koji podkapa mir i sreću životu.

Prostota ili priprostina u življenju, u običaju i jeziku svojstva su, kojimi se okrušava učiteljska obitelj i postaje ljubavi vriednim i dostojnim uzorom ciele obćine, u kojoj živi. Ima njeka patriarkalna priprostina skopčana sa odličnom čistoćom i sa pravom naobraženošću, koja umije i najmanju i najobičajniju stvar upotrebiti kao ures i nakit sknadivši i udesivši tako, da stan učiteljev nadilazi odgodnjim svojim sjajem kao kita liepa poljskog cvieta sve kuće u selu, i to je upravo, čemu se čudi poljodjelac, prostak, što ga privlači k sebi, što on cieni i počituje. Čistoća, red, poredak, mir u domu svjedoče o urednu, čistoću i poredak ljubećem domaćinu. Mora prostak, seljak poćutiti, da je duh naobražena čovjeka, koji to sve uredjuje i ukrašava, a ne množina predmetah i skupocjenost stvarih. U tome obziru mnogo, dapače sve savisi od domaćice. Blago učitelju, kome je dao Bog krepostnu, valjanu, čestitu suprugu! I ona je učiteljica u obćini i njezin upliv nedosižu samo u školsku sobu, nego i u obiteljske krugove po selu. Nemože nijedan učitelj steći ljubav i povjerenje puka i svestrano djelovati brez pomoći svoje supruge. U koliko ona utemeljiva pravu sreću svoga muža, u toliko unapredjiva i sreću i boljak i blagostanje svome suprugu povjerene mladeži, i premda ona neboravi i neradi u školskoj sobi, dosiže njezin duh i njezino biće i onamo i ondje postaju živom slikom. Svaka ova rieč važi više od zlata, samo da bi ju pravo razumio svaki učitelj i svaka učiteljeva supruga i razumjevši primili k srdcu. Čestit muž veliko je blago, velika sreća za ženu; ali čestita, valjana, krepostna i vješta žena još je veće blago, još veća sreća za muža! Tko se oženi srećno, blagopolučniji je, nego da nasliedi najveće imanje.

(Dalje će sliediti.)

Digitized by Google

Prirodoznanstvo u pučkoj učioni.

Od Lj. Modeca.

(Nadalje i konac.)

Kopitari.

Konj je bezdvojbeno ponajljepša i ponajkoristnija životinja. Kako li godi oku liep njegov stas; kako pravilno i ubavo sagradjeno mu je tieio! Pametan pogled živahna njegova oka, liepo zavinut vrat sa rudastom grivom, vitka noga sa tvrdim kopitom, dugačak rep sa gustom strunom: sve su to krasote njegova tiela! Konj je uz to jak, okretan i hrabar, naučljiv i blag; a zloban biva tek onda, kad se zlo s njim postupa. Konj je na daleko razprostranjen, a po veličini masti i drugih svojstvih imade mnogo konjskih tragah. Najplemenitiji su konji arabski, a i u našoj domovini imade u mnogih predjelih liepih konjah. Na glasu su takodjer konji englezki, ugarski, erdeljski i bosanski. Konj je od veoma znamenite koristi. On nosi jašioca, vuče kola, plug i s toga je neobhodno potrieban rataru. Krom toga koristan je i kožom, koja se na razni način stroji, i strunom od grive i repa.

Magarac je veoma nalik konju, nu u nas je mnogo manji od njega, pa nije ni tako liep, ni tako živahan kao konj. Nu tomu je krivo koje podnebje, koje loša hrana i postupanje. U južnih krajevih, u Arabskoj, Francezkoj i Italiji, gdje ga bolje timare i hrane, mnogo je ljepši i živahniji, tako da i najuglednije osobe na njem jašu. Tamo nećeš na njem ni traga lienosti naći; dapače pripoviedaju, da u biegu nadkriljuje kad kada i najhitrijega konja. Dlaka mu je sive masti, a po ledjih imade crnu prugu. Ušesa su mu dužja nego li u konja, a na kraju repa imade kitu dlakah. Magarac nosi tovar ili vuče pomanja kola. Osobito ga rabe u bregovitih predjelih, jerbo ima siguran korak. U Italiji prave od magarečjega mlieka sir, a od mesa njeku vrst kobasicah, koje salame zovu. Koža se učinja, pa se pravi od nje pergamenat, t. j. tako priredjena koža, da se može na njoj pisati.

K o n j i m a g a r a c imadu na noguh samo po jedan prst, obavit tvrdom rožastom tvarju, tako zvanim k o p i t o m; s toga se zovu k o p i t a r i.

Digitized by Google

Dvopapkari.

Goveda. Pod ovim imenom razumjevamo više domaćih životinjah, kao što su: bik, vol, krava, junac, tele. U govedah je čelo plosnato, a glava urešena šupljimi, savitimi rogovi. Noge su jim trsnate, a na njih imadu po dva široka papka; rep je na kraju kitnjast. Ako se goveda i neodlikuju vanjskim oblikom, ipak su ljudem od veoma velike koristi. Vol vuče kola i pomaže rataru težati zemlju, a krava ga obogaćuje mliekom, maslom i sirom. Krom toga rabi se od goveda: meso, sva gotovo utroba i krv za jelo, loj za svieće, crieva i mjehur za razne potrebe, rogovi pa i papci za svakojako orudje, kosti za izradjivanje i za košten ugalj. Kože se svakojako stroje, a dlakom se pune sedla i stolci. Mnogo ima govedjih tragah ili bagrah, koje se razlikuju veličinom, razmierjem pojedinih čestih tiela, veličinom rogovah pa i mašću dlake.

Ovca. Svatko pozna trpljivu, blagu i mirnu, ali i benastu i bojazljivu ovcu. I ona spada medju najkoristnije domaće životinje. U ovce su šuplji, trosrhi i po prieko žliebčasti rogovi, koji su kod njekojih tragah upravo uzviti, kao kod ugarske ovce, kod drugih opet spužasto na stran uzviti. U mnoge je trage sám mužjak ili ovan rogat. Sve je u ovce koristno, a najkoristnija vuna, koja se po dva puta na godinu striže. Od vune izradjuju se u tvornicah mnogovrstne tkanine, a koža se svakojako stroji, il se za krzno izradjuje i to po najviše jagnječe i ovčje kože, koje nisu biele a vune su zavojite. Meso je ovčje i jagnječe zdrava i tečna jestvina, loj rabe sapunari, od mlieka se pravi ovčji sir, iz crievah prave se žice i pozlatne kožice, od kostih kuha se klija, a papci napokon i balega dobar su gnoj. Ovca treba mnogo njege. Zimi je hrane u zračnih i suhih hljevih sienom, slamom, rezanim korunom i repom, a poje svaki dan čistom vodom. Svakoga tjedna daje jim se po jedan put soli. — Ljeti pasu se ovce, nu ovčar mora paziti, da nepasu mokre trave i da jih u pravo vrieme napoji. Ovce su bo slabe životinje, koje su mnogim bolestim podvržene.

Ovčji obad nese svoja jaja u nozdrve ovčje; kad se iz jajah izlegu ličinke, uvuku se u lubanju, pa prouzrokuju tako zvanu vrtoglavicu. Imade još i druga vrst crvah, koje takodjer takovu bolest čine. Ovce se u toj bolesti svrću i teturaju, a često se upravo vrte, te u kratko vrieme poginu u groznih grčevih.

Digitized by Google

Koza je mnogo nalik ovci. Rogovi su joj srhati, šuplji, poprieko žliebasti, upravo kao u ovce, samo što nisu tako saviti. U koze ima takodjer fine mekane vune, osobito po prsijuh i po bocih, nu ova je većom stranom pokrivena krupnom, rutavom dlakom (kostrieti). Mužjak se zove jarac, pa je bradat.

Koza najbolje uspieva u gorskih okolicah, jer se rado penje po klisurah i hridinah. Rado brsti pupove i mlado lišće u šikari i na vinovoj lozi, kad do nje dodje, time pako biva škodljiva; izvan toga pase zeline a često i otrovno bilje, koje joj ipak neškodi. Od koze dobiva se mlieko, sir, meso, loj, koža, koja se svakojako stroji, a osobito kože od jarićah stroje za tanke rukavice. Imade kozah sa tankom i mekanom vunom, kao što su angorska i kašmirska, od koje se tke najdragocjenija tkanina, naime kašmirski šalovi.

Jelen je tako rekuć kraljem naših šumah, jer je liepa i pristala pogleda. Glava mu je okrunjena koštanim granatim rogovljem, koje mu svakoga proljeća opada, pa za 10 tjedanah novo veće naraste. Ženka ili košuta je šušava. Noge su u jelena tanke i vitke, a zadnji prsti maleni po visoko namješteni; rep je veoma kratak. Jeleni živu u stadih i hrane se macami od vrbah, zimskimi usjevi, lišćem, mahovi, korom i žirom, pa time su i škodljivi. Meso je jelenje osobito pečenje, od kože prave se vlače, rukavice i čižme, a od rogovlja prave se korice za noževe i drugi nakit.

Srna je po najumiljatija životinja, što u nas živi. Tielo joj je ubavo i nježno, noge tanke i okretne, glava dugoljasta, a srnac je nakićen liepim rogovljem, nu koje je manje od jelenjega, kao što je i u obće ciela životinja manja. Na srne se lov lovi, koje radi tečna njihova mesa, a koje radi kože i rogovlja. S toga su i veoma oprezne; te ako se usude iz šume da pasu dieteljinu ili travu na livadi, razgledaju se najprije velikima svojima očima po svih stranah, pa i pasuć dižu često glavu, da se osvjedoče, da li je sve u miru. Opaze li najmanju pogibelj, polete kao striela u tamnu šumu.

Goveda, ovca, koza, jelen, srna imaju na noguh po dva prsta papcî obavita, što no izgledje kao razkoljeno kopito; s toga se zovu dvopapkari. U svih ovih životinjah čudnovato je uredjen želudac. Ovaj se sastoji naime iz četiri razdiela: 1. burag, 2. kapura, 3. knjižavci i 4. lojnjak. Kada pasu, trgaju svojima zubima hranu, pa ju odmah čitavu proždiru. U buragu i kapuri se

Digitized by Google

progutana hrana moči i mekša, pa se povraća u usta, te ju onda istom meljave ili što no kažu preživaju. Sad neide više hrana u prva dva razdiela, nego odmah u knjižavce, a odavle u lojnjak. Preživanja ovoga radi zovu sve ove životinje preživaocî.

Mnogopapkari.

Svinja imade na svakoj nogi po četiri papcî obavita prsta, od kojih stražnja dva nedotiču zemlje u hodu. Grizalo je u svinje podpuno kao u zvieradi sa velikimi, krivimi napolje virećimi očnjaci. Gubica je produljena u rilo, ušesa su dugačka, oči malene, vrat kratak, a trup sdepan. Koža je pokrivena krupnom dlakom, a na ledjih ima kruta griva od četinje; izpod kože ima nasad od slanine. Svinče hrani se ponajviše biljem, te rije rilom korienje; al i male životinjice jede, i u obće sve što se jesti može. Domaća ili pitoma svinja dolazi od divlje svinje ili vepra, koj živi u šumi, nu sada ga već malo imade. Svinja je veoma važna životinja, jer se jako može ugojiti, te slaninom, mesom i utrobom koristi. Koža se stroji, dlaka se rabi za nalaganje a četinje za šćetke ili kefe.

Pitoma svinja i vepar imadu više od dva papka, s toga jih zovu mnogopapkari.

Zvierad, pršnjaci, glodavci, kopitari, dvopapkari i mnogopapkari imaju svojstvah u kojih se sudaraju. Sve ove životinje dišu plućima, imaju crvenu, toplu krv te radjaju žive mlade. Dočim sve za mladosti sisaju mlieko, zovu se obćim imenom sisari.

Dopisi.

U *Novih Čičah,* 8. lipnja. — Mišljah sveudilj, da će se tkogod iz ovoga kotara pojaviti i crnu viest svietu saobćiti, ali — prevarih se. S toga mi drugo nepreostaje, već da sám pišem.

Već od dugo vremena bolovaše moj veleštovani prijatelj i sudrug Franjo Križanić, učitelj veleševački, zdravlje se u njem mienjaše sveudilj bolešću, jedno nastojaše da drugo pobiedi, te da onda samo nad ubogim gospoduje, dugo se neznadijaše, čiji će biti mejdan, ali na licu si mu već odavna vidjeti mogao, da moćna bolest polagano, nu čvrsto i sjegurno svoj stieg razvija. Napokon proljetos u svibnju smrvi pobjedonosno nesmilena bolest kukavno njegovo zdravlje. 8. p. m. poče na usta i nos krv bacati, žalostan u postelj leći, da ni-

Digitized by Google

kada više neustane. Poslje njekoliko danah odputi se u Zagreb, da si zdravlje nadje. Kad se kraj mene proveze i molbenicu predade, kojom moljaše velečastnoga g. M. Rusaka, podarcidjakona, da mu na mjesec danah namjestnika pošalje, bijaše tako slab i iznemogao, da mu nije bilo moguće ni s kolah saći. Franjo Križanić odputova u bieli Zagreb, da kao sin Trojednice u srdcu njezinom, koju je svedjer vatreno ljubio i za koju je sve svoje sile žrtvovao, mlad umre.

Vjerni mi prijatelj nebijaše ni tri dana u Zagrebu, ali i već opet odputova! Ah, neodputova, ne, angjeli ga božji uzeše sa sobom u slavu nebesku, da ga oslobode od mukah i nevoljah ove suzne doline i da mu se krunom vječne radosti okruni trud, kojega imadjaše radeći za boljak ljudih i za slavu božju. U njem izgubi učiteljstvo vrla i revna druga, kojega su svi, koji su s njime posla imali, ljubili i štovali, njemu nebijaše nijedan napor prevelik, nijedan posao pretežak, nijedna zaprieka premučna, da nebi bio sve nadvladao i častno dovršio. I prošle godine mu njeki dopisnik „Narodnih Novinah“ pohvali uspjeh izpîta, kojemu se svi nazočni čudom čudiše. To dokazuje i žalost ciele župe u kojoj on učiteljevaše, jer svi za njim tuže. Pokojnik bijaše povjerenoj si djeci u pravom smislu prijatelj, svakoga rado gledaše i veselo pozdravljaše. Nebijaše u njegovoj školi plača, ne, već ljubav vladaše, ljubavju i milovanjem učini on mnogo više, laglje i stalnije, nego mnogi i mnogi ozbiljnošću i strogošću. U njem izgubi i domovina vjernoga i čestitoga sina, koji nesamo, da je svojim zvanjem iz svih silah nastojao, da ju unapredi, već ju i drugčije svagda ljubljaše, što i sborom i tvorom često potvrdjivaše.

Sprovod u Zagrebu bijaše mu veoma liep; njemu prisustvovahu osim mnogih prijateljah, nižje škole i gg. učiteljski pripravnici, koji mu pred stanom i pred grobom po jednu pjesmu žalostinku liepo i skladno odpjevaše. Slava svim, koji toli liepo izkazuju ljubav prama učiteljem, hvala jim iskrena od braće pokojnika, od učiteljah kotara odranskoga! A sjegurno, da jim i pokojnik na drugom svietu hvali na izkazanom mu zadnjem prijateljstvu! I. P.

Iz *Križevacah*. — Nemožemo propustiti, da opet nejavimo štovanomu občinstvu, kako se nastoji svojski u križevačkom školskom kotaru, da se što većma uzradi u prilog „Zadruzi učiteljskoj“ i da neizpravimo onu u „Gospodarskom listu“ priobćenu viest, koja veli, da je ovdješnje pjevačko družtvo priredilo zabavu na korist rečene „Zadruge“, i da je unišlo tom prigodom od samih razprodanih srećakah 200 for. Nu stvar se ima ovako:

Učiteljski je sbor ovdješnje glavne učione u medjusobnom sporazumljenju sa svojim ravnateljem, koj mu je radostno pripomogao, da se uklone s puta najveće zaprieke u tom poduzeću, priredio 30. travnja muzikalno-deklamatornu zabavu uz izigravanje poklonjenih predmetah, što su jih dobrohotno poklonuli u tu svrhu vriedne Križevčanke i

Digitized by Google

Križevčani. Nu pošto izigravanje raznih predmetah s lutrijom skopčano, nije dozvoljeno bez privoljenja viših vlastih, s toga se dotičnici uteku za dobe s molbom k financijalnoj vlasti u Zagreb, da jim dozvoli razprodavati 500 srećakah po 20 novč. na korist rečene „Zadruge“, te izigravati poklonjene predmete i oprostit jih od plaćanja propisane pristojbe. Jer jim ova vlast sama nezadovolji prosbi, s toga ju preda uzviš. kr. nam. vieću, neka bi ju ono riešilo povoljno moliteljem; nu ni tamo nebje ista riešena, nego je odpremljena visokoj dvorskoj kancelariji, gdje je povoljno riešena, i odkud stigne dozvola svojim putem na mjestno gradsko poglavarstvo, da je prositeljem dozvoljeno bez plaćanja ikakove pristojbe izigravati lutrijom poklonjene predmete, i to samo 500 srećakab. Medjutim, dok je pomenuta molba putovala brzim korakom od jedne vlasti k drugoj, proteklo je ipak dosta vremena i približio se urečen dan zabave, te se je do to doba razprodalo 800 srećakah prije, nego je prispjela odluka dvorske vlasti. Molitelji bo nisu znali, da će jim molba putovati tja u Beč, nego su očekivali odluku iz Zagreba, i bili pripravni u slučaju, ako jim nebude riešena povoljno molba, platiti pristojbu, pa s toga su i razprodavali više srećakah, nego su molili. Kad jim je pako stiglo povoljno riešenje, obrate se opet s pokornom molbom na c. kr. financijalnu vlast, da jih i za onih 300 više razprodanih srećakah oprosti od plaćanja pristojbe. Ali kako će biti riešena potonja molba, nezna se.

Kako jur spomenusmo, razprodano je 800 srećakah po 20 nč., što čini 160 stot., a od ulaznine na pomenutu zabavu unišlo je 50 st., dakle ukupno 210 stot. Odbiv od ovih trošak, skopčan s priredjivanjem zabave, pasti će u dio „Zadruzi“ do 190 stot. Ovo zato potanje označismo, jer je »Gospodarski list“ priobćio javnosti, da je samo od razprodanih srećakah unišlo 200 stot., što bi moglo kod financijalne vlasti poroditi sumnju, da li nije zbilja razprodano tom prigodom više od 800 srećakah? On bo je iz vrela neistine o cieloj dotičnoj zabavi upućen zlo; jer ni ono nije istina, kao što se može iz gore navedenog lasno razabrati da je dalo pjevačko družtvo dotičnu zabavu, nego su ju priredili učitelji svojim nastojanjem i brigom uz pripomoć svoga ravnatelja i veleučenoga g. dr. M. L., koji su nastojali sve odstraniti, što bi ovo krasno poduzeće prepriečiti moglo.

Da je pako i ovom prigodom sabrana liepa svotica, kojom će se umnožiti glavnica „Zadruge“, imamo se najviše zahvaliti vriednomu gospodinu Ivanu Laksaru, ovdješnjemu kapelniku, koj, uvaživ preliepu svrhu „Zadruge“, uloži bezplatno mnoga truda, da je pomenuta muzikalno-deklamatorna zabava izvedena pod njegovim ravnanjem na podpuno zadovoljstvo obćinstva. Bože daj, te se i ostali vještaci ugledali u njegov liep primjer. Nemanje se imamo zahvaliti i pjevačkomu družtvu, koje se je molbi učiteljah odazvalo te pripomoglo izvesti hvalevriedno poduzeće svojim sudjelovanjem; narodnoj čitaonici, koja

Digitized by Google

je ustupila u tu svrhu bezplatno potrebite prostorije; vriednom i domoljubivom krasnom spolu, a i gradjanom, koji su preko nade poklonili za izigravanje većinom prekrasnih predmetah; velečastnoj gospodi župnikom ovoga kotara, koji su takodjer kupovanjem srećakah znatno doprinieli k umnoženju sabrane svote, a napokon hvala svim, koji su ma kojim načinom podpomagali izvedjenje rečene zabave. I sam bi se Bog veselio, da se i drugi učitelji, koji imaju priliku, ugledaju u braću svoju Križevčane!

Kod nas je ovdje od 24. travnja zavladala bolest zvana dobrac, radi koje je zatvorena škola na neizvjestno vrieme, ista vlâda i sada bi reć, u jednakoj mjeri. Da nije nastalo ovo hladno vrieme, možebit bi već popustila. Prošloga je tjedna umrlo u istoj njekoliko djece, a njekojoj se opet povraća. Za čudo je, da se je dobrac prihvatio i odraslih ljudih, kojih dosta težko u njem boluje, dapače jedan je muž oko 25. godine umro u njem. Ova je okolnost zapriekom, da će težko naša učiona učeničkimi radnjami na predstojećoj učiteljskoj izložbi zastupana biti. S. H.

Zapisnik

trinaeste sjednice učiteljske „Zadruge“ držane dne 4. svibnja.

1. Pročita se dopis svjetloga bana Josipa baruna Šokčevića, kojim pristupljuje „Zadruzi“ kao utemeljitelj, te šalje svotu od 50 for. Plemeniti ovaj čin njegove preuzvišenosti pozdravljen je sa oduševljenim živio! te se ovim izrazuje nj. preuzvišenosti najdublja zahvalnost u ime uboge sirotčadi naših učiteljah.

2. Obćina Oborovac pristupljuje »Zadruzi“ kao utemeljiteljica, te šalje zajedno i utemeljiteljnu svotu od 50 for. — Iskrena budi hvala ovoj domorodnoj obćini, koja je toli veledušno položila svu uteljiteljnu svotu najedanput.

3. Pročita se zapisnik učiteljske sjednice kotara vinodolskoga, kojim se javlja, da je tamo povjerenikom izabran g. Petar Maričić, učitelj u Grižanih.

Kao redoviti članovi pristupio je: Joso Radočaj, učitelj u Drveniku. Na znanje uzeto.

4. Pročita se dopis žup. kot. sudca u Severinu g. Radoslava Lopašića, kojim javlja, da obćina Severin pristupljuje »Zadruzi“ kao utemeljitelj, te da će utemeljiteljnu svotu položiti u dva roka, i to

Digitized by Google

koncem listopada i prosinca 1866., svaki put po 25 for. Zahvalno na znanje uzeto. Živila občina severinska.

5. G. Zarnik, odgojitelj kod baruna Raucha poklanja „Zadruzi“ ove knjige.

1. Pozor od g. 1863. (2 svezka). 2. „Fluminensia“ od Kurelca. 3. „Primatoren der Stadt Prag“ od Erbena. 4. Saborski spisi od g. 1861. (4 svezka). 5. „Pravdonoša“ od god. 1851. 6. „Südslavische Zeitung“ od g. 1851. 7. „Una memoria, strenna lombarda. — Zahvalno primljeno.

6. Njegova uzoritost kardinal i nadbiskup zagrebački poslao je „Zadruzi“ 200 for., u gotovu novcu; a grofica Sermagy 100 for. u hrv. zemaljskih razteretnicah. — Sa zahvalnošću na znanje uzeto. Bog bi dao, da ima „Zadruga“ još i više takovih dobročiniteljah!

7. Preuzv. g. barun Ambroz Vranicany polaže utemeljnu svotu od 50 for. Isto tako položio je i veleučeni g. Albert Šauf 50 for. kao utemeljitelj „Zadruge“. Osim toga pristupio je „Zadruzi“ kao utemeljitelj preuzv. g. Metel barun Ožegović, položiv prvu svotu od 20 for. i presv. g. Ivan Kukuljević, veliki župan zagrebački, položiv takodjer 20 for. Svoj ovoj gospodi izriče se ovim najdublja zahvalnost. Živili!

8. G. Wertheim, tvornik pjeneznicah u Beču šalje upravljajućemu odboru „Zadruge“ naručenu kod njega pjeneznicu u vriednosti od 80 for. i 10 for. vozarine, računajuć sve skupa samo 40 for. — Pošto je g. Wertheim ovako veledušno prikazao „Zadruzi“ 50 for. to ga prima upravljajući odbor medju svoje utemeljitelje, te će mu se poslati počastna diploma.

9. G. Cugšvert, pouzdanik bednjanskoga kotara, javlja da će se na korist „Zadruge“ predstavljati komad „Kvas bez kruha“. — Na znanje uzeto.

10. Pročita se zapisnik učiteljske skupštine varaždinskoga kotara, kojim se javlja, da je tamo povjerenikom izabran gosp. Bartol Francelj, učitelj na nižoj realci u Varašdinu. Na znanje uzeto.

11. Gosp. Bartol Francelj, šalje imenik tamošnjih utemeljiteljah i redovitih članovah. Utemeljitelji su: a) Preč. g. Ernesto Filetić, kanonik čazmanski i župnik varašdinski. b) Preč. g. Blaž Švelić, kanonik i nadairatelj kotarskih učionah. c) Veleč. g. Iv. Jagić, kateketa na glavnoj realnoj učioni u Varašdinu. Redoviti članovi: gg. Bartol Francelj, Drag. Pinter, učit. gl. učione u Varašdinu, Divjak

Digitized by Google

Ferdo, Jurković Mirko, učitelji. Visert Adolfo, podučitelj. Kroler Stj., privr. učit. gl. učione u Varaždinu. Gjorgji Janko, učit. u Biškupcih. Čukac Stjepan, učit. u Vidovcu. Tepeš Vjekoslav, učitelj u Obrešu. Gregović Pavao, učitelj u Bartolovcu. Horvat Mijo, podučit., Bornemissa Franjo, privr. učit. u Kneginecu. Sedlar Andrija, učit. u Radovanu, V. Sekira, realni učitelj u Varaždinu. Na znanje uzeto.

12. Isti g. povjerenik šalje 50 for., što jih je sakupio g. Vatroslav Jugović, občinski bilježnik u sv. Iliji, od sliedećih občinah:

a) od občine sv. Ilije 20 for.; b) od občine Beretinec 10 for.; c) od občine Biškupec 10 for.; d) od občine Beletinec 5 for.; e) od občine Črešnjevo 5 for. — Velikom zahvalnošću primljeno i blagajniku predano.

13. Blagajnik priobćuje, da ima u blagajni 391 for. 23 novč. gotovih novacah. Zaključno kupiti za ovo svotu hrv. razteretnice.

14. Gosp. Vinko Blažeković, povjerenik u Karlovcu šalje 60 for. 38 nč., što jih je doniela kazališna predstava, preredjena po karlovačkih dobrovoljcih dne 2. travnja. Upravljajući odbor izriče ovim plemenitim gg. dobrovoljcem i svim, koji su ovu predstavu budi činom budi savjetom podpomagali, najdublju zahvalnost.

U Zagrebu dne 28. ožujka 1866.

Ivan Filipović v. r.
predsjednik.

Vjenc. Mařik v. r.
tajnik.

Učiteljem na znanje.

Obnašao je ovaj nadbiskupski duhovni stol, na predlog svoga školskoga organa sliedeća pitanja kateketam i pučkim učiteljem područja svoga za riešanje za t. g. $186^5/_6$ staviti, i to:

Za katekete.

Neka se u liku katekeze razpravi pitanje 165. III. razreda: „Kako imamo moliti, da bude naša molitva ugodna Bogu?“ — tako, da se abstraktni pojmovi, u odgovoru dolazeći, razjasne ili svi jednom prilikom o g. Isusu u vrtu Getsemani, ili opet svaki pojam posebnom prilikom iz bibličke povjestnice.

Za učitelje.

1. „Na što se valja učitelju obzirati, kada pri obuci rabi slike, i kako mu valja tom prigodom postupati?“

2. Koja pravila valja pamtiti, i uporaviti glede čudorednih manah djetinjih, i kako treba postupati na primjer s lažcem, da se popravi?“

Digitized by Google

Viestnik.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ uč. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Vel. g. Barabaš Gustav, kao utem. 10 st.; vel. g. Fink Slavoljub, kao utem. 10 st.; g. Šandor, kao utem. 3 st.; preč. g. Šloisnig Franjo, kao utemeljitelj 25 st.; gg. Velenreiter Stjepan, kao utem. 50 st.; Kotur Vaso Pavao, kao utem. 50 st.; braća Liebermani, kao utem. 10 st.; Brkić Mato, kao utem. 10 st.; Fabac Pavao, kao utem. 10 st.; A. Henry, kao utem. 50 st.; Fr. Čeroni, kao utem. 5 st. Gg. Hausner H. 20 st.; Blau Mavro, Gentille, N. Čilić, N. Šipuš, svaki po 10 st. Požeg Josip, Keršić Mio, Kuh Adolfo, Auš Antun, Pavlica, Lovrić Fr., Rankl, Kern Vjekoslav, Krivošić Mio, Rozenkranz Drag., Karas Mirko, svaki po 5 st., Skalar Mio 4 st., Leuštek Tomo, Kuciš Franjo, Paulić Josip, Perak Mato, Kreminger Franjo, Dončević Šandor, Lehman Dragutin, Kolonić Leo, Štauduar Vatroslav, Klopović Ljudevit, Herceg J., Bartolec Gjuro, Korbar Franjo, Ježek Lovrinac svaki po 3 st. Sebetić Andro, Šroif Ivo, Leustek Franjo, Bunjata Antun. Balzar svaki po 2 st. Florian Pavao, Tomšić Ljudevit, Blažeković Vinko, Šestak Franjo, Posavec Josip, Papazović Franjo, svaki po 1 st. 50 novč. Hochnjec Ivo, Ribarić Vilko, Puher Josip, Banjac Simo, Quiquerecz Franjo, Teklić, Fr. Kubany, svaki 1 st. Škabrot Hinko, Škabrot Josip, Ženko Stanko svaki po 50 novč.

Ukupno u gotovom	421 st. 50 novč.	
Prenos u gotovom	442 „ 22½ u hr.-sl. r. u	2570 st.
Svota . . .	863 st. 72½ „	razt. u 2570 st.

U Zagrebu 12. lipnja 1866.

Ante Irgulić,
družt. blagajnik.

— Na kralj. učiteljištu zagrebačkom začinju javni ispiti dne 7. srpnja a trajat će sve do 24. To budi za ravnanje svim, koji kane ispite si nadopuniti.

Književne viesti.

Pripovietke iz staroga i novoga zavjeta. Preveo Gj. Daničić. Sedmo izdanje. U Biogradu, 1865. — O toj knjizi izrazio se naš „Katolički list“ u br. 22.: „da je pisana divnom prostotom bibličkoga poviedanja i sloga, a jezikom onakovim, kakov teče iz najbistrijega vrela, iz nepokvarenih ustijuh onoga naroda, koj naškom rieči najčistije sbori. — Po takovu uz stvarnu vriednost, što pripada ovoj knjizi po njezinom uzvišenom predmetu, još će iz nje svaki čitatelj crpiti punu slast ovejanoga našega narodnoga govora, kao što ga pružati može poznata vještačka prevoditeljeva ruka.“

Uz ove iskrene besjede „Kat. lista“ tko da nepristane, pročitav rečene pripoviedke; tko da jih nepreporuči ne samo školam, već i svakoj obitelji, da se uzmogne hraniti temeljnom naukom sv. vjere naše te nasladjivati u istinu milinom sbora Daničićeva!?

Uza svu ipak valjanost rečene knjige, moramo gospodina prevoditelja uvjeriti, da su n. pr. imena: Heruvim, Avelj, Sit, Vavilon, Avram, Reveka, Isav, Ruvim, Levije, Zavulon, Venijamin, Josif, Vitlejem, Avesalom, Jerovsam, Gjonisije itd. čitateljstvu, kojemu je knjiga namienjena što posve tudja, što neobična; da Hrvati, latinicom se služeći, u obće rado u pismu gledaju korenična pismena, a da jim je bielom vranom vidjeti ovako bilježene rieči: ragjati, megju, svagjati, slušk inja, slatko, priesto, lagje, ropstvo, oče, oca itd., da dandanas, osim njega, nitko nepiše latinicom: raz-

Digitized by Google

valiće=razvalit će, iznijeće=iznieti će, ustaće=ustat će, ješće=jesti će, učiću te=učiti ću te, susrešće te itd.

Zašto mi Hrvati, pišuć bud latinicom ili ćirilicom ovako pišemo. to je g. Daničiću posve poznato, a jer je namienio knjigu si našoj mladeži, našemu učiteljstvu, priviklu pisati po našu: to mu se bijaše prilagoditi ćitateljstvu prvo zato, da mu nebude djelo zazorno s neobična nam pravopisa, drugo zato, da se neposumnja, negrieši, da možda glasoviti inaće pisac, nezna pisati onako, kako pišu pisci hrvatski, latinicom se služeći.

Uvjereni smo, da će „pripoviedke staroga i novoga zavjeta" ugledati i dvadeseto i petdeseto izdanje; al unapried molimo g. prevoditelja, da nam osmo već izdanje, latinicom štampano, priredi onako, kako to zahtieva današnje ćitateljstvo hrvatsko, latinicom privatno, u školah i javno pišuće.

Knjizi je ciena samo 30 novč.

— G. J. Ferdo Devidé, tajnik trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu, izradio je i izdao „tabelarni pregled, sadržavajući vrednotu novca i mierah najvažnijih trgovačkih gradovah za porabu trgovacah, realnih i trgovačkih zavodah." Takav priručni i jezgroviti pregled rečenih mierah doista je potrieban ne samo navedenim školam, već bi se mogao preporučiti učiteljem 4 gl. učione i svakomu pučkomu učitelju, neimajućemu slučajnu osebne već knjižice ove ruke. Iztisku je ciena 25 novčićah a može se dobiti u samoga izdatelja; tko kupi 20 komadah. odpušta mu se 20%.

Natječaji.

Izpražnjeno je učiteljsko mjesto na djevojačkoj učioni u Novoj Gradiški. Prositeljice imaju svoje molbenice do 30. lipnja t. g. poslati u Vinkovce pod naslovom: C. kr. varašdinsko-slavonskoj školskoj komisiji.

Za izpražnjeno učiteljsko mjesto c. kr. pučke učione u Trnovici u varašdinsko-križevačkoj pukovniji razpisuje se natječaj. Molbenice šalju se do 12. kolovoza t. g. C. kr. varašdinsko-slavonskoj školskoj komisiji u Vinkovce. Plata se za nijedno mjesto nenaznačuje u poslanu dopisu.

Izpražnjeno učiteljsko mjesto u Turnašici, kotaru virovitičkom. Plata: 200 st. u gotovini, 16 hv. drvah, 10 vaganah žita i uživanje četvrti urb. selišta. Molbenice šalju se velečastnomu g. Ivanu Grgesini, kot. šk. nadziratelju i župniku u Turnašicu; pošta Virovitica, do 30. lipnja t. g.

Za udovicu Tuckovićku.

Kaurić 50 novč. Repustić 50 novč. Korbar Franjo 1 st.

Zadružne diplome jurve su dogotovljene. Tko ju od redovitih članovah želi, neka pošalje odboru 1 for., a plativši takove, dobiti će jih ovih danah.

Osobitu zahvalu

dičnim Sisčanom za toli revno i sdušno podupiranje „Zadruge" izražuje

u Zagrebu 12. lipnja 1866. *„Odbor Zadruge".*

☞ Evo nas za čas u srpnju: polovina godine minù. Uljudno molimo svekoliku p. n. gospodu, kojoj se „Napredak" od početka ove godine šalje, da izvolje što prije svojoj dužnosti zadovoljiti.

Nemanje opominjemo u ime prijašnjega uredničtva sve dužnike, da već jednom blagoizvolje prestati krivci.

Uredjuje: **Skender Fabković.** Naklada i tisak: **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 13. U Zagrebu, 1. Srpnja 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domace za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Družtvo za podporu siromašnim pripravnikom učiteljskim.

Dne 12. Prosinca prošle godine ustrojilo se družtvo za podporu siromašnim pripravnikom učiteljskim u Zagrebu. Već o zametku njegovu i prvom razvitku htjede sreća, te i ono uvrsti u imenik temeljnikah imena muževah, koja se štiju u upisnoj matici svakoga družtva, što kojim god putem smiera na boljak i napredak naroda, a do njih se predao dobar broj darovnikah s liepim darom. — Jurve osjetiše štićenici ovoga družtva blagodat, čim se je o družtvenu novcu njekolicina doslje prehranila, nabavilo se knjigah i namirilo drugih potrebštinah — sve za prieku nuždu. Nego više se toga potrebuje jošte za temelj tomu družtvu. Svota zakladnica nije dorasla do tisuće, a ove godine, nedotičući godišnji prinos, moralo se od nje svaki mjesec štogod uštipnuti, prem jedna točka družtvenih pravilah kaže, da se jedan dio i godišnjega prinosa ima zakladiti. K tomu obazreš li se na obseg družtva, imena temeljnikah i prinosacah kažu, da su k družtvu prionula, osim njekolicine o postanku u Zagrebu boravivše, samo gospoda u Zagrebu prebivajuća, prem i od samih Zagrebčanah družtvo jošte izgledje milostnicah rukah. Istina je, njemu je jedva polovica godine; nu uzme-li se na um, da u nas plamen za liepu pomisao brzo plane i liepo se uzvije, ali brzo i legne, nebudi zamjere, ako se

Digitized by Google

rekne, da se doslje s uspjehom ponositi nemožemo. Ponielo je dosta slabo. —

Da pako družtvo posegne dalje, te mu se uhvati koren po svem narodu, kako se družtvena svrha posredno tiče svega njega, odredi odbor trojicu odbornikah, neka na sve krajeve poištu muževah, koji bi na se preuzeli čast družtvenoga povjerenika, t. j. u svojoj okolici namolili članovah stalnih i opet darovnikah, te prinose i slali ovamo družtvenomu odboru. Kako tko uzme, posao je to lahak i težak: komu u njedrih kuca veće srce, a razborita mu glava umje uhvatiti ljepšu sgodu, te se umiliti, za koga znade, da bi mogao odkinuti koju paru; a težak bora mi, gdje ili nije pao u ruke čovjeku skroz dobre volje, ili ako je oko uprošena povjerenika sama suha drenovina, iz koje uz najbolju volju i medena usta nemože istisnuti kâpi. —

Spomenuta trojica obratiše se na muževe svakoga staleža, za koje bijahu kano sjegurni, da prošnje neće odbiti. — Nego dva tri-li odgovora svjedoče, da se njih nije našlo onoliko koliko jih je uprošeno, a bojati se je više nećavih odgovorah. Tomu bi znalo biti krivo, što se morda nerazumiemo, prem su uz propratnicu poslana i družtvena pravila, koja sama kažu svrhu družtva, i prem je ova u svoje vrieme bila razložena u novinah. Neće dakle biti u nevrieme jošte koja besjeda o potrebi i svrsi družtva.

Svatko razuman previdja, kolike je ciene pučko učiteljstvo po narod, prosvjetu mu i obrazbu ćud; a previdja i to, da bi pučki učitelj prazne glave, a k tomu morda i nesputana života u občini više učinio zla nego dobra. Česa tko neima, toga ni dati nemože, dakle niti nenaobražen obrazovati. To polažemo kao gotovu očevidnu istinu. — Za taj pako stalež imalo bi pripraviti vrstnih glavah učiteljište ili praeparandija — pripraviti u dvie godine! Tude dakle valja i učiteljem i učenikom upreći sve sile; tude treba neumorna truda oko nauka, ter temeljito proučiti sve mnoge struke, bez kojih se nemože da bude valjalim nčiteljem, a opet liepe prilike, stroge pazke i naputak, da mladić privikne životu kriepostnu i značajnu.

Pa kakovi mladići dolaze u taj zavod? Pogledom na prvašnje učione i znanje ima zakon, a taj se obdržava. Druga je pogledom na obskrbu. Učiteljski stalež nepruža sjajna izgleda niti na čast niti na blago, što bi čovjeka mamilo, pak zato niti u učiteljsko pripravilište neide bogatir. Bogatiji ili uče dalje, ili ako nisu za višji nauk

Digitized by Google

te zapnu, okreću po izdašnijem obrtu i prometu za boljim kruhom. Pa nije to siromaštvo svih naših pripravnikah niti srednje ruke. Hajde da jih u tom pogledu sdušno poredamo.

U prvi red idu domači zagrebački sinovi. Nje brojimo medju najbogatije, makar da su siromašna roda; jer imadu barem stalan krov, kamo će se zakloniti, i sjegurnu koru kruha. Bez svoje brige posebne neuče svi ni ovi. U drugi red idu mladići iz drugih gradovah, ili selah, kojim stan i hranu plaćaju ili pomažu plaćati roditelji ili tko od roda. U treći red idu sirote bez otca i matere , ili sinovi takovih roditeljah, koji se sami s ostalom si djecom doma bore s nevoljom. — Od ovakovih trećega reda polažeći u učiteljište često se nadje te nedonese na zapis do slabu odoricu na sebi i komad papira (školsku svjedočbu) u ruci. — Početkom tekuče školske godine bijaše tužne trke, vike i pomaganja; jer jedan bez stana i hrane, drugi bez čvršće ljetne oprave, a kamo li bolje zimske, treći bez knjigah, a razmjerna množina bez svačesa. Učitelji praeparandije i glavnih učionah gradskih s ravnateljem pobrinuše sa za nje, kako se u prvi mah i zaprvu potrebu dade, što otvarajuć svoja vrata i kese, što **kucajuć na tudja.** Po svoj dobroj volji i brizi nikomu nije preteklo; ali dobro dojde barem donle, dokle se je ustrojilo družtvo, te jim ono koliko toliko moglo pomoći.

O čem dakle valja siromašnim pripravnikom živjeti?

O podpunoj obskrbi žive njih jedva petorica šestorica; a ostalih preko petdeset evo kako živu. Osmorica dobiva štipendij, dva po 120, a ostali po 73 forinta. To je sreća; ali ako nije od drugda pomoći, ni ob tom se neda proživjeti. Dalje valja jim živjeti o vlastitoj zaslužbi t. j. privatnoj obuci ili instrukciji. Ali na istu zaslužbu odsudjen je mnogi pravnik, gimnazijalac, realac; povrh toga ima i niž jih činovnikah, koji će rado zaslužiti si štogod k malenoj plaći privatnom obukom. Nije dakle lahka stvar ni naći instrukciju, a tekar ne mastniju, koja bi bolje obskrbila. Gdje je stan i hrana, pak se srećom uhvatila instrukcija, hajde prolazi; ali gdje kukavac bez toga i uhvati instrukciju, n. pr. jednu za stan, drugu za obied ili oboje za jednu, od kuda mu oprava i knjige? Od kuda sve onomu, tko ostane bez ičesa, a drugčije darovit je i vriedan, te bi grehota bila za njega, da morade poći drugamo?

*

Digitized by Google

Eto dakle o čem i kako živu pripravnici. — Moglo bi se jošte kojom crnom, al' istinitom crticom kano primjerno narisati, kamo nužda može dognati mlada čovjeka, pak i pripravnika; ali nije prema namjeri. Samo recimo, da je briga za živež i drugu obskrbu, kako se samo posebi razumje, golemom zaprekom napredku u nauku, a često dovede mladića u moralnu propast. Dàkako ima gotovoj nevaljanštini prieki liek — odagnati; nu druga je uzčuvati vrlinu. Hoćeš-li, da ga uztegneš od zle prilike, valja da mu pružiš ljepšu; hoćeš-li, da odbiješ od njega nepoštenu milostnicu ruku, koja ga u nuždi misli zakapariti za uviek, valja da mu se pruži u pomoć poštenija. To ako nemože biti za sve, barem da je za vrlije. Mnogo toga u obće potrebuje se jošte za ovaj zavod. Dokle je briga zemaljske vlade, dotle se je u nje molilo, i moliti će se, a dokle se smiera, da se razjasni potreba družtva za podporu, dotle, mislimo, da je razjašnjena.

Netraži se tude golema zaklada, koja bi nosila na tisuće godišnjega prihoda. Sreća će biti, ako barem bude nosila na stotine, da se vriedni siromasi uzmognu nadariti kojim komadom oprave, knjigami i drugimi školskimi potrebštinami, a u bolesti liekom. Zna se, da je u nas puno potrebe, ta da se traži u mnogo ime i sa svake strane; ali ova potreba i golema je i odavna već viče. Svota osječena za temeljni i godišnji dar najmanja je, što se može osjeći za družtvo. Pak i svaki dar, bio kako malen, s hvalom se prima. Dobro bi došao i svaki nenovčan dar, što bi mogao rabiti za družtvenu svrhu.

Stalo je svemu narodu do toga, da dobije vrstnih učiteljah za puk; preporučamo dakle družtvo za učiteljski naraštaj svemu njemu; stalo je najpače svećenikom do vrlih pomoćnikah oko pučke poosvjete; stalo je učiteljem do vještih i značajnih mladjih drugovah: najpače dakle preporučamo ga njim.

Odbor družtva za podporu ubogim pripravnikom.

Digitized by Google

Osobnost učiteljeva, njegovo nastojanje i djelovanje.

Napisao Mijat Stojanović.

III.

Odgojiteljski uticaj učiteljev mnogo dobiva i njegovo položenje postaje čvršćim i sigurnijim, ako se učitelj dosljedno drži samo svoga zvanja.

Kako su ljudi u sadašnje vrieme nemirni i halavi i na zlo brzi, pokazuje se osobito i tim, što mnogi neumiju i neće jim se djelovati ozbiljno, svim srdcem, svom dušom u svom uzanom djelokrugu, niti uvidjaju, kako samo tako čineći u stanju su skrbiti za svoje i obće dobro. Taština, izpraznost, sujeta ljudem, koji obično procjenjuju sami sebe, vlada, te najmilije rešetaju tudje krugove, mašaju se preko svoje sgrade i misle, oni bi tek na onom polju bili, bajagi, na svom pravom mjestu, te bi pokazali svietu, što bi sve koješta u stanju bili učiniti; kako bi kao vojnici bili hrabri junaci i vitezovi, kao svećenici sol zemlji; kao gospodari, obrtnici i trgovci, sve sami velmožnici, sve sama čudovišta. I pučki učitelj gdjekoji povede se često za tom pohlepom, izstupiti iz djelokruga svoga zvanja, pak se pača u stvari, koje ni iz daleka neslažu se s njegovim zvanjem. Nije probitačno, ako se učitelj pača u poslove i stvari, kojih nerazumije, koje se ga ni s daleka netiču, to bo je toliko, koliko ići na tanak led ili na litac, na komu ako se i nepropada, lahko se poklizne, lahko padne i osakati. Neda se, nikako oprovrći istina zasvjedočena izkustvom, da se učitelj u toliko odmiče i udaljuje od svoje sreće, od zadovoljstva, u koliko se odmiče od svoga zvanja, i izčezava mu upliv kao odgojitelja mladeži, a tim i počitanje i povjerenje, ako traži poštenje u čemu drugom, nego u svom učiteljskom i odgojiteljskom djelovanju, i svoj ponos u čem drugom, nego u dobroj učionici, koja polaže temelj i za narodni ponos i za narodnu samosviest, i za sve gradjanske, plemenite krieposti.

I od krive popularnosti neka se čuva učitelj; neka se neluči od puka, neka obći, druži se s njim i neka poznaje sve pučke potriebe, sve običaje, sve želje, sve težnje i namjere pučke; neka proniče u značaj pučki i poznaje u oči u glavu sve dobre i zle strane,

Digitized by Google

krieposti i pogrieške pučke, cieli pučki život: ali neka se kloni upušćati se s pukom u prosto, lošo pobratimstvo, skopčano budi s kakvim materijalnim užitkom, s kartanjem, s pijankom, s klatnjom po noći itd. Upravo po tom, što pokazuje učitelj, da mu treba uživati plemenitije slasti i ugodnosti, nego su putene, više će ga počitovati puk, više valjati i prianjati uz njega. Popularnost sastoji se upravo u tom, da razumievamo puk, da ga počitujemo i iskreno ljubimo i sreću mu promičemo, a ne ako pristajemo s njim u prostačinu, nedobnost i zabludu. Mladi učitelji često gramze za krivom popularnošću, pa kad se već opeku, težko je onda popraviti učinjene pogrieške.

Brate učitelju! kad god si s pukom na piru i gostbi prilikom godovah i svečarah, na javnoj zabavi, uviek znaj, da zastupaš duševni, višji smier života, i da to moraš zasvjedočiti svakim svojim činom u svakoj priliki. Čovjek jeduć i pijuć mora se razlikovati od živine, koja ždere i loče, zato čovjek si odredjuje pameću svojom mjeru i obrok, i pokazuje uživanjem, da tjelesni užitak nije mu najvišje njegovo opredjeljenje, najvišja mu sreća.

Gdje želi učitelj u učionici i izvan nje djelovati s božjim blagoslovom uspješno, i održati svoj osobni odgojiteljski upliv, neobhodno mu je potrebito, da živi sa svakim u miru i slozi, i sa župnikom i kateketom, i sa častnikom i činovnikom, sa svakom osobom u obćini. Gdje se poremeti pravo odnošenje izmedju ravnatelja, nadzornika, starješine školskoga i učitelja, tu se podkopa učiteljev upliv i ciela mu sreća života, pomuti se srdce, ojadi i očemeri duša, ogrča volja, ološi, oslabi snaga, uzbuni djelovanje i poslovanje, sve se smete i poburka.

Pristojan, čedan, uljudan, smiren, razborit treba da bude učitelj, ako si želi steći ime pravo naobražena muža, jerbo prava naobraženost bez ovih svojstvah gola je obsjena. Netreba puzati pred starješinom, ulagivati mu se, ali ga valja počitovati i ljubiti po dužnosti svetoj. Onaj učitelj i odgojitelj nemože uspješno djelovati, koji gazi tu dužnost, sav će mu trud i napor ostati jalov.

Učitelj se mora kloniti svake ućudnosti i samovolje bilo u čemu mu drago. Samovolja gotova nevolja! veli pučka poslovica pravo. Sloga od Boga, nesloga od zloga! veli druga.

Digitized by Google

Dužni su i župnik i kateketa i občinski načelnik, i svaki školski starješina olakšavati učitelju težku službu, škopčanu često s malom plaćom i s mnogim koječim sve malim i lošim, pred čim se nitko živ neklanja, već ako iz šale, kao što običavaju šaljivci, puk veli lakrdijaši, ustmeno i pismeno brisati i trti svoj dugački kljun o učitelja. Starješine školske dužni su unapredjivati učiteljev ugled pred občinom, dužni su uviek i svagdje sukabljati učitelja ljubezno, počitovati ga dostojno osobito pred djecom i dječji roditelji. Tako samo može se postići važna svrha pučke učionice. Gdje skolske starješine svojim uplivom u obće i dječji roditelji napose svojim domaćim odhranjenjem nepodupiraju, nepodpomažu učitelja u njegovu važnom poslu odgojivanja i naučanja, ondje pučka učionica nikada i nikako nemože uroditi valjanim, zdravim, čestitim plodom. — Pravo reći: vriednu, čestitu, valjanu i savjestnu učitelju svaki starešina, svaka mu viša vlast treba, da bude iskrenim savjetnikom, odlučnim štititeljem a u slučajnoj, iznenadnoj pogibelji odlučnim braniteljem dà i spasiteljem.

(Dalje će sliedit.)

Uporaba prirodninah.

Pozoran čitatelj ovih članakah mogaše uvidjeti, da se i u pučkih učionah može podosta, liepim i razložnim tumačenjem uvući i u samu technologiju, bez da se mladeži neobična ta rieč i s daleka samo natukne; mogaše se osvjedočiti, da se o svem može u svakom razredu govoriti i uspješno učiti, znade li se samo predmet razdieliti i valjano izmjeriti, inimi riečmi: mala i slabučka hrani žličicom, a odrasla žlicom — jednom te istom juhom, a možeš ga i krućom hranom, priredjenom za narav mu.

Prosboriv o mlieku pak mesu, prelazim sada na

Kosti.

Mišicam, živcem i kostim hvala, što se pojedine česti životinjskoga tiela miču i giblju. Kosti jesu krute i čvrste česti, nahodeće se u nutarnjosti tiela; oko njih obvile se mišice, u njih se hrane i štede najnježniji živci, kao što moždani u lubanji, mozag u hrbtištu i šupljih kostih.

Digitized by Google

S ustrojstva, s usporedjenja, sa sloga kostih razabiremo i raznovrstni lik životinjah, imajućih za podlogu kosti, košto su: sisavci, ptice, ribe, dvoživci. U kostih nahodi se raznih latakah, naime: kisopranična i ugljevita vapna (phosphorsaurer und kohlensaurer Kalk), obične soli, kelja hrustavčeva, mastih itd. — U 100 funtah čistih, svježih kostih, nahodimo osobito 33 funta staničnine (Gewebe), s koje, kuhamo li ju odulje, dobimo kelja i njeke vrsti kao hladetinu. S preostaloga dobimo 58 funtah kisopranična i 9 funtah kisougljevita vapna. Riblji i ostalih životinjah hrustanjci imaju veoma malo oli ništa vapna.

Kosti se nahode u trupu, udih i glavi. Potanje njihovo razglabanje s gledišta čiste nauke, zadaća je anatomije i physiologije.

S kostih životinjskih pravi se u obće sav pranik (kostić, phosphor), što ga u trgovini vidjamo, prem da ga imade u cielom tielu životinjskom, osobito u moždjanih, živcih, jajih, mesu. Poznato je, da se u pšenici, grašku, pasulju itd. nahodi mnogo kiseline pranične; s toga, jer znademo, da imade u kostih mnogo pranika, mudar gospodar nerazbacuj si nijedne životinjske čestice, naročito pako kosti, već nastoj, da ti ako ne smrvljene, a ono barem cielo u polju hrane žito i sočivo. Košće dakle jest dobrim gnojem.

S istih slučeninah, što je kost, takodjer jest i rožina jelenja, srneća itd., nadalje i slonova kost i nutarnja čest zubah.

Što je latakah životinskoga tiela, to se niti jedan tako dugo nesačuva, kao kost; a dokazano je, da se u izkopanu košću predpotopnih živinah nalazi, pravo reći, cielo i sve jošte kelje.

Košće se može posve izbieliti, ako li se iz njega izvadi varenjem u lužini svakolika mastnoća. Bieljenje biva kašnje na suncu, a jošte bržje kiselinom sumpornatom. Solikom nebieli se košće, jer bi s njega ožućelo. Kosti se mogu raznovrstno barviti isto tako, kao i rožine.

Slonova kost veoma jest obljubljena, s toga i u cieni, jerbo jest prepletena sloga i jasne, biele boje, nu u tom joj mahna, što na zraku rado ožutne. Ostružine i odpadci slonove kosti pâle se i mrve a s toga prašnata ugljena pravi se skupo gavrilo, kojim se služe slikari.

Raznovrstne korice za nože i ostalo orudje, puceta, iglenke, gladila (Falzbein), krugle za bilijar, različne nakite, igračke itd.

Digitized by Google

prave nam zanatnici, poznati imenom tokari, pileć, režuć, strugajuć i gladeć takove. Zubovi morskoga konja ili mroža, pak zubana (See-Einhorn) takodjer su visoke ciene poradi svoje bjelote i tvrdoće, a rado se s njih prave sliepi zubovi za ljude.

Košće se nemože niti pomisliti u obrtu i zanatih bez rožine, kojim imenom razumievamo: kopita, parklje, papke, nokte, želvinu, riblji kostiš (Fischbein), i parožje. Šuplje rogove parî češljar u vručoj vodi tako dugo, dokle posve neomekšaju, onda jih duljinom razpolovi, ravnâ i plošnji vrućimi željeznimi pleskicami a napokon prenačinja prema naumu i potriebi; gladi, lašti, šara i barvi. Rožina je prozirna, čemu je uzrok mastnoća.

Rožina se topi, razpušća, lije poput željeza.

Sa želvine prave se prekrasne stvari, naročito raznolične škatulje, tabakire istim načinom, kao i one s rožine a razni lik dobivaju s tiskanja.

Riblja kost, poznata pod imenom fišpan jest veoma pružna a upravo s toga rabi se za daždnike, sunčanike ili sjenila, stezaljke, pletenje košaricah, klobukah itd. Mjeri se u obće tezuljom a lotu je ciena od 5 do 10 i više novčićah, prema lovini ribah i novčanoj vriednoti.

Kada se tumače: kost, rožina itd., tom prilikom upravo valja se sjetiti i sama koralja i bisera drâga, te dokazati, da su i ovi životinjski latci, prem na oko posve različni, veoma srodni s rožinom.

S crvenoga panjića koraljeva prave se, osobito u Marseillu i Genovi, raznovrstni nakiti. Biser, kojim se žene kitê, da nije ništa drugo, van izmet njekojih ljušturah a s biserice (Perlmutter), t. j. sa kore ili poklopacah ljusture same, da se prave takodjer mnogi nakiti a osobito korice, svakom djetetu poznate na periših.

S rieči: Kost rabi se u govoru i ovako: „ja sam mu kost u grlu," t. j. nemože da me vidi živa, jer mu smetam u nječem: „uhvatiše se u kosti ili koštac" t. j. objeručke, kada se hrvaju; „koštica" od šljive, breskve, trešnje itd.; „kostilo" nož u remenarah; „kostura", nož imajući koštene korice; „kostolomiti" t. j. mučiti koga težkim poslom; „orah kôšćak" t. j. tvrde i debele ljuske, a veli se: „u košćaka tučna hrana u mehkiša (mehka oraha), neizdatna", isto tako orasi su i „ko-

Digitized by Google

štunjavi; orah koštunjak, koštùnjavac“; — „kostnica, košturnica (Beinhaus)“; prezimena ljudska: „Kòšćêc, Kòšćica itd.

Za pravopis: *št* = *šć* a nikada *stj*; jerbo, slobodno li nam pisati: koštjeno puce, zašto nebi imena: Koštjec, Koštjica oli jošte i: Kostjica?! — Već je hora, da se njeki okane svojih vrtežah, s kojimi odrasoše i osiedješe, nepomaknuvši se ni o dlaku od prozorja k zori bieloj!

(Dalje će sliediti.)

Kratki sadržaji štivah i stvarno razjasnjenje obzirom na seljačko gospodarstvo.

(Na temelju prirodopisnih štivah II. odsjeka, II. slovn. Čitanke.)

I. O bilju.

Štivo 51.

Naslov ovomu štivu je: *Ruho zemlje*. Ruho zove se drugom riečju: odjeća, odielo, oprava, opravilo, a takodjer i sprava. Zemlja naša zaodjevena je prekrasnim ruhom, poimence: drvećjem i travom. Krasotu toga ruha možemo najbolje opaziti, kada ga u proletju s uzvišena mjesta razgledamo. Zemaljsko ruho stvorio je dragi Bog na našu korist i podvrgao ga je promjenami; ono niče i raste proljećjem i ljetom, a se suši i nestaje ga jeseni i zimi; ono se dakle preporadja, a ujedno zove se prirodninom. Inje, mraz, snieg, led studen i t d. nisu prirodnine, već prirodna pojavljenja. Inje, mraz i led postaju s topla i mrzla zraka, t. j. s topline (izparivanja), što ju zemlja iz sebe daje, i smrzline, što iz visine zraka na zemlju dolazi.

53.

Ovo štivo upoznava nas *s biljem*. Biljem zove se sve, što iz zemlje niče i raste, dakle: drveće grmlje, zelje, trave, gljive, lišaji paprat, i t. d. Kamenje nespada medju bilje, jerbo neraste i nenosi ploda. Životinje rastu, ali nisu bilje. Razlika izmedju kamenja i bilja je ta, što kamenje neraste, nemiče se i nenosi ploda, a bilje raste pomoćju zemlje i zraka, postaje veće i deblje i daje plod. Izmedju bilja i živine razlika je pako ta, što bilje samo pomoćju zemlje i zraka raste, nećuti i neima svoga vlastitoga gibanja; naproti tomu živina živi, ćuti,

Digitized by Google

raste, može se hotice gibati. Njekoje je bilje n. pr. cvieće sbog svoje ljepote i mirisa ugodno, a njekoje opet je ljudem i živini za hranu potrebno i koristno. Koristno bilje jesu sve vrsti žita, povrtja, drvetja, i krme. Bilje postaje najviše iz sjemena, što se u zemlji zasije, klija i iznikne. Glavni dieli svakoga jesu: bilja korien sa žilicami i stablo. Korien postaje iz sjemenske klice, šire se pod zemljom, i od nje dobiva hranu i vlagu; a stablo postaje i onog diela klice, koj se diže nad zemljom, te pušta otoke grane, ogranke, i grančice, lišće i cviet, i nosi plod. (Sravni štivo 69. I. slovn. Čitanke. —

54.

Ovo štivo slovi o *cvieću*. Cviećem zovemo svu onu bilinu, koja cvate, n. pr. ruže, karanfili, tulipani, ljiljan, sunovrat, violice, bosiljak, smilje i t d. Ova vrsta biline samo nam je ugodna poradi svoje krasote i mirisa, s toga ju rado njegujemo, te vežemo u kitice i vijemo u vience. Njekoje pako cvatuće biline upotrebljivaju se, opet kao liek protiva bolestim n. pr. pelin, dešpik, (lavendel), kadulja (kuš), matičnjak (melisa), metica, slez a s mnogih kao ruže i t. d. divizne ždimaju se ulja. Nu imade i takove biline, koja necvate, n. pr. gljive, paprat i mahovina; ali nam ova — kao i ostale, mnoge vrsti jesu potrebne i koristne, budući se njom ljudi i živine ili hrane, ili ju možemo na razni način koristno upotriebiti.

55.

Naslov ovomu štivu je *Cvjetana dalmatinska*. Cvjetana reći će razni rod bilja, što ga pojedine zemlje nose. Takova zemlja nahodi se i n Dalmaciji, koja spada u broj naše trojedne kraljevine. Trojednu kraljeviuu sačinjavaju kraljevine: Dalmacija, Hrvatska i Slavonija. — Iz ovoga štiva uvidjamo, da je zemlja dalmatinska puno različita glede bilja od ostalih zemaljah austrijanske carevine, tamo sasma drugo bilje uspieva nego li po ostalih zemljah. U ovih zemljah raste n. pr. trava, šaš, žito, povrtje, raznovrstno drveće i grmlje; tamo pako: limuni, naranče, smokve, bademi, masline, rožčići, lovor, česmina, čimprese, maklje, palme, kadulji, metvice, ružmarin i t. d. Uzrok je tomu položaj zemlje i podnebje. Podnebje nije posvuda jednako One zemlje, koje leže prama jugu i bolje su pod suncem, toplije su od ostalih zemaljah, koje su više od sunca udaljene.

Digitized by Google

Njekoje bilje uspieva samo u toplijem, a njekoje opet samo u hladnijem podnebju.

56.

Ovo štivo slovi o *žitu i sočivu.* Žitom zovemo: pšenicu, raž, ječam, zob, proso, kukuruz, i hajdu; sočivom pako: grah, grašak (zečak) leću, bob i krmni grahor. — Žito i sočivo je veoma znamenito bilje, koje osobito u našem umjerenom podnebju na plodovitom zemljištu dobro uspieva, te ljudem obilnu i zdravu hranu daje; s toga ga ljudi u jeseni i s proljeća siju. Pravi kršćanin zaziva Boga u pomoć pri svakom poslu, pa tako i pri sijanju; a Bog mu ga blagoslovi, naspori i od nepogodah vremana štiti. Pametan i marljiv poljodelac razgleda još prije sijanja svoje zemljište, da li je plodovito i prikladno za onu vrstu žita ili sočiva, koju zasijati kani; pa ako opazi da mu zemljište u sebi potrebite koje česti zemlje za onaj usjev — neima, to ponajprije nastoji da manjkavo nadoknadi; pa onda istom priredjuje valjano zemlju i zasije ju takovim sjemenom, koje zemljištu odgovara. Plodonosnom zemljom zovemo ono zemljište, koje u sebi sledeće četiri vrste zemlje razmjerno sadržava, najme: ilovaču, pjeskulju, vapnenjaču i crnicu. Prava crnica ili prst, prhulja jest najtučnija i najizdatnija.

57.

Ovo štivo sbori o *lanu i konoplji*, i pokazuje nam potrebu i korist tih bilinah, za koju jih je dobri Bog opredielio. — Lan je krasno, tanano modrocvietno bilje sa sjemenskimi glavičicami na vrhu, konoplja je pako bujno i većeg uzrasta bilje, ima prstato lišće i sitno, okruglo — zrnasto sjeme. S lana i konoplje priredjuje se predivo, a s njega opet pravi se platno i razna tkanina, konopi, mreže, plahte i t d. za porabu i odjeću čovjeka. Lanene glavičice, koje se radi bolje tvorinc (prediva) nepuštaju podpuno dozreti, rabe se za laneno ulje; podpuno dozrele pako puštaju se za sjeme. Suvišnim konopljenim sjemenom hranimo ptice, a pozder upotrebljavamo za gnoj. Lan i konoplja zahtievaju dobro, neiztrošeno i gnojno zemljište i hladnije podnebje, gdje ima mnogo rose i vlažna zraka; a sije se uspješno samo na duboko zaoranoj mekoti, ili na zemljištu, gdje je pred tim krumpir ili repa, raž ili ječam dobro urodio i bujno rastao.

Digitized by Google

58.

U ovom štivu govori se o *jabuki* (drvetu) i postanku i sastojanju njezinu. — Jabuke se diele na divljake i pitome. Divljakami zovemo ona jabuke, koje same niknu i rastu, a nitko jih neredi, nepresadjuje i neoplemenjiva; pa s toga kiselim i oporim plodom radjaju. Pitome jabuke zovu se one, koje se iz dobroga sjemena proizvode presadjivanjem i oplemenjivanjem; ili se iz divljakah uzgajaju i oplemenjivaju, te veoma tečan i ugodan plod davaju. Plod jabukah jede se svjež, kuhan i suh; ili se upotrebljava za povitice jabučnjače, gužvare, tjestovna jela; ili se uriba u kade i rabi kao kupus; ili se iz njega peče rakija i pravi ocat. Jabukovo drveće zahtieva plodno i mastno zemljište, na kom pšenica bujno i rodno raste.

59.

Ovo štivo predstavlja u bajci (fabuli) hvalisanje *jabuke pitome* naprama *divljaki* — i osramoćenje njezino.— Jabuka divljaka može se prispodobiti surovu i zapuštenu — a pitoma učenu i odhranjenu čovjeku tom opazkom ipak, što se učeniji i bolje odhranjeniji nebi smio uznositi nad prostim i neukim, jerbo to nije njegova zasluga, nego dar božji i trud onih, koji su ga učili i odhranjivali. Pravo odhranjen i naučen čovjek na diku je i korist sebi i čitavu čovječanskomu družtvu: isto je tako i jabuka pitoma svojim tečnim i ugodnim plodom na diku i korist onomu, koj ju je redio i oplemenio; naproti: zapušten i surov čovjek slabe je koristi, te više na sramotu i ruglo sebi i drugim; pa tako i divljaka nenosi velike koristi svomu gospodaru, jerbo mu baš nije niti dužna, niti mu imade zašto zahvalna biti. Ako dakle želimo, da se s-jabukah okoristimo, treba da jih sijemo, sadimo, iz divljakah uzgajamo, redimo i oplemenjujemo.

(Dalje će sliedit.)

Dopis.

Iz slavonske podravine. — Dobro mi je znano, da je vrlo malo stiglo viestih školskih iz ovoga predjela domovine naše; čega radi radostno se laćam pera, da u našem školskom glasilu na svjetlo iznesem djelovanje učiteljskoga sastanka u kotaru našičkom. — Naš

Digitized by Google

revni starješina veleč. g. Josip Kršnjavi podjašprišt kotara i župnik u Orahovici ureče okružnicom skupštinu u Moslavinu na obalah Drave i to na dan žaštitnika mladeži sv. Alojzia. Na skupštinu dodjoše svi učitelji kotara ovoga; domaći župnik veleč. g. Jos. Barić, župnik feričanački veleč. g. Stjep. Novotny, O. Tošo Fulér vikar samostana našićkoga; a iz kotara dolnjo-miholjačkoga ugodno zatekoše nas velečastna gg. Ante Regen podjašprišt i župnik u Podgajcih, Stjepan Mavračić žup. dol. miholjački, te duhovni pomoćnici podgajački g, Károly i dol. miholjački g. Fügedy, podučitelj dol. miholjački g. Ante Bek i zaslužni za učionu bilježnik obćinski g. Dragutin Hajdineg.

U naznačeno doba podju svi u župnu crkvu, gdje je veleč. g. župnik feričanački sa svečanim „dodji duše sveti!“ odslužio sv. misu; nakon toga upute se u školsku sgradu, gdje je mjestni učitelj g. Horvat poslie izpjevane po mladeži carevke pozdravio veleč. g. predsjednika, spomenuv u govoru svom radost učiteljskoga sbora, komu je on postavljen nadzornikom. Veleč. g. podjašprišt prosbori zatim podulje slovo, koje se ticalo važnoga toga dana, naglasio predmete, o kojih će se viećati tim više, što zasiecaju u bitan uspjeh školstva i napokon potaknuo učiteljstvo ovoga kotara, da sdušno i revno izvršavaju svoje raznolike dužnosti. — Počem je bilježnik sastanka g. Drag. Ester učitelj feričanački dočitao zapisnik skupštine prijašnje, započeše se praktični metodički pokusi iz slovnice i računstva. Dovršiv ote, bude mladež kući odpuštena, pošto je prije izpjevala na slavu dobročinitelja učione moslavinske presv. g. Gustava baruna Prandau-a krasnu po mjestnom učitelju sastavljenu pjesmicu.

Sada stane na poziv g. predsjednika učitelj feričanački čitati izradak svoj na prvo pitanje, a učitelj motičinski na drugo; odgovori njihovi znatno se sudarahu sa danim pitanjem. Pošto su sve izradke gg. učitelji predali veleč. g. predsjedniku, povede ovaj rieč o „Zadrugi učiteljskoj“ i o zamašnoj koristi toga družtva po sirotčad učiteljsku, te pozva prisutne učitelje, da kao članovi podupru krasnu svrhu družtvenu, za koju sam predade 10 st. Tome pozivu odazvahu se jednoglasno svi učitelji, izmedju kojih feričanački, našički, podgorački, klokočevački, zdenački, dol. motički i bokšićki kao utemeljitelji obećaše u pet godinah po 10 st. u blagajnu „Zadruge učit.“ položiti, a ostali svi kao redoviti članovi, i za pouzdanika bje izabran g. Ester. G. predsjednik izjavi, da će i veleč. sveštenstvo svojega kotara pozvati na podporu pomenute Zadruge. — Nakon te izjave pozva učiteljski sbor, da vieća ob ustrojenju kotarske knjižnice, kojoj obeća dati knjigah. Učitelji zaključiše, da će u to ime po 2 st. na godinu davati, a veleč. g. župnik feričanački obreče, da će sva svoja pedagogička djela pokloniti knjižnici. Tako smo eto i u našem kotaru učiteljske se knjižnice dostali, koja će biti smještena u učioni

Digitized by Google

našičkoj. Na posljedku prijavi veleč. g. kot. nadzornik, da je imenovan povjerenikom u ovom kotaru, da sakuplja prineske novčane za družtvo, kojemu je zadaća podupirati stromašne preparande i da će dotične bjelice za upisavanje razposlati po kotaru. Pošto je saslušao jošte njekoliko tegobah i naputio dotičnu gg. učitelje, što u ovom ili onom slučaju raditi treba, zaključi sastanak. Prije izlazka iz učevne sobe ustade cieli učiteljski sbor i izpjeva složnim glasom pjesmicu, sastavljenu po g. Stanku Pavičiću učitelju klokočevačkom, na slavu veleč. g. kot. školskoga nadzornika, koj se na toj svečanoj izjavi plemenitih čuvstvah usrdno zahvali. — Godit će mi kao iskrenu ljubitelju pučke prosvjete, ako budem mogao „Napredak“ često ovakovimi viestmi zateći! — — 0 —

Viestnik.

Nj. preuzvičenost g. vladika J. J. Slrossmayer poklonio je svoje dnevnice, što mu pripadoše kao članu regnikolarnoga našega odbora za ugovaranje s Ugarskom, u iznosu 300 for. učiteljskoj „Zadruži.“

Izkaz

članovah, platívših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ uč. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Preuzv. g. Strossmayer, biskup djakovački, kao utemeljitelj 300 st. — presv. g. Inkai Ferdo Pallinski, kao utemelj. 100 st. — g. barun Nikola Vranićzani, kao utemelj. 50 st. — prvi hrvatski mlin na čigre u Karlovcu, kao utemelj. 50 st. — g. Turković Vjenceslav, kao utemelj. 50 st. — gg. V. Belošić, Jalžić, Valdec, kao utemelj. svaki po 5 st. — pr. g. Metel Ožegović, kao utemelj. 30 st. — preč. g. Muzler Gjuro, kanonik, kao utemelj. 10 st. — Juranovič, kao utemelj. 10 st. — Deklamatorna zabava dana na korist zadruge u Križevcih 189 st. — rodoljub u Zagrebu akciju narodnoga doma u vriednosti od 25 st. — Pulzer et Mozes državnu obveznicu za 20 st. — g. Švarz Josip, župnik, 10 st. — Zabava na korist Zadruge u Koprivnici 15 st. — gg. Maljevec Mio, Šalamun, Gerbec, Brlek, Jakupanec, Janković, St. Horvat, Petak Vjekoslav, Petrić, Radoboj, Stimali, svaki po 3 st. — gg. Draganec Pavao, Egersdorfer Škender, Beruta Josip, Spahija Matija, Dolački Aleks., Vimpoušek Ign., svaki po 2 st., — Zagozda Stjepan, Krojač Petar, Ester, svaki po 1 st. 50 nv. — Marin F. 1 stot.

Ukupno u gotovom	879 st.	50 novč.;	u obvezn.	45 st.
Prenos u gotovom	863 „	72½ u hr.-sl. r.	u	2570 st.
Svota . . .	1743 st.	22½ „	razt. u	2615 st.
Od ove svote kuplj. 11 hrv. razsteretnicah	781 „	9 „	„	1100 st.
U gotovom . .	962 st.	13½ novč.,	rast.	3715 st.

U Zagrebu 28. lipnja 1866.

Ante Irgulić,
družt. blagajnik.

II. izkaz

gospode utemeljiteljah i podupirateljah družtva za podupiranje ubogih preparandah,

Preuzv. g. J. Šokčević, ban, kao utemeljitelj 50 st. — Preuzv, g. J. J Sirossmayer, biskup, kao utemeljitelj 100 st. — Presv. g. Ivan Kralj, kao ute-

Digitized by Google

meljitelj 100 st., a kao godišnji prinesak 50 st. — g, Stjepan Dugački, učitelj, prinesak 2 st. — gg. August Weis, i Gjuro Crnadak. trgovci, kao utemeljitelji po 10 st, — Jedan put za vazda: ggje. Anka Majhenova, Gabriela Kušićeva, Marija Langova i Anka Kovačevićeva po 10 st. — gg. Makso Kolarić, Gjuro Eisenhut, Jakov Eisner, S. Mander po 10 st. — g, M. Gotlieb, svake godine 2 st. — Veleč. g. Ante Vranić jedanput za vazda 5 st.

Čast i slava rodoljubivim podupirateljem budućih naših puč. učiteljah!

Književne viesti.

Evo upravo ugleda nam sviet knjiga, pučkim učionam ramienjena pod naslovom: „Domaći prirodopis u pučkoj učioni.“ Sastavio i izdao Ljudevit Modec, učitelj na kaptolskoj glavnoj učioni u Zagrebu. Sa 8 kamenopisnlh tablah. Tiskom Dragutina Albrechta. Štovanu čitateljstvu „Napredka“ poznati su članci pod naslovom: „Prirodoznanstvo u pučkoj učioni“, što uo jih pisà isti g. Modec za porabu pučkoga učiteljstva. Novo izašla mu knjiga prešikana je liepim jezikom, a sam prirodopis kao znanost razredjen jest sustavno nu prema četirim godišnjim dobam tako, da se u mrtvo zimsko doba sbori n. pr. o r u d s t v u, s proljeća o bilju, njegovu životu, razvijanju itd.; u kratko, koji si uzumije i uzhtjedne u istinu prirodopisnu obuku razrediti, kako je u ovoj knizi razdieljena, to će mu sama narav nadopunjivati i moći i htjeti sve ono, što se u školi besjedom nemože postignuti. Preporučamo ovu knjigu od srdca svakomu a uzmemo li, da je osim ono 8 tablah na prekò 9 tabakah jaka, da ju naš Dragutin Albrecht liepo odjevenu i ubilježenu spremio na sviet a ciena joj samo 60 novč., te se podpuno nadamo, da nebude učitelja bez nje.

„Sveto pismo. Pet knjigah Mojsijevih. Preveo Gjuro Daničić. Izdanje A. Rajharda i druga mu u Pešti. U štampariji Hornjantkoga i Humela u Pešti 1866.“ Ovo je najnovije djelo poput pčele neumornoga našega filologa, što je upravo ovih danah izašlo izpod štampe. Knjiga, koja je svezana u vrlo liepe i čvrste korice, ima 436 sitno tiskanih stranah u osmini, štampana je ćirilicom i latinicom pobaška, tako da svakomu može biti na izbor, tko koja pismena voli. Što se tiče artije i pismenah, nemože se bolje poželjeti. — Toliko o nutarnjem uredjenju, a xeći štogod o vrstnoći prevoda, bilo bi posve izlišno; jer već samo ime slavljenoga filologa oprašta nas od svake hvale i preporuke. — Šteta samo, što knjizi nije naznačena ciena.

Nedavno izašla knjižica „Osveta je moja, ja ću vratiti“; pripovjedka naime za poučenje i zabavu mladeži, pisana Franjom Hoffmanom a pohrvaćena dičnim „sborom duhovne mladeži zagrebačke“ sa sličicom vriedl poradi poznate jur važnosti Hoffmanovih umnih plodinah te brižljiva, s toga i krasna prievoda, da se od srca preporuči našoj mladeži. Tisak Albrechtov; ciena knjižici 26 nv.

„Severila“, ili slika iz progonstva kršćanah u Sisku. Hist. pripoviest iz 4. stolieća. Napisao Ivan Krst. Tkalčić. Tiskom i troškom Dragutina Albrechta u Zagrebu. 8. str. XXII i 248. Dobiva se sa dodatkom rimskih spomenikah sisačkih po 1 for. 20 novč. u svih ovdašnjih knjižarnicah Ovo djelo, za koje se htjelo mnogo truda i muke prije nego li nam stvori poznato pero g. pisca liepu poučnu zabavu, — preporuča se svakomu rodoljubu.

Natječaji.

Izpražnjeno učiteljsko mjesto u Veleševcu u kotaru Vel. goričkom, županiji zagrebačkoj. Plata: 315 for., 12 hv. drvah, stan i uživanje vrta. Molbenice da se šalju: veleč. g. Marku Rusaku, šk. kot. nadziratelju i župniku u Novih Čičah do 15. srpnja.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 14. U Zagrebu, 15. Srpnja 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Cienа mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Osobnost učiteljeva, njegovo nastojanje i djelovanje.

Napisao Mijat Stojanović.

IV.

Velike je ciene i vriednosti plemenita ličnost učiteljeva, to se neda oprovrći, pak valja polag toga da nastoji učitelj družiti se i obćiti samo s ljudmi plemenita značaja, s poštenjaci, koji su ugledni sa svoje vrline. Tko se druži s takvimi, nauči se od njih mnogo dobra kao i čitajuć dobre knjige, i kakogod što nije probitačno čitati knjige bez svakoga izbora, bez obzira i razbora. Nu kadšto nemožemo ukloniti se od zločestih, lakoumnih ljudih, a kadšto nas i prevari gladka ljuska, ugladjena spoljašnost; ali smo svakako u stanju čuvati se, da se pouzdano s njimi družimo, s njimi nebratimo i neprijateljimo, pa kad vidimo šta je i kako je s njimi, a mi onda k sebi ruke i tražimo si bolje prijatelje. S mnogimi se ljudmi družiti, prijateljiti i bratimiti nije dobro.

Čovjek se razplinjuje, mnogim se obvezuje, gubi vrieme i postaje nesposobnim za pravo, iskreno prijateljstvo, koje se sklopiti može samo s nekoliko, s malo riedkih prijateljah, s malo vrlih i vriednih muževah, koji nas mogu podići i povisiti ćudoredno. Nepristoji se učitelju, da se druži sa svakim, da bude poklopac svakomu loncu i začin svakoj čorbi, da veseli i zabavlja svako družtvo.

Digitized by Google

Ako je samo ikako moguće, neka se učitelj druži, prijatelji i bratimi radje sa svojimi drugovi, nego li s ovim i onim, s kim nikada ili riedko može govoriti ob učionici, odgojivanju mladeži pedagogičkih predmetih, ob onom, čega mu je puno srdce, ako je učitelj srdcem i dušom.

Mlad učitelj neka mahom s početka svoga službovanja i djelovanja potraži si prijatelja i pobratima, vjerna druga medju braćom svojom, učitelji; muža, koj je vriedan, da ga počituje i ljubi, pak našav takova, neka mu se povjeri cielom dušom i priljubi k njemu svim srdcem. Sa zlim tko se druži, brzo se potuži, zato neka mlad učitelj nastoji družiti se samo s onim, od koga se može naučiti štogod dobra; s onim, tko visoko cieni sv. vjerozakon Isusov, vjerozakon osnovan na čistoj ljubavi prama Bogu i bližnjemu; s ćudorednimi ljudmi, koji u pravoj krieposti smatraju svoju višju svrhu, za koju su stvoreni na taj sviet; s ljudmi, koji počituju u zakonitosti izvor obćega državnoga i gradjanskoga blagostanja, koji su iskreni rodoljubi, pravi domorodci, čestiti i pošteni gradjani.

Ako je učitelj na selu, neka se obzirno druži sa seljani, da nepobudi zavist i krivu sumnju ličnih, osobnih interesah. Najbolje je biti uljudnu i ljubeznu sa svakim, ali s riedkimi upustiti se u pobratimstvo. Štogod više ima tko tobožnjih pouzdanih prijateljah i drugovah, tim ga više rešetaju po obćini, tim češće i laglje zapleće se u spletke, u ogovore, opadanja, u potvore, jezičenje, u omrazu.

Ima njeki ljubki način družiti se i obćiti prijazno s ljudmi, koj način privlači k sebi svakoga, koj je svakom mio i drag; ali taj način nedopušća nikomu primaći se k nam nepristojno. Mladi učitelji riedko se znadu služiti tim načinom. Oni obično poklizuju u tom, što počamši učiteljevati, svakomu se povjeravaju, svakoga primaju otvorenima rukama i otvorenim srdcem, žele oprijateljiti se sa svakim; sa svakim se rukuju, svakom vjeruju, pak opekavši se, težkom mukom krenu iz gliba himbenoga pobratimstva i lukava prijateljstva na pravi, ravni, suvi put. Živeć na selu mora učitelj dielom pokazati, da se razumieva u poljodjelstvo i poljsko i domaće gospodarstvo držeć u dobrom redu svoj vrt, svoje malo polje, svoj dom, svoju marvu, i živad, sve svoje malo gospodarstvo, pak će ga seljani i porad toga štovati i cieniti. Dakako žalostno je viditi, kad učitelj uz svoje gospodarstvo zanemari svoju službu, te radje se na-

Digitized by Google

lazi u polju nego u učionici; ali je takodjer žalostno i škodljivo za učitelja, ako nerazumije ništa o poljskom poslu, a još gorje, ako prezire poljodjelske poslove. Učitelj na selu treba upravo, da se zanima vrtlarstvom, voćarstvom, pčelarstvom, domaćim gospodarstvom, odgojivanjem marve i živadi. Liepo je viditi, i služi kao uzor učećoj se mladeži i cieloj seljskoj občini, kad učitelj svoj vrt, svoj voćnjak s rastilom drži uredno, kad svoju kravu, ovcu ili kozu liepo drži, živad valjano odgojiva, hranjenike hrani, oko pčelah uredno nastoji, kad čisto, spremljeno drži svoju kuću i okolo nje, staje i dvorište, te skapča s koristnim ugodno i liepo, kad je vješt i umješan, te daje dobar primjer, i tako ovim oplemenjiva cielu občinu, širi naobraženje, popravlja običaje i djelujuć blagotvorno širi prosvjetu, a s ovom promiče obći boljak, obću sreću.

Velika je zasluga upućivat ljude na čistoću, ulivat jim u srdce ćut veselja za red i poredak, kako će jim omiliti sve, što je liepo i krasno, da se tako uzmognu podići i nad zemnim prahom, i učitelj, koji u tom duhu djeluje svojim primjerom u občini, djeluje tako i u svojoj učionici, i može biti sigurno uvjeren, da će mu njegovo plemenito nastojanje uroditi liepim plodom za zemlju i za nebo.

Dobar primjer najbolji je nauk, najbolja obuka. I najsuroviji čovjek još posiže i povodi se za uzvišenim, i u nijednom čovjeku nije posve ugušeno čuvstvo za ljepotu, krasotu, uzoritost. Ali gdje ovo čuvstvo kano ti driema, spava, probudjuje se manje opomenami, ukori, prietnjami, nego li primjerom i uzorom.
Čovjek vidi red i poredak, čistoću, ljepotu, veseli se nad prijaznim primjerom. Za čudo mnogo može učiniti učitelj u tom obziru neumornim nastojanjem i postojanim značajem, koji se neda lahko ničim uzkolebati i svrnuti sa prave staze, kojom se postiže ožidana svrha. Takvi su učitelji ciele predjele poljepšali, i zanimajuć se voćarstvom ciela sela preobrazili. Povodimo se, braćo, za takvimi primjeri i budimo uvjereni, da valjan učitelj i izvan učionice može mnogo dobra djelovati.

U našoj domovini ima za pučke učitelje u tom obziru dosta prilike, odlikovat se i steći zaslugah za rod i domovinu, samo neka nepomanjka dobre, krepke volje i žarkoga rodoljubja.

Mila braćo! sve je možno,
Samo napred, samo složno

Digitized by Google

Milom rodu služimo.
Pa kad rodu svane zora,
Tad i nami svanut mora
Bolje sreće željni dan.

„Doći će sunce i pred naša vrata!“ veli poslovica; ali to će tek onda biti, kada se rod naš valjano naobrazi, a mi smo kao pučki učitelji dužni polagati dobar temelj za sveobću pučku naobraženost.

V.

Važna je, jako važna stvar, čim, kakvim naime poslom, kakvom zabovom zanima se učitelj posle škole, svršiv svoje službeno poslove. Nedavno su pučki učitelji, osobito početnih seoskih učionicah bili tako slabo plaćeni, da nisu mogli hljebom se hraniti i živiti od svoje kukavne plaće. I sada još ima miestah, gdje takovi učitelji nikako nemogu živiti od svoje plaćice, nego uz učiteljsku službu zanima se siromak selski učitelj i drugim poslom, zanatom, obrtom, poljodjelstvom itd., pak u takovih okolnostih izvrgne se često nuzgredni posao u glavni, a službeni glavni, učiteljski postane nuzgrednim. Ako gdjegod nikako nije moguće povisiti i urediti učiteljsku plaću tako, da može učitelj s njom primjerno svome zvanju živiti; onda, dakako, neostaje učitelju drugo, nego mora se latiti kakva nuzgredna posla, samo neka se čuva svega, što bi ga moglo poniziti, i po čem bi mogo dospjeti u nepristojno družtvo.

Neka se nepača učitelj u odvjetničke poslove, u bilježničke itd., gdje bi mogo lahko zakvačit se i omraziti s obćinari i zaplesti u parnice i neprijateljstva. Neka se učitelj zanima vrtlarstvom, voćarstvom, poljodjelstvom, pčelarstvom, sijanjem broća, odhranjivanjem svilacah, odgojivanjem marve i živadi; neka pravi pojedina sredstva za naučanje, kao što je globus (oblik zemlje), munjevni stroj, biljevnik, sbirke rudah, leptirah, bubah, sjemenja, drvah itd.

Uz to može učitelj biti orguljaš, samo nipošto zvonar ili crkvenjak (poslužitelj u crkvi). Osim toga može se sposoban i uman učitelj zanimati domaćim književtvom, prepisivanjem, držanjem tudje djece u kući, te ju odgojivajuć valjano, a po gradovih ima učitelj često prilike obučavati djecu posle škole. Osim svega nesmije učitelj nikada zaboraviti, da mu se valja za svaku školsku uru valjano pripraviti, a za to treba vremena.

Digitized by Google

Služba ostaje u svih okolnostih glavni posao, a sve drugo nuzgredni, inače neda se nikako izpuniti sveta dužnost i steći sladko duševno vlastito priznanje, koje je najveća nagrada za sviestna učitelja, čuvstvo sladko: „izpunio sam svoju dužnost!“

VI.

Učitelj jako podiže svoj lični upliv i cielo svoje položenje dajuć u obće cielomu svomu životu i djelovanju značaj obće poleznosti, ljubeć staro i mlado bez svake sebičnosti žrtvujuć rado sve, štogod samo može, za dobro svojih bližnjih. U koliko takov značaj u njem postane živom, odjelotvorenom istinom, u koliko on takodjer poboljšava sam svoj značaj u tom smislu: u toliko poboljšava i svoje vanjsko položenje. Živa je i prava istina, da ćemo bolje napredovati u pogledu na učiteljski stališ, ako se budemo manje brinuli za učiteljsku plaću, a više za to, kako i kojim uspjehom djeluju učitelji, šta i kako misle sami o svom zvanju i ob učionici. Učitelj mora biti čovjek dušom i srdcem plemenit, čestit, kriepostan.

Što iz srdca izvire, to do srdca dopire! Što neima sam učitelj u svojih grudih, ono nemože presaditi ni u grudi mladeži.

Postanimo sami svakim danom bolji, pak će nam za cielo i bolje biti. Neočekujmo svu pomoć od drugih. Težko onomu, čiji lonci pogledaju začin iz susjedstva, iz tudje kuhinje i smočnice! Tudje ruke neizčesaše svraba! S tudja hata, usried blata! Ako držeć školu tako obučavamo i naučamo, da se učionica postojano smjesti u dječjih srdcih, onda ćemo mi ili barem naši nasliednici imati onakove dječje roditelje, kakve si želimo. Pobrinimo se svojski, da dječji roditelji vide u djelu, koliko vriedi zaisto dobra učionica, vjerujte, neće oni ostati sliepi za nju. Nemože se ni pomisliti, da koja obćina nebi ljubila i počitovala učitelja, koji se svojski i iskreno brine za dobro njezine mile mladeži. Posvećujmo sve svoje sile dobru mladeži, pak će i obćine rado prinositi žrtve nam i učionici.

Gdjekoja obćina nezna, što je bolje; nećuti, da je potrebito težiti za višjim naobraženjem mladeži i mrzi na svako novotarenje, na svaki novi namet, namienjen vlastitu poboljšanju. Nedajmo se zaplašiti znajuć, da nevotarenje smjerajuće na boljak, na poboljšanje i napredak nailazi na odpor, ako se o njemu mnogo govori, ako se silom nameće. Zato treba početi najprije s nutarnjim poboljšanjem

Digitized by Google

učionice mučeć, šuteć, tiho, skromno, polahko. Kad vide roditelji, kako jim djeca rado idu u učionicu, kako se dobro uče, liepo slušaju, čestito se vladaju, liepo pišu, čitaju, računaju, rišu, u crkvi krasno pjevaju; kako djeca prianjaju uz sve, što je dobro, častno i valjano, kako su poslušna svakoj roditeljskoj zapoviedi: za cielo će to skloniti obćinu, te će rado žrtvovati za učionicu, koliko samo može. Šta neće žrtvovati roditelji za ljubav svojoj djeci, kad vide, da nežrtvuju badava.

I opetovnice ili nedjelne škole sredstvo su, kojim učitelj može pokazati svoje obće koristno osjećanje, i silno djelovati na naobraženje i odgojenje ciele obćine. Učitelj je ljubeći i ljubljeni otac svojih učenikah, i kad ovi odrastu za svakdanju školu, u opetovnici nastavi se to važno odnošenje izmedju učitelja i mladeži i uzdrži živo. Blagoslovljeno je uredjenje opetovnicah, u kojih se pruža učitelju liepa prilika ponukovanjem i opomenami utjecati u srdca mladeži upravo u onoj dobi mladosti, kad se probudjuje putenost, kad je mladež izvržena mnogoj pogibelji, te rado zaboravlja na ono, što je naučila u djetinstvu. Opetovnice valja tako urediti, da postanu nedjelna obučavanja, nedjelne zabave, gdje se mladež vježba u raznih potrebitih i koristnih stvarih. Tu se čita, piše, računa, riše, predaju svietske vještine, a sve načinom poučnim i zabavuim. Ako je vješt i umješan učitelj, pak umije na takovu sastanku pripoviedati zanimive dogodjaje iz domaće povjestnice, poučne životopise znamenitih muževah, i znade pripoviedajuć obodrivati i spoticati na vrline i krieposti: mladež će rado polaziti opetovnicu i učitelj će uspješnije djelovati. Nego za takovu opetovnicu treba imati više i boljih vanjskih i nutarnjih sredstvah, nego jih imamo, osobito po selih, treba više životnoga izkustva i mudrosti, nego što se pri sadašnjih odnošenjih mnogih pučkih učiteljah i može pravedno zahtievati; a osim toga treba, da bude za to prosta, patriarkalnoga osjećanja u srdcu, što ga je počelo sve više nestajati i po istih naših selih. I crkveno pjevanje usavršava se u opetovnici, te ako je učitelj vješt u glasbi, valja mu nastojati, da uvježba mladež i u crkvenu pjevanju, a tim osobito omili obćini, nemanje i obukom u poljskom i domaćem gospodarstvu.

(Dalje će sliedit.)

Digitized by Google

Mogu li se djeci u prvom razredu davati pismene radnje; ako mogu kakove, mogu li ujedno već i po koje znamenje rabiti?

(Školska zadaća. — Izradio Ante Popović, pripravnik II. tečaja.)

I.

Pismene radnje u pučkih učionah moraju se uviek na nješto oslanjati: one mogu proizlaziti jedino iz nječega jurve nazrenoga, promotrenoga, razloženoga, čuvenoga ili čitanoga. U pučkih učionah nemožemo zahtievati takovih sastavakah, što bi jih djeca mogla proizvesti jedino svojim vlastitim razmatranjem. Tu treba pripomoći učiteljeve.

Učitelj nesmije djetetu pružiti jezik kao njekakov dar tudjega razmatranja, nego se mora truditi, da ga razvije iz njegova čuvstva. Jezik se uči uticanjem iz vana, obćenjem s drugimi. Diete obći s roditelji i drugovi; ono čuje, da se stvar, kojom se kruh reže, zove nož; ono čuje: nož, noži, noževi itd., pa si onda s poznatih jurve tvori i ostale besjede, govoreć: muži, muževi itd. Diete čuje promienjanje imenah samostavnih i glagoljah; ono to pačinja, nasljeduje te sklanja i spreže rieči isto tako, kao što i onaj, koji se više godinah slovnicom mučio. Već u djetinstvu puna mu glava, puna usta pravilna sbora, obilatosti slovnice; nu tomu si nije svjestno. Tako malim pripomaganjem moglo bi napredovati i više godinah, a i napreduje tako dugo, dokle zrelo i izkustno neprosbori posve dobro. U školi valja djeci pripomagati ponajviše u početnih razredih osobito u pismenih radnjah.

Želimo li malu djecu upoznavati s raznimi čestmi govora, to joj netreba unapried razlagati i posebno predavati njihovo sklanjanje i sprezanje, već valja prije svega zorno predstaviti i razložiti njihov smisao i znamen pravi. Sve, što se djeca nauče, bez da joj se prije razjasnilo zorno i primjeri, niti će moći dulje ponieti, pamtiti, niti će ju zanimati.

Veća strana pismenih vježbanjah može se lasno spojiti s početnicom. Što se više učitelj tim bavi i što manje važnosti polaže na suhoparna pravila, osobito u prvom razredu, tim će većim plodom uzoriti njegova obuka, osobito pako, skapča li s vježbanjem u zrienju

Digitized by Google

i s vježbanjem u mišljenju takodjer i pismena vježbanja onoga, o čem bijaše govoreno. Neprodji u školi niti dan, da diete nenapiše nekoliko redakah.

Pismena vježbanja imaju se započeti nasljedovanjem. Nasljedovanje djetinje sastoji u tom, da diete ono čini, što od odraslih vidi, a to se nesmije kod djece zanemariti. Po tom se s djecom obradjuje ono, što su nazrela izvan škole, vidjela i nazrela a možda i sama iskusila. Proizvesti iz sama sebe može diete samo onda, ako je što u se primilo i dobro prihvatilo.

Gdje se već nješta nalazi, tamo treba samo male pripomoći, i oblik se sobom izsuklja; potakni, okreni, navini, pripomozi: eto ti od djeteta liepih izrazah, krasnih izrekah!

Priučaj diete sve malo po malo, postupačno, pak će ti u kratko opisati i označiti živinicu, biljku, rukotvor itd. Prerano napinjanje i prećerivanje isto tako je škodljivo, kao kada bi hoteli koji pupoljak silovito ili prezadobce razviti.

Sada mi valja razložiti: kako i u koliko mogu se pismena radnje već i u prvom razredu preuzeti.

Držeći se glavnoga didaktičnoga načela: „Svako učevno gradivo ima se učvrstiti primjernimi i praktičnimi zadaćami“, moram opaziti, da se pri obuci i davanju pismenih radnjah u prvom razredu ima odstraniti svako strogo znanstveno postupanje kao i svako tromo razlaganje, te se pismene radnje samo na temelju početnice preduzeti imaju.

Djeca u prvom razredu upaznaju se s različitim imeni, kao ljudih, životinjah i stvarih, te dobe pojam, da svaka osoba i stvar svoje posebno ime posjeduje, s toga se već kod ovih vježbah upoznaju djeca stvarnim imenom ili samostavnikom, bez da joj učitelj slovnički izraz stvarno ime ili samostavnik napomene. A ove vježbe se isto tako poduzmu na temelju početnice i to kod štiva, gdje različita imena nacrtana dolaze. — Čim djeca poznavaju imena, može joj se zadati pismena radnja i to napisivanja imenah, što su jih bud čula bud čitala. Te pismene radnje mogu se i u školi i kod kuće izradjivati. I ovo se može kao prvi stupanj pismenih radnjah u prvom razredu preduzeti.

Drugi stupanj može biti oznaka istih osobah i stvarih, te kroz to upoznadu se djeca s pridavnikom, bez označenja slovničkoga izra-

Digitized by Google

za: pridjev. Čim ovako ustmeno više primjerah izrade, zadade jim se bud školska, bud domaća pismena radnja, koju učitelj svakako s djecom prije u školi proći mora. — Čim djeca više ovakovih pismenah radnjah izrade, i u tom se uč vrste, može se preći na treći stupanj. Kod ovog stupnja mogu se upoznati s glagolji, da i nje rabe, nu niti nenavedši kao što jur rečeno, izraz glagolj, jer to niti bi djecu zanimalo, niti bi si ona zapamtila. Upoznati djecu s glagolji može se, ako se navodi, što koja osoba radi n. p. Što radi majka? Kuha, šiva, veze itd. Takvim načinom upoznadu se djeca s glagolji, te se dužje vremena vježbaju, dok napokon nezadade učitelj radnje. Na četvrtom stupnju mogu se djeca takodjer već i s brojnici upoznati, te takodjer pismene radnje u savezu s ostalimi stupnjevi dati.

Takovim postupanjem dopru djeca tako daleko, da joj se već u prvom razredu takodjer maleni stavci za pismenu radnju dati mogu; nu tu se valja čuvati, da učitelj nebi zabrazdio, te djecu odviše obterešivao. U prvom razredu mogu se djeca takodjer njekojimi znamenkami upoznati, i to najlaglje na temelju početnice, t. j. kod čitanja štivah.

Prigodom čitanja štivah, gdje sama imena dolaze, mogu se upoznati sa zarezom, dočim joj se napomene, da su ova imena jedno od drugoga zarezom odieljena, da se laglje pročitati mogu. Tako se može dati pismena radnja, da napišu imena, te jedno od drugoga potezi, zarezom razstave.

Djeca se mogu s točkom upoznati, ako se djetetu kaže, kada dovršiš, što si pisao, metni točku, kao što i u knjizi vidiš. Djeca neće sigurno toga zaboraviti, već će poslje svakoga stavka točno točku metnuti. Isto tako upoznadu se djeca uzklićnikom, dočim joj še kaže: Kada koga zoveš, metni ovakov znak: ! (ovdje se mora znak na školskoj ploči naznačiti i to što veći, da djeci u oči padne, te da si ga zapamte), jer on nam znači, da se glas kao uzvisi. Može se pako za vježbanje dopustiti, da djeca jedno drugo zovne, te jim se napomene, kad bi to napisala, morao bi stajati znak uzklika!

Nadalje mogu se djeca takodjer upoznati sa znakom pitanja. Kaže joj se; kada koga pitaš, metni ovakovo znamenje: ? (Oznaka znamenja). Ovo su znamenja, koja se u prvom razredu rabiti mogu i kojimi se djeca upoznadši, joj se imena istih nenavedu. — Dakako da će ova znamenja iz početka na svaku ruku izgledati, nu to

Digitized by Google

nesmije učitelja smutiti, već joj mora pustiti, da s početka rade, kako joj se svidi.

Iz ovih dakle vidimo, da djeca već u prvom razredu mogu se vježbati u pismenih radnjah, a ujedno i pogdjekoja znamenja rabiti.

Kratki sadržaji štivah i stvarno razjasnjenje obzirom na seljačko gospodarstvo.

(Na temelju prirodopisnih štivah II. odsjeka, II. slovn. Čitanke.)

I. O bilju.

Štivo 60.

U ovom štivu opisuje se razgovor izmedju njekoga otca i njegova sina Stjepana — o *hrastu* i još njekom *šumskom drveću*. *Hrast* je tvrdo, dugotrajno drvo, živi do 1000 i više godinah; drvo mu se rabi za ladje, sgrade, duge, raznovrstno posudje i ogriev; kora pako za trieslo (stroj), a žir za hranu krmadi. Pluta ili plutak zove se kora njeke vrste hrasta, s koje se čepovi prave. *Bukovo* drvo upotrebljava se za njekoje posudje, a izvrstnim je palivom. *Grabar* i *jasika* dobri su takodjer za njekoje posudje, pa i za ugljen i ugriev. *Omorikovo* drvo daje smolen sok, s koga se priugotavlja postolarska smola. *Jelovina* je dobra za gradju i daske, a *borovina* za vodene cievi (žliebove). Omorike, jele i borove zovemo iglastim, a ostalo naše šumsko drveće listnatim drvećem. *Šiške* od hrasta i od iglasta drveća rabimo za crnilo. *Klenovinu* rabe rezbari za kipove; *ivu, brezu, grabar, briest* i *javor* stolari, kolari i tokari za pokućtvo, kola i razne stvari. — Šumsko drveće veoma je potrebno i koristno, jer bez njega nebi imali niti obitališta za se i za životinju. niti pokućtva, orudja, ognja, pepela i silu inih potrebštinah; s toga je od potrebe, da ga po goletih i inih praznih mjestih razsadjujemo, redimo i od nemila pustošenja čuvamo.

61.

Ovo štivo slovi o *grmlju*. Grmljem zovemo sve drvenasto rašće, koje se od zemlje počam razgranjuje, ili po zemlji plazi. Ono se razlikuje od drveća tim, što neima kao ovo svoga debla i krošnje, nego izćera iz korienja više stabalacah, koja vazda tanka i slaba

Digitized by Google

ostanu; ili se preplete i sraste u gusto šiblje. Njekoje grmlje daje nam jestiv i tečan plod, n. pr. *lieska, ogrozd* i *ribiz*; a njekoje opet trpak plod, n. pr. *glog* i *trnjina*. Sa *šipka* dobivamo rumene i miomirisne ruže, a sa *borovice* crvene jagodice za kadjenje. *Bršljan* se penje i prepliće po zidinah i drveću, čuva zidine i ugadja nam svojim zelenilom, kao što nam i *svib* ugadja svojimi crvenimi grančicami. Njekoje grmlje upotrebljuje se za živicu (živu ogradu), po- i mence, *glog, lieska, gledičevac* itd.

62.

Ovo štivo naznačuje *otrovne biline* i svjetuje nam, da nejedemo ničesa, šta pravo nepoznajemo. Medju otrovne biline, koje neimaju ploda, spadaju: crna bunika, pjegava cvolina, naliep, kukuta vodena, pršunjak, pustikara, kukoriek, mrazovac; zatim njekoje plodonosne, kojih plod naliči jagodi, trešnji ili grozdu, kao: paskvica, krstac itd. Osim toga imade još i otrovnih gljivah, kao što su: muhara, zmijara, puhara itd. — Sve gljive nisu ipak otrovne, već jih ima i jestivih, kao što su tako zvane pečurke, škripavci (drvene gljive), i crne i biele gomoljike. Pečurke rastu na zemlji, škripavci na drvetu, a gomoljike jedan do šest palacah pod zemljom. Gomoljike su osobito tečne i najmilija su poslastica, pa s toga se i skupo plaćaju. Jestive i tečne gljive težko je razlučiti od otrovnih, kao što je i neuku čovjeku težko poznati otrovne biline; s toga je upravo potriebno, da čovjek uči poznavati koristne i škodljivo bilje, da se njim okoristiti, a od štete uzčuvati uzmogne. Od gljivah ipak, bile one kakve mu drago, može se griugotoviti najvrstniji gnoj, ako se smiešaju zemljom i polivaju gnojnicom, dok nesagnjiju.

(Dalje će slieditі.)

Zapisnik

petnaeste sjednice učiteljske „Zadruge“ držane 6. lipnja t. g. u prisutnosti svih odbornikah.

1. g. Škender Dončević javlja, da je u kotaru tavarničkom izabran povjerenikom te da su kao redoviti članovi našoj „Zadruzi“ pristupila sliedeća gospoda: Sabo Jakop i Škerljac Stjepan, učitelji u Iloku. — Davila Kandina, učiteljica u Iloku. — Gjuro Gun-

Digitized by Google

derlah, učitelj u Erdeviku. — Josip Limpek, učitelj u Kukojevcih. — Bonertni Simo, učitelj u Čalmi. — Lucarić, učitelj u Ljubi. — Lucarić Milan, učitelj u Ilači. — Mezödy Antun, učitelj u Čakovcih. — Pavao Ankenbauer, učitelj u Brku. — Epner Mato, učit. u Jankovcih. — Hestera Luka, učit. u Bogdanovcih. — Sajnović Vatroslav, Dončević Škender i Brandecker Josip, učitelji u Vukovaru. — Matoš Grga, učitelj u Sotinu. — Vegh Stjepan, učitelj u Tompojevcih. — Šmidt Matija, učitelj u Lovasu. — Bittinger Simeon, učitelj u Novaku. — Ankenbauer, učitelj u Šarengradu.

Na znanje uzeto s dodatkom, da će se zahtjevani družtveni pečat što prije poslati.

2. Družtveni povjerenik kotara krapinskoga, g. Strelec, učit. u Zaboku, javlja, da su domorodne obćine Zabok i Sv. Križ pristupile kao utemeljiteljice „Zadruzi“, te da se obvezuju svotu od 50 for. u dvie godine položiti. Nadalje javlja isti povjerenik, da su kao utemeljitelji našemu družtvu pristupili: Presv. g. Škender Šimunčić, kr. dvorski savjetnik u miru. — Veleč. gg. Slavoljub Fink, župnik u Radoboju i Sartori Ljudevit, župnik u Zaboku.

Sa dubokom zahvalnošću na znanje uzeto.

3. Povjerenik kotara sisačkoga, g. Ivan Petrač, javlja, da su sliedeća gg. pristupila „Zadruzi“ kao utemeljitelji:

1. Preč. začastni kanonik i župnik sisački g. Franjo Šloisnig položio . . . . . 25 for.
2. g. Stjepan Velnreiter, trgovac, položio . . . . 50 „
3. g Vaso Pavao Kotur, „ „ . . . . . 50 „
4. g. Mato Brkić, „ „ . . . . . 10 „
5. g. L. Gornički, zač. župan. ranarnik . . . . 10 „
6. g. Pavao Fabac, trgovac, položio . . . . . 10 „
7. Braća Liebermann, trgovci „ . . . . . 10 „
8. A. Henry, trgovac, „ . . . . . 50 „
9. Fr. Čerony, pekar, „ . . . . . 5 „

Kao podupiratelji pristupiše:

1. g. Ivan Tkalčić, duh. pomoć. u 5 god. položit će 25 for.
2. g. Hausner, trgovac, položio . . . . . 20 „
3. g. Adolfo Kuh, trgovac, ... 5 „
4. g. Mavro Blau, „ platio . . . . . 10 „

Digitized by Google

5. M. Reis, trgovac, obećao . . . . . 10 for.
6. Joso Novaković, gradjanin, položit će u 5 god. „ 25 „
7. Stjepan Metikoš, pristav, obećao . . . . . 5 „
8. g. Antun Auš, trgovac, obećao 25 for. u 5 godin., položio . . . . . 5 „
9. g. St. Pavlica, trgovac, platio . . . . . 5 „
10. g. Fr. Lovrić „ „ . . . . . 5 „
11. g. Rankl, „ „ . . . . . 5 „
12. g. Gentille, „ „ . . . . . 10 „
13. g. Vjekoslav Kern, trgovac i načelnik . . . . 5 „
14. g. Teklić, platio . . . . . 1 „
15. g. Balzar „ . . . . . 2 „
16. g. Čilić, trgovac, platio . . . . . 10 „
17. g. N. Sipuš, „ „ . . . . . 10 „
18. g. Fr. Kubany, liekar, platio . . . . . 1 „
19. g. Mijo Krivošić, trgovac, platio . . . . . 5 „
20. g. Mijo Škalar, župnik u Mal. Gorici, platio . . 4 „

Sjajan ovaj uspjeh krasnim je dokazom o čistom domoljubju plemenitih dobročiniteljah u Sisku, te im se ovim izriče najiskrenija zahvalnost od strane upravljajućega odbora „Zadruge.“ Ugledale se i ostala naše obćine i gradovi u taj veledušni primjer.

Uspjeh ovaj ima se pako po izvješću pouzdanikovom jedino i glavno zahvaliti g. Milčićevoj, koja je neizmjernim trudom i požrtvovanjem nastojala oko sakupljenja toli znamenite svote.

Ovim se je zasvjedočila krasna ova domorodka, da ima i kod nas vatrenih kćerih, koje su kadre svom snagom i silom svojom nastojati o boljku domovine naše. Živila! Upravljajući odbor izriče joj najtopliju svoju zahvalnost u ime one nesretne sirotčadi učiteljske, koja gdjekad nezna, kamo bi sklonila tužnu svoju glavu!

4. Povjerenik karlovački, g. Vinko Blažeković, javlja, da je opet 10 novih podupirajućih članovah pribavio, i to:

1. g. Josip Požeg, remenar, sa godišnj. prineskom od 5 for.
2. g. Mijo Krešić, poštar, godišnjim prineskom od . 5 „
3. g. Vilko Ribarić, mesar, god. prineskom od . . . 1 „
4. g. Ivo Šroif, gostionik . . . . . 2 „
5. g. Josip Puher, pekar . . . . . 1 „

Digitized by Google

6. g. Antun Bunjuta, sapunar . . . . . 2 for.
7. g. Franjo Leustek, trgovac . . . . . 2 „
8. g. Franjo Quiquerec, činovnik u Zagrebu . . . 1 „
9. g. Šimo Banjac, trgovac . . . . . 1 „
10. g. Franjo Kreminger, učit. c. kr. realke u Rakovcu 3 „

Kao redoviti članovi:

1) g. Josip Paulić, c. kr. nadučitelj glavne učione u Rakovcu; 2) g. Mato Perak, c. kr. podučitelj u Rakovcu.

Sva ova gospoda podupiratelji i redoviti članovi položili su svoj godišnji prinesak za tek. godinu.

Zahvalno na znanje uzeto.

5. G. Benković, učitelj u Kašini, javlja, da je veleč. gosp. Gustav Barabaš pristupio „Zadruzi“ kao utemeljitelj, te da je položio prvi rok 10 for.

Kao podupirajući članovi pristupili su: 1) veleč. gosp. Tomo Leuštek, župnik kašinski, položiv za tek. godinu 3 for.; 2) veleč. g. Ivan Hohnjec, kapelan, položiv 1 for.

6. Luka Vranko, učitelj u Jastrebarskoj, javlja, da je tamo izabran kotarskim pouzdanikom. — Na znanje uzeto.

7. G. Vinko Blažeković, povjerenik hotara karlovačkoga, javlja, da su kao utemeljitelji pristupili: 1) Preuzv. gosp. Nikola Vranjicanji; 2) Prvi hrvatski mlin na čigru; 3) g. Vjenceslav Turković, trgovac. — Sva ova gospoda utemeljitelji položili su utemeljiteljnu svotu u gotovu novcu.

Slava takovim domorodcem! Živili!

8. Povjerenik u Kraljevici, g. Sebald Cihlář, javlja, da je u njegovu kotaru nadalje pristupio kao redoviti član i g. Srećko Rozmanić, učitelj u Praputniku.

U Zagrebu dne 6. lipnja 1866.

Ivan Filipović,
predsjednik.

Vjenc. Mařik,
tajnik.

Digitized by Google

Viestnik.

Odgoda izložbe.

Učiteljska je „Zadruga“ vazda od svoga postanja nastojala, da sa svojom korišću spaja i korist svoga naroda, te drži se toga odlučila je bila, da se ove jeseni u glavnom gradu trojedne kraljevine priredi izložba učevnih i pomoćnih sredstvah pučke škole. Tim je namjeravala ne samo pokazati svietu nuprednu volju i težnju hrvatskoga naroda, nego i hrvatsko pučko učiteljstvo pobliže upoznati sa napredkom inoga naobraženoga svieta na polju školarstva. Nu silne okolnosti pomrsiše tu namjeru. Počem bo je s jedne strane na sjeveru i jugu našega carstva planula buktinja užasnoga rata, koji sada sve duševne i stvarne sile na sebe povlači; a s druge opet strane ovomu družtvu nije za rukom pošlo, da si izhodi na takov podhvat potrebne novčane podpore: te nemogućim postade, da se namjeravana ova izložba izvede. Toga radi prisiljen je podpisani upravljajući odbor učiteljske zadruge da o d u s t a n e za ovu godinu od izložbe učevnih i pomoćnih sredstvah pučke škole, te ju odgadja na mirnija i za ovakove podhvate povoljnija vremena.

Obznanjujući to rodoljubivom obćinstvu i pučkomu učiteljstvu, pridodaje se, da s odgodom izložbe u nikakovom savezu nestoji lutrija ženskih rukotvorinah, što ju gospojinski odbor priredjuje, te da će ova svakako prigodom gl. skupštine učiteljske „Zadruge“ biti, počem je njezin uspjeh osiguran.

U Zagrebu 4. srpnja 1866.

U p r a v l j a j u ć i o d b o r u č i t e l j s k e „Z a d r u g e.“

I z k a z

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ uč. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Presv. g. Špunova sabrala u Požegi 142 st. 60 nv. — Obćina Dugoselo, kao utem. 50 st. — Türk Franjo, kao utem. 50 st. — Grad Osiek, kao utem. 50 st. — N. Kozjak. kao utem. 50 st. — Köhler Antun, kao utem. 10 st. — M. pl. Palle, kao utem. 10 st. — Klarić Josip. kao utem. 10 st. — Velussig 25 st. — Al. Gliederer 15 st. — gg. Batušić, Pajanović, Blažić i Sartorio, Drag. Surko, svaki po 10 st. — g. Milčić Mavro 15 st. — Fridrich 8 st. — N. K. Teubel, Vernak Škender, Hočevar, A. Vučković, A. Janušić, Krašković, Martin Prukner, T. P., Malanšec Josip, Berghofer Drag., učiteljski sbor u u Petrinji, Modec Slavoljub, Prister Emanuel, Forkel Drag., svaki po 5 st. — Hališ Vendelin 4 st. — Uredničtvo „Pozora“ 3 st. 80 kr., sakupljena u Veleševcu. — M. V., Eiman, Josip Ilk, Celinić Luka, Jagrović J., Ivačić J., Cvetko Gjuro, Arnold Antun, svaki po 3 st. — preč. g. Andrić Jerolim, kanonik 2 st. 50 nv. — Laksa, Veselinović, g. L., Bobek Antun, Radočaj, A. N., Krizmanić Nikola, Dierich Antun, Svrhek Mato, svaki po 2 st. — Engsfeld Hinko, Hertvik Josip, Tkalčić Josip, Mihalinčić, Bedeković Niko, Pajanović Drag., Augustić Juraj, N. A., A. P., A. L., Hladek, Miškatović, svaki po 1 st. — Zenko 50 nv. kamate od glavnice 200 st. za pol godine 5 st., kamate od državne obveznice od 20 st. za pol god. 58 nv. — G. Dr. Šmidt dionicu narod. kazališta u Zagrebu u vriednosti od 25 st.

U Zagrebu 28. srpnja 1866.

A n t e I r g u l i ć,
družt. blagajnik.

Književne viesti.

Brzotiskom i troškom Dragutina Albrechta ugleda sviet „Obća pověstnica a uzgredno Posebna hèrvatska“, za mladež sastavio „Jedan domorodac.“ S mnogimi drvorezi; ciena joj: 1 stot. Knjiga se preporuča učiteljem i odraslijoj mladeži. Pisana je tako zvanim školskim pravopisom, što ima biti naj-

Digitized by Google

jednostavniji; ali se ipak i njegovom imenam griješi u obće, jer nevalja pisati: l ě p š i, l ě p š a t i, a niti b i a š e, niti: „paklina se s t ě n e t. j. skruti, stìne, jer bi se prema tomu morala pisati i lìpa (drvo) dično, liko itd, ovake: lěpa, děćno, lěko, Rabljenje glagoljskoga prislovja u prošlosti ovako: „srušiv se gornji sprati, zagrnuše najdoljni“; „presahnuv voda, sije se pšenica.“ „Namignuv Šala, skočiše mu vojnici“ — neima nigdje temelja; usta ga puka nesbore, starija ga knjiga neima, s toga nevalja ništa. A dobro je opet: Osvojiv Aleksander Feniciju . . , krene u Aziju. Onaj prislov tumači glavnu misao istoga subjekta, dakle: Aleksander krene — osvojiv. — „Stari su Egiptjani bili vrlo r a d j e n i“, jest nerazumljivo i sumnjivo. Imademo: radjevina, radjenje, ali ne pridjev s a d j e n, misli li se poslen, radljiv. Prem je u obće jezik dobar, to ipak molimo g. sastavitelja, da bi u buduće izvoljeo zuatnije jezične mahne, što se u naglosti uvukaše, razgledati i izpraviti.

(L i l j a n). Zabavnik za mladež, izdao ga upravljajući odbor učiteljske „Zadruge“, a uredio Ljudevit Modec. Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu 1866. Ovo je prvi književni plod, kojim je učiteljska „Zadruga“ odlučila djelovati poukom i zabavom na um i srce naše mladeži. Knjiga u 16. sa 191 str. liepo je nakićena i urešena slikom Nikole Šubića kneza Zrinjskoga, a sadržaj joj je sliedeći: „Liljanko“ (13 pjesmicah) od Gj. Stj. Deželića. — „Hromi lječnik“, pripoviedka po Lj. M. — „Liljan i ružica“, pričica po F. V. — „Što je mladost?“, pjesma od Ferde P. H. — „Jedinac“, od M. K-k. — „Učiteljevo sirotče“, od Ferde V. — „Braća i sestre“, narodna pjesma iz Sbirke Mijata Stojanovića. — „Otac i djeca“, narod. pripov. od M. Stojanovića. — „Sirota djaće“, iz slovačkoga C. R Bura. Pjesma od S. Božić. — Доброслав Прилинић.“ S taljanškoga I—lan. — „Orao i sokol“, nar. pjesma iz sbirke M. Stojanovića. — „Živi li bilje?“ od Gure M. Banjalučkoga. — „Zlatno klasje“, priobćio Jer-ćki. — „Nikola Šubić knez Zrinjski“, do Lj. M. — „Odlazak“, pjesma od Savina Božića. — „Kako je u tudjem svietu?“ Naslikao G. M. Šimončić B-ćki. Ciena 50 nv., tvrdo vezana 60 nv.

Obznana.

Dana 2., 3. i 4. kolovoza t. g. držati će se na kr. preparandiji u Djakovu izpit sa učiteljskimi pripravnici i sa onim učiteljskim osobljem, koje je dozvolu dobilo, dopunitelinim učiteljskim izpitom podvrći se. — Prvi je dan opredieljen za pismene, a drugi za teoretične ustmene izpite, treći pako dan držati će se praktični pokusi u nastavljanju pokusah. — Želi se, da se ona učiteljska lica. koja će dopunitelini učiteljski izpit praviti, već 1. kolovoza poslje podne kod podpisanoga ravnatelja prijave, i ovom se prigodom čine pozorna na ovostranu obznanu, obnarodovanu u 51. ovogodišnjem broju „Narod. Novinah.“ — U Djakovu 3. srpnja 1866. A n t u n Š u n i ć, ravnatelj.

Javna zahvala.

U ime školske mladeži bukevske izražujem ovim g. Slavoljubu Jambrečaku, bilježniku ovdješnje obćine najvruću hvalu poradi osobitą nagnuća i podupiranja naše učione; rečeni bo gospodin ne samo što je svakom sgodom od srdca darivao to pojedine bolje mladiće to u obće školu, već i ljetos prigodom izpita nadari odlikovane mladiće trima komadima „zemljopisa austrijanskoga“ i 4 raznih zanimivih pripoviedakah. — Dao Bog, te se i ostali prijatelji pučkoga napredka ugledali u njegov i mnogih drugih primjer. S—š.

Izpravak.

U zadnjem broju javismo, da je poklonio „Zadruzi“ g. Josip Švarz, žup. 10 for. Ovim se to izpravlja ovako: Ono 10 for. poklonio je župnik g. Josip Š a v o r, a ne Švarc, i to s obvezom, da će u svoje doba izpuniti utemeljiteljnu svotu.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 15. U Zagrebu, 1. Kolovoza 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Osobnost učiteljeva, njegovo nastojanje i djelovanje.

Napisao Mijat Stojanović.

VII.

Još je jedno sredstvo, koje valjano upotrebivši, postati može pučki učitelj velikim dobrotvorom cieloj obćini, u kojoj živi, a to je utemeljenje knjižnice za čitanje. To je sredstvo, kojim se mogu nagradjivati ne samo učenici vriedni i valjani iz višjih školskih razredah, nego i iz opetovnice, te tako u obće djelovati o promicanju pučke naobraženosti. Tim se može mnogo dobra postići. Čitajuć dobre, izbrane spise može se mladež zimi po dugih večerih koristno zabavljati; mladiću čobaninu, idućem u polje za marvom posudi se knjiga kao poučavajuća drugarica, a tako i mnogi domaćin zabavi se valjanom i zanimivom knjigom, te neide praznikom u krčmu, nego ostane liepo doma i čita. Svakako mora učitelj nastojati, da probudi u puku svoje obćine volju za čitanje koristnih knjigah. Čitanjem se šire koristne znanosti, za koje se u pučkoj učionici tek samo položi temelj, na kome se dalje zida i podiže sgrada znanju. Nu u tom obziru valja oprezno postupati, nesmije se zabrazditi i zadrti, na stranputice zaći. Puku se daju u ruke pučki spisi a ne knjige svakojake, što jih pišu na Seini i Maini. Osobito pazi se na izbor, a učitelj se u toj stvari uviek sporazumije sa župnikom u selu i sa

Digitized by Google

drugimi izkusnimi občinari. Učitelj nedjeljom i praznikom čita skupljenoj občini izvrstne spise i razprave odnoseće se na ćudoredbu, na gospodarstvo, poljodelstvo, na zdravoslovje, na državne zakone, na pčelarstvo i svilarstvo i t. d. Iz knjižnice utemeljene dobrovoljnimi prinesi daju se knjige polako, da se neuvreži neuredna pohlepa za čitanjem, i da se nečita samo da se čita , nego da se čitajuć bistri um i oplemenjuje srdce i širi prava prosvjeta.

Puk je kao i djeca, sluša rado liepe pripoviedke i po više putah i dobru knjigu čita i po dva tri puta sve radje. Puk neka čita malo ali valjano. Kad se tako trsi pučki učitelj, biti obće poleznim nesmije ni njegova supruga zaostajati iza njega, i netreba da zaostaje. I ona može steći velikih zaslugah u občini skupljajuć okolo sebe žensku mladež kao dobra majka i obučavajuć ju u najnuždnijih ženskih poslovih. Neka počme najprije sa malo djece, koja će htjeti od volje učiti se štogod koristna. Domalo naći će jih se i više, a možebit nadje se koja čestita i plemenita duša od imućnijih ljudih u selu, pak će se naći i tvari i gradiva, iz čega bi djeca pravila, što se želi uz njeku malu nagradu. Gdje se što takova poduzima s pouzdanjem, iz čiste ljubavi i uztraje postojano na nastupljenoj stazi, urodi za cielo trud dobrim plodom, a tko radi, Bog nebrani, dapaće takovo obće polezno poduzimanje u svome zametu maleno, postane s božjim blagoslovom veliko i važno. Rado će učitelj trseć se biti obćepoleznim, žrtvovati koju uru i poslije škole obučavajuć mladež praktično u voćarstvu. Ovo obučavanje upravo slaže se s učiteljevim zvanjem, i ako je učitelj inače muž, na svome mjestu, pruža mu se pri tom mnoga liega prilika opominjati djecn obučavati ju iz prirodopisa i bilinstva. Rado dolaze djeca k učitelju, koji tako obučava, jerbo priroda otvara svojom divnom silom uši i srdca; djeca kupe zrnca (sjemenke), traže divjačice, djeca rado siju, sade, presadjuju, kaleme navrću ucjepljulju, oplemenjuju vočkice. Pripovieda se, kako je bio učitelj u njekom selu kome je svaki njegov učenik imao obećati, da će izstupljajuć iz učionice na uspomenu razdobja svoga života zasaditi voćku onako, kako se je naučio od učitelja, i taj učitelj doživio je za desetak godinah veselje vidiv, kako je cielo selo puno svakovrstnih voćakah. Dakle, mlada braćo učitelji ! eto prilike, kako možete plemenito djelovati i obće poleznimi postati ! Kuca li vam rodoljubivo srdce u njedrih jače, ovo promatrajuć, jeste li odlučni u buduće odanom

Digitized by Google

ljubavi obdjelovati to u nas dosta zanemareno polje? Ako budete to činili, budite uvjerni, pratit će vas božji blagoslov, i kad već prestane vaše rodoljubivo srdce kucati, nad vašim grobom cvjetati će ruže i ljubice, a zahvalno potomstvo spominjati će ime vaše, harno uživajuć sladke plodove vašega truda.

VIII.

Cieli je naš život učionica, u kojoj nemožemo nikada sve izučiti, i kako je to živa istina glede svakoga čovjeka, koliko više valja to glede učitelja, koji je pozvan, druge naobražavati i odgojivati. Iz svega dosad u ovoj razpravi spomenutoga sliedi, koliko je važna učiteljeva ličnost ili osobnost, i kako valja učitelju neprestano raditi o svome nabožnome i ćudorednome oplemenjenju, ali je uz to dužan takodjer naobraziti se praktično za svoje zvanje. Ako to nečini misleć, može se okončati i završiti ikoje naobraženje; ako misli, dosta je već naučio, e onda ne samo nenapreduje, nego podje upravo natrag, a ovo je tim pogibelniji, što mu priprava u naobraženju predpostavlja neprestano napredovanje, i učitelj nemože nikada reći: dosta sam naučio, netrebam više. Nikomu kao učitelju nije toliko nuždno kriepiti se duševnom hranom, brez toga bo i njegov položaj i zvanje gube cienu. Štogod više usamljen živi učitelj, čim ga više okružavaju ljudi i predmeti, kojimi se nekriepi i nehrani duh, nebodri srdce i volju, tim više mora sam nastojati, kako će se uzvisiti nad hrdjom čuvajuć se mekanizma, u kome ogrezne, tko zanemari svoje daljnje naobraženje. Samo onomu učitelju ostaje uviek novo njegovo zvanje, i uviek mu u njem cvjeta po gdjekoj cvietak radosti: ruža ljubavi, ljiljan čistoće, ljubičica skromnosti, smilje i kovilje radoljubja, bosilje nabožnosti i t. d., koji neprestano napreduje u naobraženosti i umjetnosti. Dakako ima i takvoga napredovanja u naobraženosti, koje nije u prilog zvanju, nego udaljiva učitelja od njegova zvanja. Ima učiteljah iz novije škole, koji se strastveno zanimaju glasbom, učenjem stranih jezikah, prirodoslovjem itd. ali ne za to, kako bi se usavršili za svoje zvanje, nego da se samo odlikuju i proturaju do čega boljega, nego je za njih suhoparno i neuharno učiteljevanje. Neću na nikoga podzirati kamen, prosto bilo svakomu, ako može, neka si prokrči put do boljeg hljeba. Tko kao učitelj nije zadovoljan sa svojim zvanjem, bolje je, neka se ga i okani. Tko se s malim nemože zadovoljiti, tko nezna sama sebe zatajiti i križ svoj nositi; tko

Digitized by Google

bez nutarnjega pozvanja postane učiteljem, najbolje čini, ako se okani škole, za koju nije.

Govornć ovdje o dalnjem naobraženju učiteljevu, naravno mislim samo na ono naobraženje, koje vodi učitelja sve dublje u njegovo zvanje, a ne ono, koje ga vodi na koju drugu stazu.

K dalnjemu naobražavanju, tičućem se znanja, pripada ponajprije to: redovito i savjestno pripravljati se za svaku pojedinu školsku uru. Ima učiteljah, koji ponoseć se svojim znanjem misle, da svršivši dobrim uspjehom preparadiju i položivši izpit netrebaju više pripravljati se za naučanje. Takav učitelj neka se nečudi, ako neuspjeva dobro u učionici. Takav često zabasa i tumára obučavajuć bez svake osnove, te napokom niti zna šta je svršio, niti šta mu jošte treba učiniti; zaplete se kao pile u kučine, pak mu ostaje sav trud brez ploda. Nemojmo nikada zaboravljati, da brez dovoljne priprave nemože se po kakvoj osnovi napredno naučati, i kad se pripravljamo za nauku i obuku nije dosta samo gledati, šta, nego i kako, na koj način, dakle gledajmo na učbu. Nu ako bi mislio koji učitelj, da mu neće pomanjkati gradiva glede „šta“, jerbo mu je toga puna torba u glavi, neka ipak izpituje sám sebe i iztražuje, da li se nevara. Mnogi misli, ima gradiva dosta u glavi, al' zaboravlja možebit uz to, da svaki predmet nerazjasnjuje se sam sobom, nego tek u savezu s drugimi predmeti treba ga uvažiti i izmjeriti; treba pronići u njega, u njegovu jezgru zaviriti, a ne samo pogledati mu spoljašnju ljusku. Pri tom valja takodjer uvažiti, da li je isto gradivo shodno za djecu, da li, i kakvim plodom može uroditi za život, i da li smo u stanju susresti sva pitanja, svako razmišljanje, koje bi se moglo pojaviti o istom predmetu. Ali neka bi bilo i to, da je učitelj siguran glede gradiva i tvari pri naučanju, opet svakako ostaje još „kako?“ ili učba je još, na koju mu valja gledati, i to učba za svaki predmet i za svaku uru školsku.

Valja se tu ozbiljno pitati i zrelo promišljati.

Prije svega mora si učitelj sam dobro razjasniti, u kakovu odnošenju i savezu stoji današnja zadaća s prošastom i budućom, da li se ove medjusobno podupiraju i tumače, da li djeca sama, il samo pomoću učiteljevom mogu jasno shvatiti, ponjati, poznati stvar, o kojoj glasi zadaća. Šta više! učitelj mora promišljati, dakle pripravljati se, kojimi će primjeri iz života i izkustva dječjega, kojimi na-

Digitized by Google

zornimi sredstvi stvar dovoljno raztumačiti, kojimi se primjeri i prispodobami poslužiti, da ga svi učenici i najslabiji mogu razumjeti.

I to nije stalo samo do toga, da se što razumije i zna, nego kako se upotrebljava, rabi, uporavlja; zato ima se pripravljajuć se učitelj pitati: kojih ću se vježbanjah latiti, nebi li pojačao dječju snagu, nebi li osigurao stečeno znanje i privezao za praktični život, s ovim ga skopčao, kako će postati rieč djelom, slovo istinom, nauka plodom, nabožna, krotka ćućenja, plemenita, dobra prignuća kriepostnim životom, kako će mu učenici i znati i umjeti i moći koristit se valjano stečenim znanjem. Treba li više dokazah, kako je potrebito učitelju pripravljati se za nauku i obuku; učitelj će se sveudiljnim pripravljanjem zaisto koristiti, te će po malo postati vještakom, majstorom u svom poslu.

Ne samo ustmeno, nego i pismeno neka se učitelj pripravlja, koliko samo može za svaku uru predavanja. Radeć perom svakako pomaže i unapredjava naobraženje. Pišuć razjasnjava se svaki predmet bolje, te se laglje pregleda i sravnjiva cieli predmet. Valja mi ovdje spomenuti još jednu pripravu. Ova se sastoji u tome, pogledati k Bogu, molit mu se, da blagoslovi naš trud, kao što natapa usjeve poljske rosom i kišom, tako da natopi srdca i glave dječje svojim blagoslovom.

Gdje se nezaboravlja na ovu pripravu, ondje se preobražava biće cieloga čovjeka, i jezik mu postaje čistijim i plemenitijim tako, da mu se neizmiče iz ustah nijedna prostačka rieč, nijedan surov izraz, i strpljivost sdruži se sa jasnošću. Prije svake obuke i nauke neka se pita učitelj: Šta je poredno božjoj volji poznatoj nam iz očitovanja glede ovoga ili onoga predmeta? — Drugo: Kako želi Bog, da se kaže o tom predmetu? — Za poznati božju volju, nepita se: Je li ovako ljepše, da li će se dopasti tomu il onomu, nego: „Je li istinito, jasno, koristno?“ Učitelj mora biti krotak i podan u božju volju; mora vjerovati u Boga, ufat se u njega, i ljubiti nebeskoga Otca iz svega srdca, a bližnjega kao samoga sebe. I naš božanstveni Spasitelj bio je učitelj, ugledajmo se u njega, pak ćemo dobro proći. Uklanjajuć se pravome požrtvovanju postaje čovjek žrtvom šarenoga svieta. Pravi mir i pokoj duševni nalazi se u viernom i savjestnom izpunjivanju dužnostih svoga zvanja: mir, koga nam sviet nemože dati. (Dalje će sliedit.)

Digitized by Google

Koje sve vrsti pismenih zadaćah možemo rabiti drugom razredu? Što se pravedno može zahtievati u sastavljanju iz pravopisa u obće?

(Školska zadaća. — Izradio Ante Popović, pripravnik II. tečaja.)

II.

Djeca, došavša iz prvog razreda u drugi, poznaju već stvarno me, pridavno, glagolj i t. d., bez da znadu da su ove rieči samostavnici, pridavnici, glagolji i t. d. — ili što je to slovnica. — Nesmije pako učitelj, bio to gradski ili seoski nikada zaboraviti, da su to djeca malena, te da joj se nigdar nesmije predavati i zadavati više, nego li je shodno i potriebno za onaj razred i za onaj stupanj, na kojem se nalaze. — S toga sada u drugom razredu upoznadu se djeca tekar sa slovničkimi izrazi, te joj se pojmovi o stvarnih imenah, pridavnih i glagoljih razvijaju. Nu kod toga ima se učitelj držati pravila: „Najprije stvar, pa onda ime. — Uviek najprije primjer, zatim pravilo a napokon vježbe.“ Čim se dakle ponješto u tom upute, mogu se zadavati i pismene radnje.

Učitelj u drugom razredu može odmah kod prvih štivah, započeti pismenimi radnjami i to naznačivanjem mužkoga, ženskoga i sriednjega spola kod pročitanih iz štiva riečih. — Počem je koje štivo razloženo, može se zadaća dati: „Napišite na pamet, sve one rieči, pred kojimi se kazati može ili ovaj, ili ova, ili ovo.

Drugi stupanj pismenih radnjah može onda nastati, kada učitelj djeci pomisao o jednobroju i višebroju razloži. — U svakoj bo školi ima stvarih, koje se jedan i više putah nalaze, te jih djeca napisati mogu. — Na ovom stupnju imade učitelj priliku s djecom praktički vježbati izviestne i neizviestne brojnike, bez da djeci upravo kaže, da su to brojnici.

Treći stupanj pismenih radnjah nastaje, čim učitelj djecu upozna sa začetci i dočetci raznih riečih, te joj može zadati zadaću: „Napišite mi iz štiva riečih sa dočetci i riečih sa začetci.“

Četvrti stupanj pismenih radnjah nastaje, čim se djeca upoznaju stvarnim imenom. Za slabiju djecu ograničuju se pismene rad-

Digitized by Google

nje na točno prepisavanje riečih iz štivah, dočim bolja djeca na pamet stvarna imena napisivati mogu.

Peti stupanj pismenih radnjah, može biti napisivanje pridavnikah, i tad se im zada radnja: „Izpišite iz štiva sada pročitanog sve rieči, koje pokazuju, kakova je koja osoba ili stvar“

Na šestom stupnju preduzimaju se pismene radnja, u kojih se stvarna imena s pridavnimi označuju. U tu svrhu zada se pismena radnja, da naznačenim stvarnim imenom dodaju shodna pridavna imena, a usuprot pridavnim imenam shodna stvarna imena. Napokon se mogu pismene radnje s dodavanjem glagoljah preduzeti.

Ovo se uzima kao nastavak pismenih radnjah od prvoga razreda, te radi o riečih, koje u sebi štogod sadržavaju.

Ovamo spadaju stvarna imena ili samostavnici, pridavna imena i glagolji. To su glavne rieči stavka. Kod ovakovih pismenih radnjah uče se djeca razlučivati ove tri vrsti riečih i zajedno ih sklanjati i sprezati u stavcih uz shodna za razne padeže pitanja.

Kod ovakovih pismenih radnjah ili vježbanjah moraju djeca pisati već u malih stavcih, jer i onako mogu samo u stavcih razumjeti sklanjanje i sprezanje. – U pismenih se dakle radnjah može, dapače i mora dati sklanjanje i sprezanje u stavcih. — Ovdje mi pako valja opaziti, da se sprezanje glagoljah u drugom razredu mora prije, i to ustmeno i pismeno preduzeti, nego li sklanjanje stvarnih imenah, buduć da glagolji zahtievaju razne padeže, a ne padeži glagolje. — Najprije uzroci, pa onda tekar posljedice. Da pako djeca ovo sve, što su u pismenih slovničkih vježbanjah učila, opetuju, stranom pako, da se u pravopisu učvrste, služi tako zvano kazivanje u pero. —

Svršiv učitelj ovako ovaj članak vježbanjah u jeziku, prelazi na drugi, i to na stavak.

U djetetu se mora za rana probuditi čuvstvo, što će to reći stavak. Velim čuvstvo; čuvstvom se dolazi do uma i sviesti. Za drugi razred bit će dosta, ako se u djeci svestrano obrazuje i pobudjuje čuvstvo na jezik.

Ponajprije treba, da učitelj s djecom ustmeno točno pojam o stavcih razvije, te onda tekar se mogu u drugom razredu, mali stavci za izradjivanje dati. — Čim dakle učitelj s djetcom točno pojam o stavcih razvije, daje joj pojedine stavke iz čitanke prepisati, a napo-

Digitized by Google

kon treba dati naznačene zadaće, da se ili kod kuće ili u školi pismeno izrade. — Ovdje mi pako valja napomenuti, da učitelj ovakove zadaće najprije ustmeno s djecom izradi i prodje, a onda tekar, da ona sama rade.

Ako su pako djeca jošte slaba, a onda neka učitelj dade otvoriti knjigu, i neka s njom prodje stavak po stavak kojega štiva. ili joj sam učitelj njekoliko stavakah kaže. — Zatim se stavi zadaća, da se iz sadržaja razloženoga štiva napiše njekoliko stavakah. Ove se sve zadaće moraju oslanjati na štiva; jer štiva su kao glavnice, kojih se vriednost, što je moguće, povećati može. — Ovdje pako valja paziti, da ove zadaće nebudu odveć težke. I to bi bio prvi stupanj pismenih radnjah u drugom članku vježbanjah u jeziku.

Ovakovim postupanjem kod pismenih radnjah, kao što u prvom stupnju napomenuh, pripravljaju se djeca za pripoviedanje cielih pripoviedakah i sastavljanju manjih opisah, što se sve u drugom razredu preduzeti može. Od djece drugoga razreda nemože se zahtievati podpunih opisah. — Samo se mora kod pismenih radnjah u tom nastojati, da se djeca uvježbaju o jednoj ili drugoj poznatoj stvari napisati njekoliko stavakah i mislih.

Što se više nastoji, da pišu sasvim prostimi stavci, tim će sigurnije napredovati. Osim toga, neka se takodjer zadaju pismene radnje, da djeca napišu svoja mnienja o pojedinih predmetih, na pr. o kojem drvetu, sgradi, pokućtvu, poslovanju kojega rukotvorca i t. d. Samo se pako po sebi razumije, da učitelj djecu u ovakovu zadaću uvest mora.

Opisujuća štiva, prve slovničke čitanke, daju toliko gradiva za pisanje, da učitelj nikada neće doći u smetnju radi pismenih radnjah. Ovakovimi radnjami mogu se najbolje zabaviti razni razredi u školi, u kojoj ima mnogo djece. — To bi bio drugi stupanj pismenah radnjah u drugom članku pismenih vježbanjah u jeziku, i tim bi bile izcrpljene zadaće za drugi razred.

Sad mi valja jošte napomenuti, koliko se od djece u drugom razredu pravedno iz pravopisa zahtievati može. U našem je pravopisu svakako glavno načelo dobar izgovor, izim u proizvedenih riečih; zato, da se djeca nauče pravo pisati, najprije je potriebno, da pravo i dobro govore. To se pako postigne tim, ako učitelj počam od prvoga dana, o tom nastoji, da mu djeca pravo i dobro govore,

Digitized by Google

te s toga sám uviek dobro i razgovjetno izgovara svaku rieč, te i od djece vazda isto zahtieva, i uviek svaku pogriešku prema tomu strogo izpravlja. — Ako se učitelj vazda toga držao bude, onda mu doista pravopis neće zadavati nikakova truda i napora. — U obće pako može se zahtievati od djece u drugom razredu, da točno razlikuju mekani *ć* od tvrdoga *č*, te ga dobro rabe, i da razliku poznadu izmedju rogatoga *ě*, *ę*, *i*, *e*, da pišu razstavnimi znaci, dobro rieči razstavljaju, te poslie točke, a isto tako vlastita imena velikimi pismeni pišu. To će pako učitelj lahko postići, i djeca će si lahko i brzo zapamtiti, ako učitelj kod čitanja, prepisivanja, a i kod krasopisa vazda pozornost djece obraćao bude na takove rieči, i ako djeci uviek razloži, zašto su tako tiskane ili pisane.

Posebnoga indi zamršenijega učenja pravopisnih pravilah netrieba u drugom razredu; sve te razlike, kao i upotriebljivanje velikih pismenah može učitelj djeci prigodno priobćiti i razložiti.

Kratki sadržaji štivah i stvarno razjasnjenje obzirom na seljačko gospodarstvo.

(Na temelju prirodopisnih štivah II. odsjeka, II. slovn. Čitanke.)

II. O životinji.

Štivo 63.

U ovom štivu govori se o koristi, koju *ovca* poljodelcu donosi; odakle uvidjamo, da se sve, što godj se u ovce nahodi, koristno upotrebiti dade. Štivo ovo opisuje i svojstva ovacah, najme njihovu slabost i plahost, i u tom obziru zapostavlja je istoj maloj kvočki; a glede krotkosti i pokornosti, koju ovce svomu pastiru izkazuju, prispodablja je dobroj i poslušnoj djeci. — Ovce zaslužuju, da se vrlo timare, budući su veomo koristne. Ljeti se vode na pašu, te pasu po poljih, livadah i brdinah; zimi se pako drže u ovčarnicah i hrane sienom, djetelinom, krumpirom, repom, zoblju, suhim lišćem itd. Za piće jim treba najčišće vode, a kad su na paši, mogu i bez nje biti. Sol jim se daje, jerbo jim služi zdravlju, brani je od mnogo bole-

Digitized by Google

stih, kojim su osobito podvržene, a runo jim biva tanje, gibčje. Ovčarnice i hrana mora biti posve čista i zdrava, inače lasno obole i mnogo jih s raznih bolestih pogine.

64.

Ovo štivo slovi o *govedih,* navodi korist, što ju od njih dobivamo, i opisuje ustroj njihova želudca. Goveda se razlikuju po spolu i dobi, kao: tele, junac, junica, bik, vol i krava; zovu se preživaoci, jerbo hranu dva puta žvaču; a budući poljodjelcu pri poljskom i inom poslovanju vjerno pomažu i veoma mu koriste, s toga su najvažnija kućna i gospodarstvena životinja. — Naša su domaća goveda *rogata*, ali jih ima i *bezrožnih*. Ta je pasmiea osobito dobre vrsti; ima je u Englezkoj, odkuda se i u druge države prenosi. S govedi i s marvom popravljaju se njive i polja, uspješuje plodovitost zemlje, olahkoćuje ciena živeži, podiže stočarstvo i ratarstvo, a po tom i čitavo seljačko gospodarstvo. Seljaci i ini gospodari, koji goveda i marvu dobro odhranjuju i timare, bogati su i napredni u svom čitavom imetku; koji ju pako slabo hrane i rede, ili ju možda još i zlostavljaju, biju i mrcvare, potrebni su i osiromaše do zla Boga.

65.

Ovo štivo govori o *konju*, sposobnostih i svojstvih njegovih; opominje nas, da nijedne životinje nemučimo; prieti zakonskom kaznom onim, koji to učine, i navodi osobite pasmine (tragove) konjah, koje se na zemlji nahode. — Konj je veći od ikoje druge domaće životinje, a glede svoje jakosti osobito je znamenit, jerbo se iizkustva znade, da je kadar svojom silom uraditi za 17 ljudih, ili $1\frac{1}{2}$ vola, ili za tri osla. On je poučljiv, dade se za rat uvježbati i jašiti, pod kola i plug upregnuti i tovariti; meso mu je, premda nješto tvrdo i žilavo, ipak zdravo i tečno; sieče se i prodaje uz prilično cienu sirotinji osobito po velikih gradovih; od kopita prave češljari češlje, a sedlari i remenari od kože svakojako remenje, hamove, uzde itd.; gnojem se pako popravljaju zemljišta. Konj je dakle ponajkoristnija domaća životinja. Gospodari, koji žele čile i jake konje imati, moraju ih u prostranoj i čistoj konjušnici držati; sienom i zoblju dovoljno hraniti i vodom pojiti; svaki dan češljati i

Digitized by Google

prati, s njimi čovječno postupati, a kad se pod kolih ili inače ugrija, marljivo jih biljcem (gunjem) pokrivati, da se neprehlade i neobole: mlade konje (ždrebâd) pako nebi smjeli nikad prije, nego kad 3 godine navrše, upotrebljavati za jašu, vožnju i tovar, da neostanu kršljavi i neostare prije vremena.

66.

Predmet ovoga štiva je *pas*. Govoreć o psu dokazuje nam ovo, štivo, kako se i on, premda se kao mesožderna zvjerad vuku prispodobiti može, ipak ukrotiti i poučiti dade; kako je čovjeku vjeran, u svemu privržen i odan, pomoćnik u lovu, čuvar kuće i imetka, a više putah i branitelj pače spasitelj života; kako jih napokon mnogo pasminah imade, medju kojimi su tako zvani *pudlići* najpoučljiviji. — Najvažniji su ipak u nas *ovčarski* i *lovački* psi, i tako su nam potrebni i koristni, da bez njih osobito po selih gotovo biti nemožemo. Pas vriedi sažaljenja, zaslužuje û istinu više od ono tužne hrane, što mu ju gospodar pruža, ili što ju kod nesmiljenih gospodarah često i sam kojekuda tražiti mora. On živi i do 20 godinah, a nikada se neznoji. Bjesnoći je podvržen osobito u ljetno doba od polovice mjeseca srpnja do pol kolovoza, kadno nastanu tako zvani »pasji dani«. Obično rado pobiesni, kad mu se daje veoma vruće jelo i pilo, ili mu se uzkraćuje i nedaje dovoljno vode za vrieme velike vrućine, ili mu se pruža za hranu pokvareno meso, smrdljiva voda itd.; s toga treba, da gospodar nad svim tim bdije, i tako viernu i koristnu životinju bar vlastitom svojom krivnjom i nemarom neutamanjuje, što je nečovječno i griešno. Posljedice biesnoga pseta često su strašne, jer ako u svojoj bjesnoći ujede koje živinče ili čovjeka i slina mu u ranu dopre, pobiesni ujedeno živinče ili ujedeni čovjek, trpi najgrozovitije muke, a napokon plati i životom.

67.

Ovo štivo slovi o *Zecu*, poznatoj nam i koristnoj četveronožnoj zvieri. Tu se kaže, kako u njekih krajevih ima više zecevah, nego što si jih poljodjelac želi, ako prem ih svake godine mnogo od puške pade; opisuje zečevu plahost, lukavost i hitrinu; navadja razlog, zašto ga ljudi ljeti neubijajn; pripovieda, kako su u gorah i u velikih šumah veći zecevi, kojih je ipak manje, nego u ravninah

Digitized by Google

nagadjajuć zašto? a napokon naznačuje škodu, koju nam zecevi čine, radi koje jih ljudi nepuste, da se preveć umnažaju, premda im je i meso tečno, i koža podobra. — Od ovud uvidjamo, da je zec glede poljskih usievah i mladog drveća — škodljiv, a glede svog tečnog mesa i podobre kože, koristna životinja. Zečje meso jedu ljudi rado, a iz zečjih dlakah pravi se množina klobukah, koji se takodjer rado nose. Bilo bi dakle nepravedno, a i na štetu ljudih, životinju ovu po svema utamanjivati, pa s toga je lov ljeti upravo zakonom i zabranjen. Imade zecevah, koji su sasma biele dlake i kraćih tražnjih noguh od običnih zecevah, i te zovemo kunjelići.

69.

Ovo štivo slovi o *devi* i *sobu*, koji spadaju medju inostrane dvopapkare i preživaoce; upoznava nas s njihovom domovinom i koristju, koju tamošnji žitelji od njih imaju. —

Iz ovoga štiva doznajemo, da deve mnogo spodabljaju našim konjem, samo što su veće, i imaju na ledjih po jednu ili dvie grbe. Jednogrbe živu u afrikanskih pustarah, a dvogrbe u srednjih pokrajinah Azije. Deve su Arapom u Afriki ono, što su nam konji, krave i ovce; jerbo jih upotrebljavaju za jašu i tovare; s mliekom i mesom se hrane; dlaku i kožu prodaju; balegu rabe mjesto drvah za ogriev, a iz mokrače prave nišador (salmiak). Deve su jake i brze, jer mogu s teretom od 700 funtah na dan po 10 i više miljah puta prevaliti; žestoku vrućinu podnose; hrane neprebiru i po više danah mogu glad i žedju trpiti; glasbu jako ljube i najvole po taktu ići; s toga običavaju pred njima fićukati, pjevati ili svirati, osobito, kad ih po više stotinah skupa ide. Sob, koji naliči mnogo jelenu, živi samo u studenih krajevih sjevera blizu tako zvane šjeverne stožerine (pola), i tamošnjeg naroda jedino je blago; služi mu mjesto konja, goveda i ovce, i daju mu skoro svu hranu i odjeću. U naših krajevih nebi mogle ove životinje obstojati, i brzo bi poginule; odkud se vidi, da jih je Stvoritelj samo za one strane opriedielio.

70.

Ovo štivo sbori o *mišu*, što ga kao četvoronožnu divlju i škodljivu životinju dobro poznajemo. — Miševah imade domačih, polj-

Digitized by Google

skih i šumskih, koji većinom pod zemljom stanuju. Oni su grda i odurna životinja, prave nam u obće mnogo štete, a gotovo nikakve koristi, osim što jih mačke, dok su još mladi, rado jedu; drže se osobito rado oko kućah i žitnicah; po da obično leže u svojih rupah ili gnjezdih, a po noći idu na grabež; nanjuše lahko na mjesta, gdje se kakova hrana nahodi, jerbo imaju oštar vid i njuh; proglodju daske i stiene, i prodru do hrane, pa požderu sve što nadju, a a kadgodj se ugnjezde i u živoj svinji, i stanuju u njoj dulje vremena; kad ih glad pritisne, jedu i druge stvari, kao: papir, kožu, drvo i istu robu (odjeću), a po polju počine veliku štetu na usjevih osobito u vrieme suše; s toga jih ljudi progone, love na željeza i mišolovke, i truju mišomorom.

Najviše jih utamanjuju ježi i domaće dobre mačke (dà i vrane i druge njeke ptice), a u pomanjkanju ovih, mogu se upotriebiti one mišolovke i stupice, koje miša odmah ubiju, jerbo je nepristojno i nečovječno ulovljene žive miševe bosti, gnjaviti, žeći i mrcvariti; mišomorom pako treba pametno postupati, da se s njime ne možda koje domaće, četvoronožno, koristno živinče neumori.

71.

Ovo štivo navodi poimence živine, koje se zovu *sisavci*, i kaže u kratko, zašto se tako zovu. — Sisavci su dakle sve one živine, koje imaju crvenu, toplo krv i sisaju, dok su malene. —

Razlučiti jih možemo na dvoje: pitome i divlje. Pitomi sisavci jesu sve domaće četvoronožne živene, kao: pas, mačka, svinja, konj, magarac, ovca, vol, krava, koza, deva, slon i t. d.; a divlji su: opica, medjed, lisica, vuk, lav, kuna, tvor, vjeverica, krt, miš, zec, jelen, srna, kit i t. d. Sisavci gotovo svi imadu kosti i zube prikladne za svoju hranu, pa i srdce, po kojem krv obtiče, i pluća, kojimi dišu i glasove daju. Njekoji se hrane samo rastjem, drugi samo mesom, a opet njekoji iz sva tri carstva naravi. Oni sisavci, koji se hrane rastjem, te imaju osobito ustrojen želudac, da hranu svoju na polak sgriženu progutaju, zatim ju opet gore potegnu, na novo sgrizu i smrve, pa po drugi put progutaju, zovu se preživaoci. Medju takove spadaju: ovca, deva, koza, sob, vol, krava i jelen.

(Dalje će sliediti.)

Digitized by Google

Dopis.

Od požege. — Evo vam odziva i od nas. Dne 23. Srpnja obdržavasmo kotarski učiteljski sastanak u Kaptolu, kamo se sabrala liepa i dična kita rodoljubivoga našega svećenstva i svi učitelji do njih dvojice, zaista bud čim temeljito prepriečene. Po običaju uputismo se ponajprije u hram božji, da zazovemo duha svetoga a po dovršenom svetom činu krenusmo u mjestnu učionicu, — velju: učionicu, namienjenu mnoštvu učenikah, ali žalibože tako težko i neprikladnu za obučavanje, da bi se po naravskih zakonih jedva desetorici u njoj predavati smjelo.

Praktično uze ponajprije tumačiti vjeronauk domaći g. župnik kao ujedno kateketa a to osobitom vještinom; za tim odlikovao se domaći g. učitelj u ostalih predmetih, naročito pako predavanjem struke jezikoslovne. Mogu vam reći, da se mnogi ugledasmo u liepo njegovo predavanje. Iza toga odpusti veleč: g. nadziratelj djecu kući, pohvaliv i obodriv ju na marljivost i liepo ponašanje, te otvori sjednicu strogo učiteljsku krasnim slovom, na koje mu se srdačan „Živio!“ odzovnuo. Bilježnikom ad hoc bude jednoglasno zazvan učitelj brestovački g. B.— Na pitanje dano preč. nadb. duhovnim stolom, pročita odgovor častni otac T. učitelj požežki, na drugo pako i treće pročitaše gg. učitelji pleternički C. i cernički V. Da, i ova vam nješta vriedi. Za kateketičkoga odgovaranja malo se misli i mnienja prekrižala. — Gosp. župnik vetovački primeti, da bi se imala rieč „Svemogući“ zamieniti besjedom „Svemožni“, jer je onaj prvi izraz, reče, slabiji i posve druge sile, nego li ovaj zadnji, koji jedini odgovara latinskom: „omnipotentia.“ Radi toga povukao g. predložitelj g. župnik dokazivati svoje, a njeki učiteljah braniti protivno, rieč po rieč, te prošlo i pol sata. Za ove prepirke a bilo bi jamčeno i više, da nebude presjekao disputu velečastni predsjednik, napomenuv, da imade raznih jošte predmetah za pretresivanje a sunce se visoko jurve uzpelo. Bog je Svemoguć, Bog je Svemožan zaorismo na to jednoglasno.

Podigao sada g. predsjednik rieč o našoj „Zadruzi“ te od srdca pozvao cielu skupštinu, da se udruži. Njekoji rekoše, da su već članovi a drugi, da su voljni stupiti u kolo; za svaki pako slučaj po dužnosti, radi boljega uspješenja birasmo si kotarskoga povjerenika, a izabrasmo g. O. učitelja požežkoga, dragovoljno ovu čast primivšega.

Tom sgodom raspačalo se podosta zadružnih srećakah, naročito pako kupio je g. predsjednik za ona 3 for. što mu pripadaju kao dnevnica za posjet učionah srećakah, te jih poklonio učionam svojega kotara.

Veleč. g. predsjednik pročitao po tom dopis vis. kralj. Namjest-

Digitized by Google

ničkoga Vieća, tičući se obilježenja redovah u svjedočbah i školskih maticah, pak saslušav obični jauk, da učitelji i po više mjesecah nedobivaju plaću, zaključi sjednicu oko 5 sata po poldne.

Cielo družtvo počastio je velečastni g. domaći župnik, na čem mu evo u ime svih srdačna hvala i »Živio!«

Viestnik.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji »Zadruge« uč. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Občina Banija, kao utemeljitelj 100 fr.— g. Priester Emanuel, kao utemeljitelj 50 fr. — g. Fabković Škender 3 fr. — g. Vučevac Rok 2 fr.

U Zagrebu 31. srpnja 1866.

Ante Irgulić,
družt. blagajnik.

Književne viesti.

Liljan, *kojega čisti dobitak pripada našoj „Zadruzi“, preporuča za nagrade Visoko kr. namjestničko vieće 25. svibnja t. g. pod br.* 11.112 — 2241., *kao što i prečastni duhovni nadbiskupski stol svojim odpisom od 27. srpnja 1866. br. 376.*

Uz ove visoke preporuke nepreostaje nam ništa drugo van izreći: podpunoma smo uvjereni, da će sva gg. školski nadzornici, ravnatelji, učitelji, kotarski sudci, bilježnici i drugi prijatelji učionah i naše „Zadruge“ nastojati, da se što više **Liljana** *razproda.* —

Natječaji.

Izpražnjena su miesta za učitelja i učiteljicu na pučkoj učioni u Krapini. Učitelju plaća 367 fr. 50 nv. stan, u ime drvarine 36 fr. i uživanje vrta. Učiteljici pako 210 fr. stan, u ime drvarine 36 fr. uživanje vrta, te u ime podpore 50 fr. na godinu. — Molbenice šalju se: veleč. g. Ulriku Kirchlechneru, podjašpristu i župniku u Priegradi do 15. kolovoza t. g.

— Izpražnjeno je učiteljsko i orguljaško mjesto u Vrbovcu. — Plata 414 fr. 30 nv. slobodan stan, 3½ rali oranice, 2 rali sjenokoše, nješto vrta i vino-

Digitized by Google

grada. Molbenice šalju se: prečastnomu g. Ivanu Šijanskomu, začastnomu kanoniku, školskomu nadzorniku kotara križevačkoga u Križevcih do 15. kolovoza t. g.

— Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Delnicah, županiji riečkoj. Plata: 315 fr. za orguljanje nagrada 52 for. 50 nv. bezplatan stan, 15 hvatih drvah za njegovu porabu, uživanje vrta u površini 1 rali i 1137 □ hvatih. — Molbenice šalju se: preč. g. Josipu Mrzljaku, začastnomu kanoniku i kot. šk. nadziratelju u Lokvah, do 10. kolovoza t. g.

— Izpražnjeno mjestó učiteljsko i orguljaško u Brod-Moravicah, županiji riečkoj. Plata: 315 for. bezplatan stan, potriebna drva za gorivo, a za orguljanje od svake pjevane mise 33 novč. — Molbenica, namienjena obćini Brod-Moravičkoj ima se poslati prečastnomu g. Josipu Mrzljaku, začastn. kanoniku i kot. šk. nadziratelju u Lokvah najdulje do 10. kolov. t. g.

— Izpraženo učiteljsko i orguljaško mjesto u Sveticah, škol. kotaru lipničkom, županiji zagrebačkoj. Plata: 315 for. i 26 for. 25 novč. Za palivo i slobodan stan. — Molbenice žalju se: veleč. g. Josipu Mavretiću, podjašpristu i župniku u Vivodini do 10. kolovoza t. g.

— Izpražnjeno mjesto učiteljsko u Novakih, filijalu župe sopjanske, u kotaru virovitičkom. Plata: 315 for., 15 hv. drvah, udoban stan i vrt. — Molbenice šalju se: veleč. g. Ivanu Grgesini, škol. kot. nadziratelju i župniku u Turnašici do 15. kolovoza t. g. Pošta Virovitica.

— Izpražnjeno učiteljsko mjesto na filijalnoj učioni cabunskoj, na župu terezovačku spadajućoj, u škol. kotaru virovitičkom. Plata: 315 for. 12 hv. drvah, uživanje vrta i stana. —

— Izpražnjeno mjesto učiteljsko u Orešcu, filijalu župe terezovačke u škol. kotaru virovitičkom. Plata: 250 for. 12 hvatih drvah, slobodan stan i uživanje vrta.

— Izpražnjeno učiteljsko mjesto u Ćerajlijah, župi vučinskoj, škol. kotaru virovitičkom. Plata: 250 fr. 12 hv. drvah, slobodan stan i uživanje vrta.

— Izpražnjeno učiteljsko mjesto u Rušanih, filijalu župe gradinske u virovitičkoj županiji. Plata: 315 for. 12 hv. drvah, udoban stan i uživanje vrta.— Molbenice za miesta u Cabuni, Orešcu, Cerajlijah i Rušanih šalju se: velečastnomu g. Ivanu Grgesini, kot. škol. uadziratelju u Turnašicu do 15. kolovoza t. g. Pošta: Virovitica.

— Izpražnjeno učiteljsko mjesto na filijalnoj učioni u Noskovcih, župe sopjanske, u škol. kot. virovitičkom. Plata: 315 fr., 12 hv. drvah, bezplatan stan i vrt. — Molbenice: veleč. g. Ivanu Grgesini, kot. škol. nadziratelju u Turnašici do konca 15. kolovoza t. g. Pošta Virovitica.

— Natječaj za izpražnjeno mjesto učiteljsko u Turnašici, u 12 broju oglašen, izpravlja se sada ovako: Plata: 200 fr., 10 vaganah žita, četvrt selišta oranice, 2 rali sjenokoše, 16 hv. drvah, udoban stan i vrt. Molbenice šalju se do 15. kolovoza t. g. velečastnomu g. Ivanu Grgesini, kot. škol. nadziratelju u Turnašicu. Pošta Virovitica.

— Izpražnjeno učiteljsko, ujedno orguljaško miesto u Završju, kotaru lipničkom. Plata: 315 fr. u ime drvarine 26 fr. 13 i pol nv. i bezplatan stan. Molbenice šalju se velečastnomu g. Josipu Mavretiću, podjašpristu i župniku u Vivodini do 15. Kolovoza t. g. Pošta Metlika.

Listovnica.

G. — r — — u. Traži li se izvješće ne samo dvaputa, već ako i triputa, a Vi ga sastavite, jer tu neima druge pomoći, — Pečat se u obće rado nabavlja, a to je upravo i nuždno za budućnost, u kojoj će nam, ako Bog da, družtvo i drugih jošte prividnih formalitetah trebati! —

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 16. U Zagrebu, 15. Kolovoza 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uporaba prirodninah.

K e l j e.

Što je kelje svim zanatnikom, koji raznovrstno prenačinjaju drvo, najme pako tesarom, tokarom, stolarom, za to netreba oduljega sbora, već slovom izreći: kelje jest za sada jedino najcjenije i najčvršće ljepilo za drvo a to tako čvrsto, da ćeš silom prije razlomiti i razstaviti keljem neslieplјeno drvo, nego slieplјeno. Toli mu je moćna sljepljivost, toli silno prione kelje uz drvo!

Uz tolike u našoj domovini nahodeće se zanatnike drvare, doista se potroši veoma mnogo važnoga toga ljepila; pak ipak neima tomu mnogo godinah, po prilici 30 njih, što se kelje začelo tu i tamo kod kuće graditi, već se u velikoj mjeri uvažalo iz susjedne Krajnske i Štajerske, kamo se opet na tovare izvažalo životinskih odpadakah, ostružakah i odrezotinah rekao bi, upravo badava a to isto opet kao kelje odkupljivalo za skupi novac. — Sjetimo li se svojih prnjah i papira, pak upravo i danas jošte tolikih životinskih odpadakah, uz tolike naše kožare, opančare, krznare, rukavičare, dà i čizmare; uvažimo li pri tom korist kelja: upravo nas mora da srdce zazebe! Recimo si dakle koju o kelju, u koliko se to može djeci u pučkoj učioni razložiti, u koliko protumačiti: s česa i kako se pravi kelje?

Digitized by Google

Čimegod se površine dvijuh stvarih spajaju, sakliju, sliepe, u obće zovemo to: ljepilom, klijom; nu ljepilo, prigotovljeno sa živinskih latakah, poznamo imenom: kelje, a takodjer imenom: tutkalo. Česi zovu kelje, klih; obadvie su dakle rieči istoga koriena. Kelje se tvori s raznovrstnih odpadakah, odrezakah, što jih sakupljaju kožari, krznari, rukavičari, dà i same stare, poderane rukavice, nerabljiva koža, ovčje, kozje, telečje itd. nožice; papci, rogovi, meklje kosti pružaju nam najbolji latak za gradjenje kelja.

Počimlje se radnja tim, da se svi ti latci prije svega dobro izperu a izprani metnu u slabu vapnicu da se tamo kvase, čim bude, da vapno svaku nečist, mastnotu i razne soli, nahodeće se u irharskih kožah, posve razluči a kožice postanu posve povolke i mehke. Za tim se izvadi sve iz vapnice, te nastoji, da se sve vapno odstrani, što biva čvrstim pranjem i bieljenjem na travnicih, čim se vapna lasno lišimo, jerbo si prisvaja iz zraka kiseline ugljevite a kao takovo najlaglje se kašnje izplahivanjem u vodi odstrani.

Sada će se sve to variti. Za to uzme se kotal, nu samo da nebude predubok, pak se ulije unj potočnica voda tako na $^2/_3$ sadržaja. Na dnu kotla budi vazda željezna oli mjedena mrežica, kao sitce; neima li toga, onda se metne slama zato, da se kelje nepripali, na to meću se očišćeni latci makar i vrhom kotla.

Oganj nebudi pod kotlom nikada prežestok, već umjeren. Za varenja tvori se mnogo pjene, koju valja marljivo obirati obiračom, al ujedno sve uzastopce i vode nadolievati. Nebude zadugo, te se opazi, da sve pomalo nestaje onoga krutoga kôžja i rôžja, tekućina da postaje sve to gušća. Sada je hora, da svakim časkom izvadimo po nješto židčine, da vidimo, stìne li se u zraku. Budne li to, onda se oganj blaži i miri tako dugo, dok prestane vreti. Sada se ciela židčina utaloži i očisti, pak onda prociedja budi sitom oli košem, slamom popunjenim u priredjeno sudje. Ovdje se sada pusti, dok se opet valjano utaloži, nu pamtiti treba i to, da se nesmi prenaglo hladiti. Ova židčina, sada već ublažena i izčišćena jest prava razpust kelja, koja se u drvena tvorila upušća; tvorila treba da budu u hladnu mjestu.

Kada se kelje stinulo, uzme se iz tvorilah, te postavlja na vlažan stol, gdje se žicom po volji kroji u manje oli veće pločice, ove pako slažu se po lesicah, na kojih se u sgodnu propuhu, — ali

Digitized by Google

ne na žegi oli jakoj studeni — suše. Ako je vrieme vlažno, to se suši u sušnicah. Kelje se mora preokretati, da se bržje suši te da bude jednako suho. Pri svem tom valja i to pamtiti, da se nikada nerabi hrastovo posudje, jer se u hrastovini nahodeći se trieslovac sluči s keljem u nerazpustljiv i neuporabljiv latak.

Čim bržje se razvario latak, a čim mirniji bio oganj, tim više, tim izvrstnijega dobimo kelja.

Ovako priredjeno kelje, jest obično, stolarsko, te ako je dobro stvoreno, mora biti sjajno-žute boje, čisto i krhko; na svjetlu da neima nikakovih crnih piegah ili mrljah paljenjem postalih a u studenoj vodi treba da samo nabrekne nipošto pako da se razpusti. Mnozi dodavaju mu, pokle se bilo podpunoma uvarilo, nješto obične soli, birse bud jaluna (kocelji), jer tim biva, košto se dokazalo, ugledniji i znamenito krepči, čvršći. Kelje se može liepo i čisto obielili kiselinom sumpornastom. Sa stolarskoga kelja pravi se tako zvani: Slizac (Mundleim), kojim si liepimo na brzu ruku raznovrstne sitnice. — Evo ti slizca! Razmoči kelje prečisto u vodi, to razmuti i zamiešaj u sladkoj vodi od trećine sladora prema kelju a pak ulij u tvorilca.

Poznato nam je kelje pod imenom vizovac (morunjac, Hausenblase), a pravi se s mehura i drugih njekojih ribah tako, da se samo u slaboj vapnici opere, krvi i drugih mastnijih ćesticah liši, kašnje razapre i osuši. I to je ljepilo pravo reći, nu mnogo slabije od stolarskoga kelja. Vizovac jest ujedno uspješnim čistilom kave, vina itd.

Kelje košteno pravi se s kostih u prah razmljevenih, koje se meću u mjedeni kotal, a polije vodom tako, da je prah na 2—3 palca pokriven. Valja paziti, da se košten prah plamom nepripali; zato treba kotlove obzidati. Punih 12 satih vari se to, na što se hladi, gornja čista tekućina odpuli, vodom opet pomieša, iznovice vari dokle ogustne, a konačno u vrećice ulieva i ždima. Riedka li je tekućina, iznovice se vari dokle sgustne, što kada bude, lije se u tvorila, kroji, izrezava i na ljesicah suši. I ovomu kelju pridava se jaluna, da bude bolji. Ovakovo kelje nije baš tako dobro, košto prijašnje, zato se rabi za liepljenje manje važnih stvarih, osobito mazanje mnogih nitih, tkaninah itd.

S toga vidimo, da se o kelju i načinu, kojim se pravi može razložnom i pučkom besjedom posve dobar i jasan pojam školskoj

*

Digitized by Google

mladeži podati; nu, košto nam je učiteljska dužnost nastojati, da o ničem nesborimo, nemožemo li stvar, ako ne baš samu u naravi, a ono barem u slici predložiti: ta ista treba da valja i za kelje obično i za slizac. Pri tom trebalo bi upravo u školi, da učitelj u istinu djeci pokaže, kako se priredjeno jurve kelje kuha i rabi, kako njim keli, da dokaže veliku njegovu priljepljivost i spojivost u obće, osobito pako s drvetom.

Naša dvorišta, buništa prepuna su raznovrstnih životinskih odpadakah; tu krpica, tamo krpa; ovdje papak, tamo uho, rožina, kost itd. a sve to nam izpred nosa odnosi neumorni žudija, a mi smo mu bi reć, kao jošte zahvalni, što nam očistio dvorište, što nas iztriebio nečisti. Nastojmo dokazati mladeži, da nam taj naš prividni čistitelj i triebilac odnosi živ novac; da, ako nam se neće sakupljati raznovrstnih kožnih krpah, pak za gotov novac prodavati, a mi sve te životinjske latke sabirajmo, kùpimo, pak u gnoj miešajmo, jer su u pravom smislu krepkim i jaklenim gnojem.

To isto valja i za cunje, dronje, prnjke, što jih naš narod na cente poklanja obrtnu žudiji, a sretan je, dobili za taj svoj tobož dosadni smet, po koju iglu šivanku, rief vezicah, oli u najboljoj trgovini koju titraljku, škljocu.

Pripravljajmo si mladjahni narod za sadašnost već, a to čineć, predavamo mu ključeve za budućnost. Braćo! već smo svi u tudjih rukuh; svi zaokupljeni prometljivim, brižnim i umnim tudjinom: nedriemajmo, da nas neproždrokne vazda bdijući neprijatelj!

Osobnost učiteljeva, njegovo nastojanje i djelovanje.

Napisao Mijat Stojanović.

IX.

Čitanjem dobrih knjigah, pronicanjem u duh valjanih spisah unapredjiva se dalnje naobraženje. Srećan je učitelj i siguran od mnogih napastih, koji se rado zanima s knjigom, te veću stranu prostih od službe časovah s njom probavlja. Dobra knjiga uviek je čovjeku dobra usluga, uviek je vieran drug, koji sbori razumno i pa-

Digitized by Google

metno, pak čovjeka uzdiže, i štogodj se više zadubim u knjigu dobru, tim mi biva jasnijom i razgovjetnijom. I kad se zasitim ozbiljne zabave, ili ako želim prokuvati, promozgati ono, promisliti nad onim, što knjiga uči, nemuči me, nedosadjuje mi svojom pritomnosti, niti mi utječe u rieč, nesbunjuje me u promišljavanju, nego odložim ju, a ona šuti čedno i nemiče se i nediše, nego me pusti mirno promišljavati. Neima ljeta do Gjurgjeva dana, niti brata, dok nerodi majka! Niti neima boljega druga do dobre knjige, a opet je uz to svako družtvo i udruživanje skuplje, nego knjige, jerbo družtvo i druženje grabi čovjeku i više novacah i vremena. Ako stvar dobro promotrimo, možemo se uvjeriti, da čovjek želeć biti pravi prijatelj, riedko se oprijatelji i pobratimi s mnogimi ljudmi, da nebi u množini zanemario svoje prave (riedke) prijatelje, tako i mnoge knjige nerode najboljim plodom.

Kupujuć knjige držimo se pravila: „Malo, ali što valja, što čestita i izvrstna.“ Nevarajmo se jevtinoćom. — Jevtino meso: čorba za plot! Dobra, možebit skupa knjiga nadomjesti nam deset loših, i za zločeste spise i najmanji trošak velik je.

Nehasni imati mnogo knjigah u ormaru ili na polici, nego koristiti se sa malo valjanih knjigah, to je polezno. U novije vrieme izlazi mnogo knjigah stranih i naših odnosećih se na učbu, na način obučavanja, i mnogi učitelji drže mnogo do toga, sve jih nabaviti. Istina je živa, da od učbe zavisi uspjeh, ali nesmijemo ipak zaboraviti, da taština i sasjena samoga sebe mnoge zavodi smatrati u ljuski jezgru, u nebitnosti bitnost, u načinu i mašaju učbu, te se često štampa i ono, bez čega bi se moglo biti. I pisci i čitatelji često se varaju. Promjena i izmjena učbe nisu uviek poboljšanja, i dublje proniknuvši često se osvjedočimo, kad što i kasno, žalibože, da smo samo promienili haljinu, a duh ostao isti, koj je i bio. U ostalom bila učba dobra ili i najbolja, kakva li bila, za svaku treba subjektivnost, ličnost ili osobnost učiteljeva, i tako se ono s njom sdruži i sljubi, što joj kao miraz il' uzdarje donosi učitelj ljubavi, umjetnosti ili vještine, razbora, postojanosti i iztrajanosti. Često mienjanje zavodi lako učitelja, svrnuti pogled sa svoje vlastite osobnosti i ličnosti, te zahtievati od knjige i učbe ono, što sam učitelj ima dodavati k učbi, kao što dodaje kuvar soli i drugih začinah jelu. Nemojmo se prenaglo odvraćati od izkustva i od onoga, što smo

Digitized by Google

stekli vlastitim promatranjem, pak prianjati uz teorije, koje se mnogim čine lahke naprama vlastitomu ozbiljnomu izpitivanju; jerbo činеć tako odmičemo se sa temelja, na kom stojeć i manje obdaren učitelj može krasno uspievati, ako je samo oduševljen za svoje zvanje, te ovo ljubi iskreno, i ako je postojan u svojoj radnji. Onaj je vrtlar najbolji, i odgojiva najljepše cviеće u svom vrtlu, koji pazi na svoje bilje i sabira izkustvo o njem, i ako kada uzpiše knjigu o vrtlarstvu, piše ju poslije, a ne prije čestoga promatranja i stečenoga izkustva.

Tko po samoj teoriji zanima se poljodielstvom i vrtlarstvom, neradi pametno, kao ni onaj, koji se ruga svakoj teoriji, pače takav polag izkustva prije propadne. Mjesto da traže uzroke, što jim ovo ili ono neide za rukom, i krivnju slaba ploda svoga rada, najprije da potraže u sámom sebi i u onom, što su zanemarili, teorizirajuć evo jih sa svačim: Da je ovo ili ono ovako i onako, i kad bilo to i ono n. pr. da mi je druga početnica čitanka i slovnica, moji bi učenici bolje napredovali; da mi je tako i onako, bilo bi to i ono, i tako izgovaraju svoju vlastitu neumješnost, a često i bezbrižnost i tromost, da nerečem lienost. Hrdjavu volku i dobra paša grka! veli pučka poslovica.

Nadmašno il' prevažno teoriziranje i jagma za učbami smetaju u njegovu daljnjem naobražavanju, pak on smatra to za nuždnu stvar, a to je žalostno i pomisliti. Teorija neka nam samo pokazuje put, kojim ćemo napredovati radeć neprestano i promatrajuć, mozgajuć, proničuć u predmete i beruć pomno stečeno vlastitim trudom izkustvo, ovo skupocieno blago, brez koga je teorija liepa, al prazna posuda. Uzdizati se valja do vrhunca misli i po tom silaziti do dna ograničene tvari. Osvrćuć se na same spoljašnosti nepostaje nauka i obuka prostom i jednostavnom, nego upravo kukavnom golotinjom i smeta krepki, svježi, bujni razvitak dječjega duha.

Daj, da ti se stvar k srdcu priliepi.
Pak ćeš brzo naći izraz liepi;
S kojim ćeš ju iz svojih njedara
U njedarce dječje puno žara
I uspješno i lako prenieti;
Jerbo srdcem srdce je uznieti,

Digitized by Google

Dušom dušu na štogod skloniti,
Kao rukom sto j' ruku umiti.
Što iz srdca, vjeruj, neizvira,
Ono k srdcu nikad nedopira;
A iz srdca štogod se izlieva,
Ono uprav u srdce dospieva.

(Dalje će sliedit.)

Protumačite u liku predavanja za treći razred pojam o predlogu, opisavši mu potanko narav, silu i potriebu u govoru.

(Školska zadaća. — Izradio Ante Popović, pripravnik II. tečaja.)

III.

Djeco! budite pazljiva i poslušna, pa ćemo danas nješta nova preduzeti. Ja evo kažem dvie rieči, n. pr. pas i kuća. Ove dvie rieči mogu se postaviti u različita odnošenja, t. j. ob ovih riečih, koje su kako već znadete, samostavnici, mogu ja različita odnošenja jedne prema drugoj izreći, što više putih nemožemo samim sklanjanjem imena samostavnoga skladno izraziti; n. pr. pas može ležati u kući, pred kućom ili za kućom; on može trčati iz kuće, prama kući, u kuću ili po kući itd. — U ovih dakle stavcih metnuo sam rieči pas i kuća u razna odnošenja, te sam odnošenje psa prama kući točno označio.

Kaži mi, Milane, jedan od ovih stavakah, koje sam ja sad kazao? — Pas leži u kući. — Ovo je stavak, te je u njem izraženo odnošenje psa prama kući i to slovom ili rečicom *u*, te sam tim naznačio, da pas leži u kući. Da sam ja pako tu rečicu *u* izpustio, te prosto rekao pas leži kući, to sam osvjedočen, da vi ovo sigurno nebi bili razumjeli; sada pako gdje sam rekao pas leži u kući, to ste taj stavak razumjeli i znadete u kakovom odnošenju stoji pas naprama kući. — Ovo odnošenje pako razjasnila nam jest rečica *u*, te nam tako u tom stavku točno odnošaj psa prama kući naznačuje.

Franjo, izidji k ploči, te piši stavke, koje ću ti kazati. Pas trči iz kuće, pas trči za kuću, pas laje pred kućom itd. (pišu se različiti stavci na ploču). Ovdje evo imademo više različitih sta-

Digitized by Google

vakah, u kojih su različita odnošenja psa prama kući, takodjer raznimi rječicami naznačena i to rječicami *za*, *pred* i *iz*. — Bez ovih riečih nebi dakle mogli ova odnošenja točno izraziti, ako bi i samostavnike u iste padeže metnili, u kojih sada stoje. Tada bi morali ovako kazati: Pas trči kuće, pas trči kuću itd., što sigurno nitko vas razumio nebi. — Kaži mi ti, Milutine, više takovih primierah, ti Antune itd.

Sada pako pazite i pamtite što ću vam reći: „One rieči, koje pokazuju, kako se dvie osobe ili stvari jedna na drugu odnose, zovu se u slovnici predlozi.“ — Opetuj ti, Marko, što su predlozi? — Ti Andro?— Kaži mi, Franjo, više primierah i stavakah u kojih bude predlogah itd.

Ove rieči *u*, *pred*, *nad*, *pod*, *iz* itd., kojih vrlo mnogo imade, i od kojih smo njekoje sada ovdje napomenuli, zovu se pako u slovnici zato predlozi, jer se meću pred samostavnike i zaimena, te se jim kao predlažu. — Kaži mi Milane, zašto se rječice *u*, *na*, *pod* itd. zovu predlozi? — Ti Josipe! itd.

Franjo izidji k ploči, te ćeš napisati stavke, koje ću ti kazati, a vi drugi bilježite u svoje bilježnice. — Piši dakle: „U Petra ima krušakah; Petar ide u Zagreb; Petar je bio u Zagrebu.

Koliko si napisao stavakah? — Tri. — Nalazi li se u njih predlogah? — Nalazi se i to predlog *u*. — Pročitaj prvi stavak. U Petra ima krušakah. Pred kojom riečju stoji ovdje predlog?— Pred: Petra. — U kojem padežu stoji samostavnik? U drugom. — Dobro si rekao, zabilježi dakle gori drugi padež. — Antune pročitaj drugi stavak. — Petar ide u Zagreb. Pred kojom riečju stoji predlog? Pred: Zagreb? U kojem padežu stoji ovdje samostavnik? U četvrtom. — Zabilježi četvrti padež. — Ivane! pročitaj treći stavak. Petar je bio u Zagrebu. U kojem padežu stoji ovdje samostavnik? U šestom padežu. — Žabilježi šesti padež.

Pazite sada. — Iz ovih stavakah vidimo, da je predlog *u*, u sva tri primjera nepromienjen ostao, dočim su se samostavnici pred kojimi stoji u padežih mienjali, te da je samostavnik u svakom stavku u drugom padežu stajao.

Od ovuda se dakle osvjedočismo, da se predlozi nesklanjaju, te stoga i kažemo: „Predlozi su nesklonive strane govora.“

Predlozi se djeco, nesklanjaju, nu hoće i zahtievaju, kao što

Digitized by Google

iz ovlh primjerah na tabli vidite, da se ime samostavno, pred kojim stoji, postavi u njeki padež. Zato se i kaže, da predlozi zahtievaju njeke padeže. — Opetuj ti Antune, što nam valja o predlozih pamtiti? Ti Josipe? itd.

Predlozi njekoji zahtievaju 2, 3, 4, 6, a njekoji 7. padež. A ima jih, koji polag različnosti znamenovanja hoće dva, a njekoji i do tri padeža. Nu o tom ćete kasnije više čuti.

Draga djeco! iz primierah, koje smo do sada razglabali, mogli ste uvidjeti, da su predlozi u govoru neobhodno potriebni, te da bez predlogah, nebi nijednu skoro misao točno izreći mogli, oni nam bo u jeziku služe, da njimi naznačujemo onu ostalu množinu odnošajah jedne misli prama drugoj, koji se malenim brojem padežah nemogu naznačiti.

Ovako po prilici moglo bi glasiti predavanje o pojmu predloga, te opisivanje sile, naravi i potriebe mu u govoru; samo moram primietiti, da se učitelj polag silah učenikah ravnati mora, te više ili manje vremena kod istoga baviti mora. — Onda tekar, kada djeca dobar pojam o predlogu imadu, može se na razredjenje i zahtievanje različitih padežah proći.

Zapisnik

16. sjednice, učiteljske „Z a d r u g e“ držane dne 28. lipnja t. g.

1. Veleč. g. Ivan Šijanski, povjerenik u Križevcu javlja, da su tamo učitelji glavne učione dne 30. travnja priredili muzikalnu-deklamatornu zabavu uz razprodaju srećakah, kojimi su izigrali poklonjene predmete od tamošnjih gospojah i gospodičnah. Čista svota da je unišla 189 for., koje g. povjerenik i prilaže. — Ovim su činom zasvjedočile i plemenite Križevčanke, kako se brižno brine za svaki domorodni i čovjekoljubni podhvat. Bog jim platio! Osobita pako hvala izriče se i veleč. g. Šijanskomu, povjereniku g. Laksaru, učitelju glasbe, i g. Kvirinu Vidačiću, učitelju glavne učione, koji su neumorno nastojali, da zabava što sjajnije izpade. Živili! —

2. G. Šalamun povjerenik u Koprivnici, šalje svotu od 174 fr. koju je sliedećim načinom sakupio:

Digitized by Google

a) Presv. g. Ferdo Inkey Palinski, kr. komornik i veleposjednik u Rasinji, poklonio 100 fr.

b) Velečastno svećenstvo istoga kotara sakupilo je u svojoj, dne 24. svibnja držanoj pastoralnoj sjednici 24 fr. 50 novč., u koju svotu je doprineo veleč. g. Josip Šavor, župnik u Bukovcu 10 for.

c) Redoviti članovi istoga kotara platiše 34 for. 50 nv. u ime godišnjeg prineska.

d) Od zabave, dne 10. lipnja t. g. na korist „Zadruge“ priredjene, unišlo je 15 for. čistoga dohodka.

Nadalje javlja isti povjerenik, da su „Zadruzi“ pristupili kao redoviti članovi: a) g. Ferdo Hechtl, učitelj u Peterancih u vojničkoj Krajini; b) Ljudevit Klopović, podučitelj u Ludbregu. — Na znanje uzeto, te se osobita hvala izriče presv. g. Inkeyu, koji je toli znatnom svotom družtvo naše podupro, kao i g. svećenikom, koji su se u svojoj sjednici sjetili i našega družtva.

Napokon hvala i onim, koji su priredili istu zabavu, kakovu bi mogli svi naši pouzdanici priredjivati.

3. Sl. poglavarstvo grada Zagrebu javlja, da je vis. kr. namjestničko Vieće povratilo molbenicu upravljajućega odbora „Zadruge“ podnešenu običnim službenim putem i stilizaranu na c. kr. ministarstvo trgovine radi oprosta od poštarine, dodavajuć, da se isto vis. Vieće nedrži pozvanim na ovu zemaljsku oblast neglaseću a niti biljegovanu molbenicu dalje odpremiti.

Na znanje uzeto, te zaključeno kasnije obratit se preko vis. kralj. Kancelarije na popečiteljstvo trgovine, da nas oprosti poštarine.

4. Družtvo južne zelježnice odgovara dopisom od 22. lipnja t. g. na podnešenu mu molbu, da drage volje obaljuje vozarinu za one predmete, koji će se izložiti, na 1 novčić za milju. — Zahvalno na znanje uzeto.

5. Pročita se odpis vis. vojnoga zemaljskoga zapovjedničtva u Zagrebu od 20. svibnja t. g. br. 4845—VII., kojim se dozvoljava uslied odluke vis. vojnoga ministarstva od 12. svibnja 1866. br. 1664—X., da mogu i učitelji u Krajini pristupiti Zadruzi kao redoviti članovi.— Pošto se je dakle „Zadruga“ uslied ove visoke

Digitized by Google

odluke protegla i na vojničku Krajinu, s toga se je nadati, da će tamošnji učitelji u što većem broju Zadruzi i pristupiti.

6. G. Ivan Hübl, ravnatelj glavne djevojačke učione i realne i Petrinji javlja, da je učiteljski sbor istih učionah pristupio kao podupirajući član Zadruzi s godišnjim prineskom od 5 for. koju svotu i prilaže za tekuću godinu.

7. G. Filjević, bilježnik občine Našičke, javlja, da je njegova občina predala žup. kot. sudu u Našicah 10 for. u ime podpore za družtvo naše. — Iskrena hvala občini Našicah! —

8. G. Josip Juranović, narodni učitelj u Petrovuselu, pristupljuje družtvu kao utemeljitelj, te šalje prvi rok od 10 for. — Na znanje uzeto. —

9. Družtvo učiteljsko u Beču „Volksschule“ javlja, da će sudjelovati kod naše izložbe.

Upravljajući odbor vrlo se raduje što je izložba naša našla odziva i izvan domovine naše, te bi se sigurno mogao nadati uslied dosada prijavljenih stvarih, da bi iz inozemstva došlo vrlo mnogo i vrlo zanimivih krasnih stvarih.

10. Pošto je Liljan već dotiskan, s toga podnaša tiskar, g. Dragutin Albrecht, račun za tiskanje iste knjige, koji iznosi 297 fr. 75. nv. — Blagajnik se opunovlašćuje, da izplati g. Albrechtu predbježno samo 200 for.

11. Povede se govor o tom, bili shodno bilo u sadanje doba, gdje je planula buktinja užasnoga rata, koji sada sve duševne i stvarne sile na sebe povlači, otvoriti izložbu školskih učevnih i pomoćnih sredstvah? — Upravljajući odbor uvaživ sadanje okolnosti, gdje se nebi mogao nadati, da bi mu pošlo za rukom ustrojiti izložbu učiteljstva našega dostojnu, uzev u obzir i to, što nije odnikuda dobio neobhodno potrebne novčane podpore, zaključuje, da će se za ovu godinu odustati od izložbe učevnih i pomoćnih sredstvah, te ju odgadja na mirnija vremena.

12. Samoborska občina pristupljuje kao utemeljitelj „Zadruzi“ sa svotom od 100 for. te smatra ovu svotu kao glavnicu, koju kod sebe zadržaje, obvezav se, da će od nje svake godine plaćati kamate od 5 for. — Pošto je ovo prva občina, koje s toli znatnom svotom pristupila „Zadruzi“, to joj se izražuje ovim naj-

Digitized by Google

toplija zahvalnost. Ugledali se i ostali gradovi naši u ovaj plemeniti primjer.

13. Gospodična Lj. P. učiteljica u K. moli, da joj se uzajmi dviesto forintih na kuću u Zagrebu, koja je sudbeno procienjena na 1150 for. a. vr. — Zaključeno joj uzajmiti svotu od dvie stotine forintih, i to pod uvieti:

Da plaća polugodišnje kamate 5% naprvo. Glavnica može joj se sudbeno odpoviedati na četvrt godine. U gruntovnici mora se dug uknjižiti na kuću, a zajedno mora nam dužnica u ruke predati sjegurninu, te se obvezati, da će nam pol godine naprvo plaćati sjegurninu.

Blagajniku nalaže se, da izplati ovu svotu od 200 fr. odmah, kada mu bude uručena zadužnica, u kojoj će biti navedeni svi ovi uvieti. — U Zagrebu, 28. lipnja 1866.

Ivan Filipović, predsjednik. Vjenceslav Mařik, tajnik.

Zapisnik

17. sjednice učiteljske „Zadruge“ držane dne 13. srpnja 1866.

1. Sisački pouzdanik g. Ivan Petrač, šalje 266 for., što ih je u Sisku sakupio.

Kao novi utemeljitelji pristupili su u Sisku:

1. G. Gjuro Hozjak, trgovac položio odmah . . . 50 for.
2. „ Vladovit Zorac, gradski sudac . . . . . — „

Kao podupiratelji pristupiše:

1. G. Laksa trgovac, platio . . . . . 2 for.
2. gja. Kern Ruža platila . . . . . 5 „
3. g. Teubel, činovnik kod parobrodarstva platio . . 5 „
4. „ Veselinović, trgovac platio . . . . . 2 „
5. gja. Laurić, platila . . . . . 2 „
6. g. Fridrich trgovac platio . . . . . 8 „
7. „ Vernak, liekar, obećao 10 for., položio . . . 5 „
8. G. Gliederer, trgovac, platio . . . . . 15 for.
9. „ Hočevar trgovac, „ . . . . . 5 „
10. „ Batušić, „ „ . . . . . 10 „
11. „ Bobek Antun, trgovac, platio . . . . . 2 „
12. „ Radočaj, „ „ . . . . . 2 „
13. „ Vučković, „ „ . . . . . 5 „
14. gja. Marija Vučkovićeva, platila . . . . . 3 „
15. g. Antun Janušić, platio . . . . . 5 „
16. gdč. Ljubica Nikolini, položila . . . . . 2 „

Digitized by Google

17. g. Eiman, činovnik kod parobroda, platio . . . 3 „
18. „ Krašković, agent „ „ „ . . . 5 „
19. „ Pajanović, trgovac u Topolovcu, „ . . . 10 „
20. „ Blažić i Sartori, trgovci u Sisku „ . . . 10 „
21. „ M. Prukner, gostionik, platio . . . . . 5 „
22. „ Velussig, trgovac, položio . . . . . 25 „
23. „ Sunko Dragutin, „ . . . . . 10 „
24. „ Dr. Šmidt, žup. ranarnik, dionicu nar. kazališta od 25 „
25. gja. Tereza Pajanović u Moslavini, platila . . . 5 „
26. g. Pajanović Dragutin u Moslavini, platio . . . 1 „
27. „ Barabaš . . . . . 50n.
28. „ Rasl . . . . . 50 „
29. „ Jur Augustin . . . . . 1 for.
30. gja Anka Nagy, platila . . . . . 1 „
31. „ Adela Pintarićeva, platila . . . . . 1 „
32. „ Anka Ladenhaufer „ . . . . . 1 „
33. g. Hladik, šumar „ . . . . . 1 „
34. Veleč. g. Miškatović, župnik u Ludini . . . . 1 „
35. g. Julijo Panjan, kot. sudac u Sisku obećao . . 5 „
36. Veleč. g. Jos. Malančec, župnik u Selih platio . . 5 „
37. g. Josip Ilk, providnik u Selih . . . . . 3 „
38. „ Nikola Krizmanić, župnik u Preloščici platio . . 2 „
39. „ Dragutin Berghofer, mesar u Sisku „ . . 5 „
40. „ Antun Dionić, trgovac u Sisku platio . . . . 2 „
41. „ Mavro Milčić, javni bilježnik u Sisku platio . . 15 „

Ovo je opet nov dokaz, kako su gg. Sisčani zauzeli se za našu „Zadrugu“. Iskrena im hvala! Budući pako je gja Milčićka opetovano zasvjedočila, kako joj je Zadruga na srdcu, s toga joj upravljući odbor ovim izriče najtopliju svoju zahvalnost. Isto tako zahvaljuje se odbor i g. Iv. Petraču, pouzdaniku sisačkomu, koji je toli revno nastojao oko sakupljanju darovah. Ugledali se i ostali gg. pouzdanici u njegov primjer!

2. Presv. gja Katarina Špunova šalje odboru 142 for. 60 nv., što ih je u Požegi sakupila na korist „Zadruge“.

Upravljajući odbor zahvaljuje se presvietloj gospoji, što je toli znatnu svotu sakupila. Bog bi dao, da se nadje u narodu našem još više tako plemenitih gospojah, koje bi toli revno podpomagale družtvo naše.

3. G. Josip Posavec javlja, da su učitelji kotara zagrebačkoga sastali u Zagrebu, te izabrali svojim povjerenikom g. Ivana Pavlića učitelja u Stenjevcu. — Na znanje uzeto.

4. Josip Blaga, učitelj daruvarski javlja, da su ga učitelji kotara Pakračkoga izabrali svojim pouzdanikom.

Kao redoviti članovi pristupili su: gg. Josip Blaga, učitelj

Digitized by Google

u Daruvaru. Franjo Lugarić, učitelj u Pakracu, M. Bezug, privr. učitelj u Gaju, Lavoslav Tomac, učitelj u Kutini, Matija Bosnar, privr. učitelj u Ilovi, Slavoljub Auman, učitelj u Brestovcu, Petar Bošnjak, učitelj u Končanici i Ivan Bogdan, učitelj Dežanovcu.— Na znanje uzeto.

5. G. Gjuro Cvjetko, pouzdanik u Petrijancih šalje svotu od 19 for., što ih je sakupio stranom od podupirajućih članovah (naime od veleč. g. Drag. Forkelna, župniku u Maruševcu 5 for. i g. M. Svrheka duh. pomoćnika 2 for.) stranom pako od redovitih. — Zahvalno na znanje uzeto.

6. G. Gjuro Popović, učitelj u Vugrovcu, šalje 13 for. 50 novč., što ih je sakupio prigodom vašara. K istoj svoti doprineo je: 1) veleč. g. Luka Celinić, župnik u Cerju 3 for. 2) g. Emanuel Prister, trgovac iz Zagreba 5 for. 3) g. Hinko Engelsfeld iz Sesvetah 1 for. 4) g. Jos. Hèrtvik, gradjan zagrebački 1 for. 5) gg. Iv. Tkalčić 1 for., M. Mihalinčić 1 for., Niko Bedeković, bilježnik 1 for., Zenko občinski sudac u Moravču 50 nv.

Iskrena hvala svoj ovoj gospodi. G. Popović pako pokazao je g. učiteljem i drugim prijateljem »Zadruge« put kojim bi valjalo udariti, da nam se zaklada što više umnožava. Živio!

7. Občina Dugoselo pristupljuje »Zadruzi« kao utemeljitelj, te šalje 50 for. — Ovo je jedna od onih občinah u domoviui našoj, koja je kod svih narodnih podhvatah naših krasnim primjerom prednjačila. — Iskrena joj budi hvala, što se je sjetila i našega družtva!

8. Tajnik javlja, da je po nalogu upravljućega odbora umolio pogl. g. Matu Mrazovića, odvjetnika u Zagrebu, da bi nam kod uzamljivanju novacah, sastavljanju zadužnicah itd. svojim savjetom i svojom pomoćju na ruku išao, te da mu je isti gospodin drage volje priobećao, da će nam u pomoć biti. — Zahvalno na znanje uzeto, te će se odbor u svih novčanih obraćati na g. Mrazovića.

10. Presv. gg. velikim županom zaključeno poslati po jedan iztisak »Liljana« s molbom, da ga izvole priporučiti u svojih županijah.

11. Književna i znanstvena družtva: Matica dalmatinska, češka, srbska i slovinska, srbsko učeno družtvo i jugoslavenska akademija umolit će se, da nam daju u zamjenu za naše spise po jedan izstisak svojih djelah.

U Zagrebu dne 6. srpnja 1866.

Ivan Filipović, predsjednik. Vjenc. Mařik, tajnik.

Digitized by Google

Dopis.

U Suhopolju, okružja virovitičkoga. — Ima tomu već 9 godinah, kako u ovom okružju virovitičkom sastanak učiteljski obstoji; ali još nije nikada javnosti predano, premda ovaj kotar najviše učiteljah broji (25). S toga mili naš Napredku, za da naša ljubezna braća učitelji u svoj Trojednici, i za nas i naša djela znadu, molim te srdačno u ime sudrugovah ovoga kotara, primi ovo njekoliko redakah u svoj pribran, i šalji je miloj naši braći u bieli sviet. — Dne 12. srpnja t. g. bijaše naš učiteljski sastanak u Sladojevcih držan. Iza kako se sastalo svećenstvo (na br. 5) i učiteljsko osoblje (25) kotara ovoga pod predsjedničtvom veleč. g. podjašpr.šta i župnika Ivana Grgesine; odosmo ponajprije oko 10 satih u crkvu, gdje nam nazva tamošnji duh. pom. g. Franjo Miletić, pomoć duha svetoga, te tu odpjevasmo sa školskom mladežju sv. misu. — Poslie sv. mise odosmo svi skupa u učionu, gdje je veleč. g. predsjednik kratkim ali veleugodnim govorom, učiteljsku skupštinu otvorio. —

Praktično uze ponajprije tumačiti vjeronauk domaći duhovni pomoćnik kao ujedno kateketa; zatim preuze g. Makso Setinski, učit. čabunski stvarno razglabanje 7. štiva I. slov. čitan. „Šešir". zatim predavao je g. Čistislav Matković, učit. rušanski napametno računstvo. — Dovršiv ove prakt. pokuse, bude mladež kući odpuštena. — Bilježnikom ad hoc bude jednoglasno zazvan Jos. Pleša učit. terezovački. Na pitanje dano preč. nadb. duh. stolom, pročitaše gg. učitelji orešački P. i rušanski M. odgovor, na drugo pako gg. učit. cabunski S. i slatinski K. Poslie toga prodje se na razprodaju srećakah na korist učit. „Zadruge", te se je nješto i razpačalo. Bilo bi se i više, al mnogim oskudieva još i sada njihova težko zaslužena plaća. — Zatim bijahu pobirani prinesci za našu knjižnicu, koja nam hvala Bogu liepo cvate, a to se ima osim podupirajućih članovah, još i Iv. Kovaču, knjižničaru naše knjižnice u zaslugu pripisati, koj se svojski pobrinuo za što ljepša i koristnija pedagogička djela. — Ujedno bude zaključeno, da privremeni učitelji, u ime učit. knjižnice neplaćaju tako dugo, dok nepostanu stalnimi učitelji. — Napokon nas opomenu vel. g. predsjednik na točno izvršivanje toli svetoga zvanja našega, pa nas zatim odpusti. — Nu čim stupismo iz ondašnje učione, otvori nam vrata gostoljubivi starina g. Josip Tušak župnik domaći, te cielo družtvo liepo počasti, na čem mu evo u ime svih srdačna hvala i „Živio !"

Digitized by Google

Viestnik.

Izkaz članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

G. Novak Franjo, kao utemeljitelj 20. st., Havliček Nikola, kao utem. 10. st., Hegedić Stanko, kao utem. 5. st., Stražimir Dragutin, kao ut. 5. st., Šoštarić Josip, kao ut. 5. st., gg. Bahovec Paulina 20. st., Karal Matilda 10. st., Glasić Antun, Tomac Stiepan, svaki po 6. st., Balaško Gjuro, Zorić Josip, Karas Josip, Vrevc Julijo, supruga trg. Peleša, supruga pukovnika Dološćaka, Höker Marija, Harazim Marija, svaki po 5. st. Vidali 4. st., Muslia Mato, Ivoš Franjo, Kuhar Jelisava, Brückner Matilda, Viesner B., Rumbald, Maršić, Maruzzi Franjo, Prelog Matija, Rožmanić Sriečko, Cihlàr Sebald, Žužel Franjo, Babok Andrija, Hadrović Gavrilo, GrahovacFr., Kovačić Ant., svaki po 3. st., Kovačić Franjo, Zaičić Milica. Koncan Marija, Viesner Kata, Kiepach Otilija, Ranth Julija, Praunsperger Ema, Puhek Eleonora., Gjurenec Emilija, Bišćan Viktorija Francisci Tereza, Nadučiteljica Šuvić, Naglić, Vendl, Mikac Ivan, svaki po 2, st., Gjuraniš Gjuro, Ivoš Jakov, Antolković Josip, Pršac Nikola, Salerti Petar Udnia Mirko, svaki po 1 st. 50 n., Celenić Niko, Oračićeva Marija, Obad Tereza, Uršić Franciska, Rumpler Fani, Deželić Klara, Mihelić Ljubica, Šulyok Gisela, Švarc Anka, Tunković Beta, Sušnik Anka, Keršić Julijana, Obad Barbara, Rešetar Ludmila, Langer Marija, Kašić Kata, Švarić M., N. N., Juratović Emilija, Cernovski Kornelija, Kiš Hiacinta, Marija pl. Tijanić, Kopajtić M., Matrljan M., Cepulić M., Bataferini Vjek., Bonetić Marija, svaka po 1 st. — Iznosak tombole u Samoboru 49 st. 21 nč., Sumina Doroteja 50 nč., Jurković Jelisava 33 nč. Beindl Anka 30 nč., Sekelja Janko 40 nč. Črnčić Franjo, Crnčić Imbro, Kasanda, Padolski, svaki po 5o nč., Hrvat Janko 11 nč., Kos Stjepan, Kralj Gjuro, svaki po 30 novč.

U Zagrebu 13. kolovoza 1866. Ante Irgulić,

Natječaji.

Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Plešivici. Plata 315 for. šest hvat. drvah, stan i vrt, za orguljanje 37 fr. Molbenice šalju se: veleč. Jakovu Jambreščaku, kot. škol. nadz. i župniku u Slavetiću. — Izpražnjeno mj. učit. i orgulj. u Žažini, plata 278 fr. 17½ vagana žita, 18 hv. drvah, stan i vrt, preč. g. Franji Šloisniku, začast. kan. škol. nadz. i žup. u Sisku. — Izpražnj. mjesto učiteljsko i orguljaško na Vinici, plata 315 fr. 12 hvat. drva, stan, 8 rali oranice. Molbenice šalju se veleč. g. Stjepanu Vukoviću, župniku i škol. nadz. u Ivancu. — Izpražnjeno mjesto učiteljsko i orgulj. u Šišincu, plata 217 for., pol rali oranice, 18 hv. drvah. Molbenice šalju se veleč. g. Franji Budickiju, žup. i nadz. u Dolnjoj Kupčini. — Za učitelja i orgulj. u Bregih, plata: 315 for. 16 hv. drvah, uživanje vrta i stana. Molbenice preč. g. Stjep. Mlinariću, žup. i kanoniku u Dubravi. — Mjesto za učitelja i orguljaša u Remetincu 265 for. 33 vagana kukuruza, 12 hv. drvah i stan. Molbenice veleč. g. Jos. Mikcu, kot. škol. nadz. i župniku u Remetincu. — Mesto učitelja u Rozgi u kot. tuheljskom, plata: 315 fr. u ime drvah 3 for. vrt od pol rali. Molbenice: veleč. g. Ferdi Krajačiću, kot. nadz. i župniku u Kraljevac. — Ima se namjestit učitelj i orgulj. u Tuhlju, plata: 315 fr. za drva 50 for. 40 nč., mjesto vrta 30 for. stan. Molbenice veleč. g. Ferdi Krajačiću u Kraljevcu. — Izpražnjeno mjesto učitelja i orguljaša u Pušći, plata: 315 fr., 6 hv. drvah, stan i vrt i ¾ rali oranice. Molbenice: veleč. g. Stjep. Matkoviću, župniku u Pušći. — U kotaru lipničkom imadu se popunit sliedeća učiteljska i orguljaška mjesta: U Trgu, plata 315 fr. stan, vrt, 14 hv. drvah, — U Vivodini plata 345 fr. četvrt jutra zemlje, stan. — U Završju, plata 315 fr., 52 fr. u ime drvarine. — U Sveticah plata 315 fr., 26 fr. 25 nč. za drva i slobodan stan. Ova 4 mjesta spadaju u područje veleč. g. Josipa Mavretića, župn. i podjašprišta. -- Sva mjesta do 31. Kolovoza t. g.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 17. U Zagrebu, 1. Rujna 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Osobnost učiteljeva, njegovo nastojanje i djelovanje.

Napisao Mijat Stojanović.

X.

Nesmeta učitelju izobrazit se dalje za svoje zvanje, ako proučava knjige, koje nezasiecaju upravo neposredno u njegovo zvanje, knjige, kojimi se nemože upravo poslužiti neposredno pri naučavanju. Iz svake dobre knjige može se crpiti korist za svoje zvanje. Ako učitelj proniče u duh kakvoga povjestničkoga djela, u duh knjige vjerozakonskoga predmeta, u duh kakvoga dobra putopisa ili prirodopisa, neće možebit danas ili sutra koristit se tim u učionici, ali će crpiti iz takvoga djela puno znanja, puno pojmovah, puno valjanih mnenjah, čim će se moći poslje i u učionici i u životu liepo pomagati. Nu nijednom knjigom nemože se unaprieditи dalnje naobraženje, ako ju nečitamo pozorno i izpitivajuć temeljito. Moraš, brate, pročitavši knjigu biti u stanju, dati si razlog o glavnoj svrsi, o cielom sadržaju i razredu ovoga, a osobito ob onih miestih, koja ti se čine nova, osobito poučna, koristna i važna u knjizi. Krasno je i izvrstno priviknuti se čitati knjigu perom u ruci, pak jezgrovita miesta prepisivati u osebni svežnjić. Ovakova mjesta tim se načinom poznadu bolje, i kao da jih čovjek tako rekavši prepisujuć utubi i pri-

Digitized by Google

svoji. Miesta, koja nam se nečine jasna čitajuć prviput, valja čitati opet i opet, pak će nam se sama razjasniti.

Prekrasno je, vježbati se, sadržaj cielih odsjekah skupiti kao u rukovjet u kratke stavke, i tko je to zrelo promislivši u stanju učiniti, taj je za cielo razumio i primio, što je čitao. Tako se dadu ciele razprave stisnuti i sačuvati u njekoliko stavakah.

Valja nastojati, pribavljat si zaisto dobre knjige, u kojih se nad učbom nije zaboravilo na predmet, nego se ovaj uz učbu temeljito razglaba.

Koji učitelj samo školske knjige i to kao silom čita, ostaje površan i nemože napredovati u dalnjem naobraženju, kao i onaj, koji se opira svemu i svačemu, što nije zavedeno njekoč za vrieme Kulin bana, kad su drva i kamenje, konji i vile razgovarali se s junaci jezdećimi zelenom gorom i igrajućimi se buzdovani šestoperi.

Ako želi učitelj valjano razjasniti svakdanja pojavljenja, treba mu temeljita i dublje zasjecajućega znanja, nego se njekomu čini i prividja na prvi pogled. Težko bi se dalo oprovrći, a kud sreća da se varam, nu čini mi se, da mnogi pučki učitelj zanemaruje proučiti temeljito vjerozakonsku nauku i crkvenu poviest, a to zahtieva silno od njega učionica i pučki život, i zato može se o njih reći ono, što čitamo u sv. pismu Hebr. 5, 12.: „Vi, kojim valja da ste učitelji po vremenu, opet vam treba, da vas učimo nanovo, koji su početci rieči božje, i takvi ste postali, kojim treba mlieka mjesto krepke, jake hrane!“ — Štogod više bijahu njekoja nastojanja vremena takova, kakvim se odvraćaju srdca njekojih ljudih, a tako i učiteljah od crkve, a tako i od srdca zdravije strane puka, čim više možebit isti pojedini svećenici ili iz nemarnosti prama učionici ili hladnim svojim ponašanjem prama učitelju k tom doprinesoše, da se učitelj odtudjuje crkvi; tim više mora se nastojati, kako bi se postavši jaz izpunio, i u vjeri i ljubavi ono opet sjedinilo, što je svakako jedno poleg svoje svrhe; crkva i učionica jedno su. Krasno sredstvo, kojim se to postiže, kojim se osobito unapredjava vjernost osvjedočenja, za učitelja je dublje, poviestno proučivanje vjerozakona i vjerozakonske povjestnice, i mislim, da onaj, koj jedared pozorno lati se ovoga posla, neće tako lahko ohladniti, nego će sve više i više obljubiti toli važno zanimanje. To se može tim više očekivati, buduć katolička, u obće kršćanska poviestnička književnost već od

Digitized by Google

više godinah liepo napreduje, što isti njezini protivnici nemogu tajiti, nego priznaju i počituju. Dà, vjerozakon mora učitelj temeljito proučiti i u vjerozakonsku poviest proniknuti, pak će onda moći u učionici i izvan nje pokazivati se vriednim učiteljskoga imena. Kako je liepo, moći svaku sumnju susretati i na svako pitanje temeljito odgovarati! — Učitelj predaje i dužan je predavati i vjerozakonsku nauku, pak ako sam nije u srdcu osvjedočen o vjerozakonskih istinah, kako će moći zastupati toli važnu i svetu stvar?

Učitelja jako preporučuje, ako je vješt glasbi.

Glasbu, nebesku kćerku, ponizuje šareni sviet u sadašnje vrieme čineć ju služavkom putenosti, te ju upotrebljava više kao vabeću zabavu, kojom se pokraćuje vrieme, nego li plemenitu vještinu, kojom se uzdiže srdce do čistoga veselja, iz koga srče duša milinje i čiste slasti uzvišene nad prahom. U tom pogledu i ste strane trnata je glasba; osobito za mladjega. U odori putene lahkomišljenosti zavodi ga sa staze njegova zvanja i učini svjetskim čovjekom, te postane prostim muzikašem, a to stoji u protuslovju sa višjom namjerom, cjelokupne učiteljske djelateljnosti.

Mladi učitelj vješt glasbi, stanujući možebiti u gradu, preporučuje se svietu osobito svjetskom glasbom, dočim u družtvih i prilikom sastanakah svira, te ga zato sviet obljubi vite, nego poradi njegova tihoga djelovanja u učionici. To se gdjekojemu godi. Jednom jedinom dobro predavanom i u glasbi izvedenom pjesmom proslavi se često učitelj više nego li dugotrajnim svojim djelovanjem u učionici, u tihoj djelaonici, gdje neškripi parni stroj, gdje neštropota bat po vrelom kovu, gdje dlieto nedube, a ipak se klisa i obdjelava i najmekša i najtvrdja stvar, naime srdce ljudsko. Ako mlad učitelj neljubi svoje učiteljsko, uzvišeno zvanje čisto onom ljubavju, koju uči vjera, svim srdcem i svom dušom, onda zlo i naopako, tako lahko glasbom stečena slava, zavede ga, te zavabi svome zvanju i tihoj domaćnosti. Zato nije upravo pretjerano i krivo mnienje, što se veli često, da vještak u glasbi, t. j. dobar muzikaš, riedko je revan i valjan učitelj.

Nasuprot je glasbeno naobraženu učitelju s ozbiljnom, osobito crkvenom glasbom i s pučkim pjevanjem otvoreno plemenito polje djelovanja, i u tom ponudja mu se krasno sredstvo, kako se može sam oplemeniti dušom i srdcem, i sebe i druge usrećiti. Ako je uči-

*

Digitized by Google

telj skupa i organista, onda ima priliku poslužiti se svojom vještinom najplemenitijim načinom, i kakogod što s jedne strane sviranjem u crkvi proslavljati može službu božju i spoticati srdca vjernih na pobožnost, s druge strane ima priliku pučkim pjevanjem u obće podhranjivanjem i njegovanjem pučkoga pjevanja oprijateljiti se s pukom i uspješno djelovati o pučkoj obćoj naobraženosti. Žalostno je, ako učitelj za to nije sposoban, ali još žalostnije, ako je sposoban i vješt, pak tim nekoristi svomu rodu i domu. —

XI.

Glavno sredstvo dalnjega učiteljeva naobraženja, i temeljito je učenje svoga materinskoga jezika. Tko uči svoj jezik, napreduje u svom zvanju, postaje oštroumnijim, hrani si duh i srdce. Neka učitelj nastoji točno proučiti slovnicu svoga jezika pak se onda upoznati s književnošću domaćom.

Proučivši dobro slovnicu, usposobit će se, izražavat se pravo ustmeno i pismeno, poznat će svu milinu, ljubkost i krasotu sa svim bogatstvom i neizcrpivim blagom svoga jezika. Kad se čovjek temeljito nauči svoj jezik, i pronikne u njegovu zakonom pravilnosti ustanovljenu gradju do temelja, ne samo što čovjek po tom izoštri si um, nego je onda u stanju, te može mnogu stvar i sebi samom i svojim učenikom razjasniti. Učenje slovnice koristi skupa i u tom, što to učenje svojom ozbiljnosti, svojom dosljednosti glede na gradivo i sustavnim naredjenjem mladjemu učitelju u obće služi na to, da se privikne na ozbiljnu, dublje sižuću radnju, i to mu olakša ostale duševne radnje. Ali uci ili učenje i sve duševne radnje nebi mu hasnile, kad bi se samo svrgo jednostrano na slovničku stranu jezika, a ne i na živi jezik sam, kako mu ga život i knjiga domaća ponudja. Kako god što u pučkoj učionici samo onda očekujemo praktičnu korist od jezikoslovnoga učenja, kad se ovo skopča sa živim jezikom, sa čitankom; tako će i učiteljevo učenje slovnice i jezika samo onda u njegovom duševnom životu oplemenjujuć djelovati i praktičnim plodom roditi, ako se učenje skopča sa shodnim čitanjem valjanih knjigah.

Čitati samo da se čita i vrieme pokraćuje, ili čitati samo iz puke zabave, kao što čine mnogi čitajuć romane, to je škodljivo za

Digitized by Google

učitelja, jerbo to i tako čitajuć ne samo gubi se vrieme, nego se gubi i volja za ozbiljnu radnju, zabijaju se u glavu i u srdce svakojake ludorije, srdce se i ćud kalaše i razvraćaju. Učitelj neka se, kad mu dopušćaju službeni poslovi, zanima čitanjem zaisto dobrih knjigah, neka se drži zajamčenih spisah, o kojih zna unapried, da spisatelj nenapada niti na ćudorednost, niti na vjeru, niti na temeljne i ostale državne zakone. Naša domaća književnost stara i nova ima liepih spisah, a u novije vrieme sva su bolja djela naših starih klasikerah preštampana i mogu se lahko dobiti barem u zajam za čitanje, od kojih primjera radi spominjem djela: Gundulićeva, Gjorgjićeva, Vida Došena, Kačića, Kanižlića, Vuka Karadjića, Katančića, Novija: Niemčića Antuna (Putositnice), Preradovića (Prvenci itd.), Šuleka (Biljarstvo), Trnskoga, a neće vjerujte ni od mojih spisah nikoga glava zaboljiti. (Konac će sliedit.)

Kratki sadržaji štivah i stvarno razjasnjenje obzirom na seljačko gospodarstvo.

(Na temelju prirodopisnih štivah II. odsjeka, II. slovn. Čitanke.)

II. O životinji.

Štivo 73.

Ovim štivom imenuju se razne *ptice*. Pticami zovemo svu dvonogu životinju, koja se od ostalih stvorovah time razlikuje, što imade tvrd rogast kljun, perjem pokrito tielo, dva krila i crvenu toplu krv, diše plućami, nese jaja i leže mlade. — Od ovud vidimo, da je tielo ptičje tako ustrojeno, da podpuno odgovara svojim potrebaćam. Sve ptice neimaju jednakih svojstvah; jedne su grabežljive i neopraštaju istim manjim pticam, druge su umiljate i ugadjaju nam svojim ljubkim djevanjem; njekoje prebivaju po kućah, njekoje se opet sele iz jednoga podnebja u drugo itd.; s toga jih razdjeljujemo polag njihovih osobitih svojstvah na ptice: grabilice, pjevice, selice, plovice, puzavice, domaće i šumske ptice. Grabilice ptice jesu: orao, jastreb, sokol, sova, čaplja itd. — Pjevice su: drozd, slavulj, ševa (čevrljuga), sjenica, zeba, lastavica, juričica, stričovka (stiglic), kanarica, kos, žutovoljka,

Digitized by Google

grlica itd. — Selice su skoro sve ptice pjevice, kao: drozd, slavulj, zeba, lastavica, češljugarka, žutovoljka, grlica itd.— Plovice su: patka (raca), guska, labud, bučac (pelikan), galeb itd. — Puzavice su: djetelj, žuna, kukavica, papiga, medosas itd. — Domaće su ptice: kokoš, pietao, pura (tuka), paun, gnjetao (fazan) itd. — Šumske su ptice: vrana, svraka, gavran, kreštelica, žuna, golub, itd. — Grabilice i šumske ptice hrane se ponajviše mesom i strvinom drugih životinjeh, a pjevice i ostale ptice gusjenicami, crvi, jagodicami, sjemenjem, žitom itd. — Domaće ptice koriste nam svojim mesom, jaji i perjem, a njekoje šumske i poljske ptice, n. pr. golubovi, kreštelice, tetrebi, prepelice, jarebice, šljuke itd mesom i perjem, što ga od njih dobivamo. Pjevice i selice koriste nam opet time, što nam snaže voćke i drveće od škodljivih gusjenicah, a pokraj toga ugadjaju nam svojim krasnim pjevanjem; s toga jih nevalja plašiti, jajah iz gnjezdah vaditi, gnjezda rušiti i time toli koristnu životinju utamanjivati.

74.

Ovo štivo slovi o dobro poznatoj nam ptici *lastavici*, koja spada u broj ostalih pticah selicah, jerbo mienja svoje obitalište, seleć se iz jednoga podnebja u drugo. Lastavice dolaze k nam s proljetja iz dalekih, toplih, južno-morskih, ili tako zvanih afrikanskih krajevah valjda s toga, što nemogu podnositi ljetne vrućine i sunčanoga žara onoga podnebja, i što jim je za vrieme ljeta ugodnije i prijaznije naše umiereno podnebje. — One nam dakle svojim došašćem navješćuju proljeće; nastane se u nas; nadju svoja prijašnja gnjezda, ili jih načine po kućah i pod krovovi iz blata vrlo umjetno i čvrsto, u kojih nesu jaja i legu mlade; zorom nas svako jutro bude i pozdravljaju veselo cvrkutajuć; hrane se krilatim gmazom i bivaju u nas tja do u jesen. Kad mlade ponarastu i opernate, kupe ih stare oko sebe, vode na visoke sgrade i tornjeve, uče i uvježbavaju u letenju i pripravljaju time za predstojeće jim daleko putovanje. U mrtvu jesen sabiraju se u jata, oblete njekoliko putah poznate si sgrade, i zatim krenu u toplije juzno-morske pokrajine, gdje si zimi nalaze udobnija obitališta i hranu, nego li u naših krajevih. Mnogo jih dakako pogine na dalekom svom putovanju, ali jih ipak veći dio dodje

Digitized by Google

sretno u svoj novi zavičaj. One su nam od neprocjenjive koristi, jerbo pohvataju i potroše tečajem svoga kod nas boravljenja milione i milione svakojakih po nas i po rastje inače škodljivih mušicah, bubicah i komarah; pa s toga i vriede ne samo ono malo mjestanca pod našim krovom, nego da ih svatko cieni, brani i štiti.

75.

Ovim štivom nazivlje se *vrabac* najlukavijom pticom; prispodablja se prostu, neotesanu i nemarnu skitalici i otimaču, koj se nebrini ni najmanje za svoju hranu i stan, premda je nezasitan, nego se usudjuje silom otimati ptičja gnjezda, a poljodielcu harati žitno zrnje po polju i u dvorištu; pripovieda se dalje, kako se zimi zadovolji i s pauci, kukci i gusjenicami, i da bi mogao biti koristnom pticom, kad bi se i ljeti htjeo time zadovoljiti, ali da je za žitnim zrnjem pohlepan, s toga da se zalieće k oraču, k mladcu, konju u štalu, pače i u sobu (komoru), a kadšto, da i golubićem gušu prokljuje, samo da se žitnoga zrnja dočepa; kaže se napokon, da takovim postupanjem postaje razbojnikom, tatom i ubojicom. — Premda ovo štivo sva zločesta svojstva vrabčeva nabraja, to ga ipak nesmijemo naprečac odsuditi, nego moramo priznati, da je i on prilično koristna ptica, dočim bar u pomanjkanju povoljnije si hrane pobire i uništuje pauke, kukce i gusjenice, i to upravo zimi, kad već nije u ovih krajevih vidjeti ni jedne od mnogobrojnih, koristnih ptičicah selicah.

77.

Ovo štivo slovi o *medosasih*, o njihovoj ljepoti, hitrini i svojstvih, hrani i domovini. — Ptičice ove zovu se medosasi po svoj prilici s toga, što rado med sisaju, to jest za hranu ga ljube. Kaže se, da su liepe, jer imaju svietlo, zlatno-zeleno, bielo-sivo i modrocrno perje; hitre su, jer su malene i lahke; hrabre su i svadljive, jer živu u samoći i netrpe družtva (zadruge). Obitališta svoga nemienjaju, kao što ga mienjanju poznate nam ptice selice, nego su vazda u istom zavičaju. Medosasi su tamošnjim stanovnikom, našim protunožcem u Ameriki od velike koristi, jerbo se hrane i bubicami, crvići i inimi zareznici, koje po zraku i cvieću

Digitized by Google

love, i kojih je množtvo osobito u toploj strani Amerike. Meksiko (Mehiko) zovu se dvie pokrajine u toplom podnebju (pojasu) Amerike; jedna se imenuje s t a r i m, a druga n o v i m Mehikom.

78.

Ovim štivom opisuju se *ribe* i označuje razplodjenje i korist njihova, konačno se navode poimence njekoje vodene i njekoje morske ribe. Radi razlikovanja izmedju pravih ribah i one životinje, koja naliči ribam, a spada medju sisavce, postavlja nam ovo štivo za primjer *kita*. — Iz ovoga štiva doznajemo, da prave ribe imaju hladnu krv; živu samo u vodi i plivaju plitvami (plivaćimi peri); pokrite su ljuskami i providjene mnogimi zubi; ne kote žive, vam se razplodjuju ikrom; umnožavaju se veoma silno i brzo; mogu dugo živjeti, a rastu dokle godj živu. Kit pako nije riba, nego sisavac, premda živi u vodi, jerbo ima toplu krv, koti žive i sisa za mlada. — Ribe se hrane vodenimi kukci, životinjom, biljem i manjimi ribami; a budući su vazda u vodi, a ne u promjenljivom zraku kao druga životinja, s toga su vazda zdrave, živahne i okretne. Vodene i morske ribe veoma su koristne; pa budući se većinom mogu jesti, s toga je love ribari, prodaju ili u mjestu i poblizih gradovih, ili ju razvažaju u druge pokrajine i trže za nje liep novac; a ljudi je rado kupuju i upotrebljavaju za postnu hranu.

79.

Ovim štivom opisuju se *zmije*, napominju se o t r o v n e i n e o t r o v n e te navode osobite vrste, koje su u našem dielu svieta najme u Europi, pa i takove, koje se samo u Aziji i Ameriki nalaze; konačno upućuju se, što se činiti ima, kad ga guja (zmija) koga ujede. — U nas su polag štiva samo r i d j o v k a i g u j a otrovne, a sve ostale zmije su neotrovne. Ridjovka je do dvie stope dugačka, palac debela, i ridje boje i ima uzduž hrbta od glave do repa izkrivljenu prugu, po kojoj su male crne krpice; na glavi joj je crn poprieko zavinut potez, nalik križu; na nebcu sa svake po 10 kratkih, tankih, šiljastih zubih; na gornoj čeljusti dugačak, pomičan, šupalj zub, a pod njim mjehurić s otrovom, koju otrov kroz šuplji zub u ranu štrcne, kad ugrizne, a pomičnim zubom mjehurić pritisne. Guja je ili prosta ili pjeskovita ljutica. Pro-

Digitized by Google

sta ljutica razlikuje se od ridjovke samo time, što je nješto duža, i što ima po hrbtu četiri reda crnih pegah; pjeskovita ljutica različna je opet od proste samo po tom, što je nješto manja, te ima na gubcu njekakovu malu uzvinutu mesnatu kvrgicu. Otrov ljuticah osobito je žestok i opasan. Prosta ljutica nalazi se u južnih stranah naše carevine, najviše pako u Mljetačkoj, a pjeskovita u našem Primorju, u Dalmaciji i u Banatu. Sve ostale bezotrovne zmije, kao što su *sliepići* i *bielouške* nisu ni najmanje škodljive i opasne, nego upravo koristne, pošto utamanjuju množinu škodljiva gmiza, kukacah i miševah. Zmije, žabe i gušteri zovu se *dvoživci*, jerbo živu u dva življa, t. j. u vodi i na kopnu.

(Dalje će sliedit.)

Zapisnik

18. sjednice, učiteljske „Zadruge“ držane dne 29. srpnja t. g.

1. Tiskar g. Drag. Albrecht podnaša konačni račun, po kojem mu pripada ostatak za tiskanje „Liljana“ . 97 for. 75 nč.
Za tiskanje koledara „Mali kućnik“ . . . . . 10 „ 75 „
Za novopretiskanje pravilah . . . . . 13 „ 50 „
Ukupno . 122 „ — „

Nalaže se blagajniku neka tu svotu izplati.

2. Koledar „Mali kućnik“ prodavat će se po 25 novč.

3. Pošto je za izložbu, koja se je imala otvoriti 18. kolovoza, stiglo mnogo stvarih, koje su ovamo dopremljene bile na naše troškove, to se zaključuje, da se ovi troškovi imaju namiriti iz ulaza u izložbu i lutrijskih predmetah.

4. G. Gjuro Daničić poklanja „Zadruzi“ 300 iztisakah „Pripoviedakah iz staroga i novoga zakona.“

Upravljajući odbor izkreno se zahvaljuje g. Daničiću na plemenitom daru, te ga imenuje u znak zahvalnosti počastnim članom „učiteljske Zadruge“.

5. Glede knjižarah, koji bi htjeli prodavati knjige izdane troškom „Zadruge“, zaključuje se, da im se ima dati 20%, ako uzmu najedan put za gotove novce najmanje 100 iztisakah, ako pako uzmu manje ima im se dati samo 15%.

Digitized by Google

6. G. Vinko Blažeković, pouzdanik karlovački, šalje 100 for., što ih je kao utemeljiteljnu svotu položila občina Banija. Nadalje šalje isti gospodin još 75 for, što su ih položila sliedeća gg.

G. Franjo Türk, trgovac, kao utemeljitelj položio . . 50 for.
„ Ant. Köhler, pivar u Dubovcu, kao utem. . . . 10 „
„ M. pl. Palle, trgovac, kao utemeljitelj . . . . 10 „
„ Slavoljub Möder, liekarnik kao podupiratelj . . 5 „

Občina Banija pružila je novi dokaz, koli se zauzimlje za sve, čim se može pospješiti razvitak i napredak naroda našega. Iskrena joj budi hvala na ovom toli znatnom daru! — Hvala budi i ostaloj gospodi, koji su opet zasvjedočili poznato domoljublje karlovačkih gradjanah.

7. G. Emanuel Priester, veletrzac u Zagrebu položio je kao utemeljitelj 50 for. — Upravljajući odbor izriče mu ovim najtopliju hvalu, te ga uvršćuje medju svoje utemeljitelje.

U Zagrebu dne 29. srpnja 1866.

Ivan Filipović, predsjednik. — Vjenceslav Mařik, tajnik.

Zapisnik

19. sjednice „učiteljske Zadruge“ držane dne 19. kolov. t. g.

1. Glavna skupština „Zadruge“ sazvat će se na dan 19. rujna, te će se i sva gg. pouzdanici družtva pozvati, neka na temelju §. 34. i 35. naših pravilah sazovu prije glavne skupštine sve redovite članove svoga kotara na sastanak, u kojem bi se izabrao novi povjerenik za buduću godinu, te dosadanji povjerenik se dogovorio sa članovi o svojem izvješću i predlozih, što će ih podnieti glavnoj skupštini, za koju se odobrava sliedeći program:

a) U 9 satih bit će svetčana misa kod sv. Marka. b) Skupštinu otvorit će predsjednik sgodnim govorom. c) Tajnik čitat će izvješće o djelovanju i čitavom razvitku Zadruge. d) Odabrat će se odbor, koji će račune i blagajnu družtvenu pregledati te uspjeh po mogućnosti još ovoj gl. skupštini priobćiti. e) Pouzdanici podnieti će svoja izvješća. f) Predlagati će se za družtvo zaslužni

Digitized by Google

muževi, da se odlikuju počastnom diplomom. g) Činiti će se razni predlozi, spadajući u krug družtveni. h) Žriebanjem odlučiti će se, koji članovi imaju izstupiti iz odbora, te će se na mjesto njih birati novi. Iza toga izabrat će se i novi predsjednik družtva „učiteljske Zadruge.“

2. Zajedno s ovim pozivom pozvat će se sva ona gospoda i gospoje, koje imaju srećke „učit. Zadruge“ za razprodaju, da najdulje do konca Kolovoza izvieste upravljajući, ili pako gospojinski odbor, koliko da su već srećakah razprodali.

3. Priobćivat će se u javnih listovih svi lutrijski darovani predmeti.

4. G. Damjančić, kot. sudac u sv. Ivanu javlja, da je obćina sv. Ivan pristupila kao utemeljitelj „Zadruzi“, obvezav se, da će utemeljiteljnu svotu od 50 forintih još tečajem ove godine izplatiti.

Upravljajući odbor izriče ovim, obćini sv. Ivan najtopliju svoju zahvalnost, što je našoj „učit. Zadruzi“ pristupila kao utemeljitelj.

5. Gjuro Gjurašin, pouzdanik kotara vugrovačkoga, šalje 54 for., što je sakupio od sliedeće gospode:

a) kao utemeljitelji platiše:

1.	Veleč. g. N. Havliček, podarcidjakon	10	for.
2.	„ „ Stanko Hegedić, župnik u Nartu . . .	5	„
3.	„ „ Drag. Stražimir, župnik u Zelini . . .	5	„
4.	„ „ Josip Šostarić, duh. pomoćnik	5	„

b) kao podupiratelji:

1.	Veleč. g. Mato Muslia, župnik vugrovački . . .	3	for.
2.	„ „ Josip Zorić, „ u Prozorju . . .	5	„
3.	„ „ Josip Karas, „ u Oborovcu . . .	5	„
4.	„ „ Franjo Kovačić, „ u Sesvetih . . .	2	„
5.	gosp. Nikola Celinić, pristav	1	„
6.	„ Gjuro Balaško, posjednik	5	„
7.	gosja. Marija Orašićeva	1	„

Ostalu svotu primio je g. pouzdanik od redovitih članovah, medju kojimi je novo pristupivši član g. Ivoš Franjo, učitelj se-

Digitized by Google

svetski, položio 3 for. — Svim utemeljiteljem i podupirateljem izražuje se ovim najdublja zahvalnost.

Glede diplomah upućuje se g. pouzdanik na točku 2. sl. c. zapisnika 14. sjednice, držane dne 23. svibnja 1866.

6. Kr. sl. grad Osiek pristupljuje „Zadruzi“ kao utemeljitelj, te šalje u to ime 50 for.

Upravljajući odbor izriče gradu Osieku izkrenu hvalu, što je baš on kao glavni grad posestrime Slavonije prvi, koji je kao utemeljitelj „učit. Zadruzi“ pristao. Bog bi dao, da se za njim povedu i drugi slavonski gradovi!

7. G. Dr. Franjo Iveković, svećenik nadbiskupije zagrebačke pristupljuje, kao utemeljitelj „Zadruzi“ te se obvezuje utemeljiteljnu svotu položiti u pet godišnjih rokovih. — Zahvalno na znanje uzeto.

8. Svietlopisci g. Kelemen i Weinwurm žele izdati fotografički album učit. „Zadruge“, u kojem bi bile slike sve gg. utemeljiteljah, upravljajućega i gospojinskoga odbora. Moleći da ih odbor u tom podupira, obećaju, da će polovicu čistoga dohodka „Zadruzi“ prikazati. — Upravljajući odbor umoliti će svu dotičnu gospodu i gospoje, da izvole odići navedenim svietlopiscem, te da se dadu kod njih fotografirati.

9. Ravnateljstvo gl. učione u Dolinu u Galiciji moli, da mu se pošalju pravila „Zadruge“, jer se o tom radi, da se i tamo ustroji družtvo slično našemu, koje će onda stupiti u bratinski savez sa „Zadrugom“.

Pravila naša poslat će se s iskrenom željom, da braći Poljakom što prije za rukom podje, družtvo svoje ustrojiti.

10. G. Gjuro Rožman, učit. u Cvietkovićih, javlja, da, pošto je požarom lišen polovice svoje imovine, nemože dalnju svotu kao utemeljitelj položiti, nego da će od sele plaćati godišnji prinesak od 3 for. — Upravljajući odbor, žaleći što je takva nesreća stigla g. Rožmana, uvrstit će g. R. medju redovite članove, koji plaćaju godišnji prinesak.

11. Obćina k. pov. trgovišta Siska, pristupljuje kao utemeljitelj „Zadrugi“, polažuć odmah utemeljiteljnu svotu.— Ovaj plemeniti čin tim je više razveselio upravlj. odbor, što se je u Sisku već sakupilo za „Zadrugu“ toli znatna svota, kao u nijednom od

Digitized by Google

naših gradovah. Iskrena budi hvala sl. trgovištu Sisku i svim tamošnjim stanovnikom, koji toli plemenito družtvo naše podupiraju.

12. G. dr. Malec u Sisku pristupljuje Zadrugi kao utemeljitelj, te šalje odmah 10 for. Isto tako pristupluje i g. Dragutin Albrecht, tiskar u Zagrebu, našemu družtvu kao utemeljitelj, obvezav se, da će položiti utemeljiteljnu svotu u pet godišnjih rokovih. — Upravljajući odbor izreče ovoj gospodi najtopliju svoju zahvalnost.

U Zagrebu dne 15. kolovoza 1866.

Ivan Filipović, predsjednik.

Vjenc. Mařik, tajnik.

Dopisi.

Iz Krapine. Riedko ti mili Napredku dopršuju glasovi s naše strane, a ti se možda uljuljao u sladku misao, da u nas stvari na najbolju stoje. Zato primi listak knjige biele iz kolievke zagorske, pa prouči, kako se u nas goji vila naučnica.

Da si lani, štioče, posjetio Krapinu, pa zapitao za sveto mjesto, gdje se djeca s krila materina u učiteljevo bacaju; gdje se udara temelj kasnijemu životu k umu dospjevajuće mladeži: čudio bi se bio jamačno čudom, kad bi te odveo u zdanje podrtini više no kući nalično; mračno i smradno. Puno li je trebalo molbah, dok se sl. glavarstvo sklonu, te riešu slabu dječicu mrske im — ne učione; već tamnice tamne. Duša nam se razveseli, razumjev, da nam nisu pravedne molbe uzaludne, mišljasmo bo, da neće sl. glavarstvo, uvidiv sv. si dužnost, ničega propustiti, čim da promakne školstvo. Al nas i opet nada po nešto prevari: Školu, istina, premjestiše, ma kamo i kako? Dočim bi valjalo, da se za učionu odredi zgrada posebna, gdje da ništa nebuni ni učitelja tumačeća ni učenika slušajuća; dopitane bjehu našoj učioni tri sobe u ogromnoj zgradi, gdje gagtanje domaćih gusakah, topot i vika ljudih više putah po gotovo obustavlja tumačenje učitelja — kako se sám osvjedočih. Jedno je čega nikako zamučati nemogu. Svatko znade, kako se diete od srca raduju ispitu, kako željno izgledje čas, gdje će se iz rukuh vriedna ravnatelja primiti nagrade za neumornu radinost svoju, da ju položi na ruke skrbnoj si majci. Al ako se u tu svrhu rabe svakuda pobrani koledarčići ćak od 1846 god., kako se to kod nas lani priudesi, i to samo zato — kako mi tadašnji revni vjeroučitelj reče — što zato nitko nemari, mislim, da se tim taj svečani čin samo zlorabi: Vidjeti

Digitized by Google

ćemo, kako će biti ljetos. Kako znate razpisan je do 15 t. m. za mjesto učitelja i učiteljke ovdašnje učione natječajski željno upiremo oči u skori izbor. Nemožemo, da nestavimo na srce dotičnim izbiračem svetu dužnost, da biraju po sposobnosti a ne osobnosti.

Konačno mi je pohvalno spomenuti mladu učiteljku namjestnu gdčnu J. — Čudio sam se, kako divno uznapredova pod njenim učiteljkovanjem zanemarena djevojačka mladež. Ljubavlju, kojom jednako grli svu povjerenu si mladež, pribavi si obće štovanje. Osobito mi se dopade, što je tako za sv. si zvanje zauzeta te joj nedotiču propisane ure; već ona boravi po sav skoro dan — neizuzev ni četvrtakah u sriedi djece si, učeći ih u prosto vrieme izvoditi pjesme milopojke, tumačeći im nauk gospodarstva kako valja priredjivati varivo kako li u bašći se kretati, što djecu veoma veseli. S toga se pravedno nadamo, da će izbor na nju pasti!

— r.

Dopis. — Učiteljski sastanak u zelinskom kotaru držan je dne 23. srpnja t. g. na Bedenici. Veleč g. podj. i žup. Josip Mikec otvori izza odpjevane sv. službe božje uvodnim govorom skupštinu, kojoj pribivahu veleč. gg. Stiepan Haukevec, župnik iz Madjareva, Tomo Mužar, žup. na Humu, Franjo Kušec, župnik na Bedenici, Gavrilo Hadrović, župnik na Visokom, i poslje nadošavši Franjo Žužel, župnik na Rieci; duhov. pomoć. Franje Heržić iz Remetinca, F. Pupek, iz Sv. Ivana; bogoslov. Iv. Petek. — Učitelji: J. Cerovski iz Sv. Ivana, Josip Guštak, iz Bisaga, N. Jaklič, iz Huma, Fr. Sajko, iz Madjareva, Fr. Grahovac, iz Ljubeščice, Ant. Kovačić, iz Visokoga, N. Havaić, iz Bedenice i nadošavši Andria Babok, iz Rieke. — Hoću vam kazati, kojih i nebijaše već drugu godinu: Veleč gg. Iv. Mlinarić, župnik iz Hraščine, N. Mihalinčić, župnik iz Sv. Ivana, Lavoslav Vojska, župnik iz Bisaga. Učitelj Franjo Bratić, bivši u Hrašćini, premješten u Varaždi. Toplice. Zašto ova gospoda neprisustovahu? Neznamo. —

— Najprije započeše praktička vježbanja u predavanju i to najprije iz vjeronauka, što nam pokaza namjestni učitelj domaći g. N. Havaić. Nadali smo se, da će preuzeti ovaj predmet, koji izmedju duhov. pomoćnikah, nu nada nas prevarila; slušajući, da nisu plaćeni katekete. Izza toga stade učitelj madjarovečki g. Fr. Sajko razlagati prve temelje pismenoga računstva. Za njim je razlagao jezikoslovne vježbe učitelj Sv. Ivanski g. J. Cerovski. Napokom preuzeše prve temelje čitanja i to glasove učitelji: gg. Fr. Grahovac, iz Ljubeščice i N. Jaklić, iz Huma. —

Poslje toga čitani su pismeni izradci. Prozvan bi g. Havaić, učit. iz Bedenice, da čita odgovor na prvo pitanje; izza njega je učitelj humski g. N. Jaklić odčitao odgovor na pitanje. Kratak

Digitized by Google

pretres obijuh pitanjah preuzme žup. riečki g. Franjo Žužel, gdje nam pokaza izvore manah djetinjih. —

To sve vam je bivalo u maloj učionici. Dodje pitanje, koga su si gg. učitelji odabrali za povjerenika „učiteljske Zadruge“, pa da si neka izaberu iz sredine svoje. Izza kratkoga oklevanja izabraše učitelja visočkoga, komu odmah veleč. g. Fr. Žužel uruči sakupljenu po njemu svotu od 12. stot. i 11 novč.; župnik g. Gavrilo Hadrović, učitelji: gg. Fr- Grahovac iz Ljubeščice i Antun Kovačić, iz visokoga pridadu svaki po 3 stot.; ukupno 21. stot. i 11. novč. austr. vriedn. —

Time je učiteljski ovogodišnji sastanak dovršen — ali samo u učioni. — Na poziv domaćega župnika g. Fr. Kušca uputismo se u župni stan, kojega niti neima, jer je prijašnji izgorio, a g. župnik mora u „školničiji“ stanovati; občinari pako plaćaju poseban stan za učionu i učitelja, dakle u školničiju, da si umoreno tielo hranom okriepimo. Ovo nebi ovdje napominjao, da nisam zahvalan gospodinu domaćini, koji se je pokazao veoma gostoljubivim, te mu ovim od svih nas iskrena hvala.

Za blagovanja bilo je i nepovolnostih a prouzročila jih dvojica drugovah, za skupštine mukom šutivša; nu gospodin starina naš ušutka i utaloži sva besjedami: bijaše vam se oglasiti prije objeda u skupštini! Tim se opet povratilo prijašje veselje i zadovoljstvo. I toga treba više putah u životu a prava života niti neima bez borbe, bez kreševa, bez protivnostih.

Viestnik.

Gg. pouzdanikom „Zadruge.“

Oslanjajući se na 35. točku pravilah učiteljske Zadruge pozivlju se ovim uljudno svi pouzdanci toga družtva, neka bi s redovitimi članovi svojih kotarah držali sastanke, na temelju kojih i po smislu spomenute točke pravionika i po smislu naputka za pouzdanike svoje izviešće i ine predloge podnieti imaju glavnoj skupštini, koja će se ove godine držati 19, rujna. — Ujedno se mole svi oni, koji srećakah družtvene loterije za razpočavanje imaju, da bi do konca kolovoza upravljajućemu odboru obznanili, koliko su srećakah već razprodali, da se po tom konačno odlučiti uzmogne, je li će se prigodom glavne skupštiue držati moći i izigravanje sgoditakah, ili će se pako odgoditi morati, dok se srećke bolje razprodaju, budući bi grieh bio, da se sabrana znatna množina upravo krasnih i skupocjenih sgoditakah raztepe bez dovoljna probitka za ustanovljenu dobrotvornu svrhu.

Upravlj. odbor učit. Zadruge.

Digitized by Google

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili poduzpiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

G. Švajcer 51 for. 72 nč., kao iznosak kazališnih predstavah u Jaski, g. Šloisnik kao utemeljitelj 25 for., gg. Popovič učit., Branković svaki po 1 for., Vlašić 50 nč, Pribišević, Plavšić, Sainović svaki po 30 nč. Očić Mio župnik i Lončarić u Kupčini svaki po 3 fr. g. Fr. Budicki župnik 2 for., gja pl. Kušević 1 for., g. I. K. 1 for.

U Zagrebu 30. kolovoza 1866.

Ante Irgulić.

Fridrih Adolf Diesterveg. † Prošle godine u listopadu javismo, kako je njemačko učiteljstvo odlikovalo slavnoga pedagoga i pisca Fridrika Adolfa Diestervega prigodom navršene mu 75. godine, nacrtav ujedno u kratko njegov životopis. Danas nam valja javiti žalostnu viest, da je taj slavni učitelj današnjega vieka dne 7. srpnja o. g. preminuo. Njim je izgubilo njem. školstvo najumnijega i najpostajanijega radnika, učiteljstvo svoga obrazovatelja a puk odvažnoga borioca za prosvjetu proti gadnomu natražnjačtvu. Njemu imade najviše zahvaliti Njemačka onaj golemi napredak u pučkom školstvu, kojim se pred svietom ponositi može.

Njemački narod priznao mu je zasluge još za života, izabrav ga više putah zastupnikom na pruski sabor; a sada po smrti njegovoj spominju gotovo sve njemačke novine neumrle njegove zasluge pa i mi dovršujemo svoju viest riečmi njekoga njem. lista koj no veli: Lahka ti zemljica slavni borioče, usjevi se tvoji već zelene i cvatu, a spomen ti je nezaboravna!

Natječaji.

Mjesto učitelj. i orgul. u Knegincu. Plača 315 for. vrt, 12 hv. drvah; do 15. rujna t. g. Molbenice prečastnomu g. Blažu Šveliću kanoniku u Varaždinu.

Mjesto za učitelja u Zajezdi, plata 315 fr. uživanje 1 i pol rali vrta i oranice, 12 hvati drvah, stan do 20. rujna Molbenice veleč. g. Tomi Capku, šk. nadz. kotara belečkoga u Orehovici.

Mjesto učitelja u Rečici, — pl. 315 fr. stan, 6 hvat. drvah, vrt, Molbenice veleč. g. Matiji Župčiću žup. i kot. nadz. — do 20, rujna o. g.

Izpražnjeno mjesto za užitelja na novopodignutoj učioni u Šišljaviću ko taru pokupskom, zasluga 315 fr. stan, vrt, 12 hvati drva Molcenica do 24. rujna t. g. veleč. g. Budickiju žup. i podjašprišt.

Za učitelja i orgulanta u Velikom Ravnu; Molbenice prečast. g. Šijanskomu kanoniku u Križevcih. —

Razpisuje se natječaj za izpražnjeno učiteljsko mjesto na njemačkoj občinskoj učioni u Stankovcu, satniji Stankovačkoj. grofa Jelačića prvoj banovačkoj regimenti. Plata: 210 for.; u ime pauš. 8 for. 40 nv: slobodan stan u školskoj sgradi, uživanje vrta u površini od 1 rali i 125 □°.

Molbenice šalju se do 16 Rujna t. g. slavnoj stankovačkoj satniji a mogu se do istog dana i osobno predati.

Listovnica.

S. M. B. u G. Dotičui g. nagnavši dječicu u školu, vršio je samo svoju dužnost; samo za taj čin opisivati ga, značilo hi vriedjati mu čast i sdušno službovanje. Netreba, da se tiska dopis.

Izpravak.

U br. 16 medju članovi „Zadruge“, plativšimi svoje prineske ima se čitati: Grahovac Mirko a ne: Franjo.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 18. U Zagrebu, 15. Rujna 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uporaba prirodninah.

Mâst = tustina = pretilina = tuk.

Što je masti u porabi, izuzmi za sada razna ulja, kao plodine bilinske, sva se nahodi u životinjah a zatvorena je u tanahnih kao kožnatih staničicah medju mesom i kožom i u mnogih ostalih šuplotinah tiela. Prema svojoj suvislosti i skupnosti dieli se mast uz običnu toplinu na čvrstu ili jedru i na tekuću, židku. Čvrsta mast dieli se opet u dvoje i to: na pravo jedru i puzlu.

Jedru mast zovemo lojem = talg n. p. loj ovčji, jareći, govedji itd., dobivamo pako s loja mast, ako se loj razkoše pak onda poznatim nam načinom dobro izcvari. Mast velriblja ili vrvanjina nahodi se u šupljini glave vrvnja = pottfisch, pomiešan s nješto masti tekuće; tako zvana mast ambra t. j. ambrovina nije ništa drugo, van izmet jetarnje boliesti istoga vrvnja.

Puzla ili mazljiva mast zove se pravo reći salo = fett; tako jest salo svinjsko, konjsko, gusje, zečje, vučje, medvedje i ono, priredjeno s kravljega, ovčjega mlieka, poznato imeni: skorup, maslac, maslo.

Mast, što je u običnoj toplini tekuća, — a s toga se takodjer tu i tamo zove ulje, — jest mast, dobivena s morskih ribah i sisavacah; tako zvana riblja mast poznata je svakomu; nu manje jetrača

Digitized by Google

= leberthran, koja, ako se sunčanom žegom iz sala izciedi, bude osladka, čista i žuta; ako li se pako u kotlovih izvari, nemilo udara, jest ogrka i čadjave boje, nemanje nahodi se mast u nogah volovskih, jarećih itd.

Svaka mast sastoji s tri latka; jedna jest tekuća, a zove se: uljevina = olein, dvie ostale kruće te poznate imeni: lojevina = stearin i palmitin.

U svakoj masti nahodi se njeka nakisla sastavina, zvana mastòkisac = fettsäure, a ovaj slučen jest opet sa indiferentnim latkom, tako zvanim: sladuljcem = oelsüss = glycerin. — U tekućoj masti imade više uljevine, a u krutoj više lojevine; pravo reći: u onoj više kiseline uljevite a u ovoj kiseline lojevite = oelsäure, talgsäure.

Prem da je ovdje besjeda o masti životinskoj, to ipak treba, da tom sgodom učitelj svrne okom i na druge, bilinske najme masti, što su u bitnosti sa životinskimi jedno te isto a zovu se imenom: ulje. Valja reći, da se ulje dobiva sa sjemenja raznih bilinah, s toga da imademo uljikovinu; da se pravi s repice, s lana, konoplje, s maka, palme, kokosa itd. Ove i ovim slične masti jesu neizhlapljive, za razliku od mnogih izhlapljivih i ponajviše milòdušnih. Simo spada u pravu smislu i vosak, jer je svojom spojivošću i vanjskimi vlastitostmi veoma sličan rečenim mastim.

Vosak se u malu nahodi na bilju i to kao tanahna povlaka lišća, mladih ogrančicah, voća, prašnikah itd.; u većem množtvu pako eno ga u ulištih za gradivo stanicam. Vosak je u običnoj toplini čvrst, krut ali nikada pravo krhak; tali se u toplini 48° R.

Mast je čovjeku velikom blagodati a pravo reći neobhodno potriebnim hranivom, jer u jelih pomiešan pruža tielu životinskomu mnogo topline, čemu dokaz imamo u narodah sjevernih, koji ne samo da osobito tučna jela jedu, već i piju ista riblja ulja a to jedino za to, da jim bude u onoj krutoj zimi što toplija krv.

Prema porabi možemo razdieliti mast ovako:

Hranimo se: maslinskim uljem, makovim, orahovim, lanenim, maslacem, maslom, slaninom itd.

Palivom su nam: repičino ulje, konopljeno, laneno, ribje, loj itd.

Za sopun rabimo: maslinsko ulje, repičino, konopljeno, palmovo, kokosovo, riblje i loj.

Digitized by Google

U like = flaštre miešamo: maslinsko ulje, svinjsku mast i ostalu.

Za razne pokosti = firniss uzimljemo laneno i orahovo ulje.

Mast se nerazpušća u vodi, prežegu i kiselinah; nu to biva, dodje li u žestu = aether, ali niti onda se neizhlapljuju. Jesu li odulje u višjoj toplini, to se ipak u njih tvori njeka izhlapljiva, veoma nemila i svakomu nam poznata kiselina, grenčac zvana, takovo pako maslo oli mast velimo da je grenko, žaltavo a nije za hranu, već ako se iznovice precvari, prekuha. Čini li se to, dobro je u posudu, u kojoj se pretaljiva, narezati više glavicah crvenca luka.

Svaka ipak mast imade osobitu si duhu, koju dobar i tanak nos mahom razazna; s toga upravo treba i to znati, da se i u najzdravijoj masti vazda nahodi opet osobita njeka kiselina, koju prozvaše: kiselinom maslačevom = buttersäure.

Sve masti hranive, pomiešaju li se u jelo, u njeku skuhu, zovu se onda začinom, začinbom; u koliko jih pako prigrizujemo uz suh hljebac, oli i umakamo hljebac u nje, onda su nam prikusom ili smôkom i to bielim. Škorup, slanina, u koje se uvukao i sir i maslac i maslo jesu smok. I za začin uživamo rieč smôk, jerbo se govori: „Težko kupusu, iz sela smôka čekajući.“ „Jaoh si ga kukuruznim žgancem, od cigana smôka čekajućim.“ „Bevanda (vino pomiešano vodom) ima vode, nu pulenta nejma smôka.“ — Takodjer govori se za: začini kupus, žgance itd. i ovako: osmoči kupus itd. Obadvoje vriedi, jerbo je narodno a u svakom sočan smisao za samu stvar.

Prema tomu posve je dobra rieč smočnica za špajzu; jer se u njoj raznovrstna smôka nahodi.

Prem, da njemačkomu fett odgovara ponajbolje hrvatsko: mâst; to se ipak rabi i: tustina. U tom smisliu rabi naš Katančić u sv. pismu staroga zakona u knjizi „levitika,“ poglavju III. 3. ovako: „i prikazati će od živine ... gospodinu salo, koje pokriva drob i štogod je tustine iz nutra = et quidquid pinguedinis est intrinsecus.“ Samo, što si nije svagdje dosljedan, jer mieša tuštinu u obće sa salom i sa lojem, a opet loj sa salom, kao vrstom masti oli tustine. Nutarnja tustina ili mast okolo bubregah, crievah; trbušina u volovah, kozah, ovacah, srnah, jelenah itd. zove se pravo loj; u krmčeta, konja, guske, race,

*

Digitized by Google

zeca, vuka, medjeda itd., košto rekoh, imenuje se njekom razlikom salom.

U obće, da su tust, tustina = mastan = mastnoća, dokazom jest to, što se razumieva ovim: tust vol, tusto prase, tust puran, tust čovjek to isto, što da rekosmo: jesu mastni, imaju u obće mnogo masti; a svi znademo, da se podvikuje iz svega glasa, kad je pečeno janje, jare prase: „vruće, tusto i debelo; koj božji hoće, nâ!“ I sama rieč debelo, odgovara onoj: tusto, mastno.

Pretilìna. I ovu rieč valja tom sgodom u školi barem s daleku proučiti. Korien joj je: ti; dakle: titi = toviti = tovunja t. j. ugojiti se, udebljati, tustim, tovnim biti. Konju, volu, kravi a i čovjeku i samoj zemlji velimo, da su prètili. S toga i pridjevi: prètio, pretljî = fett; s toga takodjer: „pretilio se, jadan, kan' da se u namastiru tovio.“ A i sam: tîl, zatiljak valjda znači samo utovljenu, debelu, mastnu šiju = krkić ili jàku. O svem tom treba, da učitelj razmišlja i mozga, hoće li se upoznati s tanahnošću jezika svojega.

Da tuk takodjer odgovara masti, pretilini, tustini, imamo malo baš dokazah u knjizi, nu u jeziku živu dovolje. Naš Daničić našao je i liepo zabilježio u svom rječniku ovu rieč a dokazao joj pravu porabu piscem: života sv. Save, Domentijanom najme, napisavšim: „boljezn s vnutrnimi prijet slezena jego, i ot vsakogo tuka vstegnu î.“ Medjutim i danas govorimo: tučna juha, tučno (ugojeno) diete, tučan odojak, tučna djetelina itd. u obće pako mladoj, dobro utovljenoj živini. Šta više, veli se djetetu, dobro ugojenu: „gledji, gledji mojega sinčića: sama ti ga je tûč!“

U ostalom od ziti, dolaze: zi-ja-ti, zi-eva-ti, zvati, zovnuti, zûk; zašto nebi od: ti-ti, toviti i tuk? A velimo ovako: ùtavo june, t. j. utovljeno, tučno; isto tako i: „doćerao na sajam same krave tijače i tovnjače.“

Od srdca si želim, da se članci: „Uporaba prirodninah“ što svjestnije uporabe u pučkoj školi.

Digitized by Google

Osobnost učiteljeva, njegovo nastojanje i djelovanje.

Napisao Mijat Stojanović.

Iz onoga, što smo već gore rekli ob odnošenju izmedju učitelja i puka, vidi se, da učitelj imade se upoznati i oprijateljiti sa onimi književnimi proizvodi, koji su ili neposredno potekli iz puka, ili potekli iz dušah, koje poznaju pučke osobnosti, pučke običaje, vjeru i jezik pučki, štimaju i ljube poznavši točno ono, čim se puk može oplemeniti, te zaoto uči se učitelj od puka, kako će s njim uspješno postupati. Učitelj neka nastoji upoznati se s pučkimi pjesmami, poslovicami, basnami, pričami, zagonetkami i pripoviedkami. To će ga usposobiti, da će moći silno promicati obću pučku prosvjetu.

Ako je ikako moguće, neka nastoji pučki učitelj osim svoga materinskoga jezika naučit se još koji strani jezik, koji mu se glede na službu i druge okolnosti svidi najpotrebitiji, a tako i koji klasički jezik, n. p. staroslavenski, grčki, latinski znati koristno je. Obično se veli, da tko se želi umiešati i esapiti medju učenim svietom, mora znati makar najmanje latinski i grčki. Koliko tko zna jezikah toliko valja ljudih! Nu najprije, što je nuždno, pak onda od odviška nikog nezaboli glava, osim ako pobiesni u odvišku.

XII.

Pučki učitelj poleg svoga zvanja dužan je obučavati sebi povjerenu mladež u poljodjelstvu, u voćarstvu, u odgojivanju svilacah, u pčelarstvu, a k tome je svemu potrebito učenje prirodne povjestnice. Nu to učenje nesmije udaljivati učitelja od njegove službe i od djece. Naravoslovje osobito je sposobno sačuvati učitelju duševnu svježost, koju mora imati naprama djeci, i prirodoslovje pruža mu skupa mnogo gradiva, čim može zadovoljit dječjoj ljubopitnosti, pak uči i u učionici i šećuć s učenici i obučava živahno, veselo, uspješno, crpeć iz neizcrpivoga izvora majke prirode. Osobito preporučuje se učitelju pučke učionice, dakle i nižje realke, da revnuje i djeluje ponajprije u pogledu naravoslovja u svojoj postojbini, te nastoji upoznati sebe i svoje učenike sa zem-

Digitized by Google

ljištem i proizvodi svoga mjesta, svoje okolice, svoga predjela, osobito s bilinami i živinami. Biljarstvo je predmet, koji se učitelju, toplo preporučuje, a sredstva se za ovo učenje dadu lahko nabaviti, laglje nego li spisi ob ostalih strukah prirodoslovja. Već je veliki dobitak, kad je učitelj u stanju nadjene biline opredieliti bez tudje pomoći, i ako nastoji upoznat se pomalo sa domaćom cvjetanom. U tu svrhu svakom toplo preporučujem Šulekovo »Biljarstvo«, iz koga će naučit se povjestnicu biljarstva, biljarenje o malom trošku, naučit se praviti biljnik, t. j. sustavnu sbirku usušena bilja (Herbarium), i to: umetanje bilja, premetanje čuvajuć od kvara, redanje bilja, razaznavanje po redu, po rodu, po vrsti i odlicih, razlaganje Linnéova sustava, i naći će biljarski ključ.

Pokušajmo, braćo učitelji! svaki u svojoj okolici potražiti sliedeće biline: I. razreda, jednoprašnjaci: Jagodnjak, vrkuta, kozlac, borić; II. razreda, dvopestićje: Konačac, golorep; III. razreda mnogopestićje: Žabokrečina. Dvoprašnjaci: vrkuta, jasen, ružmarin, milje, zimolez, komorika, jorgovan, medunika. Troprašnjaci: Sitina, šaš, sabljić, jelica, koštan, rosulja, kovilje, ječam, proso, sierak, zob, trska, vlasulja, pšenica, raž, ljulj, mišakinja, trator. Četveroprašnici: Češljuga, trputac, vladisavka, broć, pasjak, drien, kiselić, briest, česmina. Petoprašnjaci: Priputnica, loboda, rogač, biserka, gavez, slak, divizma, paskvica, ljubica, bršljan, klokoč, devesilj, kopar, pastrnjak, trubeljika, peršin, mrkva, lan, rosika. Šesto prašnjaci: Podrimak, luk, zumbul, gjurgjica, lala, idjirot, štavalj, čemerika, netresak, zabočun. Sedmoprašnjaci: Zmijinac, sazulja, koljenika. Osmoprašnjaci: Vries, vrbovka, dragoljub, rutvica, javor, krstac. Devetoprašnjaci: Lovor, borovica, metljika, sapunika, katanac, kukolj, žednjak. Dvanaesto prašnjaci: Kopitnjak, netresak. Dvadeseto prašnjaci: Šipak, breskva, šljiva, glog, lokvanj, brek, tunja, kruška, mušmula, ruža, mak, lipa, božur, kukuriek, dušica, ivulja, čubar, konopljika, gorušica, šeboj, kupus, zanoviet, grah, lećak, vodopija, mliečak, čičak, osjak, šafranjika, pelen, vratič, kunica, zviezdan, oman, kadifica, suncokret, različje, rogoz, breza, kukuruz, kopriva, joha, dud, dikica, bukva, kesten, lieska, grab, hrast, orah, bor, dinja, bundeva, vrba, imela, tisa, hmelj, todola, štir, ruj poprat, vrganj, guba, zec, pliesan, sniet.

Digitized by Google

Toga svega ima svuda po našoj domovini. To može svaki naš učitelj skupiti u svoj mali herbarium.

Za unaprediti dalnje svoje naobraženje neka nastoji učitelj upoznat se takodjer sa zakonitimi propisi i naredbami. Poznajuć svoje dužnosti i svoja prava točno i podpuno, stoji čovjek na čvrstom temelju i neboji se nikoga do boga.

Kratki sadržaji štivah i stvarno razjasnjenje obzirom na seljačko gospodarstvo.

(Na temelju prirodopisnih štivah II. odsjeka, II. slovn. Čitanke.)

II. O životinji.

Štivo 80.

Ovo štivo slovi o *pužu*, imenom balavcu ili *prpolju*, koj neima kućice ili pužnice, i o takovu, koji na ledjih nosi svoju kućicu. Puževi imaju bielu, mrzlu krv, mekano, slinasto tielo, bez noguh i krilah, kostih i dlakah, i spadaju u red crvih i ljušturah. Ljušturami zovemo sve one puževe, kojih je tielo ljuskami, korami ili zaklopci pokrito, kao n. pr. male i velike školjke, jantare itd. — Mnogo puževah živi na kopnu, ali jih je još mnogo više u vodah i u moru. Njekoji izmedju njih su jestivi, i upravo najmiliji sladkiš velikoj gospodi, pa se s toga i skupo plaćaju, kao što su n. pr. oštrige, kopitnjaci, prilipci itd., a ostali opet služe za hranu drugoj životinji. Puževi nekote živih mladih, nego nesu jaja, a iz njih se izlegu mladi, koji posvema naliče starim. Iz njekojih školjkah vadi se biser, koj se upotrebljava za dragocieni ures; a s ljusakah, korah i ljupinah žeže se najbolje vapno.

81.

Ovo štivo sbori o *pauku*. U prvoj postojki ovoga štiva kaže se, kako i zašto pauk svoju mrežu (paučinu) prede. Drugom postojkom preporučuje se, osobito djevojčicam, da čiste i izmiću paučinu po sobah, stienah i prozorih, premda pauci nisu baš otrovni, niti nam mogu što naškoditi, i premda iztriebljuju toli nepriličnе mušice i kukce. Trećom postojkom razlaže se napokon, kako pauk

Digitized by Google

svaku promjenu u zraku osjeća, i kako po njem saznati možemo, kakovo će vrieme nastupiti. — Pauk je obla zadka, ima po 8 očijih i spada u red zareznikah. Zareznici imenujemo svu onu životinju, kojoj je tielo kao presječeno, te na dvoje ol' na troje razdieljeno; koja imade mjesto krvi njeki bieli, mrzli sok, a na glavi ćutljive rožčiće i po šest i više raznoličnih uvinutih noguh. Pauci legu jajca, hrane se mušicami i kukci, a ptice opet pauci i inimi zareznici.

82.

Ovim štivom opisuju se *bube* ili zareznici, to jest ustroj njihova tiela, postanak, usavršivanje i razplodjivanje njihovo, a napokon i njeka osobita korist, koju nam bube donašaju, ako prem su u obće kao najškodljivija, najpakostnija i najnepriličnija životinja dobro poznate. Najkoristnija imedju svih bubah jest *svilac*, t. j. ona buba, od koje se dobiva svilena predja. Svilacah imade više vrstih, najme: svilac dudov (murvin), pajasenov, hrastov itd., tako nazvani s toga, što se lisćem tog drveća hrane. Svilci (metuljci) ženski snesu svaki po 3—500 jajacah, iz kojih se mjeseca Svibnja pomoćju primjerne topline izlegu crvići (gusjenice). Izležene gusjenice rastu vrlo brzo, s toga trebaju za hranu mnogo izrezana lisća. One imaju svoje četiri dobe, u kojih se svlače; osobito pako ljube čistoću. Za 5—6 danah prebole prvu dobu i svuku se. Toliko po prilici danah rabe za svlačenje svake pojedine dobe. Napokon se 6. ili 7. dan iza 4 dobe zapredu. U tih zapredcih (galetah) — osim onih, što se za sjeme ostave — koji se za svilu upotrebiti žele, imadu se metulji parom umoriti, a zatim se može sa galetah (čahuricah) svila odmotavati, presti i za razne rukotvorine upotrebljavati. (Dalje će sliedit.)

Molitva, prijateljica u napasti.*)

Siromašan putnik Marko prispije u kasno doba noći sa daleka puta u kolibicu siromašnomu rataru Martinu, kamo ga dovabi malena svjetiljka.

*) Gosp. Janko Tomić, učitelj gl. učione u Karlovcu priredio je prvi svezak ćudoredno-zabavnih pripoviedakah za mladež. Spisu je naslov: „Zornica.“ Svezak imati će 4 arka a svakomu bude ciena 30 novč. Ovu pripoviest

Digitized by Google

Da se malko odmori i odpočine, zamoli Martina, da mu dopusti prenoćiti.

Putnik leže namah spati, i prem da mu je postelj tvrda bila, sladje i tvrdje spavaše, nego ikada prije u mekanoj postelji.

Martin i žena mu Slava nisu mogli spati, jer jih je velika nuždа tištila, te jih svakojake misli obhadjahu, kako bi si pomogli. Martin zadubljen u ogromne misli sjedjaše na klupi. Na jedanput skoči kao da se je kakvoj neobičnoj osnovi domislio pa rekne tiho: „Ženo! razbijali si mi glavu koliko drago, da si olahkotimo nevolju, nepreostaje nam drugo, nego da si pomognemo, kako možemo. Nisi li opazila onu kesu novacah, što ju donesao sa sobom ovaj putnik? Mene je odmah njekako očarala i čitavi večer o njoj mislim, nju moramo svakako — —“

Na muževe rieči zgrozi se žena; srhi ju prodju po svem tielu. Navraćala je sad simo sad tamo, da si muža odvrne (odvrati) od ove grozne misli. Govorila mu je o dobroti božjoj, koja nikada čovjeka za uviek nezapušća; pa gdje skrajna nevolja zaprieti, ni tamo neuzkraćuje pomoći. Predočila mu je veliku kaznu, koja čeka njega i još veći zazor i sramotu, koju bi si tim nanesao porodici.

Radje od glada umrieti — produži žena — nego da si pomognemo ovakovim griehom, koj u nebo za osvetom vapi. Ali sve ovo nije moglo odvrnuti Martina od namjere; kano lud rine ženu od sebe, tvrdo odlučivši ubiti usnuloga putnika. Žena ga je u prvi mah suzdržala i sklopljenima rukama molila, da se kani te nakane: „Radje mene pogubi, reče ona, nego da ozlediš ovoga siromaka. Ja ću viknuti, probudit diete, da te sklopljenima rukama moli.“

Muž se otme ženi iz naručaja, a ona kano onesviešćena pada na tla, brizne u plač i počne moliti. Martin prolazeć kraj spavajućega djeteta, svrne nanj oči, ali jih namah odvrati od njega i već se je hvatao ključa, kad je diete počelo u snu ovako molitii:

„Otče naš, koj jesi,
Gore na nebesi'.“

---

obielodanismo kao za ugled, a sudeć s nje, možemo smjelo izreći, da nam ove ruke pripoviedke dobre dojdu. U ostalom valja nastajati, da nam u obće u sličnih pripoviestih žene predstavljaju najplemenitije čine više, nego li muži, jerbo se hoće, da i one već jedared zauzmu dostojno si i zasluženo mjesto.

Digitized by Google

Na to se otac okrene i stane, a diete nastavi molitvu:

„Nek se svuda poje
Sveto ime Tvoje!
Carstvo Tvoje uvedi,
I nek nebom redi
I na zemlji dolje
Milost Tvoje volje.“

Otac spusti mač iz ruke i obori oči na zemlju. A diete produži:

„Daj nam koli treba,
Svakdanjega hljeba.
Kô što mi za druge,
Prosti nama duge!“

Otac metne ruke na prsi.
Diete opet:

„Nedaj nama sviesti
U napast uvesti;
Nego utrni plamen
Griešnih mislih.“

Na to ga suze poliju i reče: „Amen!“

Nedužno diete sanjalo i dalje, a u kolibici vladala je grobna tišina. „Bog sám govorio je na usta djetetu,“ reče iza male stanke otac: „neću da griešim, već ću i nadalje nositi križ i u ovom angjelu čuvaru neka mi bude utjeha!“ I još u onoj istoj uri zagovori se, da će od sele svaku napastnu misao odbjegavati i tažiti.

U jutro probudio se putnik, zahvali se na konaku, vrže punu kesu na stol i reče: Mili dobročinitelji, kako vidim, vi ste u velikoj biedi, a mene je gospodin Bog obilno nadario i više mi dao, nego trebam za kratke dane svoga života, zato primite ovaj dar, pa si pomozite i olahkotite svoju biedu.

Ja ću si kupiti ovdje na blizu kuću i proživiti mirno život u vašem družtvu, netrebam ništa nego vjernoga slugu, komu bi sve mogao povjeriti. Vam stoji na volju primiti ovu ponudu. Živit ćete uz mene bez brige i nevolje.“

Njih obodvoje muž i žena plačuć kleknu pred dobročinitelja i uzkliknu, da su presretni, što su u njega našli tako nenadanu pomoć. Medjutim probudi se diete i pogledav oko sebe, prekrsti se i poče običnu molitvicu: „Prva moja misao, hvala, čast i slava tebi Bože otče, sinu i duše sveti!“

Digitized by Google

Dopisi.

Iz kotara koprivničkoga. Putem, što ga uzeh ne davno iz Varaždina u doljnju Podravinu, dobra me ukobila kôb, jer stigoh k staromu si prijatelju i brajanu, župniku V. bukovačkomu upravo u dan, odlučen za ispite ondešnje pučke učione. — Žalim, što sam malo prikasnio, te nemogah stići u horu na M. Bukovac, da prisustvujem ispitu tamošnje mnogobrojne djece, sakupljene u novu učionu, zimus otvorene; nu zato tim mi se većma okriepile srdce, što ugrabih sgodnu priliku u V. Bukovac, da čujem i vidim, što i kako je s djevojačkom učionom, uvedenom ovdje groficom Dražkovićkom i prošle jeseni povjerenom sestram milosrdnim iz Zagreba.

Po duši velim, da je povoljan uspjeh ispita mnoge tamo obilnim brojem sabrane gostove milo zatekao; jer djeca odgovarahu u istinu u stvarnoj obuci i jezikoslovnoj struci tako dobro, da se dotičnim učiteljicam svakako mora priznati osobito njihovo revnovanje i požrtvovanje Ali nitko izmedju nazočnih gostovah nemogaše sladje radosti osjećati, štono ju je sama presvietla grofica, s koje suzom urošena lica svatka pojmiti mogaše: koli joj godi duši, gdjeno vidi, da joj sjeme, što ga baci na bujno tlo naroda si, radja obilatim plodom

I zaista, milina ti bijaše slušati dječicu, kako smjelo, kako otvoreno al čedno razlažu pitanja iz vjeronauka, jezika, zemljopisa i računstva; a kad stadoše dječinjom prijaznosti pripoviedati crtice iz bibličke poviesti, pak jošte sgode i nesgode Hrvatah od njihova amo došašća do novije doba; kojom najme ljubavlju prionuše uz kršćanstvo, a nakon Metodovih vremenah uz narodan si jezik u crkvi; kakove si lovor-vience pribaviše na bojnom polju, imenito na Grobniku i kod Sigeta; kojom se žilavašću držaše svoje neodvisnosti prigodom sklopljena ugovora s Ugarskom i sada vladajućom kućom: sve to dokazuje, da se mladež liepo razvija u kršćanskom i narodnom duhu. Izpit se završio milozvučnim pjevanjem narodnih i crkvenih pjesamah a s ručnoga djela vidjelo se, da dječica u istinu neumorno rade te da ju prate u svem vješte i neumorene ručice.

Jer neimamo do sada jošte utemeljenih pučkih ženskih učionah, osim tu i tamo kano da je kapljica u morju, a vidimo, da nam sestre milosrdnice sada već u istinu obučavaju žensku omladinu čistim nabožnim i narodnim duhom: to jim iz dna srdca zahvaljujem, što se u oskudici občinskih ženskih učionah žrtvuju našemu narodnomu unapredjenju a ujedno molim, da nam u Zagrebu uznastoje stvarati što više čestitih, umnih i čisto rodoljubivih učiteljicah, koje one jedino za sada u miloj nam domovim uzgajaju.

Digitized by Google

Po objedu nastavi se ispit u dječačkoj učioni; nu ja moradoh svojim putem dalje, ostaviv sa zadovoljstvom i prijatelja si i učionu i krasnu okolicu bukovačku. I bog s Vami!

☐ Iz Jezera. Dne 30. Kolovoza t. g. držana je ovogodišnja učiteljska skupština kotara tuheljskog u sgradi klanjačke učione, pod predsjedničtvom vrloga domoljuba i podupiratelja školarstva veleč. gosp. Ferdinanda Krajačića, podarcidjakona i kot. učinah nadzornika. U toj skupštini bijaše prisutnih 12 članovah; medju kojimi rečeni gosp. predsjednik, dva ravnatelja učionah, dva katekete, učitelji, podučitelji, mjestna učiteljica i bilježnik. Okolo 9 satah u jutro započe pjevana sv. misa sa „Dojdi duše“, koju veleč. gosp. Ferdinand Krajačić u crkvi o Franciškanah svečano obavi. Poslje dovršene službe božje krenuše članovi kao i učenici mužke učione u učionu, gdje se po običaju ponajprije praktičko predavanje njekojih školskih predmetah preduze, nakon čega bijahu odpušteni učenici kući. Zatim se preduze riešenje i razglabanje pitanjah po preč. nadb. duh. stolu zadanih. Povede g. predsjednik govor o napredovanju jur ustrojene kotarske knjižnice, u koju svrhu kao prošaste godine tako i ljetos pruži 5 stot.; nadalje zapita: kako napreduje pčelarstvo, voćarstvo, gojenje svilacah, nemanje postupanje i napredak sa pajasenom. Glede jednoličnosti molitvenikah bude zaključeno, da si svaki učitelj za svoju mladež nabavi one Jaisom izdane i takove što većma razprostrani, tim bolje što u podobrom vezu komad samo 20 novč. stoji. Na pitanje gosp. predsjednikom predloženo: ima li koji od gg. učiteljah još što predložiti? Nitko se nejavi. Tako preporučiv svu revnost učiteljem nad povjerenom si mladežju, sjednicu zaključi odpjevanom carevkom i „Tebe Boga hvalimo.“

Iz kotara krapinskoga 27. Kolovoza. — Već je više godinah izteklo, što u tom kotaru službujem, pa nisam nigdje naišao u našem glasilu, gdje bi tko bio išta napisao o sastancih učiteljskih toga kotara, koje punim pravom medju prva sriedstva odgojivanja mladeži i naobraženja učiteljah uvrstiti možemo, premda se redovito svake godine drže. S toga, budući da sam te godine zapisnik bilježio, naumih čitateljstvu, ob ovogodišnjem sastanku nješto javiti. Veleč. gosp. Kirhlechner podjašprišt, kao nadziratelj toga škol. kotara, razposlatom okružnicom pozva svu gg. katekete, učitelje i učiteljice svoga kotara, da se na gori pomenuti dan u 9 satih u jutro u učionu radobojsku stave. Premda je ove godine većom stranom nepovoljno vrieme; a uz to kotar razgranjen, mjesta odaljena i putovi loši, osobito pako onaj, što vodi u Radoboj je takav, da se onakovimi prepregami, kako što jih mi dobivamo, kroz ona brda jedva čovjek dovući može, to se je ipak učiteljstvo toga kotara u podpunom broju, dakako malo kašnje sakupilo u

Digitized by Google

prenavedenu zgradu, iz koje uputiše se svi u župnu crkvu, gdje poslje službe božje i saziva duha sv. kojoj prisustvovaše školska mladež pjevajuć u troglasu veoma skladno, krenu sabrani u zgradu učione. Zatim otvori sjednicu vel. gosp. predsjednik govorom, u kom upisuje svrhu sastanka veleć, da je to učinjeno za medjusobno poučavanje, priobćujuć si medjusobne idee, promatranja i izkustva i da se sporazumiemo glede riešenja sredstvah i zadaćah našega liepoga nu težkoga zvanja; dapače to je zato, da razpitujemo i promotrimo napredak, što ga svaki od nas napose u odgojivanju i obučavanju mladeži — od posljednjega našega sastanka učinio. Poslje preduze učitelj Pavao Florian slovničko razglabanje i napametno računstvo u III. razredu, i obavi na podpuno zadovoljstvo.

Nakon kako bi po više učiteljah izradci pročitani i svestrano ustmeno u pretres uzeti bili, povede se govor glede steno — početnih pločah, koje, čim su početnice na pisočitajući način priredjene, neodgovaraju svrsi. S toga skupština mnije, da bi i to djelo, jedan od naših pedagogičkih vještakah na se preuzeo, te ove ploće na pisočitajući način priredio i pismena polag početnice složio.*) Napokon preporuči gosp. predsjednik uzajamnu ljubav, uztrajno vježbanje i rád, te u 2 sata zaključi sjednicu; a velč. gosp. Slavoljub Fink, koj je već od davnine poznat kao osobiti prijatelj školarstva i pučkog učiteljstva, neuzkrati takodjer učiteljskom osoblju toga kotara kod svoga stole mjesto, te mu je bilo čitat s lica, premda je takodjer sam izjavio zadovoljstvo i veselje, da se nalazi medju suradnici svojih jedinih bogoštovnih i narodnih idejah i težnjah.

Dopis iz pod Kalnika. Mili Napredku! Rad sam Te u kratko izviestiti ob izpitih u ovoj okolici, da se sazna, kako nam ovdje pučko školarstvo napreduje i u koliko opeta nazaduje. Kao svagdje, tako i ovdje imade dobra i zla; nu tom jedinom opaz-

*) U koliko se osvjedočismo, uvjereni smo podpunoma, da tako zvane: stieno-početne ploče, kako li jih sve nezovu, nijesu upravo u obće za ništa. Jer, gdjegodj bijasmo u učioni, s kojim se godj učiteljem razgovarasmo, svaki bez iznimke otvoreno veli: pomozi mi bog, ja jih nerabim! Pravi učitelj naprotiv začinje i završuje piso-čitanje na pravoj drvenoj ploči žesom u ruci, rabeć kad je hora početnicu. Što napiše na tablu, to mu dječica pačinjaju na svojih pločicah, to isto traže u početnicah a bez truda tako koncem prvoga polugodišta sva razumljivo i čitaju i pišu. Mi bi smo rekli: gdje se te karte nahode, neka se doderu, a gdje jih neima, netreba da se uzalud nabavljaju. (Uredničtvo.)

Digitized by Google

kom, da bi se ovdje nepotriebnu zlu lasno doskočilo i to bez najmanjega truda; dočim je to drugdje inače. Da neokolišem, prelazim na samu stvar. Dne 30. pr. mj. bijaše izpit na Kalniku. Ob ovom izpitu nemogu mnogo govoriti, buduć je tek početkom prošle školske godine otvorena, te nije nego samo prvi razred; ali opaziti ipak moram, da je taj razred, na koliko na njega spada, zadaći svojoj podpuno odgovorio. Dana pako 31. pr. m. uputismo se do sv. Petra. Došavši tamo, podjosmo u hram božji, da se pomolimo višnjemu Stvorcu i dar duha sv. zazovemo; zatim se uputismo u učionu. Bila nas liepa kita, do 30 gostah. Izpit počè s III. razredom i to čitanjem i stvarnim razglabanjem. Milina bijaše čuti, kako su dječica krasno čitala i ono tumačila, što su čitala; osobito mogu naglasiti slovnicu, kako su djeca okretno tumačila vrsti stavakah i sama na pamet primjere stavljala, zatim tumačila značenje glagoljah i vremenah, pridavnikah i zaimenah; riečju cielu slovnicu i to sasvim sigurno. Poviestnicu narodnu liepo su djeca pripoviedala; nu samo prva dva odsjeka, buduć je dva mjeseca dobrac vladao, te nije mogao učitelj više ni preduzeti. U obće izpit je na najveće zadovoljstvo izpao tako, da je presvietla gospodja baronica Ožegovićka prinukana bila — izvaditi 5 for. u samih starih srebrenih cvancigah (dvadeseticah) i pol akova vina djeci na veselje dala. Slava joj! Ugledale se i druge visoke gospodje u njezin plemeniti primjer. Novčanih nagradah bijaše do 25 for. u srebru osim knjigah i za djevojčice raznih privezačah. Prva hvala ide našemu neumornomu kot. sudcu Martinu Ožegoviću, koj iz svih silah nastoji o boljku pučke škole. Izpit se zaključi deklamacijom dvojice učenikah, od kojih je jedan krasnoslovio »Molitva domorodca« a drugi »Jugoslavski Guslar« vrlo vješto; isto tako su liepo dječica pjevala razne domorodne i crkvene pjesme. Veselim licem ostavismo učionu. Isti dan poslje objeda uputismo se u Miholec.

Al kad tamo čuda golemoga! Što smo ondje vidjeli vrlo dobra, to ovdje izvrstna zla. Učenici trećega razreda — nota bene — bilo jih puna trojica — bijahu na ćudo svih slušateljah izpitavani katekizam! — — I. razreda, pa ni na jedno pitanje neodgovoriše. Čitali su gorje, nego u sv. Petru ili na Kalniku učenici I. razreda; iz računice nisu znali 10×10 koliko je? Čujte još ćuda! Gospodin mjestni župnik poče braniti diete, kad mu je rekao preč. nazornik, da ustane, veleći, da laglje čita sjedeć — Risum teneatis amici! Još nješto, kad je jedan od gospode ponudio srebreni stotinjak onomu učeniku, koj bi najbolje slovnicu znao, te ga pruži vel. gosp. župniku, a ovaj bjež od njega, veleći: gospodine, nedelajte iz nas norca! A moj učitelj kao niemi stup stajaše cielo vrieme nepomično. Žalostno je, kad se još ovakav uči-

Digitized by Google

telj krije, koj bi morao stante pede odpušten biti, a buduć mu župnik prijateljem, s toga je i životario ovako dugo; nego kako se izjavi preč. g. kot. nadzornik i pogl. g. kot. sudac, da mu je posljednji izpit. Dao bi Bog, da se jednom nevaljalih i preživjelih učiteljah riešimo. Dixi et salvavi animam meam!*) P. V.

*) Da baš trećoškolci niti nepisnuše, težko nam je vjerovati, kano ni to, da rečeni gospodin učitelj baš ništa cielom godinom neučaše. Bilo je valjda odviše, njemu možda nepoznatih gostovalı, pa se, jadan, uzbunio. Treba, da se štedimo. (Ured.)

Viestnik.

Uzvišena kr. dvorska hrv.-slav. kancelarija potvrdila je odpisom svojim od 31. Srpnja t. g. učinjen uzoritim g. stožernikom i nadbiskupom zagrebačkim po pripadajućem mu pravu izbor bivšega katekete zagrebačkih glavnih učionah, svećenika Šimuna Balenovića, za učitelja nauke vjere, didaktike i pedagogike na kralj. učiteljištu u Zagrebu.

Dao bog, učiteljevao kao takov svjestno, košto je i do sada, što više godinah!

Lutrija učiteljske „Zadruge“.

Pošto su zadnja 2—3 mjeseca vrlo neprijazna bila takovim podhvatom, kao što je lutrija na korist učiteljske „Zadruge“, to je upravljajući odbor u porazumljenju s gospojinskim, odgodio ovu lutriju na 8. Studenoga o. g. čvrsto se nadajuć, da će plemenite domorodke kao i domoljubi naši isti podhvat što revnije podupirati.

U Zagrebu 6. Rujna 1866.

U ime upravljajućega odbora učit. „Zadruge“
Vjenceslav Mařik,
tajnik „Zadruge“.

Njeko ravnateljstvo iz istočnoga Haliča obratilo se je iskrenim dopisom na upravljajući odbor učiteljske „Zadruge“ moleć ga, da bi mu izvoljeo poslati pravila naše „Zadruge“, da jih razvidi i prouči a prema njim da pokuša, nebi li se i tamo liepom slogom uzmogla pootrti koja suzica siroticam učiteljskim.

Vidite, mila braćo! i braća nam Haličani uvidjaju i shvaćaju preveliku korist naše, u dobru zametu nahodeće se „Zadruge“; ali — šta da reknemo!? u nas samih, stvorivših liepo to kolo, neima jošte dovoljne odluke za svetu nam stvar. U kolo nas, osobito pako vas braće iz Slavonije! Vas je malo oli ništa medju nami, kao da jošte neshvaćate, da smo jedno u jednoj nam miloj domovini. U kolo što prije, jer nas srećica svakojako grije!

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Novak Franjo, kao ut. 20 st., trgovište Sisek, kao ut. 10 st., Zorac grad. sudac, kao ut. 10 st., Končan Stjepan, Sušnik Ivan, Vanjek Josip, Tunković Jo-

Digitized by Google

sip, Klobučar Josip, Černe Jakov, svaki po 1 st. 50 nv. za II. poletje, Šargert Stjepan 3 st.

U Zagrebu dne 12. Rujna 1866. Ant. Irgulić.

Književnost.

Upravo sada dotiska se svežčić I. knjige pod naslovom: „Sustavna obuka u slogu.“ Polag Bibe i na temelju hrvatskih čitankah sastavio Franjo Štěpánek, narodni učitelj. U Zagrebu tiskom Dragutina Albrechta. O samom djelu kašnje, dok ga pročitamo. Ciena 20 novč.

Natječaji.

Izpražnjeno učiteljsko mjesto na gl. učionah u Zagrebu. Plaća: 500 for. s pravom na pomaknuće u viši plaćevni red od 600 for. i desetgodišnji dodatak od 100 for. po dovršenu 10- i odnosno 20godišnjem službovanju.

Molbenice, upravljene na Visoko kr. namj. Vieće, šalju se preko svoga neposrednoga poglavarstva školsk. nadzorniku kotara Zagrebačkoga do konca Rujna t. g.

Izpražnjeno učiteljsko mjesto na gl. učioni u Varaždinu. Plata: 472 stot. 50 nov. s godišnjom nagradom od 127 stot. 50 nov.; dakle svega 600 stot. Molbenice, upravljene na Visoko kralj. hrv.-slav. namjestničko vieće šalju s školskomu nadziratelju kotara varaždinskoga i kanoniku preč. gospod. Blažu Šveliću do 6. Listopada t. g.

Mjesto učiteljice na novo otvorenoj djevoj. učioni na Trsatu. Plaća: 315 for., bezplatan stan, paušal, što će se opredieliti njezinim naimenovanjem. Molbenice glase na občinu trsaćku a šalju se neposredno prečastnomu senjsko-modruškomu duh. stolu u Senj do konca t. mj.

Mjesto učitelja na područnoj učioni župe V. bukovačke u sv. Petru. Plaća: 210 for., 50 vaganah žitka, 12 hv. drvah, 10 for. za čišćenje učione, stan, 1½ rali vrta. Molbenice: Veleč. g. Pavlu Dragancu, kot. šk. nadziratelju u Kuzmincu do 30. Rujna t. g. Pošta: Ludbreg.

Mjesto učitelja na područnoj učioni župe Vel. bukovačke u Malom Bukovcu. Plaća: 315 for., 30 for. za drva, 10 for. za čišćenje učione, stan s primjernim vrtom. Molbenice: Veleč. g. Pavlu Dragancu, kot. šk. nadziratelju u Kuzmincu do 30. Rujna t. g. Pošta: Ludbreg.

Mjesto učitelja u Lokvah, kotaru delničkom. Plaća: 315 for., za drva 80 for., za orguljanje o blagdanih 25 for., za svaku pjevanu misu 30 novč., udoban stan i vrt. Molbenice, upravljene na občinu lokvansku, šalju se na preč. zač. kanonika, podjašpršta i župnika g. Josipa Mrzljaka u Lokve do 30. Rujna t. g.

Mjesto učiteljsko u Konobi. Plaća: 315 for., 8 hv. drvah, bezplatan stan i uživanje malena vrta. Molbenice šalju se velečastnomu g. Ulriku Kirchlechneru, podjašpršću i župniku u Priegradi do 1. Listopada t. g.

Učiteljsko i orguljaško mjesto u Krapinskih Toplicah. Plaća: 315 for., 12 hv. drvah, bezplatan stan i ostale obične štolarske pristojbe. Molbenice šalju se velečastnomu g. Ulriku Kirchlechneru, podjašpršću i župniku u Priegradi do 1. Listopada t. g.

Učiteljsko mjesto u Ivancu. Plaća: 315 for., bezplatan stan, uživanje 2 rali oranice, 1 ral vrta i sjenokošice, 60 for. u ime drvarine. Molbenice valja poslati velečastnomu g. Stjepanu Vukoviću, podjašpršću i župniku u Ivancu do 1. Listopada t. g.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 19. U Zagrebu, 1. Listopada 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Râd i zdravlje.

Svatko, koji želi da bude zdrav, ima raditi, to jest: svojimi umnimi moćmi i tjelesnimi silami prema prirodjenim si sposobnostim i vještinam na korist obitelji, družtva, domovine i svega kolikoga čovječanstva djelovati. Svaka danguba škodi i tielu i duši te muti sklad nutrnjega i izvanjega života. Priroda prisiljava sve svoje stvorove, da posluju u naznačene jim i razložene svrhe; najsićušnija biljka, najmanja životinjica djeluje i radi za bivstvo i rod svoj pak takodjer za obćenite svrhe cjelovita stvorstva. Svakomu ustrojnomu stvoru dade priroda osobita uda, da njimi radi; nečini li toga, samomu sebi si hudi, što će zakržljati. Čovjekom isti zakon vlada a upravo umu njegovomu odredjen je višji, plemenitiji zadatak, najme da se domisli uzroku svoje radinosti te da na to slobodnom voljom rabi svoje sile. On radi da si osjegura i kriepi vlastiti život, da unapriedi boljak porodice i otačbine si, da steče znanje i širi nazore ob istini ter stvarnim ili umnim činom zadovoljava potrebam čovječanstva i zahtievom obrazovanja glede samoga sebe i iskrnjih svojih. Râd, kao životna obava, isto tako je nuždan za zdravlje kao što jelo i pilo, disanje i probava. Nitko nego onaj, koji radi zaslužuje da živi. Bezposličar, kojega trapi dosada i čama, nemože izbjeći šupljoj ćutnji ništavosti i ugušiti zazornu sviest nevaljanosti svoje pak boluje na duši i tielu; prem se sâm hvali, da je sasvim zadovoljan, da

Digitized by Google

srećno i zdravo živi, ipak mu možeš razabrati s potezah lica, da se je zasitio života, da je mlèdan i mlitav i da zazire od sama sebe i svieta. Doskora će propasti na tielu i duši ili će ga crv nutrnje praznoće i bezumja nagnati, da se sam usmrti.

Danguba neubija samo sve tjelesne moći i duševne vrline, što jih zapušća neradnjom, već udara, jer je nagon za radinošću isto tako neutamaniv kao što mezganje u bilju, stranputicom, pobudjuje strasti, vodi do opačinah, pohlepah pače zločinah; dosjeti se putenosti te troši i slabi tielo i zabušuje razbor do klienitavosti, gluposti i mahnitosti. Tà i najugodniji bezposličar dobromu družtvu ogadi, s toga je naposlied prisiljen, da obći samo sa sebi sličnimi bitangami. Tjelesnu i duševnu obustavu takovoga jadnjaka još podpomaže stavni gubitak izvanje dobrobiti. Bio i bogatašem, opet će osiromašiti ili mu novci neće više pružati slasti i dragosti, što za nje ni otupljen mu duh ni onemoglo tielo nehaje. Ovo prouzrokuju strasti i pomame koji zaokupiše mjesto rada. Iz svakdanjega izkustva razpoznasmo ćudoredan zakon, koji nam odrješito u sto i sto primjerah dokazuje, da svako od sreće i slučaja darovano bogatstvo, što se bez radnje troši, propada i da je na njem, makar i dotekao za dva čovječanska vieka, ipak pritisnuta kletva nezasluženа užitka a konačno da se imutak uviek opet vraća u ruke radinih ljudih.

Medju bezposlicami i lienštinami imućnih staležah najviše imade nemoćnikah i bolestnikah, koji si, na tielu i duši oslabljeni i dangubom zabludivši, griehove proti naravi i razumu počinjene u tjelesnih i duševnih mukah okajaju.

Čovjek valja da radi poput marljive pčele, koja nebi bila kadra da živi, da nesgotavlja med i gradi svoje pravilne stanice. Promatrajte bezposličara, kad se hinjenom radošću nepretvara, kako mu uvehlo lice i cielo bolno biće izražava da mu je dodijao život; zaviri de u bolnice, ubožišta i ludnice, pak se osvjedočiš očevidom, da šalje onamo najvećma danguba nemoćnike svoje; upoznaj se za životom samokrvnikah, a vidjeti ćeš, da vrlo mnogo od njih uzgojila bezposlica.

Râd jedino tada u istinu prija zdravlju, kad je redovit, kad ga vršimo samo u stanovito vrieme i primjerenim naporom silah. Pravilan râd pruža zvanje, što si ga svatko mora birati, izpitavši triezno i dostatno sastav tjelesnih silah i duševnih si sposobnostih, a nipošto

Digitized by Google

nerazsudno, nesmotreno ili prisiljeno. Svako je zvanje lasno, prema kojemu su tielo i vrstnoće; nù mnogi stradaju od strukovna posla, što si neizabrahu stališ odgovarajući njihovom svojstvom. Râd ima biti udešen osobito po urah obzirom na obrok i san. Tko radi, kad mu se probtije, kao što to čine imućniji sukromni učenjak, umjetnik, dobrovoljci itd., taj se samo ugodno zabavlja.

I tada, kad-no država ili služba točno neopredieljuje uredovne sate, takodjer u samovoljnih zvaničnih stališih, treba da si svaki ustanovljuje primjerene si radne čase, te da ote vazda razstavlja od obroka i sna.

Ako si se prema svojim sposobnostim posvetio kakovoj zvaničnoj struci, ravnaj se evo po sliedećih obćenitih pravilih.

Samo danju ti je raditi. Svaka noćna radnja hudî zdravlju. Tkogod pod silu noć na dan preobraća, taj si žalibože vlastiti svoj život žrtvuje vladajućim odnošajem. Srećom toga netraže mnoge službe. Malo ne svako više zvanje može obavljati svoj posao po danu. Da učenjaci ili činovnici u onih časovih, kojih trate u taman, posluju, nikad se jamačno nebi tužili da nedospievaju, već će jim ostati uviek još dosta vremena za dnevni odmor i noćni sanak. Pjesnici, mudroslovi rado se noći o ponoći, kada je sve okolo na okolo mirno i gluho, predaju svojim mislim; pjesnik tvrdi, da mu je u ovo doba mašta bujnija; učenjak, da mu nije duh raztrešen, al se sami varaju; sve stoji samo do toga, čemu se privičemo; duh je jutrom najsvježji i najrevniji, mašta naravitija, čišća, manje sanjarska a tim i istinitija. Svi izrodi pjesnikove razmnive jesu proizvodi noćne vile; mašta je tada prisiljena, bolestna a izvor joj kasna običajna ura. Čovjek, koji ob noć umom radi te se sjutra, pošto se nemirnim snom premalo okriepi, stane, mlitav je, razdražen pak neima prave volje da radi.

Probitačnije jest leći u 10 satih na večer mirne glave i bezposlena mozga u krevet, te zorom ustajati a zatim raditi; za malo ćeš osjećati, da ti rad bržje leti kroz ruke, da su ti duh i mašta jezgrovitiji, jedreniji, a tielo čilo, volja vesela.

Svi, koji rade noćju, jesu bliedi, slabi, dreseli, grozničavi i vredljivih živacah. Narav hoće, da mozag izpred i oko pônoći spava; hrbtenjača traži pokoj mišicah; trbušno živčevlje nevalja ničim priečiti u svojoj probavnoj obavi.

*

Digitized by Google

Čovjek, kad si pravilno razdjeljuje sile i vrieme, dorasao je, da mnogo i snažno radi. Drži se, ako li ti možno, dnevice osobitih poslovnih satih. Ništa boljma neutrudjava nego radnja po volji i bez razdjelbe vremena; danas puno ili ništa, sutra mnogo i neumireno; s rådom je kao i kretanjem. Tko neobičaje svaki se dan pod vedrim nebom prošetati, već po više danah u sobi boravi, toga nipošto neće daleka šetnja (hoteći njom nadoknaditi, što je zanemario) okriepiti, nego veoma oslabiti; usprkos umorenosti ipak neće mirno spavati, niti će imati volje jesti, te zato misliti, da mu neugadja hodanje. Isto će osjećati onaj, koji nepravilno radi, kad iza dublje bezposlice iznenada mnogo radi. Biraj poslije obroka za rád odredjene čase, tako da može želudac prvu probavu obavljati prije nego li se na novo prihvatiš posla. Gdje državna služba ili poglavari ustanovljuju uredovno vrieme, treba da si prema tomu udesimo kućevni red i obroke. Nemoj raditi sasvim na tašte ali niti prenatrpanim želudcem. Radnja tjelesna i umna otimlje želudcu nuždnu krv te prieči dovoljno izlučivanje probavnih sokovah. Hoćeš li rano u jutro raditi, založi prije samo vrlo malo; iza jutrnjega râda se na čistom zraku prošeći a istom pošto si se povratio, založi nješto više, zatim pako valja da dva sata počineš. Poslije večere umom raditi, štetno je po zdravlje.

Moraš li neprekidno po više satih u službi raditi, nemoj bježati odmah k stolu, već se prije malko sprodji. Iza objeda planduj njekoliko satih.

Nakon rada gledaj da spružaš i krećeš ona uda, koja nijesi poslujući rabio. Pojedine ustroje n. pr. oči, kadšto najvećma naprežemo, upirajući jih po zadugo posve s bliza na kakav predmet ili stiskivamo grudi i trbuh. Ako ti je raditi sjedećke ili prignut, valja ti češće ustati, kriepko na prozoru odahnuti, tielo si raztegnuti, uda gibati, pak za poslom poći u šetnju i protezati mišice, da si krv odvodiš od srca, plućah, mozga i jetarah, a tim da predusretneš vrtoglavici, očnjemu žaru, uvinuću kostijuh, te uzmi ledjah.

Tko napinje žile, počiva najboljma ležećke; onaj, koji ima stajati kad radi, ukloniti će slaboću želudca, vodobolju i uzmu ljedjah tim, da se gdjekad umjereno kreće. Tko mora jako oči si naprezati, neka si jih višeputih podigne, pogledne u daljinu, navlastito na zelene livade, nu nikada ne prema žarkomu suncu.

Odveć raditi takodjer nevalja. Zato prestani s tje-

Digitized by Google

lesnim ili umnim radom, kad te glava zaboli ili otežča, kad ti se misli i um razprši, mašta obamre, oči se krese, grudi stežu; kad ti disanje mučnije, kucanje srca živahnije, bilo hitrije biva; kad ti počimaju žile treptati, prsti strecati i kad ti se koža prestaje znojiti. Evo znakovah, koji ti javljaju da se ustrojstvo opira proti dalnjoj natezi. Žalibože, često revni poslenici odveć rade, hoteći zadovoljiti svojim dužnostim i raznim zahtjevom. Ovi se onda mogu od hudih posliedakah u toliko samo štititi, kad svoje djelo najvećom pravilnošću razdjeljuju, redovitom se radu priuče a odmor zbiljam upotrebljavaju da odpočinu. Njeki su pomamni na râd, njekim bolnim nagonom tjerani na neprestanu radinost. U ovih ima rad obično utišati ina čuvstva i misli kad planduju, obuzimlje jih sujma (strah) i njeka bojazan. Dok rade, varaju sami sebe, misleći, da su zdravi i čitavi, što nipošto nije. Oti valja da se posla za čas okane, te ugodnom zabavom smiruju prenapeto živčevlje a osobito utalože razdražen mozag.

Edo Tomaj.

O tielu i duši.

Razgovor s odraslijom djecom.

Mila djeco! Poznato vam je jurve, da čovjek sastoji s tiela i neumrle duše; a jer je dužnost svakoga čovjeka, da si prouči tielo i dušu, uhvam se, da će vam ugadjati, prosborim vam nješto o tielu i duši našoj.

Poznate li njekoje zanatnike? A kako se zove ona osoba, koja je u svom zanatu posve prepečena, a druge u svom zanatu obučava? Je li, da meštar? A kako vičemo onoga meštra, koji prigotavlja stolove, klupe, stolce, škrinje itd.?

Izbrojte mi više meštrah, poznatih vam u gradu!

Svaki meštar vrši svoj posao u njekom mjestu, u sobi. Kako li pako zovemo ono mjesto, onu sobu, gdje meštar svoje stvari djela, tvori? (Djelaonica, tvornica.) Kako velimo djelaonici, gdje kovač, krojač, sopunar itd. svoje stvari djelaju? (Kovačnica, krojačnica, sopunarnica itd.)

A česa treba zanatnik, da uzmogne nješto raditi? — Sve, s česa se nješta nova tvori; sve, što se prenačinja; što služi no-

Digitized by Google

voj stvari, novu bi reć tvoru, zovemo latak. Kakovih sve latakah treba čizmar, krojač, stolar, kovač, bačvar itd.?

A sada mi recite meštra, koji netreba baš nikakova latka. Svaki, koji hoće nješta učiniti, napraviti, mora imati nješta, s česa bi ono napravio, t. j. latak. Može li ipak već nješto priugotoviti, ima li samo latak? A zašto ne? Pamtite si dječice! „Ono, čim se nješta čini, radi, pretvara, prenačinja, zove se: alat, orudje, stroj.“ S toga nejednom moradoste čuti ovu: bez alata neima zanata; bez orudja svaka kuća tudja; a čuste i ovu: neimaš strojka, — rekla hvojka (pastiru): nebojim te se. (Znajuć, da neima niti noža, niti sjekire.) Ive! reci-der, kako sam to rekao.

Ljubazna dječice! Vas sioni taj sviet, na kojem živemo, nije vam, vjerujte mi, ništa drugo, nego ogromna djelaonica, tvornica, kojoj jest stropom krasno modro zvjezdište a tlom ili podom široka površina zemaljska, kojom hodimo. Ova je zimi nakićena sâgom bielim, s proljeća pako zelenim, simo tamo različnim cviećem prešikanim. Nu da bude u toj djelaonici krasna svjetla, eno nam na zvjezdištu ovješene zlatne svjetiljke, žarkoga najme sunca, eno opet srebrna žižka, sjajnoga mjeseca.

A sada gadjajte, kako se zove onaj meštar, koji u toj toli krasnoj tvornici stanuje i radi? — Čovjek sam je taj meštar. A tko stvori ovu djelaonicu? — Prekrasno! pogodiste. Nu recite sada: s kakova latka i kojimi alati stvorio je dragi Bog ovu prekrasnu i predivnu djelaonicu? — A kako velimo jednom besjedom nješto s ničesa učiniti? (Stvoriti.) Sam Bog stvara a čovjek priugotavlja, pretvara, prenačinja s ničesa nješta.

Rekosmo, da je čovjek meštrom u toj toli prekrasnoj djelaonici svjetskoj. Pazite! Jer je čovjek meštrom, česa dakle treba, da može stvari sgotavljati? (Čovjek treba latka.) A ovaj latak stvori već Bog u toj ogromnoj djelaonici — u naravi. Jer, čim Adam otvorio oči, našao je već latak ondje pripravljen u obilnosti. Sav taj latak dielimo u troje.

Eno vam na tabli skrinje s trima priegradicama ili sunjicama.

Digitized by Google

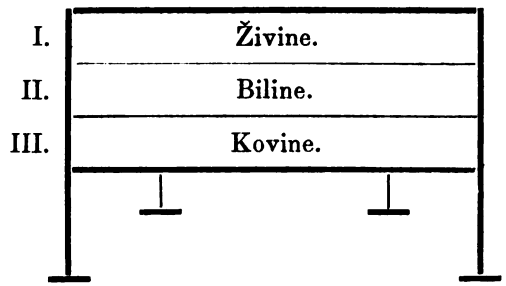

U prvu i najvišju sunjicu metnemo si one stvari, što se samovoljno s mjesta na mjesto giblju, zemljom trče, a njekoje njih i nad zemljom pridržuju se. Kako se zovu? (Živine, životinje.)

Reci mi njekoju živinu! — Sve živine ukupno pomišljene zovu se živinstvo, životinstvo. (Opet liepe sgode, gdje učitelj može svrnuti okom na jezik, protumačiti tvorku „stvo“; n. pr. svi ljudi ukupno zovu se ljudstvo, čovječanstvo; mnogo svećenikah, popovah ujedno svećenstvo, popovstvo; mnogo učiteljah učiteljstvo. · · ·)

U drugu sunjicu metnimo si stvari, što se samovoljno s mjesta na mjesto nemogu gibati, hranu si iz zemlje beru a pri tom rastu. To je bilje. Kako bismo ozvali sve bilje ukupno? (Bilinstvo.) Recite mi njekoliko poznatih vam bilinah!

U treću sunjicu, najnižju najme, metnimo si stvari, što se niti negiblju, niti se iz sebe razvijaju, već se pribiranjem i privlačivanjem istorodnih česticah s vana umnožavaju, povećavaju a nahode se na zemlji, ponajviše pako u njoj. To su nerasti ili, kako jih već zovemo: kovine, kovna a valja vam jih nazvati i kopnine, jer se domala sve izkapaju. Povedjite mi njekoliko takovih kovinah ili nerastih!

Da vidimo sada, jeda li mi dobro porazumjeste. U koju četu ili, kako se obično veli, u koje carstvo spadaju: ocel, željezo, kamen? u koje ovca, krava, pas? kamo li opet hrast, šljiva, konoplja, lan, ružica? — Sve pako stvari, spadajuće u ove tri priegradice, zovemo jednom besjedom: narav = priroda.

Sada pako pogledjite jošte jednom na tablu a recite mi, u koje carstvo spada koža? — A tko ju sve moraše prije priredji-

Digitized by Google

vati, učinjati nego li mogaše s nje postolar obuću napraviti? — Šta bi ste u tom rekli o hljebu? šta li o košulji? itd.

A šta mislite, kamo da metnemo čovjeka? (Djeca su ponješta zabunjena; njekoje bi lasno moglo reći, sjetivše se najme, da se s vlasih prave svakojaka povrzalca, prevezače i ostale sitnarije: čovjek spada medju latke···)

Šta? Čovjeka, kano meštra, metnio bi medju latke! To ti toliko reći, koliko postolara sravnati s kožom, a stolara pomiešati s drvom. Dakle postolar i koža, stolar i drvo, da su jedno? — Šta ti na to, Ivice? Šta ti, Milane? Pomozi jim ti, Dušane!

Jer ima čovjek tielo, što je slično tielu živinskomu, to svojim tielom spada podpunoma u carstvo životinsko. U ostalom i s čovječega tiela rabiti možemo, kao što rekoh, vlasi kao latak a i iz kostih mu moglo bi se koješta napraviti.

Čovjek, budući obći meštar, imade za porabu svoju, za tako reći svoje stvorove u sva tri carstva obilno množtvo različnih latakah. Nu isti taj čovjek kao meštar treba ujedno i alatah, orudja, strojevah za to.

Bog, najbolji otac svega ljudstva, dao je svakomu iste alate. Kao što dade Bog čovjeku latakah troje vrsti, isto tako dao mu je i troji alat.

Evo vam opet na tabli skrinje sa tri sunjice:

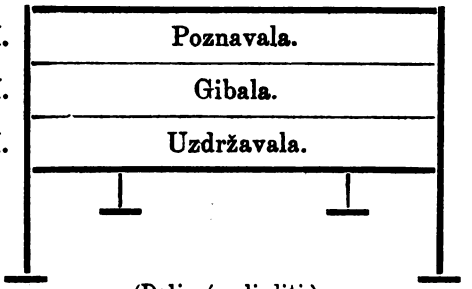

(Dalje će slieditи.)

Dopis.

(Godišnji ispiti.) Mogu vam po duši reći, da su mi u godini najugodniji dani tako od početka pak po prilici do 15. Ko-

Digitized by Google

lovoza. Tko bi me upitao: zašto? Eto mu odgovora. Uzčujem li, da je gdje ispit: eto me tamo, samo ako mi je moguće odtrgnuti se od svojega službenoga posla; pak, ako li se nemože na kolih, a ja štap u ruke, torbu o ledja, pak udri, što-no je rieč, carskim drumom, kojim pješak neplaća niti mostovine, niti brkljarine, niti ikakove u obće baždarine.

Ljetos me naniela koje osebna služba, koje liep slučaj u osriednji kotar županije zagrebačke a pri tom pružila mi se sgoda, te mogah zaviriti u šest učionah, gdje se upravo javni ispiti držali. Što i kako mi tom sgodom srce osjećalo, što li sam istodobno umom shvatiti mogao, želim, da vam u kratko priobćim tom ipak opazkom, da sborim ob obćem napredku ili nazadku pučkih učionah, nekaneć pojedinu potanje rešetati; ali, uztreba li baš što o pojedinosti, to ću izreći što najkraće, a to opet samo s razloga, što mi možda nebude moguće izbjeći tomu.

Jošte dandanas nije jednimi te istimi besjedami označen zadatak učione, prem da se svikolici njezini označitelji vrše okolo pravoga i bitnoga njezina središta. Toliko se ipak svagdje priznaje: da ima škola oplemenjivati ljudsko srce, jačati pamet, brusiti um, upoznavati mlada čovjeka s divnim tvorstvom božjim, obučavati ga, kako sve može takovo razložnim načinom uporabljivati; tumačiti mu zakone ljubavi prama Bogu i bližnjemu a svim tim na temelju svete naše vjere upoznavati ga s počelom svega, s predragim Bogom.

Prema sposobnostim odgojiteljah i učiteljah radja takodjer odgojivanje i obučavanje raznim plodom. Bistro oko i bezstrastno srce i nehoteć mora opaziti, da nam učiteljstvo i duhovno i svjetsko liepo napreduje. Tko toga nepripoznaje, koji se nad tim neuzigra u duši svojoj: bud je tupi tupan, oli pretvaralica a pri tom jalan i zavistan liepomu razvijanju našemu. Tomu njeki vele, da je mračnjak a drugi, da je neprijatelj rodu i porodu svojemu. Takovi doduše mogu ponješto smetati razvijanju našemu, nu prepriečiti oli posve zajaziti strugu bujnoj rieci znanja, umića i čiste ćudorednosti, podnipošto i nikada.

Vjeronauk. Temelji sv. vjere naše, pobilježeni u katekizmih i bibličkoj poviesti u obće znadu djeca svagdje dobro na izust. Znadu, velim, na izust; nu nevidi se posvuda, da se sveta poviest valjano prilagodjiva katekizmu; nevidi se niti to svagdje, da se ono barem, šta se umom shvatiti može i mora primjeri praktičnimi tumači, razlaže, u srca ulieva. Božja molitva: „Otče naš“; „deset zapovjedih božjih; pet crkvenih; zapovjedi o ljubavi itd.“ trebalo bi s djecom u primjerih razjasniti i prilagoditi; jer s onoga mehaničkoga, inače podosta nerazumljivo sastavljenoga izbrajanja katekizma, mala nam korist za srce, za

Digitized by Google

dušicu djetinju. — Gdje toga neima, tamo se obično izgovara učitelj kateketom a ovaj onim; nu svemu se pomogne iskrenom ljubavlju; liepom slogom te razbornim razredjenjem predmeta toli uzvišenoga, toli svetoga. Sveta blagoviest i njezino tumačenje jest pravi začin cieloj vjerozakonskoj obuci; al opazih, da se i u to nezagrizuje svagdje, kao da je to jabuka grka i žuhka.

Dotična sv. blagoviest ima se svakoga ćedna djeci u školi pročitati a što jasnije djetinjim sborom protumačiti a protumačena valjano, zaista se uvrieži u pamet i srce djetinje. Onaj izgovor, da djeca slušaju sv. blagoviest u crkvi, nevriedi niti što je pod noktom; jer je ino tumačenje u crkvi za odrasli puk a posve drugo za nevinu mladež. Uz liep inače napredak u obučavanju vjerozakonskom, od srca primećujem jošte: da valja shvaćati rieč: »k a t e k i z i r a t i«; da valja svetu ovu nauku prilagodjivati praktičnomu životu; da nevalja nikada — jerbo je opasno — odviše se baviti samo s pojmovi o z l u i takovo, pravo reći, cjepidlačiti, već radje što više moguće tumačiti i sjeckati: d o b r o, k r a s n o, p r a v o, s v e t o. U tom pogrešuju ponajviše učitelji i radje tumače: s e d a m g l a v n i h g r i e h a h, one u nebo vapijuće, griehe proti duhu svetomu, nego li: Otče naš; vjerovanje, zapovjedi božje, sakramente itd. Jerbo ono staro načelo: »s pravoga poznanja zla i svakoga grieha, moraš postati dobrim i kriepostnim« danas već nevriedi; više oli protivno, s razloga, što u djece si nesmiemo gledati belzebube, već nevina, nepokvarena čovječca, koji treba dobre, zdrave, plemenite duševne hrane, kojom ojačan, stupati će smjelo širim svietom te lasno razaznati dobro od zla, griešno od svetoga.

Jezikoslovna obuka. O toj bi se u obće moglo mnogo i premnogo govoriti; nu za sada ipak radostno napominjem, da sam se glavom uvjerio ob onoj staroj našoj: »gdje ga je i gdje se hoće: tu se sve može.« Naročito moram napomenuti učionu odransku, gdje sam prvi put u pučkoj učioni, a to jošte u Turovupolju, gdje narod sam naopako zamjenjuje i razvlači glasice, opazio, da nam djeca kajkavska neumornim trudom učiteljevim i župnikovim tamo doćeraše, da mi se pričinilo kao da su rodjeni štokavci. Iskreno pako velim, da je u tom prava duša dotični župnik, rabeći u školi, u crkvi i privatnu razgovoru čisti književni jezik a što nas bilo prisutnih u školi, svi se osvjedočismo, da djeca razumiju sve, što sbore, čim se jasno pobijaju vrtežljivi izgovori onih, koji vele: zato negovorim književnim jezikom, jer mi nebi narod razumio.

U granešinskoj učioni drži se učitelj liepa načela: »triebi zlo, sij dobro!« On postupa najpraktičnijim načinom, niti se drži toliko recitiranja pravilah slovničkih, koliko nastoji uvesti dobar

Digitized by Google

naglasak, zle forme zamieniti dobrimi, manjkave nadopuniti obstojećimi u drugom nariečju. On više radi, nego li mnogi, kojih djeca znaju sva pravila i iznimke a prosboriti oli pravilno napisati nemogu niti redka. U tom mu čestitam, moleć ga, da tim putem i nadalje stupa a Bog bi dao, ugledali se i drugi unj. U obće svagdje je liep napredak, nu opažam, da mnogi od gospode učiteljah pozaboraviše njeke tankosti, što jih čuše u školah a neće jim se nadalje učiti, misleć valjda, da je sramotno poveljenomu učitelju u naucih napredovati; što više, jednomu bih prišapnuo: da si uzme početnicu u šake, pak da se uči čitati i štiva razumievati, jer vele opet naši: „bratec! kdi ga ní, — ni ga ga“; — a znanje se nekupuje u ljekarnici.

Što se tiče ostalih predmetah, vidi se, da su učitelji mlade, naprednije škole; jer u istinu tumače i razjasnjivaju sva dobrim, jasnim načinom. Njekojim samo moram opet samo to natucnuti: nebudite u brizi, rekne li vam se: tumačite nješta stvarno; oli: uzmite stvarnu obuku. Ta neima štiva, gdje neima imenah stvarnih, pak i sama pojmovna imena, kad jih razjasnjivate, treba da jih tako raztanjite, tako opišete, da si njihove čine, svojstva, vlastitosti dječica u duši zdravo i čisto kao predstaviti mogu. Imaju li djeca štivo razumjeti, to se mora potanko svaki sumnjiv pojam protumačiti, a to radeći, učite stvarno; [illegible]avski, može li se ova oli ona stvar djeci pokazati, da ju naziru, to valja činiti; ako nemože, a ono u slici predočiti, ako li i to ne, a ono što najživlje opisati.

Ali, koji će opisivati, treba da ponajprije stvar i sam temeljito znade a za to se hoće neprestana učenja, naročito pako poznavanja naravoslovja, naravopisa, popularne lučbe, geometrije, računice, zemljopisa, gospodarstva, tehnologije. Na temelju ovih znanostih uči se stvarno; uzmi ma koju stvar, nemožeš ju valjano protumačiti bez jedne oli bez više, a više putah bez svih rečenih znanostih. Za to se hoće knjigah, za to učenja, a knjige nijesu baš skupe, osobito školske.

Računanje ponajviše zapinje; zašto, pita se. Za to, što se neće svakomu pripravljati za predavanje; za to, što mnogi ništa neuče a barem bi imali znati, da imamo liepih pripomoćnih knjigah za tu struku, naročito pako prouči svaki: Metodiku napametnoga računstva uz račun u glavi; Metodiku brojčanoga računstva za II. i III. razred; Metodiku za IV. razred. Proučivši ove same pripomoćnice i pripravivši se valjano za svako predavanje, zaista neće nikada na javnu ispitu ovom se zadaćom dičiti: Martine, piši! U šumi ima 6549 stabarah; izračunaj nam: koliko je tamo hrastovine, koliko bukovine, jasenovine itd.? Na žalost, to je istina, jerbo sam ju sam i gledao i slušao. Rekao li sam, da ra-

Digitized by Google

čunanje ponajviše zapinje, razumieva se, da ne svagdje, jer se i u tom liepo odlikovale učione odranska, sv. šimunska, granešinska a gdje zapinje, domišljaj se sam krivac, pak nastoj, da se na godinu sve liepo izpravi.

Ja rado podvikujem ovako: puk nam stoji na tri svoja vlastita stupa a to su: svećenik, sudac, učitelj. Kada su ova tri u liepoj slozi, kada nadahnuta čistim rodoljubivim žarom, a treba li i zatajenjem sama sebe i požrtvovanjem: vjerujte mi, neima toga pod nebom, koji bi mogao obustaviti razvijanje pučko a kamo li ga posve uništiti. Učiteljstvo nam se liepo razvija, svećenstvu hvala i dika a i sudcem slava, koji shvaćaju svoju zadaću.

Gdjegodj sam bio u osriednjem kotaru, svagdje sam našao krasne učione a uz svaku pčelnjak i školski vrt za porabu mladeži. Proplakah s radosti, znajuć, da se mnogo i mnogo po cieloj domovini vrtovah, stvorenih za njemačke regule, posve zapustilo, porazgradilo, uništilo, a ovdje svagdje novo su stvoreni, najljepše ogradjeni i liepo njegovani. Zabezeknuo sam se, opaziv na javnih ispitih silu božju otacah i majkah i svakoga roda, gdjeno osobitom željnošću slušahu si dječicu a bormeš i radostne suzice utirahu, česa na žalost našu, po gradovih naših neima; razveselih se, razabrav, da svaka občina dragovoljno šalje po četvora, petora kola u Zagreb, da si dovezu milih gostovah na ispit a kad sam shvatio, da je svemu tomu kriv osrednji županijski veliki sudac g. Rajzner, onda si u duši a sada evo perom u ruci olahkotih ovom: „Kad se već zaslužni muževi rese zlatnimi kolajnami, to ju činim pravom za školstvo dično i ponosno neka nosi kao vitez g. Rajzner mnogo jošte lietah!“ B. M.

Izvješće tajnikovo o djelovanju upravljajućega odbora učit. „Zadruge“.

Ljubezna braćo i drugovi!

Krasna, uzvišena je zadaća narodnih učiteljah! Sretan onaj narod, koji ima učiteljah, svom dušom zauzetih za prosvjetu i duševni njegov razvitak! Narod takov doskora će se popeti na onaj stupanj naobraženosti, kojom jedino može poboljšati i materijalni svoj položaj. Jednom od glavnih zadaćah valjana učitelja je, da probudjuje u narodu svom pravu samosviest; narod bo bez samosviesti propada, dok konačno sasma nepropade. — Nu ako hoće učitelj, da svrši i ovu važnu zadaću, mora biti samo samo-

Digitized by Google

svjestan, mora biti i sam u takovu materijalnu položaju, da se nemora najvećom brigom boriti za svakdanji svoj krušac. Da li smo, braćo! u tom materijalnom položaju, koji bi nas bodrio i hrabrio, da veselim srcem i mirnom dušom vršimo velike i svete svoje zadaće, to znade svaki od Vas najbolje. Još veća pako tuga i žalost obuzme svakoga od nas, ako pogledamo u budućnost, koja nam se glede naše porodice pred oči stavi. Tà Vi znate, da osim gradskih učiteljah neima nijedna udovica niti mirovine niti podpore za sebe i svoju nejaku dječicu. Kakov dakle strah, kakova briga mora obuzeti otca učitelja, kada se na smrtnoj postelji sjeti, da će se morati njegova djeca, njegova supruga potucati od nemili do nedraga, neimajuća kamo bi glavu sklonula, neznajuća, gdje bi prenoćila, čim bi se odjevala, čim nahranila! Braćo! ovo su žalostne slike iz našega života, koje nisu baš ni narodu samomu na korist.

Da se ovoj golemoj nevolji barem ponješto doskoći, osnovasmo lani našu „Zadrugu“, koja, hvala budi Višnjemu, liepo uspieva, nalazeć odziva i podpore u svih razredih naroda našega. Najsjajnijim dokazom, koliko je našlo prijateljah mladjahno družtvo naše, sbilja je to, što smo u toli kratko doba, odkada je „Zadruga“ potvrdjena, sakupili za sadanju dobu toli znatnu svotu, kao što nam ju blagajnikov izkaz predočuje.

Velim u toli kratko doba, jer smo započeli djelovanje svoje stopram dne 2. Siečnja t. g., dobivši od vis. kr. namjestničkoga vieća dne 28. Prosinca pr. g. br. 17543/3915. potvrdjenje naših pravilah. Uslied ove potvrde pozvali smo svekolike učitelje domovine naše, da družtvu pristupe i da si po §. 34. pravilah izaberu svoje povjerenike. Koliko imamo danas redovitih članovah, koliko utemeljiteljah i podupirateljah, saznati ćete iz blagajnikova izvješća.

Odbor držao je dosele 19 sjednicah, te je medju drugimi sliedeće važnije stvari zaključio i izveo:

Odmah u prvoj sjednici zaključili smo, da će se svake godine izdati na korist „Zadruge“ zabavnik pod naslovom „Liljan“, a osim toga da ćemo ovih praznikah u Zagrebu ustrojiti izložbu, s kojom se imati spojiti i lutrija na korist „Zadruge“.

Digitized by Google

Zabavnik „Liljan“ izašao je mjeseca Lipnja, nu za sada neznamo još, da li i kakovu ćemo imati od njega korist. To bo zavisi, braćo moja, ponajviše od Vas, kako se brinite za njegovu razprodaju. Ako se budete više zanj brinuli, imati ćemo veću korist; ako li budete manje zanj marili, manja će nam biti korist. Od Vas bo ponajviše zavisi, kakove se knjige za nagradu nabavljaju. Isto tako zavisi od Vas, koliko ćemo „Kućnika“, koledara za god. 1867. razpačati. Tà, Vi imate najbolju priliku, da se brinete za razprodaju knjigah, što se izdaju na korist „Zadruge“.

Što se pako izložbe tiče, moram upravo s njekim ponosom izjaviti, da je ovaj podhvat, koji je mogao služit na slavu i učiteljstva i čitavom narodu našemu, našao odziva ne samo po svoj domovini našoj, nego i u drugih zemaljah. Bečko družtvo „Volksschule“ stupilo je s nami u savez, te je bilo pripravno kod izložbe naše sudjelovati mnogimi predmeti. Isto tako stupili smo u savez sa družtvom pražkih učiteljah, koji su takodjer radili o tom, da se i u Zlatnom Pragu slična izložba otvori. Nu ne samo u Austriji, nego i daleko izvan nje nadjosmo odziva, stigle su nam u vrlo velikom broju prijave iz Berlina, Lipske, Stuttgarta, Frankfurta itd. itd. Mi smo se nadali upravo sjajnoj izložbi. Nu na nesreću bukne bjesneći rat, te je uništio sve nade naše. Savez medju nami i ostalimi zemljami bijaše tim na jedanput prekinut, a mi nismo mogli dobiti prijavljenih za izložbu predmetah. Sad nam nepreosta drugo, van da odgodimo izložbu do boljih vremenah, a to tim više, jer nismo dobili u tu svrhu od visokih vlastih nikakove novčane podpore, prem smo za nju opetovano bili molili.

Glede lutrije stigla je mjeseca Ožujka t. g. od vis. c. kr. financijalnoga ministarstva dozvola ddo. 13. Ožujka, br. 10.793., kojom se „Zadrugi“ dozvoljava lutrija na korist istoga družtva, te mu se oprašća polovinu običnih 10% lutrijskih pristojbah. Upravljajući odbor uvjeran, da bi ova lutrija „Zadruzi“ mnogo više koristila, ako bi se na nju zauzele nježne ruke naših domorodnih gospojah, umolio je njekoje odličnije gospoje zagrebačke, da se sastanu u odbor, koji bi rukovodio čitavu lutriju. Gospojinski odbor izdavši poziv na domorodne kćeri naroda našega, da raznimi darovi podupiru lutriju, našao je po svoj domovini našoj prijaznoga odziva. Do sada je već stiglo preko 500 sgoditakah,

Digitized by Google

prem smo po osnovi, što ju odobri vis. ministarstvo financijah dužni bili imati samo 200 dobitakah. Nu ne tako sretni smo za razprodavanjem srećakah. Vis. ministarstvo financijah dozvoli nam, da možemo izdati 20.000 srećakah po 20 novč. Tim bi unišla svota od 4000 for. Do sada pako dobili smo blizu 1000 for. za srećke. Što nije više srećakah prodano, valja pripisati sadanjim okolnostim, koje nisu baš prijazne za takve podhvate. Uslied toga odgodili smo u sporazumljenju s gospojinskim odborom žriebanje na 8. Studenoga t. g., čvrsto se nadajući, da ćemo do toga vremena više srećakah razpačati.

U glavnoj, prošle godine držanoj sjednici bijaše zaključeno:

a) Da se podnese vis. saboru predlog o preustrojenju pučkih učionah, te je izradjenje toga predloga povjereno upravlj. odboru „Zadruge“;

b) umoliti vis. ministarstvo trgovine, da nam oprosti poštarinu u dopisivanju medju upravljajućim odborom, vlastmi i povjerenici.

Upravljajući odbor „Zadruge“, neimajući po pravilih prava, da kao odbor „Zadruge“ podnaša vis. saboru predlog o preustrojenju pučkih učionah, odustao je kao takov od toga zaključka.

Glede oprosta od poštarine podnieli smo kroz vis. kr. namjestničkoga vieća molbenicu vis. ministarstvu trgovine; nu vis. namjestničko vieće vratilo nam je molbenicu ovu natrag s opazkom, „da se nedrži pozvanim na ovu zemaljsku oblast neglaseću a niti biljegovanu molbenicu dalje odpremiti.“ Uslied toga zaključio je upravlj. odbor, da će se obratiti kroz vis. kr. dvorske kancelarije na dotično vis. popečiteljstvo. Pošto pako je bilo u to vrieme upravo ratno doba, s toga je odbor čitavu stvar odgodio na vrieme, kad se sve umiri. Biti će dakle zadaćom novoga odbora, da taj posao obavi.

Upravlj. odbor, uvaživ, da bi to bilo ne samo po učitelje, nego i po čitavu „Zadrugu“ vrlo koristno, kad bi se družtvo naše proteglo i na vojničku Krajinu, podnio je u tom smislu molbenicu vis. c. kr. vojnomu popečiteljstvu, koje je svojom odlukom od 12. Svibnja t. g., br. 1664—X., dozvolilo, da mogu i učitelji iz Krajine kao redoviti članovi „Zadruzi“ pristupiti. Nu žalibože, da je još vrlo malo krajiških učiteljah družtvu našemu pristupilo. U

Digitized by Google

obće moramo ovdje spomenuti, da ima „Zadruga“ najviše utemeljiteljah, redovitih i podupirajućih članovah u Hrvatskoj, manje u Slavoniji a najmanje pako u vojničkoj Krajini. Bog bi dao, da se i tamo družtvo naše što prije obilno širiti počme.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Izkaz

p. n. članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Presv. gospodja Smaićeva, kao ut. 60 st., gg. Jambrešćak Jakov, Jaugcer Dragutin, Dr. Jordan Antun, Sartori Ljudevit, Kunek N., Cerovski Jakov, kao ut. svaki po 10 st., Švajcer Vjekoslav, kao ut. 20 st., Jakov pl. Kos, Družak Janko, Gvozdanović Zavaroš Eleonora, svaki po 5 st. Valpotić Franjo, Vranko Luka, Rožman Gjuro, Brták Mato, Težak Josip, Baker Milan, Štumpf J.. Hehtl Ferdo, Šimunić Ivan, Jerković Tomo, Pavlić Grgur, Polanski M., Kolarić Franjo, Berc, Copek Tomo, svaki po 3 st.; Mařík Vjenceslav, Kemenović Franjo, Špišićeva Viktorija, Kuštreba Mato, Assanger Edo, svaki po 2 st.; Ester Gjuro 1 st. nč.; polugodišnje kamate 7 st. 50 nč.

U Zagrebu dne 28. Rujna 1866.

Antun Irgulić.

Natječaji.

Učiteljsko i orguljaško mjesto u Pokupskom. Plata: 395 st. 97 nč. stranom u gotovu novcu, stranom u naravninah. Molbenice: Veleč. g. Franji Budickomu, podjašpristu i župniku u Kupčini do početka Listopada.

Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto na Vinojgori, kotaru taborskom. Plata: 315 st., 90 st. 30 nč. za drva i bezplatan stan. Molbenice: Veleć. g. Ivanu Petranoviću, podjašpristu i župniku u Prišlinu, do početka Listopada.

Učiteljsko i orguljaško mjesto u Erpenji, kod sv. trih kraljah, kotaru tuheljskom. Plata: 315 st., odšteta za vrt 30 st., za drva 20 st., bezplatan stan. Molbenice: Veleč. g. Ferdi Krajačiću, podjašpristu i župniku u Kraljevcu, do početka Listopada.

Mjesto učiteljsko u područnoj učione župe virovitičke u Bušetini. Plata: 315 st., vrt, od svake kuće voz drvah za se i za školu. Molbenice šalju se veleč. g. Ivanu Grgesini, podjašpristu i župniku u Turnašici.

† Dne 18. Rujna preminuo nam mili sudrug Dragan Somogji, učitelj u Križevcih, ostaviv tužnu si suprugu, sada udovicu i dvoje dječice, do dvie prave sirotice. Ova viest zateče sakupljenu gl. skupštinu naše „Zadruge“ sutradan, te bude s mjesta zaključeno, da se udovici mahom pošalje 20 st. za sprovodne troškove a za djecu si primati će godinu danah svakoga mjeseca 10 st. — Evo, braćo, koja jošte sada neshvaćate koristi sdruživanja! Za tri stotinjaka, što jih pokojnik dao družtvu, dobiti će udovica s dječicom si 140 st.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 20. U Zagrebu, 15. Listopada 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Opazke.

Visokoga kr. hr.-slav. namjestničkoga vieća na „Nastavnu Osnovu,“ propisanu za pučke učione od 2. Rujna 1855.

19. Rujna 1866. br. $^{14269}/_{2963}$. Povodom nastajuće nove godine školske pronašlo je ovo kr. namjestničko vieće izdati njeke opazke na nastavnu osnovu, propisanu za pučke učione naredbom bivšega c. kr. hrv.-slav. namjestničtva od 2. Studenoga 1855. br. 15980 (zem. vlad. list. razd. II. kom. 24.)

Doklegod se ustavno-zakonodavnim putem inače neodredi, imade ova osnova i nadalje ostati temeljem obuke u ovostranih pučkih učionah. Toga radi ostaju i nadalje kano naukovni predmeti pučke učione nauk vjere, nastava u jeziku, pisanje, risanje, računanje i pjevanje.

Obzirom na nauk vjere propušta se prečastnomu duhovnomu stolu shodan predlog učiniti: nebi li se rečena osnova u tom pogledu mogla i imala popuniti.

Jedna od najvažnijih nastavah u pučkoj učioni jest obuka jezikoslovna, o kojoj govori §. 4. obstojeće osnove. Jer ova obuka neobsiže samo čitanja, razumievanja i pisanja nastavnoga jezika, nego joj je k tomu zadaća uvesti mladež, da si prisvoji potrebito znanje njekojih predmetah za njezin budući život. Prema tomu ova se obuka dieli na slovničku s pravopisom i pismenim izrazom mislih i na

Digitized by Google

stvarnu; pak je za jednu i drugu odredjen poseban broj nastavnih urah, koj se mora sviestno upotriebiti.

Ali da učitelj uzmogne uspješno naučati hrvatski kano nastavni jezik, ima ga on sam dobro poznavati u govoru i pismu. A na što će svaki učitelj u govoru paziti je to, da rieči čisto izgovara i pravilno naglasuje, jer se ima nastojati o tom, da se u našem narodu književnomu jeziku polje svaki dan to više širi. Ovo kr. namjestničko vieće toliko cieni to svojstvo pučkoga učitelja, da mu se nemože ino van preporučiti prečastnomu duhovnomu stolu: neka učiteljem kroz svoje organe opet naloži ozbiljnu nauku hrvatskoga jezika u govoru i pismu, pak da u tom pogledu nemarne učitelje potegne na izpit iz ovoga predmeta nastavnoga.

Učitelj, sam vješt nastavnomu jeziku, nastojat će, da ga učenici temeljito nauče. Prema ovoj svrsi radit će on s učenikom, čim dodje u školu; a radit će do kraja kod slovničke i stvarne obuke, jer i posliednja, ima li biti koristna, mora biti jezično razumljiva i pravilna.

Bolje ubaviesti radi dopunjuje se pomenuta osnova nastavna u toj jezikoslovnoj struci ovimi opazkami, koje se glavno tiču porabe propisane početnice i čitanakah.

U I. razredu imadu se *a)* u prvom poljeću za vježbanje u pravilnom govoru u početnici uzeti postupno 1—11, zatim 13, 16, 21, 26 i 27 vježba gradiva za zorove. Kod posliednjih dvijuh vježbah nepušta se učitelj u obširnije tumačenje, koje valja ostaviti za višje razrede. Uz to da se učenici priprave za piso- čitanje, vježbaju se praveć raznovrstne crte i sastavljajuć raznovrstne likove iz ravnih i zavijanih crtah, te se tako polaže temelj pisanju. Risanje pako nastavlja se kroz cielu godinu. — Nadalje, kada se djeca nješta uslobode, počmu se uvadjati u pisanje i čitanje prvoga diela „početnice," ter imadu se tako rukovoditi, da uzmognu ne samo čitati i pisati svaku vježbu, no i pojedine izreke, koje jim se kažu, kamenom ili kredom na pločicah ili na ploči pravilno napisati. Kod prvih 42 vježbah imaju se pojedine rieči tumačiti, i mienjati jim se pojedini glasovi tako, da se tim promieni i njihovo znamenovanje; čim se djetca u slovnici vježbaju. Počam od 43 vježbe do konce prvoga diela vježbaju se djetca u uporabi velikih pismenah i upoznaju se vlastitimi imeni, koja jim valja ovom sgodom protumačiti stvarno. Što se preduzima ustmeno, to se izradjuje na tablicah pismeno; ali na papiru

Digitized by Google

još ništa. *b)* U drugom polječu vježbaju se učenici u pravilnom čitanju štivah drugoga diela „početnice“ a svako štivo tumači se stvarno i spaja se s prikladnimi vježbami iz zornoga gradiva. Osobiti obzir ima se uzeti na 12., 14., 20., a zatim na 21—43. vježbe, koje se tako razdieli, da se prvim šest štivom za podlogu uzme 25. vježba zornoga gradiva, 7 štivu 12 vježba, 8 štivu 33 vježba, 10 štivu 14, 16, 18 i 35 vježba, 12 štivu 24 i 29 vježba, 13 štivu 22 vježba, 15 štivu 17 i 19 vježba, 17 štivu 19 vježba, 19 štivu 20 i 31 vježba, 22 štivu 13, 22, 23 vježba, 23 štivu 16 vježba, 26 i ostalim štivom ovoga ovoga odiela 23, 24, 36—40 vježba. U ovom polječu imaju se učenici uvježbati ne samo u čitanju svih vrstih pismenah, no i u pisanju u toliko, da se mogu u prostih stavcih izraziti pismeno ob onom, o čem govore ustmeno. S toga imati će učenici pismene zadaće, i to svakoga tjedna po jednu domaću i jednu školsku, izradjivati u posebnih pisankah. Ovdje se oni podjedno uče prve temelje slovnice i pravopisa, poznavati najme glasice i suglasice, broj i vrsti slovakah, začetke i dočetke, mehke i tvrde suglasice, kada se rabe velika pismena i razlikujući znakovi, a pravopis uči se čestim prepisivanjem a ne pravopisnimi pravili. Stvarnoj pako obuci daju povoda i pojedina štiva i razne vježbe gradiva za zorove. Napokon, da si djetca oštre pamet i prisvoje dobar izgovor, imadu se učiti na izust kratke pjesmice i kratke izreke iz „početnice“ a pojedina kratka štiva pripoviedaju svojimi riečmi. — Osobito mladjim učiteljem, da umiedu upotriebiti „početnicu“ preporuča se Franje Klaića: rukovodstvo za početnice.“ Za ovaj dio obuke odredjuje se u I. razredu 12 učevnih urah na tjedan.

U II. razredu nastavi se vježbanje u mekaničkom čitanju, kod koga ima se paziti osobito na dobar izgovor i naglasak. Zatim iz slovnice uči se ono, što je propisano, a što se čita, tumači se stvarno. Prema tomu upotriebiti će učitelj njeka štiva navlaš za čitanje, druga za slovničku, a ina opet za stvarnu obuku. Pošto se je opazilo, da mnogi učitelji neshvaćaju dovoljno sadržaja i svrhe propisane čitanke, pak jedni upotrebljuju za slovničku obuku štiva, koja po svojem sadržaju imala bi se upotriebiti za stvarnu obuku i obratno, to se odredjuje sljedeće: *a)* u I. polječu ovoga razreda imadu služiti za čitanje štiva: 1., 7., 11., 21., 25., 26., 30., 37. i 41., za slovnička vježbanja štiva 2., 5., 14., 16., 18., 22., 35., 39. i 42. S ovimi se

Digitized by Google

štivi spaja I. i II. članak jezičnih vježbah, dodanih prvoj slovničkoj čitanci. Nadalje za pismene sastavke i to školske rabe se osobito štiva 4., 9., 23., 29., 45. i 59. za obuku u zemljopisu 38., 51., 65. i 66 štivo; za obuku u poviesti 33., 36., 85—89 štivo; za obuku u prirodopisu štiva 15., 27., 47., 48., 60. i 61; za prirodoslovnu obuku 56., 8. i 57. štivo. *b)* U II. poljeću toga razreda rabe se za čitanje 103—106. i 116. štivo, gdje se učenici vježbaju u čitanju ćirilice. Zatim za slovničko vježbanje uz III. i IV. članak jezičnih vježbah dodanih prvoj slovničkoj čitanci, rabe se štiva: 43., 44., 49., 53., 63., 64., 100., 101.; i 102. za pismene sastavke u školi štiva 94., 108., 109., 110., 112. i 113.; za obuku u zemljopisu štiva: 67., 84. i 90, za obuku u poviesti štiva: 91., 93. i 93., 95 - 98.; za obuku u prirodopisu štiva: 62., 69., 70., 75., 78. i 111.; za obuku u prirodoslovju: 19., 81. i 82. štivo. Kod mnogih od ovih štivah povratit će se učitelj na ono, što je u I. razredu uzeo u kratko: tako n. pr. kod 69. štiva na 23., 28. i 29. vježbu zorne obuke itd. Kao u I. tako u II. razredu, da se učenikom pooštri pamet i da uči pravilno izgovarati, vježbat će se u pjesmicah, koje su u čitanci. Od 30 pjesmicah naučit će se u I. poljeću 18 kraćih i lagljih, u II. poljeću 12 duljih i težjih. Svakih osam danah dat će učitelj jednu domaću, a svakih četrnajest danah jednu školsku zadaću; prve imadu biti laglje od drugih, ter kod njih može učitelj pomoći učenikom; ali jedanput na mjesec dat će jim u školi izpitnu zadaću, kod koje neće pomagati učenikom. Kao što štiva rabe za rane struke, tako zemljopisna služe za risanje zemljovida. Ovo risanje započet će u ovom razredu i to tako, da se nariše najprije škola i dotično mjesto, pak se prelazi na okolicu, zatim postupno na cielu domovinu t. j. na kraljevinu Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju. Jezikoslovnoj obuci ima se u tom razredu posvetiti 9 učevnih urah, koje se tako razdjeljuje, da se za vježbanje u čitanju, za slovničku i pravopisno-sastavo, slovnu obuku, ter za stvarnu obuku uzmu svagdje po tri učevne ure.

U III. razredu razredit će učitelj gradivo dotične čitanke za oba poljeća na pojedine struke ovako: *a)* u I. poljeću za čitanje štiva: 1., 3., 9., 11., 14., 21., 26., 28., 37—40. i 45.; za slovničke vježbe štiva: 5., 12., 18., 19., 23., 31., 33., 36. i 42.; za sastavoslovne vježbe: 7., 15., 24., 29., 34., 35., 41., 43., 46., 49.; za obuku u zemljopisu štiva: 91., 92., 95. i 97.; za obuku u poviesti štiva:

Digitized by Google

104., 105,. 107—114; za obuku u prirodopisu štiva: 86—90., 63—67., 69., 70—75., 77. i 78.; za obuku u prirodoslovju štiva: 51., 149. i 147. *b)* u II. poljeću za čitanje štiva: 126—128., 131., 136., 138., 189., 141., 143., 150; za slovničke vježbe štiva: 129., 132., 133., 135., 140., 142. i 151; za sastavoslovne vježbe štiva: 44., 134., 137., 152., 165.; za obuku u zemljopisu štiva: 100., 99., 98., 101., 102. i 103.; za obuku u poviesti štiva: 115—124; za obuku u prirodopisu štiva: 53—62., 79—85. Ova štiva imadu se sa ostalimi tako dopuniti, da se ona, koja su u savezu, u isto doba tumače. Prema tomu uz 53. štivo tumačit će se: 167., 169., 170., 172., i 174.; uz 58. štivo: 177—184.; uz 63. štivo: 187; uz 64. štivo: 174., 175. i 186.; uz 65. štivo: 188.; uz 66. štivo: 189.; uz 82. štivo: 191. a uz 83. štivo: 190. — Od ovih dopunjujućih štivah valja toliko uzeti, koliko je prema svrsi pučkih učionah. Na dalje osim štivah za sastavoslovne vježbe, imaju se čitati pismeni sastavci, što no su u čitanci: kano opisi, listovi, svjedočbe, namire-prijamnice, punomočja računi itd., pak će polag dotičnih primjerah sami učenici u II. poljeću takove sastavke praviti. U slovničkoj obuci nastavlja se u I. poljeću obširniji nauk o glasovih, o pretvaranju suglasnikah, o samostavniku, pridavniku brojniku i zaimenu; u II. poljeću tumači se obširnije glagolj, zatim o prislovu i predlogu; obširnije o prostom, razširenom i skraćenom stavku, o vezniku i sastavljenom stavku, k tomu tumače se uzgredice tvorba i naglasivanje riečih, pravopis i rastavni znakovi. Glede na obuku u prirodoslovju, budući da za nju imade malo štivah u čitanci, dopunit će ju sám učitelj u II. poljeću; pak će sgodnom prilikom progovorit o jednostavnih strojevih, o svjetlosti, o toplini, o tlaku zraka i raznih inih pojavih prirodnih. Kod zemljopisne obuke imat će učenici narisati sve što uče. U drugom će poljeću na temelju štiva 100. narisati Dunav s pritoci, onda gore na temelju štiva 99. napokon medje na temelju 98; a zatim uče se 102. i 103. štivo. Za oštrenje pameti i vježbanje u govoru učit će se djetca na pamet iz čitanke 14 pjesmicah svakoga poljeća. Od devet učevnih urah odredjenih u tom razredu hrvatskomu jeziku ustanovljuju se 3 za čitanje, 3 za slovnicu, a 3 za stvarnu obuku. Od ovih posliednjih svakoga se tjedna uzima po jedan sat za zemljopis i za poviest, a dva za prirodopis i prirodoslovje.

Digitized by Google

U IV. razredu služit će *a)* u I. poljeću za čitanje štiva: 2., 6., 10., 16. i 23.; za slovničke vježbe: 4., 8., 17., 20. i 22. štivo; i za sastavoslovne vježbe: 11., 12., 18., 26. i 29. štivo; za obuku u zemljopisu štiva: 61—65. i 70; za obuku u poviesti 73—76., 78., 80—83., 85—87. štivo; za obuku u prirodopisu štiva: 45—48., 33—36; za obuku u prirodoslovju štiva: 49—55. *b)* u II. poljeću za čitanje štiva: 24., 28., 30., 31., 96. i 104.; za slovničke vježbe štiva: 71. i 72. sa svimi odsjeci; za sastavoslovne vježbe štiva: 77., 79., 84. i 93.; za obuku u zemljopisu: 66., 67., 65. i 69. štivo.; za obuku u poviesti štiva: 89., 90., 92., 95., 97., 98., 100—103. i 105.; za obuku u prirodopisu štiva: 37—44.; za obnku u prirodoslovju štiva: 56—60. Za jezikoslovnu obuku u ovom se razredu rabi posebna slovnica; a za sastavljanje različitih listovah i poslovnih sastavakah propisan je „pismovnik.“ Svakoga tjedna ima se učenikom dati jedna domaća i jedna školska, a svakoga mjeseca jedna izpitna zadaća. Ono što je gore napomenuto, ima se i ovdje pamtiti kod obuke u zemljopisu t. j. nastojat će učitelj, da učenici ovoga razreda nauče narisati sve strane svieta, a najpače Evropu. Najshodnije je, ako se za temelj risanja ove strane svieta uzme razvodje, štono počima kod Pirenejah, pak prolazi naprama uralskim goram. Za vježbanje pameti u govoru učit će se učenici od 16 pjesamah u čitanci 8, u prvom 8 u drugom poljeću. Za nastavu u hrvatskom jeziku odredjuju se 9 satih na tjedan, od kojih za pravilno čitanje dvie, za slovničku i sastavoslovnu obuku četiri, a za stvarnu obuku tri učevne ure. Posliednje razdiele se medj obukom u zemljopisu i poviesti, onda prirodopisu, ter prirodoslovju tako, da na svaki od ovih predmetah dodje jedna učevna ura na tjedan. Ako se ovako razdieli i razredi jezikoslovna obuka u pučkoj učioni, pak se učitelj bude strogo držao ove razredbe, onda mora uroditi plodom dobrim; onda će mladež naučiti pravilno čitati, pisati i govoriti hrvatski kano nastavni jezik, a uz to prisvojiti si onoliko znanje iz zemljopisa, poviesti, prirodopisa i prirodoslovja, koliko od nje iziskuje njezino buduće zvanje. Samo se kaže, da jezikoslovna obuka mora biti jednaka u prva tri razreda, na seoskih trorazrednih i gradskih glavnih učionah; pak se ovaj dopunjak učevne osnove propisuje za trivijalke i za glavne učione u jednakoj mjeri i jednakom obsegu. Pošto se je opazilo, da se u mnogih trorazrednih učionah nije mnogo gledalo na sastavoslovno vježbanje, tim

Digitized by Google

se učiteljem ovih učionah strogo nalaže, da u buduće svojim učenikom u smislu ove naredbe zadaju domaće školske i mjesečne izpitne zadaće, pak da zahtievaju od svojih učenikah, neka ove zadaće pišu u dotične zadaćnice, koje imadu se školskim organom pakazati na njihovo zahtievanje, a na poljetnih izpitih imadu se izložiti na ogled. Isto tako nastojat će učitelji, da za stvarnu obuku nabave potrebita učila, kan što su: krugla zemaljska, zemljovidi, prirodopisne i prirodoslovne slike, i po mogučnosti Friča obrtničko-prirodoslovni muzej itd., kojimi učili znatno se podpomaže stvarna obuka. Osim ovih opazakah na §. 4. učevne osnove pronašlo ja ovo kr. namjestničko vieće dopuniti §. 8. iste osnove, koj glasi ovako: „obuka u risanju ima se svagdje, gdje to dopuštaju i svjetuju školske okolnosti, uvesti u IV. razredu i dovesti u shodan savez s ukupnom nastavom.“ Ovo kr. namjestničke vieće osvjedočeno o važnosti risanja ne samo za gradske, nego i za seoske učenike; znajuć nadalje, da taj predmet nije tegotan ni seoskoj djetci, obnašlo je protegnuti tim obuku u risanju i na prva tri razreda pučke učione. Već se u prvom razredu udari temelj risanju kod priprave za pisanje. U II. razredu nastave se one vježbe tako, da u I. poljeću mogu učenici iz samih upravnih crtah risati razne likove. U II. poljeću prave isti učenici razne likove pomoćju četvorine i okruga, zatim najjednostavnije likove lišća, laglje predmete i jednostavno orudelje: U III. razredu uče se učenici poznavati i risati sve geometričke likove, pak jih tada rabe za podlogu prostoručnoga risanja. U ovu svrhu riše učitelj na tabli postupice geometrički lik i u liku izvedenu sliku, a učenici jih s table prerišuju. U IV. razredu vježbaju se učenici u sastavljanju raznih geometričkih likovah; rišu zatim polag predložakah pojedine česti čovječje slike, pak životinje, najjednostavnije bilinske oblike, i to izprva samo u strogom obrisu, a kašnje u izvedenom narisu. Za risanje odredjuje se u svakom razredu jedna ura na tjedan; a dotična djela Vocela i Rollera mogu služiti za uputu.

Na temelju propisane učevne osnove, kano i ovih dopunjakah za jezikoslovnu struku i risanje, ima se u smislu §. 11. osnove ustanoviti učevna osnova s razredbom predmetah polag učevnih urah. Po ustanovi navedenoga §. nesmije u pučkoj učioni biti učevnih urah manje od 20, a više od 24 na tjedan.

Prema tomu imade se sastaviti razredba predmetah. Ovo dakle

Digitized by Google

pred očima imajući mogu se u I. razredu odrediti za vjerozakon (po §. 3.) 2, za obuku jezikoslovnu 12, za računstvo 4, za krasopis 2, za pjevanje dvaputa po pol sata; dakle ukupno 21 sat na tjedan. U II. razredu za vjerozakon 4 (2 za predavanje, 2 za opetovanje), za jezikoslovnu obuku 9, za računstvo 3, za krasopis 3, za risanje 1, za pjevanje 1 (svaki put pol sata), dakle ukupno 21 sat. U III. razredu za vjerozakon 4, za jezikoslovnu obuku 9, za računstvo 4, za krasopis 2, za risanje 1, sa pjevanje 1, ukupno 21 sat na tjedan. IV. razredu za vjerozakon 5 satih (t. j. 3 za predavanje, 2 za opetovanje), za jezikoslovnu obuku 9, za računstvo 4, za krasopis 2, za risanje 1, za pjevanje 1, ukupno 22 učevne ure na tjedan.

Prema tomu imat će se već početkom nastajuće godine školske razrediti predmeti na učevne ure, a osnova s razredbom na ure ima se na glavnih učionah u sjednici učiteljskoj, na trivijalkah porazumno s mjestnim ravnateljem sastaviti i u školi na ogled i za ravnanje shodno izložiti.

Ovdje se samo to primećuje, da se obuka u risanju, krasòpisu i pjevanju uz ostale predmete tako porazredi, kako bi ona podjedno za duševni odmor mladeži služila. Školski pako ravnatelji bit će dužni nadzirati, da se nastava dieli polag osnove i po razredbi predmetah na učevne ure.

Izvješće tajnikovo o djelovanju upravljajućega odbora učit. „Zadruge“.

(Nadalje.)

Uslied §. 30. naših pravilah ulaže upravljajući odbor glavnicu ili u hrv.-slav. razteretnice ili uz pupilarnu sigurnost. Probitačnije za družtvo je, da kupuje razteretnice, jer mu nose 6 do 8%. Mi smo kupovali ove razteretnice po 65—77 for., te imamo osim liepih i sigurnih kamatah još i tu sigurnost, da će nam se kod njihova žrebanja izvući, te ćemo n. pr. za razteretnicu, koju smo kupili za 700 for., dobiti 1000 for. Tim će se načinom glavnica naša znatno povećati. — Nu upravlj. odbor, uvaživ, da može gdjekoji pojedini učitelj doći u veliku novčanu nepriliku, zaključio je u svojoj dne 23. Svibnja t. g. držanoj sjednici, da će učiteljem prije svakoga drugoga uzajmljivati novacah, ako se izkaže

Digitized by Google

dovoljnom pupilarnom hipotekom. Da se pako takvi zajmi samo uz podpunu sigurnost uzajmljivaju, umolio je upravlj. odbor pogl. g. Mrazovića, odvjetnika u Zagrebu, da nam kao vještak u tom činom i savjetom na ruku ide, što on odsele dragovoljno čini. Do sada smo uzajmili na jednu kuću u Zagrebu 200 fl., a u zadnjoj svojoj dne 15. Kolovoza držanoj sjednici zaključili smo na temelju izvješća g. Mrazovića uzajmiti jednomu učitelju 300 for.

Kao što već prije spomenuh, nalazi naše družtvo sjajan odziv u narodu našem. Najvećimi svotami poduprla su „Zadrugu“ Nj. uzoritost kardinal Juraj Haulik (sa 200 for.), preuzv. biskup Josip Juraj Strossmajer (sa 760 for., od kojih smo primili već 300 for., a ostatak primit ćemo za njekoliko danah), presv. biskup Ivan Kralj (sa 100 for.), presv. grof. Sermagieva (sa 100 for.), presv. g. Inkey Palinski u Rasini (sa 100 for.), sl. občina Bania i trgovište Samobor (svaka 100 for.), veleuč. g. dr. Vancaš (70 for.) i mnogi drugi. Bog uzdržao takve plemenite dobročinitelje! Učiteljstvo bit će im zahvalno kroz sve vjekove za toli veledušni čin, kojim su olakšali tužni udes naše sirotčadi.

Najviše pako utemeljiteljah imamo u Zagrebu, Sisku, Karlovcu i u Križevcih. Občinstvo ovih gradovah opetovano je zasvjedočilo svoje domoljubje i plemenita svoja čuvstva za sve, čim se može narod naš popeti na viši stupanj prosvjete i napredka.

Najvećih zaslugah za naše družtvo stekla je presv. gja. Kornelija Kukuljevićeva, gja. Milčićeva u Sisku, presv. gja. Kat. Špunova u Požegi, g. Bahovčeva u Samoboru, pogl. g. Ljudevit Raizner, vel. sudac osriednjega kotara u Zagrebu, i g. Juraj Klarić u Karlovcu, koji su neumornim svojim nastojanjem mnogo utemeljiteljah i podupirateljah družtvu našemu pribavili.

Medju našimi pouzdanici osobito revno djelovahu veleč. g. Ivan Šijanski u Križevcih, Ivan Petrač u Sisku, Vinko Blažeković u Karlovcu, Milan Kobali u Odri, Jakov Šalamun u Koprivnici itd.

Gospojinski pako odbor vrlo se odlikuje priredjivanjem lutrije na korist „Zadruge“ i sakupljanjem darovah za nju. Osobito presv. gja. Kornelija Kukuljevićeva radi toli neumorno, toli revno

Digitized by Google

za tu lutriju, da ju mora upravlj. odbor nazvati upravo dušom gospojinskoga odbora.

Upravljajući odbor nemože dakle na ino, nego predložiti glavnoj skupštini, da svim ovim zaslužnim muževom, gospojam, gradovom i u obće svim ovim domoljubom izreče najdublju zahvalnost, te predlaže, da se podiele počastne diplome presv. gospojom Korneliji Kukuljevićevoj i Katarini Špunovoj, gosp. Milčićki, Bahovčevoj i svim članom gosp. odbora, nadalje veleč. g. Ivanu Šijanskomu i pogl. gosp. Raizneru. Gosp. Juraju Klariću podielio je upravlj. odbor već prije počastnu diplomu.

Zaključujuć izvješće svoje, nemogu na ino, nego sa žalošću izjaviti, što još nije gotovo ni trećina hrv.-slav. učiteljah pristupila „Zadruzi“. Hrvatski učitelji su doduše velikom većinom već članovi našega družtva, nu iz Slavonije prijavilo ih se dosele veoma malo. Bog bi dao, da doskora svi učitelji „Zadruzi“ pristupe. Samo složnimi silami procvasti će družtvo naše. U to ime Bog pomozi!

Pregled imetka „Zadruge“

učiteljskoga družtva za podporu učiteljske sirotčadi g. 186⁵/₆.

	st.	nvč.		st.
73 utemeljitelja položiše . .	2400	—	Hrv.-slav. rarter.	170
155 redovitih članovah položiše	436	—	—	—
332 podupirajuća član. „	1341	74	2 akcije à 25 st.	50
			1 štamp. i dr. obv.	20
Iznos kazališt. pred. i tomb.	527	80		
Polugodišnje kamate . . .	48	78½		
Ukupno .	4754	32½	U obveznicah	340
Od ove svote ulož. u Samob. .	100	—	—	—
„ „ „ uzajmljeno na hip.	200	—	—	—
„ „ „ uloženo u štedion.	214	50	—	—
„ „ „ kupljene 54 hrv.-slav. razteretnice à 100 st. za	3774	17	to jest . . .	5400
Za družt. kasetu uračunj. . .	90	—	—	—
Tiskarski i upravni troškovi .	80	59	—	—
Ostatak u blagajni .	295	6½	u hrv.-slav. razt.	5740
Uglavničeno .	514	50	—	—
A. Imetak u gotovini .	809	56½	u hrv. razt. i obv.	5740

Digitized by Google

Lutrija, knjige i diplome.

	st.	nvč.
Za razprodane srećke primljeno	868	20
„ „ knjige „	56	18
„ „ diplome „	35	—
Ukupno .	959	38
Za tiskanje srećakah izdano	35	—
„ „ i vez „Liljana“ i koledara izdano . .	645	20
„ „ diplomah izdano	130	—
„ razpošiljanje srećakah, knjigah i diplomah i ini troškovi	75	49
Ukupni izdatak .	885	69
U blagajni 368 st. 75½ novč. Dobitak B. .	73	69
Prenos A. .	809	56½
Imetak u gotovini	883	25½
„ „ hrv.-slav. razt. i obv. .	5740	—
„ „ Liljanu	993	—
„ „ koledaru	469	83
„ „ pripovjetkah od Daničića	87	30
Ukupni imetak .	8173	38½
U diplomah .	430	—
	8603	38½
Prinesci od 155 redovitih članovah	436	—
„ „ 332 podupirajućih „ . „ . .	1341	74
	1777	74
Polovica kao razpoloživi novac	888	87
Polugodišnje kamate	48	78½
Ukupna razpoloživa svota .	937	65½

U Zagrebu dne 19. Rujna 1866.

Antun Irgulić,
družtveni blagajnik.

Pregledano i sasvim u redu pronadjen: M. Brtak, L. Vranko, Milan Kobali, Jos. Ferd. Devidé, J. Šalamun, Fr. Valpotić, Janko Tomić, Ivan Nep. Petrač, A. Pakšec.

Digitized by Google

O tielu i duši.

Razgovor s odraslijom djecom.

I.

(Učenik zažmiri a učitelj drži pred očima mu nož.) Reci-mi šta je to? Otvori sada oči! — šta je dakle to? Čim si to prepoznao? — (Oči su poznavajući strojak, oči su p o z n a v a l a.) Šta možema očima raditi? — Kako zovemo ono, čim se nješta radi? Oči su stroj za gledanje, za zrienje. Koj dobro vidi, velimo, da je bistra, zdrava oka; da ima sokolove oči, da ima dobar vîd. Vid jest čuvstvo.

Istim račinom razloži učitelj djeci si druge strojeve, druga ćutila, kao: uha, nos, usta, ruke; a prema tomu i čuvstva: sluh, njuh, ukus, pip, drži li učeniku uz uho sat, metne li pod nos prženu kavu, u usta kusić šećera, u ruku ključ itd.

Košto imamo na svakoj ruci po pet prstah, upravo toliko imamo i poznavajućih strojevah.

Oči su najpotrebnije, s toga i najvažnijim strojem svih. Zašto? Stvari poznavama ponajviše očima.

Koji vidi, može prerazličnih poslovah obavljati, gdje naprotiv sliepac je svega toga lišen. Motriti prekrasnu i divnu narav, roditeljem, braći, sestram i prijateljem si u oči i vedro čelo gledati, kamo li je milije i sladjahnije, nego li jih slušati samo, gdje govore, oli milu svirku poslušati.

II.

Recite mi njekoje gibajuće stroje, što se nahode na vašem tielu! — (Gibala.) Kada idite u školu, koja vam se uda ponajvećma giblju? Noga jest dakle gibljući nastroj, jest g i b a l o. Pišuć, pletuć, jeduć itd., kojim se udom ponajviše služiš? Ruka je dakla g i b a l o. Ona ima na sebi prste, koji se takodjer giblju.

Recite mi više gibljućih strojah! Glava, vedje, dà i same oči mogu se gibati lievo, desno, gore i dole; ustnice, jezik itd.

A koji je ipak ponajglavniji gibljući stroj? Ruka jest kraljem gibljućih strojevah, a noge su samo prave sluge. Sve štogodj vidite evo ovdje u školi, sve stvari, kuće, hramovi, palate, premnogo k tomu ostalih raznovrstnih umjetninah, nahodećih se na zemlji,

Digitized by Google

sve to napravila je čovječja ruka. Svega toga nebi bilo, da neimamo ruknh. Koli nesretan je čovjek, koji u ratu oli drugom nesrećom izgubi ruke! Siroticu takovu mora i tudja ruka hraniti i zalagati. Hvalimo bogu, što smo zdravih rukuh, pak si jih pomnjivo čuvajmo.

Koj je zdravih rukuh, taj je pravi bogataš, jer si može priraditi te nemora gladovati i u nevolji čamiti. Ali mila dječice, imade mnogo ljudih, koji umjesto da sklopljenima rukama hvale i slave dragoga boga zato, što imaju zdrava uda, usudjuju se griešiti proti 5. 7. zapovjedi božjoj, te rabe ruke si za otimanje tudjih stvarih, za ubojstva.

Znademo dakle već dva nastroja, što jih je bog dao čovjeku. Medju objema ovima jest njekakova razlika. Sjetite samo one skrinjice s onimi latci, t. j. sjetite se prirode, svieta. Taj sviet djeluje strojevi poznavajućimi na čovjeka; u tom jest sviet djelatan, djelujući a čovjek trpeći, snoseći. Gibali djeluje čovjek na sviet, a tu je opet čovjek djelujući a sviet trpeći; n. pr. svjetlo udara u oči, zrak ulazi u uha, vonj u nos; — ovdje jest priroda čineća a čovjek trpeći. Naprotiv: nogom lupamo, rukom tučemo itd., ovdje opet čovjek radi a sviet trpi.

Predočite si postolara sjedećega na svom trnogu. Pred njim leži komad kože. Od ove kože dolaze trakovi svjetla upravo u oko meštrovo. Ovdje koža radi a postolar kao trpi. To ovako mora da bude, jer inače nebi mogao meštar niti vidjeti latka, pak s bogom onda i zanat. Poslje uzme postolar kožu u ruke, nabija ju, razvlači na sve strane, kroji, bode ju — t. j. on nješta radi a koža trpi.

Koji su po prilici strjevi potrebniji? — Obadvoji jednako. Sliepomu zanatniku nekoriste ruke niti bezručnomu oči.

(Dalje će sliediti.)

Dopis.

— Iz šk. kotara jastrebarskoga. (Učiteljska skupština.) Dne 22. t. mj. bi nastavljeno obdržavanje učit. skupštine za naš kotar u Jastrebarskoj, pošto ju, urečenu za 19. pr. mj. u Draganiću nemogasmo dovršiti s razloga, što je ovo kotarski g. podjašprišt taj dan obolio bio. Gore rečeni dan indi predsjedaše skupštini veleč. g. Jakov Jambrečak, podjašprišt i župnik slavetićki, a prisutni bjahu mnogočastna gg. Stj. Margetić i J. Sokolo-

Digitized by Google

vić i svi učitelji ovog kotara izuzam svetojanskoga, kojemu občina predprege dati nehtjede, kako nam on to javi. Od gg. šk. ravnateljah neprisustvova nijedan ovoj ljetošnjoj skupštini; gdjekoji su možbit i važnimi razlozi zapriečeni bili. — Posao skupštine bilježio je učitelj Gjuro Rožman. Poslje praktičnog predavanja čitana su pitanja učiteljem za riešenje dana. Učitelj petrovački gosp. Milan Baker čitao je I., a jastrebarski Luko Vranko II. pitanje. Povodom ovoga posljednjega prozbori gosp. predsjednik o tom, u koliko su već sada kod puka kletve mah preuzele, tako, da je već sasma u običaj ušlo za svaku toli laž koli istinu, dapače i rieč zaklinjati se; s toga stavi učiteljem na srce, da taj običaj iz svijuh silah kod djece — budućega naroda — izkoreniti nastoje. — Pitanje kateketom dano riešio je g. St. M. Nakon prestresivanja i razglabanja ovih pitanjah svrnusmo svi pozor na predloge, pritužbe i prijave u lanjski zapisnik stavljene i zaključismo, opetovano iste i u ljetošnji uvrstiti, nebi li „kada, tada“ nješto ipak polučili. I zbilja žalostna je istina, da se još uviek pučka škola s njeke strane maćuhinski upravo pazi. Jedan učitelj nedobiva uredno plaće, drugi neima stana, treći učevnih sredstvah, polazak škole je nemaran itd. O manah u mnogih pučkih školah, dala bi se i knjiga napisati — dakako vještijemu od mene; nu, za Boga, niti negovori riečice, jer si tada odmah vjetrenjak, nemirnjak i šta ja znam ne sve. Uzalud se sveć entvo brini, kad mu s druge strane podpore ni odziva neima; molim samo, ja negovorim u obće. Nu kuda sam zabrazdio! Neću dalje; jer se evo smislih na onu „tko istinu gudi, gudalom ga po vrstih biju.“

Nadalje indi izrazi g. predsjednik radost, što će se već tek: godine u Plešivici škola otvoriti, a u Domagovićih i Desincu mozbit na godinu, nu on spomene i to, kako šk. zgrada u Pribićih već tri godine onako nedogotovljena stoji, na žalost njegovu, a na štetu siromašnoga puka. — Još obodri učitelje na uztrajni rad, preporuči jim strpljivost i zaključi tako ovogodišnju škupštinu. — Ovdje mi je samo još izraziti želju, neka bi dotičnici nastojali, da nebude budući učitelj plešivićki opet godine na novu šk. zgradu načekivati morao; svakomu učitelju valja dati, što ga ide pa onda tek zahtievati, što se od njega zahtievati mora. — A sada mili „Napredku“ liepo mi napreduj i ostaj s Bogom! —

— Izpod Bele. Sa svih stranah mile naše domovine piše se ob uspjehu ovogodišnjih školskih izpitah; pa se valjda nadate, da će vas tko izviestiti i o radovanskoj školi; ali dosad vam nada ostala na vrbi svirala. Medjutim nečudite se tomu, jer ovdje neima ništa nova, što bi vaše učitelje zanimati moglo. Kod nas ti, brate moj, sve ostalo, kako je i bilo; nepomakosmo se ni za dlaku. Školsko stanje još uviek više je prilično pljetari, nego li javnoj

Digitized by Google

sgradi, gdje se sabira mladež čitave župe, da se nješto nauči. Soba je malena, da jedva strpaš 50 djece unutra. U kakvoj je tu pogibelji zdravlje djetce, osobito zimi, kad se peć zakuri, uz koju je jedva klupa prislonjena tako, da nebi ni prsta proturao — to si možeš i sam misliti. A je li i to prilika, da iz jedne župe od 3300 dušah samo petdesetero djece školu polazi. Može li tudjer biti govora ob izobraženju puka? Ali pitat ćeš možda: zašto se nezidje nova škola? Nu na ovo pitanje ti ja neznam odgovoriti. Jedino to znam, da se je u vrieme zloglasnoga absolutizma već ozbiljno o tom nastojalo; ali pošto smo dobili ustav, odonda o novoj školi ni divana.

Ali ostavimo tu neugodnu stvar, pa spomenimo ono, što i sbilja zaslužuje, da se po svietu glasi. Poslje izpita, koj je ovdje obavljen 3. Rujna u prisutnosti preč. g. Blaža Švelića kao školskog nadziratelja, razdieljene su medju djecu u ime nagrade liepe narodne knjižice u vriednosti od 22. stot., što jih je u tu svrhu velikodušno poklonio preuzv. g. Metel Ožegović. Ovaj veliki pučki mecenat poklanja našoj školi u tu svrhu svake godine po 21 st. Od Boga mu plata, a od nas iskrena hvala. Isti ovaj preuz. gosp. nadario je takodjer i kateketu i učitelja svakoga po jednim iztiskom od svih knjižicah, što su medju djecu razdieljene: a ova stvar je svakako vriedna uvaženja; jer po mom mnenju, morao bi učitelj sam najprije pročitat onu knjižicu, koju hoće djetetu dati u ruke. A zašto? Izkustvo me je neučilo, da naša djeca malo ili nimalo nečitaju onih knjižicah što dobiju za dar. Tomu bit će krivo to, što djeca neznadu knjižicah cieniti ili jih nerazumiju. Neka dakle učitelj najprije sam pročita knjižicu, pa onda neka djeci u školi govori ob onom, što je čitao: a ujedno neka kaže djeci, gdje i ona mogu o tom čitati. Djeca će dakako lahko razumiet, kad budu čitala ono, što su već u školi čula: ali će ujedno i knjigu znati bolje cieniti, u kojoj se tako koristan nauk nalazi, te će ju bolje čuvati i radje čitati. Dok nebudu učitelji tako radili, razdieljivanje knjižicah bit će po mom mnenju od slabe ili nikakve koristi.

Drugo ti izpod Bele neimam ništa javiti što bi moglo obćinstvo zanimati, zato zaključujem ovaj mali dopis, a ti mili »Napredče budi dobar, pa mu ustupi malo prostora.

Viestnik.

Opetovano molimo svu p. n. gospodaru predbrojnike, da bi barem sada u polovini zadnjega kvartala izvoljela namiriti svoj dug. Više nemožemo reći, van to: da je istom petina do danas platila. Uredničtvo.

Digitized by Google

Javna zahvala.

Prigodom godišnjega izpita školske mladeži oborovačke sastalo se više uglednih osobah, da prisustvuju toj svečanosti. Mimoišav mnoge domaće napredak narodne omladine promicajuće muževe, nemogu da nenapomenem poimence onoga, koji je već mnogoputah riečju i djelom pokazao, kako mu je srdcu prirastao narodni boljak. Taj muž jest poglaviti gospodin Mirko Bušić, podžupan županije zagrebačke. Pošto bi velečastni gospodin podarcidjakon Nikola Havliček, prekrasnim govorom izpit zaključio, progovori njekoliko u srdca djetinja ponicajućih riečih o koristi pučke škole, te pruži 10 stot. da se medju najćednije i najmarljivije učenike porazdiele. Ja i meni povjerena mladež nemožemo drugo, nego visokomu darovatelju najsrdačniju zahvalu izraziti sa željom, da nam se takovi muževi što više umnože.

U Oborovu dne 10. Rujna 1866.

Gjuro Gjurašin,
učitelj oborovački.

Naimenovanja.

Gosp. dr. Franjo Iveković, imenovani kateketa gimnazije varaždinske, zahvaliv se na toj službi primio je podieljenu mu uzoritim gospodinom stožernikom i nadbiskupom našim, stolicu bibličkih naukah staroga zakona u zagrebačkoj nadbiskupskoj bogosloviji. Od srdca čestitamo rodoljubivoj duhovnoj mladeži, koja će imati sreću srkati čistu nauku s ustiuh čiste, plemenite, rodoljubive i učene duše, hraneće vrloga nam dr. Ivekovića.

— Gospodin dr. Marku Lončariću podieljena je privremeno izpražnjena učiteljska stolica katekete na kr. gimnaziji u Varaždinu, riešenjem preč. duh. stola zagrebačkoga.

— Gosp. Franjo Šic, dosadašnji kateketa u glavnoj učioni križevačkoj, naimenovan je kao takav za uzornu dječačku i glav. gradsku djevojačku učionu Zagrebu.

Natječaji.

Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Stenjevcu. Plata: 300 stot. ral oranice, 6 hv. drvah i prilična štolarina i stan. Molbenice šalju se: preč. gosp. kanoniku Josipu Šuškoviću u Zagrebu do 25. Listopada t. g.

— Izpražnjeno učiteljko i orguljaško mjesto u Remetah. Plata: 315 st., $1^1/_2$ rali, za stanarinu 50 stot., za drva 31 stot. Molbenice šalju se: preč. gosp. Josipu Šuškoviću, kanoniku u Zagrebu do 20. Listopada t. g.

— Izpražnjeno učiteljsko mjesto u Gaju. Plata: 315 st., stan, vrta $1^1/_8$ rali, oranice i livade $7^1/_2$ rali te njeki štolarski dohodci. Molbenice šalju se veleč. gosp. Dragutinu Pavčecu, podjašprištu u Kutini do 25. Listopada t. g,

— Izpražnjeno učiteljsko mjesto u Hrašćini. Plata: 315 stot., 15 hv. drvah, $2^1/_2$ rali oranice. Molbenice: veleč. gosp. Josipu Mikcu, podjašprištu u Pementincih do 20. Listopada t. g. (Pošta: Novi Marhof.)

Književnost.

Pjesme A. V. Truhelke, za porabn školsku, crkvenu i domaću, izlaze u novom, pomnoženom i poboljšanom izdanju nakladom Hartmánovom. Ciena jim je kao i prije: 30 nov. mekano svezanim a 40 nov. u koricah.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 21. U Zagrebu, 1. Studena 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domace za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

O tielu i duši.

Razgovor s odraslijom djecom.

(Nadalje.)

III.

Idimo dalje. Ti, Dušane! Da ti otac kupi par čizamah debelih podplatah. Da tako njekoliko ćednah u njih hodiš, što bi bilo s njih? Sve polagacko bi jih meštajalo, postajale bi sve tanje i tanje, dok se nebi razderale tako čitave — pak da su upravo i željezne — iztrošile. Tako i biva i sa svimi stvarmi na svietu. Surina dugom nošnjom odere se i izglodje, nož čestim rezanjem otupi itd.

Ali sada mi recite, koja koža jest tušća, ona li na nozi oli podplat na čizmi? Pomislimo si siroticu, hodeću vazda bosom nogom, pak vidimo, da si ipak nikada neizliže noguh; šta više, noga joj je jošte veća, nego li gospodska, vazda obuvena.

Rekosmo, da se svaki stroj, kada se dugo rabi, mora da iztroši. Da ima čovjek samo strojeve, poznavajuće i gibajuće = poznavala, gibala, to bi jih morao brzo iztrošiti, n. pr. oko već samim gledanjem, ruku radnjom, noge hodom. Za njekoliko ćednah nebi ničesa imao.

Nu da bi čovjek, kanoti meštar, na zemlji dobro dugo posle-

Digitized by Google

nim mogao biti, darovao mu premudri tvorac i treću vrst strojevah, to jest: strojevah uzdržavajućih = u z d r ž a v a l a. Ovi strojevi nadoknadjuju opet tamo, gdje bijaše nječesa uzmanjkalo. Kako to biva, razjasnim vam mahom u kratkosti.

Prvim uzdržavalom jesu usta i to sve, što se u njih nalazi. U usta dolazi hrana. Ova se pomieša sa slinom, pak se razžvače i razdrobi zubî. Pri tom pripomaže jezik, da svaka čestica hrane dojde medju zube, da se razamelje; s toga usta naliče mlinu. Nije li žitak = têg dovoljno samljeven, nebude ukusan hljeb, nije li hrana valjano razžvakana, nedava zdrave hrane tielu. Razžvakanu hranu gutamo te prolazi cievi, zvanom požirak u želudac. Ovdje se hrana jošte većma smrvi, te spojiv se sa želudačnim sokom, promjenjuje se u sivkastu kašicu. To zovemo prokuhom ili probavom. Ovako priredjena prolazi u crieva. Na crievih nahode se njekakove bradavičice, nalične siscu pijavičinu. I, kaošto pijavica sisa iz tiela krv, tako izsisaju ove bradavice sok iz one kaše, što naliči mlieku te se pravo i zove mliečac. Sâda ide ovaj sok k srdcu.

Srdce jest u dvoje razpolovljeno, ima dakle dvie šupljine, desnu i lievu. U desno šuplje, t. j. kliet = komoricu dolazi mliečac, a odovuda ide u pluća. Nu u pluća dolazi dihanjem i zrak = uzduh, sastojeći s kislika i dušika. Kislik se spoji s mliečcem, ovaj postane crven, a to vam je k r v. (Učitelj pokaži djeci, kako se može kislik proizvesti, kako u njem tinjajuća trieska migom uzplamti, kako crna i pokvarena krv u njem opet ocrveni itd.)

U kisliku se sve prepali i očisti kano zlato u ognju. Kislik se u plućima probavi skoro posve, a dušik s drugim otrovnim plinom, kiselinom najme ugljevitom, izdihava se.

Svježa krv ide iz plućah u lievu k l i e t srdčanu, odakle stezanjem i razširivanjem srdca, kanoti smrkom žene i tjera se u žile cieloga tiela. Metnemo li ruku na srdce, osjećamo, gdje nam srdce tuče, a to je ono stezanje i razširivanje srdca.

Žile, kojimi svježa krv protiče, zovu se kucavice, bìla, n. pr. na ruci, na vratu, sliepu oku . ., a nahode se vazda dublje pod kožom, da jim se tako lasno nenahudi. U tih žilah jest ona krv, koja svim udom pridonosi ono, što se u njih jurve p o t r o š i l o, izgubilo Ona čini to, da se ruke neprerade, noge neprehode itd. A kada se s ove krvi sve upotriebilo, što bijaše dobra, koristna i okrepljujućega, onda

Digitized by Google

bude i sama nepotriebnom, nevaljalom, pokvarenom, — onda jest gusta i tamne boje. Ova pokvarena krv, koja je svojim putem različnih latakah posakupila, vraća se sada modrimi žilami, što jih na rukuh vidjeti možemo, u desnu srdčanu kliet. Žile, kojimi se pokvarena krv k srdcu opet povraća, zovu se v r a t n i c e.

Čest ove pokvarene krvi teče kroz jetra u slezena, gdje se prociedi; sve, šta je gusta opet preostane, s česa se tvori žuč. Prociedjena tako krv ide poput mliečca opet u desnu kliet srdčanu, odovuda opet u pluća, gdje se okriepi kislikom, pak opet ide u lievu kliet, odakle se kucavicami opet cielim tielom razgranjuje. To je kolanje krvi.

Dakle najznamenitija uzdržavala jesu: usta, želudac, crieva, srdce, pluća, jetra i slezena. Ponovi mi to, Jarošu! Nu medju svimi ovimi ipak prvi je stroj srdce. Drugi svi rade jedino za srdce, da ovo uzmogne zdravu i svježu krv razpošiljati ostalim udom. Srdce jest izvor života; a da samo migom prestane raditi, ujedno stao bi i cieli tjelesni stroj.

Kakovih dakle sve imamo strojevah, što jih Bog čovjeku dao?

Koje je najznamenitije p o z n a v a l o? —
„ „ „ g i b a l o? —
„ „ „ u z d r ž a v a l o? —

Evo vam opet na tabli tri sunjice.

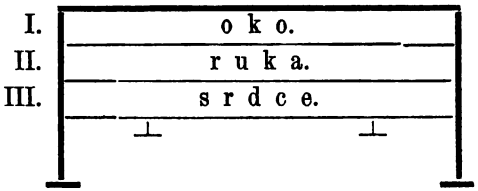

Sva ova tri stroja jedne su znamenitosti; jer oči bez rukuh nebi uspievale; ruke bez očijuh takodjer ne, a bez srdca neima obstanka niti očima niti rukama. Ovi strojevi spojeni su kostmi, a površinom kožom obvučeni, što sve zovemo besjedom: tielo:

Šta je dakle *tielo*?

Digitized by Google

Kratki sadržaji štivah i stvarno razjasnjenje obzirom na seljačko gospodarstvo.

(Na temelju prirodopisnih štivah II. odsjeka, II. slovn. Čitanke.)

II. O životinji.

Štivo 83.

Ovo štivo upoznava nas pobližje s *pčelami*, opisuje njihov zadružni broj, način življenja i radnje, razplodjivanja i selenja; zatim skrb za hranom, složno i uredno poslovanje, zimski počinak, a napokon i korist, što ju razborit pčelar od njih imati može. — Promatrajuć sva ova, imao bi se čovjek u marljivosti, urednosti i ostalih liepih svojstvih pčelicah povesti, i u svem jih točno nasljedovati. Životinjicu ovu toli koristnu, od koje se dobiva med i vosak, i koja si hranu sama traži, a nezadaje mnogo truda, mogao bi svatko, tko je iole u priličnu položaju, držati, timariti i njome se liepo koristiti. Nu pri svemu tomu nevalja zaboraviti, da je za uspješno gojenje pčelah, neobhodno potreban nauk i iskustvo, što se pomoćju poučnih knjigah o pčelarstvu i uputbom izkusnih pčelarah lahko proučiti dade.

84.

U prvoj postojki ovoga štiva govori se o svojstvih i postanku *hruštovah* (kebrih). Drugom postojkom kaže se: Gdje i kako dugo kao crvići živu? Čim se hrane? Radi čega su škodljive? Tko su jim osobiti neprijatelji? Što pod jesen četvrte godine učine i u što se promiene? Kada i što se iz bahure izleže? Gdje još i kako dugo ostane? Kada izpod zemlje izplazi, i što tada čini? Što nam valja činiti, da se oprostimo tih škodljivacah? i tko jih rado jede? — Trećom postojkom spominju se u obće ptice, koje se osobito bubami hrane; pripovieda se, kako za oranja crviće i bube kupe (pobiru), kako li po zraku leteće mušice love i njimi svoje mlade hrane; napokon se dokazuje, što odtud u cieloj prirodi vidimo, kako li bi se reći moglo, i zašto je čovjek svojim umom i razborom za bogom jedini gospodar svim stvorom.

85.

Ovo štivo slovi o *pijavici*, i upoznava nas pobližje s ustrojom njezina tiela, njezinimi vlastitostmi i s korišću, što jih čovjeku u

Digitized by Google

njekih boliestih pružaju; opisuje nadalje i tako zvane konjske pijavice za razliku od običnih, te navodi, gdje pijavice žive, kako plivaju, u kojih pokrajinah jih najviše ima, i kuda se sve razvažaju? | Budući ova životinjica ljudem u njekih boliestih, izsisavajući jim izpod kože zlu i nevaljalu krv, najpreči liek pruža, radi čega ju liečnici boljestnikom većkrat preporučuju, a ovi se s njome koristno služe; i budući se taj liek po svoj Evropi uspješno upotrebljava: to se one u dalekih stranah skupo plaćaju, te poduzetnikom lovljenja i odpremanja znatnu korist donose.

III. O rudah.

Štivo 86.

U ovom štivu govori se o *rudah*; kaže se, što su i kakova su bića, a napokon navadjaju se i ponajglavnije njeke vrste, što jih medju rude brojimo. — One se nahode stranom na zemlji, stranom se kopaju i vade velikim trudom, troškom i opasnosti duboko iz zemlje. Medju soli spadaju: slankamen, solajka, salitra, zelena, modra i biela galica, kocelj (olum, Alaun), nišador itd.; — medju pasoli: vapnenjak, kreda, sadra itd.; — medju težce: težac, ocjelovac, kalamina, tutijevac itd.; — medju mastnike: milovka, zelenac, salovac itd.; — medju tvrdce: živac, opal, plovučac (Bimstein), bjelutak (Quarz), kremen, granat, alem itd.; — medju rudače: cinovac, mjedovac, magnetovac, crveni željezovac itd.; — medju kovine: željezo, nikalj, mjed, srebro, zlato, platina, živa, olovo itd.; — medju kučadane: nikaljski, mišomorni, sumporni i mjedeni kučadan, bjesikovac itd.; — medju sjajnike: grušac, mjedovica, srebrovica, olovica itd.; — medju blistavce: tutijak, crveni srebrnjak i rumenica; — medju sumpornjake: žuti i crveni mišomor i sumpor; — medju smoline: jantar, paklina itd; — medju ugljevlje: crni, smedji i svjetlji ugljen i tuha = grafit.

87.

U prvoj postojki ovoga štiva razlaže se korist i način uporabe kamena *vapnenca*. Drugom postojkom navodi se mramor kao k vapnensu spadajući kamen, zatim mjesto nalazišta najglasovitijeg kararskog mramora i uporaba njegova. U trećoj postojki govori se o znamenitih okaminah, što se u vapnenih stienah nalaze, i kaže, što nam

Digitized by Google

takove okamine očito dokazuju. Napokon se u posljednjoj postojki razlikuje vapnenac od bilja i životinje svojim bezživotnim i bezustrojnim bićem. — Vapnenac spada medju pasoli, a ima ga od više vrstih. Najvažnije su mu vrste: dvrsta, vapnenac, zrnati i jedri, siga, mačak (pržinac) i kreda. Od dvolomne dvrste pravi se optičko orudje. Od zrnata vapnenca rabe velike i čiste kamine, ploče i kamenje kipari i klesari, ili se izpeče, te se rabi kao vapno u staklanah i talionicah, sapunarnicah i strojbarnicah. Siga, mačak i kreda upotriebljavaju se kao valjana gradja, ili se iz njih peče vapno. Osim toga rabi se kreda u staklanah, za pisanje i mastila šaracah (Anstreicher).

88.

Ovim štivom opisuje se *ledac* i *alem*. O ledcu kaže se, kakov je i gdje ga je moći dobiti, a ob alemu se osim toga nabraja još više znamenitih svojstvah, dodajuć: čemu? kako? i gdje se sve obično rabi? - Ledac (prozirac) brusi se i okiva u nakit, a ima ga od više vrstih. Od njega se prave razne stvari, n. pr. burmutice, zdjele, čaše, pečatnjaci itd. — Alem je pako izmedju svih rudah najtvrdji kamen, vrlo je krhak, prah mu je sivkasto-žut, i sjaje se osobito žarko.

89.

Ovo štivo upoznava nas sa *slankamenom* ili kamenitom soli; opisuje njezina svojstva, navodi gore i pokrajine, koje slankamenom obilaju; pripovieda, da se u drugih zemljah iz slatinah (slanastih vrelah), a u Primorju s morske vode sol gradi; kako je ljudem i životinji za življenje neobhodno potriebna, i čemu ju ljudi osobito rabe. — Iz slatinah prave sol varenjem i izparivanjem, a iz morske vode vade ju u tako zvanih solinah, dočim se u nje postavljena voda na suncu izhlapi, a sol sliedi. Sol trebaju i njekoji tvorničari, kao: talioci kovinah, strojbari, bjelioci, mastioci, sapunari, lončari za kalenje posudjah itd.; s toga se sol u veliko rabi i razvozi po svih onih državah, gdje je neima, najme u Italiju, Francesku, Španjolsku itd., te se s njom tjera velika trgovina.

90.

Ovo štivo slovi o *kamenitom ugljevlju*; kaže, zašto i gdje se mjesto drvah rabi; spominje glavne dvie vrste ugljenja, dokazujuć,

Digitized by Google

koja je vrsta bolja, i kako se koja laglje ili težje kopa; a napokon navodi i krunovine u našoj carevini, koje obiluju kamenitim ugljevljem. Osim toga, što se uglevlje za gorivo rabi, koristi ljudem mnogo i time, što iz njega plin za posviet vade, a ovim (plinom) varoše, dućane, gostionice, kuće itd. razsvjetljuju. Ista čadja od smedjega ugljevlja rabi se u tiskarnicah, a pepeo od inih vrstih ugljevlja upotriebljava se uspješno za gnojenje polja. P. Solerti.

Sustavne vježbe u slogu.

Na temelju hrvatskih čitankah sastavio Franjo Stêpanek, narodni učitelj. Svežčić I. Ciena 29 novč. U Zagrebu. Troškom spisateljevim.

Tko je, da se neveseli novomu pojavu na hrvatskom književnom polju, a osobito na školskom, gdje no se još veoma malo bilja nalazi, i zato smo se i mi vrlo uzradovali, kad nam naše školsko glasilo „Napredak“ donese viest, da je gore naznačeno djelo bieli sviet ugledalo. Da li se, pročitav ovu knjižicu, i dalje radovati možemo, neka sude sami čitatelji. Nam se pako vidi ovdje sasma umjestna izreka jednoga naših najvrlijih spisateljah: „Pročitav taj spis, nisam mogao dokučiti: k čemu je sviet ugledao. Naša se knjiga doista nije s njega obogatila.

Neznamo, u koliko se je g. pisac držao po njem u predgovoru naznačene Bibove knjige (Cvičení slohová pro hlavní i obecné školy), jer je neimamo pri ruci, no sudeć po sadržaju pred nami ležećega hrvatskoga prerada, moramo iskreno i bez svake zamjere kazati, da isti spis ni najmanje neodgovara svojoj svrsi, a g. pisac neka se okani javnosti dotle, dok u školarstvo dublje nezaviri, pa kad se jednom sam bolje naobrazi, tad stoprv neka nastoji, drugim u pomoć priteći; nu i onda neka bude oprezniji u izboru knjigah, koje kani preradjivati, jer nemora svaka češka knjiga biti uzorom hrvatskoj književnosti.

Toliko u obće, a sad na pojedinosti.

Svežčić pred nami ležeći nije za drugi razred, kakno mu gosp. pisac u predgovoru mjesto opredjeljuje, nego gledom na sadržaj za prvi razred, izuzam njekoliko riečih, koje spadaju u drugi razred.

Digitized by Google

Mi bi morali svakoga hrvatskoga učitelja, a osobito na glavnih učionah namještenoga, odsuditi, koji bi, držeć se ove knjižice, prvi razred u hrvatskom jeziku tako zapustio, da bi mu ovaj spis morao biti u drugom razredu rukovodnikom.

Da nas naši čitatelji, a i g. pisac bolje razumije, navesti ćemo samo njekoja:

Prvu zadaću ovoga spisa morali bi izradjivati učenici prvoga razreda (a ne drugoga) na temelju 11. vježbe gradiva za zorove iz »Početnice«.

Treću zadaću morali bi izradjivati na temelju 2. vježbe, četvrtu zadaću na temelju 9. vježbe, a petu na temelju prve vježbe itd.

Da li bi se mogao ovaj spis barem za prvi razred upotriebiti? — I to ne; jer ni u izradjivanju zadaćah nije g. pisac bio tako oprezan, kako bi se od njega, kao od učitelja punim pravom izčekivati moglo, kao što se iz sljedećega vidi:

Odmah kod 1. izradka navadja g. pisac „děvojku“ medju članove obitelji, a to lje neće učiniti nijedan učenik prvoga razreda, koji je prošao 10. i 11. vježbu zorne obuke, nego će ovu rieč uvrstiti u 10. vježbu (a ne u 11.), kamo i spada. To bi barem morao g. pisac kao učitelj dobro znati.

Deseta zadaća glasi ovako: Kažite životinje, koje imadu dvie noge i dva krila, i kojih je tielo perjem pokriveno (ptice)! Da li je to pitanje polag didaktičkih pravilah? Čemu ovdje tako duga pitanja? — Ako djeca neznaju, što su ptice, onda jim učitelj nesmije ni davati zadaćah o pticah.

Kod 6. i 7. i mnogih drugih zadaćah upleo je g. pisac u izradak mnogo takovih stvarih, koje samo slučajno mogu tamo biti. Tako n. pr. navadja: U dvorištu su: gospodar, sluga, služkinja, nadničar, pas, mačka, koza. Imaunjem još: sieno gnoj, slama, metla itd. (Polag koje je to slovnice?) U vrtu je: vrtlar, pomoćnik, učenik, naranča itd.

Na vodi vidimo: mlin, čamac, ladju, vrbu johu, jaz itd.
Na polju i šumi borave: jelen, lisica, miš, krt.
U vrtovih borave: slavulji itd.
U šumi živu: čaplje?
Od željeza su ove stvari: bat, klešte, željeznice.

Digitized by Google

Zanatnici, koji prave različite stvari iz rudah, jesu ovi: kovač, bravar itd.

Zar nezna g. pisac razlike izmedju rudah (Mineralien), rudačah (Erze) i kovinah (Metalle)?

Kod 41. zadaće navadja g. pisac vatiranje medju dielove haljine; kod 24. zadaće sačinjava štagalj, sjenik i golubinjak, nutarnje česti kuće; kod 48. zadaće veli g. pisac: obzirom na veličinu mogu biti stvari: velike, male, visoke, nizke, guste, redke. grube, drobne itd.

Kod 52. zadaće čitamo: kovine mogu biti: neuradjene, uradjene itd.; kod 61. zadaće: Šupalj može biti: sud, opanak, čizma, žep itd.; kod 62. zadaće: Duboko može biti: more, ribnjak, rieka, šuma itd.; Visok može biti: zvonik, kuća, čovjek gnjezdo.

Kod 90. zadaće čitamo: Prsten iz zlata i iz srebra. Škrljak slamnat i iz pusti. Haljina iz svile i iz platna.

Kod 102. zadaće veli g. pisac: Josip i Benjamin bili su najmladji sinovi Jakopovi.

Na strani 39. čitamo: Učevna je knjiga za učenje: jer u njoj ima mnogo koješta, što je potrebno i koristno znati; na strani 43: Jabuka (drvo) je zrnasta voćka, — ima debelo drveno stablo, — vunasto lišće — razplodjuje se zrnom, kalamenjem i ciepljenjem.

Na strani 44. veli se: Hrast je šumsko drvo. Drvo da je dobro gradivo za zgrade itd., a koru rabe kožari i sedlari pravoć kože.

Ovoliko reći moradosmo, a to s toga, da naši učitelji neizdaju svojih novacah ondje, gdje netreba, a g pisac da se osviesti, te da svoje dielce nenastavlja, dok se za ovakov posao neusavrši; jer svaku jestvinu nemože želudac hrvatskoga učitelja probaviti.

Tisak ove knjižice je dobar i čist, ali i to je sve, što na ovom dielcu pohvaliti možemo. K.

Imamo sveučilište!

Sjećate li se, dragi štioci, one prekrasne besjede o potrebi jugoslavenskoga sveučilišta, kojom bijaše biskup Strossmayer prije šest godinah sakupljeni u saboru narod tako uzhitio, da je odlučio jedno-

Digitized by Google

dušno, neka se ta njegova besjeda napose naštampa i porazdieli? — Spominjete li se njegovih riečih, koje je na lanjskom saboru po drugi put ob istom predmetu uz obćenitu pohvalu sabora besjedio? Njegovoj zlatoustoj besjedljivosti podje za rukom potrebu sveučilišta tako bjelodano dokazati, da je sabor, kao što prije šest godinah tako i lani, jednoglasno zaključio ustrojiti jugoslavensko sveučilište.

Bilo pa je prošlo. Vlada naša položi »ad acta« saborske odluke; narod zaboravi Strossmayerove rieči, a valjda je i on s uma sám smetnuo tu pomisao, neimajuć nade u našem sadašnjem stanju, da će se ikad oživiti. Nebi doista čudo bilo usred mrtvila i apathie, koja kod nas mah uze.

Drugčije Strossmayer. Što su usta tako krasno govorila, srce je u potaji snovalo, dok nije i osnovalo. Priobćeni telegrami javljaju nam preradostnu viest, da je preuzvišeni gosp. Strossmayer jučer, na uspomenu tristoljetnice sigetskih junakah, koja se je jučer u Djakovu slavila, položio 50.000 forintih za jugoslavensko sveučilište, po imenu za popunjenje pravoslovnoga fakulteta, za kojim je napose narod do sada sav naš zaludu čeznuo. Ako tomu velikodušnomu daru dodamo još i njegovu njegdašnju veležupansku plaću, koju bijaše takodjer namienio istomu zavodu, to je dakle dosada preko 60.000 forintih poklonio samo jugoslavenskomu sveučilištu. Dà krasna i primjerena spomenika Nikoli Zrinjskomu, koji je prije trista godinah položio svoj život, da spasi slobodu i obrazovanost svoga naroda! Al jošte ljepšega spomenika samomu darovatelju, koji evo nastavi djelo slavnoga junaka i udariv temelj i drugomu najznamenitijemu znanstvenomu zavodu naše domovine, i po drugi put može uzkliknuti:

Exegi monumentum aere perennius,
Regalique situ pyramidum altius,
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere aut innumerabilis
Annorum series et fuga temporum.
Non omnis moriar.

Narod naš zove Strossmayera prvim sinom domovine, odkada je utemeljio jugoslavensku akademiju, jer se š njim u tom pogledu nitko nemože uzporediti. Nitko? — Prevarismo se: sam se je Strossmayer ovom novom žrtvom nadkrilio, te je postao prvi i najprviji.

Neznamo, kako će dugo naša visoka vlada i opet oklievati,

Digitized by Google

dok uvede u život Strossmayerovu darovnicu, dok se lati zbiljski ustrojavanja toga zavoda. Nu bilo to kada mu drago, mi danas već posve pouzdano kazati, da imamo jugoslavensko sveučilište, da imamo Strossmayerovom darežljivošću oba ona zavoda, koja će udariti tvrd temelj duševnoj budućnosti našega naroda. Neka se dakle ori, kud se slavska rieč govori: slava Strossmayeru! B. Š. (Pozor.)

Zapisnik

druge glavne skupštine učiteljske „Zadruge“, držane dne 19. i 20. rujna 1866.

Sjednica dne 19. rujna.

1. Prije skupštine upute se svi prisutni članovi k sv. misi u crkvu sv. Marka, koju je služio preč. g. dr. Franjo Rački, školski savjetnik.

2. Iza sv. mise upute se članovi u dvoranu ovdješnje realke, koju im je u tu svrhu vriedni ravnatelj istoga zavoda, veleč. g. Josip Torbar, najvećom pripravnošću odstupio.

3. Sjednicu otvori predsjednik družtva, g. Ivan Filipović, shodnim govorom.

4. Iza toga pročita tajnik svoje izvješće o dosadanjem djelovanju upravljajućega odbora.

5. Blagajnik pročita izvješće o novčanom stanju učiteljske „Zadruge“.

Izabran je odbor za pregledanje svih računah i svekolikoga imetka „Zadruge“. U taj su odbor izabrani gg. Šalamun Jakov, Petrač Ivan, Kobali Milan, Tomić Janko, Pakšec Andro, Valpotić, Bertak i Vranko. G. Devidé, tajnik trgovačke komore, izabran je u taj odbor kao vještak.

6. Novoizabrani križevački pouzdanik, g. Kvirin Vidačić, javlja, da je upravo kad je u Zagreb došao, dobio brzojavnu viest, kojom mu se javlja, da je u Križevcih umro g. Drag. Somogyi, učitelj tamošnje glavne učione i redoviti član „Zadruge“.

Žalostni ovaj slučaj, kojim smo izgubili revnoga učitelja i vriednoga člana „Zadruge“, tako je duboko dirnuo svukoliku skupštinu, da je ova odmah odlučila, da se ima sirotčadi Somogyievoj odmah izplatiti 20 for. u gotovom, a osim toga da se ima za ovu

Digitized by Google

godinu svakomu djetetu mjesečne podpore davati po 5 for., na godinu dakle ukupno 120 for. Koliko će se davati nadalje, odlučit će se svake godine u glavnoj skupštini. (Upravo kad se je govorilo o ovom predmetu, stupi u dvoranu g. Hudovski, viećnik grada Zagreba, kao povjerenik političke oblasti. Nješto kasnije došao je i preč. g. Franjo Rački, koje obojicu skupština gromovitim živio pozdravi.)

7. Jedan od gosp. članovah predlaže, da se na shodnom mjestu u pravila uvrsti »da ima svako učiteljsko sirotče pravo na podporu učit. Zadruge.«

Na to odgovore gg. članovi, da se to već po samih pravilih razumije, nu da će se po §. 15. kod podieljivanja podpore uzimati osobit obzir na nuždu i potrebu dotične sirotčadi. U ostalom će se predlog dotičnoga g. člana staviti na dnevni red za buduću glavnu skupštinu, jer u ovoj neima po §. 37. propisanih $^3/_4$ redovitih članovah.

8. Priobće se stignuvša izvješća gg. pouzdanikah »Zadruge«. Karlovački pouzdanik, g. Vinko Blažeković, kaže medju inim u svom izvješću, „kako je učiteljsko osoblje karlovačko opazilo tečajem ove godine, da je kod podieljivanja javnih zahvalah zavladala kod upravlj. odbora njeka pristranost, te da tim načinom neće moći družtvo napredovati, već da će se polagano i isti jur položen temelj „Zadruzi« srušiti.«

Svakolika skupština izrazila je tim povodom, da nije nigdje opazila pristranost u djelovanju upravlj. odbora, te s toga da se ima prigovor karlovačkoga pouzdanika metnuti u acta. Ujedno pako izjavljuje skupština upravlj. odboru podpunu svoju zadovoljnost s djelovanjem njegovim.

9. O svih ostalih predlozih karlovačkoga pouzdanika viećati će izabrat se imajući novi upr. odbor. Isto tako viećat će taj odbor o svih predlozih ostale gg. pouzdanikah.

10. Povede se govor o tom, odkuda i kako da se namiruju poštarski troškovi gg. pouzdanikah u njihovu dopisivanju s upravljajućim odborom.

Zaključeno, da će se takvi troškovi uz račun svakomu od gg. pouzdanikah, koji bi to naročito zahtjevao, namiriti iz družtvene blagajne; nu da se prištede upravni troškovi, preporučuje gl. skupština gg. pouzdanikom, da što više štede.

11. G. S. učitelj u J. moli, da mu se na njegov posjed, što

Digitized by Google

ga ima u gornjem Kosinju u otočkoj regimenti, uzajmi 211 for. 93 1/3 novč. Ovaj je posjed procienjen na 685 for. 80 novč., te sastoji iz 52 parcele, koje iznose ukupno 8 ralih 455□ hvatih.

Budući se upravlj. odbor konačno nije mogao složiti u ovom predmetu, s toga je podnio sva pisma gl. skupštini, da ona o tom odluči. Glavna skupština izabere posebni odbor, koji je imao čitavu stvar razviditi, te sutra dan izvješće o tom podnieti.

U taj odbor izabrani su gg. Vj. Mařik kao izvjestitelj, Popović, Haraminčić, Šur, Pajlok i Putarek kao odbornici.

12. Izabere se odbor, koji bi imao predložiti sve za „Zadrugu“ zaslužne osobe, koje će se radi njihovih zaslugah odlikovati počastnom diplomom. U taj su odbor izabrani g. Filipović kao izvjestitelj i gg. Kovačić, Celinić, Ester, Šrabec i Brlek kao pouzdanici.

13. Žriebanjem izstupljuju iz odbora g. Josip Posavec, Vj. Mařik i Ferdo Vuksanović. Isto tako izstupljuje po pravilih i predsjednik g. Ivan Filipović.

Sva ova gospoda na novo su izabrana u odbor, koji se opet sastoji iz Ivana Filipovića, Ferde Vuksanovića, Ljud. Modeca, A. Irgolića, Vjenceslava Mařika i Ivana Šaha.

14. Za predsjednika izabran bude g. Ivan Šah, za tajnika g. Ljudevit Modec, a za blagajnika g. Ante Irgolić.

15. Po §. 19. izabrana su još trojica vanjskih odbornikah, i to g. Milan Kobali, J. Petrač i Celinić.

16. Prije nego što se svrši današnja sjednica, prosbori odbornik Vjenceslav Mařik od prilike ovako:

„Medju muževe, koji su za naše družtvo posredno stekli najvećih zaslugah, spada i Dr. Adolf Diesterweg, koji je svom snagom svojom nastojao, da se u Njemačkoj ustroje tako zvani „Pestalozzi Vereini“ za podporu učiteljske sirotčadi. Po primjeru ovih družtvah ustrojismo i mi našu „Zadrugu“. Nu zaslužni ovaj muž, naime Dr. Adolf Diesterweg, umro je dne 7. srpnja t. g. u Berlinu na koleri. Ja dakle predlažem, da se njega sjetimo, te da mu viknemo „Slava!“

Ovaj se predlog prihvati, te se zaori oduševljena „Slava!“

Dopis.

Iz kotara vinodolskoga. Evo Vam glasa iz naših primorskih stranah. Dne 8. Listopada sastali smo se u Selcih, da se porazgovorimo, posavjetujemo u učiteljskoj sjednici. Zašto se baš ovaj put javljam, uzrok je, jer se osobito u ovom sastanku sjajni napredak pokazao i gg. učitelji posve svetim poslom zauzeti, viećahu o praktičkih pre-

Digitized by Google

davanjih u ovdješnjoj narodnoj učioni preduzetih, a razboriti, zreli sud drugi dragovoljno primahu. A u tom je upravo napredak naših sastanakah, ovih uništah, u koje članovi kao neutrudne pčelice izkustva svoja, što su ih na sladkom i žuhkom cvieću nabrali, donašaju, u sati spravljaju, a pokušajuć najprvo sami sladkost medene za vrieme svoga života, obiteljim, obćinam, domovini dragoj sjajnu duševnu hranu ostavljaju. Što jedan bolje znade, vidi drugi, što ovaj nezna, onaj mu pripovieda; jedan tajno o nječemu dvoji, a već ga drugi na svjetlo iz tmine vodi, a — tako pčelica od pčelice se uči, kako se najkrasnije sati u uništu školskom pripravljaju i napunjuju i to ne samo mirisne i sladke, nego i koristne svemu čovječanstvu.

Našu kotarsku knjižnicu konačno uredismo; novi odbor će sabrati prineske godišnje i predložiti u budućem sastanku knjige, koje bi nabaviti valjalo.

Pitanje, zadato prečastnim bisk. duh. stolom senjskim: Kako mora učitelj, kao odhranitelj ćudorednosti raditi, da mladež napreduje u obziru vjerozakonsko-ćudorednom, sastavili smo poslie liepa dogovora u sljedeće točke: 1. Učitelj si ima steći povjerenje učenikah. 2. Obaviesti djetcu svoju podpuno o biću božjem, u nauku budi oprezan, dosliedan i pravedan. 3. Traži u koliko je moguće doznati individualitu djeteta. 4. Čuvaj djetcu od opakih knjigah, a ćudoredne za čitanje posudjuj. 5. Uklanjaj djetcu od ljudih zlo odhranjenih. 6. Sam prednjači činom, obukom, djelom i liepim primjerom.

Toliko za sada. Na drugom sastanku imati ćemo i šta više govoriti; valja znati, da smo se ovom sgodom upravo bojali jedau drugoga popraviti ili pitanja izradjena u obće prosudjivati; neznam baš s koga uzroka, valja da smo svi izvrstno radili.

Napokon izraziše njekoji od gg. učiteljah želju, da bi se jim predmet za praktičko predavanje u školi od sl. nadzorničtva njekoliko danah prije dao. Možemo se nadati, da će se po poznatoj dobrohotnosti preč. gosp. nadzornika i ovoj pravednoj želji zadovoljiti.

Nu da Vam jošte npišem krepke rieči, kojimi je zaključio sjednicu preč. g. Vinko Mrzljak, veliki predstavnik stolne moduške crkve kao kot. učionah nadzornik. Preporučio je nazočnomu učiteljskomu osoblju djelotvornu ljubav pram svojemu zvanju, otčinsku nježnost i brigu pram povjerenoj si mladeži; bratsku slogu i pripravnost glede medjusobnoga priobćivanja vlastitih nazorah, spasonosnih sredstvah i izkustvah, smjerajućih na prosjetu uma i oplemenenje srdca učeće se mladeži. Svesrdno molio je gg. učitelje, neka bi svaki dan poslje dovršene škole prostodušno i svestrano svoj školski rad mirnomu razsudjenju podvrgli; neka bi mirnim i za prosvjetom težećim duhom sebe izpitivali: što su, kako i kojim uspjehom onoga dana učiteljevali; šta su dobra i hasnovita, ili pako koje su mahne, budi od svoje, budi od strane školske mladeži opazili; a zatim da

Digitized by Google

sve svoje sile napinju, da u dobru napreduju, a sve ono, što naobraženje mladeži obtegoćuje ili prieči, izkoriene te za uviek zabace. Tim se sjednica zaključila. Š—k.

Viestnik.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji »Zadruge« učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Preuzv. g. Strossmajer, biskup 417 st. 45 n., obćine novomarofske 66 st. 66⅔ n., obćine severinske, kao utem. 50 st., Albrecht Dragutin, kao utem. 10 st. iznos kazališnih predstavah u Osieku 30 st., veselo družtvo u Križevcih 8 st. 40 n, veselo družtvo učiteljsko u Zagrebu prigodom godišnjice 4 st. 20 n., polugodišnje kamate 5 st. 30 n., Šic Dragutin, Osbolt Pavao, Zakarija Franjo, Pibernik Franjo, Mihoković Andro, svaki po 3 st., Popović Antun, 1 st. 50 n., Kvaternik Juraj, Žagar August, svaki po 1 st.

U Zagrebu one 28. Listopada 1866. Ant. Irgolić.

Javna zahvala.

Jučer mi je prispjela nježna ruka, koju sam dobio kao jedinu desnicu za pomoć pleške učione. Ta je ruka poglaviti gospodin Ferdo Šlajmer, iskreni domorodac, sudac čabarski, koj se je sa svimi silami popeo na stup izobraženja mile mi povjerene mladeži, i koji osobito teži za napredkom mojih pitomacah i povjerenoga sebi puka. Svoje nastojanje oko mojih pitomacah za izobraženje njihovo očitovà tim, što je izposlovao učioni zornih slikah, zemljopisah i drugih pomoćnih knjigah. Osim toga ovaj revni muž preduzeo si i to, da će, ako mu Gospod udieli zdrav život, dojdućega proljeća novu školsku sgradu u Plešcih podići. — Bog bi dao, da bi mu ta odluka za rukom pošla; a podje li, onda sam u nadi, da ću biti posve miran i blažen.

Ja dakle nemogu na ino, već tomu vrlomu narodnjaku, milomu izposlovatelju te velikomu školskomu dobročinitelju najsrdačniju zahvalu izraziti sa željom, da se i više takovih muževah nadje, koji bi za prosvetu naroda skrbili.

U Plešcih dne 24. Listopada 1867.

And. Mihoković, učitelj.

Književnost.

U slavu tristogodišnjice neumrloga junaka sigetskoga i bana hrvatskoga Nikole Zrinjskoga izdala je Matica ilirska veleljepan album pod naslovom »Zrinjska zviezda. Tristoljetnik Sigetskim junakom.« U toj knjizi ima najobširniji za sada i najkritičniji živo-

Digitized by Google

topis Nikole Zrinjskoga, pisan od poznatoga hrvatskoga povjestnika prof. M. Mesića, koj je osim svih do sada poznatih izvorah upotrebio još i nove, do sada neupotrebljivane povjestne izvore toli iz knjižnicah i arkivah hrvatskih, koli iz knjižnice mljetačke. Ova je knjiga štampana u velikoj 8mini, na finoj bieloj artiji, u 298 stranah povjestnoga teksta i 90 stranah originalnih prilogah, te ukrašena finom slikom (mjedorezom) Nikole Zrinjskoga, pod kojom se čita hrvatski autografski podpis njegova imena. Prodaje se dućanskom cienom po 1 fr. 50 nč., u svih knjižarah trojedne kraljevine, kao i kod Matice ilirske (u Narodnom domu, u ekspediciji gospodarskoga lista), kod naručbinah, koje nisu izpod 20 fr., daje se 40% jeftinije.

Svi članovi Matice ilirske dobivaju Zrinjsku zviezdu badava; osim toga svraća se osobita pozornost školske mladeži na to, da se i na ovu knjigu proteže blagodat matićina, po kojoj školska mladež dobiva matičine knjige za polovicu ciene. U to ime može se obratiti u Zagrebu neposredno na tajnika Matice ilirske, prefesora V. Jagića, a mladež, koja je izvan Zagreba, valja da to učini uz podpis jednoga od gg. svojih profesorah.

Ravnateljstvo Matice ilirske.

Natječaji.

Izpražnjeno učiteljsko mjesto u Cvjetkovićih, kotaru jastrebarskom. Plata: 315 fr., stan i uživanje oranice od pol rati. Molbenice šalju se: Veleč. g. Jakovu Jambrešćaku, podjašpristu i župniku u Slavetićih, do 1. Studena t. g.

Mjesto učiteljsko u Čavlih, županiji riečkoj. Plata: 315 fr., drvarina 56 fr., paušala 12 fr. i slobodan stan. Molbenice, glaseće na občinu cerničku, šalju se do konca Listopada okružnomu nadziratelju preč. gospodinu Mati Žuvičiću, kanoniku u Bakru.

Učiteljsko mjesto u Crnomlugu, županiji riečkoj. Plata: 315 fr., bezplatan stan i 12 hv. bukovih drvah. Molbenice, glaseće na občinu crnolužku, šalju se preč. gosp. Josipu Mrzljaku, kao okružnomu škoiskomu nadziratelju do 15 Studena t. g. u Lokve.

Otvoreno novo podučiteljsko mjesto u župnoj občini visočkoj, kotaru zelinskom, županiji križevačkoj, s platom 200 fr., stanom i drvi prema potreboći. Molbenice šalju se: veleč. g. Josipu Mikcu, podjašpristu i župniku u Remetincu, do 10. Studena t. g.

Izpražnjeno mjestn učiteljice u Osieku i to na učioni grčko-iztočnoga vjeroizpoviedanja. Plata: 525 fr.; te mirovina s cielom platom. Moliteljice treba da podpuno zuanstveno znadu hrvatski i njemački. Molbenice, upravljene na preč. arhid. konsistortjum dolnjokarlovački, šalju se protopresbiteratu osječkomu do 11. Studena. na osobu Athanasa Popoviča, protopr. okr. škol. nadziratelja u Osieku.

Učiteljsko mjestn u Gibarcu, županiji sriemskoj. Plata: 126 fr., 35 vaganah žita, 35 vaganah kuruza, 8 funtah sviećah, 4 hvata drvah i bezplatan stan. Molbenice šalju se: veleč. g. Antunu Matiću, podjašpristu, kot, šk. nadziratelju i župniku u Tovarniku do konca Studena t, g.

Prećastni nadb. duhovni stol razpisuje natječaj za izpražnjeno mjesto katekete na djev. glavnih učionah u samostanu uršulinskom te propoviednika nemškoga u Varaždinu, s kojimi službami skopčana je ujedno i ona altariste kod sv. Florijana. Natječaju rok do 6. Veljače 1867.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 22. U Zagrebu, 15. Studena 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

O tielu i duši.

Razgovor s odraslijom djecom.

(Nadalje.)

Rekosmo, da je tielo njeki skup, sveza strojevah. A sada mi recite, može li ipak stroj sam sobom nješta raditi? Metnem li ovaj nož na klup: reže li? — Sada ga uzmem u ruku, te začnem njim rezati: nuto! kao da je živ, giblje se. Pamtite si to!

Stroj bez meštra jest vam mrtav. Stroj pako s meštrom jest kao da je živ. Ima li dakle stroj živjeti i raditi, tu mora da bude meštar, koji njim vlada, te ga oživljuje. Jerbo je tielo skup strojevah, tko mora ujedno ovdje biti, da budu radeći i poslujući? — Razni meštri imaju takodjer raznovrstnih strojevah, a naprotiv, razni strojevi zahtievaju takodjer različnih meštrah; a jer su poznavala, gibala i uzdržavala u sebi veoma različni, to mora svaki taj stroj imati drugoga si meštra.

Reci mi, Veljko, kako zovemo meštra, koji radi iglom? šilom? kladivom? blanjalom oli strugom?

Sada ću vam reći, kako zovemo meštra strojah poznavajućih.

Razum vam jest meštar poznavalah.

Razum može si stvari uobraziti, predstaviti, razaznavati, o njih razmišljati, suditi te si jih pamtiti. Sve to biva u glavi, nevidljivo; zato o tom možemo govoriti samo u prispodobi.

Digitized by Google

Koje je ponajbolje poznavalo?

Vidite, — upravo tomu oku jest takodjer njegov meštar razum spodoban; jedino, što je oko s mesa i krvi, dakle nješta tvarnoga, čuvstvujućega, nu razum nije s mesa i krvi, nije s tvari, već nješta pojmovnoga, prividnoga, duševnoga.

Reci mi, Jagodice, gledaš li ikada komu žestoko u oko? — Šta si tamo opazila? Vidite dakle: motrimo li pozorno čije oko, to vidimo u njem sami sebe. Oko vam je zrcalo. Pogledji der jošte jednom Zoricu; ali samo dobro! — Sada zažmiri, pak mi reci: kakove ima Zorica vlasi, kakove naušnice, suknjicu, surčicu? — Možeš li si ju pomisliti, kolika je? je li tusta ili suha; biela oli crna? — Nuto opeta čuda! I zatvorenima očima možemo vidjeti; samo, što to biva u nutarnjosti našoj, vidimo nutarnjim svojim okom, najme razumom.

Zažmiri sada ti, Borisavljeviću! Pomisli si, nu samo živo — vlastitoga otca, majku, svu družinu i samu sobu i stol, za kojim sjedeć tobož sada jedu. Pomisli si cielu kuću svoju, pak i crkvu! — A čim vidiš ove stvari? Dobro, vidiš i motriš jih razumom. Po tom, razum je takadjer njeke ruke zrcalo, u kojem se vanjski sviet odsieva, zrcali. Jer razum toli naliči oku; s toga mu ujedno velimo, da je naše nutarnje, duševno oko. Tako čitamo n. pr. u sv. pismu, „Isus donijè svjetlo našima očima“; što valja razumjeti: „Isus svojim učenjem razsveti naš razum.“ „Pobožno diete ima boga uviek pred očima“, t. j. ima uviek boga u misli. — „Griešnik ima oči, al nevidi; jest kratkovid“, znači pravo, da je slaba razuma, da nečini, šta mu razum zapovieda; da tvori dobro a zla da se čuva. Našim praroditeljem rekav u raju bies: „Oči vam se otvore,“ htjede inako reći: „Razaznati ćete dobro oda zla.“ Velimo: „Pod starost mu puklo medju očima“ t. j. istom shvatio, razumio nješta. Nemanje i ova: sliep je; mrena mu na očijuh“, znače, da je duševno sliep, nerazuman itd.

Košto imaju poznavala svojega meštra, isto tako imaju ga i gibala. Tomu je ime: volja. Tako n. pr. ja hoću ili ja imam volju, da mi se ruka podigne — spusti — padne; — hoću, da mi je glava uspravna, da klone, da se nagne lievo, desno; noga da mi krokne napried, natrag, — lievo, desno itd. itd.

Digitized by Google

Čim samo pohoćem, mahom me sva uda posluhnu. Po tom jest dakle u istinu naša volja meštar svim gibalom. Kadagodj rabimo ove strojeve, onda je vazda naša volja poslujuća.

A koji si vas zapamtio, koje je najznamenitije gibalo? Ruka! Košto je razum sličan oku, upravo tako naliči volja ruci.

Kočijaš ravna konje si vojkama, koje u ruci drži, lievo oli desno, kako ga volja: upravo tako može činiti nutarnja ruka najme volja, s gibali, kako joj milo i drago. Ono, šta ova duševna ruka t. j. volja ovršuje, zovemo čin. Kada dakle čujete: „Ruka gospodnja stvori čovjeka," hoće se reći: »Božja volja bila je, da bude čovjek."

»Svi smo u rukuh bozjih;" hoće reći: bog može s nami učiniti po svojoj svetoj volji. »On mi je sada u rukuh;" misli se: u mojoj je moći; volja mi s njim, kako hoću. »Velika gospoda imaju duge ruke;" tumači se: imaju veliku moć, volja jim se na daleko širi. »Darežljiva ruka," znači: voljno komu u nuždi priteći. »Tvrde je ruke" t. j. skupac je: nije voljan drugomu pomoći itd.

Košto imaju poznavala i gibala svoje meštre, tako isto imaju i uzdržavala svojega. Tomu je ime ćut. Ova ćut upravlja poslom želudca, crievah, jetarah, slezenah, plućah i srdca. Jer pri tom neima razum nikakova posla, to takodjer ni nepozorujemo t. j. nepoznajemo gibanja i radnje, što se osobito u dolnjoj česti našega tiela vrše. Isto tako niti volja neima s tim nikakova posla; jer želudac probavlja bez naše volje, crieva sisaju hranivi sok, srdce tuče itd. hoćemo li to ili ne.

Košto znadete, najznamenitije uzdržavalo jest srdce. A upravo tomu srdcu spodoban jest i meštar mu: ćut; jer tako, kako se iz srdca krv cielim tielom žene, upravo tako razašilje i ćut njeki nutarnji, nevidljivi život, poznat nam imeni: radost, žalost, zadovoljstvo, nezadovoljstvo itd. S toga i zove se ćut »duševno srdce." S toga ujedno, velimo li: »kamen mi pao iz srdca," znači: nećutim brige, starosti; jesam veseliji. »Ako si mi pobratim, treba da si vazda na srdcu rastemo," znači: da vazda osjeća, ćuti jedan za drugoga pravu ljubav. »Jaoh si ga kući, gdje majčino srdce dugo krvavo," t. j. gdje majka ćuti

*

Digitized by Google

neprestanu tugu i žalost. „Dobra je ili zla srdca,“ = misli se: „ima ovakovu ili onakovu ćut za što itd.

Ponovi mì sada sve to, Živane!

Kako se zove meštar poznavalah? —
„ „ „ „ gibalah? —
„ „ „ „ uzdržavalah? —

Evo vam toga i na tabli:

Meštar poznavalah jest: razum t. j. duševno oko.
„ gibalah „ : volja t. j. duševna ruka.
„ uzdržavalah „ : ćut t. j. duševno srdce.

A koji vas si upamtio, kako nazvasmo sva poznavala, gibala, uzdržavala spojena kostmi u jednu cjelost? — Tielo.

A ona njihova tri meštra, t. j. razum, volja i ćut ukupno zovu se: duša.

Hoćemo li dakle da imamo dobar pojam o duši, treba da si ujedno pomislimo: „razum, volju i ćut.“

Duša jest dakle meštar, gospodar i zapovjednik tielu. Nu medju strojem i meštrom mora nješto da bude, čim bi mogao meštar strojeve rabiti. Tako n. pr. kladivo i šilo imadu svoja držala; sjekira ima toporište; kosa kosište. Tako isto mora imati duša kanoti meštar, nješta, čim rabi svoje strojeve.

Ovim vam se to bolje razjasni:

Pomislite si opet kočijaša, koji na kolih sjedeć ima ravnati s konji. Nu, da to uzmogne, treba da nješta ima u rukuh, čim bi zaokretao konji, — a to su vojke. On je dakle pomoćju vojkah spojen s konji.

I za dušu i tielo imademo spojilah; to su vam živci. Živci su vam žilice, što se prostim okom niti nemogu vidjeti. Jedni živci spajaju poznavala s razumom; — drugi spajaju gibala s voljom; — treći spajaju uzdržala s ćuti.

Preruši li se, pokvari li se takov živac nepozornošću, bud slučajno, onda nemože duša svojim strojem u sviet djelovati; n. pr. ako se ošteti živac zreći, to nemože duša strojem „okom“ raditi, a čovjek nevidi. Ošteti li se živac, spajajući dušu s rukom, što kada

Digitized by Google

jest, velimo: Kap mu ruku udarila, — onda nemore duša djelovati na ruku; ruka se negiblje, neradi; ruka je mrtva.

Školnik.

Čuvstva.

Najtežja je istina stvar, poznati sáma sebe — kako reče jur davni mudrac — al je i najugodnija. Čovjek, prispjeo k razumu, razgledje se divnom naravlju, pa željno pita za uzroke raznih pojavah; al još radje razmišlja ob uzrocih pojavah, što se u njem prikojasuju. Srcem mu zaigra radost; čelo mu namrači tuga; kano sjajna zviezda zabliešti mu u blizoj budućnosti nada; a kao grozna neman muti mu dušu strah; sladka mu ljubav raztaplja srdce; a od ljutosti mu se oči krese, ruke grče — a on misli i razmišlja, kako li je moguće, te se u toli malenu mjestancu — srcu — toli različni pojavi pomaljaju? Svatko jur vidi, da je taj predmet najzanimiviji; al mu je rješitba težka. S toga je množ drevnih mudracah proboravila znatan dio života, razmatrajuć naš predmet, sám Ciceron napisa o tom pet knjigah [1]), koje najbolje svjedoče o vrlini i tanahnosti njegova uma. Nije, istina, nuždno, da običan čovjek zanoruje u more tih tražnjah onako duboko, kako je to činio Platon ili Ciceron; al je svakako nedično, nezanima li se učitelj sličnimi pitanji ni malo. Ni pisac sliedećih redukah nebroji se k onim, koji posvetiše razmatranju ljudske naravi mnogo godinah neumorna ráda; al ipak misli, da će ugoditi po gdjekojemu štiocu, pruži li mu cvietak iz bašće svoje, koju najradje goji i zalieva.

Ovaj ćemo se put sa čuvstvi, što se u srdcu čovječjem roje, zanimati.

Više se putih u životu čovjeku dogodi, da se osobito sretnim drži; iz lica mu milje sieva, a iz ustiuh tek med teče, sav je ljubak i ugodan, dao bi ti i dušu iz grudiuh. A odakle to? To je proizvod sladke r a d o s t i, koja mu razvedri čelo, a razblaži dušu. Što je dakle radost? Jest ono čuvstvo, što se u čovjeku rodi, kada se domogne kakova prava ili samo prividna dobra; ili kada se rieši prietećega mu zla, bilo u istinu il tek na oko takova. Raduje se vladar,

[1]) Quaestiones tusculanae.

Digitized by Google

skršiv moć dušmansku: al se i raduje, izmoliv odlaz na poboj spremne čete neprijateljske. Iz rečene se oznake radosti vidi, da se nemoraju razne osobe jednakom mjerom komu dobru radovati; može bo njetko, življe buduć razmnive, a tromijega uma, dobro na prvi mah precieniti, ili ga smatrati za se, neuvaživ mogućih mu posljedakah, pa s toga radošću se razplinuti; dočim će drugi treznije mašte, a proniklivijega uma, jedva pokazati na licu znak radosti, il će mu jošte tajna tuga poriti srdce. Kada u Francuzkoj odrubiše glavu Ljudevitu XVI., kliktaše od radosti svjetina, bacaše u vis šešire, vijaše rubci i plesaše uz divlju viku na stratištu nesretnoga kralja, misleć, da će joj svanuti sunce slobode, pošto pade žrtva nevaljale vlade; ali mnogi koji su umom dalje sizali, ostaviše suznih očijuh domovinu, predvidjajuć u duhu skori, krvavi prevrat. — Isto tako zavisi povoljno djelovanje vanjskih predmetah na srdce ob većoj ili manjoj razdraživosti živacah, o više ili manje nježnom ustroju tiela. Zato će nježnu majku posuti suze radostinjke, kada joj dopane rukuh knjiga od udaljena sina, topiti će se od veselja; al će se otčevlja tajna skrb sleći u srdce, vrteć mu se po glavi misao, nije li možda sašao sa staze, na koju ga je, mlada, navrnuo.

Pita se sada, kako upliva radost na stanje duše, kako li na radost tiela? Valja li ju što više tražiti, ili joj se što brižnije uklanjati? — Svakako valja priznati, a i iskustvo nas uči, da radost, nije li prekomjerna, povoljno djeluje na tielo i na dušu. Kada radost obuzme srdce čovjeku, zavlada cielim tielom nov život, voljno se hvata posla, nemrzi ga nikakova zaprieka, u sebi osjeća silu, koja će, da nadvlada sve. Kako skače učenik kući, bivši pohvaljen od učitelja, neoziruć se ni lievo ni desno, jedva čeka, da čim prije otvori knjigu, da steče novih lovorikah. Koli lahko uči, neosjećajuć muke nikakove, kako mu brzo teku sati u veselu poslu! To valja da dobro utuve učitelji, pa da, priznavajuć napredak učenikov, na rád ga potiču. Isto tako djeluje radost povoljno i na tielo. Radošću se bo potakne cio sustav živacah, krv kôla bržje tielom; pa s toga bivaju svi procesi hitrije. To dobro znadu liečnici, pa zato upotrebljuju sva sredstva, da uzdrže boljestnika vesela; jer je — kako jur Hipokrat reče — laetari in omni morbo bonum. [1])

[1]) U svakoj je bolesti dobro biti veselu.

Digitized by Google

Ali kano što povoljno djeluje umjerena radost i na tielo i na dušu: tako je opet s druge strane štetno i preštetno djelovanje prekoredne radosti. Neobično bo veselje uzbuni krv silno; a prekomjerno kolutanje krvi nedopušta čovjeku, da se dade ozbiljnim mislim; njekamo ga udilj tjera, danju mu neda mirovati, a noćju mu glava od silne krvi buči, o spanju ni govora; pa kada mu i zaklopi san umorne vedje, a ono ga muče svakojake slike u snu; kada se probudi, kano da je sav izprebijen. Ljubovniku, kada čuje iz ustijuh dieve, koju je dugo obožavao, al kojoj se neusudi odkriti vruće ljubavi, da njezino srdce tek za njega bije, da će svoju desnicu tek njemu pokloniti, pretiesna je soba; danju traži narav, da joj u niemu razgovoru priobći sreću svoju a noćju mu se duh pošetuje čarovnom poljanom, što mu priredi vruća razmniva — kratak je san njegov. — Je li radost vanredna, to može krv, što silovito uzburkana, navalice u glavu udari, čovjeka mahom ubiti, ili mu mozag za uviek pomutiti. Sofokle, začuv, da je stekao lovor nad svimi grčkimi tragici, sruši se od radosti mrtav na zemlju. Dvie rimske gospoje — kako piše Livij — zapaziv mile si sinove, gdje se zdravi i veseli vraćaju iz bitke trasimenske, potekoše jim u susret, ali jih nezagriše: srdce im presta kucati — mrtve se srušiše. Suze su doduše naravan znak žalosti, al više putih prodru iz očijuh takodjer onda, kada čovjeka upravo nujna stigne nenadana, ma nebila velika radost. Kada pred majkom, o pokojnom otcu tiho mislećom, na jednom osvane sin, koji je, majkom nevidjen, više godinah na naucih boravio, oči joj se zakrese radošću, vruće ga grli, a grleć sladke suze lije.

(Dalje sliedi.)

Da se razumiemo.

(Odgovor gosp. K.)

U br. 21. ovog lista našao sam kritiku (ako se smijem ovim zrazom poslužiti) na novoizašlu knjižicu „Sustavne vježbe u slogu“, pisanu od g. K.

U predgovoru rečenoga svežčića naznačena mu je svrha u suglasju s naredbom visokoga popečiteljstva bogoštovja od 23. Ožujka 1855, odnosno s naredbom visokoga c. kr. hrv.-dalm.-slav. namjestničtva od 2. Studena 1855.

Digitized by Google

Hoće li učitelj zadovoljiti zadaći rečene visoke naredbe, mislim, da mu je dužnost već u drugom razredu, zajedno s propisanimi početci „Slovnice i pravopisa“ u školi vježbe u slogu uvesti.*) Nemisli se, da djetca već pisma sastavljaju ili druge koje listine, nego da npotrebe gradivo, o kojem su se budi stvarnom obukom, budi iz čitanke već upoznala, služeć se malo po malo oblikom jezikoslovnim. Toga se g. K. dosjetio nije, i kaže, da bi svakoga učitelja glavne učione odsuditi morao, koji, držeć se ove knjižice, prvi razred tako bi zapustio, da bi mu rečeni spis morao biti rukovodnikom.

Mi narodni učitelji razlikujemo stvarnu obuku od izrazah mislih; jer dočim stvarnom obukom duši djeteta pojme o stvarih dobavljamo, to je u izrazih mislih (pismenih vježbah) u njekakovu redu stavljene od djeteta zahtievamo, spajajuć jedno s drugim tako, da djetca konačno o stvarih pravilno se izraziti znadu, a izraženo bez pogrieške napišu.

Stvar sama je gradivo, o kojem duša djetinja misli, riečju se misao odieva. S toga se vidi, da se moraju djetca (u prvom razredu) učiti misliti i govoriti prije, nego pismene vježbe u slogu početi mogu. I pošto je govor ustmeni opet temelj govoru pismenomu, mora učitelj većinu u dielcu navedenih zadaćah ustmeno s djetcom riešiti, ponavljajuć ono, čemu su se u prvom razredu učila. Zato je kod njekojih zadaćah „Napišite“, kod njekojih „Imenujte“ ili „Kažite“. Ali kod iste prilike, da nebude učitelj ponavljao nauk prvogodišnji, jer je to njegova dužnost, naznačeno mu je kod „Imenovanja stvarih, da tumači samostavnik; kod „vlastitosti stvarih“, da tumači pridavnik, kod „Čini stvarih“ da tumači glagolj.**)

Kakovu je učitelj ovim postupkom korist stekao? Opetovanjem stvarne obuke u prvom razredu produzete i novim naukom stavio je u duši djetinjoj razbacane pojmove u njekakav red, naučio je djetcu promišljeno slovničkim oblikom upisati, zadaće njekoje upotriebio je za slovničke vježbe, i pokazujuć, da o stvari možemo kazati: što je (I), kakova je IV i što čini (V), prešao je učitelj najlagljim načinom k VI odielu „o stavku“.

*) Vidi „Naprddak“ Teč. V., br. 6., str. 86 (d).
**) Vidi „ Napredak“ Teč. VII., br. 15, str. 230.

Digitized by Google

Bez reda neima nauka; a red, u kojem su zadaće I. svežčića sastavljene, podpuno odgovaraju Početnici i I. slov. Čitanki, na temelju kojih su ustanovljene. Pisac se je držao pravilah, koje u svakoj metodnoj knjigi čitati možemo, u imenovanju stvarih »Napredka«, Filipovića i Vuksanovića, vrstnih hrvatskih učiteljah; u stvari samoj Bibe i Kellnera. Počeo je pisac dakako od stvarih djetci poznatih, da se upoznaju s nepoznatimi; gledao je, da vježbe u slogu neprekorače granice duševnih silah djeteta, da odgovaraju njegovim okolnostim, obuka opet da je — zorna.

Zato navedene zadaće sastavljene su na temelju stvarne obuke, koju, ako učitelj u prvom razredu dovoljno nije tumačio, to jih nemože upotriebiti za vježbe u slogu. Njekoji od gg. učiteljah, osobito mladji, griešе veoma proti ovomu pravilu, zahtievajuć od uboge djetce, da pripoviedaju o stvarih ili dogodjajih, o kojih nisu nikada ništa čula; a tako misli i g. K., tvrdeć, da ove zadaće spadaju u prvi razred, dakle nebi smjele biti sastavljene na temelju stvarne obuke jurve preduzete.

Promisli li štovani čitatelj u kratko ovdje rečeno, i dobro svežčić „Sustavne vježbe u slogu“ pročita, mora pripoznati, da je svrha ovoj knjižici buditi i vježbati sve duševne sile djeteta; podučavanje da bude — formularno.

Ovo sam imao pred očima, kad sam počeo sastavljati gori rečenu knjižicu.

S osnovom ovom gosp. K. nije se zadovoljio, neznam, s koga razloga (jer drugi način, za moći uspješno raditi u ovoj struci, nije upisao); radi lahko izpravivih sitnarijah, mislim, da nebi smio o knjigi tako prezirno govoriti. Gosp. K. da pokaže, kako se u ovom predmetu razumi, veli, da bi prvu zadaću ovoga spisa (govori se o članovih obitelji) morali izradjivati (= pisati) učenici I. razreda, (a ne drugoga) na temelju 2. vježbe gradiva za zorove iz Početnice.

Zar, gospodine K., Vi u svojoj školi odmah prvih 15 danah zahtievate u prvom razredu izradke pismene od djetce?

Zar nezna g. K., da ovo gradivo služi za razgovor izmedju djetce i učitelja, dakle čisto za zornu obuku, kojom se hoće što pravilniji govor o poznatih stvarih postići? Što su djetca učila u I. razredu »poznavati«, to joj se je sada „izraziti“, te izraženu misao upisati.

Digitized by Google

Zar se nije mogao domisliti g. K., da savršenost dielca zahtieva, da se, kao u svem, u pučkoj učioni, začne od najbolje djetci poznata (dakle od obitelji), a k nepoznatu da se stupa? Zato prva zadaća govori o članovih obitelji, (kojim, zašto da se nebi djevojka = služkinja pribrojila). Dalje stvari se imenuju u sobi, kuhinji, vrtu itd.

Sada navadja g. K. pojedinosti rečene knjige. Kaže, da pitanje: Kažite životinje, koje imadu itd., nije po didaktičkih pravilih. Ovakovimi pitanji služe se danas i najbolji pedagogi. (Vidi prievod Kellnerove knjige od F. Vuksanovića: „Praktičko učenje narodnog jezika", str. 17., §. 2., tiskana u „Napredku" I. tečaj.

Dalje kaže, da na vodi nije: vrba, joha; jaz itd. (Vidi „Napredak" I. tečaj str. 30., §. 7).

Kod zadaće 24. bilo je: Nutrnje česti kuće jesu: podrum pivnica itd. — To se njekako u tisku izpustilo; tako se je i druga koja pogrieška uvući mogla (kao praveč kožu), jer pisac u Zagrebu nestanujući nije na tisak pripaziti mogao, koliko bi treba bilo.

Kod zadaće 52. nije zadovoljan g. K., s riečmi: kovine uradjene i neuradjene. Ja riečih kovao nisam; služio sam se ovimi, jer se njimi služi školsko naše glasilo. „Napredak." (Vidi Učenje narodnoga jezika tiskan u „Napredku" str. 28., §. 4.

Dalje što se g. K., pogrešno vidi o učevnoj knjigi, jabuki, hrastu, naći ćeš u Uporavniku (izdatu troškom c. k. prodavaonice školskih knjigah).

Sudi sada, štovani štioče, je-li zaslužilo dielce ovo radi trih četirih lahko izpravivih pogriešakah toli liepu preporuku g. K. Uzmemo li u obzir, da naše školsko glasilo isto tako kao i ja sustavnim vježbam u slogu učiti preporučuje (Vidi I. teč. str. 14., §. 1. Naputak u mišljenju, govorenju i pisanju za nižje razrede); uzmemo-li u obzir, da sadašnji pedagogi svi tako uče a ja samo neobhodno potrebito stavkoslovje po vrstnom pedagogu B* pridodah; uzmemo-li u obzir gori rečeno, moramo zaključiti, da je drugi koji uzrok toli grdnoj navali na ovo dielce, nego nevaljanost njegova, kao što se vidi iz riečih: svaka češka knjiga itd. želudac hrv. učitelja itd.

---

*) Cvičeni slohova i Navedeni k pisemnostem 1863 sedmo izdanje.

Digitized by Google

Kritika je potrebita za svako djelo. Ništa pod suucem nije savršeno. Više očiuh više vidi. Još više je potrebita bila za ovo dielce (a željno sam ju očekivao), jer je veoma malo ob ovom predmetu kod nas pisano. Može-li napredovati školsko knjižtvo tamo, gdje se novi pojav u početku zatrt nastoji? Zar je to zadaća kritike? Pročitao sam dosta kritikah o raznovrstnih spisih, ali nijedna se nemože mjeriti s kritikom g. K.

GG. Učitelji sami će o knjigi suditi, meni se nije ovdje više braniti proti napadanju, koje g. K., nesluži na čast. Mislim, da gg. Učitelji ipak nješta koristna u I. svežiću nadju; jer marljiva pčelica i u najzadnjen kutiću cvieća nješto meda nadje, a nebudu se obistinile rieči g. K., „Dobar je tisak, ali to je sve, što se pohvaliti može na ovom dielcu.

G. K. može biti uvjeren, da ću ja neustrašiv, ne iz koristoljubja, nego iz učiteljske dužnosti i ljubavi prama mladom naraštaju našem, kojega bez učevnih pomagalah žudjenoj svrsi narodnoga napredka nemožemo voditi, po mogućnosti nastaviti svoj rad o ovom predmetu; a proti zlobnomu napadanju vazda i svagdje gotov sam da se branim. Veseliti će me, ako se više suradnikah na ovom polju pojavi te nam se uspješnim bratimskim takmenjem i natjecanjem učevna pomagala i sredstva poviše na onaj stepen, da kojega se ima savkoliki napredak i boljak narodnji u bližnjoj budućnosti osoviti, želimo li da nam narod postigne ono dično mjesto, što ga po njegovoj prošlosti i uzvišenih svojstvih ide.

Nastojmo samo zlo u početku zatrti a dobru pripomagajmo, da se razvije.

Ovo napisati nalaže mi dužnost jer:

„Čisto lice kao sunce sija,
Svaku sumnju od sebe odbija.“

Franjo Šćepánek, učitelj.

Zapisnik

druge glavne skupštine učiteljske „Zadruge“, držane dne 19. i 20. rujna 1866.

Sjednica dne 20. rujna.

17. Odbor za pregledanje blagajne i računah javlja, da je našao sve u najboljem redu.

Digitized by Google

18. Odbor glede zajma gosp. S—a podnaša svoje izvješće, te javlja, da se je osvjedočio, kako nebi probitačno bilo po naše družtvo, da se gosp. S—u uzajmi zahtjevana po njemu svota. Zajedno predlaže i mnienje jednoga g. odvjetnika, kojega je upravljajući odbor za to umolio, a ovaj se je takodjer izrazio proti tomu, da se Šp. uzajmi željena po njemu svota, i to ponajviše radi toga, što bi moglo biti utjerivanje duga skopčano s velikimi troškovi i neprilikami.

Skupština jednodušno odbija molbu S—ćevu.

19. Odbor za odlikovanje zaslužnih osobah prihvatio je po izvješću tajnikovu predložene osobe, te predlaže još i sam, da se i g. Ferdi Devidé-u podieli počastna diploma radi njegovih zasluga, što ih steče za izložbu, koja se žalibože radi ratnih okolnostih nije mogla ustrojiti. Isto tako predlaže ovaj odbor, da se g. Gliedererovoj u Sisku izrazi pismena zahvala za njezine zasluge, kojih je stekla za našu lutriju.

Skupština prihvaća ove predloge, te zajedno opunovlašćuje upravljajući odbor, neka umoli gospojinski odbor, da mu ovaj naznači sve za lutriju zaslužne osobe, kojim će se takodjer podieliti počastna diploma.

20. Udovi po pokojnom Ernestu Tučkoriću, podučitelju u Pregradi, koji je ove godine umro, ostaviv troje malene djece, dati će se jedanput za svagda podpora od 50 for., a osim toga umolit će se nj. uzoritost, kardinal Juraj Haulik, nadbiskup zagrebački kao i nj. preuzv. g. Josip Strossmajer, biskup djakovački, da uzmu po jedno diete u svoje sirotinske zavode. Napokon umolit će se i vis. kr. namjestničko vieće, da i ono blagoizvoli svojim uplivom brinuti se, da dobije ista udova podporu ili mirovinu budi iz koje zemaljske zaklade, budi iz občinske blagajne u Pregradi.

Nu zajedno sva skupština zaključuje, da se u buduće neće nikakov obzir uzimati na sirotčad onih učiteljah, koji nebi bili redoviti članovi „Zadruge“, ili koji nebi točno plaćali prineske u onih rokovih, koji su po pravilih opredieljeni.

21. Poslužniku „Zadruge“ dozvoljava se svota od 12 for. kao nagrada za njegove službe, što ih je ove prošle godine činio upravlj. odboru „Zadruge“.

22. Gradu Zagrebu ima se podnieti pismena zahvala, što je

Digitized by Google

upravlj. odboru „Zadruge“ bezplatno odstupio jednu sobu u kapt. školi za pisarnu.

23. Za istu sobu ima se nabaviti jedan dugi stol, ormar i stolci.

24. Zaključeno, neka se upravlj. odbor pobrine za to, da se „Zadruga“ protegne i na Dalmaciju. Medjumurski učitelji primat će se kao redoviti članovi „Zadruge“, jer spadaju pod upravu nadbiskupije zagrebačke.

25. Pošto se je povelo pitanje o tom, da li se mogu kao redoviti članovi i privatni učitelji u družtvo primati, zaključila je glavna skupština, da može kao redovit član pristupiti „Zadruzi“ svaki, budi javni, bndi privatni učitelj i učiteljica, i to bez razlike vjerozakona, jer to ni sama pravila naša neograničuju.

26. Jedan od prisutne gg. članovah predlaže, da se naše družtvo protegne i na podporu udovicah.

Pošto bi se ovim načinom morala pravila promjeniti, s toga će se taj predlog staviti budućoj skupštini na dnevni red, ako u njoj bude po §. 37. potrebiti broj redovitih članovah prisutan.

27. Družtvena diploma davati će se odsele svim gg. utemeljiteljem, ma i neizplativšim podpuno utemeljiteljnu svotu, samo ako se pismeno obvežu, da će svotu u naznačenih rokovih izplatiti.

28. Družtveni spisi davati će se svim gg. utemeljiteljem bezplatno, ako su već položili podpunu utemeljiteljnu svotu.

29. Izvješće tajnikovo i blagajnikovo, kao i zapisnik ove glavne skupštine dati će se napose tiskati, te će se razposlati svim gg. utemeljiteljem, podupirateljem i redovitim članovom.

30. Predsjednik, g. Ivan Filipović, predlaže, neka se 10. listopada svake godine drže u Zagrebu svetčane zadušnice za sve umrvše podupirajuće, utemeljiteljne i redovite članove učit. „Zadruge“, i neka se taj dan slavi kao godišnjica ovoga družtva. Nadalje neka se uredi jedna knjiga, u koju će se zapisati uspomena svih umrvših članovah, a da se to izvesti uzmogne, neka se naputku za pouzdanike pridoda, da oni gl. odboru imadu dostavljat kratak životopis od svakoga umrvšega člana „Zadruge“.

31. G. Mati Mrazoviću podielit će se počastna diploma radi njegovih zaslugah za „Zadrugu“, kojih je stekao, primiv bezplatno rukovodjenje sudbenih i drugih sličnih poslovah njezinih.

Digitized by Google

32. Skupština izriče predsjedniku, blagajniku i tajniku svoju zahvalnost za uspješno njihovo djelovanje.

33. Zaključeno, da se ima upravlj. odbor uputiti nj. uzoritosti kardinalu Juraju Hauliku, nj. preuzv. banu Josipu Šokčeviću, presv. g. Melinčeviću, dvorskomu savjetniku, da im u ime glavne skupštine izrazi duboko svoje štovanje i zahvalnost.

34. Presvjetlomu i preuzvišenomu g. biskupu Josipu Strossmajeru izreći će skupština kao najvećemu svomu dobročinitelju brzojavom duboku svoju zahvalnost.

35. Dosadanji predsjednik, gosp. Ivan Filipović, predavajuć ključ od blagajne, zaključuje sjednicu iskrenim govorom.

U Zagrebu dne 20. rujna 1866.

Ivan Filipović,
predsjednik.

Vjenc. Mařík,
tajnik.

Viestnik.

Izkaz

članovah, platívših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji »Zadruge« učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Občina Rugvica, kao utem. 50 st., občina Galgovo, kao utem. 50 st., Cunić Josip, Gunderbah Gjuro, Bonert Simo, Szabo Jakov, Limpek Josip, Škrljac Stjepan, Vegh Stjepan, Rittinger Simo, Brandecker Josip, svaki po 3 st., Jemeršić Josip 1 st. 50 n., polugodišnje kamate 162 st. 44 n.

U Zagrebu dne 12. Studena 1866. Ant. Irgolić.

Natječaji.

Izpražnjeno učiteljsko mjesto na gl. učioni u Križevcih. Plata: 460 fr. Molbenice, glaseće ua visoko kr. hrv. slav. namjestničko vieće, šalju se školskomu nadzorničtvu kotara križevačkoga do konca Studenoga t. g.

Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Remetincu, škol. kotaru zelinskom. Plata: 265 fr., 33 vagana kuruze, 12 hv, drvah i bezplatan stan. Molbenice šalju se: velečastnomu g. Josipu Mikcu. škol. kot. nadziratelju i župniku u Remetincu do konca Studenoga t. g.

Književnost.

Poziv na predplatu.

Poznavajuć odavna važnost svilogojstva i prikladno zanj podnebje naše domovine, i osvjedočiv se, da gojiteljem valjanoga naputka o svilo- i dudu-

Digitized by Google

gojstvu manjka, jesam već god. 1857. shodnu knjigu o tomu sastavio, koju je bivše Visoko c. kr. namjestničtvo pod naslovom: *„Nauk o svilarstvu i dudarstvu ili kako seljak i svaki drugi mnogi novac za kratko vrieme dobiti može,“* odpisom svojim br. 15269. — 1857 za sasvim popularnu i svrsi najshodniju pronašlo i o svom trošku tiskati dalo. Svi vještiji svilogojci s dobrim su se uspjehom toga naputka poprimili i njime se služili; nu od toga vremena ponestalo je iztisakah a česta zahtievanja za njimi u samoga mene i u knjigotržacah, pače želja iste trgovačke komore osječke (Vidi Agramericu br. 175 — 1862) dokazuje potriebu novoga izdanja moga naputka, koji je osnovan na mnogoljetnom vlastitom izkustvu, na praktičnih jednostavnih pokusih i izumih i kojemu je zadaća isto svilogojstvo osobito sada unaprediti, kadno naša domovina i druge pokrajine Austrije sasvim za tu granu obrta prikladnim podnebjem izgubljenu Lombardo-Mletačku nadoknaditi imaju i mogu; jer jest to za svakoga pojedinoga čovjeka, bogata i siromašna, osobito za žene i gospoje, pače i za djetcu ugodna i koristna zabava. Neću, da dalje iztražujem, zašto da se nije volja za svilogojstvo u posliednje vrieme umnožala, kaošto bi bila mogla; nu navodim najveći uzrok — — bolesti svilaeah (bubah). Ali upravo ta, kao i gore navedeni razlozi, kaošto i noviji praktično za valjane izkušeni pokusi i izumi naročito u obziru odstranjenja bolesti, pripravljanja zdravoga sjemena štednje prostorijah i vremena i uspješenju dudogojstva odlučih drugiput sasvim preradjeni, pomnožani i poboljšani naputak za svilogojstvo na sviet izdati, koji popularno pisan, svakomu i prostijemu čovjeku temeljitim rukovodjom pri svakoj prigodi biti može.

Pozivljem dakle sve Vis. i Slavne zemaljske civilne i vojničke oblasti, sveštenstvo, domorodce i občinske organe, da mi u pomoć priskoče skupljanjem predplatnikah. A osobito gg. učitelji, kojim, kaošto i svim drugim, dragovoljno na 10 iztisakah po jedan na uzdarje dati hoću, najbolje se mogu tim skupljanjem baviti.

Knjiga će iznositi 90 do 100 stranah sa 18 originalnih slikah i stojati će za predplatnike 60 nov. Dućanska ciena će poslie znatno skočiti. Predplata traje do konca Prosinca 1866 a knjige će se uručiti koncem Veljače 1867 onim putem, kojim su bile naručene. Imena predplatnikah kao osobitih premicateljah svilarstva. natiskat će se na koncu knjiga.

U Osieku 4. Listopada 1866.

Antun Vukassinović,
županijski nadzornik svilarstva.

„Bosiljak,“ list za mladež. Izašao mu je 20. Listopada prvi broj trećega tečaja. Ovaj, mladeži hrvatskoj namienjen list, izlazi odsele ilustriran, donoseći po dvie tri slike. Smjer i pravac mu je isti, koj i dosada bješe, samo mu je ciena malko poskočila zbog većega troška. Nakladnik Lavoslav Hartman preporuča ga našemu občinstvu ovimi riečmi:

S ovim brojem počima „Bosiljak“ izlaziti našom nakladom. Nećemo s uredničtvom žaliti ni truda ni troška, da bude list što više prema svomu zadatku. Taj pako posao možemo samo tada nastaviti, ako stečemo toliko predplatnikah, da nam se namiri trošak. Molimo dakle sve prijatelje ove naše namjere i posla, a osobito gospodu, koja dobiše prvi broj „Bosiljka“ na ogled, da nam što prije pošalju cielu ili pol predplate godišnje. Bez predplate nemožemo slati lista.

Ciena „Bosiljku“, koja se zbog ilustrovanja morala povisiti, iznosi sada s poštarinom na ljeto 3 fr., na pol godine 1 fr. 50 novč. „Bosiljak“ izlazi svakoga 1. i 15. u mjesecu, a predplatu prima samo knjižara Lavoslava Hartmana.

Oglas.

Visoka kr. dvorska kancelarija na predlog kr. nam. vieća izvolila je odpisom od 26. Listopada o. g. br. 3986 dozvoliti: da se po

Digitized by Google

Franji Klaiću sastavljeni spisi: „mali ratar“ i „mali stočar“ (u nakladi Lav. Hartmanna, ciena 30 nč.) mogu upotriebiti za pomoćne knjige u mužkih učiteljištih, zatim nedjeljnih i opetovnih učionah, a za nagrade u posliednjem razredu pučke učione. Isto tako, da se „mala gospodarica“ može upotriebiti za pomoćnu knjigu u učiteljištih djevojačkih i višjih djevojačkih učionah; sve pako tri knjižice preporučaju se školskim knjižnicam.

Dne 1. Prosinca t. g.

biti će žriebanje lutrije, osnovane za korist

„Učiteljske zadruge,“

za koju se sabralo preko 700 sgoditakah.

Srećke mogu se jošte dobiti u gg. Crnadka, Hondla, Mikše i Kuliše u Zagrebu.

Opomena.

Svu p. n. gospodu, dugujuću veleč. g. Stjepanu Novotnomu za „Napredak“ od godinah 1861., 1863., 1864. i 1865. u ime rečenoga g. kao vjerovnika, što najučtivije molimo, da bi izvoljela što prije svoj dug ovomu uredničtvu, opunovlašćenomu za to, poslati. Što je dnžnikah, samo se jih desetorica do sada odužila.

Godina nam izmače, nova se primače. Molimo, da se i ovogodišnji prednlatniei sjete dužnosti svoje. (Uredničtvo.)

Listovnica.

Gdnu. Fr. u S—ih. Drage volje primamo riešenja konferencialnih pitanjah; nu Vaša dva nemožemo obielodaniti jedino s razloga, što su na brzu ruku riešena; što odgovori neodgovaraju dostojanstvu staleža vašega, a niti zrelosti vašoj. Kanite li vi kao vi odgovoriti na ono, prem jednostavno pitanje, treba da barem osam danah proučite njekoje moraliste; naročito pako temelj svih moralah „Sv. pismo“ morala bi vaša ruka u odgovoru umjestno upotriebiti.

Družtvu za podupiranje ubogih učit. pripravnikah u Zagrebu pristupiše utemeljiteljnom svotom po 10 fr. sliedeća gg.: Anka Majhenka, Gabriela Kušićka, Marija Langova, Anka Kovačićka, Makso Kolarić, Gj. Ajsenhut, Jakov Ajsner, S. Mandler; — Veleč. g. Ante Vranić jednom za vazda 5 fr., g. M. Gottlieb kao član 2 fr., g. J. Lehpamer kao član 3 fr., g. povjerenik I. Kršnjavi poslao 9 fr., g. povjerenik Rajzner sakupio 39 fr. 50 n., g. Dr. Stražimir, povjerenik 29 fr. 45 n., grad Koprinica postao utemeljiteljem svotom 20 fr. Živili marljivi i dični povjerenici i svi podupiratelji oskudne mladeži!

Uredjuje: **Skender Fabković.** Naklada i tisak: **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 23. U Zagrebu, 1. Prosinca 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Vjerozakonska gojitba ima biti polugom narodnoj.

„Na mladjih sviet ostaje.“
„Mlada lieta nada svieta.“
Iv. T.

Nisam ja prvi, koji bi o tom rieč poveo, već su mnogi prije mene zametnuli govor o toj stvari i napisali foliante o njoj; medjutim nemogu srdcu odoljeti, da i ja koju neprosborim, buduć od njekoga vremena poznajem pobliže jade i nevolje našega naroda, u kom kao da bi sve to više nabožna i ćudoredna ćud ginula, a mogla bi i gorjim pravcem, nedoskoči li se zadobce toj nevolji. U kratko: domovina i narod joj boluju s težkih ranah, koje treba liečiti, ako nećemo, da padnemo tudjom prievarom a svojim neharom u jaz skvarenosti.

Gojitba pojedina mora da ima to glavno načelo: „Goj diete, da odgojiš u njem poštena gradjana ili seljaka.“ — Svaka dakle druga gojitba, koja doduše naobrazuje duševne sile pojedina čovjeka, te mu daje njeki stepen naobraženosti, nuz to pako priekim okom gleda na svaki upliv vjerozakonske gojitbe, nemože da bude pravom i sretnom gojitbom porodice čovječanske. Tko indi predpostavlja narodnu i svaku drugu gojitbu vjerozakonskoj, koja ima svakako biti naslon, taj neradi narodu o sreći budi vremenitoj, budi vječnoj, kvari mu jednu i drugu. Ljubav domovine jest kriepost. A svaka kriepost

Digitized by Google

kao takova iziskuje zataju sama sebe: „Non dat natura virtutem, ars est bonum fieri;“ = „narav te nečini kriepostna; s umića postaneš dobrim;“ reče odavna jurve izkusni starina Seneca.

Buduć je pako ljubav domovine kriepost; dakle ona kao takova iziskuje zataju sama sebe. — Što bunca indi o iskrenoj ljubavi domovine neznabožac, koji neće za Boga ništa da znade: što oholica, kojekakva skitalica i vucibatina, razsipnik, varalica, licumjerac i mnogo drugih, kad si truju srdce opačinami, a za ljubav domovine treba zataje sama sebe, koje u njih neima ni za liek?

Jao si ga narodu, koji ima takovih zatočnikah, jer eto ga po njih do mala u bezdnu.

Medjutim odgovorit će mi tko na to: „Svaki cigan svoga konja hvali!“ Zar se ljubav domovine bez vjere nit pomisliti neda? Nije li to tako silna moć, koja napunjuje grudi pojedina čovjeka, bio on tko mu drago i odkuda mu drago?

Neogrieva li žar domoljubja divljaka u prašumah amerikanskih, crnca u pustarah afrikanskih, Samojeda na ledenom stožeru, jednom riečju sve narode, bili oni po kojih mu drago zabitnih krajevih?

Istina je, dopuščam, da je tako; ali vjera i s njom spojena nabožnost jest ona spona, koja čitavo čovječanstvo, te po tom i pojedina čovjeka s Bogom vezati ima; narodnost je pako ona spona, koja jednokrvnu braću spajati imade u kolutiće, sačinjavajuće neizmjeran lanac čovječanstva.

Da domoljubje bez vjere nikako obstati nemože, o tom se možemo lasno uvjeriti. Zavirimo malo u poviestnicu, pa ćemo vidjeti, kako su najveći zakonodavci ujedno otci domovine, Numa u Rimljanah, a u Grkah Likurgo i Solon božanstvo u pomoć zazivali i bogovom se klanjali. Kada je ikoji narod, zidajuć gradove, zaboravio i na krasne hramove, božanstvu posvećene? Jednom riečju, kada god bi izdavali kakav zakon, s Bogom su ga zasvjedočavali i jamčili. — Indi s toga bjelodano sliedi, da domoljubje bez vjere obstajati nemože; — u kom dakle neima vjere, neima niti prava domoljubja. Kako silno djeluje vjera na domoljubje, i kakove čine izvesti može, pokazuje nam jasno biblička poviestnica.

Vjera je okriepila oslieplјela i obkoljena od neprijateljah Samsona tako, da je uzdrmao čitavom kućom. Vjera ojači i ohrabri maljušnoga Davida proti gorostasu, te ga i zbilja porazi, a tako udes

Digitized by Google

svoje domovine odluči. Tko ohrabri slabu Judithu, da je obrubila glavu zlotvoru svoga roda Holoferni; tko drugi, ako li ne vjera? Vjera je oduševljavala hrabre Makabejce ili Asmonejce, te se oslobodiše jarma sirskih kraljevah, Antiocha Epiphanija okrutnika i njegovih nasljednikah. — Vjera je sačuvala od propasti umjetnosti, stare kujige i znanosti; ukrotila, pripitomila i naobražavala divlje i sirove po šumah živuće ljude.

Nije ona neprijateljica svakomu napredku i prosvjeti, kako danas mnogi nadrimudraci kažu, ona pače unapreduje svaku umjetnost i prosvjetu. Kako vjera njeguje umjetnost i prosvjetu, poviestnica nam je živim svjedokom. Tko podiže i usavrši slikarstvo, tko rezbariju i toli krasne, u svakom stilu gradjene hramove i sgrade? Tko osuši močvare, naplodi pustare; odkuda imamo svilu, barut, tisak; tko uzvisi glasbu! Nitko drugi nego: pouzdanje, nada, vjera; Ona je tolika domoljubna djela učinila, da bi prije sitne zviezdice nebeske prebrojio, nego li njezina djela.

Vjera je dakle temelj svakomu dobru u domovini, temelj zakonom, temelj ćudoredju, poštenju, priestolju, temelj slobodi, miru i sjegurnosti; sreći i blagostanju. — Tko u domovini vjeru zabacuje i iz svake gojitbe izključuje, uzimlje nevoljnu u stisci jedinu utjehu; oduzima griešniku strah božji i uzdu: On ubija, jednom rieči, domovini dušu, život i obstanak.

Nesastoji u tom domorodstvo, da čovjek kaže: ja sam domorodac, a za drugo si glavu netare; — niti u tom, da čovjek na tudje neprestano viče, a za svoje se malo ili ništa nebrine: „Vile est quod domi habetur“: nego treba svoje domoljubje i činom pokazati, koji nisu protivni onomu cilju poslednjem, za kojim svi težimo. U grudih nam je zasadjena težnja za vječnim blaženstvom, što ga uzalud ovdje na zemlji tražimo: „Inquietum est cor meum donec requiescat in te Deum“ veli sv. Augustin. — Reći će mi tko: hvala ti liepa na tom domorodstvu, ako se moram svieta sasma odreći!

Bože me sačuvaj, da sam oto reći htio. — Ja znadem, da zabave um uzdržavaju u živahnosti, srdce u veselju, dušu u milini; nego sam mislio one zabave. gdje se izključuje sve, što je liepo, kriepostno i dobro.

Digitized by Google

Gdje neima ljubavi u Boga i bližnjega, ondje neima ni prave ljubavi u domovinu: „Jer tko neljubi bližnjega svoga, koga vidi, kako će ljubiti Boga, koga nevidi. Iv. evangj.

Dobar kršćenik je takodjer i dobar rodoljub, a da to može biti i mora, lasno svatko uvidi iz one zapovjedi božje, koja veli: »Ljubi gospodina Boga svojega nada sve, a bližnjega kao sama sebe.“ A što je domovina drugo, nego množ gradjanah, koje vežu obće koristi i odnošenja; — jest medjusobna sveza ljudih, gradjanah, rodbine, prijateljah.

A što je domoljubje? Jest iskrena želja i težnja unaprieditи sve, što domovini donosi sreću, blagostanje i sjegurnost. Dakle: tko ljubi bližnjega svoga kano sebe, taj ujedno biva i čestitim domoljubom.

Napokon i ona takodjer valja: »Charitas bene ordinata incipit a se ipso.“ Indi tko sama sebe zanemaruje, svoj rod, obitelj: — kako će moći gojiti ljubav prama cielomu narodu; buduć je obitelj u malu ono, što je država ili narod u veliku.

Narodnost, ljubav domovine, domoljub doista krasne su to rieči; ali kamo sreće, da se nerabe višeputah kao krinka za skrajnu ludost, za prevejanu zloću! Medjutim: »Nije sve zlato, što se sjaje;“ pa tako su danas i ove sjajne lišpalo-obamrlu licu; zastor svakojakoj zloći, svetački obsjev podmukloj sebičnosti i licumjerstvu te krinka mahnitoj ludoriji. — Francuzki prevrat nam jasno svjedoči, kamo može dospjeti i zalutati narod sam po sebi, osloniv se na narodnost i domoljubje, a zabaciv Boga svoga stvorca: „vrelo žive vode svake dobrote i razkošja, tražeći mutne i smrdljive vode, jaruge i gudure nesladah tjelesnih i dobarah svjetovnih.“ Jerem. pror, Tako ljudi jesu često bifrontes Mercurii, kreću kabanicom svojom, kako vjetar piri. A to vam je, braćo moja, prvi za bezvjerjem uzrok rasapu naroda ili kakova družtva.

Ljubav Boga i domovine u takovu su uzku odnošaju, da se jedna bez druge skoro niti pomisliti neda. — Obje se dadu u krasnu i uzvišenu cjelost spojiti, te se jedna drugoj u nićem neprotivi, već jedino ljubav Boga uporavlja onu t. j. ljubav domovine, usavršuje i od mnogo koje kakvih izgredah i nedostatakah čuva.

Gdje neima ljubavi bližnjega, tu neima prave ljubavi domovine,

Digitized by Google

tu se je zagnjezdila stara oholost na pleme a s njom i posestrima joj mržnja. — Što učiniše takovi sebični narodni vladari za narod i državu? Upravo ništa! Evo razdora i nemira medju nami do dan danas, a što mu je krivo van zloća budi vladarska budi podanička.

Valja dakle gojiti tako djecu, da na temelju ljubavi Boga i vjere nikne ljubav domovine i narodnosti: „Mlada bo lieta nada su svietu.“ Mudri Plato reče: „Nema stvora tako divljega i negibka, kakov je čovjek, ako se za rana nepriuča, neprevija i negoji.“ Knjig. 7. o zak. A latinac bi rekao: „Urit mature, qui vult urtica manere.“ Za mlada se trn oštri.

Skriomce se razvija duh ljudski. Kaošto se kapljica na snježnoj gori s potokom sdruži, a bistre rieke u morje izlievaju: isto tako i duh čovječji, bio on dobar ili pokvaren, oriaškim korakom napried stupa; biva jačji i krepčiji. S toga valja nam, kojih se najviše tiče, iz petnih silah nastojati, da uzgojimo za mlada u djeci vjeru i nabožnu ćud, čemu se dakako hoće velika napora. Mudro je već jednoć rekao starina Seneca: „Lahko je nježnu ćud plemeniti, ali je težka muka izčupati, što je s nami uraslo i otvrdnilo.“ Budemo li tako radili, to se imamo nadati dobru i obilnu uspjehu i po domovinu i po nas same. — Nije nam Bog dao um i srdce, dušu i tielo zato, da si samo tielu ugadjamo. Vidimo bo, da mladić, koji samo svoje tielo goji, koji živi u samih strastih, nije ništa drugo, van lutkica strastih; njegov se duh nepopinje više, dok se malo neosviesti, dok se nerazabere i u dušu nepronikne, te hladnokrvno stane razmišljati svoj prošli život, one srećne čase, ona dangubice i Bogu dankradice.

Naša je dužnost okolo toga nastojati, nežaleć nikakova truda, jer na trudu žito rodi, a o muci grozdovi vise, — da djeca uvide ništetnost domoljubja bez vjere i nabožnosti, koju jim treba za rana njegovati i uzgajati.

Bog će nam trude naplatiti, jer od svieta neimamo se čemu nadati, do gadne nezahvalnosti. Indi:

Dum vires annique sinunt, tolerate labores,
Jam veniet tacito curva senecta pede!

Digitized by Google

Plemenito je naše zvanje, akoprem nebrojenimi tegobami skopčano i prepleteno: ali valja nam te tješiti, rekoše njekoć stari:

„Perfer et obdura: dolor hic tibi proderit olim:
Saepe tulit lassis succus amarus opem.“

Nacrtao Iv. K. Kr. p. c.

Čuvstva.

(Dalje.)

Radosti je protivno čuvstvo žalost, koja premogne čovjeka, kada si živo predstavi zlo, koje ga stiže a koga odvaliti nemože; il dobro, koje ga mine; a koga se više domoći nemože. Žalost nam pod raznimi slikami muti mir duše. Skrb nas mori, kada nam prvašnju zadovoljnost poremeti nesreća; crna nam tuga težko leži na prsiuh, kada nesakrivismo zla, koje patimo; ako neprozirna magla zastire nam sjeta sunce, koje nam prije sijaše, za uviek. Ko crvak nam konačno pori grudi kajba, kada vlastitom krivnjom izgubismo veliko, nuždno nam dobro. Ma s koga gledišta uzeo motriti žalost, pogubno djeluje i po tielo i po dušu. Žalostan se duh ćuti mrtvim; krila, kojima se je prije otiskivao u daleke krajeve istinah nadsjetilnih, posve mu odpaše, neboravi više u visini; već se po trnju vere. Sjetnu čovjeku nesladi ni najtečnija hrana, nerazigra ga ni najskladnija svirka, neobveseli ni prijatelj sladki. Nemari za sviet, umre mu. Lica mu upadaju, rumen mu ostavlja lice, smrtna ga probija blied. Iz očiuh mu nestaje života i žara. Prije reda oruže mu čelo i lice grdne brazgotine, a glavu pospu kose sjedilice. Noge mu klecaju, a glava k zemlji se spušta; jer ju mrzi život, te si traži miran grob. Prevelika i dugotrajna žalost pomuti lahko mozag, poremeti zdravlje posve, ili mahom ubije. Kada zagleda Jelisava, supruga nećaka Josipa II., slavom ovjenčana cara, na samrtnoj postelji, mrtcu više no živu čovjeku spodobna, uhvati ju nesviest, popade zima drktavica, pade u postelj; a kada joj dodje vrieme porodu, zaspa i ona i novorodjenče joj za uviek. Horacij, izgubiv Mecenu, prijatelja si najvjernijega, poče venuti sa žalosti i odpade kano ruža, mrazom poparena. Al zašto da navodim više primjerah; ta tko je, koga nenauči vlastito izkustvo, koli su trpki posljedci velike žalosti? Želimo li dakle živjeti život miran, život sretan; a to nam budi prva briga, da se upoznamo s naravlju svojom, da propitamo posebnosti duha svojega, pa

Digitized by Google

da si, kako Ciceron toliko putih opominje, podignemo u duši bedem, na koji će uzalud jurišati dušmani našega mira, t. j. razne strasti i nesreće; jer ćemo tek tako moći živjeti život pokojan.

Prodjimo sada na drugo, rodu čovječjemu preugodno čuvstvo — n a d u. Kada nam na pozorištu duševnom zasija zviezda kobnica, proričuć nam, da ćemo skoro dostati liepa dobra, t o p i nam se duša dragošću, sladka nam n a d a razblažuje grudi. Nada je najveće dobro, koje ostavi svemožni tvorac ljudem, da jih na tom valovitom moru drži, da jim sokoli srdce, da jim dušu živosti diže, da jim sladi posao, grku muku snosnom čini, breme nevolje lahkoti. Da nebude nade, češće bi bogugrdne ruke sizale u pravo tvorčevo, da, prekinuv nit života, nesreće se oslobode. Siromah bi se čovjek vrgnuo u kradju, nemoćnik bi proklinjao nesretan udes svoj, nesretnik bi očajavao, mrak mu se s čela nikada udaljio nebi. Mladić bi, koj težje uči, odmah odbacio knjigu; a učitelj bi odagnao neodvlačno slabijega učenika. Nada je ono krepko sidro, koje drži ladju nepomično usried bučnih valovah morskih; jest onom iglom sjevernicom, koja udilj pokazuje nesigurnu putniku napried, šapćuć mu neprestano: „d o s p j e t i ć e š c i l j u“; jest onim tornjem nebosižnim, što podiže tvorac svim ljudem, da unj uprave oči, kada jim dotuži tuga a dojadi jad, da steku sile na nov boj. Dobro dakle upliva nada i na tielo i na dušu, neprekorači li granice. U protivnom slučaju, obustavlja ili bar prieči razum i razumnivu u njihovu djelovanju; a to s toga jednostavnoga razloga, što predmet nade čovjeku udilj lebdi pred očima, te neće ni da za čas ustupi mjesto drugomu predmetu; po tom će se dakle čovjek, ma kako se napinjao, da si razum drugamo svrne, uviek na predmet nade svoje vraćati. Čuvati se valja što brižnije presilne nade onakova dobra, s kojim skapčamo sreću il nesreću svoju; u takovu bo slučaju, kada nas prevari nada, posve smo satrti; što glednemo, na suze nas goni, za nas više veselja neima; a nedozovemo li se brzo, to možemo pasti u duboku melankoliju il upravo poluditi. Nada nam daje silah, da podnesemo hrabro sve udese, koji nas zakobe, da točno vršimo dužnosti svoje; a na ćas smrti, kada nam zapadne zviezda nade na nebištu ovoga svieta, zablisne nam druga sjajnije, koja nas tješi dobri plemenitijimi, koja nas čekaju iza smrti onkraj groba. Iz toga se vidi, da je mudro za-

Digitized by Google

sladjivati si čase života nadom uviek, al tako, da čovjek osjeća uviek u sebi dosta silah, da će moći pregorjeti nesreću, ako ga prevari nada. Silno pospješuje nada takodjer povrat zdravlja u boljesti. Tko izgubi svu nadu, da se više oporaviti neće, mnogo će prije podleći boljesti, nego onaj, koji se kriepi nadom, da će mu zdravlje jošte jednom na licu precvasti. A što osokoli junaka, da svoje grudi pruži proti sipajućim tanetom dušmanskim, da srne ko pomaman u vatru te čini čudesa junačtva, ako ne nada, da će iz vatre iznieti živu, lovorom ovjenčanu glavu?

Nadi se protivi s t r a h. Nepovoljno čuvstvo, što se u čovjeku radja, kada živo sluti zlo, kojemu nemože izbjeći, zovemo s t r a h o m. Je li zlo, koje mu prieti veliko, a sjegurnost, da će ga stići, znatna: to postaje s t r a v a. Jošte veći stupanj straha je o č a j a n j e, kada se čovjek osjeća odasvuda obkoljenim, nanj zievajućom nesrećom. Nada i strah, glavnimi su poticali moralnoga djelovanja. Strah je, rekao bi bedemom, koji stavlja medje djelovanju slobodne volje čovjeka. Da nebude straha, nebi ni nade bilo,kano što bez tuge nebi radosti bilo; a bez boli lasti.

Al je prekomjeran strah veoma poguban i po dušu i po tielu. Komu strah uviek srdce tišće, slabo se može zanositi na polje hladna razmišljanja; bježi sviet, il mu domoruje naricanjem i suzami. Strašivici bliedi lice, srdce uviek nemirno kuca: plah mu je pogled, nesjeguran korak. Tajtežji je onaj strah pred smrću. Kada razmetnik zatepe trud pokojna si otca, zakopa umne, a iztroši tjelesne si sile, razpušteno živuć, te se što od tuge, što od boli u postelj svali i predvidja, da će mu do brza kucnuti zadnji čas: koli se nemirno baca posteljom, koli biesno trza sobom, koli grozno škrguće zubi, koli ga strašne sanjke more! — Neriedko se dapače dogodi crna istina, da se maša noža, da si uzme život, kojega si dao nije!! Tko pako umije mudro shvatiti položaj svoj na svietu, tko znade dužnosti svoje, prama bogu, sebi i ostalim ljudem, te prema tomu upravi život svoj: taj će mirne duše gledati u oči sve uništujućoj smrti, te s mudrim Platonom držati sviet ovaj „p r i p r a v o m k s m r t i.“

Kada nam grozi najveće zlo, koje si možemo predstaviti, a mi u sebi neosjećamo nikakovih silah, da ga odstranimo; kada unapried vidimo, da će nas posve satrti, onda — z d v a j a m o. Taj je položaj najgorji pakao na tom svietu. Kada čovjek zdvaja, sva mu čuvstva

Digitized by Google

kipe, al mu je djelovanje volje posve obustavljeno. U njem buče sva čuvstva valovito, grabi za svimi sredstvi, što su mu pri ruci, pa bila i najopasnija; nepita, slaže li se to s njegovim dostojanstvom, kakove će za sobom povući posljedke, on samo preža, da u svom biesu silom odagna zlo, pa ma pao žrtvom svoga biesa. Nepomogne li nijedno — što biva obično — onda posegne u pravo tvorčevo, da sa svojim životom i nesreću si zakopa. Zdvojnost se izvana raznoliko pokazuje. Više putih hoće da prkosi sám svojoj nesreći, da ostane postojan usried pogubom mu prietećih valovah; s toga bjesni sám proti sebi proti drugim ljudem, psovkami obasiplje nebesa, koja mu taj udes dosudiše. Lice mu za čudo brzo propadne, ostanu mu samo kost i koža. Iz očiuh mu prskaju striele otrovnice, koje bi uništile sve, što se miče na zemlji i nad njom, da mogu. Vragodušnim se grohotom smije svojoj sve to većoj nesreći. — Posljedice su zdvojnosti pregrozne. Kano što slabo zviere, kada ga odasvud zaokupe oružani lovci, a za njim zavijaju brzonozi hrtovi, oko ušiuh mu zviždaju smrtonosno taneta, sunovraćuje u zdvojnosti u bezdno, ili kao pomamno nasrne proti svomu dušmaninu, da mu se jošte jednom svimi silami pokuša oprieti: tako i čovjek, kada zdvaja, da zabuši nemir duše svoje i da odstrani nesreću svoju, bjesni proti svemu, te se vlastitom rukom baca u grob.

Želimo li dakle, da nezakusimo pogubna upliva prekomierna straha, a da nas ni nemudra nada neprevari, te nam tim poremeti mir duše, a mi i opet sliedimo glas divnoga Cicerona, koji nas u spomenutoj knjizi svjetuje, da držimo svako dobro toga svieta malim, a i svako zlo neznatnim. Budemo li to činili, a ono će nam duša ostati mirnom, ma nas i prevarila nada; a tješiti ćemo se, ma nas i najveće zlo zastiglo.

(Konac sliedi.)

Dopisi.

Prem da naše kameničke hridine divno od'jekuju na premnogih stranah; to vam ipak nejeknù niti jedna jeka: da ima i u našem kotaru rodoljubivih muževah, svom dušom i srdcem zauzetih za napredak i promicanje školarstva. Evo vam odziva, neka se razliega što dalje može.

Nije gorjega a ubitačnijega po svjestna učitelja, nego kada je

Digitized by Google

na javnom izpitu, bi reć, podpredsjednik uz župnika si kao ravnatelja i predsjednika. A opet: nije milije i sladje, što je ona, kada ti se za javnoga izpita naniže liepa kita slušateljah razna stališa, — a svi jedino u nakani, da se nasladjuju liepimi pitanji i razumljivimi odgovori mile nam mladeži, krasne nade naše.

Dne 12. Rujna bio je i u ovoj učioni javni godišnji izpit, na koj povrvila je osim mnogobrojnoga pučanstva, u istinu krasna kita milih nam gostovah, posjedavših predsjedniku, velečastnomu najme g. podjašprištu, Petru Rusanu ob lievu i desnu, što mi se pričinilo kao da u slici znači: „kada ti, predsjedniče, za dobro i napredak mladeži naše okom, — onda ćemo mi svi ukupno skokom.“ Da se znade, koji su to brižni rodoljubi, bilježim jih evo dragovoljno: gg. Marko Barabaš, v. kot. sudac; domaći župnik; Pavao Wittgenštajn, vlastelin klenovnički; Ljudevit Farkaš, obć. bilježnik; upravljatelj župe kleuovničke s učiteljem ondješnjim; Ante Kunaj, providnik pak cielo domaće občinsko poglavarstvo. Sve mile nam gostove pozdravi školska mladež sgodnom pjesmicom a za tîm zače izpit. Nisam nakan izpit sam rešetati, t. j. i učitelja i mladež; dovolje Vam budi, reknem li: cielo velecienjeno slušateljstvo bilo je podpunoma zadovoljno s odgovori onih, koji su vazda marljivo polazili učionu, a da nemarni u pohadjajnu slabijega su napredka, znade vas svatko. — Ali valja dječicu nječim i nadariti. Darivasmo ju prema silam svojim a to blagom nevinošću, sladkim i miomirisnim našim „Ljiljanom“, što ih darežljiva ruka gospodina Marka Barabaša, svojim troškom nabavila. Opaziv vlastelin klenovnički, g. Wittgenštajn, da ima i više dobre djece, za koju nije doteklo darovah, segne u žep, otvori pugjilar, pak preda desetaču forintah g. domaćemu župniku, umoliv ga, da bi za nju istih knjižicah nabavio, te medju ostale još dobre učenike porazdielio. Za liepe darove zahvalio se jedan učenikah kratkim govorom, a za onu desetaču nabavljene su jurve i porazdieljene knjižice.

Tom sgodom dužnost mi je i to javiti, da je nastojanjem velikoga kot. sudca g. Barabaša kamenička učiona s temelja podignjena god. 1852 — a cvjetlinska i višnička liepo obnovljene; nadalje, da nam je isti g. v. sudac poštenu rieč zadao: da će sve sile naperiti, kada se samo občinska vinska daća za buduću godinu iznajmi, da mu svaka občina u njegovu kotaru postane utemeljiteljicom naše „Zadruge“ s najmanje 50 for.

S toga vidite, da nismo niti mi baš najzadnji u miloj nam domovini; vidite, da se podosta toga može, kada se hoće; vidite, da neima vlasti pod suncem, koja bi mogla obustaviti koracanje, ako ne baš kasucanje narodnje samo: ako li su narodu u občini mu na čelu pošteni, značajni, vrući rodoljubi, naročito pako: sveštenici, sudci, učitelji; drugi pako, ako mu baš neće da priskoče u nevolji u pomoć, da mu barem neozledjuju ranah i bez toga jadnih i čemernih.

Digitized by Google

Htjedoh vam jošte koju reći o molitvenjacih, pak jošte i tom, da nam mnoga gospoda i službeno kvare učiteljsko jezično djelovanje u školi: ali, voljim prešućeti, znajuć, da takovim nepomaže ničija vika, ničija molba a niti najbolji savjet. Od svih nas liep Vam pozdrav iz Kamenice u oči sv. Kate 1866.

Iz krapinskih Toplicah. Preradostnu vam javljam viest, ako li vam samo s druge strane nije saobćena, da je u tom starom doduše, al od nedavna posve omladjelom i preporodjenom mjestancu na samo Martinje, kadno moštek prestaje biti moštekom te se krsti liepim imenom: »vino«, da je, velju istoga dana u 10 satih uz gruvanje mužarah i obće veselje svih župljanah, blagoslovljena a tim i otvorena pučka učionica, kojoj temelj položio pokonji župnik Ivan Rukavina a nastojanjem sadašnjega, košto i občinskoga poglavarstva i cieloga pučanstva evo spremna je, da prima u krila svoja nevinu ali čilu dječicu župe naše.

Prekrasno slovo, što ga prosborio župnik domaćina, velečastni g. Eduard Kos, izmamilo je tisuću sladkih suzicah iz očiuh vjernih i brižnih župljanah, kašnje pako besjeda občinskoga bilježnika, pripomenuvša zasluge za istu školsku sgradu pokojnika Rukavina, bijaše dokazom, koli treba, koli je dostojno, da se sjećaju unuci vriednih činah djedovah svojih.

Evo dakle školske sgrade; evo i zdrave, čile i sposobne za nauku mladeži obojega spola! Ali sada se mora podviknuti ovako: gospodine župniče! osobito pako: gospodine učitelju! poštovani občinski poglavari! nastojte, da vam puku od danas bude učiona sve to milija i sladja a nikada odurna i grka. Bude li ovo zadnje: Vi ste krivi i nitko drugi. Bog s vami!

Gospodinu Franji Šćepanku, učitelju.

U broju 22. ovoga časopisa odgovoriste mi pod naslovom: »Da se razumiemo«, na kritiku, što ju napisah u br. 21. vrhu dielca: »Sustavne vježbe u slogu«, nu mjesto da ste se potrudili oprovrći kritiku, oboriste se svom snagom svoje rečitosti na kritikera, služeć se tom prigodom onim oružjem, kojim se obično oni služe, koji svoju stvar opravdati neumiju.

Kad se dvojica razumjeti žele, tad je prvi uvjet, da jedan drugomu točno kaže, što koji hoće i želi. Iskreno Vam kažem, da ja Vaš odgovor nerazumijem, a mislim, da ga i sami nerazumijete, jer je u njem toliko protuslovjah i nesmislih, da mu se prava nit najti nemože; s toga i prestaje s moje strane svako dalnje prigovaranje i oprovrgavanje, sudeć, da mi, po Vašem izrazu, nebi na čast služilo, ono oprovrgavati, što je po samu sebi oprovrgnjeno. Vaš odgovor je

Digitized by Google

tomu najbolji dokaz; a blagi čitatelji neka budu u tom nepristrani sudci. Nu samo na njekoje Vaše prigovore neka Vam bude ovdje rečeno:

Priznajem, da dosjetljiv nisam, kao Vi, pa zato i neokrnjujem tudjih izrazah, kad mi okrnjeni tobož u prilog idu; priznajem, da nespadam u red onih učiteljah, koje Vi narodnimi nazivljete, pa koji mniju razlikovati stvarnu obuku od izrarah mislih i kojim su služkinje član obitelji, nego se brojim medju one pučke učitelje, koji za svoj narod sve sile žrtvuju, i koji običaju kod stvarne obuke ili govoriti ili pisati, koji dakle spajaju stvarnu obuku s izrazom mislih; priznajem, da neimam mjesta medju onimi školskimi vještaci, kojim je zadaće izradjivati = pisati, nego medju onimi čednimi učitelji, koji uče učenike misli izražavati, dakle i zadaće izradjivati, bud ustmeno, bud pismeno; priznajem i to, da nisam tako vrstni pedagog, kao Vi, koji znade formularno podučavati, nego sam jedan od onih učiteljah, koji udešuju svoje podučavanje prema naravi učevnoga predmeta i predtečnom znanju svojih učenikah; priznajem, da nisam tako znamenit veleum, kao Vi, da bi znao ono pogoditi, što Vi mislite, nego običajem suditi čovjeka po njegovih djelih; priznajem napokon i to, da nisam takov literarni autorität, kao Vi, da bi se poduhvao javno reći: ovaj ili onaj nebi smio o mom djelu prezirno govoriti, nego se podvrgavam razsudbi zrelijih ljudih, pak se obzirem u svakom slučaju na sud vještakah i strukovnjakah.

Želite li znati, što ja mislim kako glede zorne, tako i glede stvarne i jezikoslovne obuke, a Vi izvolite pročitati knjige pod naslovom: Rukovodstvo za Početnicu, Učitelj u školi, Jezikoslovna i stvarna obuka i Pedagogičko-didaktički kažiput. S načeli u ovih knjigah izraženimi slažem se podpuno, a da ćete se i Vi š njimi slagati morati, to će Vas uputiti pobolje naredba vis. kr. namjest. vieća od 19. rujna t. g. obielodanjena u broju 20. ovogodišnjega „Napredka“.

Vi se samo jednom točkom izpričaste, da su se najme uvukle njekoje pogrieške u pomenuto djelce toga radi, što ste vrlo odaljeni od Zagreba, gdje se je knjiga tiskala: bar bi bio valjan razlog, da bi pogrieške bile tiskarske pogrieške; ali pogrieške upitnoga dielca jesu takove, kao onoga spisatelja, koji je udaljen bio od mjesta, u kom se je dielce — dakle bez njega — sastavljalo a ne tiskalo.

Buduć da nisam pjesnik, to nemogu ni zaglaviti ovo njekoliko redakah shodnom pjesmicom, nego se opraštam u ovom predmetu s Vami u prozi za naviek. *) K.

*) Kako vidimo, kako se uvjerismo s dopisah, što jih primismo, osobito pako s Primorja, zaradi izašle knjižice „Sustavne vježbe u slogu“, — omiljele su ote „vježbe“ premnogoj gospodi u toliko, te su jih željna s mi-

Digitized by Google

Otvoreno pismo g. učitelju R.

Dragi gospodine učitelju!

Do istine razžalostilo me je Vaše cienjeno pismo od 3. Srpnja t. g., u kojem se medju ostalim tužite, da razdor, koji medju učiteljskim osobljem se je ugniezdio, veoma pači žudjenom napredku Vaše učione i da si želite s manjom plaćom na pučkoj školi u miru službovati. Nu ja se dosada domislio nisam uzroka toli nesrećnog razdora, radi kojega mora Vaša učiona nazadovat. Posijala je valjda medju Vami nepozvana ruka sjeme nesreće, sjeme nesloge, ili ste (nemislim Vas, prijatelju,) si ga posijali sami. Kroz njekoliko vremena, što imadoh sreću prošlih praznikah putovati po kojih kotarih, osvjedočio sam se, da nije samo Vaša učiona toli nesrećna; nesloga medju učitelji i na više mjestih se pokazuje. Ovdje g. župnik nije sa svojim učitoljem u dobrom sporazumljenju, jer ovaj savjet njegov nesluša, misleći, da g. župnik nije preparandialni kurs slušao; ovamo ravnatelj tuži svoga učitelja, jer mu je pošlo za rukom dobiti koju nagradicu za svoju boljestnu obitelj. Jedan goji svilene bube, utemeljio je sa svojim revnim župnikom mjestnu knjižnicu, školsku zakladu za siromašku djetcu, — eto već čuješ glase: zašto knjižnicu mjestnu, kad imamo kotarsku, gojenjem bubah hoće nas zasramiti, koji muravah neimamo; da i odličnijih osobah čuti ćeš: što će im zaklada školska, siromašnu djetcu zakon nesili u školu (?!), zašto pitaju dobrovoljne prineske od ljudih, koji djetce neimaju. Utemeljiš li školsku čitaonicu *), koji zavod svakom pučkom učitelju vrelo preporučujemo) gdje će učenici svoje prazne sate moći probaviti čitanjem koristnih i zabavnih knjigah, a i odrasloj djetci iz nedjeljne učione najme, nebudi pristup zabranjen), kako će onda na nadrimudrace navalit, osobito ako koju igru za manju djetcu tamo nadju. Ima i

---

linja i s papirom razžvakati, oslanjajuć se jedino na sud, što ga g. K. u 21. br. o knjižici izrekao.

Današnjim odgovorom g. K. na obranu piščevu pod naslovom „d a s e r a z u m i e m o“ zaključujemo prepirku u ovom listu. Umni štioci dielca i ove male poćere — neka sude, tko ima pravo, Nu svakako izpoviedamo, da bismo se mogli radi najčišće i najsvetije istine ganjati i do sudnjega dana, dokle bi se moralo za svetinju držati: da su nam knjige, počam od početnice, do onih za 4. razred propisanih bez pogriešakah; da su sastavljene sustavno za porabu bud ikojega predmeta; da se učitelj mora te mora držati upravo i na vlas u svaćem odredjenih naputakah, tičućih se kolikoće štivah, što postupka, kojim se veli: ovo ili ono te baš ovoliko treba da prodješ za ovo ili za ono doba itd. — Pisac knjižice pripomogao je zaista mnogomu učitelju sabranimi svojimi primjeri a g, K. rekao je vrlo dobro: da se nevalja prenagliti.

Onoj pako četvorici primorskih učiteljah, htjevših se svietu kao rešetari ukazati, velimo: 1) niti neproučiste same knjižice; 2) samo psujete pisca; 3) učite se sklanjati i pravopisno pisati! 4) Vi gonite samo osobu a o stvari neimate ni pojma. (Uredničtvo).

*) O školskih zakladah i šk. čitaonicah pregovorit ću drugom prilikom obširnije.

Digitized by Google

ljudih medju nami, koji preziraju druga svoga, jer je o jednu školu manje študirao; pokaže li se u čem napredniji, ogovaraju ga, a to zato, da se nebi pomrčala zviezda njihove slave — doista im malo stalo do narodnog izobraženja.

Usavršiti se je dužnost svakoga od nas. Put do savršenstva je ljubav, sloga, iskreno medjusobno prijateljstvo. Napredak je geslo našega vieka. Vjeran drug prijatelja svoga rado poučuje, tješi, i ako uztreba i ukori dostojnim načinom. Mnogi učitelji se tuže, da se neštuje njihov ured od drugih, kako bi valjalo, osoba njihova da se prezire. Do istine, i toga imade kod nas, ali tko je tomu kriv. Okanimo se jedan drugoga ogovarat, jedan nad drugoga se uzvisivat a tim djelovanje manje vještomu uzkraćivat. Misliš, g. ravnatelju, da ti na čast služi, ako svoga učitelja pred pukom ruglu izpostavljaš, pripoviedajuć na sva usta javno koju njegovu pogriešku zlobnim uzhićenjem? Mis iš, gosp. učitelju, da ćeš si dobar glas steći, suprotiviš li se svakom prilikom naredbam ravnatelja. Crniš li kakovom god prilikom druga svog, crniš sam sebe najviše, pokazuješ, da neima u tebi kršćanske ljubavi. Ovakovim činom nisi snizio samo sam sebe, nego i ured tvoj, koji ti svet mora biti, okrao si ga o neobhodno mu potrebitu važnost. Vjeruj, gdje učitelji jedan o drugom s počitanjem govori, jedan drugoga brani bratski, na dobro nagovara, tamo će se riedko osoba učiteljeva prezirati i dužno štovanje školi uzkraćivati.

Za jednom svrhom svi težimo; svih nas vodi jedno i isto duhovno-svjetsko poglavarstvo; svi učimo na temelju obćih didaktičko-pedagogičkih pravilah; svi smo si susjedi, braća, voditelji naroda, kojeg blagostanje željno svi izgledamo, a neima kod nas (negovorim o svih) sloge. Naše prosvietljeno stoljeće na svih stranah teži za napredkom. Sve se druži. Cvatu zadruge, cvatu družtva narodna, učena, gospodarska, trgovačka itd. Koje velikodušne darove doprinaša na oltar prosvjete narod naš utemeljenjem sveučilišta. Naša je zadaća naraštaj za njega pripraviti. Učinimo dakle svaki pojedini svoju dužnost i prihvatimo se posla složno. U naših rukuh leži sreća i ponos naroda. Bez sloge nećemo mi težku našu zadaću riešiti, a ova može procvasti jedino iz istinskogá kršćanskoga prijateljstva. Mislimo si jedan kotar, u kojem sva gg. učitelji, jedan prama drugomu iskrenu ljubav goji. Tamo svaki teži, da nebude njegov kotar u napredku najzadnji, pače da bi druge u djelovanju nadkrilio; svaki pojedini svimi silami nastoji, umnožiti školska učila, jedan drugoga savjetuje, jedan drugomu pomaže: u ovakovom kotaru učiteljem na ruku idu nadležna poglavarstva i čini se, da sve škole sačinjavaju jedan jedini zavod. Prijateljsko sdruženje učiteljskog osoblja doista sjajnih plodovah donieti može, njemu se vesele višje vlasti, njemu se veseli crkva. Pri-

Digitized by Google

jateljstvo naše ali neka nebude mrtvo, rekao bi mekaničko, jer smo učitelji, srdca neka gore iskrenom ljubavju, koja sve oživuje.

Sposobnosti razvijaju se u samoći, značaj pako u obćenju s narodom. Prvo treba učitelju što više umnožavati i siliti, drugo tražiti. Veliki nčitelj narodah, sv. Pavao, piše svomu učeniku Timeteu u 1. svojem pismu. 4. 13.: »Budi marljiv u čitanju i učenju«. Nemojmo ni mi na ove rieči zaboravit, i pošto učitelj za javni život djetcu odgojiva, treba mu medj ljude doći, njihove okolnosti razgledati, izkustva svoja sa pravili pedagogičkimi sravnivati i o svemu opet sud braće svoje poslušati. Znanosti, koje smo si u učiteljištu nabavili, jesu više teoretičke, a puno ćeš praha školskoga pojesti, dok se valjano budeš mogao kretati u školi kao dobar učitelj, u obćini kao muž pun značaja.

Medjusobnom sporazumljenju učiteljskog osoblja pripomožu:

1. Učiteljski sastanci. Tamo se učimo jedan drugog poznavat, štovat i ljubit; radimo svi na jednom i istom vinogradu, dogovarajuć se bratski o načinu, da što uspješnije posao nam za rukom ide.

2. Dopisivanje uzajemno o stvarih u život učiteljski zasjecajućih, o radostnih ili žalostnih izkustvih, preporučivanje ove ili one metode, koja se je za dobru pokazala.

3. Posudjivanje knjigah i časopisah i drugih učilah.

4. Prijateljski sastanci, osobito da se učitelji u glasbi ili pjevanju vježbaju i tako koji ugodni sat proživu na svoju korist.

Kriepost, strah božji i ljubav budi nam put k sporazumljenju, k iskrenomu prijateljstvu — k slogi. Samo zli nemogu mirovat. Težka je zadaća naša, braniti se moramo proti svakojakim navalam, kruh naš žuhki osladjuje jedino ljubav prama našem uzvišenom zvanju i radost, uspješno li se uhvatilo sjeme u srdcih harnih sinovah domovine na čast i slavu božju. Nama je nabožno i ćudoredno odgojivati djetcu i dosliedno duhu vremena u školskih učevnih predmetih ju obučavati. Nesloga naša je protuslovje ovoj zadaći; prednjačimo dakle sami dobrim primjerom, najjačim sredstvom sklonuti volju djeteta na dobro, uviek na pameti imajući:

Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari.

Toliko, gosp. učitelju, na Vaš dopis. O drugom ću Vam privatno pisat.

Primite iskreni pozdrav i pišite opet što skorije.

Vaš iskreni prijatelj F. Š.

Viestnik.

P. N. gg. predbrojiteljem i predplatnikom „**Napredka.**“

Osim ovoga lista, izaći će za ovu godinu dne 15. t. m. zadnji, t. j. 24. br. Novom godinom imali bismo otvoriti VIII.

Digitized by Google

tečaj „Napredka“; nu s razloga, što je do danas u istinu jedva trećina predbrojnikah platila za ovogodišnji tečaj; s razloga što je urednik lista ovoga preko 150 fr. iz svojega žepa izdati morao za uzdržavanje njegovo, a unapried i uz najbolju volju nemože da to čini, javljamo štovanoj p. n. gospodi predbrojiteljem i predplatiteljem: da smo prinuždeni novom godinom obustaviti izdavanje lista tako dugo, dok nam se nenamiri dug, kojim opet budemo u stanju pokriti i namiriti ovogodišnje troškove za „Napredak“.

Pri tom molimo, da bi se izvoljela p. n. rodoljubiva gospode požuriti s novom predplatom a to bud s polugodišnjom ili cielogodišnjom. Zaostane li koji broj, počam od nove godine, to će se štovanomu občinstvu zadovoljiti mahom, čim nam se oduže krivci.

Dugujućim priklopismo u današnji broj smjernu opomenu; što budi posve bez zamere, jer se od nas nemogu zahtievati nemoguća. Uredničtvo „*Napredka*“.

Natječaji.

Izpražnjeno mjesto učiteljsko i orguljaško u Miholcu, kot. križevačkom. Plata: 62 fr. 45 vag. žitka, 5 viedarah vina, 15 hv. drvah, uživanje 1'/4 rali vrta. Molbenice šalju se: preč. g. Ivanu Šijanskomu, zač. kanoniku, podjašprištu i župniku u Križevcih — do 1. Prosinca t. g.

Mjesto učiteljsko i orguljaško u Prilišću, kot. karlovačkom. Plata; 400 fr, stan, 12 hvatih drvah za učionu i učitelja, 30 fr. godišnjega paušala. Molbenice šalju se: veleč. g. Mati Župčiću, podjašprištu i župniku u Dubovcu do 1. Prosinca t. g.

Mjesto učiteljsko i orguljaško u Remetincu. šk. kotaru zelinskom. Plata: 265 fr., 33 vagana kuruze, 12 hv. drvah i stan. Molbenice šalju se: veleč. g. Josipu Mikcu, podjašprištu i župniku u Remetincu do 1. Prosinca t. g.

Mjesto učiteljsko u Bogdanovcih, podružnici vukovarskoj. Plata: 200 for., 20 vaganah žita, 20 vaganah kuruze, 4 hvata drvah, stan i vrt Molbenice šalju se: veleč. g. Antunu Matiću, šk. kot. nadziratelju i župniku u Tovarniku do 15. Prosinca t. g.

Mjesto učiteljsko na gl. učioni u Križevcih. Plata: 460 for., Molbenice šalju se: preč. gosp. Ivanu Šijanskomu, zač. kanoniku, podjašprištu i župniku u Križevcih do 1. Prosinca t. g.

Izpražnjena tri učiteljska mjesta na glavnoj župnoj učioni u Vukovaru. Dva učitelja imaju god. platu po 345 fr. i stanarine po 52 fr. 50 n.. jedan pako 367 fr. 50 n., a stanarine 105 fr. a. vr. Molbenice šalju se velečastnomu gosp. Antunu Matiću. škol. kot. nadziratelju, podjašprištu i župniku u Tovarniku do 15. Prosinca t. g.

Mjesto učiteljsko u Laduču. Plata: 315 fr., bezplatan stan, 6 hvati drvah, za opetovničare nagradu u 26 fr. Molbenice šalju se: velečastnomu g. Stjepanu Matkoviću, podjašprištu i župniku na Pušći. (Pošta: Zaprešić.) Natječaj do 15. Prosinca t. g.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 24. U Zagrebu, 15. Prosinca 1866. Tečaj VII.

NAPREDAK.

Glasilo „Učiteljske Zadruge“.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Milim čitateljem

na izmaku godine 1866.

Što mi valjalo reći početkom ove godine, kadno se latih uredjivanja jedinoga nam školskoga lista, to činim evo sada u podpunu uvjerenju, — da mi je to i dužnost činiti; ujedno pako, — da će štovano čitateljstvo svaku rečicu onako dobrovoljno primiti i uvažiti, košto ju ja s najbolje nakane bilježim.

Suvišno bi bilo, da ovom sgodom na široko razvlačim velike potežkoće, s kojimi se mora u nas boriti urednik ma kojega našega lista; suvišno reći, — da urednik sâm, bez liepe i pouzdane moralne pripomoći nije kadar zadovoljiti zahtievanju čitateljstva u onoj mjeri, kojom i sam želi a i obćinstvo od njega zahtieva.

Koliko o moralnoj podpori, iskreno izpoviedam, da sam imao njekoliko vjernih i velecienjenih pomagačah; s toga prije svega njim osobita hvala i slava. Uz to dobivah, doduše, sa svih stranah dopisah i ozbiljnije ruke; nu s razloga, što si štovani pisci nemogahu izabrati prava latka, što se nemogahu metnuti na pravi temelj, s kojega se jedino može valjano, dosljedno i uspješno graditi: nisam mogao upotriebiti duševnih njihovih plodovah, već jih stranom s opazkami povratih sastaviteljem a stranom pridržah za bolju sgodu.

Što je ovaj godišnjak donašao poučnih članakah, sve nastojah vazda tako prirediti, da budu pučkomu učitelju za neposrednu i što

Digitized by Google

skoriju porabu; šta više, ima i takovih, s kojih si mnogi — proučivši jih te valjano razdjelivši, mnoge satove uspješno izpuniše. Tomu za dokaz imam više iskrenih dopisah, u kojih se obično izražuje priznanje besjedami: hvala Vam na ovom oli onom članku!

Ali uz sve to od srdca želim, da nam buduće godine „Napredak“ uznapreduje: želim da bude po mogućnosti što jezgreniji, što sustavniji, što različniji; a zavolj tomu evo me opet s njekom malom kao uputom za sve gojitelje i štititelje „Napredka“; s uputom najme, s koje će si moći svaki dopisnik izabrati, prema svojem osobitom nagnuću za koju stvar, onaj predmet, koji mu ponajvećma godi i što ga cieni, da bi se njim pripomoglo učiteljstvu našemu.

„Nije dosta znati, već i umjeti,“ stara je rieč. Svi učitelji, košto smo u miloj nam domovini, mnogo toga znademo; nu nije nas mnogo, koji bi ono znanje „umjeli“ valjano, postupno, razložno, sustavno tumačiti, dobro učiti si mladež. S toga: koji vas se osobitom brižljivošću za tumačenje ma kojega važnijega pojma pripravio, koji si cielo predavanje vjerno pobilježio, pak misliš, da jih može biti i takovih, koji u toj stvari hramlju, koji neimaju prava i pouzdana ključa za tumačenje iste stvari: a ti, mili brate, prepiši čisto i razgovjetno cielo si predavanje, pak ga šalji „Napredku“. Veoma se hramlje u računstvu, jezičnoj obuci pak u tamačenju naravoslovja t. j. fizike; zato svjetujem, da se ovi predmeti osobitom pomnjom uče i razumievaju. Toliko u obće.

Osebice, u jezičnoj struci može se „Napredku“ a krozanj učiteljstvu pripomoći i ovako. Uzesmo si u knjigu jedno od triuh razrečjah, najme štokavsko. Nu, jer nam narod posvuda negovori štokavštinom, već smo i čakavci i kajcavci, imajući kao takovi osobitih različnostih što u naglašivanju, što u slaganju i promjenjivanju riečih, a imade učiteljah, nepoznavajućih temeljito svojstva i osebnosti svakoga razrečja, s čega jim velik trud i muka, dodju li u selo, gdje se inače govori, nego što sami majčinom već dojkom sbore: to budi svačija a to sveta dužnost, da proučiš, a to temeljito, sve osebitosti jezika pučkoga. To učiniv, istom moći ćeš zamjenjivati nezvučno zvučnim, hrapavo gladkim, nepravilno pravilnim, tudje svojim, zlo dobrim.

Tim bilježenjem i obielodanjivanjem pripomažemo ne samo učiteljstvu samomu, već sabiramo gradivo za jezikoslovje strukovnja-

Digitized by Google

kom, koji i uz najbolju volju nemogu osamljeni zaviriti u svaki zakutak mile nam i široke domovine, da prouče i najtanje sitnice, zasjecajuće u jezikoslovnu struku. Što se jezičnoga blaga posakupilo, sve se ponajviše tiče štokavštine; nu valja nam znati, da imamo u čakavštini i kajkavštini, ako ne više, a ono zaista ne manje biserja, što u tamnilu čami a malo je poznato občinstvu, naročito pučkomu učiteljstvu.

Zato, nastojte što brižljivije sakupljati svakom sgodom, kuda vas god srećica nosila: pučke pripoviesti, bajke ili priče, poslovice, osobite fraze, gonetke; opisujte potanko narodne običaje, dosjetke, igre, a po mogućnosti pišite pučkim jezikom; bilježite što pozornije neobične i nepoznatije vam, što jih uzčujete rieči za svaku struku znanja, posla, obrta i umića narodnjega. Jer treba znati, da ono njekoliko tisućah besjedah, što su nam jih ubilježile marljive ručice, nije niti desetina pučkih riečih, a nikomu nije sudjeno tako laganim i jeftinim načinom posakupiti i protumačiti jih, kao što je to pučkomu učitelju. Bavite se tim, mila braćo! pak, sakupivši po koj snopić slična blaga, povjerite ga „Napredku“, a njegova će biti briga, da ugleda bieli sviet što dostojnije.

Pismen čovjek obično je slabije pameti, nego nepismen; jer se onaj oslanja na svoje bilježke, te nemari u pamjeti mnoga i mnoga držati, što jih ima nepismen, neprostano ponavljajući si stvar, da je nezaboravi. S toga nam puk vrlo dobro i brzo s pameti i veće račune stvori; dà mnogi nas mogaše se i zapožariti, čuvši prosta seljana, gdje je riešio prije račun, nego li ga mogao i sam g. učitelj. To je živa istina a za to vam evo dokaza. Njeki vrlo bogat seljan — pokojna mu duša — pitao si je g. sina, za onda g. osmoškolca ovo: Sine! kupio sam dvojega vina; jednomu je ciena 8 fr. a drugomu 7 fr. — Ja ću ova vina pomiešati, pak na pipu metnuti: izračunaj mi, molim te, pošto ću točiti vrč = oku, ako si na svaki vrč nametnem 2 novčića? — Moj g. sin, sadašnji već svoj gospodin, piši i briši, muči se i znoj preko četvrt sata, i nije znao odgonetnuti niti slovcem. Napokon ti moj g. japica tobož kao ljutit, a u duši sav sretan i presretan, što ga g. sin nemože da nadmudri, riešio na vlas gonetku, pridodav: „jaj si ga meni! zakaj sem na te jezera potrošil?“ To je živa istina, a i sada su živi starci i dva seoska sudca tamo njegdje okolo Prigorja, koji bi mogli sve to posvjedočiti.

Digitized by Google

U ostalom, ima nas i više i po svuda takovih: koliko nas učilo, toliko znademo. Htjedoh reći: proučajte način mišljenja našega puka u obće; nastojte saznati i osvjedočiti se, kako i kojim ključem računa nam s pamjeti puk! Davajte mu sami zadaćah, — nu ne vještijemu u pismu, — al pri tom nerecite nikada prava uzroka, zašto to želite saznati. Vjerujte, da se tim načinom privučete liepu skladu njegove kombinacije a možda i ljepšemu ključu, kojim si on rešava svoje račune, nego li nam danas u knjigah ubilježen, — a što je ponajznamenitije, jest to: da nam narod od vajsigakada računa na osnovi desetinskoj, što se istom od nedavna njekim kao novim čudom trubi po školah; jer poznato nam svim ono: „Križ deset, kljuka pet = petnaest“, — temelji se na čistoj i cigloj desetinskoj osnovi. — U tom vam opet latka za podupiranje „Napredka“, samo i tu valja na vlas, te ako je moguće istimi besjedami, što jih čujete, opisati riešivanje zadaće.

Učimo si djecu, što i moramo i pravo jest, zemljopis. U koliko znadem, ponajviše ovom naukom obsjenjuju učitelji prigodom izpitah občinstvo i neznajuć, da si mladež muče i more pamtenjem neshvatljivih a po često i nepotriebnih pojmovah; a kuda samo mogu svrnuti okom u vlastitu si mjestu, svagdje jim dovoljnih predmetah za istu obuku, naročito pako za struku prirodopisnu, statističnu dà i političnu. Bez zemljopisne obuke u istinu neimamo pojma o materi zemlji, koja nas sve hrani i uzdržava; s toga i valja, da pučka učiona i u tom zadovolji zahtjevu svojemu. Nu, pitam vas: šta učinismo, šta stvorismo dobra, znade li nam mladež na izust, a recimo i na zemljovidu izbrajati tudje kraljevine, tudje občine, gradove i sela; znade li visinu tudjih planinah i gorah; umije li protumačiti korist tudjih toplicah, slatinah, brodonosnih riekah i potokah, a nepozna niti imenom, niti korišću najbližje si gorice, najmanjega izvora, potoka itd.

S toga učiniste i sebi i mladeži si i samoj znanosti zemljopisnoj veliku korist. uznastojite li, svaki u svojoj okolici brižno, pomnjivo i razumno razpitkivati: kako li narod krsti ovo ili ono brdo, brdašce, hum, humku; izvidite li počelo t. j. vrelo, vrelašce obližnjemu si potoćiću, potoku; pobrinete li se, da točno saznate za svaku oveću i stalnu baru, blato, lokvu, jezerce, jezero, ribnjak; proučite li, koju, koliku i u koje godišnje doba po prilici korist vuče sa svega

Digitized by Google

toga ondješnje pučanstvo? itd. itd. Dakako, ovim se baveći, treba da si uzme stalno središte, a to budi glavno mjesto u župi, u kojoj jest i škola Od ovoga valja izmjeriti, ako ne na vlas, a ono barem po prilici, ma to i na sate daljinu miestah a i njihovu visinu, površinu; nemanje treba da se označi njihov položaj prema stranam svieta. Sve se to može. Vjerujte, braćo! koj bi vas se metnuo savjestno u taj posao, pak za izpita prepotanko razmrvio sa svakoga gledišta svoju okolišnu zemljicu i njezin položaj: da bi mu svako predsjedničtvo, svaka komisija od srdca podviknuti morala: „Živio!“ — pak da se i nebudnu bila čula strašna zemljopisna imena ostalih dielovah velike zemljurine. Da me tko zlo neshvati: pri tom nemislim, da se nevalja u toj nauci razširiti; bože sačuvaj, toga nemislim, nu velim samo: bližja je košulja, nego li haljina.

Neima skoro mjestanca u miloj nam domovini, koje nebi imalo ma kakovu bud istinitu si poviest, bud po koju priču. Ove posaknpiti i vjerno pobilježiti vaša je opet dužnost. Neima privatne oranice, mekote, livade, gorice, šume, luga, gaja, gušće itd. bez svojega čisto narodnoga imena; ali, jer su u istih imenih posakrivene premnoge i raznovrstne tajne, zasjecajuće bud u rodopis kojega koljena, bud u istinitu poviest oli i predkršćansko bajoslovje; zato bi trebalo i ova ozbiljnim okom pratiti i što vjernije pozabilježiti.

Pak kuda onda s tim? — Vjerno, točno i na vlas opisati, pak poslati „N a p r e d k u“, s kojega će se svojim časom upoznati ukupno učiteljstvo temeljito s pojedinim okolišem i mjestancem domovine svoje, a tim jedino načinom moći ćemo si jednom sastaviti u pravom smislu „Z e m l j o p i s“ za pučke učione. Naravno, opis sam budi pisan jezikom književnim; nu imena geografička treba da se bilježe na vlas onako, košto jih puk izgovara; šta više, i same naglaske valja pomnjivo bilježiti. Kad sam već u toj, molio bi vas, da se neplašite, uzčujete li vlastitih imenah u množini. Takovih smo prepuni; ali žalibože, u koliko smo već poniemčeni, začesmo već, mi najme gospoda, govoriti i pisati: Križevac, Virje, Dugoselo, Cvjetković, Krašić itd. za čisto i prastaro: Križevci, Virovi, Dugasela, Cvjetkovići, Krašići itd. Sumnjate li kada o tom, zapitajte samo n. p. Cvjetkovičanca: kume! kamo idete? ili: odakle ste? to će vam on liepo i krasno odgovoriti: ja sam iz Cvjetkovîć ili Cvjetkovićev; idem u Cvjekoviće; a to je bormeš jasna množina.

Digitized by Google

U veliko naobražavamo si i sviestimo mladež, ako li joj razjasnjivamo, na kojem nam se stupnju nahodi narod s obzira gospodarstvenoga, zanatlijskoga, trgovačkoga itd.

I ovdje treba da se upoznamo prije svega sa selom i općinom, u kojoj se desimo. Hoće li se samo, to se posve lasno sazna: koliko po prilici i kakova žita ponese selo, župa, općina; koliko vina, voćja; koliko košnicah; koliko i kakove se odgoji stoke; koliko se po prilici porazproda; koliko s ovoga ili onoga unovči? Narod nam je u obće samoučan zanatnik, a pravo reći osim kovača, čizmara, tu i tamo opančara nebi niti trebao učena zanatnika. Moguće je sve zanatnike poizbrojiti; moguće i saznati, koliko po prilici u godini stvore; kamo i kuda sve razvažaju tvorine si i pošto se osjekom prodavaju pojedini komadi. Kada bismo se svi latili slična bilježenja a sve to uporabili u školah si, pak sa svih stranah izvješćivali »Napredak« o svakoj grani narodnje radnje: to bismo se za čas kao u zrcalu vidjeli svikolici te liepo razaznali: koliki smo i kakovi?

Školsko glasilo nebi imalo biti bez pjesamah. Žalibože, ove godine, osim jedne jedincate nije se mogao »Napredak« za živu glavu dočepati. Ja bih drage volje primao i pjesmicah, namienjenih školskoj mladeži: šta više, radovalo bi me, kad bi bio uz pjesmice i umjestan glas. Nemožemo li si već sami stvarati pjesamah, nastojmo barem posakupljivati pučke, kojih sila božja uz mile zvukove dandanas jošte čuvaju srdca i pamet naroda našega. Pjesmice, točno, kako se pjevaju, s glasom, dakako samo glavnim, jednostavnim dobro će nam vazda doći a obielodanjene, uvjeren sam, mnogu će dušicu uzhititi.

U tom vam, po prilici latka za „Napredak«. To sam pobilježio ponajviše onoj gospodi subraći za volju, koja bi mi češće znala reći: ja bih Vam rado nješta napisati, ali neznam šta i o čem? U ostalom, osobito budem zahvalan svakomu, koj se uztrudi nakititi list i strogo učenim kojim sastavkom; šta više, i dužnost mi je kao urednika uznastojati, da mi se duh učiteljah i strožje poučnom poljanom razigra.

Digitized by Google

Opraštajuć se s milim i štovanim čitateljstvom ovogodišnjega »Napredka«, od srdca želim, da Vam svimkolicim sretno i veselo grane mlada godinica, koja da nam podavala za vladanja svojega i jačje i čvršće volje za svako narodnje poduzeće. I Bog s Vami!

Skender Fabković.

Čuvstva.

(Konac.)

Kada si u duhu predstavimo dobro, s kojim se želimo spojiti, te mislimo, da ćemo s njim se sdruživ, sretno danke boraviti, rodi se u našem srcu ugodno čuvstvo, koje zovemo ljubav ljubu. Kada čuvstvo ljubavi zatitra u srcu žicom ljubavnom; a ono zajeknu skladno sva čuvstva, sve duševne moći u čovjeku; zato čovjek, začutiv ljubav, postane onim, što ljubav iz njega načini. Tko uzbudi u tebi ljubav, cieloga te je zarobio.

Ljubav možemo motriti s trojega gledišta: na koliko se odnosi na boga, na sama sebe i na bližnjega. Tko si je svjestan svoje časti čovječanske, te se umije cieniti, kako valja, mora da se ljubi. Ta se ljubav pokazuje najbolje u nagonu, koj je u svakom čovjeku, da se brine za svoj život, da se usrećuje. Tko se dakle ovako ljubi, kako to zahtieva razum i čast čovječja prosi, znati će se čuvati svega, što mu nedolikuje, a rabiti sve, što je na uzdržanje mu u istinu shodno: kaniti će se prekomjerna pila, koje ubija i dušu i tielo; neće ginuti za sveudiljnim družtvom da obraća noć u dan, već će se najvoljeti sobom zabavljati, razmatrajuć narav svoju, tražeć sredstva, kojimi da pospješi svoj duševni i tjelesni život. Mudro dakle radimo, dokle se onako ljubimo, kako se to za čovjeka pristoji; al predje li ta ljubav naravne granice, to se iz nje razvije crno sebimilje, koje u svem samo sebe traži, a nemari ni za boga ni za dušu.

Plemenitija je ljubav, koju gojimo prama iskrnjemu: to je onaj sladak vez, koj ljude medju sobom spaja, koj nam sladi čase boravljenja u životu. Ta se ljubav najprije najnježnijim načinom očituje u ljubavi, kojom ljubimo roditelje. Slabašno se čedašce ljubko posmješkuje u krilu materinu mirno počivajuć, nježnoj si majci. Kušaj ga iz njezina naručaja trgnuti, pa ćeš čuti, koli će bolno skočiti. Pa i

Digitized by Google

pod jesen života, kada već čovjeku po glavi lepršе snježne kose, javljajuć, da se primiče zima, nadima se neobično srce na hladnu grobu davno jur pokojne majke. — To je ljubav srodna, ljubav, kojim se braća uzajemno grle, te se temelji na istovjetnosti čuvstavah i mislih i ovoj skoro ravna ljubav, koju ćutimo prama osobam s kojimi smo u djetinskoj dobi prijateljevali. Ta je ljubav osobito mila i sladka.

Čista, ustrajna ljubav, koja čovjeka s čovjekom spaja te se temelji na spoju dviuh srodnih si dušah, zove se prijateljstvo. Izmjenito štovanje i neograničeno povjerenje glavnim mu je poticalom. Srca se dvajuh prijateljah posve oljube i zamile, u srcu im se porodi najplemenitije čuvstvo, cviet čuvstavah. Kada dvie ili više osobah prava ljubav veže; a ono su jim duše u podpunu skladu. Što zamisli jedan, pogodi drugi; što jednomu srce gane, razveseli drugoga; što jedan hoće, želi drugi; što jedan ćini, odobrava drugi. Prijatelj čita prijatelju si iz oka, što mu na srcu leži; oni su — kako reče Aristotel — jedna duša u dva tiela. Ali žalosti! danas ćeš težko naći dva srca, koja bi se tako sljubila, težko ćeš naći prijatelja, koj bi bio prijatelju si s duše odan, koj bi ga, da uztreba, svojim tielom pokrio; pa i to je dokaz, kako sviet zalazi sa staze naravne, srneć u jaz pokvarenosti. — Sretna, tri put sretna čovjeka, koj se namjeri na prijatelja prava, poštena srca i odane duše! Tužna će ga utješiti, dvojeća poučiti, srdita ublažiti. Takovi će prijatelji za kratko vrieme divno napredovati u kreposti i zadovoljnosti srca. Daj mi prijatelja, a učinio si me presretna! — Imade druga ljubav, koja se s godinami u srcu čovječjem razvija; ljubav, koja vuče mladića k djevojci, djevojku k mladiću. Ta je ljubav za mlado neiskusno srce vrlo pogibeljna. Srce bo mlado, puno vatre i života lasno primi utis mile si osobe, al ga težko izbriše. To valja napose za djevojke; jer jim je srce vatrenije a mašta živahnija. Zavolji li jednom mladića: a ono joj uvjek pred očima trepti; u sobi sjedi, rukama se posla laća: al joj je srce i misao kod ljubovnoga predmeta. Danju o njem misli, noćju o njem sanja. Nepazi takova ljubav, radi li mudro, hoće li ju prevesti u raj lastih ili uvaliti u težku tugu — ona ljubi, a za drugo nemari. Pametna ljubav, koja štuje u obljubljenoj osobi krieposti i vrline te želi i nju i sebe usrećiti, plemenito je čuvstvo, koje potiče na rád, podniće sve duševne sile. Al prekine li uzde, kojimi ju drži razum, to pustoši strašnije nego ikoju strast.

Digitized by Google

Tomu su dokazom premnogi mladići i djevojke, koje jur zelen-trava zato, što se podaše toj strasti, služahu joj, dok jih neupropasti.

Srdce mi se silno širi, grudi neobično nadimlju, hrabrošću se njekom ćutim opojena, koja bi srtala i u vatru i u vodu, kada mi je izustiti sladku, presladku rieč: Ljubav prama domovini. Duboko je uvrežena u srcu čovječjem, te se neda, no poganom rukom odstraniti. Oj sladko rieči: domovina! Tko da je neljubi, kada je u njoj zagledao prvi put svjetlo božje, po njezinih vinoloznih brdih i cvjetonosnih poljanah mlad skakutao, od njezine ružolike kćeri čuo presladki »ljubim«, te u njoj misli naći tiesan stan mrtvim svojim ostankom? Koje srce da negori za domovinu milu, gdje se iz ustijuh majke nauči jeziku milozvučnu, gdje ga kruže braća milokrvna, prostodušna, gdje sve, što ima, od domovine prima?

Da bude svaka ljubav na svom mjestu, valja da joj bude temeljem ljubav pram bogu. Ova ljubav valja, da nadmašuje svaku drugu; jer joj je predmet najsavršeniji, mora dakle da nad sve ino želi, s njim se sdružiti; najbolji, mora dakle težiti, prije svega, da ga posjeduje. Ljubav prama bogu ravna u čovjeku sva čuvstva, budi ga na krieposti, lieva mu u srce mir i zadovoljnost. Tko neljubi boga, težko će iskreno ljubiti domovinu, težko će biti pravim prijateljem. Već starac Seneka reče: »Bonus vir sine deo nemo est« *) — Ljubavi se protivi mržnja. Čuvstvo, koje se porodi u duši, kada si živo predstavimo osobu ili stvar, od koje nam se grsti, s kojom kada se želimo razdružiti, zovu mržnjom. Kano što je ljubav trovrstna; isto se tako može i mržnja s trojega stanovišta motriti. Čovjek razpuštenik ili zločinac, kada svrne duhom u se, te uzme djelovanje svoje mjeriti o ćudorednost i čovječnost, ućuti neko ogavje proti sámu sebi; zato traži bučna družtva, da zabuši glas sviesti. Ima i mržnja proti pojedinim osobam, koja nam neda gledati u čovjeka, komu iz očijuh viri podlost i lukavost; a iz ustijuh teče jed i čemer, najsretniji smo, kada smo daleko od njega. Zatim imade mržnja proti čitavim narodom. Ta se mržnja neporodi na jednom, već se kroz viekove razvija, pa tek onda, kada se koj narod posve osvjedoči, da ga drugi, kada može, tlači i progoni, vara i zavodi,

*) Nitko nije dobar bez boga.

Digitized by Google

postane pravom narodnjom mržnjom. O mržnji proti bogu neću ni rieči da trošim, to je onaj otrov, koj iz čovjeka čini niemo živinče.

I tako dotjerasmo ćuvstva glavnija do kraja. Svatko gledji, da razpoznaš, kakovimi obiluje ti srdce, pa jih nastoj, jesu li neuredna, urediti, da budu onakova, kakova se pristoji čovjeku u svom srcu gojiti.

Dobra, plemenita, sveta ćuvstva, mili učitelju, nastoj svakom sgodom u nježnih grudaščih povjerene si mladeži savjestno njegovati, oplemenjivati i uzpirivati, da se i u tom dostojno odužiš svetomu svomu zvanju. Sva plemenita ćuvstva s nami i s narodom našim!

—r.

Nješto ob odhranjivanju. Važnost odhranitelja.

Kaže se: »Poëta nascitur,« to jest pjesnik se rodi. Nu i odhranitelju mora osobita naklonost, nagnuće i volja za odhranjivanje od naravi dana biti; i prem se ovo izkustvom razvije i vježbom učvrsti, ipak početak njegov u zvanju leži. — O tom nam se evo i svakim danom dosta primjerah pruža, da u samoj našoj domovini imade žalibože dosta učiteljah i odhraniteljah, koji su u učiteljištih nauk o odhranjivanju tobože dobro proučili, a ipak nisu niti za službu učiteljsku dorasli, a kamo li da su dobri odhranitelji.

Odhranjivanje jest jedinstveno (osobno), te se neda prenieti, već da se nadahnućem saobći; al i to samo dobru srdcu, naravnoj pameti, svim onim, koji su za dužnost i požrtvovanje prikladni. — Opet pako uzdiže ono učitelja, te podieljuje kroz njega učeniku plam, koji ga očisti i preobrazi: to jest zajednički život, tvar i duša onoga, koji ga poučavanjem tvori. Prije nego li započne posao, osjeća poput svakoga umjetnika, njekakav nemir; zatim njeku sladku umornost, dugotrajnu priosjetu onoga, što je izradio. Nu, — tko može sve to opisati? — Dobri i valjani učitelji i odhranitelji to ćuvstvo dobro poznavaju; oni takodjer dobro znadu, da dobar učitelj i odhranitelj muž, a dobra učiteljica i odhraniteljica žena, u najuzvišenijem smislu rieči biti moraju, to jest biće, najvećma ćudoredno, puno ljubavi prama onim, koji ga okružuju, dobro njihovo želeći, te u sobstvenom znanju i savjesti, u krilu vježbe naravju sami izučeni; tisuću nuka-

Digitized by Google

njah iztraživajući, koja se u knjigah nenalaze. — Čemu propisah i verigah? — Može li se duh vezati? Pravo odhranjivanje jest prosto. — Kao što ljubi, da se dobro samovoljno izvadja, isto tako se i rado sakriva, da ga čednošću izvede, te mu dosadjivaju odviše znalični pogledi.

Pustite ga dakle djelovati, te se uzdajte u njega i njegov miris, što ga razprostira. Motrite ga s daleka, i nekušajte odviše često a nikada preblizo; ono, što vidjeti možete, nije ono — to jest znanje i duh odhranitelja — to nije odhranjenje. Ovo jest duševno, ovo jest nevidivo, kao što uzrast bilinah. — Pustite ga, neka raste, nebrišite s njega rose, što mu ju noć podjeljuje, niti nezastirajte mu sunca, što ga dan zanj priredio. — Odhranjivanje jest postajanje kao umjetnina, kao spiev; postalo jurve, istom možete prosuditi, a njegova ploda možete ga stoprv prosuditi.

S toga treba, da su osobito roditelji oprezni, komu svoju djetcu za odhranjivanje povjere, jer kakovim duhom odhranitelj diše, isto takovim dihati će i diete, koje odhranjuje. — Odhranjenje, to jest: naputak, ozbiljno pridržavanje uz dobro te primjeri, prouzrokuju kod djetce ono, što dobri temelj oprave kod onih, koji ju imadu. Djetca posluju s pokornosti, nasliedovanja te s navade; u tom jim primjer učitelj i odhranitelj. Ona će njegove krieposti usisati, a mane nasliedovati; s toga je dobar učitelj i odhranitelj sreća, a zao propast povjerenoj si djetci.

Osobito pako trebalo bi, da mi mladji učitelji, koji sada evo naše poslovanje nastupljujemo, te koji smo još bez vježbe (prakse) i izkustva, već se jedino na lanac formulah i pravilah vežemo, te ćemo ujedno kod povjerene si mladeži i mjesto odhranitelja zastupati, prije nego se posla latimo, dobro promislimo, što se od nas zahtieva i što smo Bogu, ljudem i miloj si domovini dužni. Promislimo, koliku odgovornost na se uzimamo; jer koliko svaki dobra odhranitelja štuje, toliko zla mrzi. — Tko pako zato haje ili nehaje, te i sudu svieta izbjegne, to se neka sjeti suda vječnoga sudca i riečih najvećega učitelja i odhranitelja: „Tko smuti jednoga od ovih malenih, koji u me vjeruju, bolje bi mu bilo, da mu se mlinski žrvanj o vrat sveže, i da se tako zagnjuri u dubljinu morsku.“

Evo dakle, draga braćo, onoga časa, kada i mi naše zvanje kao učitelji i odhranitelji nastupljujemo; evo časa, u kom nam se

Digitized by Google

valja k malenomu djetetu približiti, te brigu i skrb majke i otca na se primiti, te važnoga nu i težkoga posla latiti. Evo časa, u kom nam valja cvietke bolje i sretnije budućnosti razvijati, a uz tjelesni uzrast suglasno buditi i razvijati duševne moći, te jih do onoga stepena dovesti, na kom su u stanju same djelovati.

Upoznamo li sada u ovom odlučnom času valjano svoju svetu zadaću kao učitelji i odhranitelji, latimo li se odvažno i pouzdanjem u pomoć božju toli važnoga posla, tad ćemo moći punim pravom već na ovom svietu kazati: „to je naše djelo! A na drugom primiti ćemo platu bolju od onoga, koji nam je sam put k tomu pokazao.

Ante Popović.

Zapisnik

prve sjednice upravljajućega odbora učiteljske „Zadruge“, držane dne 3. listopada 1866.

Sjednica od 3. listopada

1. G. Vjen. Mařík, bivši tajnik, pročita zapisnik glavne skupštine, koj bi svestrano odobren i podpisan. Zaključeno, da se taj zapisnik ujedno s izvješćem tajnika i blagajnika tiska i razašalje članovom družtva.

2. Po zaključku glavne skupštine opunovlašćen bi blagajnik, da nabavi knjigu za upisivanje umrvših članovah „Zadruge“. Ujedno bi g. Filipović umoljen, da vodi otu uspomenicu, na što on i pristane.

3. Po zaključku glavne skupštine, da se „Zadruga“ protegne i na Dalmaciju, sastaviti će se molbenica na vis. c. kr. državno ministarstvo i poslati preko vis. kr. dvorske kancelarije.

4. Pozvati će se središnji gospojinski odbor, da naznači one osobe, koje su se kod zadružne lutrije osobito odlikovale.

5. Pročitano bi izvješće g. Miroslava Cugšverta, povjerenika bednjanskoga, u kojem javlja, da je izbor pouzdanika odgodjen, pošto je točka 12. pouzdaničkoga naputka nejasna, te pita, da li može bivši pouzdanik opet izabran biti. Ujedno javlja, da je tamošnji kotar izrazio upravljajućemu odboru „Zadruge“ najtopliju zahvalnost.

Glede točke 12. pouzdaničkoga naputka odgovara se, da bivši pouzdanik može na novo izabran biti; ostalo uzima se do znanja.

Digitized by Google

6. Pročitan bi dopis g. A. V. Truhelke iz Osieka, u kojem pošilja 3$_0$ for. a. vr., kao polovinu čistoga prihoda od zabave, što ju je dala tamošnja mladež. Dubokom zahvalnošću uzeto do znanja. Živio revni g. Truhelka! Ugledali se mnogi u njega!

7. Pročitan bi dopis pogl. g. Matačića, vel. sudca novodvorskoga, u kojem pošilja svotu od 66 fr. 66$^2/_3$ novč. a. vr. kao prvi obrok utemeljiteljne svote od 200 fr. sliedećih občinah:

a) Sela, Razvor i Jeljenjak sa 50 for.

b) Dubravica, Kraljevac, Prosinec i Radkovo sa 50 for.

c) Tomaševec, Novi dvori, Pluska i Strmec sa 50 for. te ujedno javlja, da će ostatak izplatiti u jednakih obrocih mjeseca listopada g. 1867. i 1868.

Velikom zahvalnošću primljeno i blagajniku predano. Slava sl. občini, slava g. vel. sudcu!

8. Pogl. g. Radoslav Lopašić, sudac kot. severinskoga pošilja obećanu utemeljiteljnu svotu od 50 for., občine severinske.

Upravljajući odbor izriče opetovano slavnoj občini i pogl. g. sudcu najtopliju svoju hvalu.

U Zagrebu dne 3. listopada 1866.

Ivan Šah s. r.
predsjednik.

Ljudevit Modec s. r.
tajnik.

Sjednica od 2. studenoga.

1. Pročitan bi dopis učiteljske sjednice kotara čabarskoga, u kojem se javlja, da je tamo povjerenikom izabran g. Pavao Osbolt.

Kao redoviti članovi pristupiše učitelji: Pavao Osbolt, Franjo Pibernik i Andrija Mihoković, svaki položi 3 for. u ime godišnjega prinosa, a 1 for. za diplomu.

Kao podupiratelji položiše: Preč. g. Juraj Kvaternik 1 for. i g. August Žagar 1 for. — Uzeto do ugodnoga znanja.

2. Pročitan bi dopis učiteljske sjednice kotara vrbovskoga, kojim se javlja, da je povjerenikom izabran g. Dane Rendulić.

Kao redoviti članovi pristupiše: Dane Rendulić, Vjekoslav Crnogaj, Ivan Klinc, Gjuro Berkopac. — Uzeto do znanja.

3. Pročitan bi dopis g. Ivana Juraševića, bilježnika občine rugvičke, kojim se javlja, da je ota občina pristupila kao utemelji-

Digitized by Google

telj učit. „Zadrugi“ i položila cielu utemeljiteljnu svotu od 50 for., koju u privitku dostavlja. — Na znanje uzeto dubokom zahvalnošću.

4. Središnji gospojinski odbor javlja, da će izložba sgoditakah zadružne lutrije trajati 4 dana.

5. Zaključeno, da se oglasi više putah u novinah dan žriebanja, a u vrieme izložbe da se dadu tiskati oglasi i u gradu objelodaniti. Popis sgoditakah tiskati će se u 500 primjerakah.

6. Ustanovljen bi način žriebanja, i to tako, da će se najprije vući serija, onda broj srećke, a napokon broj sgoditka.

U Zagrebu dne 2. studenoga 1866.

Ivan Šah s. r.
predsjednik.

Ljudevit Modec s. r.
tajnik.

Sjednica od 10. Studenoga 1866.

1. Pročitan bi dopis pouzdanika kotara karlovačkoga, gosp. V. Blažekovića, kojim javlja, da je razpačao 198 kom. srećakah.

2. G. Matija Troboz, učitelj u Vrbici, očituje pismeno, da pristupljuje kao redoviti član k učit. „Zadrugi“. Prima se s primjetbom, da plati za prvu godinu godišnji prinesak, pošto sve do konca mjeseca Studenoga traje prva godina ovoga družtva.

3. Pročitan je dopis g. Škendera Dončevića, pouzdanika tovarničkoga škol. kotara, kojim javlja, da je umro g. Šajnović, učitelj valpovački, koj se doduše za člana učit. „Zadruge“ prijavio, al da nije prineska platio. Novci za družtvene knjige, što jih je pokojnik prodao, namiriti će se iz zaostavštine ili pako smrtovnice pokojnikove.

Družtvene prinoske platiše:

G. Gjuro Gunderlach,	učitelj	u Erdeviku,	3 fr.
„ Simo Bonert,	„	„ Čalmi,	3 „
„ Jakov Sabo,	„	„ Iloku,	3 „
a za diplomu			1 „
„ Josip Limpek,	učitelj	u Kukojevcih,	3 „
„ Stjepan Škrljac,	„	„ Bogdanovcih,	3 „
„ Stjepan Vegh	„	„ Tompojevcih,	3 „
„ Simo Rittinger	„	„ Novaku,	3 „
„ Josip Brandecker	„	„ N. Vukovaru	3 „
		Ukupno	25 „

Digitized by Google

Uzeto do znanja, a na pitanje, da li mogu i srbski učitelji pristupiti učiteljske „Zadrugi“, odgovara mu se 25. točkom zapisnika druge glavne skupštine, koja veli: Kao redoviti član može k učit. „Zadrugi“ pristupiti svaki budi javni, budi privatni učitelj ili učiteljica i to bez razlike vjerozakona.

4. Pozvati će se pouzdanici onih kotarah, u kojih prošle godine za „Zadrugu“ ništa učinjeno nije, da prirede tečajem ove zime zabave ili predstave na korist „Zadruge“.

5. Zaključeno, da se podieli blagor. gosp. Evi Vuksanovićki počastna diploma za izvanredne zasluge, koje si je stekla, prirediv tombolu na korist „Zadruge“.

U Zagrebu dne 10. Studenoga 1866.

Ivan Šah s. r.
predsjednik.

Ljudevit Modec s. r.
tajnik.

Viestnik.

(† Ivan Kovač.) Evo opet bilježimo tužnu viest. Nestalo nam premnogim poznatoga učitelja na glavnoj učioni Ivana Kovača. Pak da bi kako, već najprečom i najjadnijom smrti: nemilostivnom kapljom.

Ovako nam se opisuju zadnji trenutci života njegova. Dne 25. prošloga mjeseca osvanuo je živ i zdrav. Istoga dana pozvalo ga u občinsku sjednicu poradi njekih računah, tičućih se školskih knjigah.

Kovač je priznao, da duguje občini 130 for., te da će tu svotu dragovoljno namirivati svakoga mjeseca petimi forinti. Nu slavno občinsko starešinstvo zahtievalo je, da izplaćiva svakoga mjeseca po 10 for. učitelj pako Kovač moljaše svu gospodu, da budu sdušni, jer nemože i nemože, hoće li sa svojtom si proživjeti, zadovoljiti zahtjevu njihovu, s razloga, što bez toga imade već odplatka 10 fr., što bi činilo s ovimi 10 fr. punih 20 fr. mjesečna odplaćivanja, a mjesečna mu je plaća do 33 for. Sdušno občinsko poglavarstvo nehtjede odstupiti od svoje — pri čem je osobito na tom jašio, kao što čujemo (al nevjerujemo), ondješnji občinski bilježnik, — s česa ti moga učitelja spopadoše upravo mrtvački srhovi u toliko, da ga je morao iz sjednice sudrug sprovesti kući. Kako je noćju proživio, neznamo; no toliko znamo, da ga je sutradan, t. j. 26. udarila ubojna kaplja, koja ga razstavila od supruge, od dva nejaka živa

Digitized by Google

djeteta, od trećega istom u majčinoj utrobi driemajućega, pak od občine, kojoj služaše vjerno i neprestano punih 13 godinah.

Čujte der mnoga visoka i velika gospodo, koja vučete i na hiljade za komodno si službovanje, kojoj Vam dopušta obraz izpoviedati, da slabo i težko izlazite; pak se ipak usudjujete u brk i u glavu podvikivati sirotici učitelju: kako možete dugovati, ta imate 300—400 dà i 500 for. voljani bože, godišnje plate.

Čujte der mnogi i premnogi, kako zaglavljuje siromašan učitelj jedino s toga, što kao poštenjak priznaje, da je dužan a voljan izplaćivati po mogućnosti; ali — kad ga natjeralo na nemoguća, predočiv si migom strašna zla, biedu i nevolje, što ga čekaju: uzmutila mu se duša, uzavreo mu mozak, pošteno mu srce puklo, nestalo ga, umro je. — S toga neumiraju lje mnoga tobožnja velika gospoda! A šta sada? Osta jadna udovica, ostalo troje djece bez pomoći, bez okrilja bez režnjića suha hljeba. —

Virovitici je služio vjerno i pošteno 13 godinah: s toga niti najmanje nedvojimo, da mu se nebi slavna občina odužila na siroj udovici i sirotčadi; bio je član naše „Zadruge“: s toga smo uvjereni, da će zadružni odbor shvatiti dužnost svoju; bio nam je svimkolikim sudrug: pak se uhvamo, da mu jadnu i kukajuću udovicu s nejačkimi piplići neostavimo bez ikakove podpore.

Budimo ljudi, braćo! a bog sam znade, šta čeka nas i porodice naše.

U koga je čista duša i milostivno srdce, šalji po koji krajcarak udovici pod naslovom:

Josipi Kovački, udovici u Viroviticu.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Veleč. g. Bačo Baltazar, kao utem. 50 st. Belić Andrija, kao utem. 10 st. Mužina Andrija, kao utem. 10 st. Černko Matija, kao utem. 5 st. Tretinjak Robert, kao utem. 5 st. Balenović Lovro, kao utem. 2 st. Skočen Mio, Rataić Janko, Žakić Gjuro, Gres Slavoljub, Matković Čistislav, Setinski Makso, Helinger Ivan, Broži Marija, Pravica Nikola, svaki po 3 st. Fadić Stjepan, Rodić Antun, svaki po 5 st. Kovač Janko, Lisinski Gašo, Pleša Josip, Kemenović Vlajko, svaki po 4 st. 50 nov. Župančić Petar 1 st. 50 nov. Klopović Ljudevit 3 st., polugodišnje kamate 1 st. 71 nov., družtvo učiteljsko u Zagrebu 1 st. Bazijanac Pero 1 st.

U Zagrebu dne 12. Prosinca 1866.

Ant. Irgolić.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google